

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

پرندہ ۶۲۵ ق ۱۰۰۰ انجمنی کردي نو ۵۰

فیه فی سبک

الفیض المشرقی

وہ کی پانی : نوری فارس جامہ خان

بنیاد چرخہ وہ وہ سر پہ رشتی امہ ابلہ کرد وہ

محمود احمد محمد

پدرگ دووہ

عاشور، احمد عیسی.

الفقه المیسر. کردی.

فقیهی ئاسان: (فقه المیسر) / نووسەر احمد عیسی عاشور؛ وه‌رگیرانی نوری

فارس حه‌مه‌خان؛ مصحح محمود احمد محمد. -- تهران: نشر احسان، ۲۰۰۷.

ISBN: 964-356-565-3 (دوره)

ج ۲

ISBN: 964-356-563-7 (ج. ۱)

ISBN: 964-356-564-5 (ج. ۲)

فیبا.

کردی.

۱. فقه شافعی. الف. فارس، نوری، مترجم. ب. محمد، محمود احمد،

Muhammad, Mahmud Ahmad مصحح.

۲۹۷/۳۳۳

BP ۱۷۷/ع ۷۰۴۷

م ۸۵-۳۵۴۰۴

کتابخانه ملی ایران

فقیهی ئاسان (به‌رگی دووهم)

احمد عیسی عاشور

✦ نووسەر:

نوری فارس حه‌مه‌خان

✦ وه‌رگیرانی:

نه‌شری ئیحسان - تاران

✦ بڵاوکار:

یه‌که‌م - ۲۰۰۷

✦ چاپی:

مه‌ه‌ارت - تاران

✦ چاپخانه:

۳۰۰۰ دانه

✦ تیراژ:

۸۳۱ ی سالی (۲۰۰۶) ی وه‌زاره‌تی روشنبیری پیدراوه

✦ ژماره‌ی سپاردنی:

◀ فروشگاه شماره ۱: تهران - خیابان انقلاب - روبروی دانشگاه - مجتمع فروزنده - شماره ۴۰۶ - تلفن: ۶۶۹۵۴۴۰۴

◀ فروشگاه شماره ۲: تهران - خیابان ناصر خسرو - کوچه حاج نایب - شماره ۳۳ - تلفن: ۳۳۹۰۲۷۵۰

صندوق پستی: تهران ۳۸۵ - ۱۱۴۹۵

ژماره‌ی نیونه ته‌وايه‌تی (ج ۲): ۵-۵۶۴-۳۵۶-۹۶۴
ژماره‌ی نیونه ته‌وايه‌تی ده‌وره: ۳-۵۶۵-۳۵۶-۹۶۴

ISBN: 964-356-564-5
ISBN: 964-356-565-3

۲۴۳) باسی دابه شکردنی که له پوور له نیوانی که له پوور به رانیدا (فهرائیض):

(بې: ته جرید/ ۵ ز: ۸۸).

وشه‌ی (فهرائیض) له زمانا له وشه‌ی (فهرض) ی عهرمبی
وهرگیراوه، که به‌واتا دانان و دیاریکردن و بریاردانه، خوای گه‌وره
دمفه‌رموی: {فَنصِفُ مَا قَرَضْتُمْ - سورة البقرة - ۲۳۷/۲} واته:
همرکاتی ژنتان ته‌لاقد، وه مارمیتان بۆ دیاری کردبوون، وه له‌پیش
گواستنه‌وه‌دا ته‌لاقتاندا، نه‌وه نیوه‌ی نه‌و مارمیه‌یان ده‌که‌وئ که
دیاریتان کردووه بۆیان). له شه‌رعیشا (فرض) بریتیه له‌و به‌شه
پشکه‌ی که شه‌رع دایناوه بۆ خاوه‌ن پشک، له سه‌رده‌می نه‌زانیدا، عهرمب
که له‌پووریان ههر به‌پیاوی گه‌وره ده‌دا، به‌شی ژن و منالیان نه‌ده‌دا،
به‌هۆی هاوپه‌یمانی‌شه‌وه که له‌پووریان له یه‌کتر ده‌گرت، له سه‌رمتای
هاتنی ئیسلامیشه‌وه هه‌روابوو، هه‌تا خوا به ناردنی نایه‌ته‌کانی
دابه‌شکردنی که له‌پوور نه‌و یاسایه‌ی هه‌لوه‌شانده‌وه. کاتی نایه‌ته‌کانی
سوورمتی نیساء له باره‌ی دابه‌شکردنی که له‌پووره‌وه هاتن خۆشه‌ویست
(مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): فه‌رمووی: له راستیدا خودای بالادست و شکۆمه‌ند،
هه‌موو خاوه‌ن مافی، مافی خۆیی پێداوه، له‌به‌ر نه‌وه هۆشیار بن که
وه‌سیت بۆ که له‌پوور گر دانامه‌زری). (ئه‌حمه‌دو نه‌بو داوودو
ته‌رمی‌دیو: ئیبنو مه‌جاو داره قوطنی و نه‌سانی گێراویانه‌ته‌وه)
زه‌یله‌ی دمفه‌رموی: ئه‌م فه‌رمووده‌یه ده‌هاورپی پیغه‌مه‌به‌ر (مرووده‌خواه

له سه ربه: گپراویانه ته وه. زمیله می دمه رموی: نه م فرمودیه ده رموی: هاوړی پیغه مبه (مرویده خوا له سه ربه) گپراویانه ته وه.

له زانستی که له پوور دابه شکردندا نه م چوار که سه له یارانی
حه زرمه ناودار بوون: عه لی و نیبنو عه بباس و نیبنو مه سه وودو زمید
(خو شنوودی خودایان لی بی) نیمای شافعی (ره زه خوا له سه ربه) لی بی
ری باز که ی زهیدی هه لباردو کردی به سه رچاوه می زه بی خو ی، له
بابه ت که له پوور وه، چونکه هه زرمه (مرویده خوا له سه ربه) فرمودیه تی:
باشترین فره ایض زانسان زمیدی کوړی ثایته. له بهر نه موهیش که نه م
ری باز که ی زهیده زور نری که له قیاس وه، سه مرپای نه مانه هو ی
په سه ندرکونی ری باز که ی زهید له لایه ن شافعی یه وه ده گه ری ته وه بو
نه وه که سه رنجی به لکه گانی زهیدی داوه، به لکه گانی زور ری ک و پیک
بوون، له بهر نه موه کاری پیکردوون، نه ک له سه ر شیوه ی لاسکای
کردنه وه ی رووت و کوړانه، به لکوو له سه ر بناغه ی سه رنج راکیشان و
په سه ندرکون.

نیرینه که له پوور بهر مگان:

نه و نیرینه می که که له پوور ده گرن نه م ده که سه ن: کوړ، کوړی
کوړ، هه رچه نده می بهر م خوار بووا، باوک، باوکی باوک هه رچه ند
بهر م ژوور تریش بووا، برا، کوړی برا، هه رچه نده می خاوبی ته وه،
مامه، کوړی مامه، هه رچه نده می دوور که وتبی ته وه، میردو و ژن،
خاوه نی پی شووی به نده ی نازاد کراوی خو ی. نه م ده که سه به یه گگرن
که له پوور و مرده گرن. نه گه ر نه مانه واری که وت له مه سه له یه کا هه موو

كۆبۈنە، ئەو تەنیا ئەم سى كەسەيان كەلەپوور ومردەگرن: باوك و كوپو مىرد، لەم مەسەلەيەدا دەبى مردوو كە كەنيزىكى ئازادكراو بى، ئەوسا دەگونجى كە ھەردەيان كۆبىنەو.

ئەو كەسانەيش كە بەيەكگرتن كەلەپوور ومردەگرن لە ژيانان:

ھەوت كەسن: كچ، كچى كوپ، دايك، نەنك، خوشك، ژن، خاوەنى بەندەى ئازادكراو كە خاوەنەكە ژن بى. ئەگەر وارىكەوت ئەم ھەوت كەسە لە مەسەلەيەكا كۆبۈنەو، تەنیا ئەم پىنج كەسەيان كەلەپوور دەگرن: ژن و كچ و كچى كوپو دايك و خوشكى باوكى و دايكى. ديارە لەم مەسەلەيشدا دەبى مردوو كە بەندەيەكى خاوەن ژنى ئازادكراوبى، دىنا ناگونجى لە ھىچ مەسەلەيەكى تردا كە ئەم ھەوت جۆرە مېيىنەيە كۆبىنەو.

ئەگەر وا رىكەوت ئەو كەسانەى كە بگونجى لەم دوو تاقمەيە يەك بگرن، لە مەسەلەيەكا كۆ بۈنەو، ئەو تەنیا ئەمانەيان كەلەپوور دەگرن: باوك و دايك و كوپو كچ و يەكلى لە ژن و مىرد.

سەربەلگەى كەلەپوور گرتنى يەكەيەكەى ئەم دوو تاقمەيە دەقى ئەو ئايەتەنەيە كە لە دواو دىن لەگەل يەكگرتندا، بەلگەى ئەو ەيش كە كەسى تر بىجگە لەمانە كەلەپوور ناگرى پابەندبوونە بەم سەربەلگەيەو.

بزانن ھەركام لە نىرىنەكان ئەگەر بە تەنیا ھەر خۆى بوو، ومىراتبەرى ترى لە گەلا نەبوو، ئەو گشت كەلەپوور كە دەبا بۇ خۆى،

تەنیا مېردو بىراى داىكى نەبى، ئەم دوو كەسە ئەگەر بە تەنھا ھەر خۇيان بوون ھەموو كەلەپوورەكە نابەن. بەلام ھەركام لە ژنان ئەگەر بە تەنھا ھەر خۇى بوو، مېراتگى تىرى لە مەسەلەكەدا لەگەلدا نەبوو، گشت كەلەپوورەكە ناگرئ بۇ خۇى، مەگەر ئازادكەر مردوومكە كە ژن بى.

بەشېرىن: حەجىب:

بەشېرىن دوو جۇرە:

(۱) بەشېرىنى ناتەواو، كە مشھوورە بە حەجىبى نوقسان، كە برىتتېيە لە كەم كىردنەوۋى بەشە پىشكى مېراتبەر، بەلام بە تەواۋى بى بەشى ناكا، وەك ئەو بەھۋى مەندالەو بەشى مېرد لە نىوۋە دىتە خوارەمو دەبى بە چوارىەك، وەبەشى ژن لە چوارىەكەو دەبى بە ھەشت يەك، وە بەشى داىك لە سىيەكەو دەبى بە شەش يەك.

(۲) بىبەشكىردنى تەواو، يا بەشېرىنى تەواو، كە پىى دەگوتىرى: حەجىبى حىرمان، كە برىتتېيە لە بىبەشكىردنى مېراتبەر لە بەشەپىشكى خۇى بە تەواۋى.

لەپاش ئەمە كەلەپوور گىرەگان دوو بەشن، بەشىكىيان ناومەندى نىە لە نىوان ئەوان و مردوۋەكەداو بەھۋى كەسى ترەو ناگەنەو پىى بەلگوو يەكسەر خۇيان پەيوەندىيان بە مردوۋەكەو ھەيە، ئەمانەش برىتتىن لە ژن و مېردو باوك و داىك و مەندال، ئەمانە بە ھىچ جۇرى بەھۋى ئەم جۇرە بىبەشكىردنەو بىبەشناگرىن و ھەمىشە بەشە پىشكى دىيارىكراۋى خۇيان دەبەن، ئەگەر عەسەبەش بوون ئەو ھىسابى ئەومىيان بۇ دەگرئ، بۇيە ئەمانە بىبەشى تەواو ناگرىن چۈنكە بەيەك

گهيه نهر نيه له نيوانى نهوان و مردوو دهكه دا. به شيكى ترى
كه له پوور گرمان به هوئى گهيه نهر يكه وه دهكه نه وه به مردوو دهكه، كه
بريتين له هه موو كه له پوور بهر دهكاني تر.

چهن كه سى ههن به هيچ جوړئ كه له پوور ناگرن :

كه بریتين له م حهوت كه سه: بهنده و بهندهى پاشمه رگه، كه
پيى دهگوترئ مودم بهر، كه نه و بهنده يه به خاوه نه كه ي پيى بلئ له
پاش مردنى من تو ئازادى، هه روا كه نيزمكى دايكى منال، كه پيى
دهگوترئ (ام الولد) هه روا بهندهى كاغز پيدراو (موكاتهب) كه سيكيش
كه كه سى بكوژئ ميراتى لئ ناگرئ، هه روا كاڤرى پاشگهز (مرتد) يش
كه له پوور له كهس و مرناگرئ و كه سيش كه له پوور له و مرناگرئ، هه روا
جياوازي نايينى ميراتبهرو مردوو دهكه يه كيكه له نه هيله (موانع) دهكاني
كه له پوور گرتن، وهك موسولمانه تي و بيپروايي. واته: بهنده و كه نيزهك و
پاشمه رگه و كاغز پيدراو و كه نيزى دايكى منال له خاوه نه كه ي،
نه مانه كه رهگى كؤيله پيان تيا دايه كه له پوور و مرناگرن له مردوو دهكان،
هه روا بكوژو پاشگهزو زهنديق كه مروى بينايينه، په پرهوانى دوو
ناييني جيا جيايش له يه كترى كه له پوور و مرناگرن. كؤيله و نه وهى رهگى
كؤيله ي تياماوه بؤيه كه له پوور و مرناگرن چونكه خويان ماليان نيه،
كه واته: هه رچى و مرناگرن بؤ ناغاكه يان دهبي، ناغاكه يش هيچى
مردوو دهكه نيه و بيگانه يه، له بهر نه وه ناگونجى كه له پوورى لي بگرئ.
به لام بهندهى بهش بهش، كه پيى دهگوترئ (مبعض) راجيايى هه يه له
باريه وه، فه رمايشتى دروست و ساغ نه وميه كه وهك بهندهى ته و او

کهلهپوور ناگرئ، چونکه نهگهر میرات بگرئ ههندی له مالهکه دهبی بهی نهو کهسهی که خاوهنی بهشه نازادنهکراوهکهیهتی، شهویش بیانیه له مردووهکه. بهلام همر مائیکی به بهشه نازادهکهی پهیدا کردبی، دهبی به کهلهپوور بۆ کهسوکاری، وهک نهوه نیوهی نازاد بووبی، لهو ماوهیهدا رۆژئ بۆ خۆی و رۆژئ بۆ ناغاگهی نیشی کردبی. بکوژیش بۆیه له کوژراوی دهستی خۆی کهلهپوور وهرناگرئ چونکه پیغهمبهر (مرووده خواه لهسهر به) دهفهرموی: بکوژ (قاتل) له کوژراوی دهستی خۆی کهلهپوور ناگرئ. ههروا دهفهرموی: بکوژ کهلهپووری بۆ دانانری، له گیرانهوهیهکی نهسانیدا دهفهرموی: له کهلهپوور هیچ بهربکوژ ناکهوی. ئیبنو عبدولبهر به فهرموودهیهیهکی ساغی داناوه، زیاد لهوه نهقل دهکا که یهک رایئ (اتفاق) لهسهر نههم بریاره ههیه، که بکوژ کهلهپوور ناگرئ. پاشگهزیش نهکهلهپوور لهکس دهگرئ و نهکهسیش کهلهپووری ئی دهگرئ، کهلهپوورهکهی دهبی به مفتهمال (فیء) بۆ موسوئلیمانان، نهبو بورده فهرمووی (رهواه خواه لیهب) پیغهمبهری خوا (مرووده خواه لهسهر به) ناردمی بۆ سهراکابرایئ، باومژنی خۆیی مارمکردبۆوه، فهرمانی پیکردم که بچم له گهردنی بدهم و مالهکهیشی به تالانی بهرم، کابراکه پاشگهزبووهوه بوو. چونکه نهوهی به ههلال داناوو، کهبه دهقی قورنان حهرام کراوه. پهپرهوانی دوو ئایینیش بۆیه کهلهپوور له یهکتر ناگرن چونکه پیغهمبهر (مرووده خواه لهسهر به) دهفهرموی: نه موسوئلیمان کهلهپوور له ناموسوئلیمان وهردهگرئ و نه ناموسوئلیمان کهلهپوور له موسوئلیمان وهردهگرئ. (شهیخان). فهرمایشتی دروست نهوهیه که جوولهکهو گاور کهلهپوور له یهکتر وهردهگرن، به مهرجئ که ههردوو لایان خاوهن

پەيمان بن، يا كافرې ھەربىيىن، بەلام ئەگەر يەككىيان خاۋەن پەيمان
 بوو، ئەۋىتريان جەنگى بوو، كەلەپوور لە يەكتەر وەرناگرن، چونكە
 پەيۋەندى لە نىۋانىندا پچراۋە.

ھۆكىمى كەسى بى سەرو شوپىن بى:

ئەگەر نەمان دەزانى كەسى ماۋە يا مردوۋە، ۋەك ئەۋە ديار
 نەماۋ بى سەرو شوپىن بوو، يا ھالى نەدەزانرا، يا كەۋتە ناۋ جەنگستان
 (دار الحرب) ھۋە، يا لە پاپۇرىكا بوو، پاپۇرەكە شكاۋ ھەۋالى نەما، نەم
 جۆرە كەسە كەلەپوورەكەى دابەش ناكرى، ھەتا بەلگە راست دەپىتەۋە
 لە سەرمردنى، جا ئەگەر پاش ماۋەيى قازى بپاريدا كە ئىتر لەۋە زياتر
 ناۋى ئەۋسا كەلەپوورەكەى لە نىۋان كەلەپووربەرەكانيدا دابەش
 دەكرى.

نەزىكىتەرىن باۋان:

باۋان بە ھەربى پى دەگوتى: ھەسەبە، ۋشەى ھەسەبە لە
 تەعسىب دارىژراۋە كە بەۋاتا پىشتىگىرىيە. لە عورفى شەرا بەۋ كەسانە
 دەگوتى كە بەشە پىشكى ديارىكراۋيان نى، بەلام لەۋ كەسانەن كە بە
 يەكگرتن كەلەپوور دەگرن، باۋان ئەگەر بەتەنھا ھەر خۆى بوو ھەموو
 كەلەپوورەكە دەكرى، ۋەك كەسى بمرى تەنیا كوپى كەلەپوورگى
 ھەبىۋ بەس، ئەگەر خاۋەن پىشكى ديارىكراۋى لەگەل دابوو، چى لەۋ
 مايەۋە بۇ ئەمە، ۋەك زنى مرد، مىردىك و كوپىكى ھەبوو، چۈرەكە
 كەلەپوورەكەى بۇ مىردەكەيەتى، ماۋەكەى ترى ھەموو بۇ كوپەكەيەتى.

نزیکتین باوانیش کوږه، به پئی نهم فهرمایشتهی زاتی مهزن:
 {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ - سورة النساء - ۱۱/۴} نهموتا لهم
 نایه تها به منداډ دهست پیکراوه، چونکه عهره ب له منداډه وه دهست
 پیډمهکن، سهرمړای نهمهیش نهموتا لهم نایه تهی تردا به هوئی مناله وه
 باوک له باوانی دهکوهی و ده پئی به خاوهن پشکی دیاریکراو، وهک
 دهمهرموی: {وَلَا يُوْهِ لِكُلِّ وَاَحَدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ
 وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۱/۴} جا له شوینئ باوک به هوئی کوږه وه له
 باوانی بکهوئی باوانه گانی تر باشر ټی دهکوهن، که واته کوږ نزیکتین
 باوانه، له پاش کوږ کوږی کوږ، همر چهند به ره و خواریش برپوا، ریک وهک
 کوږ وایه له ههموو برپاره گانی تریشدا،

سینیه م: باوکه (۱).

(۱) لیرهدا بؤ پاساوی نهمه که باوک له ریزی باوانه سینیه م له نهموله کمو له
 نهمولی نهموله کهیشدا ناوا نووسراوه: (ثم الاب لانه بعصبه وله الولاية عليه بنفسه
 ومن عدا الاب يدلي به فقدم لقربه. نازام باوک چؤن چؤنی کوږ یا کوږی کوږی خوی
 دهکا به باوان (واته: به عهصبه) نهموی ناشکرایه باوکو باپیره نه گمر کوږ یا کوږی
 کوږیان له گه ډا نه بوو ده بن به عهصبه. رهنګ بئ مېډست لهم قسه ده نهمو بئ: که
 باوک هوئی بوونی منداډ به عهصبه، چونکه به هوئی دایکموه کس نابئ به عهصبه،
 بهم بؤ نه یوه.

موغنی موحتاج ده فهرموی (ومعنى العصبه لغة قرابة الرجل لابه).

- وهرگيتر -

چوارهم: باپیرمیه، واته: باوکی باوک، هر چهند بهرمو ژووریش
بروا بهریز، به مهرجن براو خوشکی مردووهکهی لهگهلدا نهبی.

پینجهم: برای باوکی و دایکی.

شهم: برای باوکی.

هوتهم: کوری برای باوکی و دایکی.

هشتم: کوری برای باوکی، ههتا بهرمو خواریش برپوا بهریز.

نویهم: مامی باوک و دایکی.

دهیهم: مامی باوکی.

یازدهیهم: کوری مامی باوک و دایکی.

دوازدهیهم: کوری مامی باوکی.

سیازدهیهم: مامی باوک و دایکی باوکی مردوومهک.

چواردیهم: مامی باوکی باوک.

پازدهیهم: کوری مامی باوکی و دایکی باوک.

شازدهیهم: کوری مامی باوکی باوک.

ههشدهیهم: مامی باپیری مردوومهک بهو جوړهی که باسکرا، یانی

مامی باوک و دایکی باپیره بی، یا مامی باوکی باپیره بی، نیت

ههروا ههتا هر شوینن برپکا. جا نهگهر باوانی بنهچه نهبوو، واته:

عهسهبهی نهسب نهبوو، نهوجار که لهپوور دهری بهو کهسه که

مردوومهکهی نازاد کردووه، نهگهر مردوومهک نازاد کراو بوو، لهکاتی وادا

نهو کهسهی مردوومهکهی نازادکردووه، پیاو بی یا ژن، نهو دهبی به

باوانى مردووهكه، نهگەر نازادكهركهكى نهمايوو كهلهپوورمهكى دمدري به باوانى نازادكهركهكه، جارئ پياوئ پياويكى هينا بو خزمهتى حمزرت (مردووه خوا لهسهرين): عهرزى كر: نهى پيغهمبهرى خوا! من خوّم نهى پياوهم به مائى خوّم كرپوهو نازادم كردووه، كهلهپوورمهكى بوكتيه؟ فهرمووى (مردووه خوا لهسهرين): نهگەر لهپاش خوئ باوانى ههيوو كهلهپوورمهكى بو باوانيهتى، نهگەر باوانى نهيوو بو ههقدارى نازادكهركه. له فهرموودهيهكى ترا دهفهرموئ: سهرداريى هى نهو كهسهيه كه بهندهكه نازاد دهكا. واته: كويله نازادكراو، نهگەر خزمى كهلهپوورگرى له باوانى نهيوو، نازاد كهركهكى دهئ به ههقدارى و كهلهپوورمهكى دهگرئ، جا نهگەر مردووهكه كهلهپوورگرى نهيوو سامانهكهكى دمدري به گهنجينهى موسوئلمان، كه مهشهوره به بهيتولال، كه به واتا: گهنجينهى سامان و داراييه. بهلام به مهرجئ كه بهپيى شهرى پيرؤز بريى بهرپوه، دهنا نهگەر گهنجينهى سامانى موسوئلمانان ريكو پيئ نهيوو نهوه دمدري به خالوان، چونكه به كوئ دهنگو بهپيى يهكگرتن كهلهپوور له حالئوادا يا دمدري بهوان يا دمدري به گهنجينهى موسوئلمانان، جا ههركاتى يهكيكيان دهستى نهدهدا، دهئ به حتمى بدرئ بهوى تريان.

رافعى دهفهرموئ: گهورمزاناكاني چيني دووهمى مهزههبي شافيعى كه ناودارن به موتهئهخخيرين، نهى فهرمايشتهيان رهوا ديوه، كه لهكاتى وادا كهلهپوور بدرئ به خالوان. نهوهموى دهفهرموئ: لهناو فهرمايشتهكاندا نهمه دروستترينيانه. نهى زاتانهيش به دروستى دادهنيو وهتوايان پيداوه: ئيبنو سوراقهو صاحيبي حاوى و قازى

حوسهین و موته وه للی و کهسانی تریش. ئیبنو سوراقه^(۱) دمفرموی: نه مه فمرمايشتی تیگرای ماموستاگانمانه و نه مړو له ولاتا فهتوا له سهر نه مه یه.

کاتی که له پوور ددری به خالوان (واته: به زه ویلنه حرام) که کهس له خاومن به شهکان له مهسه له کهدا نه بی، مه گهر ژن و میرد، چونکه نه گهر کهسی له خاومن به شهکان هه بی چی مایه وه له خاومن به شه دیاریکراوهکان به پردد دهگیردریته وه بو نه وان.

مهسه له یی:

نه گهر چند کهسی خزمی یه کتری بوون و به کۆمهل مردن و نه دزانرا که کامیان پیش کامیانا له مردووه، وهک نه وه هه موو پیکه وه له پاپوړیکا نو قم بوون، یا له فرۆکه یه کا به ربوونه ته وه، یا دیواری یا خانوویی روو خا به سهریانا، یا له جهنگیکا کوژران، نه مانه وا دادهنرین که گشتیان پیکه وه مردوون، له بهر نه وه له ناوخویانا که له پوور له یه کتری و مرناگرن، به لکوو که له پووری هه ریه کی له وان ددری به که له پوورگره زیندوووه کانی خوی.

^(۱) ئیبنو سوراقه له زانا گهواره کانی موته قه دیمینه، له پیش چوارسیدی کۆچیدا ژباوه. تماشای مرغنی محتاج بدرگی سینیم لاپیره (۷) بکه.

خالوان کئی و کین؟

خالوان له زماندا به بهرهی خال دهگوتری، که بریتین له خرم و که سوکاری دایک، به لام له عورفی شهرعا: به هه موو خرمی دهگوتری که خاوهن به شه پشکی دیاریکراو نه بی و، به پی عورفی شهرعیش له باوانی به مهنا عه صه به نه بی. نه مانهیش به گورتی نه یازده به شهن که زور به یان له خالوانن:

- (۱) نهو باپیرو نه نکانه که میراتبهری هه میشه پی نین.
- (۲) منالی کچی مردوو که، چ کور بن و چ کچ بن.
- (۳) کچی برا، خوی برای باوکی و دایکی بی، یا خود برای باوکی بی، یا برای دایکی بی.
- (۴) کوری برای دایکی.
- (۵) منالی خوشک چ کور بی چ کچ.
- (۶) مامی دایکی.
- (۷) کچی مام هر مامه یه ک بی.
- (۸) خوشکی باوک.
- (۹) خوشکی دایک.
- (۱۰) برای دایک.
- (۱۱) نهو که سانهی که به هو یه کی له به سانهی سه ره وه دهگه نه وه به مردوو که.

۲۴۴) چۆنیتیی دابه شکردنی که له پوور به سهه خالواندا:

دوو ریگه ههیه بۆ دابه شکردنی که له پوور به سهه ریاندا :-

ریگهی یه کهم: پیتی ده ئین، ریگهی له شوین دانان، بریتیییه له وه نهو خالوانانهی که له مهسه له کهدا هه ن له جیگهی نهو باوان و خاوه ن پشکه مردوو ده دهنرین که دهیانگهی نه ن به مردوو هکه، وه ریک پشک یا بهشی نهو که سه گهی نه ره دهری به وانیش. به فرموو له گه ل کردنه وه ی چه ند نموونه یه کا:

(۱) نه گهر مردووی نه م خالوانانه ی له دوا به جیما:

ا- کچی کج.

ب- کوری خوشکی هه ق (اخت شقیقه).

ج- کچی برای باوکی.

د- کچی مام.

ریک سهیری نهو که سانه ده کهین که نه مانه ده گهی نه ن به مردوو هکه، که واته وه ک بلیی مه سه له که نه م چوار که سه ی تیایه: کچ و خوشکی هه ق و برای باوکی و مامه، له م مه سه له یه دا برای باوکی و مامه بی بهش دهن به خوشکه باوک و دایکییه که چونکه له گه ل کچی مردوو هکه دا کو بۆ ته وه، وه نه صلی مه سه له که له دووه، که واته نیوه که پشکی کچه دهری به کچی کچه که، نه و نیوه که ی تریش که پشکی خوشکی هه قه دهری به کور ه که ی!.

(۲) نه گهر مردوو ده که نه مانه ی هه بوو که له خالوان:

ا- کچی کچ.

ب- کچی کچی کوږ.

ج- کچی مامی هه ق که له پووره که ناوا دابهش ده کړئ: وا دادهنرئ
که مه سه له که کچیک و کچیکي کوږو مامیکي هه قی تیا دایه، پشکی کچ
نیو ده دهرئ به کچه که ی، پشکی کچی کوږ شه شیه که دهرئ به
کچه که ی، چی مایه وه بو مایه یه که سییه که دهرئ به کچه که ی.

(۳) نه گهر مردوو ده که کچی کچی کوږو کچی برای هه ق
(شه قیق) ی هه بوو، مه سه له که ناوا ده کړتته وه:

کچی کوږ، نیوه ی ده که وئ دهرئ به کچه که ی، برای هه قیش
باوانه چی مایه وه بو نه وه، که له م مه سه له یه دا نیو ده دهرئ به
کچه که ی.

بناغه ی نه م بو چوونه نه م دوو مه سه له یه: جارئ مردووی بهس
خوشکیکی باوک و خوشکیکی دایکی ده بی، پیغه م بهر (مرومه خواه له سه ربه) ناوا
که له پووره که ی بهش ده کا له نیوانیاندا: دوو سییه کی ده دا به خوشکی
باوکی و سییه کیشی ده دا به خوشکی دایکی، جاریکیش نیبنو مه سه وود
که له پووره که ی کرد به دوو به شه وه له نیوانی کچی کچ و کچی خوشکدا،
هر وه چو ن مردووی ته نیا کچیک و خوشکیکی هه بی، هه ریه که یان
نیوه ی ماله که ی ده که وئ ناوا.

فهرموده که ی پیغه مېهر (مروود، خواه لسه ربڼه) نه وه دهگه یه نه که له کاتی دابه شکردنی که له پووردا به سهر خالوانا ته ماشای خودی خوږیان ناکړی، به لکوو حسیی نه و که سه یان بو دهکړی که دهیانگه یه نه به مردووه که، که یا خاوون به شن یا باوانن. دیاره خوشکی باوک به هوۍ باوکه و مو خوشکی دایک به هوۍ دایکه وه دهگه نه وه به مردووه که، له کاتی وادا که له پوورده که هی باوک وایکه، سییه ک: به بهش هی دایکه و چی مایه وه هی باوکه. رهوا دیتنه که ی ئیبنو مه سعوودیش نه م تهفسیره بو مه سه له که دوو پات دهکاته وه. نیمام نه حمه دو دواپینان (متأخرین) له ملیکیه و شافیه یه کان نه گهر گهنجینه ی سامانی موسو لمانان ریکوپیک نه بوو، له سهر نه م شیوه ی یه که مه که له پوورده که دابهش دهکن به سهر خالواندا، که به عهره بی ناودارن به زه ویلنه رحام.

ریگه ی دووهم: پی دهگوتری ریگه ی خزمترین، نه م دهسته یه، کی خزمتر بی به مردووه که نه وه وه پیش دهحن - به پی ریزی باوان، له باوانا کوری کور دهخریته پیش باوکی باوکه وه، جا به م شیوه یه له خالوانیشدا منالی کچ پیش باوکی دایک دهخری!.

۲۴۵) به شه دیاریکراوه کان (الفروض المقدره):

پشکه دیاریکراوه کان (که له فورنانی پیروژدا روون کراونه ته وه) شهش پشکن: نیوه، چواریه ک، هه شتیه ک، دوو سییه ک، سییه ک، شه شیه ک. خاوونه نه م پشکانه چند تاقمه یه کن، نیوه به شه پشکی نه م پیچ تاقمه یه:

یه‌گه‌م: تاقه کچ، واته: نه‌وه‌ی خوشک و برای خو‌ی له‌گه‌لدا نه‌بی. یه‌زدانی مه‌زن ده‌فه‌رموئ: {وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ - سورة النساء - ۱۱/۴} واته: نه‌گه‌ر تاقه کچی‌کی هه‌بوو نی‌وه‌ی که‌له‌پووره‌که‌ی ده‌که‌وئ.

دوو‌ه‌م: تاقه کچی‌کی کو‌ر، نه‌ خوشک و برای خو‌ی و نه‌ مندالی مردوو‌ه‌که‌ی له‌گه‌لدا نه‌بی، نه‌مه‌یش به‌ یه‌گگرتن وایه.

سییه‌م: تاقه خوشکی‌کی هه‌ق که‌ برای له‌گه‌لدا نه‌بی، به‌پیی نایه‌تی: {وَلَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ - سورة النساء - ۱۷۶/۴}.

چواره‌م: تاقه خوشکی باو‌کی، که‌ نه‌ بارو نه‌ خوشکی هه‌ق و نه‌ کو‌رو کچی مردوو‌ه‌که‌ی له‌گه‌لدا نه‌بی چونکه‌ نه‌مه‌یش به‌پیی روو‌کار (ظاهر) ی نایه‌ته‌که‌ به‌رده‌که‌وئ.

پینجه‌م: می‌رد، که‌ ژنه‌که‌ی منال و منالی منالی خاوه‌ن که‌له‌پووری نه‌بی. خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رموئ: {وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۲/۴} واته: نی‌وه‌ی که‌له‌پووری ژنه‌کانتان بو‌ نی‌وه‌یه، نه‌گه‌ر مندالیان له‌پاش به‌جی نه‌ما‌بوو. دیاره که‌ به‌پیی ده‌قی نایه‌ته‌که‌ نه‌وه‌ی که‌ هه‌ق منالی خو‌ی (ولد الصلب) بی به‌رده‌که‌وئ، منالی کو‌ریش (نه‌گه‌ر نه‌وه‌ بسه‌لینین که‌ به‌ر ناوی منال ده‌که‌وئ نه‌وه‌ نه‌ویش) به‌رده‌قی نایه‌ته‌که‌ ده‌که‌وئ، نه‌م نایه‌ته‌یش نیشانه‌ی نه‌م بو‌چوونه‌یه که‌ ده‌فه‌رموئ: (یا بنی آدم)

ئەومئا خودا لە پاش چەندین پشت بە بەرهی ئادەم دەفەرموی: ئەی کۆرەکانی ئادەم! ھەروا ئەم ھەرموودەییەش نیشانی ئەوەیە کە وشە (ودەد - منال) لە قورئانا منالی منال دەگریتەو، پێغەمبەر (ەرۆدە خواوە لەسەربە) دەفەرموی: (انا ابن عبدالمطلب: من کۆری عەبدولوطە لیبم) چونکە ئاشکرایە کە پێغەمبەر (ەرۆدە خواوە لەسەربە) منالی منالی عەبدولوطە لیبە، ئەگەر ئەوە نەسەلینین، ئەوە بە یەگرتن، واتە: بە جماع، منالی کۆر لە پایە کۆردایە، لە کەلەپوورو باوانیدا.

چواریەکیش بەشە پشکی دوو تاقمە:

یەکەم: میردی کە ژنەکە ی منال یا منالەزای میراتبەری ھەبێ.

دووەم: ژنی، یا زیاتر لە ژنی، تا چوار ژن، کە میردەکیان منال یا منالی منالی ھەبێ، بەپێی ئەم ئایەتە: { فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوَصِّينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ } ھەشتیەکیش بەشە پشکی یەك ژن یا زیاتر لە یەك ژن کە میردەکیان منال یا منالەزای کەلەپوور بەری ھەبێ. وەك لە قورئانا دەفەرموی: { فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ - سورة النساء - ۱۲/۴ } یەگرتنیش لە سەری دامەزراوە. دوو سییەکیش (واتە: دوو بەش لە سێ بەشی مال) بەشەپشکی چوار تاقمە:

یەکەم: دوو کچ، یا زیاتر لە دوو، بەو مەرجە کە برايان لەگەڵ

نەبێ.

دوووه: دوو کچی کور یا زیاتر، بهو مهرجه نه لهگهل برای
خویانو نه لهگهل چینیکی لای سهرووی خویانا نهبن، له منالو له
منالی منالی مرووهکه.

سییه: دوو خوشکی باوکی و دایکی یا زیاتر له دوو خوشک، بهو
مهرجه نه لهگهل برای خویانا وه نه لهگهل منالی مردووهکهدا نهبن.

چواره: دوو خوشکی باوکی یا زیاتر، بهو مهرجه نه لهگهل
برای خویانا، وه نه لهگهل خوشکی باوکی و دایکی، یا برای باوکی و
دایکی، وه نه لهگهل مندالی مردووهکهدا نهبن. دوو کچ یا زیاتر بهیپی
نهم نایهته دوستیهکیان دهکوهی: { فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ
ثُلُثَا مَا تَرَكَ } . نهگهر بگوتری: نهم نایهته بهلگهیه لهسهر نهوه که
بهشه پشکی زیاتر له دوو کچ دوو سییهکه، نهدی چۆن دمی به بهلگه
لهسهر نهوهیش که بهشهپشکی دوو کچیش هر دووسییهکه؟ له وهلاما
دهلین: نهم نایهته بههوی مهسهلهیهکی تایهتهوه هاتووه، که ناوايه:
ژنهکهی سهعدی کوری رهبع، نهو دوو کچهی که له سهعد بوون،
هینانی بو لای پیغهمبه (مرووه خواه لهسهری): عهرزی کرد: نهی پیغهمبهری
خوا! نهم دوو کچهم کچی سهعدی کوری رهبعن، باوکیان له غهزای
نوحوددا لهگهل تودا بوو، که شههیدکرا، نیستایش مامهکیان ههرچی
مالیان ههیه بردوویهتی بو خوی وه هیچی بو نهمان نههیشتوتهوه،
بهی مالیش کهس نایان خوازی. ههرمووی (مرووه خواه لهسهری): خودا بو
خوی بو نهم بابته برپاردهدا، پاش نهوه نایهتی دابهشکردنی کهلهپوور
هاتهخوارهوه که دمهرموی: { يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ } نهوجا

حه زرمټ (دروود ځوا له سر به) ناردی به شوین مامه که یاناو فهرمووی: دوو سییه کی ماله که بده به ههردوو کچه که ی سهعد، وه هه شتیه کی بده به دایکیان، وه چیمایه وه له وان نه وه هی تویه. (نه بو داوودو تیر میذی گیراویانه ته وه، تیر میذی به فهرمووده یه کی دروستی داناوه). نه وه تا مه وریدی فهرمووده که به لگه یه له سر نه وه که به شی دوو کچیش هه ر دوو سییه که. هه ندی ناوا به لگه سازی دهکن بو نه م مه سه له یه: دم فهرموون: که وشه ی (فوق) له (فوق اثنتین) یدا زانیده یه، بو مه به ستی رهوانبیزییه، دهق وهک وشه ی نهو (فوق) ه وایه که زانیده یه و له م نایه ته ی تر دا که دم فهرموئ: { فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ } هه ندی تر ده لّین: مه به ست له وشه ی (فوق الثنتین) له م نایه ته دا نه مه یه: نه گه ر دوو کچ یا زیاتر له دوو کچ بوون! واته: رواله تی نایه ته که مه به ست نیه که به رواله ت نه وه ده گه یه نی دوو سییه که به شی زیاتر له دوو کچه. هه ندی زانی تر نه مه دهکن به به لگه: به یوهندی خوشک به مردووه که وه بی هیژتره له به یوهندی کچ، ده ی له شوینی دوو سییه که به شی دوو خوشک بی، ده بی باشر بی به به شی دوو کچ! دوو کچی کوریش له به ر نه مه دوو سییه کیان ده که وی چونکه یاسایه کی ره سایه که هه رکاتی دوو کچی کور خویان به ته نها بوون ریک وهک دوو کچ وان. دوو خوشک و زیاتریش که دوو سییه کیان ده که وی به پی نه م نایه ته یه: { فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ }. جابیر (ره راه ځوا له یب): فهرمووی: نه خو ش بووم، هو شم نه بوو، حموت خوشکم هه بوو، پیغه مبه ر (دروود ځوا له سر به) هات بو سهر دانم، گوتم: نه ی پیغه مبه ری ځوا! چی له ماله کمم بکه م، میراتو که له پووره کمم بو کییه؟ چونکه من ته نیا

چهن خوشکيکم ههن، که کهله پوورم ليږگرن و که سي ترم نيه، نه باوک و نه دايک و نه منال، جا پيغه مېهر (مرووده هوا له سربېره) دهرچوو له لای من و له پاشا که پرايه وه و هه رمووی: سه بارهت به بابته تي خوشکه کانت خودا قورناني ناردو ته خواره وه، وه باسه که ی روون کردو ته وه، وه دوو سييه کی بويان داناوه! جابیر دهیغه رموو: نايه تي که لاله هو ی هاتنه که ی من بووم، دهی نهوا به پيی نه م هه رموو دهميه دهرکه وت مهبست له نايه ته که نه مهبه: پشکی دوو خوشک يا زياتر له دوو خوشک دوو سييه که.

سييه کيش به شه پشکی دوو تاقه يه:

يه که م: دايکی مردو وه که، بهو مهرجه که مردو وه که منالی نه بئ و کورمزايشی نه بئ، وه ژماره يه کيش له براو خوشکی نه بئ.

دوو م: ژماره يه که له براو خوشکی دايکی، که له دوو کهس که متر نه بن، نيرو مييان تيادا هاوبه شن به يه کسانى.

ههندي جاريش سييه که دهری به بايره که له گهل براو خوشکی مردو وه که کو ببيته وه. به شه پشکی دايک که له م دوو کاته دا ناويه له م نايه ته وهرگير او: { فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلَأُمُّهُ الثَّلَاثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلَأُمُّهُ السُّدُسُ - سورة النساء - ۱۱/۴ } . وه که له پيشه وه باسکرا کورمزايش وه که کوپ وايه. نه وه ميش که ده ليين: ژماره ی براو خوشکه کان له دوو کهس که متر نه بن، گهرچی ژماره که يان له نايه ته که دا به داريژگه (صيغه) ی کوپه، کو (جه مع) يش

له سڻ ڪه سهوہ دست ڀڏمگا، نهڪ له دووهو، نه مه له بهر نه مهيه: چونڪه جaro بار بڙ دوویش ڪو بهڪار دمهينري!.

ئيبنو عه عباس به عوسمانی فهمو: توڄون بهشی دايڪ به دوو برای مردووهڪه له سڻ يهڪهوه دهبی بڙ شش يهڪ، ڪهی دووبرا نه عهرهبيدا پيی دهگوتری (اخوة)؟ عوسمان (رهزاه خواله مهوريان به) فهمووی: ههرشتی له پيش جيئيشيني مندا، له سهردهمی پيغه مبهرو نهبو بهڪردا سهری گرتبی و بهناو ولات و شارانا پهخش بووبيتوه، من ناتوانم دستڪاری بکهمو ههلی بوشينمهوه، مبهستی ئيمامی عوسمان لهم وهلامه نهوهيه: ڪه پيش نهوهی ڪه ئيبنو عه عباس نه م رخنهيه بگري موسولمانان به ڪومهلی بهو شيوهيه بهشيان بڙ دايڪ داناوه، نهی فهمانيز خوا! بزانه له دوو ويئنهدا دايڪ سييهکی نهوه دها، ڪه پشکی ميرد، يا ژنی لي دمردهڪري.

شيوهی يهڪهم: ميرديڪ و باوك و دايڪي. نيوهی هي ميردهڪهيه، سييهکی باقي (ڪه شش يهکی سهرجهمی ڪهلهپورهڪهيه) بڙ دايڪهو ههچيش له دايڪهڪه مایهوه ڪه دوو سييهکی باقييه بڙ باوڪه.

شيوهی دووهم: ژن و باوك و دايکی مردو و بکهونه يهڪ. چواريهکی سهرجهمی ڪهلهپورهڪه بڙ ژنهڪهيه، سييهکی مهنده (باقي) يهڪهی بڙ دايڪهڪهيه، مهندهڪهيشی بڙ باوڪهڪهيه. ڪهواته: پرسيار (نهسله) يهڪهم له ششه، چونڪه پشکی ميردهڪه نيوهيه و پشکی دايڪهڪهيش سييهکی نيوهيه و لي دمريئراو (مهخرهج) ي سييهکی نيوه ششه و بهشی ميردهڪهی لهناودايه، جا لهو ششه ميردی

مردووه که سئ بهش دهباو دایکه که ی بهشیک، چونکه سییه کی نیووه که که ماوه ته وه یه که، وه باو که که ییش دوو بهش دهباو. پرسپاری دوو و میش له دوازدهیه، چونکه بهشی ژنه که چواریه که وه بهشی دایکه که سییه کی چواریه که باقی یه کانه. لی دمره یئراوی سییه کی چواریه که کان دوازدهیه و چوار له ناو دوازده دایه. سئ بهش له دوازده، که چواریه کی سامانه که یه بو ژنه که یه وه، سئ بهشی که سییه کی نو بهشه باقیه که یه بو دایکه که یه وه، شش بهشیش بو باو که که یه.

به لام نیبنو سوره یح رای وایه: که لهم دوو کاته یشدا دایک سییه کی ته وای سهرجه می ماله که ی بو هیه، به لگه ییشی نه ویه که روا ته ی ئاشکرای ئایه ته که نه وه ده گه یه نی. نه ویش که گوتمان بهشی دوو برای دایکی، یا دوو خوشکی دایکی، یا زیاتر له هه ردوولا، سییه که به پیی نه م ئایه ته یه: { فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ - سورة النساء - ۱۲/۴ } چونکه نه م ئایه ته له باره ی که له پووری منالی دایکی یه وه هاتوو. شه شییه کیش به شه پشکی جهوت تاقمه:

یه که هم: دایکی مردووه که، به و مهرجه مردووه که کوپ یا کوپ مزای ببی، یا خود ژماریه کی له براو خوشک ببی له دوو که متر نه بن. به لگه ی نه مه نه م فه رمایشته ی زاتی مه زنه: { وَلَا بَوْنَهُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۱/۴ } له که ل نه م فه رمایشته یدا: (فان کان له اخوة فلامه السدس) له پی شه وه باسی

ئەوھمان كړد كه كورمزا وەك كور وايه، باسى ئەوھيشمان كړد كه جارو بار داريزگه‌ي كۆ بۆ دوویش به‌كار دى.

دووهم: نەنكى مردووەكە، بەمەرجى دايكى نەمايى، ئيتىر خواى دايكى دايكى مرووەكە بى، يا دايكى باوكى مردووەكە بى جياوازي نيه، ھەرچەند بەرھو زووريش برۋا، چونكە قوبەيصەي كورې نۆنەيب دەفەرموى: نەنكى ھات بۆ خزمەتى ئەبو بەكر، داواى بەشە پشكى خۆيى لى كړد لە ھى مردوويەك، فەرمووى: لە قورئانا كە نامەي خودايە، بە دەق ھيچ بۆ نەنك ديارى نەكراو، وە لە سوننەتى پەغمبەريشدا لە بارەي ئەم پرسيارەي تۆو خۆم ناگام لە ھيچ وەلامى نيه، جا تۆ برۆرەو ھەتا پرسيار لە ھاوړپيان دەكەم، جا كە پرسيارى كړد، موغيرەي كورې شوعبە فەرمووى خۆم بە ديارەو بووم كە ھەزرىت (مروودە خواە لەسەربە) شەش يەكيدا بە نەنك. ئەبو بەكر پيى فەرموو: كەسى تر لەگەل تۆدا ھەيە كە ئاگاي لەم مەسەلەيە بى؟ موھەممەدى كورې مەسلەمەيش ھەلسا فەرمووى: منيش بە ديارەو بووم. جا ئەبو بەكر شەش يەكەكەي داپيى. پاش ماوھيى نەنكەكەي تريش ھات بۆ لای ھەزرىتى عومەر (رەزاع خواە ايىبە) داواى بەشى خۆي لىكرد، فەرمووى: لە قورئانا كە نامەي خوايە، بە دەق ھيچ بۆ نەنك ديارى نەكراو، ئەو ھوكمەيش كە لە سەردەمى ئەبو بەكردا دراو بۆ نەنكەكەي تر بوو، بۆ تۆ نەبوو، منيش لە خۆمەو ناتوانم پشكى لە پشكەكانى كەلەپوور پتر بكەم، وەكى تريش خۆي ھەر ئەو شەشيەكەيە، جا نەگەر ئيوەي نەنك ھەردوولاتان يەكتان گرت: ئەوا شەشيەكەكە نيوھيتانە ھەر كاميكيشتان ھەر تەنھا خۆي بوو ئەو ھى خۆيەتى.

زەيدىش (رەزە خۋاھ لېنە) فەرەمۇي: بېغەمبەر (مۇبەھ خۋاھ لەسەربە) شەشپەھى
 دەدا بە نەنك، مەرەجى دايكى نەمابى، جا ھەر كاتى دوو نەنك كە لە
 بەپەك پايدە بوون كۆبوونەو نەو نەو بەپىي نەسەرەكەي قوبەپەھە
 شەشپەھەكە ناوگۆپیانە. بەلام نەگەر نەنكەيان لەو تریان لە
 مردووەكەو نەزىكتەبوو، نەو سەرنج دەمدەين نەگەر نەو نەنكە نەزىكتە
 لە لایەنى دايكەو مەبوو، وەك دايكى دايك، لەگەل دايكى دايكى دايك،
 لەگەل دايكى باوكى باوكدا يەك بگرن، نەو نەزىكە كە دوورەكان، بى
 بەشى تەواو دەكات، خۋاى لە لایەنى دايكەو مەبن، يا لە لایەنى
 باوكەو مەبن، دايكى خۋى بۆپە بى بەش دەكات چۈنكە بەھۋى خۆپەو
 دەگاتەو بە مردووەكە، دايكى باوكى باوكىش بۆپە بى بەش دەكا
 چۈنكە دوور تەرە، ياساپەكى رەساویشە كە پەلەي نەزىك پەلەي دوور لەكار
 دەخات. وەلى نەگەر نەو نەنكە نەزىكتە لە لایەنى باوكەو بوو، وەك
 دايكى باوك و دايكى باوكى دايك، نەو نەزىكە كە دوورەكە بېبەش ناكە،
 بەلكو ھەردو لايان دەبن بەھاوبەش لە شەش يەكدا، چۈنكە نەنكى لە
 لایەنى دايكەو مەبن بە باوك بېبەش ناكى، دەي كەواتە بە نەنكى كە
 بەھۋى باوكەو بەگاتەو بە مردووەكە باشتەر بېبەش ناكى.

سەيپەم: شەشپەھە پەشكى كچى كۆرە كاتى لەگەل كچى
 ھەقى مردووەكە دابى، يا لەگەل كچى كۆرپكى لە خۋى نەزىكتە دابى و
 برايشى لەگەلدا نەبى. چۈنكە ھۆدەيلى كۆرپ شەرەحبىل (رەزە خۋاھ لېنە)
 دەفەرەمۇي: پەرسىيار كرا لە نەبو مۇسا: مردووەپەك ھەپە، كچىك و كچى
 كۆرپىك و خوشكىكى ھەپە، كەلەپوورەكەيان چۈن لى بەش دەكرى؟
 فەرەمۇي: نىوھى بۇ كچەكە يەتى و نىوھى بۇ خوشكەكە يەتى، وە كچى

كورەكەي ھېچى ناكەوئ، وەبشچۇ بۇلاى ئىبنو مەسعوود لەوئىش بېرسە، دەبىنى ئەوئىش ھەر وەك من دەئى، جا پىرسىارگرا لە ئىبنو مەسعوود، وە قسەكەي ئەبو موساشيان بۇ گىرپايەو، ئەوئىش فەرمووى: ئەگەر وابى دەبى من رىگەم ھەلەكەردىي و سەرم ئى شىوابى، بەلام من لەم مەسەلەدا وەك پىغەمبەر خۇي (مروودە خواە لەسەربە) بىرپار دەدەم و حووكەم دەكەم: بۇ كچەكە نىوہ ھەيە، بۇ كچى كورەكەيش شەش يەك ھەيە، كە بە ھەردوولا دەكەنە دوو سىيەك، وە ھەرچىش لەوان مايەوہ بۇ خوشكەكەيە. جا چووينەوہ بۇ لاى ئەبو موسا و قسەكەي ئىبنو مەسعوودمان بۇ گىرپايەو، فەرمووى: ئىوہ كە ئەم زانا گەورەيەتان لە ناودايە لەمن مەپرسن (بوخارى و ئەبو داوود تىرمىذى و نەسانى). كچى كور ئەگەر لەيەك پتر بوون شەشيەك وەك يەك ناوكۇيى يانە بە يەكسانى، ئەگەر كچى ھەقى مردووەكەيش لە يەك زياتر بوون ئەوہ تەواوى دوو سىيەكەكە كە دەبەن بۇ خۇيان و ھىچ بۇ كچى كور نامىنئەوہ.

چوارەم: بۇ خوشكى باوكىيە، يەكئ بى يا زياتر، بەو مەرجه لەگەل خوشكىكى باوكى و دايكى دابى و برايشى لەگەلدا نەبى. چونكە ھەموو خوشكى لەيەك پلەدان، كە پلەى خوشكايەتييە بەلام خوشكى ھەق بەھۇى زياترى تەرمفى خزمایەتييەوہ لە پىشتەر، بۇيە خوشكى باوكى لەگەل خوشكى ھەقدا حسيىى كچى كورى بۇ دەكرئ لەگەل كچى ھەقى مرووہكەدا (بنت الصلېب للميت). جا خوشكە باوكىيەكان يەك بن يا پتر ئەو شەشيەكە ناوكۇييانە، رىك وەك چەند كچىكى كور كە لەگەل كچىكى ھەقدا كۆبىنەوہ شەشيەك ناوكۇييانە ئەمانەيش ناوا.

پینجهم: بؤ باوکه، بهو مهرجه مردووکه منال یا کورمزای
هه بئ چونکه خوای گه وره دهفرموی: {وَلَا يَوْنِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا
السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ - سورة النساء - ۱۱/۴}.

شه شه: بؤ باپرمیه، بهو مهرجه باوکی مردووکه نه مایی، وه
مردووکه منال یا کورمزای ببئ، ئه مهیش به پئی یه گگرتن.

جه وتهم: بؤ تهنها برای دایکی یا تهنها خوشکی دایکیه. چونکه
خوای مهزن دهفرموی: {وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا
السُّدُسُ - سورة النساء - ۱۲/۴} ئهه نایه ته بویه ده بئ به به لگه
بؤ ئهه برپاره، چونکه بؤ روونکردنه وهی بهشی برای دایکی و خوشکی
دایکی هاتوه، به به لگهی خویندنه وهی سه عدی کوری نه بو وه قاص و
ئیبنو مه سهوود (رهزاه نوایان لیبه) که له قیرائه تی ئه وانا ئاویه: {وَلَهُ أَخٌ
أَوْ أُخْتٌ مِّنْ بَعْدِ أُمِّ}. چونکه زانایانی شهرع دهفرموی: (قیرائه تی
شاذه له پایهی فهرمووه دایه) که واته: برپاری پئی ده چه سپی، واته:
حوکمی پئی ثابت ده بئ.

٢٤٦) بئ به شبوونی نه که کان به هوی دایکی مردووکه وه:

ئهی که سئ دمه وئ شارمزای زانستی که له پوور زانیبئ! بزانه که
هه موو نه نکئ، خوای له تهره فی دایکه و مبی، وهک دایکی دایک، یا له
تهر هفی باوکه و مبی وهک دایکی باوک، ههر چند به رهو ژورتیش برپوا،

به دایکی مردووہ که بی بهشی تهواو دهبی. هوی نهه بیبهشبوونهیش
 نهومیه نهه شهش یه که که دمدری بهمان له بنه رتدا هی دایکه، کهواته
 ههرکاتی دایک خوی مابوو دمدری به خوی و هیج بو نهمان
 نامینیتهوه، ریك وهك چون نهگهر باوك مابوو باپیر بی بهش دهبی ناوا.

لاباسی:

پرسیاری: مردووی دایکی دایک و دایکی باوك و باوکی ههبی.
 دهئین: نهنکی تهرمی دایک کهس بیبهشی ناگا دایک خوی نهبی، بهلام
 نهنکی تهرمی باوك به باوگیش و به دایگیش بیبهش دهبی، کهواته لهه
 پرسیارمدا دایکی باوك که نهنکی تهرمی باوکه بیبهش دهبی به
 باوکه که، بهلام دایکی دایک، که نهنکی تهرمی دایکه، شهشیهکی بو
 ههیه به تهواوی، مهندهی ماله کهیش بو باوکه کهیه به باومنیتی بوی
 ماوتهوه.

۲۴۷) بیبهشبوونی تهواوی براو خوشکی دایکی بههوی نهه چهنه کهسهوه:

براو خوشکی دایکی بیبهشی تهواو دهبن به باوك و باپیره به
 مندالی مردووہ که، خوی نیرینه بن یا میینه، به کورمزایش براو
 خوشکی دایکی دیسان بیبهش دهبن، ههر چهنه بهرمو خواریش
 بووبیتهوه. چونکه خوی گوره کهلهپووری خوشک و برای دایکی لهناو
 بهشی کهلاله دا داناوه. کهلاله واته: مردوویهکی کهلهپوور بهخش که
 نهوهچهو نه بنهچهی نه مابی.

۲۴۸) بیټه شپوونى ته واوى براو خوشكى باوكى:

براو خوشكى باوكى به ته واوى بيټه ش دهن به باوك و به كورو
به كورى كورو به براى باوكى و دايكى، چونكه خوشه ويست (مردوده خواه
له سربښ) دمفه رموى: هه موو خاوه ن به شى، به شه پشكى ديارى كراوى خوى
پيښدن، به پيى دهقى نايه ته گانې قورنان، نينجا هه رچى مايه وه له
خاوه ن به شه گان، نه وه بو خزمه ترين كه سه، به مه رچى كه نيړينه بى
(ش/ د/ ت) دهى بيگومان كه باوك و كورو كورى كور نزيك ترن له برا،
براى باوكى و دايكى پيش ده خرئ له براى باوكى چونكه له تهره دى
دايكيشه وه ده گاته وه به مردوده كه، پيغه مبه ريش (مردوده خواه له سربښ)
دمفه رموى: براى باوكى و دايكى كه له پوور له يه كترى ده گرن، نه گهر
براى باوكيان له گه ل بوو، نه و كه له پوور ناگرئ.

۲۴۹) بيټه شپوونى ته واوى براى باوكى و دايكى و خوشكى دايكى و باوكى:

نه مانيش بيټه ش دهن به م سى كه سه: به كورو به كورى كورو
به باوك، چونكه نه م سى تا قمه له خوشك و برا نزيك ترن به مردوده كه،
كه واته بهر برياره گشيه كه ي فه رمايسته كه ي پيغه مبه ر (مردوده خواه له سربښ)
ده كه ون كه دمفه رموى: (.. بو خزمه ترين كه سه..). ➡

۲۵۰) چوار کهس ههن خوشکی خویان دهکهن بهباوان (واته: بهعهصه به).

کورپو کورپو کورپو برای هه قو برای باوکی، خوشکی هاوپایه ی خویان دهکهن به باوان، بهم چوارکهسه نه بی، خوشک به کهسی تر نابی به باوان، جا لهکاتی کۆبوونه و دی نه مانده له گهل خوشکیانا، که له پوورمه ناوا دابهش دهکری: له بۆ کورپو دوو موهندی بهشی کچی ههیه. کورپو که خوشکی خوی دهکا به باوان به پیی نه م نایه ته پیرۆزهیه: {يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِيْ اَوْلَادِكُمْ لِلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ} کورپو کورپش (وهك چه ند جار دووپاتمان کرده وه) بهرمنالی مروف ده که وئ، نه گهر به ربکه وئ نهوا باشه و نه ویش به پیی نه م نایه ته خوشکی خوی دهکا به به عهصه به، دهنا به قیاس له سه ر کورپو چه سپاوه که خوشکی خوی دهکا به باوان. برایش که خوشکی خوی دهکا به باوان به پیی نه م نایه ته ی تره: {وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ} بۆیه ویش ته نیا نه م چوارکهسه خوشکی خویان دهکهن به باوان و کهسانی تر بیجگه له مانه خوشکی خویان بۆ ناکری به باوان چونکه خوشک له غهیری نه م چوارکاته دا بی که له پووره، چونکه له دهسته ی خالوانه! بۆ نموونه: مامه که برای باوکه خوشکی خوی بۆ ناکری به باوان، چونکه خوشکی باوکی مردوو ده که یشه، خوشکی باوکیش له خالوانه!.

۲۵۱) ئەم چوار تاقمەیش خۆيان كەلەپوور دەگرن، بەلام خوشكەكانيان كەلەپوور ناگرن:

مامەو كۆرى مامەو كۆرى براو باوانى ئازدكەر، مامەو كۆرى
مامەو كۆرى برا بۆيە كەلەپوور دەگرن چونكە خۆيان لە باوانن، بەلام
خوشكەكانيان لە خالوانن، باوانى ئازادكەريش بەپپى ئەم فەرمایشتەى
پيغەمبەر (موسى خواد لەسەربە) كەلەپوور دەگرن: سەردارىي واتە: ولاءى
بەندەى ئازادكراو دەق تانو پۆيە وەك تانو پۆى رشتەى ھاوپشتى،
نەدەفرۆشئو نە دەبەخشئ بە كەسكى تر. (ئىبنو خوزەيمەو ئىبنو
حەببانو حاكەم گىراويا نەتەو) حاكەم دەفەرموئ: رشتەكەى ساغە،
بەلام بەيھەقى دەفەرموئ: (زەمەدارە) ديارە كە ھاوپشتى رەجەلەك
بەريتيە لە بەرەى باوان. جا ھەركاتى مافى سەردارىي بۆ كەسى
دامەزرا، وە خۆى مرد ئەو مافە دەچى بۆ باوانەكانى. كۆگر (ضابط)ى
ئەو كەسەى كە بەھۆى سەردارىيەو كەلەپوور دەگرئ: ھەموو
نيرينەيى كە ببى بە باوانى ئازدكەر. جا لەسەر ئەم بنیاتە ھەركاتى
بەندە ئازادكراو كە لەپاش ئازادكەرە كەى مرد، وە لە ھاوپشتى خۆى
باوانى نەبوو، ئەو كەلەپوورەكەى (يا ئەو كەى لە بەشەپشك
دەمىنيەتەو) دەدرئ بەنيرينەى باوانى ئازادكەرەكەى، بۆ نمونە: كۆنە
بەندەيى مرد، خاوەنە ئازادكەرەكەى نەمابوو، بەلام ئازادكەرەكەى
كۆرپىك و كچىك و باوك و دايك و بايەك و خوشىكى بوو، كەلەپوورەكەى بۆ
نيجرينەكەيانە، بەشى ميئەكانى لى نادى.

۲۵۲) كەلەپوورى باپىرە لەگەل براو خوشكد:

هەركاتى باپىرەى تەرهفى باوك لەگەل براو خوشكى باوكى و دايكىدا، يا لەگەل براو خوشكى باوكيدا كەوتنە يەك، ئەو ئەگەر خاومەن پشكيان لەگەلدا نەبوو، كام بەشى زۆرتەرە لە سىيەكى هەموو كەلەپوورەكە، يا لە براپەشى لەگەلئاندا، باپىرە ئەو دەبا، ئەو مەيش بوزانين كە براپەك بە دوو خوشك دەزمىررى، هەركاتى باپىرە بە براپەشى كەلەپوورى گرت وەك يەك برا وایە، ئەگەر سىيەكى برد پاشماوەكەى كەلەپوورەكە لە نىوان خوشكەكاندا دابەش دەكرى. جارى وا هەيە براپەشى و سىيەك وەكوو يەكن، وەكوو ئەو ژمارەيان دوو قاتى باپىرمبى، وەك باپىرە لەگەل دوو برادا، يا باپىرە لەگەل براپەك و دوو خوشكا، يا باپىرە لەگەل چوار خوشكا، لەم وینانەدا سىيەك و براپەشى بۆ باپىرە وەك يەكن، بەلام جارى وا هەيە سىيەك باشترە بۆى، دەستورى كۆگر بۆ ئەمە ئاوايە: ئەگەر براو خوشكەكان ژمارەيان كەمتر بوو لە دوو قاتى باپىرەكە، ئەو براپەشى قازانجى زۆرتەرە، ئەگەر ژمارەيان دوو قاتى باپىرمبوو ئەو سىيەك و براپەشى وەكوو يەكن، ئەگەر ژمارەيان لە دوو قاتى باپىرە پتر بوو، ئەو سىيەك قازانجى زۆرتەرە. جۆرى يەكەمى ئەم كۆگرە ئەم پىنج شىوہيەى هەيە:

(۱) باپىرە لەگەل يەك خزشكد، لىردا پرسىارەكە لە سىيە، دوو بەش بۆ باپىرەكەو بەشى بۆ خوشكەكە.

(۲) باپىرمو دوو خوشك، پرسىارەكە لە چوارە، دوو بۆ باپىرەكەو دوو بۆ خوشكەكان.

۳) باپىرەو برا يەك، مەسەلەكە لە دوو، يەككى بۇ باپىرەو يەككى
بۇ براكە.

۴) باپىرە لەگەل براو خوشكىكدا، پرسىيارە كە لە پىنچە: دوو بۇ
باپىرەكەو دوو بۇ براكەو يەك بۇ خوشكەكە.

۵) باپىرەو سى خوشك. پرسىيارەكە لە پىنچە دوو بۇ باپىرە، سى
بۇ سى خوشكەكان.

جۆرى دوووم: لە پىشەوە باسكرا.

جۆرى سىيەمىش: شىوۋى زۆرەو سورەتەكانى لەبەر زۆرى
نازمىرى، وەك ئەو كە باپىرە كۆبىيىتەو لەگەل سى برادا. لىرەدا
مەسەلەكە لە سىيە، چونكە سىيەك باشترە بۇ باپىرە، يەككى بۇ باپىرەو
دوو بۇ سى براكە، كە بەشناككى بە سەرياندا، جا سى دەدەين لە سى
دەبى بە نۇ، سى بۇ باپىرەو شەش بۇ سى براكە، يەككى دوو بەش.

هەتا ئىستا قەسەمان لەو مەو كە خاوەن پىشكىيان لەگەلدا نەبى،
بەلام ئەگەر خاوەن پىشكىيان لەگەلدا بوو ئەو تەماشە دىكەين و بە پىي
ئەم دەستوورەى دواوە برپار دەدەين، جارى بابزانين ئەو خاوەن پىشكانە
كى و كىن كە دەگونجى لەگەل باپىرەو براو خوشكا كۆبىنەو: برىتين
لەكچو كچى كورپو دايكو نەنكو مىردو ژن، كە شەش تاھمن^(۱).

^(۱) بەراستى لىرەدا ئەسلەكە زۆر كورتەو كراو، بۆيە كەمى دىرژە بە باسكە
دەدەين تا خوتەنەرى ئازىز بە باشى لىنى ھالى بىي. مەن بۇ ئەو بۇ خەم لە عىبارەتى
ئەسلەكە ھالى بىم دەبى زۆر بە وردى مەتالەى ئەم سەرجارانەى تىرى بۇ بىكەم: (كفاية

جا کاتن باپیرمو خوشک و براو خاومن به شهپشکی دیاری کراو له پرسیاریکا کۆبوونهوه، نهوه سهرنج دهمین: نهگهر خاومن پشکهکان ههموو که له پوورمهکیان دهمرد بۆ خۆیان و هیچ بۆ باپیره نه دهمایهوه، یا بهس شهشیهک دهمایهوه لیان، یا که متر له شهشیهک دهمایهوه لیان نهوه لهم سێ حالتهدا خوشک و براکان بێ بهشی تهواو دهمین و شهشیهک دلهسر نههم سێ شیوهی دواوه دهمردی به باپیره.

۱- حالی یهکهه: باپیرمو براو خوشک و دوو کچ و دایک و میرد. نههم پرسیاره له دوازدیمه، بههۆی عهولهوه زیادی دمهکین بۆ سیازده بۆ تهواوکردنی بهشی دایکهکه، وه بۆ پازدهیش بۆ پهیداکردنی شهشیهکی باپیرهکه. وه لهم ژمارمیهدا ههشتی بۆ دوو کچهکهو سێ بۆ میردمهکهو دووی بۆ دایکهکهو دووی بۆ باپیرمهکیه و براو خوشکهکه بێ بهشن بههۆی نهوهوه که خاومن پشکهکان ههموو که له پوورمهکیان داگرتوووه هیچ بۆ نهوان نهماومهوه به استغراق.

۲- حالی دووهم: باپیرمو دوو کچ و دایک و براییهک. لیهردا کچهکان دوو سێیهک دهمین و دایکهکه شهشیهک دهم، مهسهلهکه له شهشه: چواری بۆ کچهکان و یهک بۆ دایکهکهو یهک بۆ باپیرهکه،

الاخيار ومغنی المحتاج و شریعتی نیسلام و فتح المعین و سرچارهکانی حدیثیش. کمواته زۆر نهممه که نههم لوانمی تینی و رووکاون به باشی لیتی حالی ببن. خوایارینی نههم رهگهراوه باشرین شرح و رافدهبێ بۆ نههم کتیبه پیروژه.

- وه رگیت -

براکه‌یش بی‌بەش دەبێ، چونکه خاوەن بەشەکان هەموو بەشەکانیان داگرتوو.

حالی سێیه‌م: باپیره‌و برابیه‌ك و دوو كچ و مێردێ. دوو كچه‌كه دوو سێیه‌ك و مێرده‌كه چواریه‌ك دەبا. جا له‌بەر ئەوه كه‌سێ و چوار موته‌بایینن، سێ زەرب دەكه‌ین له چواردەبێ بە دوازدە، هەشتی بۆ كچه‌كان و سێ بۆ مێرده‌كه یه‌كێكى دەمێنێته‌وه شه‌شیه‌كى دوازدە ته‌واو ناكا، ژماره‌ی مه‌سه‌له‌كه ده‌گه‌یه‌نینه سیازده دوو بەشەكه دمه‌دین به باپیره‌كه‌و، براکه بی‌بەش دەبێ به‌هۆی داگرتنی هەموو كه‌له‌پووره‌كه‌وه له لایه‌نی خاوەن پشكه‌كانه‌وه.

هه‌تا ئیستا قه‌سه‌مان له‌وه بوو كه له خاوەن پشكه‌كان شه‌شیه‌ك، یا كه‌متر له شه‌شیه‌ك بمێنێته‌وه، یا هیچ نه‌مێنێته‌وه لێیان، به‌لام نه‌گه‌ر زیاتر له شه‌شیه‌کیانی لێمايه‌وه، ئەوه ئەم سێ حاله‌ته گامیان قازانج‌تر بوو بۆ باپیره ئەوه‌یان بۆ هه‌یه:

(١) حالی یه‌كه‌م: برابەشی له‌گه‌ڵ براو خوشكه‌كاندا.

(٢) حالی دووهم: سێیه‌کی پاشماوه‌ی پشكه‌كان.

(٣) حالی سێیه‌م: شه‌شیه‌کی سه‌رجه‌می ماله‌كه.

جا ده‌ستووری ئەوه‌یش كه بزانی‌ن كام له‌م سێ حاله قازانجی پتره بۆ باپیره ئەمه‌یه: ده‌لێن: نه‌گه‌ر پشكه دیاریکراوه‌كه نیوه بوو، یا له نیوه كه‌متر بوو، وه‌ك چوار یه‌ك، یا سێیه‌ك، یا شه‌شیه‌ك، ئەوه نه‌گه‌ر ژماره‌ی براو خوشكه‌كان كه‌متر بوو له دوو ئەوه‌نده‌ی باپیره،

ئەوۈ برا بەشى قازانچى زۆرتەر. وە ئەگەر لە دوو ئەومىندى باپىرە
 زىاتر بوو، ئەوۈ سىيەكى پاشماۋى بەشە پشكەكان قازانچى پترە، وە
 ئەگەر رىك دوو قاتى باپىرە بوو ئەوۈ برا بەشى و سىيەكى پاشماۋە
 ھەردوولا وەكوو يەكن. وە ئەگەر پشكەكان دوو سىيەك بوو ئەوۈ تەنھا
 لەم شىۋمىيەدا برا بەش قازانچى پترە بۆ باپىرە كە يەك خوشكى
 لەگەلدابى، دەنا ھەر شەش يەكى سەر جەمى كەلەپوورەكە قازانچى پترە
 بۆى. وە ئەگەر بەشە پشكى خاۋمىن بەش لە نىۋانى نىۋەو
 دوو سىيەكدا بوو، وەك نىۋە ھەشت يەك، ئەوۈ لەم سى شىۋمدا كە
 ژمارەى براۋ خوشكەكان ئەومىندى باپىرەن يا كەمترن برا بەشى
 قازانچىرە، سى شىۋەكان ئەمانەن: باپىرەو براپى، باپىرەو دوو خوشك، وە
 ئەگەر ژمارەى براۋ خوشكەكان لە باپىرە زىاتر بوون، وەك باپىرەو دوو
 برا، باپىرەو سى خوشك ئەوۈ شەش يەك قازانچىرە.

بىزان:

خوشكى مردوو لەگەل باپىرەدا بەشەپشكى بۆ دانانرى، دەنا
 دەبى لە باپىرە زىاتر بەرى، لە راستىدا ئەم باپىرەو خوشك و برايانە،
 وەكو كۆمەللى براۋ خوشك وانە كە كەوتبەنە يەك، وە ئەو نىۋەى مائە، يا
 ئەو دوو سىيەكە كە لە ھەندى شۆپنا پىيان دەدرى لەسەر شىۋەى خاۋمىن
 پشكى و پشك وەرگرتن نەبوو. تەنھا مەسەلە يەك ھەيە لەو شۆپنەدا
 پشك بۆ خوشك لەگەل باپىرەدا دادەنرى، كە ناۋدارە بە ئەكەمىيە كە
 بىرتىيە لە باپىرەو مىردو دايك و خوشكى ھەق يا خوشكى باۋكى.
 جالەم مەسەلە يەدا مىرد نىۋەو دايك سىيەك و باپىرە شەش يەك و

خوشك نيوه دهبأ. كهواته نهصلئ مهسنهلهكه له شهشه، وه بهعهول
(واته: پتر كردن) پتر دهكرئ بؤ نو جا لهم زمارميه شئى بؤ ميژدهكهيهو
دووى بؤ دايكهكهيهو يهكيكى بؤ باپيرهكهيهو سئى بؤ خوشكهكهيه،
واته: $\frac{9}{2}$ ميژد $\frac{9}{1}$ بؤ باپيره $\frac{9}{2}$ بؤ خوشك $\frac{9}{2}$ بؤ ايك $= \frac{9}{3} + \frac{9}{1}$
 $+ \frac{9}{2} = \frac{9}{9} = 1$ نهمجا لهبهر نهوه كه باپيره لهگهل نهو خوشكهدا
وهك براو خوشك وايه، دهبئ به دهستوورى كؤبوونهوهى چهند باوانئ،
نهو يهك بهشهئى باپيرهكه لهگهل سئ بهشهكهئى خوشكهكهدا دابهش
بكرئ به سهر يانا، واته: دهبئ لهم چواربهشه باپيره دوو نهوهندى
خوشكهكه ببا، چونكه بهپئى ياساو دهستوورى باوان نيژينه دوو
نهوهندى ميئينه دهبأ، جا لهبهر نهوه كه چوار ناشكييهوه بهسهر
سيئا، سئ زمرپ دهكهين له نو، دهبئ به بيستو ههوت. نوئى بؤ
ميژدهكه و شهشى بؤ دايكهكه و دوازدهئى دهمنيئتهوه بؤ باوانهكان كه
باپيره و خوشكهكه، ههشتئى بؤ باپيره و چوارئى بؤ خوشكهكه.

ليژهدا دهئيئى: بؤيه لهم مهسهلهئى نهكدرييهدا پشك بؤ خوشك
دادهنرئ، چونكه نهگهر پشكى بؤ دانهنرئ كهسيكى خاو من پشك بهبئ
بهلگه بيئبهش دهكرئ، چونكه لهم مهسهلهيهدا كهسئ نيه كه خوشك له
بهشى خؤى بئ بهش بكا، نهگهر باپيرهئيش بيكا به باوان نهوه پشكى
خؤى كه شهشيهكه كهه هكا، چونكه مهسنهلهكه ناوا دهكرئتهوه:
ميژدهكه نيوه دهبأ، دايك سيئهكه دهبأ، باپيره و خوشكهكهئيش دامان نان
به باوان، مهخرهجئى نيو دووه، مهخرهجئى سيئهكيش سيئه، جا لهبهر
نهوه كه دوو و سئ موتهبايئىن دوو زمرپ دهكهين لهسئ، دهبئ به
شهش، سئى بؤ ميژدهكه و دووى بؤ دايكهكه و يهكيك دهمنيئتهوه،

دابهش ناكړئ بهسەر سېدا، كه ژماره‌ی باوانه‌كانه، چونكه باپيره به دوو
داده‌نرئ، زمرېی ژماره‌ی سهری باوانه‌كان ده‌كه‌ين له شەش دهبئ به
هه‌ژده، نو‌ی بۆ مې‌رد، شەشی بۆ دايك، سېی دهمینیت‌هوه كه رېك
شەشیه‌کی هه‌ژدهیه، به‌لام به‌ته‌واوی بهر باپیرناکه‌وئ، چونكه دووی بۆ
ئه‌وه‌و په‌كێگي بۆ خوشکی مردوو‌ه‌كه‌یه، كه‌واته: خوشكه‌كه‌ خاوه‌ن به‌ش
بئ بۆ هه‌ردوولا قازانج‌تره‌!

به‌لام نه‌گه‌ر له‌م پرسیاره‌دا له‌ جیاتیی خوشكه‌كه‌ برایه‌ك بوایه،
ئه‌وه‌ به‌ه‌و‌ی داگرتن (استغراق) ی كه‌له‌پووره‌كه‌وه‌ له‌ لایه‌ن خاوه‌ن
پشكه‌كانه‌وه‌ بې‌به‌ش ده‌بوو، وه‌ هیچی ده‌ست نه‌ده‌كه‌وت، چونكه‌ برا له
باوانه‌ له‌ قورئانا، له‌ خاوه‌نی پشکی دیاری نیه، له‌و باوان نه‌پشه‌وه‌ كه
به‌ئیس‌تیغراق بې‌به‌ش ده‌بن، به‌لام خوشکی مردوو نه‌گه‌ر په‌ك بوو،
وه‌نه‌یش ده‌كرا به‌ باوان، پشکی دیاری‌كراوی خ‌و‌ی به‌پێی ئایه‌ت نیوه‌یه،
له‌به‌ر ئه‌وه‌ شیاو‌نیه‌ به‌ه‌و‌ی استغراق واته: گرتنه‌وه‌ی كه‌له‌پووره‌وه‌
بې‌به‌ش بكړئ!

وه‌ نه‌گه‌ر له‌م پرسیاره‌دا له‌ جیاتیی خوشكه‌كه‌ دوو خوشك
بوونایه، پرسیاره‌كه‌ عه‌ول (پتر‌كردن) ی تئ نه‌ده‌كه‌وت مه‌سه‌له‌كه‌ له
شەش ده‌بوو، سئ بۆ مې‌رد، په‌ك بۆ دايك، چونكه‌ پشکی دايك له‌م كاته‌دا
شەشیه‌كه‌، چونكه‌ ژماره‌یه‌ك له‌ خوشك هه‌ن له‌ مه‌سه‌له‌كه‌دا،
پاشماوه‌كه‌یش كه‌ دووه‌ بۆ باپیره‌و دوو خوشكه‌كه‌یه، به‌پێی دوو بۆ
نیرینه‌و په‌ك بۆ مینیه‌یه‌ جا ژماره‌ی سهری باوانه‌كان كه‌ چواره
ده‌مه‌ين له‌ شەش دهبئ به‌ بیست و چوار، دوازه‌ی بۆ مې‌رده‌كه‌و، چواری

بۇ دايكەكە، ھەشت دەمىنىتەۋە، چۈارى بۇ باپىرەكەيەۋ دوۋى بۇ ھەر يەك لە دوو خوشكەكە. لىرەدا باپىرە لە بەشى خۇى دانەپەرپوۋە، كە شەشيەكە، بەلگۈۋ بە تەۋاۋى ۋەرى گرتوۋە. (لەم شوپنەدا عىبادەتى ئەۋلەكە ئەم ھەلەيەى تىايە كە دەفەرمۇئ: (ولو كان بدل الاخت اخا سقط لحجه بالجد. لە كفايەكەۋ مغنى دابەس ئەۋەنەيە: ولو كان بدل الاخت اخ سقط). لە راستىدا برا بە باپىرەحەجب نابى، ئەگەر لە باتى خوشك برا بى بەنىستغراق حەجب دەبى ئەك بە باپىر - ۋەمرگىر).

۲۵۳) باسى راسپىرى (ۋەسىت):

(بىر: تەجرىد/ ۲ - ۲۶۸ ز: ۵۹).

راسپىرى لە شەرعا برىتتىيە لەۋە كەسى مافىكى خۇى بدا بە كسىكى تر لە پاش مردنى خۇى. راسپىرى سۈننەتتىكى دامەزراۋە، وايش دەبى پىۋىست دەبى، لە سەرەتاي ئىسلامەۋە پىۋىست بوو لەسەر موسولمان كە ھەموو سامانەكەى بە ۋەسىت بدا بە خزمەكانى، بەپىنى ئەم نايەتە پىرۋە: {كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرَ الْوَصِيَّةِ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ - سورة البقرة - ۱۸۰/۲} بەلام لە دوايىدا ئەم جۈرە راسپىرىيە ھەلۋەشايەۋە، بەھۋى ھاتنى نايەتەكانى كەلەپوۋر دابەشكردنەۋە، ئىستائىش سۈننەتتىكى گەۋرەيە بەم دوو مەرچە:

یه که م: له سییه کی مال پتر نه بی.

دووهم: بو که له پوور گر نه بی. خوشه ویست (دروهمه خواه له سه ربو) ده فهرموئ: ههر موسولمانی شتیکی هه بی که بیهوئ راسپیڤری له بارمه وه بکا، هه ق وایه دوو شهوی به سه ردا تی نه په ری، هه تا راسپیڤرینامه که ی به نوو سراوه یی له ژوور سه ری داده نی. (شه یخان). نه وه وی ده فهرموئ: شافیهی ده فهرموئ: مه به ست له م فهرمووده یه نه مه یه: جه خت کردنه، نه ک دوشه وو سی شهو، دوو ربینیش نه وه یه: سوننه ته زور به زووی وه سیټ بکا، به لگوو وا سوننه ته که له کاتی له ش ساغیدا وه سیټه که ی بنووسی. به یه کگرتنی سه رجه می موسولمانان راسپیڤری سوننه ته.

بنیات (رکن) هکانی راسپیڤری:

راسپیڤری له م چوار بنیاته ی هه یه به بی نه مانه دانامه زری:-

یه که م: داریژگه ی گریدان، واته: نهو گوته یه که راسپیڤریه که ی پی دمکری.

دووهم: کراو به راسپیڤری (موصی به) مهرجه که ی نه وه یه نافهرمانی نه بی چونکه راسپیڤری خو ی بو نه وه یه ببی به مایه ی چاکه و بو به سه ر گرته وه ی خیری که که له کاتی خویدا نه کراوه، دیاره که بی فهرمانی خوا پیچه وانه ی نه وه یه، وه که له فهرمووده دا ده فهرموئ: له کاتی سه ره مه رگا خودا خیری کی گه وره ی پیکردوون که ریگه ی پی داوون سییه کی ماله کانتان بکه ن به خیر بو خوټان، هه تا ببی به زیاده

چاگه و بچیته سهر چاگه‌کانی پیشووتان، هه‌تا بی‌کا به‌سه‌رباری کرده‌وه
باشه‌کانتان. (ئیب‌نو م‌ا‌ج‌ه / به‌زار / به‌یه‌قی / داره قوطنی). فه‌رمووده‌که
به‌لگه‌ی نه‌وه‌یه: بۆیه ریگه‌ی راسپیری دراوه که سییه‌کی سامان بکری
به‌خیر هه‌تا ببی به‌ زیاده‌خیری چاگه، ده‌ی راسپیری‌کردن به‌ کردنی
گونه‌ نه‌وه‌پری تاوانه‌و خواو پیغه‌مبه‌ری خوا ریگه‌ی شتی وایان نه‌داوه،
نه له قورئانداو نه له سوننه‌تدا.

ده‌ی هه‌رجی سوودو به‌هره ئی وهرگرتنی ناره‌وابی، راسپیری له
باره‌یه‌وه دانامه‌زری چونکه شتی حه‌رام به‌پیی شه‌رع بی به‌هره‌و بی
سووده، نه‌مه‌یش وه‌ک سه‌گی نه‌ینگرو مه‌ی و باده‌و به‌رازو تللیاک، چونکه
نهم جووره شتانه حه‌رامن و حه‌رامه سوود ئی وهرگرتنیان، ته‌نانه‌ت
نه‌گهر له ده‌ستی که‌سیکیشدا بن به‌وه نابن به‌هی نه‌و! به‌لام مه‌رج نیه
که راسپیری پیکراو زات بی، به‌لگوو دروسته به‌هره‌ی شت بکری به
راسپیری، وه‌ک به‌هره‌ی خانوو و شتی وا بکری به‌ راسپیری. هه‌روا
دروسته راسپیری کاتیی بی یا ئیجگاری بی، هه‌تا دروسته به‌شتی دیاری
نه‌کراویش، وه‌ک نه‌وه بلئ: مه‌ری له مه‌ره‌کانم خیری بی، هه‌روه‌ها به
شتیکیش که له‌ژی‌ر رکیفدا نه‌بی و نه‌توانی بیدات به‌ ده‌سته‌وه، وه‌ک
مه‌ل به‌حه‌واوه، هه‌روه‌ها به‌شتی نه‌بووش وه‌ک نه‌وه راسپیری بکا
که‌سکی نهم هوشتره مینگه‌یه خیری بی، چونکه نهم بابه‌تی راسپیرییه
له‌وانی تر فراوانتره.

بنياتى دووم:

راسپىرىكەر، مەرجهكەي ئەۋەپە گەردان (تەسەپروپ)ى لە مالى خۇيدا دروست بى، كەۋاتە راسپىرى شىت و كەللەيى و شىتۇكە و بەرسامدار دانامەزى، ھەروا راسپىرى مندالىش دانامەزى، چونكە گەردانى مندالىش دانامەزى، ۋەلى بۇ نەقام راجىيى ھەيە، ھەرمایشى راست ئەۋەپە كە راسپىرى نەقام (سفيە) دادەمەزى.

بنياتى سىيەم:

راسپىرى بۇ كراۋ (موصى لە) ئەۋەپەش كە راسپىرىيەكەي بۇ كراۋە ئەگەر لايەننى بى مەرچى ئەۋەپە گوناھ نەبى، جا ئەگەر رايىسپارد كە جىگەيى بۇ ھەندى شتى ناپرەۋا دروست بىرى، ئەۋە راسپىرىيەكەي پوۋچەلە، ئەگەر گوتى ئەمە راسپىرى بى بۇ خەباتى رىگەي خوا، دەدرى بەۋ غەزاكەرانەي كە زەكاتيان دەدرىتى.

راسپىرى بە سىيەكى مال:

دروستە كە سىيەكى مال بىرى بە راسپىرى، بەلام لەپاش دانەۋە قەرز، چونكە بەراي كورى مەروور (خۇشۋودىي خوداي لىيى) راسپىرىكرد بۇ پىغەمبەر (دروودى خواە لەمەربە) كە سىيەكى مالەكەي بۇ بىكا بەخىر، پىغەمبەر (دروودى خواە لەمەربە) لىي قەبوولكردو لەپاشا گىراپەۋە بۇ كەلەپووربەرمەكانى.

ههروهها بهپیی ئەم فەرموودهیه‌یش: سه‌عد فەرمووی: عه‌رزى
 چه‌زرمتم کرد: ئەى باشه دوو به‌شى ماله‌که‌م بکه‌م به‌خێر له‌پاش خۆم
 دروسته؟ فەرمووی! نه‌ه، عه‌رزیم کرد: ئەى نیوه‌ی؟ فەرمووی: نه‌ه،
 عه‌رزیم کرد: ئەى سییه‌کی؟ فەرمووی: سییه‌کی ده‌بی، به‌لام سییه‌گیش
 هه‌ر زۆره، له‌ سییه‌گیش که‌متر بێ باشتره، چونکه‌ تۆ له‌پاش مردنت
 میراتبه‌ره‌كانت به‌ ده‌وله‌مه‌ندی به‌جێ به‌یلت گه‌لێ له‌وه‌ باشتره‌ که‌ به‌
 هه‌ژاری به‌جیان به‌یلتی، که‌ له‌پاش تۆ سوأل بکه‌ن و له‌پ له‌مو له‌و پان
 بکه‌نه‌وه (شه‌یخان و که‌سانی تریش گیراویانه‌ته‌وه).

شیاو نیه‌ که‌ مروف راسپیری به‌ پتر له‌ سییه‌کی مائی خو‌ی بکا،
 وه‌ نه‌گه‌ر به‌ زیاتر له‌ سییه‌ک راسپیری کرد نه‌وه‌ دوو راهه‌یه، هه‌ندئ
 ده‌لێن: دانا‌مه‌زێ، چونکه‌ پێغه‌مبه‌ر (مه‌رووه‌ خوا‌ه‌ له‌سه‌ربه‌) رێگه‌ی زیاتری بو‌
 سه‌عدنه‌داوه، رێگه‌ پێنه‌دانیش نه‌وه‌ ده‌خوازێ که‌ شته‌که‌ دامه‌زاراوه.
 به‌لام قه‌سه‌ی راست نه‌وه‌یه‌ نه‌گه‌ر که‌ له‌پووربه‌ره‌كان رازی بوون
 راسپیرییه‌که‌ جێبه‌جێ ده‌کړی، ده‌نا راسپیرییه‌که‌ به‌ زیاتر له‌ سییه‌ک
 پووجه، بۆیه‌ ده‌لێن: زیاتریش بێ دروسته‌ به‌ مه‌رجێ رازی‌بوونی نه‌وا
 چونکه‌ ئەم راسپیرییه‌ له‌ کاتی‌کدا رووی داوه‌ که‌ نه‌و شته‌ ملکی خو‌ی
 بووه. جا ئەم راسپیرییه‌ له‌ کاتی‌کدا رووی داوه‌ که‌ نه‌و شته‌ ملکی خو‌ی
 بووه. جا ئەم هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌و رێگه‌پێدانه‌ ده‌بی له‌پاش مردن بێ
 چونکه‌ هه‌تا راسپیریکه‌ر خو‌ی مابێ نه‌و ماله‌ هی خو‌یه‌تی، مافی که‌سی
 تری پێوه‌ نیه‌. نه‌گه‌ر گریمان که‌ له‌پووربه‌ری نه‌بوو نه‌وه‌ راسپیرییه‌که‌ی
 به‌ زیاتر له‌ سییه‌ک پووجه‌له‌، چونکه‌ جارێ پیاویکی نه‌نصاری، هه‌موو
 ماله‌که‌ی ته‌نیا شه‌ش به‌نده‌ بوو، له‌سه‌ره‌ مه‌رگا هه‌رشه‌شیانی نازادکرد،

پېغەمبەرىش (دروېدە خواە لەسەربە): بانگی کردن و کردنی بەسئ بەش و تیرو
پشکی لە نیوناکردن و ئەو دوانەیانى ئازادکرد که دەوەکەیان بۆ
دەرچوو، وەچوارپانیشی بە کۆیلەیی هیلایەو. هاوړپیانى مەرزهەبى
شافيعى دەفەرموون: ئەم پیاو و میراتبەرى نەبوو، دەنا پېغەمبەر
دامەزرانى زیاتر لە سێیەکی دەبەست بە رازیبوونی ئەوانەو.

راسپێرى بۆ میرا پەدر دروستە یانا؟

زاناکان لەمبارەیهو رايان جیا جیایە، گوتراو: بەهیچ کولۆجی
دانامەزرى، چونکە دەفەرموى (دروېدە خواە لەسەربە): (راسپێرى بۆ
کەلەپووربەر دروست نییە) ئەم فەرموودەیه فەرموودەیهکی جوانى
ساغە، لەسەر فەرمايشتى ئیمامى تیرمیزی (تەماشای سنن الترمزى -
مع تحفة الاحوزى - ۳۰۹/۹ بکە) بەلام فەرمايشتى هەرە دروست
نەوێه کە دادەمەزرى بە مەرچى کەلەپوور بەرەکان رێگەى بدن،
چونکە دەفەرموى (دروېدە خواە لەسەربە): راسپێرى بۆ میراتبەر دانامەزرى
مەگەر کەلەپوور بەرەکان ئارەزوو بکەن. (دارە قوطنى) کاتى بە
کەلەپووربەر دادەنرى کە لەکاتى مردندا کەلەپووربەر بووبى، ئەگەر
راسپێرى بۆ ژنى کرد، ئەوجا ماری کرد، ئەو راسپێرییە بۆ میراتبەر.

راسپێرى بۆ ئەم شتانه پەسەندە: بۆ دانەوێ قەرزو بۆ
گیرانەوێ شتى بەناهەقى براو بۆ خاوەنىو، بۆ جێبەجێ کردنى
راسپێرییەکان و بۆ کارو بارى منالان. نەوێ دەفەرموى: راسپێرى لەم
چەند حالەدا فەرزه: بۆ گیرانەوێ مافى بە نارەوا براو، بۆ دانەوێ
ئەو قەرزانەى کە لە حازردا نەتوانى بیداتەو.

(سەرۋەسىت) :

مەرجى سەرۋەسىت ئەم پىنج شتەيە :

يەككەم : موسولمان بى، دروست نىە موسولمان پەيماندار (واتە : نىممى) بكا بە سەرۋەسىتى خۇى، چونكە راسپاردەيى (وىصايەت) سپاردەو ھەقدارىيە، واتە : وىصايەت ئەمانەت و ولايەتە، كافرىش شىاۋىي بۇ ئەم دوو پاىەيە نىە، دانانرى بە ئەمىندارو ھەقدارى موسولمان.

دوۋوم : بالقى و رەسىدە بوونە، دروست نىە كە مندال بكرى بە سەرۋەسىت، چونكە مندال شىاۋى ھەقدارىيە نىە، چونكە ئەو خۇى لەزىر سەرپەرشتى ھەقداردايە، كەواتە چۆن چۆنى دەبى بە سەرپەرشتو سەرۋەسىتى كەسىكى تر، شىتتىش رىك وەك منال واىە، لە ھەمان كاتدا شىت دەستەلاتى گەردانى نىە بۇ خودى خۇى، دەى بۇ كەسىكى تر چۆن ئەو دەسەلاتەى دەبى.

سىيىيەم : ئازادىيە. چونكە كۆيلە بە كەلكى ئەۋە نايەت كە تەصەپروف (گەردان) لە مالى كورپى خۇيدا بكا، دەى نىتر چۆن دەبى كە بكرى بە سەرۋەسىت بەسەر كەسىكى ترەۋە، ئەمە سەرۋەراى ئەۋە كە لەبەر خزمەتى ئاغاكەى دەستى ناپەرژى بۇ شتى وا.

چۋارەم : دەستپاكى و سپاردە پەرۋەريە، كەواتە : دروست نىە كە بەدكار بكرى بە سەرۋەسىت، چونكە بەدكار شىاۋى نىە بۇ ھەقدارى و چاۋدىرى، كە مەبەستى ھەرەمەزن لىى دەستپاكى و ئەمىندارىيە، ديارە كە بەدكار ناۋى خۇى بە خۇيەۋە، نانەمىنە.

يېنىچەم: دەبىي سەرۋەسىيەت دوزمىنى ئەو مىنالى ئەبىي كە كاروبارى ئەۋى پى دەسپىررى. درۋستە ژى بىرى بە سەرۋەسىيەت، بەلكوۋ ژى لەم كارمدا لە كەسانى تر باشترە، درۋستە كۆپرىش بىرى بە سەرۋەسىيەت لەسەر قەسەي قەرمائىشتى ھەرە درۋست. ئەگەر كەسەي ۋەسىيەتى كىرد كە خىرەكەي بىرى بە ھۆشيارترىن كەس لە ناۋشاردا، دىدرى بەو كەسەيان كە لە ھەموۋىيان زىاتىر دىنيا نەۋىستە، زاتە: زاهىدە، ئەمەيش بەبىيى دىمقى قەسەي شافىيەي خۆي (رەزە ۋەلەيىنە).

٢٥٤) راسپىرى پىۋىست (الۋىيە الۋابە):

لە ياساى ژمارە (٧١) سالى (١٩٤٦)، ماددى (٧٦) دەلى: ئەگەر مردوۋىي لە پىش خۇيدا، يا لەگەل خۇيدا، مىندالى بىرى، با مىردى بىرىار - كوكم - شى بى، ۋە ۋەجەي ئەو مىندالە مىردوۋەمابى، ۋە مىردوۋەكە بەقەد ئەو بەشە پىشكە، كە مىندالەكەي ئەگەر زىندوۋبۋايە لە كەلەپوۋىر دىگىرت لىي، ئەگەر مىردوۋەكە بەقەد ئەو پىشكە راسپىرى نەكىردىۋو بۇ ۋەجەكەي، ئەۋە بۇ ۋەجەي ئەو مىنالى مىردوۋە، لە كەلەپوۋىرى بىنچەكەيدا، راسپىرى بەقەد بەشەپىشكى كاتى ژيانى پىۋىست دەبىي، مەرجى ئەم راسپىرىيە لە بەشەپىشك زىاتىر نەبى، ۋە لە سىيەكىش تىنەپەرى، بە مەرجى ئەۋەيش كە ئەۋ ۋەجەيە لە مىردوۋى حازرى كەلەپوۋىر بەرنەبى، ھەروا نابى مىردوۋى حازرى بۇ ئەۋ ۋەجەيە لە لايەكى ترمۋە بە خۇرايى ھەقى ئەۋەي بۇ كىرەپىتەۋە. تەنانەت ئەگەر لە رىگەيەكى ترمۋە شىكى بە پىاۋمىتى دابوۋ بەۋ ۋەجەيە بەلام

نەدەگەشتە ئەم ئەندازمەيە كە بەپىنى ئەم ماددىيە بۆى دانراو، ئەو
لەسەر ئەووە راسپىرىيە پىويستەكەى بۆ تەواو دەكرى؟.

وہ ئەم راسپىرىيە بۆ ئەم كەسانەيە: بۆچىنى يەگەمى منالى
كچ، وە بۆ ھەموو چىنىكى منالى كور بە مەرجى لە پشتەو بەگاتەو بە
مردووگە، نەك لە سكەو، ھەرچەند بەرمو خوارىش برۋا.

لەگەل رەچاوكردنى ئەمەدا: گشت بنەچەيى وەچەى خۆى، نەك
وہچەى كەسىكى تر، بى بەش دەكات، وەپشكى ھەموو بنەچەيى بەسەر
وہچەكەى خۆيدا، ھەر چەند بەرمو خوارىش بووبنەتەو، دابەش
دەكرى بەسەرياندا لەسەر شىوہى كەلەپور، وەوا دادەنرى كە ئەو
بنەچەيە، يا ئەو بنەچانە، كە ئەو دەگەيەننەو بە مردووى حازرى لە
پاش مردووگە مردوون، وە وایش دادەنرى كە بەرىز ئەو بنەچانە ھەر
كەسەيان لە پىش چىنى دواى خۆيدا مردوو. مادە (۷۱) تەواو.

دەستوورى دابەشكردنى كەلەپورىش ئاوايە: لە پىشدا ئەندازمەى
راسپىرى واھ راسپىرى پىويست بى يا راسپىرى ئاسايى بى، لە كۆى
كەلەپورەكە جيا دەكرىتەو دابەشەكرى بەسەر خاومەكانيدا،
ئەوجا باقى مەندەى سامان بەسەر كەلەپورەكندا دابەش دەكرى.

چەند سەرنجى:

لەم ياسايەدا ئەم چەند سەرنجە رەچاو دەكرى: لە ھەندى
شىومدا وەچەى ئەو منداڵەى كە لەپىش باوكى يا دايكى خۆيدا مردوو
زىاتر لەو منالە مردوو دەكرى، كە ئەم دەگەيەننى بە مردووى حازرى،

يا زياتر له منائى ھەقى مردووى حازرى دەگرى. ھەق وابوو له حالى وادا راسپىرى بە ھىچ شىۋەين لە پىشكى مندالە مردوۋەگە زياتر نەبى چونكە ئەو ھۆى ئەۋەيە كە ئەم وەچە زىندوۋەى لەم مردووى حازرىيە كەلەپوور بگرى. وە مەبەستى تىكپراى ئەم ياسايەيش ھەر ئەۋەيەو بەس، بەلام تەعبىرەگە كورت ھەلەينەو بوو بەھۆى ئەم كىشەيە، ئادەى بفرموون لەگەل شىكردنەۋەى ئەم چەند نموونەيەدا:

(ا) بۇ نموونە ئەگەر پياۋى، كورپكى لەپىش خۇيدا مردبوو، كورەگەى كچىكى لە پاش بەجى مابوو، لەپاشدا خۇشى مرد، ژنىك و دوو كچى ھەبوو، ئەندازەى راسپىرى پىۋىست بۇ كچى كورە مردوۋەگەى، سىيەكى سەرجمى مائەكەيە، گریمان ئەم پياۋە (۳۶) دىنارى لەپاش بەجى دەمىنى، دوازدەى بۇ كورەزاكەيەتى، سىى بۇ ژنەكەيەتى، بىست و يەكى بۇ دوو كچەكەيەتى، شازدەى بەپىشك و پىنجى بەرمەكردنەۋە، بەھەر حال پىشكى كچى كورپى كابراى مردوو، لە پىشكى كچى ھەقى خۇى زياترە، شتى وايش بەراستى جىگەى سەرسامىيە).

(ب) گریمان پياۋى كورپك و كچىكى لەپىش خۇيەۋە دەمرن، كورپى كچى ئەم كچە مردوۋەى ئىستا ماۋە، دايكى ئەم كورپەيش مردوۋە، گریمان ناۋەكانيان ئاۋايە: نەرىمان كورپى جەيران كچى رەيجان كچى وەسمان. ھەروا كچى كورپى ئەم كورپە مردوۋەيش ئىستاماۋە، باۋكى ئەم كچەيش مردوۋە، گریمان ناۋەكانيان ئاۋايە: خانزاد كچى ئازاد كورپى فەرھاد كورپى وەسمان وەسمان كە دەمرى كورپى كچىكى لەپاش بەجى دەمىنى، لەگەل نەرىمان و خانزاددا. ديارە كە راسپىرى پىۋىست لەكاتى

وادا نهريمان ناگريته وه، چونكه كورې كچې كچه، چونكه وهچې كچ
 بهس چيني يه كه ميان بهرده كهن، كه واته راسپيرييه كه هه مووی بؤ
 خانزاده، كه وهچې كورې كورپو له پشته وه دهگاته وه به وسمان،
 نه ندازه ی نه م راسپيرييه ش سييه كي سه رجه مي ماله كه يه، چونكه
 راسپيري نابی له به شه كه له پوور زياتر بئ، وه له هه موو كاتيكي شدا نابی
 له سييه كي مال زياتر بئ، گريمان وسمان (۴۵) ديناری له پاش به جیماوه،
 گريمان هه رهادی كورې ماوه، له م باره دا كه له پوور ده كي ناوا دابه ش
 ده كړئ، ژماره ی سه ري كه له پوور بهر ده كان نه صلی مه سنه له كه يه، كه دوو
 كورپو په ك كچن، كه واته مه سه له كه له پينجه، چلو پينج ته قسيم پينج
 دهگاته نو، كچه كه نو ديناری ده كه وئ، هه ر كورپي هه زده ديناری
 ده كه وئ، ده ركه وت كه پشكي بنه چه مردووه كي خانزاد له سييه كي
 مال كه پازده يه پتره، كه واته ده بئ راسپيري پيوست بؤ خانزاد له
 سييه ك كه مئرو زياتر نه بئ، جا نه و كاته ماله كه ناوا دابه ش ده كړئ
 ۴۵ % ۳ = ۷۵ راسپيري پيوست بؤ خانزاد، مايه وه (۲۰) دينار، دابه شي
 ده كه ين به سه ر كورپو كچه كه ی وسماندا بيستی بؤ كورپه كه وه ی بؤ
 كچه كه ی، ديسان پشكي كچې كورې كورپي مردووه كه، كه خانزاده له
 پشكي كچې هه قی مردووه كه خوی زياتره، چونكه كچې كورپي كورپه كي
 سييه كي هه موو ماله كي بردووه كه پازده يه، به لام كچه كه ی خوی
 سييه كي دوو سييه كي هه موو ماله كي بردووه كه ده يه.

ج) گريمان پياوئ كورپي ده مړئ، كورپه كي كچي ك و كورپي
 ده بئ، كورپي كورپه كيش ده مړئ، به لام كچيكي له پاش به جئ ده مي نئ.
 واته وهچې كورپه مردووه كي كچي ك و كچي كورپه كي. له پاشا نه م پياوه

دهمري، ژنيك و كورپك و كچيكي دهبي. لهه كاته دا راسپيري پيوست
سيهكه، نهو سيهكه دابهش دهگري به سهرهكه م چيني دوا كوره
مردووهكه دا كه بريتين له خوشك و برايهك، خوشكهكه سيهكه
سيهكهكه دهگري، براكه ي دوو سيهكه كي دهگري، چونكه نهه برايه خو ي
مردووه به شهكه ي ريك دهري به كهكه ي.

گريمان نهه پياوه (۱۸۰) ديناري له پاش به جيماوه، (۶۰) ديناري
راسپيري به (۲۰) ديناري بو كچي كورهكه يه تي، (۴۰) ديناري شي بو كچي
كورپي كورهكه يه تي! نهه ميهش ديسان جيگه سه رسورمانه لهه ياسايه دا.
نهه جهه نهوونه ي بوو عه تنيكيه ي نهه ياسايه
دهه سپيني^(۱).

(۱) دانهر (دهمهته فواه ليهي) ليره دا سي چاره سهر بو حه لكردي كيشه كاني نهه
ياسايه داده ني، نهه ياسايه وه كوو ياسا جيايه له شمع، له بهر نهوه نيته مولزه م نين
پتي، چاره سهر ي كيشه كاني شي بكهين كهس به قسه مان ناكا، كهواته: با لههه زياتر
كات به فپو نهه دين. له نمونه (أ) دا، دانهر ده فرموي: نهه گهر سه رجهمي كه له پوره كه
(۱۸۰) پشك بي (۶۰) پشكي بو كچي كوره مردووه كه يه، به ههردو كچي
مردووه كه خوشي (۸۰) پشك ده بهن، كه دوو سيته كي باقي مهنده ي (۱۸۰)
پشكه كه يه. نهه سهوه، ناوا حمل ده كوي ۱۸۰ % ۳ = ۶۰ پشك، سيتهك بو كچي
كوره مردووه كه، مايوه سه دوبيستي، هه شتيه كي بو ژنه كه يه، كه ده كاته پازده، سه دو
پينجي شي بو دوو كه كه يه، هه شتي به پشك و بيست و پينجي شي به گه رانهوه، واته به
(رد)

- وه رگير -

۲۵۵) باسی ژنھینان (النکاح):

(بر: ته جریدی بوخاری ۵/ ز: ۷۰).

ژنھینان له عورفی شهرعدا بریتیه له گریدانیکی ناوداری زانراو، که دهبی بههوی دروستبوونی دروستبوون لهگهل ژندا، وشه ی (نکاح) که عهره بیه، بهم مه به ستانه هاتوو، به خودی گریدانه که دهگوتری، که بریتیه له ژن ماره برین، خوی گه وره دهفرموی: {فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ - سورة النساء - هروا دهفرموی: {وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ - سورة النور - ۲۴/۳۲} وشه ی (نکاح) لهم دوو نایه ته دا به واتا ماره برینه، هروا لهم همرموودمیه ش به هه مان واتیه که دهفرموی: (انحوا الولود الودود) (واته: ژنی سکوزاکه ری بزۆکی میرد په رومر بهینن) جاروبار مه به ست له (نکاح) دروستبوونه لهگهل ژندا وهک لهم نایه ته دا دهفرموی: {فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۰}.

بریار (حوکم) ی ژنھینان:

سه ر به لگه ی رهوایی ژنھینان نامه ی خوداو ریگه ی ره به رو یه کگرتنی نه ته وه ی نیسلامه. خوا له قورئاندا دهفرموی: {وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ} پیغه مبه ریش (مرومه خوا له سه ربه): دهفرموی: (تناکحو تکتروا فانی اباهی بکم الامم: واته: ژن بهینن زور دمبن، چونکه من له ناو گه لانا شانازیتان پیوه ده که م).

بزانن مهردوم له بارهی ژنهنانهوه دوو جوړن: ههیه ههزی لیډمکا، ههیه ههزی لیناګا، جا نهوی که ههزی لی دهګاو پټووستی پټی ههیه، یا تفاقو نامادیمی ههیه بو ژنهنان یا نییهتی، جا نهګهر نامادیمی ههبوو نهوه سوننهته که ژن بهینن، چونکه خوشهویست (مرویه هوا لهسره) دمفهرموی: نهی دهستهی لاوان! نهی گهلی حوانان! هر کهسه تهوانایی سهرجیوی و ژنداریی ههیه با ژن بهینن، چونکه نهوه چاوی تیردهګاو داوینن له تاوان دمپاریزی، نهو کهسهیشی که له کیشیدا نیه ژن بهینن با به روژووبی، چونکه روژوو دمیخهسینو و نارمزوی تهواو کهم دمکاتهوه ههتا خودا دمووری لی دهکاتهوه.

نهوهتا فهرموودهکه فهرمان دهکا بهو کهسانه که توانای ژنهنانیان ههیهو نارمزویان لهسهریهتی که ژن بهینن، نهو جوړه فهرمانه، بهپټی بوچوونی زاناکان، نهوه دهګهیهنی که کارکه سوننهته نهک پټووست، نهوه کاتی وایه که پیاو لهناو ولاتی جهنگستان (دار الحرب) دانهبی، دنا ژنهنان سوننهت نیه بو، چونکه مهترسی نهوهی ههیه که مندالکهی بیی به بیپروا، یا بکری به کویله، جا له کاتی وادا وادهنری که توانای نهکی ژنهنانی نیه، لهبهر نهوه له سهریهتی بو مراندنی نارمزوی دموونی بهروژوو بیت. بهلام نهو کهسهی که نارمزوی ههیه بهلام توانای نهکی ژنهنانی نیه، وهک مارمیو شتی تری وا، نهوه چاتر وایه بو نهو جوړه کهسه، که ژن نههینن، بهلگوو وهک فهرموودهکه دمفهرموی: نارمزوی دموونی به روژوو دابمرینن. وهلی نهګهر به روژووی نارمزوی دانهدمرا نهوا با ژن بهینن، نومیده که خوی گهوره به بهخشی خوی دمووری لی بکاتهوهو بی نیازی بکا.

بهلام ههركاتي مهترسى نهوهى ههبوو كه لهبهربى ژنى تووشى
شهروال پيسى دهې، نهوه پيوسته لهسهرى كه ژن بهيڼى، چونكه
خوپاراستن له نادروستى كاريكى پيوسته، خواى مهزن لهم بارميهوه
دمه رموى: {وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا - سورة
الطلاق - ٤/٦٥} واته: ههركهسى پاريز له نافهرمانى خودا بكاو
ترسى خوداى ههې، خودايش بهرهمهتى خوى كارى بؤ ناسان دمكاو
دمرووى خيږى لى دهكاتهوه).

نهو كهسهيشى كه حمز له ژنهينان ناكاو پيوستى پيى نيه،
نهمه نه دوو حالتهى بؤ ههيه:

يهكهم: نهگهر نامادهيى و تفاى ژنهينانى نهبوو نهوه ناباشه
بوى كه ژن بهيڼى، چونكه دهې بجيته ژير نهركى كه پيوستى پيى
نيه!.

دووهم: نهوهيه كه تواناى ژنهينانى ههيه، بهلام پيوستى پيى
نيه، وه هويهكى وايش نيه كه ريگهى سهرجيى لى بگرى، نهوه بؤ نهم
جوړه كهسه ژنهينان باشه، ناباش نيه، بهلئ نهومنده ههيه لهكاتى وادا
خوى تهرخان بكا بؤ خوا پهرستى نهوهى باستره، بهلام نهگهر به
خواپهرستيهوه خهريك نهبوو، نهوه ژنهينان باستره بوى، چونكه
نهوهكا دهبهتالى و بى نيشى تووشى كارى ناشايستهى بكن.

۲۵۶) سوننه ته کانی ژنهیتان:

سوننه ته ژنیکی به دین بهینې، پیغمبر (دروود خواه له سر به):
 دمهرموی: نهی ژن خوازی هوشمندا نافرمتی ناپینداری به دین له
 کیس خوت مده، تا له ژنهیتانا دسته شکین نه بی. سوننه ته کچیش بی،
 چونکه دمهرموی (دروود خواه له سر به): نهی جابر! بیا کچیکت دهینا،
 پیکه وه دهسبازیتان دمکردا. سوننه ته ژنیکی بنه چه پاك بی، چونکه
 دمهرموی (دروود خواه له سر به): پهر بگرن له سهوزه گیای ناو بوگه!

یاران (دراه خوايان لېبه): عهرزبان کرد: قوربان مهبه ست له
 سهوزه گیای ناو بوگه چیه؟ فهرمووی (دروود خواه له سر به): ژنی جوانی
 ناخانه دانه. ههروا سوننه ته تهماشای دهموو چاوو دسته کانی له پيش
 خوازیینیدا بکا، هر چند به بی ریگه پیدانیش بی.

۲۵۷) کۆکردنه وهی چوار ژن بهیه کوهه دروسته:

دروست نیه بو پیاوی نازد پتر له چوار ژن له خوی ماره بکا،
 چونکه ئیبنو عومر (دراه خوايان لېبه): دمهرموی: غهیلانی کوری
 سهله مهی سهقهفی له سهردهمی نه زانیدا ده ژنی هیناوو، که خوی
 نیسلام بوو نهوانیش هر دهمان له گه لیا نیسلام بوون، پیغمبر (دروود
 خواه له سر به): فهرمانی پیکرد که چوار ژنیان هه لېزیرئو نهوانی تریان
 بهرهللا بکا. بهلام کویله دروست ینه بوی که زیاتر له دوو ژن بهینې،

چۈنكى دەفەرمۇي (دروود خواد لەسەربەدا)؛ نابى كۆيلى لەيەك كاتا زياتر لە دوو ژنى ھەبى. (عەبدولھەق گېراۋىيەتەۋە. كەسانى تىرىش راگويز دەكەن كە يەكگرتنى ھاۋرپىيانى پىغەمبەر لەسەر ئەم بىرپارە ھەيە).

٢٥٨) بىرپارى مارەكردنى كەنيزەك بۆ ئازاد:

دروست نىيە بۆ ئازاد كە نيزەكى كەسىكى تر مارە بكا لەخۆي مەگەر بەچەند مەرجى:-

يەكەم: تواناي مارەيى ژنى ئازادى نەبىت.

دووەم: مەترسى ئەۋەى ھەبىت كە لەبەر بى ژنى تووشى شەرۋالپىسى بى.

سېيەم: تواناي ھىنانى ژنىكى موسولمانى ئازادى نەبى، ھەروا تواناي خاۋەننامە (كىيىبى) يەيشى نەبى، لەسەر راي فەرمايشتى دروست جا ئەگەر ژنى ئازاد ھەر دەست نەدەكەوت، يا دەست دەكەوت بەلام پېشگىرى ھەبوو لە ھىنانى، وەك ئەۋە تات بوو، يا گول بوو، يا نەيدەتوانى ئەركى ھىنان و گواستەۋەى ئافرەتى ئازاد بگكىشى، ئەۋە بۆى ھەيە كەنيزەك بەيىنى. بەلگەى ئەمەيش دەقى ئەم فەرمايشتى خۋاي گەۋرەيە: {وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُخَصَّنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ فِتْيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ - سورة النساء - ٢٥/٤} ھەتا ئەۋى كە دەفەرمۇي: {ذَلِكَ لَعِبْرَةٌ لِّمَن يَخْشَى الْعَنَتَ}. ئەۋەتا خوداي گەۋرە باسى ھەر سى مەرجەكەى

کردووو چونکه (الطول) مارمیه، مهبهست له (المحصنات) ژنی نژاده که گهنیزهک نهبی، مهبهست له (خشى العنت) نهوه که مهترسی شهروال پیسی ههبی، لهبر نهمهیه که جابر (رهزاه خواه لیبه) دمفرموی: ههر کهسێ توانای مارهی ژنیکی نازادی له شارهکهی خۆیدا ههبی، دروست نیه که ژنی کهنیز بهینێ بهلام نهگهر کهسێ توانای مارهی ژنی نازادی ههبوو، بهلام ژنی نژاده له شوینهکهی خۆی نهبوو، له شوینیکی تر ههبوو، وهك شاریکی تر، وه نهستهه بوو که لهوێوه بهینێ، نهوه دروسته بۆی کهنیزهک ماره بکا. کهنیزهک واته: نهمهته.

چوارهم: نهوهیه ژنی نازادی وای نهبی که بتوانی لهگهلیا دروست ببی، بهلام نهگهر ههیبوو، بهلام نهیدهتوانی دروست ببی لهگهلیدا، لهبر نهوه که ژنهکه بجووک بوو، یا پیربوو، یا دیارنهبوو، یا شیت بوو، یا گول بوو، یا بهلهک بوو، یا ههرشتیکی تری لهم بابته نهوه له سهر رای فهرمایشتی دروست دروسته کهنیزهک بهینێ.

پینجهه: دهبی کهنیزهکه که موسولمانبێ نهوجا مارهی له موسولمان دی، خوای گهوره دمفرموی: {فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ فِتْيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ}.

هۆی پیشگیری له هینانی کهنیزهک:

هۆکهی پیشگیری به له کۆیلهیی منال، چونکه منال له کۆیلهیی و نازادیدا دهچیتهوه سهر دایک. خودای داناو زانا که خۆی یاسادانهری ئیسلامه چاوی برپوهته نههیشتنی کۆیلایهتی. ههتا نهگهر کهنیزهکی

موسولمان ھى بېپروايەك بوو دروست نىيە موسولمان بىھېتى، ھەتتا بېپروا نەبىي بە خاۋەنى منالى موسولمان، گوتراۋىشە: دروستە مارەبكرى، چونكە مادەم دايكەكە موسولمانە منالەكەشى لە ناپىندا دەچىتەۋە سەر ئەۋو بە موسولمان دادەنرى. بزانه كە منالى كەنيزەكى شووگردوۋ دەبىي بە ملكى خاۋەنەكەى، خواھ مىردەكەى ئازاد بى، يا بەندەبى.

۲۵۹) تەماشاكردنى ژن و پياو بۆيەكتەر:

تەماشاكردنى پياو بۇژن ھەۋت جۇرە:

جۇرى يەكەم: ئەۋەيە كە كارى بەۋ تەماشاكردنە نەبىي، ئەۋە لەكاتى وادا تەماركردنى پياو بۇ شەرمگاي ژنى بيانى بەبى مەرچ نارەۋايە، مەبەست لە پياو نىرىنەى رەسىدە. مەبەست لە ژنىش ئافرەتى رەسىدەيە. گەرچى لە ھەندى كاتدا دەموچاۋو ھەردوۋ ھەست لە شەرمگانين، بەلام ئەگەر مەترسى ئازاۋەى ھەبوۋ تەماشاكردنى ئەۋ شويىنانەيشى نادروستە، ۋەلى ئەگەر مەترسى نەبوۋ ئەۋە راجيايى ھەيە: فەرمايشتى راستو دروست ئەۋەيە كە ھەرامە، چونكە بە يەكەدەنگىي واتەى موسولمانان ژنان ريگەيان پى نادرى كە بەسەرى رووتو بە مۇدەبىي لەمال دەرچن، لەبەر ئەۋەيش تەماشاكردن سەرەتاي وروۋژانى ئازاۋەيەۋ بزوینەرى نارەزوۋە، لەبەر ئەۋە بۇ شەرع ۋا جوانە كە ئەۋ دەرگايە دابخاۋ جەۋو بۇ بەر بەرەللايى شل نەكا، ھەر ۋەك نادروستە پياۋو ژنى بيانى دوو بە دوو لە جىگەيەكى چۇلدا كۆبىنەۋە. تىكرى

واتای گشتی ئەم نایەتە بەلگەی ئەم بڕیارمیه: {قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ - سورة النور - ۳۰/۲۴} میرد منال (موراهیق)یش وەك بائق وایه، چونكه ناگای له شهرمگای ژن ههیهو بهره بهره کاری پێی دهبن، له بهر نهوه پێویسته له سهر ژن شهرمگای له ناستی ببۆش، ههروا له ناستی شیتیش. بهلام کێروگون له بندا خشت کراو راجیایی له بارهیهوه ههیه، زۆرینه دهمهرموون: تهماشاکردنی بۆ ژنی بیانی وەك تهماشاکردنی پیاو وایه بۆ ژنی خۆیی، فهرمایشتی دووهم: دهمهرموئ: وەك پیاوی کهڵ وایه له گهڵ ژنی بیانییدا. بهلام پیاوئ بهس چووکێ له بنداخشتکراپی، یا هیلکه گونهکانی دهرهینرابن، یا شله په ته بی، یا پیریکی ئیختیار بی، حوکمی ئەمانه وەك حوکمی کهڵه پیاو وایه، له سهر فهرمایشتی زوربهی زاناکان. پیاویکیش که بهندهی ژنی بیت رای راستر نهوهیه که وەك پیاوی خۆیی وایه، چونكه چه زهرتی عانیشه (ههژاه نووه لیبه) دهکوانی بهندهی خۆی بهرنوژیی بۆ دهکرد. نهوهویش له (نکت المهب)دا دهمهرموئ: بهندهی ژن له ناستی خاوهنه کهی که خانمهیتهی وەك پیاوی بیگانه وایه، ئیبنو رفعه له (المطلب)دا ئەم فهرمایشتهی نهوهوی به راست دهرانی. کهسانی که دهمهرموون تهماشاکردنی دروسته، به مهرج دهگرن که نهو بهندهیه متمانه بی. نهوه که دهئین: وەك خۆیی وایه، جوړه چاولیخشانیکی تیا دایه، چونكه نه گهر له یه کتر بکهون مسوگهر که دهنوژی ههر دوولایان دهسکی، دهی کهی خۆیی له خۆیی دهنوژی دهسکی؟

نهمی که باسماں کرد مہبہست تہماشاگردنی پیاوہ بو ژنی نازاد، بہ لّام نہ گہر ژنہ کہ کهنیزہک بوو، واتہ: نہمہتہبوو، نہوہ نہم دریژہ پیدانہی تیاہہیہ: نہ گہر کهنیزہکہ کہ شیواو (شوہاء) بوو نہوہ بہس تہماشای نیوانی ناوکی و نہ ژنوی دروست نیہ، تہماشاگردنی شوینہکانی تری ناباشہ، بہ لّام نہ گہر جوان بوو، قسہی راست نہومیہ کہ ددان بنری بہمہدا: کہ وہک ژنی نازاد، تہماشاگردنی نادرستہ، چونکہ نہوہی کہ دہبی بہہوی نادرستی تہماشاگردن جوانییہ، چونکہ جوانی دہبی بہہوی نازاوہو گیرؤ دہبوون. نہ گہر ژنی نازاد پیریژن بوو، غہزالی دہفہرموی: پیریژنیش وہک گہورہکچ وایہ، چونکہ نارمزوو زموت ناکری. بہ لّام رہویانی دہفہرموی: نہ گہر گہیشتہ رادہیہکی وا کہ دووربوو لہوہ کہسی گرفتاری بی، نہوہ دروستہ کہ تہماشای روخسارو ہہردوو دہستی ہہتا ہہردوو مووچی بکری. چونکہ خوای گہورہ دہفہرموی: {وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا - سورة النور - ۶۰/۲۴}. تہماشاگردنی ژنیش بو پیاوی بیانی راجیایی تیاہ، لہسہر نہم شیوہیہ:

یہ کہم: بہ لای رافعییہوہ بوی ہہیہ تہماشای ہہموو لہشی بکا، نیوانی ناوک و نہ ژنوی لی دہرچی.

دووہم: ژن بوی ہہیہ تہماشای نہو شوینانہ لہ لہشی پیاو بکا کہ پیاو بوی ہہیہ تہماشایان لہ لہشی نافرمت بکا. نہوہی دہفہرموی: لہ لای کوہہ لی نہم فہرمایشتہ راسترہ، چونکہ خوای گہورہ دہفہرموی: {وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ - سورة النور -

۳۱/۲۴ { واتە: ئەى پېغەمبەر! بە ئنە بېرۋادارەكانىش بىفەرموو: با تەماشای نارەواى پىاوى بىانى نەكەن! } وه هەروەھا پېغەمبەرى سەرۋەر {مروودە خواى لەسەربەت} دەفەرموى: خۆ ئەوا ئەو كۆپرە، خۆ ئىۋە كۆپرە نىن، گوايە ئىۋەمىش ئەو نابىنن!^(۱)

جۆرى دوۋەم: تەماشاكردنى پىاو بۆ ئنى خۆى و بۆ كەنيزەكى خۆى كە مېرددار نەبى، دروستە تەماشای هەموو شوپىنىكىيان بكا، ئەۋەندە هەيە راستر ئەۋەيە كە تەماشاكردنى شەرمىگايان ناباشە، واتە: مەكروۋە، هەروەھا ناباشە بۆ مرؤف كە تەماشای شەرمىگای خۆى بكا بەبى بەھانەى رەوا. جا ئەگەر كەنيزەكەكەى شوۋى كردبوو، يا كاغەز پېدراو (مكاتبە) بوو، يا ھاۋبەش بوو لە نىۋانى ئەو و كەسىكى تردا، يا مەجووسىيە بوو، يا بىتەرست بوو، يا لە ئىسلام ۋەرگەراۋبوو، ئەۋە تەماشاكردنى نىۋانى ئەژنۆۋ ناۋكى نارەۋايە. تەماشاكردن ئنىش بۆ مېردى خۆى ۋەك تەماشاكردنى مېرد ۋايە بۆ ئنە خۆى. هەروەھا تەماشاكردنى كە نيزەكىش بۆ خاۋەنەكەى ۋەك تەماشاكردن خاۋەنەكەى ۋايە بۆ ئەو.

^(۱) تەماشای رياض الصالحين بەرگى چۈرەم لاپەرە (۱۱۹۹) بىفەرمو چاپى يەكەم يا ژمارە: ۱۹۲۶/۵ - ۹۱ بەرگى ۲/ ل - ۷۴ چاپى دوۋەم.

جوړی سییه م: ته ماشاگردنی ژنی خوږی (مه حرهم) و که نیزمکی که شووی گردبڼ. دروسته ته ماشای هه موو له شیان بکا، نیوانی ناوک و نه ژنویان نه بڼ، چونکه نه م نه ندازه یه شهرمگایه، نایه تی: {وَلَا يُبْدِيَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ - سورة النور - ۳۱/۲۴} به لگهی دروستبوونی نه م ته ماشاگردنه یه، وهکی تریش خوږیه تی (مه حرهمی) حالیکه نادروستی خواستن و شووپیگردن پیویست دهکا، که واته وهکوو دوو پیاو وان، نابینی که پیاو و ژنی خوږی دهنویژیان له یه گتر ناشکی. له سره فرمایشتی دروست به هوږی خزمایه تییه وه خوږی بن، یا به هوږی ژن و ژنخوازییه وه، یا به هوږی شیر خواردنه وه هه موو بو ته ماشاگردن وهک یه کن. له قیلیکا: پیاو هر مافی نه وهنده ی هه یه: چه نده ی ژنی خوږی له کاتی کارو فرمانا دمرده کهوږ، ته ماشای نهوږی بکاو بهس.

روانینی پیاو بو هه موو شوږنیکي له شی پیاو دروسته نیوانی نه ژنوو ناوکی نه بڼ، راجیایی له مه دا نیه. به لام به بڼ راجیایی ته ماشاگردنی کوږی خه تی نه دایڼ به حه زلی گردنه وه نارموایه، بگره روانین بو کوږی که مووی لی نه هاتبڼ له هی ژن نارده واته ره، هه روهک به بڼ راجیایی ته ماشاگردنی خوږی به شه هوه ده وه حهرامه، به لام نه گمر به بڼ نارده ووی دهر وون بوو حهرام نیه.

ته ماشاگردنی ژن بو ژن وهک ته ماشاگردنی پیاو بو پیاو وایه، به مهرجڼ هه ردوو ژنه کان موسو لمان بن، به لام ته ماشای ژنه بیږپروا بو ژنه موسو لمان وهک ته ماشای پیاوی بیانی وایه، له سره فرمایشتی دروست، چونکه زاتی پاک دمفرموی: (او نسائهن) ده ی که ی ژنه کافر

به‌رژنه موسوئلمان ده‌که‌وئ؟ به‌لکوو عیززی کوری عه‌بدوسه‌لام
 ده‌فرموی: ژنی به‌دکاریش حوکی ژنه کافری نیممی هه‌یه، که‌واته
 پیویسته له‌سمر کاربه‌دهسته‌گان که ریگه نه‌دهن ژنه بی‌پروای به‌یماندارو
 ژنه موسوئلمانی به‌دکار له‌گه‌ل ژنه موسوئلمانی داوین پاکدا پیکه‌وه بچن
 بو گهرماو، جا نه‌گهر له‌بهر که‌مته‌رخه‌می کاربه‌دهستان نه‌م
 قه‌دمغه‌کردنه نه‌سته‌م بوو، با ژنه موسوئلمانی نازاد خوئی خوئی له‌شتی
 وا به‌پاریزی و مه‌ودا نه‌دا که ژنه موسوئلمانی فاسقه‌و ژنه کافر ته‌ماشای
 نارپوای بکه‌ن. بزنان هه‌رچی له‌کاتی جیا‌نه‌بوونه‌وه‌دا ته‌ماشاکردنی
 نادرست بی، له‌کاتی جیا‌بوونه‌وه‌یشدا دیسان ته‌ماشاکردنی نادرسته،
 وه‌ک چووکی نی‌رینه‌و باسکی ژنی نازادو مووی سه‌ری و پارچه نی‌وکی
 پی‌و مووی به‌ری پیاو و ژن و نه‌و پارچانه‌ی تریان که داپوشینیان
 پیویسته، له‌بهر نه‌وه پیویسته ژن و پیاو کاتی مووی به‌ریان ده‌تاشن
 مووه‌که بشارنه‌وه، هه‌روا ژن کاتی سه‌رشانه ده‌کا ده‌بی نه‌و مووه‌ی به
 دم شانه‌که‌وه دیته‌وه به‌شاریته‌وه، نه‌بادا بیانی چاوی پی‌و بکه‌وئ. هه‌ر
 شوینیکی مروف که ته‌ماشاکردنی بو پیاو یا بو ژن نارپوایی، دس
 لی‌دانیشی نارپواییه، بگره پتریش چونکه دس لی‌دان له ته‌ماشاکردن
 خوشتره، بو‌یه دروست نیه بو پیاو به‌بی په‌رده ده‌ست بدا له رانی پیاو،
 هه‌تا نه‌گهر رووتیش نه‌بی، به‌لام مه‌ترسی نازاوه‌ی هه‌بی، جاری وا
 هه‌یه دم‌ست‌لی‌دانی شوینی دروست نیه به‌لام ته‌ماشاکردنی دروسته،
 هه‌ندی شوینی خوئی ته‌ماشاکردنی دروسته به‌لام دس لی‌دانی دروست
 نیه، وه‌ک سک و پشت و پی و شوینی تریش، ته‌نانه‌ت ژنه‌که دایکیشی بی
 یا کچیشی بی دس لی‌دانی نه‌و شوینانه‌ی ژنی خوئی دروست نیه،

ههروا ههrame ماچکردنی دهمووچاوی ژنی خۆیی، ههفقال دمفهرموئ: ههrame بۆ پیاو لهگهڵ پیاویکی تردا لهیهك نویندا پیکهوه پال بکهون، ههروا بۆ ژنینش لهگهڵ ژنیکی تردا ههrame له یهك نویندا بخهون. بهلام نهوهوی دمفهرموئ: نهمه کاتی وایه که ههردوولا ژنیان نههینابی، واته، رهبهن بن. خوشک و برای منالیش که تهمهنیان بوو به دهمال ئیتر پئویسته نوینی خهوتنیان بۆ جیا بکریتهوه، چونکه پێغه مبههر (مرووده خواه لهسهربه) دمفهرموئ: منالتان که تهمهنیان بوو به ههوت سال ههرمانیان پیکهه به نوێژ، که بوون به دهمال و به پیکوتن نوێژیان نهدهکرد لهسهه نوێژ نهکردن لیان بدمن، لهم تهمهنهدا نوینی نوستنیان بۆ جیا بکه نهوه له یهکتری.

جۆری چوارهه: تهماشاکردن به نیازی مارهکردن، که تهماشاکرنی وا کاریکی پئویسته، چونکه پئویستی جۆری زۆره جۆریکیان نهه تهماشاکردنهیه.

جا ههرکاتی پیاوئ خواستی که ژنی بخوازی سوننهته که تهماشای بکا، چونکه موغیره (رهزام خواه لینه) دمفهرموئ: داخوازی ژنیکم کرد بۆ خۆم، پێغه مبههر (مرووده خواه لهسهربه) ههرمووی پیم: تهماشای بکه ههتا ببی به ههوینی نههینی و مایه تهبابی له نیوانی ههردوولاندا، وه ببی به مایه پایه داریی خوشهویستی و هاوسهریتی ههتا سهه له نیوانتانان. (نهسانی و نیبنو ماجة گیراویانه تهوه، تیرمیزی به جوانی دادمنی، نیبنو حیببان به دروستی دادمنی!) وه دمفهرموئ: بهپیی مهرجی ههردوو پیره، واته: بهپیی شهرتی شهیخهینه. بهلکوو دروسته

چەند جار ئ تەماشاکردنەکەى دووبارە بکاتەو، هەتا بە باشى کارەکەى بۆ روون ببیتەو. ئەگەر خۆى ئەمەى بۆ نەدەلوا با ژنى بنیرى بە وردى سەرنجى بداو ئەوجا بیگیریتەو بۆ ئەو کە چۆنەو چۆن نیه، چونکە پیغەمبەر (ەروەدە خواە لەسەربە) ئوممو سولەیمى نارد بۆ تەماشاکردنى ژنى وە پپى فەرموو: سەرنجى شادەمارەکانى سەرھنگەپاژنەى بدمو بۆن بکە بە لۆچەکانى لاملیەو.

بۆ ژنیش هەمان شت لە هەمان کاتدا بۆ هەمان مەبەست دروستە، چونکە ئەوەى لە ژەندا سەرنجى پیاو رادەکیشى، لە پیاویشدا سەرنجى ژن رادەکیشى. وەك ئیمامى عومەر وا دەفەرموى (وەزاه خواە لیبە). ئەوێندە هەیه دەبى بەس تەماشای روخسارى و هەردوو دەستى تا مووچەکانى بکاو بەس، فەرقى بەرى دەستى و پشتى دەستى نیه. ئەم تەماشاکردنە بە نیازى هاوسەرى رەوايە، تەنانەت ئەگەر مەترسى نازەویشیان هەبى. کاتى ئەم تەماشاکردنە لە پاش قرم خۆشکرنە لە مارەکردنى، بەلام لە پيش خوازبییندا، نەبادا لە پاش خوازبیینى تەماشاکردن ببى بەهوى وازلێھێنانى، کە ئەو نازادى دەدا، جا ئەگەر تەماشای کردو بە دلى نەبوو با بى دەنگ بى و نەلئ: نامەوى، چونکە ئەو نازارى دەدا.

جۆرى پینچەم: تەماشاکرنە بۆ دەرمانکردن، جا لەکاتى وادا هەر شوینى پیویستى بە دەمانکردن بى تەماشاکردنى دروستە، وەك خوین ئى گرتن، یا کەلەشاخ لیگرتن، یا هەر جۆرە تیمارکردنیکى تر. چونکە ئوممو سەلەمە (ەروەدە خواە لەسەربە) داواى لە پیغەمبەر کرد کە رێگەى

بدا که که له شاخ له خوئی بگری، پیغمبر (درونده خواه له سربه) ریگهی نهوئی داو فرمانی به نه بو طه یبه کرد که که له شاخی ل بگری (موسلیم).

به لام پیویسته له کاتی تیماگردنه که دا خوئی - مه حره م یک یا میړدی ژنه که به دیاره و مبی، نه بادا پیکه وه بوونی دوو به دوو (خه لوه) رووبدا، که شتی وا له گهل پیاوی بیانیدا ناروه وایه. به و مهرجه که نه و دمرمانکردنه به ژن نه کړی، یا له و شوینده ژن نه بی که بیک، هه روا نه گهر تیمار کړاو پیاو بوو دمبی پیاو دمس نه که وئ نه و سا دروسته ژن تیماری بکا. چاک وایه هه تا موسو ثمان هه بی هاوپه یمان کاری وا نه انجام نه دا.

جوړی شه شه م: ته ماشاگردنه که له بهر ناچاری تر، وهک شایه تیدان و سه و داو مامه له کردن، جا له کاتی وادا به تایبه تی ته ماشاگردنی روخساری ژن دروسته و بهس، چونکه ناچاری نه وه ده خوازی، نه و ناچار یه پیش به و ونده چار ده کړی که ته ماشای دمو و چاوی بکا به ته نها و بهس.

جوړی جه و ته م: ته ماشاگردنی که نیزه که له کاتی کړیندا، دروسته ته ماشای نه و شوینانه ی بکړی که له کاتی نه م دیو دیو گردندا پیویستی به دیتن هه یه، وهک روخسارو هه ر چوار په لی، دروست نیه سه یر گردنی شهرمگای، مه گهر قزی چونکه مه به سته گانی کړین په یو وندي به قزه وه هه یه.

۲۶۰) گریدانی ماره‌برین (عقد النکاح):

به‌بی هه‌قداریکی نی‌رینه‌و دوو شایه‌تی دادپه‌رومر گریدانی ماره‌برین دانامه‌زری، نه‌وه‌تا سه‌بارت به هه‌قدار خوی گه‌وره دم‌فه‌رموی: { فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ - سوره - ۲/۲۳۲ } هوی هاتنی نه‌م نایه‌ته ده‌گه‌رپته‌وه بو نه‌وه: مه‌عقیلی کوری یه‌سار خوشکیکی هه‌بوو، می‌رده‌گهی ته‌لاقی دابوو، خوشکه‌گهی ده‌یویست شوو بکاته‌وه به می‌رده‌گهی، به‌لام مه‌عقیل سوپندی خوارد که لیی ماره‌ناب‌رپته‌وه. نه‌م فه‌رمووده‌یه له بوخاری شهریفدا هه‌یه. دهی نه‌گه‌ر ژن خودسه‌ر خوی مافی نه‌وهی هه‌بی که خوی ماره‌برپئ له که‌سی به‌بی فه‌رمانی هه‌قداری، ئیتر خودای گه‌وره بو نه‌یی ده‌کرد له عه‌ضلیان. عه‌ضل نه‌وه‌یه: که هه‌قداری ژن رپگهی نه‌دا شوو بکا به هاوکوفی خوی. پی‌غه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): سه‌بارت به پی‌ویستبوونی هه‌قدارو دوو شایه‌ت بو ماره‌برین دم‌فه‌رموی: به‌بی هه‌قداری ژن و دوو شایه‌تی راست و دروستی دادپه‌رومر ژن مارهی نایه‌ت، هه‌ر ماره‌برپنی ئاوا نه‌بی نه‌وه به‌تاله. (ئیبنو حیبب‌ان له سه‌حیحه‌گه‌یدا گیراویه‌ته‌وه) و فه‌رموویه‌تی: سه‌بارت به باسکردنی پی‌ویستبوونی دوو شایه‌ت له ماره‌برپندا جگه له‌م فه‌رمووده‌یه، فه‌رمووده‌ی تری وا نیه که بگاته پایه‌ی فه‌رمووده‌ی ساغی دروست. نه‌بو هورمه‌ریش دم‌فه‌رموی: پی‌غه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): دم‌فه‌رموی: ژن مافی ژن ماره‌برپنی نیه، ته‌نانه‌ت ناتوانی که خو‌شی ماره‌برپئ له که‌سی. جاران ئیمه له ناوخ‌ماندا ده‌مانگوت: هه‌ر ژنی به‌بی ره‌زابوونی هه‌قداری

خۇى ماره بېرى لھ كەسى داۋىنېيس خۇيەتى! (دارە قوطنى گىراۋىيەتەۋە، رشتەكەى بەپى مەرچى صەحىحە) عانىشەيش (رەزە خۋە لىبە) دىفەر موى: پىغەمبەر (دروودە خۋە لەسەربە) دىفەر موى: ھەر ژنى بەبى را لەسەر بوونى ھەقدارەكانى شووبكا شووگەى پوۋچو بەتالە. ھەزرىت (دروودە خۋە لەسەربە) سى جار لەسەر يەك بۇ تەنكىد فەر موى: شووگەى بەتالە، شووگەى بەتالە، شووگەى يەتالە (نەبو داۋودو ئىبنو ماجەو تىرمىذى گىراۋىيەتەۋە) تىرمىذى دىفەر موى: فەر موودەيەكى جوانە. ئىنو حىببان و حاكمىش گىراۋىيەتەۋە، حاكم دىفەر موى: بەپى مەرچى ھەردوو پىر ئەم فەر موودەيە دادەنرى بە دروست (صحیح). ئىمامى شافىعى (رەزە خۋە لىبە) دىفەر موى: ئەگەر لەناو كاروانىكا ژنى ھەبوو، ھەقدارى نەبوو، پىاۋىكى كرد بە ھەقدارى خۇى كە مارهى بېرى لھ كەسى دروستە، چونكە شتى وا جۇرىكە لھ ناۋبىزىۋانى (تەحكىم) ناۋ بىزىۋانىش رۆلى فەرمانرەۋا دەبىنى.

مەرچەكانى ھەقدار:

مەرچى ھەقدار ئەۋەدەيە: موسولمان و رەسىدەو ھۇشيارو ئازادو نىرىنەو عادل بى، مەبەست لھ عادل ئەۋەدەيە كە فاسق نەبى. ئىسلام بۇيە مەرچە چونكە خۋاى گەۋرە دىفەر موى: {وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ - سورة التوبة - ۷۱/۹} واتە: موسولمانان لەناو خۇيانا، بە پىاۋو ژنىانەۋە دۇستى يەكتىن، پىشتو پەى يەكتىن، كەسو ھەقدارى يەكتىن. كەۋاتە پىاۋى بىرۋا نابى بە ھەقدارى ژنى موسولمان و لەسەرى ناكاتەۋە چونكە ئايىنيان جىايە لھ

يَهَكَ، ههروا دروست نيه بۆ پياوى موسولمان كه ببى به ههقدارى ژنه بيبروا. چونكه خواى گهوره دمفرموى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ } - سورة المائدة - ۵۱/۵ { واته: نهى موسولمانينه! جوولهكهو گاور مهگرن به دۆستى خۆتان. نهوان كه ميللهتى كوفرن پشتى يهكترى دهگرن و دۆست و ههقدارى يهكترن). نهومتا خوداى پاك و پيرۆزو گهوره لهم نايهتهدا رشتهى دۆستايهتى و ههقدارى له نيوان موسولمانان و بيبروايانا بريوه، ئهم نايهته بهلگهى نهوميه كه پياوى بيبروا دهبى به ههقدارى ژنه بيبروا.

رمسیدمبوون و هوئی ساغیش بۆیه مهرجن، چونکه منال و شیت
 دروست نین ببن به ههقداری کهسی لهکاتی وادا ههقداری
 دمویزریتتهوه بۆ ههقداری پاش نهو منداله یا ههقداری پاش نهوشیتته،
 وه ههتا ههقدار دمست بکهوئ، چ نزیك، چ دوور ههقداری ناپروا بۆ
 قازی.

بزانن که نیکچوونی بیرو هۆش له بهر پیری، یا له بهر شیئی، یا بههوی پیشاتهوه، پیشگیری له ههقداری دهکاو له ههقداری نزیکه وه دهیگو یزیته وه بۆ ههقداری دووری پاش خۆی، حیجر له سهردانانی ش له بهر نهفامی پیشگیری له ههقداری (ویلایهت) دهکا، چونکه نهفام که له عورفی شهرعا پیی دهگوترئ سفیه ئهقلی به خیرو شهری خۆی ناشکی، که واته جۆن ئهقلی به بهر ژه وهندی که سیکی تر دهسکی، به پیی دهقی فهرمایشتی شافیعی {ره‌زا خوا لیب} که نه صحابی مه زه به بیش

په پرموييان لىي كړدووه تيځچوونى بير به هوى نه خوښى و نيش و نازارى زورموه نه وېش ههقدارى راگويژ دمكا بو ههقدارى دوورتر.

نازاديش بو په به مهرج گراوه له ههقداردا چونكه كويله دمست نادا بو خاوه نيټى و بوون به ههقدار، ته ناهت خاوه نى خوښى نيه، نيتر چوڼ كه سيكى تر بدا به شوو.

نيړينه ييش بو په مهرجه چونكه ژن نابى به ههقدارى خوښى و ناتوانى سهر به خو به بى رمزاى ههقداره كهى خوى بدا به شوو، دى بو كه سيكى تر چوڼ دهگونجى كه ببى به ههقدارى و بيدا به شوو، نيو مياش واته: خونا - ههروا دمست نادا بو ههقدارى و ناتوانى ژن بدا به شوو. عه داله تيش بو په مهرجه چونكه حه زومت (مرويه خودا كه مروه له سهر بى) دمهرموى: به بى ههقدارى كى خاوه ن روشد مارميرين دانامه زرى. دى به دكار كهى به خاوه ن روشد داده نرى، له بهر نه وه ييش كه به دكارى، واته: فاسقى، شايه ت له شايه تى دهخا، دى ههقدار ييش له ههقدارى دهخا، ته نيا ناغاي كه نيزه كه له م برپاره چهرت دهكرى، نه و دهنوانى، نه گهر به دكار ييش بى، كه نيزه كى خوى مارميرى له كه سيكى تر، چونكه له سهر راي فهرمايشتى راستر ناغا به سيفه تى ناغايى و خاوه نيټى كه نيزه كى خوى ددها به شوو، نه كه به سيفه تى ههقدارى.

رافيعى (ره زاه خوا لېږه) دمهرموى: زورينه ي چينى دووه مى زانايانى مه زه بى شافيعى رهوايان داوه كه فاسق (واته: به دكار) دى به ههقدار له مارميرينداو دروسته ژن بدا به شوو، به تايه ت خوراسانيه كان رايان وايه، رهويان ييش نه م رايه ي به په سهند داناوه.

نهمووی دهفهرموی: له باره‌ی هه‌قداری به‌دکارموه له غه‌زالی
پرسیارکراوه، فهرموویه‌تی: نه‌گهر هه‌قداری له به‌دکار قه‌دمغه بکه‌ین
ده‌بی نه‌قل بی بی بو حوکمرانی که شتی وا ده‌کا پی به‌دکار ده‌بی.
که‌پولال ده‌توانی ههم زن به‌ینی و ههم زن بدا به شوو، به مهرجی
خه‌تی هه‌بی، یا نامازه‌یه‌کی تیگه‌یه‌نهری هه‌بی. بزانی نه‌و مهرجانه‌ی
که بوونیان پیویسته له هه‌قداردا، هه‌بوونی هه‌مان مهرج له
شایه‌ته‌کانیشدا مهرجه. له‌بهر نه‌وه ماره‌کردن دانامه‌زری مه‌گهر به
ناماده‌بوونی دوو شایه‌تی موسولمانی موکه‌لله‌فی، واته: ئه‌رک له سه‌ری
نازادی: نی‌رینه‌ی دادپه‌روهری بیسه‌ری بینای زرنگ، که زمانی هه‌ردوو
لا زن ماره‌که‌رو زن ماره‌پر بزانی، به‌لگه‌ی نه‌م برپاره‌یش نه‌م
فهرمووده‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ره (درویه‌خواه له‌سه‌ربدا) که ده‌فهرموی: به‌بی
هه‌قداریکی خاوه‌ن روشدو دوو شایه‌تی راست و دروست ماره‌پرینی زن
دانامه‌زری.

واته: مکلف. هو‌ی نه‌مه‌یش دووربینیه‌ی بو نامووس، هه‌تا
ماره‌کردن تووشی حاشا لی‌کردن نه‌بی، وه رشته‌ی بنه‌چه له تی‌کچوون
رزگاری بی. ناماده‌بوونی نه‌م چوار که‌سه له‌کاتی ماره‌پریندا پیویسته
بو دامه‌زراندنی: هه‌قدارو می‌ردو دوو شایه‌تی راست و دروست، وه‌ی
هه‌قدارو می‌رد بۆیان هه‌یه که وه‌کیل بگرن.

نزیکت‌رین هه‌قدار:

نزیکت‌رین هه‌قدار باوکه، چونکه گشت هه‌قداره‌کانی تر به‌هو‌ی
نهمووه ده‌گه‌نه‌وه به ژنه‌که، له‌پاش باوک له پی‌شترین هه‌قدار باپه‌ری

باوکییه، هر چه ند بهر و ژووریش بیتهوه، چونکه باپیره هم
 ههقدارمو هم باوانه، لهبر نهوه پیش دهری لهسر کهسی که هر
 باوانی روت بی، نهجار برای باوکی و دایکی: نهجا برای باوکی و،
 نهجا کوری برای باوکی و دایکی، نهجا کوری برای باوکی، هر چه ند
 دووریش بکهونهوه، چونکه ههموویان بههوی باوکهوه دهگهونهوه به
 ژنهکه، نهجا مامی باوکی و دایکی، نهجا مامی باوکی، نهجا کوری
 مامی باوکی و دایکی، نهجا کوری مامی باوکی، با ژوریش
 دووربکهونهوه، ههروهه نه مافه دهگا به مامی باوکی ژنهکه و کوری
 نهوو مامی باپیره و کوری نهویش. نهجا گشت باوانهکانی تریش.
 بزنان که ریزی ههقدارانی ژن به شوودان دهق وهک ریزی میراتبهران
 وایه، تهنیا له باپیرا نهبی، چونکه له ژن مارهپریندا باپیره پیش برا
 دهری، کوریش به کوریتی ههقی ژن به شوودانی نیه، بهلام نهگر
 ناموزای دایکی بی، یا نازادکهری بی، یا قازی بی، بهو سیفته، نهک به
 سیفته کوریتی، دهتوانی دایکی خوی مارهپرئ له کهسی. جا نهگر
 ژنی ههقداری بنهجهی نهوو سهرومره نازاد کهرهکی نهو مافهی بو
 ههیه، نهجا باوانی نازادکهر، نیر ههروهه دهق له سهرشیهوی ریزی
 میراتبهران، چونکه پیغهمبر (دروود خواه لهسربن) دهفهرموی: سهرداری
 تان و پویه دهق وهک تان و پوی بنهجه. نهگر نازادکهر ژن بوو،
 فهرمایشتی راستر نهویه که کی ژنه نازادکهرهکه دهدا به شوو هر
 نهویش ژنه نازادکراوهکه دهدا بهشوو، بهلام لهسر رمزی خوی.

نهجا حوکیداری نهو شوینهی که ژنهکی لییه، چونکه
 پیغهمبر (دروود خواه لهسربن) دهفهرموی: فهرمانرهوا ههقداری نهو کهسیه

كە ھەقدارى بايەخدارى ترى نىە. (شافىعى و ئەبو داوودو ئىبنو حىببان و كەسانى ترىش گىراويا نەتەوہ. بەشىكە لە فەرموودەكەى عانىشە).

جا ئەم رىزە لەسەر ئەم شىۋەيە بۇ ئەو ھەقدارانەى كە مافى ژن مارەبىرپىيان ھەيە مەرچە بۇ دامەزراندنى مارەبىرپىن.

كەواتە ھەتا نزيك وەستابى دوور مافى ئەوہى نىە كە ژن بەشوو بدا، چونكە ئەم مافەى بەھۆى باوانەتییەوہ بۇ ماودتەوہ، دەق وەك كەلەپوور وایە، تا نزيك ھەبى دوور بى بەشە.

٢٦١) باسى خوازبىنىى ژن:

سۈننەتە: بۇ ژنخواز، يا بۇ جىدارى، خوازبىنىى بكا لە ژنەكە خۆى، يا لە ھەقدارەكەى، بە مەرچى ئەو ژنە بى مىردبى و لە عىدەدا نەبى، خواى ئەو خوازبىنىيە بە قسەى راستەو خۆو بى پىچ و پەنا بى، يا بە مەعناى. وە بە ھىچ جوړى دروست نىە خوازبىنىکردنى ژنى كە لە ژىر ركىفى مىرددابى، يا لە عىدەدى رجعيدابى، چونكە ژن لە عىدەدى رجعيدا ھەر بە ژن حلىبە، بەلام ژنى كە لە عىدەدى مىرد مردندا بى، يا لە عىدەدى تەلاقى بائىنەدابى، يا لە عىدەدى ھەئوہشانەوہى مارەبىرپىن دابى، دروستە بە مەعناوہ خوازبىنىى لى بكرى، بەلام بە راشكاوى دروست نىە، بەپىى ئەم نايەتە: {وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ - سورة البقرة -

۲/۲۳۵}. له بهر نهوهمیش که فاطیمه‌ی کچی قه‌یس می‌رده‌ک‌ه‌ی به نیج‌گاری ته‌لاقی د‌م‌د‌ا، پی‌غه‌م‌ب‌ه‌ر (م‌ر‌و‌ی‌د‌ه‌ خ‌و‌ا‌ه‌ ل‌ه‌س‌ه‌و‌ی‌ه‌) پی‌ی د‌م‌ف‌ه‌ر‌م‌و‌ی: ک‌ا‌ت‌ی ع‌ی‌د‌م‌ت ته‌واو بوو، که ک‌ا‌ت‌ی نه‌و‌ه‌ی‌ه شوو ک‌ر‌د‌ن‌ت ح‌ه‌ل‌ال د‌ه‌ب‌ی، نا‌گ‌ا‌د‌ار‌م ب‌ک‌ه‌ر‌ه‌و‌ه.

ج‌ی‌ا‌و‌ا‌ز‌ی ن‌ی‌و‌ا‌نی خ‌و‌ا‌ز‌ب‌ی‌نی نا‌ش‌ک‌راو خ‌و‌ا‌ز‌ب‌ی‌نی به م‌ه‌ع‌نا نه‌و‌ه‌ی‌ه: نه‌گ‌ه‌ر به نا‌ش‌ک‌را نار‌م‌ز‌و‌وی خ‌و‌ا‌ز‌ب‌ی‌نی نه‌و ژ‌ن‌ه ب‌ک‌ا د‌و‌ور ن‌ی‌ه، که له‌ب‌ه‌ر ز‌و‌ر ب‌و‌ ه‌ی‌ن‌ا‌نی نار‌م‌ز‌و‌وی د‌م‌رو‌ون، یا له‌ب‌ه‌ر ه‌م‌ر ه‌و‌ی‌ه‌کی تر، به در‌و‌ ب‌ل‌ی ع‌ی‌د‌د‌ه‌ک‌ه‌ی ته‌واو بوو، به‌لام نه‌گ‌ه‌ر خ‌و‌ا‌ز‌ب‌ی‌ن‌ی‌ی‌ه‌که به م‌ه‌ع‌نا‌و‌ه ب‌ی ش‌ت‌ی و‌ا ر‌و‌و نا‌د‌ا.

خ‌و‌ا‌ز‌ب‌ی‌نی ب‌ی پ‌ی‌چ و پ‌ه‌نا به ق‌س‌ه‌ی‌ه د‌ه‌ل‌ی‌ن که سو‌ور نه‌و‌ه ب‌گ‌ه‌ی‌ه‌ن‌ی که نه‌و که‌س‌ه نار‌م‌ز‌و‌وی له خ‌و‌ا‌ز‌ب‌ی‌ن‌ی‌ی نه‌و ژ‌ن‌ه‌ه‌ی‌ه، و‌ه‌ک نه‌و‌ه که پ‌ی‌ی ب‌ل‌ی: نار‌م‌ز‌و‌و ه‌ه‌ی‌ه که م‌ار‌م‌ت ب‌ک‌ه‌م ب‌و‌ خ‌و‌م، یا و‌ه‌ک نه‌و‌ه پ‌ی‌ی ب‌ل‌ی: ه‌م‌ر‌ک‌ا‌ت‌ی ع‌ی‌د‌د‌ه‌ک‌م‌ت ته‌واو بوو م‌ن م‌ار‌م‌ت د‌ه‌ک‌ه‌م. خ‌و‌ا‌ز‌ب‌ی‌نی به م‌ه‌ع‌ن‌ا‌ی‌ش (ت‌ه‌ع‌ری‌ض) ق‌س‌ه‌ی‌ه‌که نه‌و‌ه‌ی‌ش ه‌ه‌ل ب‌گ‌ر‌ی‌و و‌ا‌ت‌ای ت‌ر‌ی‌ش ب‌گ‌ه‌ی‌ه‌ن‌ی، و‌ه‌ک نه‌و‌ه پ‌ی‌ی ب‌ل‌ی: ک‌ی‌ی ه‌ا‌و‌ر‌پ‌ی و‌ه‌ک ت‌و‌ی د‌م‌س‌ت د‌ه‌ک‌ه‌و‌ی. یا‌خ‌ود ب‌ل‌ی: ت‌و‌ دا‌خ‌ا‌و‌ا‌ز‌ی‌ک‌ه‌رت ز‌و‌ره. یا‌خ‌ود ب‌ل‌ی: ه‌م‌ر‌ک‌ا‌ت‌ی که ع‌ی‌د‌م‌ت ته‌واو بوو پ‌ی‌م ب‌ل‌ی. یا و‌ی‌ن‌ه‌ی نه‌م گ‌و‌ت‌ا‌ن‌ه.

ن‌ه‌م‌ه ه‌ه‌م‌و‌وی ب‌و‌ نه‌و‌ک‌ا‌س‌ا‌ن‌ه‌ی‌ه که خ‌و‌ی‌ان خ‌ا‌و‌ه‌نی ع‌ی‌د‌د‌ه‌ک‌ه ن‌ی‌ن، به‌لام خ‌ا‌و‌م‌ن ع‌ی‌د‌د‌ه‌ی‌ی که م‌اف‌ی نه‌و‌ه‌ی ه‌ه‌ب‌ی له‌و ع‌ی‌د‌د‌ه‌ی‌ه‌دا م‌ار‌دی ب‌ک‌ا، نه‌و‌ه ب‌و‌ی ه‌ه‌ی‌ه که به را‌ش‌ک‌ا‌وی دا‌خ‌ا‌و‌ا‌زی ب‌ک‌ا.

٢٦٢) ھۆیه کانی ھەقداری (أسباب الولایه):

بزانن به ھیزترین ھۆی ھەقداری (ویلايەت) باوکایەتیە، ئەمجا باپیرایەتیە، چونکە ئەم دوو کەسە ئەوپەری دڵسۆزیان ھەیە بۆ جگەرگۆشەکانیان، جا لەبەر ئەوە ئەم دوو کەسە مافی ئەومیان ھەیە کە کچ، گەورەیی یا بچووک، مارەبێرن لە ھاوکفی خۆی، لەسەر مارەیی وێنە ی خۆی، لەبەر بەرژمەندی کە خۆیان رەچاوی بکەن، ئەم بەزۆر بەشودانە بەستراوە بە کچینیەو، ئەوەک بە گچکەییەو، وەک ئەبو حەنیفە دەرەمۆی.

جا ئەگەر کچی شیت و منال بوو باوک و باپیرە دەتوانن بەبی را وەرگرتن، مارە ی بێرن، چونکە شیتی کە چوووە پال مندالی ھەقداری پتەو تر دەبی، بەرژمەندی ئەوە دەخوازی کە بدری بەشو، بۆ ساخبوونەو بەرژمەندی ئەوەنە بەسە کە کچە کە مارەیی و ژیاوار (نەفەقە) ی دەست دەکەوێ، ریی تی دەچی کە چاکیش ببیتەو، تەنانەت ئەگەر بەشیتی رەسیدە ببی، بە گەورەیی باوک و باپیرە بەبی فەرمانی خۆی بۆیان ھەیە کە بیدەن بەشو، ھەروا دروستە بۆ فەرمانرەوایش، ئەگەر باوک و باپیری نەبوو، بیدات بەشو، بەمەرچی نیشانە ی پێداویشتی دیاری بدا، وەک ئەوە گومانی ئارمژووکردنی لیبکری، یا پزیشک بلی: بەھۆی شووگردنەو ھیوای چاک بوونەو ی لێدەگری.

وا سوننەتە کە باوک و باپیرە داوی فەرمان (ئیدن) لە کچی گەورە ی رەسیدە بکەن، ھەتا دەر بازبین لە راجیایی کەسانێ کە دەلین:

بیویسته نیدن له کچی رهسیده وهرگیری، لهبهر نهم فهرموودهیهی پیغهمبه ریش (دروود وخواه لهسهری): بیومژن (بو مارهپرینی خوی) خوی زیاتر مافی نهوهی ههیه له ههقدارهکهی، کچیش پرسى پی دهکری، جا نهگهر قسهی نهکردو نارمزایی دهرنهبری نهوه مانای وایه که رازییه (موسلیم).

بهلام بیومژنی هوشار (ناقل)ی رهسیده بهبی فهرمانی خوی مارهناکری، فهرمانهکهیشی دهبی به قسهبی، چونکه پیغهمبه (دروود وخواه لهسهری) دهفهرموی: بیومژن دهبی قسهی لی وهرگیری بو مارهپرینی که رازییه و رخنهی نیه. بهپی یهکگرتنیش قسه لی وهرگرتن دهبی لهپاش رهسیده بوون بی. بیومژن کهسیکه کچینی به هوی یهکی لهم حالهتانهوه نهماپی: بههو ی بهدهست گرتنی رهواوه، یا بههو ی چوونهلای شوبهوه، یا بههو ی داوینپسییهوه، بهلام نهگهر بههو ی نهم شتانهی دواوه کچیتی نهماوو نهوه لهسهر فهرمایشتی دروست وه کچ وایه: بههو ی کهوتنهوه، یا بههو ی پهنجهوه، یا بههو ی خورزمیی بینویژییهوه، یا بههو ی فهیرهیهوه، که گهورهکچ ههتا قهدره دهبی شووناکا، نهگهر به زور به دهست گیرابوو، یا له خهودا، یا به شیتی نهوه راستر وایه که وهک بیومژن وایه، له (قیل)یکا دهلی: نهم حالهتانهیش ههروهک کچ وایه، گریمان نهگهر ژنی له بنهرمتدا به سروشت کچینی نهبوو ههر بهکچ دادهنری.

۲۶۲) باسی نهو ژنانه‌ی که ماره‌یان نایه‌ت:

نهو ژنانه‌ی که ماره‌گردنیان نادرسته سی جوړن، چونکه سی هؤ هه‌یه بو حهرامبوونی نیجگاری، که بریتین له خزمایه‌تی و شیرخواردن و ژن و ژن خوازی (مصاهره).

هؤی یه‌که‌م:

که خزمایه‌تییه، به‌هؤی خزمایه‌تییه‌وه هه‌وت تاقم ماره‌یان نایه‌ت، به‌پیی نه‌م نایه‌ته که دم‌فرموی: {حُرْمَتُ عَلَیْکُمْ اُمَّهَاتُکُمْ وَبَنَاتُکُمْ وَاَخَوَاتُکُمْ وَعَمَّاتُکُمْ وَخَالَاتُکُمْ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ - سورة النساء - ۲۳/۴} واته: به‌فرمانی خوا له‌سهر نیوه‌ی موسولمان، ماره‌گردنی نه‌م ژنانه حهرامکراوه: دایکتان و کچتان و خوشکتان و خوشکی باوکتان و خوشکی دایکتان و کچی براتان و کچی خوشکتان). به‌لام ناموزاو پوورزاو خالوزاو میمکرا، دووربن یا نزیک، ماره‌یان دیت له ناموزاو خالوزاو پوورزای خو‌یان.

هؤی دووه‌م:

بریتیه له مه‌مک خواردن، به‌م هؤیه‌وه دوو‌که‌س ماره‌یان نایه‌ت، دایکی شیر و خوشکی شیر. به‌پیی نه‌م نایه‌ته پیروزیه: {وَأُمَّهَاتُکُمُ اللَّاتِی أَرْضَعْنُکُمْ وَأَخَوَاتُکُم مِّنَ الرِّضَاعَةِ}.

جا بزانه ههر نافرته‌ی له بنه‌چه‌دا به‌هؤی خزمایه‌تییه‌وه حهرام بڼ، به شیرخواردنیش حهرامه. چونکه خو‌شه‌ویست (دروېده خوا له‌سهر بڼ).

دەفەر موی: ھەرچی بە خزمایەتی و زاوژی ھەرام ببی بەھوی
مەمکخواردنیشەو ھەرام دەبی. (شەیخان) لە گێرپانەو دیەگا: ھەرچی
بەھوی سکوزاو کە سایەتییەو ھەدەغە بی بەھوی شیرخواردنیشەو
قەدەغە دەبی.

بە ئی ھەندی کەس ھەن لە بنەچەدا قەدەغەن ئەک لە شیردا.

یەکەم: ژنی کە شیری دابی بە برات یا بە خوشکت، ئەو لە
شیرپێداندا قەدەغە نیە لیت، چونکە بیگانەییە لیت، بەلام لە بنەچەدا
ھەرامە لیت، چونکە یا دایکتە یا باوژنتە.

دووھەم: دایکی شیری کورەزات یا کچەزات. ئەمە لە شیرپێداندا
ھەڵاڵە، کەچی لە بنەچەدا ھەرامە، چونکە یا کچی خۆتە یا بووکتە،
واتە: ژنی کورەتە.

سێھەم: نەنکی منالت، یا دایکی ژنی کە شیری دابی بە منالی تۆ،
ئەمەیش لە شیرپێدانا دروستەو لە بنەچەدا نادروستە، چونکە یا دایکتە
یا خەسووتە یا دایکی شیری ژنتە!

چوارەم: کچی ژنی کە مەمکی دابی بە منالی تۆ. ئەمەیش لە
شیرپێداندا ھەڵاڵەو لە بنەچەدا ھەرامە، چونکە یا کچی خۆتە یا
ھەنەزاتە، واتە: کچی ژنتە^(١).

^(١) لێرەدا ھەڵەیدەکی چاپ، کە بوو بەھۆی وەھمیکی گەررە لە دەقە عەرەبییە کەدا
ھەیدە دەت: (وھی فی النسب حرام لانھا أم بنتك) راستەکە ئاوا: (.. لانھا إماما

پینجه‌م: نه‌نکی منالت، چونکه یا دایکی خوټه، یا دایکی ژنټه.

بی‌داربن:

چوارژن هه‌ن جه‌لآن پیت که چی به‌دیمه‌ن له جه‌رام ده‌چن.

یه‌گه‌م: خوشکی بنه‌چه‌یی برای بنه‌چه‌پیت، واته: خوشکی نه‌سه‌بیی برای نه‌سه‌بیت، که خوشکی به‌نه‌چه‌یی خوټ نه‌بی، وه‌ک ئه‌م نموونه‌یه: شیرین شوو ده‌کا به هیمن هیفی له هیمن ده‌بی، له پاشا هیمن دهرئ شوو ده‌کا به روسته‌م له روسته‌م نه‌ریمانی ده‌بی، روسته‌م له ژنیکی تری کورپکی هه‌یه ناوی زؤرابه، برای باوکی نه‌ریمانه، ده‌ی خوشکه‌کی نه‌ریمان که ناوی هیفییه به زؤراب ده‌ش که برای باوکی نه‌ریمانه.

دوووه‌م: خوشکی شیریی برای بنه‌چه‌پیت.

سییه‌م: خوشکی بنه‌چه‌یی برای شیریت. بۆ نموونه: برایه‌کی دایکی شیریت هه‌یه، که ئه‌ویش خوشکیکی بنه‌چه‌یی هه‌یه، له باوکه‌وه یا له دایکه‌وه، یا له باوک و دایکه‌وه. تۆ ده‌توانی ئه‌و خوشکه‌ی مارمبکه‌ی.

بنتک..). له زنجیره (۲۵۸) دا، له (نزیکتین هه‌قدار) دا ئه‌م هه‌له‌یه‌ی تریش هه‌یه، ده‌لئ: (والا فی الابن فانه لا یزوج بالبنوة وان قدم فی النکاح انه لا مشارکه..). راسته‌کی ناوایه: (وان قدم فی الارث، لانه لا مشارکه.. الخ.

- وه‌رگیز -

چوارهم: خوشکی شیریی برای شیریت. بو وینه: کورئ شیري
دایکی توئی خواردووو شیري ژنیکی تریشی دیسان خواردووو، وه نهو
ژنه شیردوره کچیکی ههیه که خوشکی شیریی براشیرییه کهی توئی، دهی
تو دهتوانی نهو کچه ماره بکهی^(۱).

^(۱) لهم شوتندا له (الفقه المیسر) هکدار له نهصله کهیدا نهمه نورسراوه: (.. وقد
نظمها بعضهم فقال):

أربع في الرضاع هن حلال

واذا ما ناسبتهن حرام:

جدة ابن، واخته، ثم أم

لاخيه، وحافده، والسلام

نهم دوو شیعره همق وابوو له پیش نهم (بیداری) ییدا بوایه. چونکه نهم دوو
شیعره قسه لمو چوار جوړه ژنه ده کمن که له پیش نهم بیدارییموه باسما لئ کرا، نهک
لهم چوار ژنهی که له پاش نهم بیدارییموه باسیان لینده کری، نهم تیهه لکیش کردنه پیش
مرزو به ههله دل دهبا، سر له خویندر ده شیوتنی. بمنده بههزی مغنی محتاج و
شهریعتی نیسلا موه توانیم راستی بکه موه. وهرگتیر. نهمهیش بهشیعر
وهرگه پراوه که یانه:

هینی بنه چهت نهم چوار ژنانه

حه رامن، هی شیر به پیچه وانه:

نهکی منالتو، خوشکی، پاش نهووت:

دایکی براو خوشک، دایه نی نهووت!

هوی سییه م:

بریتیه له ژنو ښخوای، به هوی نه میسه وه به نیجگاری هه تا هه تایه چوار تاقم حه رام دهین:

یه که م: دایکی ماره برپاوی پیاو، هر به ذاتی ماره برپنی ژنی له پیاو، دایکی بنه چیهی و دایکی شیري نهو ژنه لهو پیاوه بو هه میسه حه رام دهین، به پیی نایه تی: (وامهات نسانکم).

دووهم: کچی ژن که له میړدیکي تری نهو ژنه بیت که پیی دهگوتری هه نه زا، هر چهند به رهو خواریش برپوا، وهك كچو كچه زای هه نه زا، بهو مهرجه که چووبیته لای دایکه که، نه گینا به ته نیا ماره برپنه که کچی ماره برپاوه که ی حه رام ناب. به پیی فهرمایشتی زاتی مه زن: {وَرَبَائِبُكُمُ اللَّائِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نَّسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ}.

کچی شیري ماره برپاوی به ده ستگیراویش ریك وهك كچی بنه چه وایه، مارهی نایه ت له میړدی دایه نه که ی. رسته ی (فی حجورکم)

نیبنو رفعه نم چوار جزره ژنه ی تریشی پتر کردووه: ژنی که شیري دابی به مامت، یا به خالت، یا به پوورت، یا به میمکت (له مغنیداو شهریمه تی نیسلاما ناماژه بز نم مبهسته ده فرموی: جیا کردنوه ی نم شیوه کارانه له راستیدا شتیکی دیمه نکاریمو به روا ته جیا کردنوه یه. چونکه نمانه نهو هزیانه یان تیادا نیه که دهین به هوی حه رامیورن هه تا جیا بکریتموه).

- وه رگیتر -

لهم نایه ته دا به یانی حالی غالبه دما بۆ نه وه نیه نه گهر نه وه هه نه زایه
له لای باوه پیاره که ی نه بی مارمی لئی دی.

سپییه م: ماره برپای باوک و باپیره به ره و ژوور تریش، خوای
باپیره باوکی بن، یا خود باپیره دایکی بن، یا باوک و باپیره
بنه چه بن، یا باوک و باپیره شیر بن! به پیی نایه تی: {وَلَا تَنْكِحُوا مَا
نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِّنَ النِّسَاءِ - سورة النساء - ۲۲/۴}.

چواره م: ماره برپای کوپو کوپه زاو به ره و خوار تریش، خوای
کوپو کوپه زای نه سه ب بن یا هی شیر بن. به پیی نه م نایه ته پیرۆزه:
{وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ} نه م نایه ته سه باره ت به
کوپر پشته، ژنی کوپر شیریش به پیی یاسای: هه رچی به هوی
خرمایه تی و زاوژی و سکوزاوه حه رام بی به هوی شیر خوار دنی شه وه
قه دهغه ده بی. به پیی رسته ی (من اصلا بکم) له نایه ته که دا، کوپر
جه علی بهر نه م قه دهغه کردنه ناکه وی، وه ژنه که ی مارهی دی له به ناو
باوکه که ی!.

ماره برپای کوپو کوپه زای به ته نها ماره برینه که له باوک و
باپیره یان قه دهغه ده بی.

حه رام بوون له کاتی کوکردنه وه دا:

قه دهغه یه له سه ر پیاوی که دوو خوشک به یه که وه کو بکاته وه له
نیکاخی خۆیدا، خوای خوشکی بنچینه یی بن، یا هی شیر بن، قورنان
دمه رموی: {وَأَن تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ} له

سوننه تیشدا دمه رموی: له عنمت لهو که سه بی که ناوی خوئی له منال دانی دوو خوشکدا کۆده کاته وه. ههروهها قه دمغه یه کۆکردنه وهی ژن و پووری، جا خوشکی باوکی بی یا خوشکی دایکی بی. چونکه پیغه مبهه (دروود و خواجه له سه ربه) دمه رموی: ژن به سهه پوورو میمکی خوئی ماره ناکری، ههروهها پوورو میمکی به سهه برازاو خوارزای خۆیان ماره ناکرین (شه یخان). ههروهها حه رامه کۆکردنه وهی ژن له گه ل کچی برایدا، یا له گه ل کچی برازایدا، یا له گه ل کچی خوشکید، یا له گه ل کچی خوشکه زایدا، بۆ نه مه یش براو خوشکی بنچینه یی و براو خوشکی شیری چون به کن.

مه به ست له قه دمغه کردنی نه م جوړه کۆکردنه وه یه پیشگریه له روودانی برینی رسته ی خزمایه تی. کۆگر بۆ نه و ژنانه ی که دروست نین له گه ل یه کتردا کۆبکری نه وه نه وه ته: هه ر دوو ژنی که خزمایه تییه کی وهایان له نیواندا بی، به بنه چه یا به شیر، که نه گه ر فهرز بکه ین یه کیکیان پیاو بی و نه وی تریان ژنبی، مارهیان له یه کتر نه یه ت نه و جوړه دوو ژنه کۆ کردنه وه شیان له ژنی تی یه ک که س دا دروست نیه. بزائن هه موو دوو ژنی که حه رام بی له نیکاحدا له گه ل یه کتردا کۆبکری نه وه، حه رامه به هوئی که نیزه گی شه وه ناغا که یان بر واته لای هه ردوولایان. واته: به نموونه نه گه ر دوو خوشک، یا خوشکه زاو پووری که نیزه کی پیاوی بوون، دروسته برواته لای یه کیکیان و به س.

۲۶۴) باسی نهو نهنگانهی که دهبن بههوی ههلوهشانهوهی مارهبرین:

نهگهر پیاوهکه یا ژنهکه نهنگیکی لهم نهنگانهی دواوه دۆزییهوه
بهویتریانهوه نهوه مافی ههلوهشاندهوهی مارهکردنهکهی ههیه. ژن بهم
پینج نهنگه دهریته دواوه: به شیتی و به گولی و به بهلهکی و بهتاتی و
بههوی نهوهشیهوه که پارچه نیسکن بهری شهرمی گرتبن.

پیاویش بههوی نهه پینج نهنگهوه دهریته دواوه: بههوی
شیتی و گولی و بهلهکی و خپبوونی چووک و شلهپهتکهیی.

چونکه ژنهینان بۆ رۆژو دوو رۆژ نیه و مهبهستی سهرگی لپی
رابواردنی راوایه، دهی نهه نهنگانهیش ههپانه ریگهی دروستبوون
دهگری، وهك چووک برآوی و شلهپهتکهیی له پیاوداو، وهك تاتی و نیسکی
بهری شهرمگا له ناهرمتدا، ههیشیانه دل تیک ههلا دهشیوینی و ناهیلی
لهزمت و خووشی تهواو له هاوسهر وهرگیری، وهك شیتی و گولی و
بهلهکی.

جا لهبهه نهوه مافی پهشیمان بوونهوه له مارهبرین لهکاتی وادا
دامهزراوه، ههتا نهبن بههوی زیانی ههمیشهیی. له نیسلامیشدا: نهزیان
نه وهلامی زیان بهزیان، یاسایهکی دامهزراوه.

سهربهلگهی نهه کارمیش نهه فهرموودهیهیه که دهفهرموئ:
کهعبی کوری زهید (رهزاه خواه لیبه) دهفهرموئ: پیغهمبهر (مرووده خواه لهسهری)
له بهنی غیفار ژنیکی هیئا، که چوووه ناو پهردموه بۆی و جلهکانی داناو

له سمر نوینه که دانیشته، سهیری کرد قهبرغهی تووشی به له کی بووه، جا پیغمبر {دروود خواه له سمر به} له نوینه که دهکشیته وهو دهمر موی: جله کانت بدمروه به خوتاو بروره وه بۆ مالی باوانت، له بهر نهم عه به من تۆم ناوی، به که سوکاری ژنه که شی فهرموو: نهم نهنگه تان هه شاردابوو، له منتان شاردبو وه. (به یه هقی له — السنن الکبری — داو حاکم له مستدرکا گپراویانه ته وه) جاوا به پیی نهم رووداوه هه لوه شان وه به هو ی به له کی وه دامه زراوه، نهنگه کانی ترش بهم پیودانه پیوراون، چونکه له ریزی نهون، بگره هه یانه خراپ ترشه، وه گولی که زۆر خراپ تره له به له کی.

عومهر {دوام خواه لینه} دهمر موی: ههر پیای ژنی بهینی، ژنه که شیت بی، یا گول بی، یا به له کی بی، نه گهر بجپته لای و به دهستی بگری ئیت ژنه که ماره یی تهواوی ده که و ی، به لām میرده که نه وه به هه هقداری ژنه که ده بزیری^(۱).

^(۱) مالیک و شافعی {دوام خواه لینه} گپراویانه ته وه. له بلوغ المراما دهمر موی: سه عیدی کوری مهنصورو مالیک و نیبو نعی شیهه گپراویانه ته وه، پیارانی رشته کی ههموریان برپا پیکران. له نه صله کهو له نه صلی نه صله کهدا نهم نه سمره موقوفه له سمر نیبو عومهر. به لām له تاج الاصولو بلوغ المرامدا موقوفه له سمر نیمامی عومهر. له مغنی المحتاجیشدا دهمر موی: نهم س عه به به صحیحی له عومره وه شافعی ریا یه تی کرد وه. بزیه بهنده نووسیم: عومهر، وه نهم نووسی: نیبو عومهر، به زه نیم نیبو عومهر له (کفایه الاخیار)، کهدا هه لای چاپه له فیهول موسه یه که شیدا نه قل و روونووسی بی ته حقه. همر چۆن بی خوا پاداشی باشی

سهرمړای نهم به لگانه یش به لگهی تریش بؤ هه لومشانه وه هه یه،
چونکه ژنه ینان گریدانیکه به رابهر به وه جهل، پو و چبوونه وه قه بوول
دهکا، که واته دروسته به هوئی نهنگی کاریگه رموه پو وچ بکریته وه، ریک
وهک کپین و فروشتن. له شیتیدا جیاوازی نیه له نیوانی شیتی
همیشه یی و شیتی پچرپچر دا، یا له نیوانی شیتی بی چاره و
شیتییه که چاره تیمار بکړی. به کورتی نهنگه کان هوتن: سیانیا
هاوبه شن، هم له میرددا هم له ژندا روو دمدن، بریتین له شیتی و
گولی و به له کی، دوانیشیان تایبه تن به میردموه، که بریتین له کی برپین و
شله په تکه یی. دوانیشیان تایبه تن به ژنه وه، که بریتین له تاتی به هوئی
پارچه گوشته وه، یا له تاتی به هوئی پارچه نیسکه وه که بهری شهرمی
نافرمت بگری و ری پی په یوه ندی ژنومیږی بگری.

۲۶۵) سوننه ته ناوېرندی مارهی (تسمیه المهر):

مارهی له عهره بیدا پی دهگوتری: صیداق یا مهر، که
بریتیه له سامانی پو یست ده بی له سر میرد، که بیدات به ژن به هوئی
ماره گردنیه وه، یا به هوئی دروست بوون له گه لیدا به هوئی چوونه لای هه له
(وطء الشبهه) وه. مارهی له عهره بیدا گه ل ناوی تری هه یه، وهک:

همو لایک بداتموه، نمری که گومانم تیادا نیه: نمان زور له من مه لاتربوون، وه
نیازیشیان ره زای خوا بووه، بنده مېستم راستکردنمو دی ده که کانه، ده نا نه مېستم
زانایی خرمو نه مېستیشم خانه خواسته تانو ره خنمی ناهقه لمان.

- وەرگړې -

نخله و فەریضه و نهجرو سیداق، که ئەم چوار ناوهی له قورنانی پیروژدا هەن، له سوننهتیشدا ئەم ناوانەى تری هەیه: مهرو علیقهو عقر.

سەر بەلگەى مارەى نامەى خواو رێگەى رههبره، خواى مهزن دمفه رموى: {وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَةً - سورة النساء - ۴/۴} وشەى نىجله له م ئایه ته دا به واتا خه لات و به خشش و به خشینه، بۆیه وا ناو نراوه چونکه رابواردنى ژن له گهڵ پیاو دا به رابه ر به رابواردنى پیاوه که یه له گه لیدا، که واته مارەى وهك خۆرایى و به به لاش بى وایه، پێغه مبه ریش (مرووه خواو له سه ربه) به پیاو یكى فه رموو که داوای ژن یكى کرد: ئایا هیچت هه یه که بیکه ی به مارەى؟ گو تى: نه به خوا نه ی پێغه مبه رى خوا... تا نه وى که پێغه مبه ر (مرووه خواو له سه ربه) پێی فه رموو: شتێك پهیدا بکه، با ئەنگوستیله یه کی ئاسنیش بى. جا له نه نجامدا چه زه رت (مرووه خواو له سه ربه) پێی فه رموو: دمبه رۆ نه وا له سه ر نه وه که فیرى نه و قورنانه ی بکه ی که خو ت ئیستا له به رته، ئەم ژنه م ماره گرد له تۆ. ده ی که نه مه ت زانى بزانه که سوننه ت وایه له کاتى ماره پیندا ناو ی مارەى به رى، هه تا په رپه و ی پێغه مبه ر (مرووه خواو له سه ربه) بکه رى و سوننه تی نه و بکه رى به سه رمه شق، چونکه پێغه مبه ر (مرووه خواو له سه ربه) به بى ناو به ردى مارەى هیج ماره پین یكى گری نه داوه، له راستیدا ناو به ردى و دیار ی کردنى مارەى له کاتى گری داندا ده بى به هو ی به نه بر کردنى کێشه و به ره.

به لام مارەى بنیات (روگن) ئی نه له بنیاته گانى دامه ز راندنى ماره گردن، به لگه ی ئەم قسه یه یش ئەم ئایه ته پیروزمیه: {لَا جُنَاحَ

عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً
 - سورة البقرة - ۲/۲۳۶ { نهومتا بهیئی نهه نایهته ژن تهلاقدان له
 پېش بهدهست گرتنداو ژن مارمېرېن بهبی ناوبردنی مارهی به گونا
 دانانری، نهوهیش بهلگهیه لهسهر نهوه که گریدان بهبی دیاریکردنی
 مارهی دروستهو دادهمهزری، نهمهیش وهک نهوه ژنیکی قامیده
 رمسیده، بیومژن بی یا کچ، به ههقداری خوئی بلئی: بهبی مارهی بمده
 بهشوون ههقدارمهکیشی وا بکا، نهوه مارهی دی، جا خوا ههقدارمهکی
 لهکاتی مارمېرېنهکهدا ناوی مارهی نههینئی، یا به دهق بلئی: نهوا بهبی
 مارهی نهو ژنهم ماره کرد لهتۆ.

بههوی یهکئی لهه سئ شتهوه مارهی ناسایی (مهر المثل: مارهی
 وینهی خوئی) پئیویست دهبی بۆ ژن لهسهر میردی:

یهکههه: کاتی قازی مارهی دابنئی بۆ ژن لهه دوو حالتهدا:-

یهکههه: میرد نهیهوئی مارهی دیاری بکا بۆ ژنهکه.

دووهم: ژن و میرد کیشهیان بی لهسهر ئهندازهی ناوبراو.

دووهم: ژن و میرد خوئیان بریاری مارهی ناسایی بدن.

سپیههه: کاتی میردهکه له پېش نهومدا قازی مارهی دابنئی بۆ
 ژنهکه، نهو برپاته لای، یا لهپېش نهومدا که خوئیان بریاری مارهی
 ناوبراو بدن نهو به دهستی بگری، لهه سئ شیوهیهدا مارهی عادهتی
 لهسهر میردهکه بۆ ژنهکهی دادهمهزری. له مارهی ناساییدا بایهخ به
 روژی ماره برینه، نهگهر له پېش دانانی مارهییدا، یا لهپېش

بهدستگرتندا یهکئ له ژن و میرد مرد نهوه مارهی عادهتی پیویست دهی. نهبو داوودو تیرمیذی و نهسانی (به رشتهیهکی ساغ) دهگیرنهوه: پرسیارکرا له ئیبنو مهسعوود (رهزاه خوهه مهرومه لاییه) نهگهر پیاوی ژنی ماره بکاو مارهی بو دیاری نهکاو به دهستیشی نهگری تا خوئی دهری مارهی نهه ژنه چییهو چی نیه؟ فهرمووی: مانهندی مارهی کهسوکاری خوئی مارهی بو دادهنری، وهک دایکی، یا خوشکی، یا پووری، بهیئ کهمو زور، وه بهشه کهلهپووریش دهگری، وه عیددهی (وفات)یشی لهسهره.

مهعقیلی کوری سینانی نهشجهعیش ههئسا فهرمووی: پیغهمهبریش (درووده خوهه لهسهربو) له شانی بهرومهه کی واشیقدا دهق وهک نهه بریارهی تو بریاری دا، ئیبنو مهسعوودیش نهه قسهیهی گهئ پی خوئشو (تهماشای تاجول ئوصول، بهرگی سی، لاپهه (۸۳) به کوردی، بکه - وهگریر).

بزانن که مانهندی مارهی بهو نهاندازهیه دهگوتری که دهگری به مارهی ژنانی هاوشانی خوئی، جاکئ له کهسوکاری له ژنهکهوه نزیکتری مارهی نهو رهچاو دهگری وهک خوشکی، یا دایکی، یا پووری، تهنا نهه نهگهر پیاوی ژنیکی تهلاقدا، لهپیش بهدهستگرتن و ناوبردنی مارهییدا، نهوه پیویسته موعهی بداتی، که بریتیه له مائی که پیاوهکه دهیدا بهژنهکه لهپاش جیاپوونهوه له یهکتر. بهپی مهفهوومی نایهتی {وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ - سورة البقرة - ۲/۲۳۷} نهوهتا بهپی دهقی نهه نایهته نیوهی مارهی دهری بهوژنه که مارهی بو دیاریکراپی،

به‌لام له‌پیش به‌دهست گرتندا ته‌لاق درایی، دهی نه‌گهر مارهیی بو دیاری نه‌کرا، وه له‌پیش به‌دهست گرتندا ته‌لاقدرا نه‌وه هه‌قی موعه‌ی هه‌یه به‌پیی ئایه‌تی {وَمَتَّعُوهُمْ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرَهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۶}.

خوا جه‌زکا له دواوه باسیکی موعه ده‌که‌ین.

مارهیی نه‌ندازه‌ی بو دیاری نه‌کراوه:

له‌بهر نه‌وه هه‌رجی دروست بی بیی به به‌هاو نرخ بو زاتی، یا بو که‌لکی، دروسته بيشکری به مارهیی، به‌پیی فهرمووده‌که‌ی سه‌حیه‌ین که جه‌زمت (درووده خواه له‌سه‌ربه) به پیاوه‌که‌ی فهرموو: شتی په‌یدا بکه با نه‌نگوستیله‌یه‌کی ناسنیش بی. که له دواپیه‌که‌یدا پیی فهرموو: نه‌وا له‌سه‌ر نه‌وه که فی‌ری نه‌و قورنانه‌ی بکه‌ی که خۆت ئیستا له‌بهرته نه‌م ژنه‌م ماره‌کرد له‌تۆ. نه‌م فهرمووده‌یه به‌لگه‌ی نه‌م دوو شته‌یه:

یه‌که‌م: نه‌و په‌ری که‌می له مارهیی دا ره‌جاوبکری.

دووهم: دروسته که‌لک بکری به مارهیی. به‌پیی نه‌م فهرمووده‌یه‌یش: عامیری کو‌ری ره‌بیعه فهرمووی: ئا‌فره‌تیکی به‌نی فهرازه‌یی له‌سه‌ر جووتی سۆل شووی گردبوو، پی‌غه‌مبه‌ر (درووده خواه له‌سه‌ربه) فهرمووی: له حیاتی خۆت و مالت به جووتی سۆل رازی بووی؟ گوتی: به‌لێ. پی‌غه‌مبه‌ریش (درووده خواه له‌سه‌ربه) ماره‌ب‌پینه‌که‌ی دامه‌زراند (ئیب‌نو ماجةو تیرمی‌ندی گپ‌راویانه‌ته‌وه. تیرمی‌ندی ده‌فه‌رموی: فهرمووده‌یه‌کی

جوانه، ههروا به پئی ئەم فەرموودمیه یتریش: پیڤه مبهەر {دروودە خواە لەسەر بێ} فەرمووی: مارهی جیبه جی بکهن. یاران فەرموویان: چی دهبی به مارهی؟ فەرمووی: ههرجی ههردوولا پئی رازی بوون دروسته بکری به مارهی.

ئهمه کاتی وایه که ژنه که فامیده بێ، وه ناغا کانیزه کی خۆی مارمهری له کهسێ، به لām نه گهر ههقدار ژنیکی حیجر له سهر دانراوی له کهسێ مارمهری، نه وه بۆی نیه که له سهر که متر له مارهی مانهندی خۆی ماره ی بپری. به ههر حال سوننه ته که مارهی له ده دره که متر نه بێ، ههتا له راجیایی نه بو حه نیفه دهر باز ببین، چونکه له لای نهو پیویسته مارهی له ده دره که متر نه بێ، ههروا سوننه ته له نه ندازه ی مارهی هاوسهره گانی پیڤه مبه ریش زیاتر نه بێ، که بریتی بووه له پینج سه د دره م. به لām مارهی نوممو حه بیبه ی هاوسهری پیڤه مبه ر {دروودە خوا لەسەر پیڤه مبه رو ره زاه خودا له هاوسهره گانه} که چوار سه د دیناری زیڤری نهو کاته بووه، نه وه پیڤه مبه ر خۆی نه یکردووه، به لگوو نه وه نه جاشی به پیاوه تی کردوویه تی {ره زاه خواە لایبێ} وه له مائی خۆی داویتی، بۆ ریزو قه دری حه زرم ته وه ی کردووه، که واته ئەم بریاره به م حالته هه ل ناوه شیته وه.

که ی نیوه ی مارهی له کۆل ده که وێ؟

بزان که ژن ده بی به خاوه نی مارهی خۆی ته نیا به گرێدان یکی دروست، یا به ناو بردنی مارهی، به مهرجێ ناو بردنه که له سهر شیوه یه کی ره وابێ. دهن مانه ندی مارهی ده که وێ.

مارهیی ژن له سهر میږد داده مه زړی به هوئی یه گئی له م دوو
ریبازگه یه وه:

یه که م: به هوئی چوونه لاوه، هر چهند چوونه لاکه یش نادرست
بی، وهك نه وه میږد له کاتی بی نو یژیدا، یا له ناو نیحرامدا بپرواته لای
ژن، به لکه ی نه م حالته یش نه م نایه ته پیروزه یه: { وَكَيْفَ تَأْخُذُوهُ
وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ - سورة النساء - ۲۱/۴ } واته:
چون ذات دمکه نو له خوودا ناترسنو نه و ماره ییه و مرده گرن له و ژنه
داماوانه، نه مه له کاتی کا که نیوه ی ژن و میږدو حه لال و هاوسر دمری
تی که ل بوون. ده ی نه مه به لکه ی نه وه یه که به ده سترگرتنی ژن له لایه
میږده وه ده بی به هوئی دامه زرانندی ماره یی.

دوو هم: ماره یی داده مه زړی به هوئی مردنی یه کیکیانه وه، هر
چهند هیشتا به ده ستیشی نه گرتبی چونکه به مردنی لایه ک ماره برین
دیته کو تایی، که واته ریک وهك حالته ی به کریدان وایه ده بی گری له سهر
دراو به ته واوی بدری به خاوه نی. به لام نه گهر نه چوونه لا رووی دا، وه
نه مردن رووی دا، وه به بی هو یه ک له ژنه که وه، با له میږد مکه وه، جیا
بوونه وه رووی دا، وهك نه وه له خو یه وه ته لاقیدا، یا ته لاقدانی سپارد به
ژنه که خو ی و ژنه که یش وایکرد، یا ته لاقدانی ته علیق کرد به شتی که وه،
وهك چوونه ناو خانویه ک، یا خولعی له گه لدا کرد، له هه موو نه م
حالانه دا ماره یی دم گری به دوو که رته وه، نیوه ی ده گه ریته وه
بو میږد مکه و نیوه ی ده می یت ته وه بو ژنه که، به پی نایه تی:
{ وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً
فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ }.

۲۶۶) باسى ھەقى مۇتە:

مۇتە: ناوھ بۇ مالى كە مىرد دەيدا بەژنى خۇى لە پاش
جىابوونەوھ لىي. جىا بوونەوھ دوو جۆرە:

جۆرى يەكەم: جىابوونەوھ بەھۇى مردنەوھ، ئەمە بە يەكگرتنى
راى زاناكا، نابى بەھۇى پەيدابوونى مافى مۇتە.

جۆرى دووھم: جىا بوونەوھى كاتى ژيانى ھەردوولا، جا جىا
بوونەوھى وا ئەگەر لەپىش بەدەستگرتن دابوو وھ ناوى مارەپىش
نەبرابوو ئەوھ ھەقى مۇتە ھەيە بۇ ژنەكە، بەلام ئەگەر لەپاش
بەدەست گرتن تەلاقى دابوو ئەوھ مانەندى مارەپى خۇيى دەكەوى، لە
مافى مۇتەدا موسولمان و پەيماندارو پىاوى نازادو پىاوى كۆيلەو ژنى
نازادو كەنيزەك چۈن يەكن، وا سوننەتە كە مۇتە لە سىيى درەمى زىو
كەمتر نەبى، پىاوو ژن لەناو خۇياندا لەسەر ھەرچى پىك بىن ئەندازەى
پىويستى پى جىبەجى دەبى، بەلام ئەگەر بوو بە كىشەو بەرەيان ئەوھ
قازى بەپىي كۆشش واجتھادى خۇى، وھ بەپىي دەولەمەندى و ھەزارىي
كابراى مىردى ژنەكە ئەو مافەى بۇ ديارى دەكا، دروستە كە مالى مۇتە
لە نيودى مارەپىش زياتربى، چۈنكە ئايەتەكەى مۇتە بەرەھايى باسى
مۇتە دەكا، كە دەفەرموى: {وَمَنْعُوْمُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى
الْمُقْتَرِ قَدْرُهُ - سورة البقرة - ۲۳۶/۲}.

۲۶۷) بریاری ژن به ژن:

ژن به ژن پووجه له، چونکه له حه‌دیشکی بوخاری و موسلیمدا دمفهرموی: پیغه‌مبهر (درووده خواوه له‌سهریځ) جلوه‌گیری ده‌کرد له ژن به ژن، ژن به ژنیش نه‌وه‌تانی که دوو پیاو به کچی خوځیان ژن به ژن بکه‌ن به‌بی ماره‌یی. به‌پیی نه‌م فهرمووده‌یه‌و چه‌ند فهرمووده‌یه‌کی تر ژن به ژن نه‌وه‌تانی که پیاوئ به پیاوئ تر بلئ: هه‌قدارمه‌کی خوتم ئی ماره بکه‌ منیش هه‌قدارمه‌کی خوتم ئی ماره ده‌که‌م، به مهرجی نه‌وه که به دستگرتنی هه‌رکامیکیان ببئ به ماره‌یی نه‌وی تریان، نه‌ویش فه‌بوولئ نه‌وه‌بکا. به‌لام نه‌گهر به دستگرتن نه‌که‌ن به ماره‌یی، وه‌ک نه‌وه هه‌ردوولا له‌کاتی ماره‌پریندا باسی ماره‌یی نه‌که‌ن ولئی بی ده‌نگ بن، نه‌وه ماره‌پرینی هه‌ردوولا دادمه‌زری، چونکه له‌سهر نه‌م شیومه‌یه ته‌نیا نه‌وه‌ی تیاپه که بو دامه‌زراندنی گریدانی ماره‌پرینی یه‌که‌م مهرجه گریدانی ماره‌پرینی دووه‌میش سه‌ربگری، شتی وایش ماره‌پرین پووجه‌ل ناکاته‌وه، وه له‌م کاته‌دا نه‌و دووژنه‌ی که به‌بی ماره‌یی ژن به ژنیا‌ن پیکراوه، هه‌ر که‌سه‌یان مانه‌ندی ماره‌یی خوئی بو هه‌یه.

۲۶۸) نانی شایی:

نانی شایی به‌عه‌رمبی پئی ده‌گوترئ وه‌لیمه، له (ولم) دروست بووه، که به‌واتا کو‌بوونه‌وه‌یه، چونکه ژن و می‌رد له‌م کاته‌دا کو‌ده‌بنه‌وه. نیمامی شافیعی (ره‌زاه‌خوداه‌که‌وره‌لیبئ) دمفهرموی: (ولیمه به‌و دمعه‌وته ده‌گوترئ که به بو‌نه‌یه‌کی خو‌شه‌وه ساز ده‌درئ، وه‌ک شایی ژنه‌پنان و مندا‌ل سونه‌تکردن و شتی تری له‌م بابه‌تانه).

وهلیمه له عهره بیدا به پئی شوین و بۆنه ناوه گهی دهگوترئ، له
 کودیشا ههروایه، دموعتی ژنهینان پئی دهگوترئ: وهلیمه، واته: نانی
 شایی، دموعتی سوننه تکرده پئی دهگوترئ: اعذار واته: ناههنگ،
 دموعتی منداڵ بوون پئی دهگوترئ: عهقیقه، واته: جهوتم، دموعتی
 رزگار بوونی ناههزمت لهگاتی منداڵبووندا پئی دهگوترئ: خورس، واته:
 مهولوودی، دموعتی هاتنه وه له سهفه ر پئی دهگوترئ: نهقیعه، واته:
 قاوه تئوون، دموعتی خانوو دروستکردن پئی دهگوترئ: وهگیره، واته:
 بهر دهپرکانه، نان دروستکردن به بۆنه ی ناخۆشه وه پئی دهگوترئ:
 وهضیمه، نانی شین، نانی پرسه. نان دروستکردن به بۆنه یهکی
 تایبته پئی دهگوترئ: مهئدوبه، واته: دموعت، یا بانگهیشتن تهماشای
 (مختصر المزنی بهامش الأم - ۳۹/۴) لهگهل القاموس ماددهی (ولم)
 بهرموو).
 حوکمه که ی:

نانی شایی سوننه ته، له قیلیکا دهئێ: پێویسته. چونکه
 پێغه مبه ر (مرووده خواه لهسهر بێ) به عهبدوره حمانی گوپی عهوفی بهرموو:
 نانی شایی دروست بکه، هه ر هه ی نه بێ مه ر ئ بکه به نانی شایی.
 (شه یخان گێراویانه ته وه). له به ر ئه وه یش که پێغه مبه ر (مرووده خواه لهسهر بێ)
 نه له مائه وه نه له سهفه ردا نانی شایی ته ر ک نه کرد وه.

به لام بهرمووده ی روشت ر ئه وه یه که سوننه ته، چونکه جهز مه ت
 (مرووده خواه لهسهر بێ) دهفه رموئ: مافی که له ساماندا هه یه بۆ خه لکی ته ر هه ر
 زه کاته وه به س. له به ر ئه وه یش چونکه هه ر تایبته نه به ئاتاجه گانه وه،

دموله مەندیش لئی دەخوات، کهواته دەق وەك قوربانی وایه و سوننه ته و
پنویست نیه، به قیاس له سەر هه موو جوړه قاوه لئی و دموعه تیکی
تریش. فەرمووده ی (نانی شایی دروست بکه..). دهمرین به سەر نه وودا
که زۆر سوننه تیکی گه ورهیه و له هه موونان دروست کردنیکی تری له م
بابه ته سوننه تره.

لای که می نان دروست کردن بۆ شایی مه پێکه چونکه پێغه مبه ر
(مرووده خواه له سهر به) که زمینه بی کچی جه حشی گواسته وه مه پێکی کرد به
نانی شایی، نه وونده ههیه هه رشتی به م بۆنه یه وه سوودو قازانجی هه بی
بریتی نانی شایی ده که وێ، چونکه پێغه مبه ر (مرووده خواه له سهر به) که
سه فیه ی گواسته وه قاوت و خورمای بۆ کرد به نانی شایی.

گوتمان دروست کردنی نانی شایی سوننه تیکی گه ورهیه به لام
نه گه ر که سێ بانگ کرا بۆ سەر شایی بۆ نانخواردن پێویسته به روا،
له سەر فەرمايشتی سه نگین، چونکه چهن فەرمووده یه کی دروست و ساغ
له م بابته وه ههیه، وەك نه وه دمه فرموی: نه گه ر خوێك کران بۆ سەر
نانی شایی به چن بۆی. له فەرمووده یه کی تر دا حه زره ت (مرووده خواه له سهر به)
دمه فرموی: خراپترین نان نانی شایی و شیرینی و شتی وایه، چونکه
دوله مەندان بانگ ده گرین بۆی و هه ژاران بانگ نا کرین، نه و که سه ششی
خوێك بکری و نه چن نه وه له خوداو له پێغه مبه ری خوا یاخی ده بی!
(موسلیم گیراویه ته وه) به لام بانگ کردن بۆ سەر غه یری نانی شایی،
به هه ر بۆنه یه که وه بی سوننه ته، هه روا رویشتنیش بۆی سوننه ته.

۲۶۹) مهرجی پیویستبوون یا سوننه تبوونی چوون بۆ سەر ده عوهت:

۱) بانگهیشتنه که دهبی له سەر ئهم شیومیه گشتی بی، بۆ گشت هۆزمکه بی، یا بۆ گشت دمر و دراوسی بی، یا بۆ گشت هاویشهکان بی، به دهوله مهنلو ههزاریانه وه، نابی به تایبته بۆ ههندی کس بی و بۆ ههندی کسهی تر نه بی، یا ههر بۆ دهوله مهنلان بی و ههزاران لیی بیبهش بن، خۆشه ویست (دروود خوا له سه ربه) دهفرموی: بهدترین نان نانی شای و شیرینییه، ئه وهی که خۆی دهیه وئ بجی بۆی ریگهی نادهن، ئه وهی دهیهی نایا خولگی ده کهن بۆ سهری، ئه وه که سهیشی خولگی بکری و نه چی ئه وه له خوداو له پیغه مبهری خودا یاخی دهبی! (موسلیم) له فهرموودهیه کی تر دا خۆشه ویست (دروود خوا له سه ربه) دهفرموی: بهدترین نان نانی شای و شیرینییه، تیروته سه ل بانگ دهکری بۆی و له برسی قه دهغه دهکری (طه به رانی).

۲) ئه وه ته به تایبته خۆی پیی بلی، یا که سی بنیری به شوینیدا. به لام نه گهر دمرگای مالی خسته سه ربشت و گوتی: کی دهیه وئ بابی، به وه چوون بۆ سه رنانی شای پیویست نابی.

۳) ئه وهیه که له و کۆرو دانیشته نه دا که سیکی وا نه بی که ئهم پیی نارمحه ت بی، وه کوو مه ردومی خو پری و هیج و پووچ، خۆشی خانه دان و خاومن ریزی.

٤) ئەومىيە لەۋى كارىكى ناشايىستە نەبى ۋەك بادىنۇشى ۋە
رەشەلەك ۋە دەھۇل ۋە زورناۋ ھەلپەركى ۋە سەمەي ناپەۋا، لەكاتى ۋادا
چوون نە پىۋىستە ۋە سۈننەت، مەگەر بەھۇي رۇيشتى ئەمەۋە ئەۋ
ۋەزە ناشايىستە لاجى، ئەۋە لەسەرىيەتى كە ئامادەي بېي ھەتا ئەۋ
بارە خراپە نەمىنى. ئەمە قەسمان لەۋمىيە كە لە پىشا بە ناشايىستەكەي
زانىبى، بەلام ئەگەر ھەتا كاتى ئامادە بوون پىي نەزانى ئەۋە نەپيان
لەۋ بى شەرىيە لى دەكا، جا ئەگەر ۋازيان نەھىنا دەبى لەۋى دەربجى،
نابى لەگەلئان دابنىشى، چونكە دانيشتى ۋا نادروستە، بەپىي
فەرمايشتى زاتى مەزن: { فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
- سورة الأنعام - ٦/٦٨ } .

٥) ئەومىيە كە دەمۋى شايى ژن گواستەنەۋە لە رۇژى يەكەم
دابى ۋە دەمۋەتەكانى تر يا رۇژى يەكەم يا رۇژى دوۋەم بى، لە رۇژى
دوۋەما چوون پىۋىست نىە بۇ سەرنانى شايى، بەلكوۋ لە رۇژى
سېھەما چوون ناباشە.

٦) دەبى بانگكەر موسولمان بى، دەنا ئەگەر بانگكەر ناموسولمان
بوو ئەۋە دروست نىە كە بچى، چونكە شتى ۋا دۇستايەتى ۋە
خۇشەۋىستى بېپروا دەگەيەنى. كە خودا نەيى لى دەكاۋ دەفەرمۇئ:
{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
- سورة الممتحنة - ١/٦٠ } تا كۇتايى نايەت. ھەندى لە زاناكان
دەفەرموون: دۇستايەتى ۋە خۇشەۋىستى موسولمانى بەدكارىش بەر
بېرارى ئەم نايەتە دەكەۋى، كەۋاتە ھانشىنى بەدكاران بۇ دەمە تەقىۋ

شتى وا نادرسته، بۆيە جارى سوفياني ئەورى تەوافى بەيتى دەگرد، لەو
 ھەلەدا وا رېكەوت ھاروونە رمشيد ھات بۆ تەوافى بەيت، سوفياني
 تەوافەكەى بېرى و رۆيشت و ئەم ئايەتەى خویندەوہ: {لَا تَجِدُ قَوْمًا
 يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ}
 تاكۆتايى ئايەت. ئيبنو ئەبى وەرادیس وایکرد، ئەم زاتانە لەم
 بۆچوونەياندا پەیرەوى تیکرایی ھەرمایشتەكە كە دەكەن (تیکرایی
 ھەرمایشت - عموم اللفظ).

گریمان چەن كەسێ خولگی بكەن، دەچێ بۆ سەر دموعوتى ھەرە
 پېشینەكەیان، خو ئەگەر ھەموویان پێكەوہ خولگیانكرد، دەچێ بۆ سەر
 دموعوتى خزمترینیان، ئەوجا ھى ئەومیان كە مالەكەى زۆر نزیكترە.

٢٧٠) نۆرەكارى (قەسم) لە نىوانى ھاوسەراندا:

پېويستە لەسەر ژن و مێرد دوو ھاوسەرى تەبا بن و پێكەوہ بە
 خوشى بە شىومىەكى رەوا ژيان بگوزمێنن و ھەر كەسەیان مافى سەرى
 بەرابەر بەھاو سەرى جېبەجێ بكا، زولم و زۆرو ناھەقى و چاوووراو لە
 يەكتر نەكەن و لەگەڵ يەكتردا رووخۆش و گونجاو سازاوبن. زاتى پاك
 دەفەرموى: {وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ - سورة البقرة -
 ٢٢٨/٢} واتە: پیاوو ژن بەپێى شەيەت ھەق و مافیان چون يەك
 لەسەر يەكترى ھەيە، تەنيا ئەومندە ھەيە كە پیاوان يەك پلەيان ھەيە

بەسەر ژانەۋە). لە نايەتتىكى تردا دەفەرموئ: {وَعَاشِرُوهُنَّ - سورة النساء - ۱۹/۴} واتە: لەگەڵ ھاوسەرمەكانتاندا بە جوانى ژيان پىكەۋە بىنەسەر بەپىي ياساى چاكە خوازى). شافىعى دەفەرموئ: شىرازمو سەر روشتەى ھەموو چاكەيى ئەۋەدە: كە ۋاز لە ئازارى خەلك بەيىنى، ئەگەر مافى كەسيكىشت لەسەربوو، بەسەر راستى بىدەيتە دەستى، ناچارى ئەۋەى نەكەى كە ئەو بە شوپىن تۆدا بگەرى ھەتا ھەقەكەى بىدەيتەۋە! (چاكە واتە: مەعروف - ۋەرگىي).

كاتى پىاوئ چەند ژنىكى ھەبوو، دەبى لە نىوانياندا ھەقانىي بى، سەم لە كەسيان نەكا، بەشەو بەسەرە لەلايان بى، دەبى بەھۆى دەۋوتىرو پشكەۋە نۆرە ئەويان بۆ ديارى بكا، يا لەسەر رمزاي ژنەكانى ترى لە ژنىكەۋە دەست بە نۆرەكارى لە نىوانياندا بكا. چونكە فەرمان كراۋە بە داد لە نىوانياندا، شتى وايش بەشيكە لە دادبەرۋەرى لەم بارەيەۋە. بۆ ئەمە كاتو شوپىن رەچاۋ دەكرىن، لە لايەنى جىگەۋە دروست نىيە كە ژنەكانى لەيەك مالىدا كۆبكاتەۋە، ئەگەر بۆ تەنيا شەۋىكىش بوۋە، مەگەر لەسەر رەزامەندىي خۇيان چونكە سەر دەكىش بۆ ناكۆكى زۆر، ئەۋەيش دەبى بەھۆى لە فەرمان دەچوونيانو دەبى بە ماكى ئازاۋەى ناو خىزان، چونكە ئەوان بە سروشت نامۆيى لە يەكترى دەكەن، ئەۋەيش دوۋرە لە موعاشەرە بە مەعرووف، كە خودا لە قورئاندا فەرمانى پى دەكا. ۋەكى تىرىش ھەرژنى لەوان مافى مالى سەربەخۇى خۇى ھەيە، ھەرۋەك چۆن لە جل و بەرگا دەتوانى ھاۋبەشى كەسى تر نەكا لە خانوۋىشدا ھەروا.

لە لايەنى وەختىشەۋە سەرەكى (ئەھل) لە دابەشكردنى كاتدا بەسەر ژاندا شەۋە، چونكە شەۋكاتى ھەسانەۋىيەۋ خوا دايىناۋە بۇ ھەۋانەۋە، بەلام رۇژ بۇ ھەۋل و تىكۇشان و گەرپانە بە شوپن كارو فرمانا، گەرچى ئەمە زوربەى كات واپەۋ مەرج نىە كە ھەموو كەس لە شەۋا وچان بگرئ و بە رۇژ رەنج بدا، جا لەبەر ئەمە ئەگەر كەسئ بە شەۋ نىشى دەكردو بە رۇژ بئ نىشبوو، وەك نىشكچى شەۋ، ئەم جۇرە كەپانە دەبئ رۇژ دابەش بكەن بەسەر ژنەكانياندا، لەم ھالەدا شەۋدەبئ بە پاشكۆى رۇژ. بۇ رېبوارىش كاتى لادان و وچان گرتن دەكرئ بەسەرچاۋەى نۆرمكارىي، لەكەم كەم و لە زۇر زۇر، ھەرامە پىاو لە سەرەى ئەھلى ژنىكا بپواتە لای ژنىكى ترى، مەگەر لەبەر ناچارى، بەئى ئەگەر لە رۇژا بۇ نىش چوو بۇ مالى يەككىيان ئەۋە دروستەۋ ھەزاي ئەۋەى لەسەر نىە، وەك ئەۋە بچئ شتئ لەۋئ دابنى، يا شتئ وەربگرئ، يا نەفەقە تەسلىم بكا، يا بۇ كارى ترى لەم جۇرە. بەلام ئەگەر لەبەر ناچارىيەك چوو، وەك نەخۇشى سەخت، يا مەترسىدار، ئەۋە دەبئ زۇرنەمىنىتەۋە، دەنا ئەگەر زۇر مايەۋە دەبئ بۇ ژنە خاۋەن سەرەكە نۆرەكەى ھەزا بكاتەۋە بەقەد ئەۋ ماۋەيە. لە ھەدېشدا دەفەرەمۇئ: ئەبو ھورەيرە فەرەمۇئ: خۇشەۋىست (مروودە خاۋە لەسەربە) دەفەرەمۇئ: كەسئ دوو ژنى ھەبئ بەلام يەككىيانى پتر بوئ ولايەنى ئەۋ زىاتر بگرئ ئەۋە لە رۇژى قىيامەتا كە دىت لايەكى لارەسەنگە. (ئەبو داۋودو ترمىذى و كەسانى ترىش گىراۋيانەتەۋە. ئىبنو ھەببان بە فەرەمۇدەيەكى ساخى دروستى دانائەۋە) ھاكمىش دەفەرەمۇئ: بەپئى

مهرجی همر دوو پیره، که دایان ناوه بو همرموودهی دروست (همر دوو پیر واته: شهیخهین: بوخاری و موسلیم).

پیاو نه گهر به پئی شهرع نه ووندهی له بهر چاوه، له نگهری هاوسانی له نیوانیاندا رابگری ئیتر گلهیی نه وهی لی ناکری که به دل ههندیکیانی زیاتر خوش بوئ، ته نانهت هاوسانی له دروست بوونیشدا مهرج نیه، ههروا له هه موو له زمت وهرگتنیکی تردا، به لام له م لایه نهیشه وه ههر یه کسانى له نیوانیاندا سوننه ته، له راستیدا ههزی دل به دهست مروف خوئی نیه، عائیشه (ههرا ههرا له به) دهفه رموئ: پیغه مبهه (ههرومه ههرا له سه به) نوره کاری و له نگهری دادگه ریی له نیوان ژنه کانیدا راده گرت، وهك پهك نازی دهگرتن و وهك پهك جل و بهرگی بو دهگردن و وهك پهك به شهو له لایان دهمایه وه، ئینجا دهیغه رموو: خودایه! نه مه نوره کاری منو من ههر نه م دابهشکردنه م له دهست دئ، ئیتر له سه ر نه وهی که به دهستی تویه و دهسته لاتى منى تیدا نیه، که ههزو مه یلی دله، له سه ر نه وه سه ر کونه و سه رزه نشتم مه که. (ئه بو داوودو تیرمیذی و نه سانی به رسته یه کی باش - سند صالح - گیراویانه ته وه، ئیبنو حه ببان به ساخی داناوه، حاکمیش دهفه رموئ: به پئی مهرجی موسلیمه).

بزانن که دابهشکردنی وهخت به هاوسانی پیویسته ژنی نه خوش و تاتو بینویژو زه یستان بگریته وه، ههروا ژنی ئیحرامدارو ژنی که میرده که ی نیلای له گه ل داگردبی و ژنی ظیهارى له گه لدا کرابی و ژنی منالکارو ژنی شیت، نه گهر شیت که جیگه ی مه ترسی نه بوو، چونکه

مه به ست هاو دهنگی و دمه ته قییه. به لام ژنی که له فرمانی می رده کی
در چووبی و یاخی (ناشزه) بی لی مافی شهو چوونه لای نیه، هه روا
ژیوارو نه فقهه شی ناکه وی.

۲۷۱) دهوکردنی کاتی ریوار:

کاتی می رده ویستی ژنیکی خوی له سه فه ردا ببا له گهل خوی
دمبی تیروپشک له نیوان ژنه کانیدا بکا، چاپشک به ناوی هه
کامیکیانه وه در چوو نه وه یان دهبات له گهل خوی. سه ر به لگهی نه م
برپاره نه م هه رمووده ی عانی شه یه (خوشنوودیی خودای لی بی) که
ده فه رمی: ده ستووری پیغه مبه ر (درویده خواه له سه ربه) و ابو و کاتی ده یویست
بچی بۆ سه فه ر، تیروپشکی ده کرد له نیوان ژنه کانیدا پشک به ناوی هه
ژنیکییه وه در بچوایه نه وه یانی ده برد له گهل خوی بۆ نه و سه فه ره.
(شه یخان).

جا نه گه ر به هوی دهوکردنه وه ژنیکیانی له گهل خوی برد بۆ
سه فه ر ماوه ی هه ردوو سه ری ریگه که و، ماوه ی مانه وه بۆ جیبه جی
کردنی کارو فرمانی سه فه ره که له شارو شوینه کان، نه و ماوه یانه که
گه راپیه وه بۆ ولاتی خوی هه زاناکاته وه بۆ ژنه کانی تری، مه گه ر
نه و ماوه یه که گه یشتو ته جیگهی مه به ست و پتر له ماوه ی ریواران تیادا
ماوه ته وه، چونکه خوشه ویست (درویده خواه له سه ربه) عانی شه ی برد بۆ
سه فه ری که گه راپیه وه هه زای ماوه ی سه فه ره که ی نه کردنه وه بۆ ژنه کانی
تری، له به ر نه وه ییش که ریوار له سه فه ردا نه رکی زور ده کی شی، ده ی

ئەگەر ئەو ماوەیە بۆ ژنەکانی تری بگێڕیتەووە هەقیان بۆ بکاتەووە
ئەووە لەدوو سەرەووە ژنە نیشتهجێکان قازانج دەکەن.

مەرجی ئەگێڕانەووە:

بزانن کە ماوەی سەفەر بەچەن مەرجی قەزاناگیریتەووە:

یەكەم: ئەووەیە مێرد دەوبکا لە نیوانیاندا، دینا ئەگەر دەوی
نەکرد دەبێ ئەو ماوەیە قەزا بکاتەووە بۆ ژنە لە مال جێماوەکانی.

دووهم: ئەووەیە نیازی گواستنەووەی ئیجگاریی نەبێ لە شارێکەووە
بۆ شارێکی تر، چونکە ئەگەر بە یەكجاری بپروا بۆ جێگایەك نادروسته
هەندێ لە ژنەکانی لەگەڵ خۆی بباو هەندیکیان بەجێ بهێڵن، ئەگەر وا
بکا دەبێ هەقی ئەووە بۆ ژنە جێماوەکان بکاتەووە.

سییەم: نابێ لە سەفەرەکەدا نیازی نیشتهجێیی بهێنێ.

ژنی تازه:

کاتێ پیاوێ ژنیکی نوێی هێنا نۆرەکاریی لەوەپیشی نیوان ژنە
کۆنەکانی دەچڕینی و بەپێی ئەم فەرموودەیه رفەتار دەکا کە ئەبو
قیلابە لە ئەنەسەووە دمیگێڕیتەووە دەفەرمووی: ئەنەس {وہذا خواہ لایبہ}
فەرمووی: سوننەت وایە ئەگەر پیاو کچی هێنا بەسەر بیۆمژن حەوت
شەو لەلای ژنە تازەکە ی بێ، ئینجا بەسەرە وەك یەك شەویان بۆ دابنێ،
بەلام ئەگەر بیۆمژنی هێنا بەسەر کچ سێ شەو لەلای ژنە تازەکە ی بێ،
ئینجا بە نۆرە وەك یەك شەویان بۆ دابنێ. ئەبو قیلابە فەرمووی:

نهگمر بمهوی له باتی نهوهی بلیم: نههس فهرمووی: سوننهت وایه..
تاد، دهلیم: نههس فهرمووی: پیغه مبهه (مرویه خواه له سربه): فهرمووی:
نهگمر کچی هیئا بهسهر.. تاد (شه یخان) واته: نهگمر کچیکی تازهی هیئا
مافی ههیه جهوت شهو لای بمینیتتهوه، وه نهگمر بیوژنیکی هیئا مافی
نهوی ههیه سی شهو له لای بمینیتتهوه مه بهست له م جهن شهو مانه وهیه
لای ژنی تازه بو نهومیه که ههر دوو هاوسهر شهرمیان له یهکتر بشکی،
پیویسته نه م جهوت شهوو سی شهوه به سهریه که وه بنو پچر پچر
نه بن، چونکه نهگمر شهو دهکان پچر پچر بن سهرمیان له یهکتر ناشکی.
سوننهته که بیوژن خاتر خو بکا له بهینی سی شهو دا بهی
قه زاکردنه وه یا جهوت شهو له گهل قه زاکردنه وه دا بو ژنهکانی تری،
چونکه پیغه مبهه (مرویه خواه له سربه): کاتی ئوممو سه له مهی گواسته وه له
نیوانی نه م دوو ژماریه دا خاتر خو ی کرد. به لام نهگمر پیاوکه له
خویه وه، نه که له سهر خواستی ژنه تازه که ی جهوت شهو له لای بیوژن
مایه وه، نه وه ههر چوار شهوه زیاده که قه زاده کاته وه بو ژنهکانی تری.

٢٧٢) ژنی له میرد یاخی: ناشزه = نافه رمان:

نافه رمانی ژن نهوهیه له فهرمانی میرد دهرچی، جا خواه به
گوتار له فهرمانی دهرچی، یا به کردار، هی گوتار وه که نه وه ژنه که
له وه پیش زمانی شیرین بووه له گهل میرده که ی، به لام نیستا که گور اووه
وانه ماوه، هی کرداریش وه که نه وه له وه پیش رووی خوش بووه نیستا
مۆن و نامۆ بووه، یا وه که نه وه میرده که ی داوای سهرجیی لیباو، نه و
مل نه دات، جا ههر کاتی شتی وا رووی دا میرد به قسه ی باش

ناموژگاري ژن دمكا، فهرمانی پي دمكا به له خودا ترسان، وه هه پرشه ی سهرمنجامی خراپی نهو كارهی لي دمكا، به پيی نه م نايه ته: {وَاللّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ - سورة النساء - ۳۴/۴} واته: نهو ژنانهی كه مه ترسی نهو دیان لي دمكه ن كه بيگوپيی و نافهرمانيتان بكه ن به شيوه يه كي دانايانه ناموژگاريان بكه ن). له م هوناغهدا نابي جيی لي جيا بكا ته وه، يا ليی بدا، چونكه هه ل دهگري كه به ناموژگاري له هه له ی خوی په شيمان بيته وهو عوزر خوايی بكاو داواي ليبوردن و چاو پوشي بكا، به لام نهگهر به ناموژگاري چاري نهگرا، وهكاره كه سهری دهكيشا بو كيشه و به رهو سهراسي نهو نهوسا جيی لي جيا دمكا ته وه به لام قسه ی لي دانابري، هه تا نهگهر قسه ی لي دابري نابي له سي روژ پتر قسه ی لي دابري، له م بارميه وه خوشه ويست (درويه خواه له سه ربه) دهفهرموي: نادرسته بو موسولمان له سي روژ پتر قسه له براي ناييني خوی دابري. به لي نهگهر قسه لي دابراو پياويكي به درهفتار بوو (وهك نهو به دكار بوو، يا بيدعه تكار بوو، يا شتيكي له م بابته بوو) نهو درسته له سي روژ پتر قسه لي دابري، هه روا نهگهر قسه لي دابرينه كه خيري شهرعي قسه دابر، يا قسه لي دابراو تيا دا بي، چونكه پيغهمبر (درويه خواه له سه ربه) زياتر له سي روژ دهنگي له كه عبي كوري ماليك و دوو هاورپكه ی دابري، وه فهرمايشتي كرد به هاورپياني خوی كه قسه يان له گه ل نهكه ن و دهنگيان لي دابرن.

به لام نهگهر نا فهرمانی چهند جار دووباره بووه، ومژنه كه له كه لي شهيتان نه هاته خوراي نهو بو ي هه يه كه دهنگي لي دابري، هه روا بو ي هه يه كه ليی بدا، به بي راجيای زانايان له م بارميه وه، به سي

ئەومىندە ھەيە ئەم جوړە لىدانە مەبەست لىي تەمىکردن و ناموژگارييه، مەبەست كوتەككاري و نىيش پىگەيانىدن زور نيه، نابى لىدانىكى خويناوى بى، يا زيان بەخش بى، نابى لە روخسارى بدا، بەلكوو بە ناسپايى بۇ تەمى و تەسكىن لە جىگەيهكى بى مەترسى دەداو بەس. ئەومىندە ھەيە زمان درىژى دانانى بەنا فەرمانى، وەك زور لە ژنان لە رووى نازموە شەرميان لە مىرديان شكاوو لە رووى مىردياندا دەمەدەمى دەكەن و دەچنەو بە گزەمىاندا، بەلام بەم دەم درىژى و دەمەومرپىيە ژن گوناو باردەبى، وە شايستەى ئەو دەبى كە بەپىيى حال تەمبى بىرى چونكە شتى وا نازارى دلى مىرد دەدا.

٢٧٢) باسى خولع، واتە: ژن دامالين:

خولع واتە: دارنين يا دامالين، يا لەبەر داكەندن، دەگوترى: (خلع الثياب). واتە: جلەكەى لەبەر خوئى داكەند) لە شەرىى شەرىفیشدا برىتييه لە جىابوونەوى ژن لە مىرد بەرابەر بە وەجەلىكى مەبەست كە بگەرپتەو بە مىردەكە. بە يەكگرتنى دەنگى زانايانى شەرى ژن خولەكردن دروستە، گەرچى خولع لە خویدا ناباشە، باسى ژن خولع كردن لە قورئانى پىرؤزو سوننەتى نازداردا ھاتوو، يەزدانى پاك لە بابەت ژن خولەكردنەو دەفەرموى: { فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ - سورة البقرة - ٢٢٩/٢ } واتە: ئەو لە بارودۆخىكى وادا لە پىشەو بەسكرا، ژن و مىرد گوناھيان ناگا، لەسەر ئەو كە ژنەكە لە تۆلەى بەرەلاكردنىدا برى مال بدا بە مىردەكەى.

نیبنو عه‌بباسیش (ره‌زاد خوا‌ه‌ایه‌) ده‌فرمو‌ی: ژنه‌که‌ی ثابتی کوری قه‌یس هاته‌ لای پی‌غه‌مبه‌ر (مرو‌وده‌ خوا‌ه‌ه‌مه‌ربه‌) گوتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! گله‌ییم له‌ ره‌وشت و به‌دینی ثابت نیه‌، به‌لام دهرسم نه‌گهر به‌ شیوه‌یه‌کی رها ده‌ستم له‌ ده‌ستی نه‌بیته‌وه‌ خو‌م کافر بکه‌م. پی‌غه‌مبه‌ریش (مرو‌وده‌ خوا‌ه‌ه‌مه‌ربه‌) فرمو‌وی: نه‌و باخه‌ی که‌ له‌باتی مارمیی دوا‌یتی پی‌ت ده‌یده‌یه‌وه‌ پی‌ی؟ گوتی: به‌ئ، فرمو‌وی به‌ ثابت: باخه‌که‌ی ئ وهربرگرو تاقه‌یه‌ک ته‌لاقی بده‌ (بوخاری).

نه‌و ماله‌ی که‌ ژنی له‌سهر خولع ده‌کری دروسته‌ یه‌کێ له‌م شتانه‌ بی: ژن خولع بکری له‌سهر مارییه‌که‌ی، له‌سهر هه‌مووی، یا له‌سهر هه‌ندیکی، یا له‌سهر هه‌رمالکی تر، ئیتر له‌ نه‌ندازه‌ی مارمیی که‌متر بی یا پتر بی، جیا‌وا‌زیش نیه‌ له‌ نیوانی زات و فرزو قازانجدا. کو‌گری نه‌مه‌یش نه‌وه‌یه‌: هه‌رجی دروست بی بی به‌ مارمیی دروستیشه‌ بی به‌ وه‌جه‌ل له‌کاتی ژن خولع‌کردندا، به‌پی‌ی تی‌کراییی (عموم)ی فرمایشتی یه‌زدانی پاک: { فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ } چونکه‌ خولعیش وه‌ک ماره‌برین گریدانی‌که‌ له‌سهر شهرمگا (هه‌رج)ی نافرم‌ت.

مه‌رجه‌کانی وه‌جه‌لی خولع:

مه‌رجی وه‌جه‌ل نه‌وه‌یه‌ زانراوی و مال بی، له‌گه‌ل مه‌رجه‌کانی تری وه‌جه‌لدا، وه‌ک توانای به‌ ده‌سته‌وه‌ دان و مو‌لکی سا‌غی خاومنه‌که‌ی بی و.. تاد، چونکه‌ ژن خولع‌کردن ری‌دانی ئالشتی قازانج به‌ قازانجه‌، له‌به‌ر نه‌وه‌ ده‌ق له‌ فرو‌شتن و مارمیی ده‌کا.

نهمه مهرجی خولعی دامه زراوه، به لام له خولعی دامه مه زراودا
 مهرج نیه تۆله (وجهل - عوض) مکه زانراوبی، تهنانهت نه گهر میرد
 له گهل ژنه کهیدا له سهرشتی نه زانراویش خولع بکا، یا له سهر مهرجیکی
 پووجهل خولعی له گهل بکا، وهك نه وه ژنه که دووگیان بی میرده کهی
 له سهر نه وه خولعی له گهلدا بکا، ههتا عیددهی سکه کهی تهواو دهبی لهو
 ماوه یه دا نه فقهی نه کهوی، یا وهك نه وه له سهر هزار خولعی له گهلدا
 بکا بۆ ماوه یه کی نادیار، یا له سهر وینهی تری نهم مهرجه پووجهلانه،
 نهمه لهم حاله تانه دا ته لاقی ژنه که ده کهوی و له میرده کهی بائین
 دهبی و ژنه که له باتی نهو وجهله پووجهله مانه ندی مارمی ده کهوی.

نه نجامی خولع:

نه نجامه کهی نهو یه ژنه که دهبی به خاوهنی خوی و له ژنیتهی
 میرده کهی رزگاری دهبی، به بی رهامه نی خوی میرده کهی ناتوانی
 بیاته وه ژیر رکیزی خوی و سهر له نوئ ماره ی بکاته وه له خوی،
 چونکه ژنه که نهو ماله ی که داویتی به میرده کهی له پیناوی
 رزگارکردنی خویدا داویتی.

بریاره کهی:

ژن خولعکردن له کاتی بینوژی و له کاتی پاکیدا دروسته،
 چونکه خودای گه وره به رهمایی وموصله قی و به بی به ندو مهرج
 دهقه رموی: {فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ} له بهر نهو میش
 پیغه مبه ر (مروود خواد له سه ربه) به بی به ندو مهرج ریگهی دا به ثابت

ژنه‌که‌ی خولع بکا، نه‌ومبوو له‌ حاله‌که‌ی نه‌کۆلییه‌وه، بېنویژیش بو
 نافرمته‌ کاریکې ناساییه، کارئ نیه‌ که‌ به‌ ده‌گمه‌ن رئ بکه‌وئ، هه‌تا
 بگوترئ: بۆیه‌ پېغه‌مبه‌ر له‌ کاره‌که‌ی نه‌کۆلیوه‌ته‌وه. شافیعی (ره‌زاه‌خواه
 لایب) ده‌فه‌رموئ: نه‌کۆلینه‌وه له‌ مه‌سنه‌له‌کانی بارودوڅ، که‌ چه‌ند باری
 هه‌لبگرئ، نیشان‌ه‌ی نه‌وه‌یه‌ که‌ نه‌و فه‌رمایشته‌ بو گشتیه‌. نه‌وه‌تا له‌م
 مه‌سه‌له‌یه‌دا پېغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) له‌ بارودوڅه‌که‌ نه‌کۆلیوه‌ته‌وه،
 که‌ نایا نه‌و ژنه‌ بېنویژه‌ یانا؟ به‌لام نه‌وه‌ی که‌ ژن ته‌لاق‌دان له‌
 بېنویژیدا قه‌ده‌غه‌یه‌ نه‌وه‌ نابئ به‌ به‌هانه‌ی نه‌وه‌ که‌ خولع‌کردنیش له‌
 بېنویژیدا قه‌ده‌غه‌یه‌، چونکه‌ قه‌ده‌غه‌کردنی ته‌لاق له‌م کاته‌دا بو
 پاراستنی مافی ژنه، هه‌تا ماوه‌ی عیدده‌که‌ی درېژه‌ نه‌کی‌ش و به‌هوی
 نه‌وه‌وه‌ زیاندار نه‌بئ، به‌لام نه‌گه‌ر ژن خوی خولع سازبدا مه‌عنای وایه
 که‌ رازییه‌ به‌ درېژه‌ کی‌شان، له‌گه‌ل ره‌چاو‌کردنی نه‌وه‌یش که‌ به‌خشینی
 مال له‌ لایه‌نی ژنه‌که‌وه‌ نه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نی که‌ ژنه‌که‌ زور تامه‌زرۆی
 رزگاربوونه له‌ ریکی‌فی می‌رده‌که‌ی، له‌به‌ر نه‌وه‌ به‌هه‌ر به‌هایه‌ک بووه
 قوتاربوون مسۆگه‌ر بکا، گه‌رچی به‌درېژه‌وه‌ بوونی عیدده‌که‌یشی بووه.

ژنی خولع له‌گه‌ل دا کراو ته‌لاق نالکئ پېیه‌وه:

ته‌لاق نالکئ به‌ ژنیکه‌وه‌ خولعی له‌گه‌ل دا کرابئ، چونکه‌ به‌هوی
 خولعه‌که‌وه‌ له‌ ژنی کابرا ده‌رده‌چی و لئی جیا ده‌بیته‌وه‌ ده‌بئ به‌ بائین،
 ده‌ی ژنی بائین به‌ بېگانه‌ داده‌نرئ له‌به‌ر نه‌وه‌ ته‌لاقی پېوه‌ نالکئ، ژنی
 خولع له‌گه‌ل کراو نه‌گه‌ر بائینه‌ نیه‌ بۆچی له‌پاش خولع ته‌ماشاکردنی
 نادروسته‌و نادروستیشه‌ که‌ می‌رده‌که‌ی دوو به‌دوو له‌گه‌لی کۆبیته‌وه.

۲۷۴) باسی ژن ته لاقدان:

وشه‌ی (طه لاق) له زمانی عهره به کاندایاته: کردنه وه‌ی کوټو پیوهند، عهره ب ده‌لی: (ناقه طالق) واته: نهو خوشتره مییه به ره لایه، پیوهند نه کراوه، له هه‌ر لا نارم‌وو بکا بو خوی ده‌له و مری، وشه‌ی (ته لاق) له شهرعی پیروژدا: ناوه بو کردنه وه‌ی پابه‌ندی نیکاح و ژن و میردی.

وشه‌ی (طه لاق) له سه‌رده‌می نه‌زانی پیش نیسلا میشدا هه‌ر باو بووه، شهره‌ته‌ی نیسلا میش به‌سه‌ندی کردوووه هیشتوو به‌ته‌وه، ته‌لاق ره‌وایه‌و دروسته به‌پیی ده‌قی قورئان و ده‌قی سوننه‌ت و یه‌گگرتنی نه‌ته‌وه‌ی نیسلام. قورئان ده‌فه‌رموی: { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ - سورة الطلاق - ۱/۶۵ } واته: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! کاتی ژن ته‌لاق دهم، له عیده‌دیانه‌دا ته‌لایان بدن. پیغه‌مبه‌ریش (درووه‌ خواوه‌ له‌ سه‌ر به‌) ده‌فه‌رموی: دزیوت‌ترین جه‌لال له‌ لای خودای گه‌وره ژن ته‌لاق دانه (نه‌بو داوودو حاکم به‌ رشته‌یه‌کی ساخ گیراویانه‌ته‌وه). (رشته‌ی ساخ واته: سند صحیح - و مرگ‌ی).

برپاری ته‌لاق:

ته‌لاق له‌ شهرعا دروسته، به‌لام ناباشه، مه‌گه‌ر له‌ حالی ناچاریدا، نه‌وه‌ قه‌یدی نیه، خوشه‌ویست (درووه‌ خواوه‌ له‌ سه‌ر به‌) ده‌فه‌رموی: هه‌ر ژنی به‌بێ به‌هانه‌یه‌کی ره‌وا، داوای ته‌لاق له‌ میرده‌گه‌ی بکا بوونی به‌هه‌شت ناگا. (نه‌م فه‌رموو دمییه‌ له‌ شه‌وبانه‌وه‌ نه‌م زاتانه‌

گیراویانه ته وه: نه حمه دو نه بو داوودو ئیبنو ماجه و تیرمیذی، تیرمیذی به جوانی داناوه). (فهرمووده ی جوان: حدیث حسن - و مرگین).

بنیات (رهکن) هکانی ته لاق:

بنیات هکانی ته لاق یه کیکیان گفت (لهفظ)ه، به بی گفت و قسه یی ته لاق به نیازی رووتی ناو دل دانا مه زری، یه کی تریان نه وهیه که له کاتی ته لاق دانه که دا خو ی گو یی له قسه ی خو ی بی، به لام نه گهر له ژیر لیوه وه به بی دهنک زمانی به ته لاق بزواند نه وه دوو فهرمایشت ههیه، له سهر فهرمایشتی ته لاقه که ده که و ی، چونکه شتی وا له نووسین که نیازی له گه لدا بی به هیز تره، ده ی به نووسینی که نیازی له گه ل دابی ته لاق ده که و ی، که واته له م حاله ی شدا ده که و ی. له سهر فهرمایشتی تر به مه ته لاقی ناکه و ی، چونکه نه وه گفت و قسه نیه.

نیما می نه وه و ی (ره راه خواه لیبه): ده فهرمو و ی: فهرمو و ده ی دیاری تر فهرمایشتی دو وه مه، چونکه شتی وا له ریزی نیازی رووتی ناو دل دایه و بهس، بنیات یی تریان نه وهیه که ته لاق به گوته یه کی روشنی بی پیچ و په نا بی، یا به گوته یه کی به پیچ و په نا بی، که ناسراوه به کینایه، گوته ی روشن (له فزی صهریح) نه وهیه بو که و تنی ته لاق پیویستی به نیاز نیه، چونکه له بنه ر هتدا نه وه گوته یه بو نه وه مه به سته دانراوه که ته لاق دانه، له بهر نه وه واتایه کی تر هه لئا گری، به لام گوته ی ناروشن، که کینایه ی بی ده گو تر ی، بو که و تنی ته لاق پیویستی به نیازی ناو دل ههیه، چونکه له زاتی خویدا بو مه به سته ته لاق دان دانراوه، له بهر نه وه هه ل ده گری که مه به سته لی ته لاق نه بی، به لگوو شتی تر بی.

گوتهی روشن سی وشهی بو دانراوه، له عهره بیدا ئه مانهن: ته لاق، واته: بهره لابیون، فیراق، واته، له یهك حیا بوونهوه، سهراح، واته: دهسبهردار بوون، یا بهره لابیون، بهلگهی ئهوهی که ته لاق گوتهی روشن دهقی قورنانه، که له چهند نایه تیكا دووباره بوتهوه، وه بهم واتا ناوداره ناسراوه، که بریتییه له کردنهوهی گریی ژن و میردی و حه لال و هاوسهری، بهم واتایه له سهردهمی نه زانی و له سهردهمی نیسلامدا چه سپاوه، وه کهس له مهدا ره خنه ی نیه. خودای گه وره دمه فرموی: (الطلاق مرتان) وه ههروهها دمه فرموی: {وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ - سورة البقرة - ۲/۲۲۸} وه دمه فرموی: {وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ - سورة البقرة - ۲/۲۲۵}. بهلگهی ئهوهیش که (فیراق) و (سهراح) یش گوتهی روشن (واته: له فظی صهریحن له ته لاقدا) ئهوهیه: که ئهم دوو گوتهیهیش له زاراوی شه ریعه تدا بهم واتایه هاتوون، له چهند جیگه یه کیش له قورناندا به واتای ته لاق هاتوون، وهك ئهم نایه ته: {وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا - سورة الاحزاب - ۴۹/۳۳} وهك ئهم نایه ته ی تریش: {فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ - سورة الاحزاب - ۳۳/۲۸} وهك ئهم نایه ته ی تریش: {أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ - سورة الطلاق - ۴/۱۳۰}.

جاری پرسیار له پیغه مبهه (درووه خوا له سه ره بده) کرا: ته لاق سییه م کامه یه؟ فه رموی: ئهوهیه که له م نایه ته دا باس کراوه که دمه فرموی: (او تسریح باحسان) (داره قوطني گپراویه ته وه، ئیبنو هه تتان به

ههركاتى جگه لهو سى وشه صهریحه وشهیهكى تر بۆ مهعناى تهلاق مهشهوور بوو، وهك نهوه باوه لهناو خهلكا دهلین: (انت على حرام: تو لهمن حهرامى) رافیعى دهفهرموى: شتى وا دهلكى به بهشى وشهى صهریخهوه، بهبى نیازیش تهلاقى پى دهكهوى، چونكه بههوى بهكار هیئانهوه بووه به باوو تیگهیشتنى پى دهگرى. بهلام موتهوهلى دهفهرموى: رای شهنگین نهوهیه: كه نهه جۆره گوتهیه له بهشى صهریخ نیه، چونكه صهریخ نهوهیه كه له قورئان وهرگیرابى، یا كهوتبیته سهر زارى ههلگرانى شهریعت، دهى نهه جۆره رستیه وانین، نه له قورئانا شتى وا ههیه، نه لهناو زانایانى شهریعتدا شتى وا بیسراوه. نهوهویش دهفهرموى: ههره سهنگین نهو رایهیه كه نهه جۆره رسته تازانه كه بوون به باو کینایهن، تهلاقیان پى ناكهوى، مهگر لهگهڵ نیازدا، ئیتر مهشهوور بوون و نا مهشهور بوونیان هیچ له مهبهست ناگوړى!.

کینایه: به پیچ و پهنا: گوتهى ناروشت:

کینایه تهلاق نهوهیه كه به روالهت (واته: به ظاهر) واتای تهلاق، یا واتای شتى تر ههلبگرى، به یهكگرتنى رای زاناکان لهگهڵ ههبوونی نیازى تهلاقدا، تهلاقى پى دهكهوى. دهگیرنهوه كه پیاوى به ژنهكهى خوى دهلى: (حبلک علی غاربک: جلّهوت به دهستى خۆته) عومهریش (رهزاه خواه لایبه) بهو پیاوه دهفهرموى: سویندت ددهم به خودای نهه رستهیه مهبهستت چى بوو له گوتنى نهه رستهیه؟ نایا مهبهستت پى تهلاق بوو یا مهبهستت شتى تربوو؟ پیاوهكهیش گوته:

ئا، مەبەستت پىنى تەلاق بوو. عومەرىش فەرمووى: گەواتە مەبەستت جى بووبى پىنى ئەو مەبەستە دىتەجى!).

عائىشە (رەزە خەوا لىبە): فەرمووى: كاتى بىنتول جەونيان بە بووكى گواستەوہ بۆ پىغەمبەر (مروودە خەوا لەسەربە) وە پىغەمبەر (مروودە خەوا لەسەربە) چوو بەلایەوہ، بىنتول جەون گوتى: (اعوذ بالله منك: پەنا دەگرم بە خودا لە تۆ) پىغەمبەرىش (مروودە خەوا لەسەربە) پىنى دەفەر موئ: بەراستى پەنات بىردە بەر خودايەكى گەورە، بچۆرەوہ بۆ سەر كەسوگارت. (بوخارى گىراپوئەتەوہ) (*). دەى ئەم فەرموودەيەى بوخارى بەلگەى ئەوہىيە كە ئەم گوتەيە گوتەى بە پىچو پەنايە ئەگەر نيازى پىنى تەلاق نەبى تەلاقى پى ناكەوئ، چونكە كەعبى كورى مالىك لە پىش گىرابوونى تەوبەكەيدا، كاتى حەزرىت (مروودە خەوا لەسەربە) ھەوائى بۆى نارد كە لە ژنەكەى كەنار بگرئ، ھەمان وشەى بەكارھىناو بە ژنەكەى گوت: (الحقى بأهلك: بچۆرەوہ بۆ لاى كەسوگارت) بەلام لەبەر ئەوہى كە كەعب مەبەستى لەم قەسەيە تەلاق نەبوو، كاتى تەوبەكەى گىراكرا، پىغەمبەرى (مروودە خەوا لەسەربە) لەيەكى جيانەكردنەوہ. ھەروا دەلىين: بۆيەيش دەلىين: گوتەى بە پىچو پەنا پىويستى بە نيازو نىيەتە، چونكە لە ئەشەرەكەدا سويندانى تەلاقەمرەكە لە لايەنى عومەرەوہ، ئەگەر وانەبى، مەعنای نابى.

(*) بۆ گەشتنى تەوار، لە داستانى گواستەوہى بىنتولجەمن بۆ پىغەمبەر (سەئىد مەسەبى) پىروانە بەرگى پىنجەم لە موختەصرى صحىحى بوخارى - بە كوردى - لاپەرە / ۵۹ ھەتا ۶۱ = فەرموودەى ژمارە / ۱۷۸۸.

(گفته کانی به پیچو په نا: الفاظ الکناية):

گفته کانی به پیچو په نا گهل ژورن، نه م چهن قله یان باس
دمکه ین: ومکوو، وشه ی (خلیه) ی عهره بی، یا (بریه) یا (بته) یا (بتله)
یا (بائن) یا وشه ی (انت حرة) یا (اعتدی) یا (استبرئی رحمک) یا
(الحقی بأهلك) یا (اخرجی) یا (اذهبی) یا (سافری) یا (تقنعی) یا
(تستری) یا (بینی) یا (ابعدی) یا خود وینه ی نه م وشانه، همرکاتی میرد
له گهل ژنی خویدا یه کی له م وشانه به مه بهستی ته لاقدان ی به کار بهینی
ته لاقی ده که وی، به لام به کار هیان یان به بی نیازی ته لاق، ته لاقی پی
ناکه وی.

نهمه یش به ریز ته رجه مه و ودرگه راوی نه م وشانه یه: .انت
خلیه: تو به تالی، واته: بیمیردی). (انت بریه: توفرت به سهر میردوه
نیه). (انت بته: تو جیاو مبووی) واته: په یومندی نیوانمان پچراوه (انت
بتله: تو بیومژن که وتووی. یا بووی به بیومژن) (انت بائن: تو له من
جیاوه بوویته وه). (انت حرة: تو سهر به ستیت) واته: له ژیر رکیفی
میرددا نه ماوی (اعتدی: بکه وهره عیددی بی میردیه وه) واته: چونکه
من تو م ته لاق داوه، ژنیش که ته لاق درا ده که ویته عیدده وه. (استبرئی
رحمک: منالذانت پاک بکه ره وه له ناوی میردده که ت). (الحقی بأهلك:
بروره وه بو مالی باوانت) واته: چونکه من ته لاقم داوی. هه روا نه م
وشانه ی تریش: (اخرجی: له م ماله دمرچو). (اذهبی: برؤ). (سافری:
برؤ بو سه فهر. (تقنعی: په چه بگره وه). (تستری: خو ت داپوشه). (بینی:
جیاو به) (ابعدی: دوور موه که وه).

ههروا ئهم رستانه‌ی تریش: (حهقم نیه به سه‌رته‌وه) یا حه‌فت
 نیه به‌سه‌رمه‌وه) یا (ونبه له‌به‌ر چاوم) یا (من که‌لگی تۆم بپوه نیه) یا
 تۆبه که‌لگی من نایه‌یت) یا (مه‌سه‌رفت له‌سه‌ر من نیه) یا (هاورپیتی تۆ
 بۆ من حه‌رامه) یا (تۆ بۆ هاوسه‌ری من ده‌ست ناده‌ی) یا (برپۆ
 به‌ره‌للآبه) (تکایه ته‌ماشای به‌رگی سییه‌می شه‌ریعه‌تی ئیسلام لاپه‌ره
 (۳۳۴) بکه. هه‌روا به سه‌رنجه‌وه ته‌ماشای په‌راویزی لاپه‌ره (۱۵۲) له
 به‌رگی سییه‌می تاج الاصول به کوردی بکه). له راستیدا جیهان
 گوپراوه، که‌سانێ له ناوماندا په‌یدا بوون، له کوردستاندا بوون به
 بلوێرو بلندگوێ کفری جیهانی، به‌ناو رۆشنبین، وه‌کی تر کرێ
 گرت‌ه‌ی سه‌لیبییه‌ت و سه‌هیوونییه‌تن، رادیۆ و ته‌له‌فیزیۆن و
 گوڤار رۆژنامه‌یان بۆ ئاماده‌کراوه، کاری سه‌ره‌کی یان جنیودانه
 به ئیسلام و موسو‌لمانان، به ناوی ئازادی و مافی کریکار و مافی
 ئافره‌ته‌وه ده‌سدریژی له هه‌موو مافیکی مرۆفی ئابروو مهند
 ده‌که‌ن، به ئاشکرا جنیو به خوا، گالته به قورئان، هی‌رش له‌سه‌ر
 ئیسلام، جنیو به مه‌لا و مزگه‌وت و شیخ و مشایخ ده‌ده‌ن، له
 هه‌مووی سه‌یرتر ئه‌وه‌یه ئهم لایه‌نه ئیلحادییانه له‌گه‌ڵ لایه‌نه
 ئیسلامیه‌کاندا زۆر به‌ینیان خوشه، سویند به سه‌ری یه‌کتری
 ده‌خۆن! بگره‌ گه‌ئێ جار هاوپه‌یمانان!! خودایه! فریای گه‌لی کورد
 که‌وه، له‌م پاشا که‌ردانی و به‌ره‌للآیه رزگاری بکه (به‌روانه:
 به‌رگی پینجه‌می ته‌جریدی بوخاری به کوردی لاپه‌ره/ ۳۶۳
 هه‌تا ۳۶۶ - ژماره/ ۲۱۰۳ و رافه‌که‌ی).

جا له بهر نه وه پټوېسته ژن ماره برپړې و ژن ته لاق دان به باشي
رېك بخرئ و ياسايه كي رېك و پېكي به پېي دمه گاني قورئان و سونمت
بو دابمه زړي - و مرگير.

(۲۷۵) ته لاقى بيدعى و ته لاقى سوننى:

له كؤن و نوډا زاناگان هم دوو زاراوه بو ته لاق به كار دمه پښن:
ته لاقى سوننى و ته لاقى بيدعى، ته لاقى سوننى واته: ته لاقى دروست،
ته لاقى بيدعى واته: ته لاقى نادرست، مهبه ست له نا دروست نه وه يه
كه ته لاق دان له و كاته دا حرامه و نارمه وايه، دنا ته لاقه كه دادمه زړي و
دكه وي.

له زاراوى شهر عدا ته لاقى سوننى نه وه يه: ميړد ژنى به
دمسگيراوى خوى له پاكيدا ته لاق بدا، به مهرجن ژنه كه دوو گيان نه بې،
يا منډال (صغيره) نه بې، يا بيټويزي نانو ميډ (نايسه) نه بې.

ته لاقى بيدعش نه وه يه: كه ميړد ژنى به دمسگيراوى خوى له
يه كي له كاتانه دا ته لاق بدا: له كاتي بيټويزيدا، يا له زميستانيدا، يا له
پاكيه كدا كه چوو بېته لاي له و پاكيه دا، به لام هيشتا دمرنه كه و تې
كه سكي هه يه يانا. ته لاق جوړيكي تريشى هه يه كه نه وه يه: نه سووننى
بي و نه بيدعى بې، وه كه ته لاقى ماره برپاوى به ددست نه گيراو و ته لاقى
ژنى سكېرو له ژنى بيټويزي نانو ميډو ژنى منډالې رسیده نه بوو. هم
جوړانه ي ته لاق له م حه ديته و مرگيراو: ئيېنو عومهر (ره زاه خوا له خوه و بابې)
دده فرموى: به سه رينى حه زرت خوى (درومه خوا له سه ربڼ) ژنيكم بيټويز

بوو ته لاقم دا، عومهر (رمزاه خواه ايښه) بو ته مه له حه زرهت (دروود خواه
 له سره) ده پرسئ، حه زرهت (دروود خواه له سره) ده فهرموئ: پيئ بلئ با
 ژنه كه ي بگير پته وه بو ژير نيكاحي خوئ، نه و جا له لاي خوئ بيهي پته وه
 هه تا له بينويزي پاك ده پته وه و جار يكي تر ده كه و پته وه بينويزي و
 ديسان پاك ده پته وه ئيتر له وه دوا نه گمر نارمزو و ده كا راي بگري لاي
 خوئ و ژني خو يه تي، نه گمر نارمزو ووش ده كا بهر له وه ي كه بجي ته لاي
 ته لاقى بدات، نه مه نه و عي دمه يه كه خوا ي گه و ره له قور ئاندا
 فهرمان ي كرد و وه كه ژني تيادا ته لاق بدرئ، كه ده فهرموئ: (فطلقوهن
 لعدتهن). (شه يخان گير او يانه ته وه) له سر نه مه ته فسره نه م لام ي
 حه رفي جهره كه وا له م نايه ته دا به وا تا (في) يه، شتي وا يش له
 عه رمبي دا نمو ونه ي زوره، وهك { وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ
 الْقِيَامَةِ - سورة الانبياء - ٤٧/٢١ } هه ندي ده فهرموون: لام ي
 لعدتهن بو ته وقي ته، نه و كاته ته فسره كه ي ئا وايه: له و كاته دا كه له
 دوا يه وه يه كسر ژن ده كه و پته عي دمه وه. نه م فهرمو وده يه راي نه وان
 پو وچ ده كاته وه كه ده ئين: ته لاق ي بي دعي نا كه وي. چونكه نه گمر
 و ابو وايه، پيغه مبه ر (دروود خواه له سره) به عومهر ي نه ده فهرموو:
 به عه بدو لاي كور پ بلئ: با ژنه كه ي بگير پته وه بو ژير نيكاحي خوئ.
 چونكه وا تا ي نه م فهرما يشته وايه كه ته لاقه بي دعي يه كه ي ئي بنو
 عومهر كه و تو وه و ژنه كه ي له ژير نيكاحي نه و دا نه ما وه هه تا
 نه ي گير پته وه ژير ركيفي خوئ نايي ته وه به ژني.

ته لاق ي بي دعي ش كه نه وه يه: له بينويزي دا به نارمزو و ته لاق ي
 بدا عي دده ي ژنه كه يش به (اقراء) بي، وا ته: به بينويزي و پاكي بي، به و

مەرجه ژنهکه خۆی قوبوولئی خولعی نهکرد بئ له پیاوهکه، یا ئهوهیه:
له پاکیدا تهلاقی بدا، بهو مهرجه که لهو پاکیهدا چووبیته لای، یا له
حهیزی پاش ئهو پاکیهدا چووبیته لای، وهژنهکهیش له سکوزا
نهکهوتبئ و سکیشی دهرنهکهوتبئ. په‌ندو حکمه‌تی نهمه‌یش ئه‌وه‌یه:
که ته‌لاق له بئینوژیدا ده‌بئ به‌هۆی دریزبوونه‌وی عیدده‌ی ژنه‌که،
چونکه ماوه‌ی ئهو بئینوژیه به‌عیدده دانانری، ده‌ی شتی وایش
زیاندانه له ژن به ناهه‌ق، ته‌لاقی کاتی پاکیش که لهو پاکیه‌دا
چووبیته لای بۆیه دادهنری به بیدعی چونکه هه‌ل ده‌گری که ببئ
به‌مایه‌ی په‌شیمانی، له‌پاش دهرکه‌وتنی سک، چونکه هه‌بوونی منال له
نیوانی ژن و می‌رددا زۆربه‌ی کات ری له ته‌لاق ده‌گری.

٢٧٦) ژماره‌ی ته‌لاقی پیاوی ئازادو پیاوی به‌نده (کۆیله):

پیاوی ئازاد له‌سه‌ر ژنی خۆی، ژنه‌که‌ی ئازاد بئ، یان که‌نیزه‌ک
بئ، خاوه‌نی سئ ته‌لاقه. به‌پیی ئهم فهرموده‌یه‌ی که ئیمامی ئه‌نه‌س
{ره‌زاه‌خواه‌لی‌بئ} ده‌ی‌گی‌رپه‌وه: پیاوی هاته‌ خزمه‌تی هه‌زهرت {درووه‌خواه
له‌سه‌رب} عه‌رزى کرد: قوربان! من گویم له‌ قورنانه که فهرمایشتی
خودایه‌ ده‌فهرموی: {الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ - سورة البقرة - ٢٢٩/٢}
واته: ژن ته‌لاق دان دوو جاره. ده‌ی که‌وايه ته‌لاقى سییه‌م کامه‌یه؟
فهرمووی {درووه‌خواه‌له‌سه‌رب} (ته‌لاقى سییه‌م ئه‌وه‌یه که له‌دوا ئهمه‌وه
ده‌فهرموی: {امساك بمعروف او تسريح باحسان} {ئیبنو‌قطان: به
فهرموده‌یه‌کی ساخی داناوه‌و کردووشیه‌تی به به‌لگه‌ی ئهم باسه،

عائیشەو ئیبنو عەبباسیش (رەزە نوایان لایەن) بە ھەمان مەعنا تەفسیری ئەم نایەتە دەکەن، کەواتە نایەتەکە بە تەواوی ئەمە و تاکە یەتی): (الطلاق مرتان فامساك بمعروف أو تسرح بإحسان: زن تهلاق دان دوو جاره، نیتەر لەپاش ئەو دوو جاره مێرد دەبێ یا بە جوانی ئەو ژنە رابگری، یا ئەگەر بۆ جاری سییەم تەلّاقی دایەووە نیتەر فەری بەسەر یەووە نامینێ و مافی ئەووە نامینێ کە لە ماوەی عید دەدا بیھێنیتەووە). بۆ ژێر رکیزی ژنیتی خۆی ھەندێ زانا دەفەرموون: تەلّاقی سییەم ئەووە کە لەم نایەتەدا باس کراوە، کە دەفەرموێ: { فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۰ } واتە: ئەگەر لەپاش ئەو دوو تەلّاقی کە لە نایەتی (الطلاق مرتان) دا باس کرا، مێردەکە بۆ جاری سییەم ژنەکە تەلّاق دا، خوا بە خۆپرای بێ یا لەسەر مائ بێ، ئەووە نیتەر ئەو ژنە حەلال نابیتەووە بۆ ئەو پیاووە ھەتا شوو دەکا بە مێردیکی ترو لەویش تەلّاقی دەکەوێ).

پیاوی بەندەیش خاومنی دوو تەلّاقە. بەپێی فەرماشتەکە (دروووە خواوە لەسەربە) بەندە زەرخریدە دوو تەلّاقی ھەیە. ئیمامی شافعی (رەزە نوایان لایەن) دەگێریتەووە: کۆیلە یەکی کاغەز پێدراو، کە ھی ئوممو سەلەمە بوو، ژنیکێ ئازادی ھەبوو، دوو جار تەلّاقیدابوو، ویستی بیگێریتەووە بۆ ژێر رکیزی خۆی، بۆ ئەمە لە عوسمانی پرسی، زەیدی کورێ ثابتیش لەوێ بوو بە جووت بە توورەیی پێیان فەرموو: ئەو ژنە لە تۆ حەرام بوو، لەمەدا جیاوازی لە نیوانی کۆیلە کورێ کۆیلە و کۆیلە بایک ئازاد و کۆیلە پاشەمەرگە (واتە: مودەببەر) و کۆیلە کاغەز پێدراو و کۆیلە بەش بەش (واتە: موبعەض) دا نیه.

ههركاتيکيش ميُرد (نازاد بي يا کؤيله) ژماره‌ی ته‌لاقی خو‌ی ته‌واوکرد، نيتر نه‌و ژنه‌ی لي حه‌رام ده‌بي و هه‌تا ميُردیکی تر نه‌کا جه‌لا‌ل نابيته‌وه بو‌ی، به مه‌رجی نه‌وه‌يش ميُردی تازه به ده‌ستی بگري و لي‌ی جيا بيته‌وه و عيده‌ی به‌سه‌ر بجي، به‌پي فه‌رمايشتي زاتي مه‌زن: {فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ}.

٢٧٧) باسی چه‌رتکردن (استثناء) له ته‌لاقا:

چه‌رتکردن نه‌وه‌يه برپاري بؤ کؤمه‌لي بده‌ی به‌لام هه‌ندی له گرتنه‌وه‌ی نه‌و برپاره دهر بکه‌ی. چه‌رتکردن يا جياکردنه‌وه له شه‌رعا دروسته‌و ياسايه‌کی ناسراوه، له ده‌قی نايه‌تي قورئان و فه‌رمووده‌دا هه‌يه. چه‌رتکردن دوو جو‌ره.

يه‌که‌ميان: ژماره هه‌ل ده‌گري و ده‌کوو نه‌وه ميُرد بلي: سي به‌سي ته‌لاقت بکه‌وي، يه‌ک ته‌لاق يا دوو ته‌لاق نه‌بي، دووهميان نه‌وه‌يه که نه‌صلي ته‌لاقه‌که ببه‌ستي به جه‌زو مه‌يلي خوداوه، يا به جه‌زو نارم‌زووي که‌سيکه‌وه.

له جو‌ري يه‌که‌ما نه‌مانه مه‌رجن:

يه‌که‌م: لکابي به‌رسته‌که‌وه له‌کاتي قسه‌کردنه‌که‌دا به جو‌ري که له عورف‌دا به يه‌ک قسه بژمي‌رين.

دووم: نهوهمیه چهرتکردن ههموو چهرتلیکراوهکه نهگریتهوه،
واته: نهوهمدهی ژماره ی نهو نهبی، کهواته نهگهر گوتی: سی تهلاقت
کهوتبی سی تهلاق نهبی، نهوه سوودی نیهو ههر سی تهلاقهکهی
دهکهوی.

سیههم: نهوهمیه: گابرا نیازی نهو لی چهرتکردنه ی بی، بو
نمونه له پیش تهواوکردنی رسته ی تهلاقهکهدا نهو نیازه ی هبی، با له
سهرتاشیهوه نهیبوو بی. وهك نهوه به ژنهکه ی خوی بلی: سی بهسی
تهلاقت کهوتبی، یهك تهلاق یا دوو تهلاق نهبی، وه به په یوهستی
رسته که بلی، نیازی له گهلابی، نهوه ژماره چهرتکراوهکه ناکهوی.

بهستنی تهلاق به حهزی خواوه، وهك نهوه بلی: تهلاقت کهوتبی
نهگهر خوا حهزکا.. نهوه تهماشادهکهین: نهگهر رسته ی خوا حهزکا)
بهبی مه بهست هات بهسهر زماندی دا، وهك باوه قسهگهر لهم کاتانهدا
بهبی نیاز، نههم رسته یه دی به دهمیدا، یا مه بهستی پیروزی و پیتو ههر
وهرگرتن بوو له یادو زیکی خوا ی گهوره، یا مه بهستی له گوتنی نههم
رسته یه نهوه بوو که له حهقیقهتدا ههموو کار ی به خواستی خوا
خویهتی، یا بههیچ جوړی مه بهستی نهوه نهبوو که کهوتنی تهلاقهکه
بهستنی به مهیل و خواستی راسته قینه ی خوداوه، نهوه لهم کاتانهدا
گوتنی وشه ی (ان شاء الله: نهگهر خوا خواستی لهسهربی) کاریگهری
نیهو بی سوودمو تهلاقهکه دهکهوی. بهلام نهگهر مه بهستی له گوتنی
نهوه بوو که کهوتنی تهلاقهکه بهستنی به خواستی راسته قینه ی خواوه،
نهوه تهلاقی ناکهوی، چونکه بوون و نهبوونی مهیل و خواستی حهزی

خودا لای نېمه دیار نیه، وه مادام (معلق علیه) نه زانراوی (معلق) نایه ته جی. بویه ده لیین: بنه رمت (نه سلّه) مانه وهی ژن و میردیه، هه روا نه گهر ته لاق به ستن به خواستی زهیده وه، وه پیش نه وهی بوون و نه بوونی خواستی زهید بزانی، زهید بمری، نهو ته لاقه ناکه وهی، چونکه ته لاقه که به ستراره به بوون یا به نه بوونی خواستی زهیده وه نه وهیش نه زانراوه له هه دیندا هیه ده فرموی: هه ر که سی که سی له کویله یی نازاد بکا، یا ژن ته لاق بدا، وه هه ندیکی لی چهرت بکا، چهرت کردنه که ی داده مه زری.

له کاتی لی جیا کردنه وه لی چهرت کردنا جیاوازی نیه له نیوانی نه م جوړه گوتنانه دا، وه که نه وه بللی: (انت لق ان شاء الله: ته لاقت که وتبی نه گهر خوا هه زکا) یا (ان شاء الله فانت طالق: نه گهر خوا هه زکا ته لاقت که وتبی) یا (متی شاء الله: هه ر کاتی خوا مهیل بکا) یا (اذا شاء الله: کاتی خوا خواستی له سهر بی).

۲۷۸) باسی ته علیقی ته لاق:

ته علیق بریتیه له به ستنی واتای رسته یه که به واتای رسته یه کی تر وه به جوړی که هه تا (معلق علیه) نه یه ته جی (معلق) نه یه ته جی. که واته ته علیق واته: پیوه هه ل سپاردن، یا پیوه به ستن، یا به ستنه وه به ستنکه وه. له پاش نه مه بزانی: ته لاق وه که به ته نجیز داده مه زری، به ته علیقیش داده مه زری ته نجیز واته: ده سبه جی، یا جیه جی. به لکه ی نه مهیش نه م فرمایشته یه تی (درووه خوا له سهر بی): موسو لمانان پابه ندی

مهرجی رهوای خوځانن! ههروا قیاسیش به لگه‌ی دامه‌زراندنی ته‌علیقی ته‌لاقه، چونکه دهق هه‌یه له‌سهر نه‌وه که نازادکردنی کۆپله نه‌گهر ببه‌سترئو ته‌علیق بکړئ به دوا‌ی مردنیشه‌وه داده‌مه‌زرئ، ده‌ی ته‌لاقو به‌نده نازادکردن له زۆر بریاردا له یه‌کتره‌وه نزیکن. مه‌به‌ست له به‌ستنه‌وه‌ی ته‌لاق به‌شتیکه‌وه، نه‌وه‌یه که ژن گه‌لئ جار له هه‌ندئ مه‌به‌ستا له دژى می‌رد دوه‌وستئ، می‌رده‌که پئی ناخۆشه که به ناره‌زووی خو‌ی ژنه‌که‌ی ته‌لاق بدا، چونکه ته‌لاق له زاتى خویدا دزیوترین هه‌لاله له‌لای خودا، له‌به‌ر نه‌وه ده‌یه‌وئ که ژنه‌که خو‌ی بکا به سهرپشک، له نیوانی نه‌وه‌دا که یا واز له بئ دلى می‌رده‌که‌ی به‌ینئ، یا بی‌گویی و لاساری خو‌ی ببئ به‌هوى ته‌لاق که‌وتنى، جا له‌م هه‌ل و مهرجه‌دا ته‌لاقه‌که‌ی ده‌به‌ستئ به شتی‌که‌وه‌و ژنه‌که‌ی تئ ده‌گه‌ینئ که خۆت سهرپشکیت له ته‌لاقدانى خۆت به‌کردنى نه‌وشته یا به نه‌کردنى.

ده‌ی کاتئ نه‌مه‌مان زانى باب‌زانی که له‌پاش ته‌علیق په‌شیمان بوونه‌وه مه‌حاله، وه هه‌رکاتئ ته‌علیقی ته‌لاق کرا به‌شتیکه‌وه هه‌تا نه‌وشته نه‌یه‌ته‌جئ ته‌لاقه‌که ناکه‌وئ، خوا‌ی په‌یدا بوونى نه‌و شته دیاری بئ، وه‌ک: کاتئ خۆر هه‌له‌هات ته‌لاقت که‌وتبئ. یاخود بوون و نه‌بوونى وه‌ک یه‌ک بئ، وه‌ک: نه‌گهر به‌جیته ناو نه‌و خانووه‌وه ته‌لاقت که‌وتبئ. نه‌م قسه‌یه‌یش به‌هه‌مان واتایه: (على الطلاق لا افعل کذا او افعله: ته‌لاقم بکه‌وئته سهر نه‌و کاره ناکه‌م) یا (ته‌لاقم بکه‌وئته سهر نه‌و کاره ده‌که‌م). جا هه‌ر کاتئ مهرجه‌که جیبه‌جئ بوو به مهرجگراوه‌که‌یش ده‌یته‌جئ، که ته‌لاقه‌که‌یه، له‌پیش نه‌وه‌دا که

مەرجهكە بېتەجى چۈنەنلەي ژنى تالووق كراو دروستە، چۈنكە ھېشتا تەلەقكە نەكەوتوۋە.

نەۋەندە ھەيە نەگەر تالووقكەر گومانى بۇ بەيدا بوو كە مەرجهكە ھاتۇتەدى يانا، يا شتەكە جېبەجى بوۋە يانا، نەۋە تەلەقكە ناكەۋى، چۈنكە بىنەرەت (ئەصل) نەبوۋى نەۋەيە.

بەرموون ئەمە چەند نمونەيەكە بۇ تەعليقى تەلاق ھەتا بىكرىن بەسەر مەشق بۇ ئەم بابەتە :

۱) مېردى بە ژنەكەي بلى: تەلاقت كەۋتبى نەگەر ئارموزودەكەي، لەم نمونەيەدا دەسبەجىبى لە كۆرى گوشتوگۆكەدا پىۋىستە، لەبەر نەۋە مەرجه ژنەكە دەس بەجى بلى: (ئارموزوم ھەيە) دەنا نەگەر درەنگ ئارموزوۋى دەرپرئى و بەينى كەۋت تەلاقى ناكەۋى، چۈنكە ئەم جۆرە تالووق كىرنە مەبەست لىي داۋاي بەياني ئارموزوۋە لە ئىستادا كەۋاتە پىۋىستە ۋەلامەكەي دەس بەجىبى.

لەبەر نەۋە ئەم جۆرە پىرسو ۋەلامە ۋەك ئىجابو قوبۇلى عوقود مامەلەيان لەگەندا دەررئ، كەۋاتە دواخستىن ھەلئەگرئ!.

يا دەلىلېن: چۈنكە ئەم جۆرە تالووق كىرنە پىسپاردنە، واتە: تەلاق دانە دەستى ژنە (تفوريض) كە بىرئىتيە لە كىرنى تەلاق بە مالى ژن، دەي كەۋاتە مەرجه ژنەكە دەسبەجى ئارموزوۋى خۇي دەرپرئ، ھەر ۋەك مەرجهكە لە پىسپاردن (تعويض) تەلاقا ژنەكە گورج خۇي تەلاق بىدا، دەنا تەلاقى ناكەۋى! بەلام نەگەر پىي گوت: ھەركاتى خوت

ئارمزووت ھەبوو تەلاقت كەوتبى، ئەو ھەركاتى ژنەكە ئارمزوو بكا تەلاقى دەكەوئى، با كۆرى كوفتو گۆكەيش بەجى بهئلى، چونكە ئەم جۆرە تەعليقە بەستەنەوہىە بە شتىكى واوہ دەسبەجىنى ناخوازى وەك پىيى بلى: لەھەر كاتىكا خۆت ئارمزوو دەكەى لە تەلاق تەلاقت كەوتبى.

(۲) مىردى بە ژنەكەى بلى: ئەگەر بچىت بۇ ئەو مائە يا قسە لەگەل نەرىمان بكەى تەلاقت كەوتبى، ئەو بە كردنى ھەرىكەى لەم دووشتە تەلاقى دەكەوئى. بەو بە بچىتە ناو مائەكەوہ يا قسە لەگەل نەرىمان بكا، بەلام بە كردنى ھەركام لەم دوو شتە لە پىشدا تەلاقتىكى دەكەوئى و سۆينەكەى تەواو دەبى و بايەخى نامىنى، بۆيە ئەگەر لەو دەوا دو ھەمىشيان بكا بەو تەلاقى تىرى ناكەوئى. وەلى ئەگەر بلى: ئەگەر بچىت بۇ ئەو مائەو قسە لەگەل نەرىمان بكەى تەلاقت كەوتبى، ئەو بەرەكە ھەر دووشتەكە بكا ئەوسا تەلاقى دەكەوئى. چونكە واوى عەطف لەم جۆرە جىگەيەدا بۇ كۆكردنەوہى مەعطووفو عەلەيەو مەعطووفە لەيەك بىرپاردا.

(۳) پىيى بلى: ئەگەر ئەو مەشتە مېوژە بخۆى تەلاقت كەوتبى ژنەكەيش مېوژەكە بخوات يەك دەنكى نەبى، تەلاقى ناكەوئى، چونكە تەلاق پىوہ بەسراوہكە نەھاتۆتەدى، كە بىرىتىيە لە خواردنى گشت مېوژەكە. بەم پىودانەرەفتار لەگەل ھاو وىنەكانى ئەم نمونەيە دەكرى، وەك ئەو بلى: ئەگەر ئەم ھەنارە بخۆى.. ژنەكەيش ھەنارەكە بخوا يەك دەنكى نەبى تەلاقەكە ناكەوئى.

۴) نه گهر به ردی که و ته ماله که و و می رد گوتی به ژنه که ی:
 نه گهر پی م نه لئی کی ئه م به ردی تی گرت ته لاقت که و تبی. ژنه که ی ش
 گوتی: دروستکراویکی خوا تی گرت، ته لاقی ناکه و ی، به لام نه گهر ژنه که
 گوتی: مروفی فرید او ته لاقی ده که و ی، چونکه هه ل ده گری با هه لی
 دابی! یا مهیموونی، یا شتی وا، له م باردا هو ی سویند که و تنه که هه یه،
 نه و ی که ناهیل ته لاقه که بکه و ی گومانی تیا پهیدا بووه، چونکه وه ک
 گوتمان هه ل ده گری فریدم مروف بی یا هه وابی، بنه رتیش نه بوونی
 نه هیله (نه هیل واته: مانع - و مرگی).

۵) پی گوت: (نه گهر فیسار ببینی ته لاقت که و تبی) به
 زیندووی یا به مردووی یا به خه و تووی چاوی پی بکه و ی ته لاقی
 ده که و ی، بو نه مهیش نه و نه ده به سه که چاوی به هه ندی له له شی
 بکه و ی.

۶) پی بلئ: (نه گهر شتی له من بدزی ته لاقت که و تبی) نه گهر
 کیسه یه کی بداتی، هه نی شتی لی دربینی و بیبا بو خوی ته لاقی
 ناکه و ی، چونکه نه و ه گزی به نه ک دزی. له قیلیکا ده فرموی: نه گهر
 ته لاقخوره که نه خوینده واربی ته لاقه که ده که و ی، چونکه نه خوینده وار
 جیاوازی ناکا له نیوانی گزی و دزی دا.

۷) پی بلئ: (نه گهر قسه ت له گه ل بکه م ته لاقت که و تبی) له
 پاشا هه مان قسه دووباره بکاته و ه، یا پی بلئ: نه و ه باش بزانه، له م دوو
 شیومه دا ته لاقی ده که و ی، چونکه له هه ردوو شیوه که دا (معلق علیه)
 هاو ته جی و قسه ی له گه لدا کردووه. نه گهر پی بلئ: نه گهر من له پیشدا

قسم له گهل كړدى، يا سلاوم ن كړدى ته لاقت كهوتبى، وه ژنه كه له پيشدا قسه ي له گهل نهو كړد، يا سلاوى ليكرد ته لاقى ناكه وي، سوينده كه پش به قسه كړدى ژنه كه له پيشدا يا به سلاو كړدى ده كړي ته وهو بايه خى ناميښى.

(۸) پياوئ به پياوئ بلئ: نه گهر قاوه لتي له لاي من نه كه ي ته لاقى ژنه كه م كهوتبى. له وه دوا هه ركاتي قاوه لتي له لايكا ته لاقى ناكه وي، سوينده كه پش به وهنده ده كړي ته وهو كاري گهر ي ناميښى. به لام نه گهر مه به ستى نه وه بوو كه ناني نهو نيو مړويه ي له گهل بخوات وه نه خيوارد ته لاقى ده كه وي.

(۹) به ژنه كه ي بلئ: نه گهر نه م مريشكانه نه فروشى ته لاقت كهوتبى. مريشكيان مرد ته لاقى ده كه وي، چونكه تازه ناتوانى هه موو مريشكه كان بفروشى، به لام نه گهر مريشكيان سهر بېرئ و سهر براوه كه له گهل زيندو وه كانا بفروشى ته لاقى ناكه وي.

(۱۰) پيى بلئ: (نه گهر سبه ينى به روژوو نه بى ته لاقت بكه وي) واريكه وت بو سبه ينى كه وته بينويژييه وه راجيائى هه په له كهوتنى نه م ته لاقه دا، هه ندى ده لين: ده كه وي، هه ندى ده لين وه كه ته لاقى زور ليكراو وايه ناكه وي.

(۱۱) پيى بلئ: (نه گهر تووړه م كړدى ته لاقت كهوتبى) جا له كور په كه ي بدا ته لاقى ده كه وي، باليدانه كه پش بو ته مي كړدن بى، چونكه ليدانه كه سهر ده كيښى بو تووړه بوونى ژنه كه.

(۱۲) پئی بلی: (نهگهر رۆژی له مائی منا برسیت بوو ته لاقت کهوتب) به بهرسیتی کاتی به رۆژوو بوون ته لاقی ناکهوی.

(۱۳) نهگهر پئی بلی: (نهگهر تو له مانگ جوانتر نهی) یا رووت له مانگ جوانتر نهی ته لاقت کهوتب) بهوه ته لاقی ناکهوی، بهپئی نهم نایهته: {لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ - سورة التین - ۴/} بهپئی نهم نایهته مروف له جوانترین شیوهدا دروستکراوه.

(۱۴) نهگهر پئی بلی: (نهگهر کهوتیه بینویزی خۆت و ههویکه ته لاقتان کهوتب) ژنهگهیش به درۆ بلی: بینویژم، ته لاقی خوی دهکهوی بهلام ته لاقی ههویکهی ناکهوی، لهسهه فهرمایشتی دروست، چونکه گومان لیکراوه.

(۲۷۹) ته لاقدان له پیش ماره کردندا:

مهرجی کهوتنی ته لاق نهوهیه ته لاقدر میردی حازری ته لاقدرابی، کهواته ته لاقی کهسی که میردی ژنی نهی دانامه زری، نیت ته لاقدانه که بهتهنجیزی وهک نهوه پیاوی به ژنیکی بیانی بلی: (ته لاقت کهوتب) یا بهشیوهی تهعلیق بی وهک نهوه به ژنیکی بیانی بلی: ههرکاتی من تو ماره کرد ته لاقت کهوتب. بهلگهی نهمهیش نهم فهرمووده پیغمبهه (دروود نهواه لهسهه): (ته لاقی کهسی دهکهوی که خاوهنی ژنه که بی). (چهند کهسی گیراویانهتهوه) حاکم دههه رموی: رشته کهی ساخه، تیرمیزیش دههه رموی: فهرموودهیه کی جوانه و

جوانترین فەرمووده‌یسه که به‌م بوونه‌یه‌وه گێڕاوه‌ته‌وه، له نیمامی بوخاریشم پرسی: که دروستترین شت سه‌بارت به ته‌لاق‌دانی پیش ماره‌کردن چیه! فەرمووی: نه‌و فەرمووده‌یه‌یه که عه‌مری کوری شوعه‌یب له باوکیه‌وه له باپیری‌وه ده‌گێرێته‌وه. واته: نه‌م فەرمووده‌یه‌ی که نیستا رابورد که ده‌فهرموئ، ته‌لاقی که‌سی ده‌که‌وئ که له‌کاتی ته‌لاق‌دانا ژنه ته‌لاق دراوه که له‌ژێر رکیزی نه‌ودا بی.

٢٨٠) نه‌م چوار که‌سه ته‌لاقیان ناکه‌وئ:

ته‌لاقی منال و شیت و خه‌وتوو وه زۆر لیکراو ناکه‌وئ، نه‌مه‌یش به‌پێی نه‌م فەرموودانه:

١) نه‌م سی که‌سه قه‌له‌می ته‌کلێفیان له‌سه‌ر نیه: خه‌وتوو هه‌تا خه‌به‌ری ده‌بیته‌وه، منداڵ هه‌تا ره‌سیده ده‌بی، شیت هه‌تا هۆشیار ده‌بیته‌وه. (نه‌بو داوودو تیرمی‌دی گێڕاویانه‌ته‌وه. تیرمی‌دی ده‌فهرموئ، جوانه).

٢) چه‌زرت (درووده‌ی خوا له‌سه‌ر بی): ده‌فهرموئ، نه‌ژن ته‌لاق‌دان به زۆر سه‌ر ده‌گه‌ڕێ و نه به‌نده نازادکردن. (نه‌بو داوودو ئیبنو ماجه‌و حاکم گێڕاویانه‌ته‌وه، حاکم ده‌فهرموئ: به‌پێی مه‌رجی نیمامی موسلیمه).

٣) ده‌فهرموئ (درووده‌ی خوا له‌سه‌ر بی): نه‌م سی شته‌ حسیب ناگیرن له‌سه‌ر گه‌لی نیسلام: کاری هه‌له، له‌بیر چوون، هه‌رحیش به زۆر بیان بکری. (ئیبنو ماجه‌ گێڕاویه‌ته‌وه، ئیبنو حیبب‌ان و حاکم به

فهرموودهیهکی ساخ - هه دیسیکی سهحیح - یان داناو، حاکم
دمهفرموی: به پیی مهرجی ههردوو پیره).

بزانن:

که مهرجی زۆر لیکردن نهوهیه که زۆر کهر توانای نهوهی هه بی
که هه پشه کهی خوی بینیتهدی. تواناکهیشی به یه کی له م شیوانهیه: یا
دهسه لاتداره به پیی شهرع، وه که سی ته لاق بخوات قهرزی فیسار
نادمهوه، هه رمانداری شهرع به زۆر قهرزه کهی پی بداتهوه، یا ته لاقی
خوارد که دمبی ژنه کهی نوژی نیومرپۆ بکا، به لام ژنه کهی له سهره تای
نیومرپۆوه کهوته بینوژییهوه، له م دوو باره دا ته لاقی ناکهوی. یا خود
به هوی زۆری زۆرداره وه توانای هه بی، یا خود زۆر کهر به هوی شالوی
خویه وه بتوانی زۆره کهی جیبه جی بکا. مهرجی زۆر لیکراو نهوهیه: بی
دهسته لات و ناته وانابی، نه توانی رابکا، یا بهرگری له خوی بکا، یا خودی
رزگار بکا، یا هانا بۆ که سیکی تر بهرئ که په نای بدا، له هه ماناکتا
باومری وابی نه گهر ته لاقی ژنه کهی نه دا زۆرداره که هه پشه کهی
جیبه جی دهکاو نهو نیشهی به سهرا دینی، وه دمبی زۆر لیکراو به هیچ
جوړ نارمزوی له ته لاقدانای ژنه کهی نه بی و هیچ به لگه یه که نه بی
له سهر شتی وا، نه گهر نیشهانی شتی وا هه بوو که کابرای ته لاقدهر
خۆشی شتیکی به دهست بووه بوژه نارمزوییهکی بووه، وه که نهوه که
زۆری لی بکه ن به سی ته لاقه ته لاقی بدا که چی نهو به یه که ته لاق ته لاقی
بدا، یا زۆری لی بکه ن به گفت (له فظی) بی پیچ (صهریح) ته لاقی بدا
نهو به مهعنا (واته: به کینایه) ته لاقی بدا، نهوه له م کاتانه دا ته لاقی

دهكهوئ. نهگهر دزوجهرده گرتیان و گوتیان: بهرت نادمین ههتا تهلاقمان بۆ دهخوی که باسی نهم کهین و بهینه ناکه‌ی، نهویش تهلاقی خوارد، نهگهر خه‌به‌ریان لۆ بداو باسه‌که ناشکرا بکا تهلاقی ناکه‌وئ، چونکه به زۆری نهوان تهلاقی خواردوو.

زۆر لیکردن:

بهم شتانه دیتهدی: به هه‌ره‌شه‌ی کوشتن، به هه‌ره‌شه‌ی نه‌ندام برپن، به لی‌دانی زۆر، به چه‌سکردنی زۆر، به بردنی مال، به له‌ناوبردنی، وه‌ک له پێشه‌وه باسکرا خه‌وتوو تهلاقی ناکه‌وئ، هه‌روا که‌سێ بوورابیته‌وه له‌سه‌ر هۆشی خۆی چوو‌بێ، هه‌روا که‌سێ له‌ بیری نه‌مابێ، جا نه‌گهر که‌سێ یه‌کێ له‌ دوو ژنه‌کانی خۆی ته‌لاقدا، دوا‌یی له‌ بیری نه‌ما که‌ کامیانی ته‌لاقداوه، نه‌وه دروست نیه که له‌گه‌ڵ که‌سیان رابو‌یرێ هه‌تا بیری ده‌که‌ویت‌ه‌وه، جا نه‌گهر ژنیکیان گوتی: من ته‌لاقداوه‌که‌م، وه‌ پیاوه‌که‌یش گوتی: له‌ بیرم نه‌ماوه، یا گوتی: نازانم، نه‌وه داوا له‌ پیاوه‌که‌ ده‌کرێ که سو‌یند بخوا له‌سه‌ر نه‌وه که له‌ بیری نه‌ماوه، یا له‌سه‌ر نه‌وه که نازانێ نه‌وه یا نه‌و نیه، نه‌گهر سو‌یندی نه‌خوارد، سو‌یند ده‌درێ به‌ ژنه‌که، نه‌گهر ژنه‌که سو‌یندی خوارد، حو‌کم به‌ سو‌یندی ژنه‌که ده‌کرێ و ته‌لاقه‌که ده‌که‌وئ. نه‌گهر به‌ناو نه‌برای ته‌لاقدا، وه‌ک نه‌وه می‌رد به‌ چه‌ن ژنیکی خۆی بلێ: ته‌لاق یه‌کیان که‌وتبێ، وه‌ له‌ ده‌له‌وه مه‌به‌ستی یه‌کیکیان نه‌بێ به‌ تابه‌تی، نه‌وه ته‌لاق یه‌کیکی ناو نه‌برایان ده‌که‌وئ، له‌وه دوا می‌رد به‌ ئارده‌زووی خۆی ناوه‌که‌ی دیاری ده‌کا.

بزانن:

که سهرخوښ ته لاقى ده که وى، به مهرجى که خوځى ده ستي
له سهر خوځييه که ويدا هه بوو بى، چونکه سهرخوښ بهر پرسياړه له
کردارو گوښتارى خوځى، هه روا که سيکيش دهرمانى بخوا يا بخواته وه
سهرخوځى بکا، يا بيهوځى بکا ته لاقى ده که وى، به مهرجى کارى به
به کارهينانى نه وه دهرمانه نه بوو بى، چونکه هم دوو که سه ده ستيان
هه به له م ناهه قيه دا که له خوځيانى ده که ن. گوتراو يشه: ته لاقى ناکه وى،
گوايه نه ميش وه شيت وايه، چونکه هه ردوکیان بى هوښن، مهرجى
بهر پرسياړيش (ته کليف) هوځى ساخه که له م دوو کاته دا هه بوونى نيه.

٢٨١) ته لاق دوو جوړى هه به: رجعى و بائن:

يه که م: ته لاقى رجعى - وشى رجعى له (ره جعت) ى عه ربى
وهرگير او، که به مه عا گيرانه وى شته بو سهر حالى پيشووى خوځى.
له شهر عدا برى تيه له هينانه وى ژنى ته لاق دراو بو ژير رسته ى ژنو
ميردى به بى گريدانى تازه، له پاش ته لاقدانى غه يره بائن له ما وى
عیده دا. سهر به لکه که ى نامه ى خوداو ريگه ى ره بهرو يه گگرتنى
نه ته وى نيسلامه.

خوای گه وره ده فرموى: { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ
فَطَلَّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَخْصُوا الْعِدَّةَ - سورة الطلاق - ١/٦٥ }
هه روا ميرده کانيان له و ما وى عیده دا مافى ته و او يان هه به بو
هينانه وى نه و ژنه ته لاق دراوانه بو ژير رکيفى خوځيان).

خۆشه‌ویستیش (دروود خواد له‌سه‌رب): دمه‌رموئ: ئه‌ی عومه‌ر به
 كورمه‌كت بلئ: كه ژنه‌كه‌ی بگپرئته‌وه‌و بۆ ژپر ركیفی ژنو می‌ردیی خۆی.
 ئیمامی عومه‌ریش (ره‌زاد خواد لیته‌): دمه‌رموئ: پیغه‌مبه‌ر (دروود خواد له‌سه‌رب):
 حه‌فصه‌ی ته‌لاقدا له‌پاشا گپرپه‌یه‌وه‌و بۆلای خۆی. (ئهبو داوودو نه‌سائی و
 ئیبنو ماجه‌ گپرپه‌یه‌یه‌وه‌وه‌. حاكم دمه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی دروسته‌،
 به‌پیی مه‌رجی هه‌ردوو پیره‌).

ده‌ی هه‌ر كاتئ می‌ردی ئازاد یه‌ك جار، یا دوو جار، ژنی خۆی
 ته‌لاقدا، یاخود به‌نده‌: یه‌ك جار ژنی خۆی ته‌لاقدا، ئه‌م ته‌لاقدا نه‌یشیان
 له‌پاش به‌ده‌ست گرتن بوو، وه‌ له‌سه‌ر وه‌جه‌ئیش نه‌بوو، واته‌: به‌
 خۆپایی بوو، به‌ خولع نه‌بوو، ئه‌وه‌ می‌رده‌ ته‌لاقده‌كه‌ بۆی هه‌یه‌ كه‌
 ژنه‌كه‌ی بگپرئته‌وه‌و ژپر ركیفی خۆی، به‌لام به‌مه‌رجئ نه‌و گپرپه‌یه‌یه‌
 له‌ پئیش به‌سه‌ر چوونی عیده‌ی ژنه‌كه‌دا بی. بۆ دامه‌زراندنی
 گپرپه‌یه‌یه‌ له‌سه‌ر فه‌رمایشتی دروست، شایه‌ت گرتن مه‌رج نیه‌، به‌لام
 به‌بئ گومان كه‌ سوننه‌ته‌، هه‌ر چه‌ند شافیعی رای وایه‌: كه‌ ئه‌وه‌
 پئویسته‌، چونكه‌ رووكاری ئه‌م ئایه‌ته‌ نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه‌ كه‌ شایه‌ت گرتن
 به‌م بۆنه‌یه‌وه‌ پئویست بی: {وَأَشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِّنْكُمْ - سورة
 الطلاق - ۲/۶۵} له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ كه‌ گپرپه‌یه‌یه‌ وه‌ك ماره‌كردن
 وایه‌، ده‌ی ماره‌كردن خودا فه‌رمانی كردووه‌ به‌شایه‌تگرتن بۆی، بزنان
 كه‌می‌رد بۆی هه‌یه‌ ژنی ته‌لاقده‌راوی خۆی به‌ته‌لاقی رجعی، به‌ئینیه‌وه‌
 بۆ ژپر ركیفی خۆی به‌بئ فه‌رمان و ره‌زا بوونی ژنه‌كه‌، به‌لام به‌مه‌رجئ
 له‌ماوه‌ی عیده‌دا بی.

۲۸۲) داریژگهی ژن گيړانه وه (صيغة الرجعة):

داریژگهی ژنگيړانه وه، بئ پيچ و به پيچي هه يه بئ پيچ و هك
 نه وه پيی بلي: (نهوا توم هينايه وه ژير ركيفي خوم) يا (نهوا توم
 هيشته وه له لای خوم) يا (نهوا توم برده وه بؤ لای خوم) يا (نهوا ژنه كه م
 گيړايه وه بؤ ژير نيكاحي خوم) يا (وا ژنه كه م برده وه بؤ لای خوم)
 لهو شوي نانه دا كه پيوست به گوتنی وشي (بؤ لای خوم) بئ، ده بئ نه م
 وشه يه بؤ زياد بكا. داریژگهی به پيچيش و هك نه وه پيی بلي:
 _ دووباره توم كرده وه به حه لالی خوم) يا (حه لالم كرديته وه له خوم)
 يا (وا مارم كرديته وه له خوم).

گيړانه وهی ژن بؤ ژير ركيفي ميړد به چوونه لايش داده م زري،
 هه روا به ماچو د سبارزيش نه گهر به نارم زوو وه بئ، به مهرجن
 مهبه ستي له وه گيړانه وه بئ.

بؤ دامه زراندي گيړانه وه نه م چهنه كاره مهرجن:

يه كه م: ده بئ عیددهی ژنه كه ته واو نه بووبی، چونكه نه گهر
 عیدده كهی به سهرچو گيړانه وه يش له ده ست ده چی، چونكه له دوا
 عیدده يه كسر حيا بوونه وه (واته: به ينوونه) رووده دا.

دووه م: ده بئ ژنه كه ده ست بدا بؤ نه وه كه حه لال بيته وه بؤ
 ميړده كهی، گريمان ژنه كه يا پياو كه له نايين هه لگه پړانه وه، گيړانه وه
 له كاتي وادا دانامه زري، بزنان كه ژنی رجعي ته لاقی تري پيوه ده لكی له
 ماوهی عیدده يدا، هه روا خولع و نيلا وظيفه یاری له گه ل ده كری.

ژنی رجعی چەند تە لاقی دەمینی:

ئەگەر میرد ماره برینی کۆنە ژنی خۆی تازە کردووە، لە پێش ئەوەدا کە شوو بکاتەو بە میردیکی تر، یا لەپاش ئەو، وە لەپێش ئەوەدا کە میردی دوو بە دەستی بگرێ، یا لەپاش بە دەست گرتن، لە گشت ئەم شیوانەدا ژنە کە دەبیتهو بە ژنی میردی پیشووی، وە چەند تە لاقی لە شووی یە کەمی بە میردی یە کەمی مابوو نیستا خاوەنی ئەوەندە تە لاقە و بەس، چونکە شووکردنی دوو ماره ی تە لاقە کەوتوو کانی بۆ زیندوونا کاتەو، بەپێی ئەم داستانە: دەگیرنەو: لە عومەر پرسیار کرا: ئەگەر کەسێ دوو جار ژنی تە لاق بدا، ژنە کە عێددە ی بەسەر بجێ و شوو بکا بە میردیکی تر، وە لەوێش جیا ببیتهو، ئەوجا میردی یە کەمی ماره ی بکاتەو، ئەم ژنە لەکاتی وادا چەند تە لاقی ماو؟ عومەر فەرمووی: چەند تە لاقی مابوو لە شووی یە کەمی نیستایش هەر ئەوەندە ی ماو!

ئەم رایە دەگیرنەو لە عەلی و زەیدو موعازو عەبدووللای کوری عومەرەو، عوبەیدە ی سەلمانو سەعیدی کوری موسەییەبو حەسەنی بەصریش (رهزاه خواه لیثی) هەمان رایان هەیه.

٢٨٣) تە لاقی بائن:

تە لاقی بائن دوو بەشە: بەینوونە ی صوغراو بەینوونە ی کوبرا. بە کوردی واتە: جیا بوونەو ی تەواو جیا بوونەو ی ناتەواو، یا خود جیا بوونەو ی راستە قینەو بۆرە جیا بوونەو، یا جیا بوونەو ی بچووک و جیا بوونەو ی گەورە.

ژنی بانن به جیابوونه‌وی نا ته‌واو نه‌و ژنه‌یه که له‌پیش به ده‌ست گرتندا ته‌لاق درابن، یا له‌پاش به‌ده‌ست گرتن خولعی له‌گه‌ل کرابن. مهرجه‌که ته‌لاقی سئ به سئ له‌لایهن می‌ردی نازاده‌وه نه‌درابن، یا دوو ته‌لاق نه‌درابن له لایهن می‌ردی کو‌یله‌وه، چونکه یه‌ک ده‌نگی و یه‌ک گرتن هه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه. ژنی جیاوه‌بوو به بو‌ره جیابوونه‌وه‌یه حوکه‌که‌ی نه‌مه‌یه: به‌هوی ماره‌برینی تازده‌وه له‌سه‌ر مارهی تازده، به‌فه‌رمان و ره‌زابوونی ژنه‌که خوی یا هه‌قداره‌که‌ی دیسان ده‌بیته‌وه به ژنی می‌رده‌که‌ی.

ژنی بانن به جیابوونه‌وی ته‌واو نه‌و ژنه‌یه که له‌لایهن می‌ردی نازاده‌وه سئ ته‌لاقه درابن، یا له لایهنی می‌ردی کو‌یله‌وه دوو ته‌لاق درابن، خوی نه‌و ته‌لاق‌دانه له پیش به‌ده‌ست گرتندا بن، یا له پاشی بن، وه خوی نه‌و ته‌لاق‌دانه له‌یه‌ک ماره‌بریندا بن، یا له پتردا، وه خوی نه‌و ته‌لاق دانه به‌یه‌ک جار نه‌نجام درابن، یا به چه‌ند جارن. برپاری نه‌م ژنه جیاوه بووه نه‌مه‌یه: حه‌لال نابیتته‌وه بو می‌رده‌که‌ی هه‌تا له دوا ته‌واو بوونی عیدده‌که‌ی شوونه‌کا به می‌ردیکی تر، وه می‌رده‌که‌ی دووهمی به شهرمگای (به‌فه‌رج) بجیتته‌لای و به ده‌ستی بگری و دوا‌یی به نارمزوی خوی ته‌لاقی بدا و که عیدده‌که‌ی ته‌واو بوو نه‌وسا به ره‌زای خوی شووبکاته‌وه به می‌ردی یه‌که‌می. چونکه زاتی پاک ده‌فه‌رموی: (الطلاق مرتان) هه‌تا ده‌گاته {فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ} مه‌به‌ست له (نکاح) له‌م نایه‌ته‌دا به ده‌ست گرتن و چوونه‌لایه، به‌پیی نه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی حه‌زهرتی عانیشه ده‌گیرپته‌وه: ژنه‌که‌ی زفاعه‌ی قوره‌ظی هاته لای پیغه‌مبه‌ر (درووه خواد له‌سه‌ربن) گوتی:

ئەى پېغەمبەرى خودا! رىفاعە بە ئىجگارى تەلاقى داوم و لە پاش ئەو شووم کردوو، بە ئەورپەحمانى كورى زەبىرى قورەزى بەلام چووكى ئەورەحمان وەك پەتك وایەو دروستبوونى پى ناكرى. عەبدورەحمانىش گوتى: ئەى پېغەمبەرى خوا! ئەم ژنە درۆدەكا، بەلام ئەمەبىانووه دەیهوى بگەرپیتەوه بو لای میرده پیشووەكەى ئەگینا من وەك چۆن كەول خۆشە دەكرى ئاوا دەى هەژنیم. جا پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەر بە) زمردهخەنەى گرتى و فەرمووى: ئایا دەتەوى بگەرپیتەوه بو لای رىفاعەى میردى پیشووت؟ شتى وا نابى هەتا تۆو عەبدورەحمان خۆشى جووتبوون لە یەكترى دەچیزن و وەك ژن و میرد لەگەل یەك دروست دەبن. وەكى تریش ئەگەر ئیمە چوونە لا، لە شووکردنى دووهدا كە بە مەرجى رهواى خۆى دەبى بەهۆى حەلال بوونەوى ژنەكە بو میردى یەكەمى، ئەگەر ئیمە ئەم چوونەلایە بە مەرج نەگرن مەعنای وایە مەبەست لە ژن هینان و شووکردنى حەلالبوونە بو یەكترى و بەس، وە مەبەس لە زەمت لەیەك وەرگرتن نیە، ئەمە لە كاتیكا كە شتەكە بە پېچەوانەوهدیه چونكە مەبەست لە ژن هینان رابواردنە نەك حەلال بوونى رووت.

ئەگەر میردى:

بە ژنى بەدەست گیراوى خۆى گوت: تەلاقى كەوتبى، تەلاقى كەوتبى، تەلاقى كەوتبى، سى جار ئەو وەرد دەبینەو: ئەگەر لە نىوانى ئەم سى جارەدا نىستىكى وای كرد كە زیاتر بوو لە نىستى پشووى هەناسەدان ئەو: هەرسى تەلاقى دەكەوى، با مەبەستى دووپات

کردنه و هیش بئ، چونکه دووپات کردنه وه پیچه وانه ی رووکاری نهم رستانه یه، به لام نه و هنده هه یه نه گهر خو ی گوتی: مه به ستم له جاری دووهم و سییه م دووپات کردنه وه بوو، نه وه هه واهله ی نایینی خو ی ده گری واته: له به یینی خو ی و خویا ته لاقی ناگه وئ نه گهر راست بکا (تکایه ته ماشای موغنی موحتاج (ب/ ۲ ل/ ۲۹۶ - ۲۱۲) بهرموو: بو راست کردنه و ه ی نهم شوینه یه - و مرگړ).

به لام نه گهر نیستی نه کردو مه به ستمی دووپات کردنه وه بوو نه و قسه یه ی ئ و مرده گری، له بهر نه وه یه ک ته لاقی ده که وئ، به لام نه گهر مه به ستمی تی هه لچوونه وه (استئناف) بوو نه وه سی ته لاقه ی ده که وئ، هه روه ها نه گهر به روهایی بیانلی، له سه ر فه رمایشتی روشنتر، به پیی رووکاری قسه که، چونکه هه ر رسته یی له م سی رسته یه سه ر به خو بن له م شوینه دا، نه و نه گهره به هیژ تره هه تا نه گهری دووپات کردنه وه.

۲۸۴) سی ته لاقه به یه ک گفت (له فظ):

نه گهر که سی به ژنه که ی خو ی بلئ: سی به سی ته لاقه که و تبی، هه ر سی ته لاقه ی ده که وئ، نه گهر گوتی: ته لاقه که و تبی، وه نیازی دوو ته لاق یا سی ته لاق بوو به قه د ژماره ی نیاز ده که ی ده که وئ، به پیی فه رموو ده که ی روکانه، که پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه) سویندی داو پیی فه رموو: مه به ستم له نیجگاری چی بوو؟ نه ویش ده لئ: مه به ستم یه ک ته لاق بوو، فه رموو ی: بلئ به خودا، گوتم به خودا. فه رموو ی: ده مه به ستم چی بووی هه ر نه وه حه له.

دهی نه گهر سئ ته لاقه به به کجار بهیهک ته لاق دابنری ئیتر سوودی نهم سویندانه چییه؟! نه مهیش که سئ ته لاقه بهیهک گفت سئ ته لاقی پئ ده که وی ری بازی جه ماوهری زناکانه له چینی شوینکه و توان و ژورینهی چینی هاوړی یانی پیغه مبهرو پیشه واکانی هر چوار مه زه به که. به لگه شیان بو نهمه نه مهیه:

یه که م: نایه تی: { فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ } وه نایه تی { وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ } وه نایه تی: { لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ } . نه و تا نهم نایه تانه به مهر جیان نه گرتوو که پیاو دهبی بهیه کجار یا به دوو جار یا به سئ جار ژنی خوئی ته لاق بدا، هر و مها ظاهر و رووکاری نهم نایه تهیش: (الطلاق مرتان) به لگهی نه و مهیه که دروسته پیاو ژنی خوئی به جارئ یا به دوو جار یا به سئ جار ته لاق بدا، وه ژماره ی هه موو ته لاقه کان لهیهک جاردا کو بکا ته وه، یا دابه شیان بکا به سهر جه ند جار ی کاو بهینیان بخت، هه رو دک نیشانه ی نه و هیش که ته لاق لهم حالانه دا له هه موویانا ده که وی.

دووهم: نهم قسه یه ی ئیبنو عومره، که له چیرۆکی ته لاق دانی ژنه که یدا به پیغه مبهرو (دروود خوا و له سهر و) ده فرموئ: نه ی پیغه مبهری خوا! پیم به فرموو نه گهر سئ ته لاقه ی بدهم نایا دروسته بو م که بیگیرمه وه بولای خو م؟ فرمووی: نه.. له حالی وادا فری تو ی به سهر وه نامینی، وهستی وایش گونا هه.

سییه م: عوبادهی کوری صامیت فهرمووی: باپیره م ژنیکی هزار به هزار ته لاقدا، جا من چووم بو خزمهت حه زمهت (درووده خواه له سه ربه) نه مه م بو باسکرد، پیغه مبه ری (درووده خواه له سه ربه) پیی فهرمووم: نه ی عوباده؟ باپیرمه ته قوای خودای به جن نه هیناوه له م گارهیدا، چونکه نهو بهس سی ته لاقی هه یه، نو سه دو نه وودو حه وته که ی تری دهمدریژی و تاوانه له نه ستویدا (عه بدورم زاق له - مصنف ی خویدا گیراویه ته وه) له گیرانه وه یه کا: باپیرمه به پیی نایه تی {وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا} رمفتاری نه کردوو هه تا خودا له م مه سه له یه دا دهروویه کی بو بره خسینی، فپی به سه ر ژنه که یه وه نه ماوه هه رسی ته لاقی که وتوو، به لام له سه ر نهو شیوه یه که په سه نده له شه ریعه تی خودا ته لاقی نه خواردوو، نهو نو سه دو نه وودو حه وته ی تر تاوانه له نه ستویدا.

چوارمه: شافیهی له (الام) دا ده فهرمووی: نادرست نیه بو میرد که دوو ته لاقه ی ژنی خو ی بدا یا سی ته لاقه ی بدا، چونکه خوا ژن ته لاقدانی به رهوا داناوه، شتیکیش که نهو رهوای بکا له که سی خو ی قه دهغه نابیی، وه ده فهرمووی: عوویمیری عه جلانی له خزمهت پیغه مبه ردا ژنه که ی خو ی سی به سی ته لاقدا، پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه) نه وه ی پی نه فهرموو بوو، وه له پیش نه وه ی شدا که هه وائی پی بدا که هه ر به شه رنه فیرین (لعان) ده که ته لاقه که ی ده که وی. ده ی نه گه ر نه وه قه دهغه بوایه، پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه) چو ن لیی بیده نگ ده بوو، دیاره که نه ی لی ده کردو نه ویشو خه لکه که ی که له خزمه تیدا بوون ناگاداری ده کردنه وه له وه. فاطیمه ی کچی قه یسیش ده لی: که میرده که ی

به نیجگاری (واته: سئ به سئ) ته لاقی داوه، دهی نه مان بیستوو که پیغه مبه (مرووده خواه له سه ربه) نهیی لیگرد بئ له وه، روکانیش ژنه کهی خوئی به نیجگاری (نه لبه تته) ته لاقدا، له بهر نه وهی نه م وشهیه هه ل دهگری دمه ست لی یه ک ته لاق بئ یا سئ ته لاق بئ پیغه مبه (مرووده خواه له سه ربه) لی پرسی مه به ست چیبوو، وه له سه ر نه وه که نیازی چیبوو له وشهیه سویندی داوه، وه نه گه یوه ته وه به نیمه که پیغه مبه (مرووده خواه له سه ربه) ریگه ی نه وهی نه دابی که کهس به نیجگاری (واته: به سئ ته لاق) ژنی خوئی ته لاق نه دا، عه بدوره حمانی کوری عه وفیش به یه کجار له یه ک کوردا به یه ک گفت ژنه کهی خوئی ته لاقداوه (فه رمایشته کهی شافیعی) (ره زاوه خواه له سه ربه) هاته کوتایی.

شت ههیه له دیندا پیی دهگوترئ (إقامة الحجة) به پیی بۆچوونی بهنده نه م بارودوخه ی نیستامان - إقامة الحجة ی دین و دنیا یه. به لام سیاستمه داره مهستهکانی کورد وا بوغرا بوون، مه گهر له رهویکی نویدا رووی رهشیان به باشی بۆ میللت دهر بکهوئ جاوا له م گۆشهیه وه نه مه دهنووسم. نه وهی که لیردا نووسیومه له چاپی یه که ما کرتاوه نه نووسراوه.

٢٨٥) رای جه ماوه ری شه عزانه کان:

بزانن:

که جه ماوه ری شه عزانه کان رایان وایه که سئ ته لاق به یه کجار له یه ک گوته دا کۆ دهگری ته وه، وه ک نه وه میرد به ژنی خوئی بئ: (هه رسئ ته لاق ک هوتبئ) به لگه یشیان نه م چهند شتهیه:

(۱) بهیههقی له سونهنیداو ته بهرانی و کهسانی تریش دهگیرنه وه؛
 نیبراهیمی کورې عه بدول نه علا له سوو دهیدی کورې غه فله وه
 دهفرموی: (عائیشهی کچی ففضل ژنی هسه نی کورې عه لی بوو، که
 نیمامی عه لی شه هیدبوو، هسه ن له شوینی باوکی بوو به جینشین. جا
 بهم بونه یه وه عائیشه پر ژبایی پایه ی تازه ی له هسه ن کرد. هسه ن
 پتی فهرموو: که ی کاتی پر ژباییه نه وه شاده کامی و پیخو شبوون به
 بونه ی کوشتنی باوکه وه که فهرمانرپه وای موسو لمانان بوو، دهرده پری؟!
 که واته همرسی ته لاقت که وتبی، وه هزار دیناری به موعه پیدا..
 له پاشا هسه ن فهرموو: له بهر نه وه نه بی که له باپیر هم بیستووه، یا
 فهرموو: له باوکه بیستووه که باپیر هم حه زرتی پیغه مبه ر (درویده خواه
 له سر به): فهرموو: (اذا طلق الرجل امراته ثلاثا عند الاقراء او طلقها
 ثلاثا مبهمه لم تحل له حتی تنکح زوجا غیره لراجعته). رسته که ی
 دروسته.

(۲) نیمامی عومهریش (درواده خواه لینه): نامه ی نووسی بو نه بو
 مووسای نه شعری (درواده خواه لینه) که هر که سی به ژنی خو ی بلئ: سی
 ته لاقت که وتبی، نه وه وه همرسی ته لاقی ده که وی (نه بو نه عیم).

(۳) له صه حیجی بو خاریدا دهفرموی: عوویمیری عه جلانی
 شه رنه فرینی له گهل ژنه که ی کرد، له کوړه که دا که شه رنه فرینه که
 ته و او بوو، عوویمیر فهرموو: نه ی پیغه مبه ری خودا! نه گهر
 رایبگرمه وه له لای خو م دیاره که بوختیانم پیا کردووه، نیتر له دوا
 شه رنه فرینه که، بهر له وه که پیغه مبه ر (درویده خواه له سر به): پیی بلئ و

فهرمانی پېښکا نه و له خوییه وه ژنه که ی خوی سې به سې ته لاقدا..
 پیڅه مېهر (دروېده خواه گه وړمه له سهرېښه) له سهر نه وه ره خنهی ئی نه گرت. دهی
 نه مه به لگهی نه ویه که سې ته لاقه به سهر یه که وه، به یه ک له فظ
 ده که وئ. ئیبنو حزم ده فهرموئ: نه گهر سې ته لاق به سهر یه که وه
 نه که و تايه پیڅه مېهر (دروېده خواه له سهرېښه) لیئ بئ دنگ نه ده بوو، وه
 ره خنهی له عوومیمیر ده گرت، بوخاریش (ره زه خواه لیئ) هه روا له م
 مه سه له یه حالی بووه، بویه نه م فهرموو ده یه له صه حیحه که یدا
 گیراوه ته وه له (باسی که سانی که سې ته لاقه به سهر یه که وه ره و
 ده بین).

۴) ئیبنو هه مامیش له (فه تحولقه دیر) دا ده فهرموئ: ژمارهی
 شه رعزانه گه وره کان که پایهی موحته هیدو کوششکاریان هه بووه، له
 هاوړپایانی پیڅه مېهر (دروېده خوا له خوه و ره زه خوا له ماوړپایان) ناگاته زیاتر له
 بیست که س، وه ک هه چوار یاری پیڅه مېهر و هه چوار عه بدولاکه و
 زه یدی کوړی سابیت و موعازی کوړی جه به ل و نه نه س و نه بو هور هیره
 (ره زه خوا یان لیئ) وه چهند که سیکی تری که م، ئیتر نه وانی تریان له کاتی
 پئویستا پرس و رایان به مانه ده کردو داوای فه تویان ئی ده کردن، دهی
 ئیمه رای زور بهی نه م زاتانه مان راگو یز کردو وه که به فهرمایشتی
 رؤشنی بئ پیچ و په نا برپاری نه و هیان داوه: که سې ته لاقه
 به سهر یه که وه به یه کجار ده که وئ، وه که سیش لاری له م برپاره ی نه وان
 نه بووه، که واته وه ک خوا ی گه وړه ده فهرموئ: {فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا
 الضَّلَالُ - سورة یونس - ۳۱/۱۰} واته: دیاره که ریگهی حه ق

یه‌گهو روون و ناشکرایه ههرچی نه‌ورپیه نه‌گری سهر لیشی‌واوو
گومرایه).

جا له‌سهر نه‌م بناغه‌یه‌یه که نیمه ده‌لین: نه‌گهر هاتوو
فه‌رمان‌ره‌وایی فه‌رمان بکا به‌وه که (سئ ته‌لاقه‌که به‌یه‌ک جار له‌ دم
دم‌ربجئ دادهنرئ به‌ یه‌ک ته‌لاق) نه‌گهر ده‌سه‌لاتداری برپاری وا بدا
نیمه جینه‌جئی ناکه‌ین، چونکه شتی وا قه‌بوولی اجتهاد ناکا، به‌لکوو
کاری وا دووبه‌ره‌گی نانه‌وه‌یه، پئی ناگوترئ راجیایی زانایانی شهرع! که
دادهنرئ به‌ مایه‌ی رحمت و هوئی ناسانکاری.

گیرانه‌وه‌یه‌کیش له‌ نه‌سه‌وه هه‌به که نه‌ه‌س ده‌فه‌رموئ: نه‌م
جوړه ته‌لاقه دادهنرئ به‌سئ ته‌لاق، طه‌حاوی و که‌سانی تریش رشته‌ی
نه‌م گیرانه‌وه‌یان روونکردوته‌وه. فه‌رمایشتی نیبنو هه‌مام ته‌واو.

رووکاربین (نه‌هلی ظاهر) ده‌کانیش له‌گه‌ل کۆمه‌لیکی تردا ده‌لین:
ته‌لاقی سئ به‌سئ ته‌لاقدر به‌ یه‌کجار به‌ ده‌میایی دادهنرئ به‌یه‌ک
ته‌لاق، گفت (له‌فظ) رۆل نابینئ له‌ دابه‌شکردنی جارده‌گانی ته‌لاقدا،
به‌لگه‌شیان رووکاری نه‌م نایه‌ته‌یه: (الطلاق مرتان) هه‌تا (حتى تنکح
زوجا غیره) نه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی بوخاری و موسلیمیش ده‌که‌ن به‌
به‌لگه‌یه‌کی تر: نیبنو عه‌بباس (ره‌زا نه‌واپار لیه‌ه) ده‌فه‌رموئ: جاران به‌
سهرینی پیغه‌مبه‌ر خوئی و له‌ سهرده‌می جینشینی نه‌بو به‌رگردا
ته‌لاقی سئ ته‌لاقه یه‌ک ته‌لاق بوو، تا دووسالیش له‌سهرده‌می
جینشینی عومه‌ر رویشته نه‌م حاله هه‌روا مابوو، له‌پاشا عومه‌ری
کورپی خه‌ط‌طالب فه‌رمووی: نه‌م خه‌لکه له‌ پێشدا له‌م کاره‌دا به‌ شینه‌یی

بوون و پشوو دريژ بوون، بهلام نىستا سەريان تىكر دوو، زور لىي به بهلەن، كهوابوو با حوكم بكەين به كهوتنى سى تەلاقە، جا لەپاش راويژ كردن لەگەل پارانيدا بۆ ئەم مەسەلەيە حوكمى كرد به كهوتنى تەلاق سى بهسى). ھەروا ئەم ھەرموودەيەش دەكەن به بەلگە: ئىبنو نىسحاق لە عىكرىمەو لە ئىبنو عەبباسەو دەگىرپتەو: روكانە لەيەك كۆرى دانىشتن دا، ژنەكەى خۆى سى تەلاقە دەدا، لە پاشا زور پەشيمان دەپتەو بو ژنەكەى پەرۆش دەبى، جا پىغەمبەر لىي دەپرسى: (چۆنت تەلاق داو؟) دەفەرموى: بەيەك جار لەيەك كۆرى دانىشتندا، سى بهسى تەلاقم داو. پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەردا) دەفەرموى: ئەمە بەيەك تەلاق دادەنرى. جا ئەگەر ئارمزوو دەكەى ژنەكەت بەينەرەو.

لايەنگىرانی جەماومرى زانايان رەددى ئەمانە بەم شىو مە دەدەنەو: لە زمانا گوتنى سى، سى شتى پى نىسپات دەبى: شت بەخش و پىلپىنەر تەلاق دەرو بەندە ئازادكەر وەك يەك به ئارمزووى خۇيان چەندە ئارمزوو بكەن ژمارە لەسەر خۇيان دەچەسپىن، وە لە سەريان دەبى بەمال، شت بەخش بەيەك گەفت دەلى: ئەوا ئەو سى شتەيەم بەخشى بەتۆ، ديارە كە بەخشىنەكە لەھەر سى شتەكەدا دادەمەزرى، ھەروا فرۆشيارو پىلپىنەر ئازادكەرىش كە دەلىن: ئەو سى شتە، يا ئەو چوراشتە، يا ئەو پىنج شتەم فرۆشت بە تۆ، يا ئازادم كرد، يا شتىكى ئاوا دەلىن، ئىتر ئەو ژمارەيان لەسەر دەبى بەمال، وە پىويست بە دووبارە كردنەو ناك، ھەروا ئەم شىعرمىش دەكەن به بەلگە، شاعىرى لەگەل دوو ھاوپىي خۇيدا شەرە شىعر دەكا، بۆ سەرواى پىتى ئىي

عمره بی داده مینن، له بهر نه وه ناوا ژنه که ی خوی ته لاق دمد او دهلی: (و ام عمر طالق ثلاثا..) همروا شاعیریکي تری عمره ب دهلی:

وانت طلاق والطلاق عزيمة ثلاث ومن یغرق اعق وأظلم

واته:

وا توم ته لاقدا، سې به سې ته واو زولم له خوم کرد، بووم به گیله پیاو

سهره پای نه مانه یس سې ته لاقه به یه کجارو به یه ک گفت و له یه ک کوږدا کاریکي ناسراو بووه له ناو هاورپیانې پیغه مبهرو چینی دووهمی موسولمانان و له ناو شهر عزانه کان و له ناو گهلی عمره مېدا، وهک له پیښه وه دریژهی هندی له مانه رابورد، نه وه تا له هاورپیان عومهر و نه بو موسا ناگیان له ته لاقی سې به سې هیه، ئیبراهیمی نه خه عیش که له تابعینه ناگای له سې ته لاقه هیه و حوکمی پې دهکا، شهعی له باره ی زانایې نه خه عیه وه دمهرموی: له سهرده می ئیبراهیمدا کهس له و زانتر نه بوو.

که واته داوای نه وانه که دهلین: ژماره له نینشادا بې بایه خه، نه م داوایه بې به لگه یه، نه له نامه ی خودادا، نه له ریگه ی ره به ردا، نه له یه کگرتندا، نه له قیاسدا، نه له زماندا به لگه ی نیه، دهی نه مه نیشانه ی نه و میه وهک ئیبنوتین دمهرموی: کوگردنه وهی سې ته لاقه له یه ک جارد ا جیگه ی یه ک رایې هه موو نه و زانایانه یه که بایه خ به فهرما یشتیان دهکری.

له وه لامي حه ديسه كه ي ئيبنو عه بباسيشدا كهوا له
 سه حيه يندا ده لئين: له فه قئو شاگردهكاني ئيبنو عه بباس بهس
 طاووس نهم حه ديشه ي ليوه گيړاوه ته وه، به لام زور به ي فه قئ
 ناودارهكاني به پيچه وانوه نه وه له ئيبنو عه بباس ده گيړنه وه كه
 دمفه رموي: (كوكر د نه وه ي سئ ته لاقه له يه ك گفتا دروسته، وه ئيبنو
 عه بباس خو ي كاري به وه كردوه) هه ندي لهم قوتابيانه ي سه عيدي
 كوري جوبه يرو موجهيدو عه طاو عومهر ي كوري دينارو كو مه لي تره،
 نه مانه هه موو ده لئين: سئ ته لاقه پي كه وه كو ده كريت ته وه، فه رمووده كه ي
 ئيبنو نيس حاقيش ومهمه وه هه له بوونه، چونكه كه ساني باوهر پي كراوي
 ته واو له سه ر نهم شيويه ده ي گيړنه وه: روكانه ي كوري عه بدويه زيد
 (ره زاه هوا ايته) فه رموي: چووم بو خزمه تي حه ز رمت (درومه هوا له سه ريته)
 عه رزيم كرد: نه ي پيغه مبهري خودا! زنه كه مم به ئي جگاري ته لاق داوه.
 فه رموي: مه به ست له ئي جگاري (نه له به تته ته) چي بوو! گوتم
 مه به ست يه كه ته لاق بوو. فه رموي: بلي به خودا، گوتم: به خودا.
 فه رموي: ده ي مه به ست چي بووي هه ر نه وه حه له، نه وه تا له م
 گيړانه وه دا دمفه رموي: روكانه زنه كه ي به ئي جگاري ته لاق داوه،
 نافه رموي: زنه كه ي سئ به سئ ته لاق دا، نهم دوو قسه يه يش جياوازيان
 زور زوره، چونكه نهم گيړانه وه ي دوو مه نابي به به لگه له سه ر
 بوچووني روو كار بينه كان!.

۲۸۶) حوکمی نیلا (سویندکاری) و ژن له خو حه رامکردن:

نیلا له زماندا واته سویند خواردن، له شهرعی شهریفدا بریتیه له سویند خواردنی میړدیکۍ وا که دروست بی ژن ته لاق بدا وه له سر نه وه سویند بخوا که هرگیز نه چیته لای ژنه کهۍ، یا زیاتر له چوار مانگ نه چیته لای. له سهردهمی نه زانیدا (واته: له جاهیلیه تدا) نیلا داده نرا به ته لاق، به لام یاسادانه ری نیسلام که خودای گهوره یه برپارمه کی گوړی. سهر به لگه ی سویند کاری هم نایه ته پیروزمیه: {لَّذِیْنَ یُؤْلَوْنَ مِنْ نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَآؤُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ - سورة البقرة - ۲/۲۲۶} واته: نه وانه کی سویند ده خون که له گهل ژنه کانیاندا دروست نه بن، هه قیان هه یه هه تا چوار مانگ چاوم پروانی بکه ن جا نه گهر پیاوه سویند خوړمه کان گهرانه وه بو سهر یاسای ژن و میړدی و له و ماوه یه دا چوونه لای ژنه کانیان نه وه خودای گهوره لیخو شبو و میهره بانه، وه نه گهر ته لاقیاندا نه و خودا هه موو شتی ده بیستی و ناگای له خسه ی مارو میرووه.

نیلا (یا سویندکاری) کاتی داده مزرئ که میړد سویند به زاتی خودا، یا به نیشانه یی له نیشانه کانی خودا بخوات. نیمامی شافعی (ره راه خوا لایه) له هه رمایشتی نوییدا برپاری وایه: که مهرج نیه هم سوینده هر به زاتی خودا و به سیفه ته کانی بی، به لگوو به سویندی تریش داده مزرئ، چونکه نه یاته که به رهایی باسی هم سویند خوارده ده کا. که واته نه گهر بلۍ: نه گهر هاته لات نه زربۍ له سهرم روژۍ به

رؤژووبم، یا نوپژئ بکه‌م، یا حه‌جی مائی خوا بکه‌م، یا به‌نده‌یه‌ک
نازادبکه‌م، یا شتی ئاوا بلئ، ئه‌وه ئه‌م جوړه نه‌زرانه‌یش داده‌نرئ به
نیلاو سوپندکاری.

برپاری سوپندکاری:

هر گاتئ سوپندکاری به‌پئی مهرجه‌گانی خوئی دامه‌زرا ئه‌وه له
سه‌ره‌تایه‌وه چوار مانگ مؤلته بؤ سوپندخوړ (ولی) داده‌نرئ به‌پئی
رووکاری ئایه‌ته‌که، له‌به‌ر ئه‌وه‌یش که ئه‌م ماوه‌یه که شهرع دایناوه
به‌پئی سروشتی پیاوو ژنه، که پتر له‌و ماوه‌یه ناتوانن صه‌بر له‌سه‌ر
یه‌کتری بگرن، جا له‌پاش ماوه‌ی چوار مانگه‌که ژنه‌که‌ی ده‌توانئ شکاتی
ئی بکا، به‌ مهرجئ می‌رده‌که‌ی نادیار نه‌بئ و له‌سه‌فه‌ر نه‌بئ و له‌مال بئ.
جا نه‌گه‌ر ژنه‌که داوای سه‌رجیئی ئی کرد، وه نه‌هیئ نه‌بوو له‌ چوونه‌لا،
وه پیاوه‌که چووه لای ئه‌وه مافی ژنه‌که‌ی به‌جئ هی‌ناوه، لای که‌می
دروستبوونیش ئه‌وه‌یه که گو‌مکه‌ی سه‌ری چووک ون ببئ له‌ناو شهرمی
ژندا، بؤ ئه‌مه جیاوازی نیه له‌ نیوانی بی‌وه‌ژن و کچدا، به‌لام بؤ کچ
مه‌رجه‌که لی‌ی ببئ به‌ زاواو رووسووری بی‌ژنیئ و کچیتی نه‌میئ،
چونکه زوربه‌ی کات (التقاء الختائین) به‌وه دپته‌جئ له‌ کچدا.

وه‌کی تریش نه‌گه‌ر سوپندمه‌که‌ی به‌ خوداو به‌ یه‌کئ له
نیشانه‌گانی بوو ئه‌وه ده‌بئ که‌فاره‌تی سوپندیش بدا، جا نه‌گه‌ر له‌پاش
داخوازی ژنه‌که، می‌رد ژنه‌که‌ی ناشت نه‌کرده‌وه، ئه‌وه داوای ته‌لاهدانی
ئی ده‌کرئ، به‌پئی ئه‌م گیرانه‌وه‌یه: سه‌هلی کوری صالح له‌ باوکیه‌وه
دمه‌هرموی: (له‌ دوازدمه‌که‌سم پرسى له‌ هاوړپیانى پیغه‌مبه‌ر (مروبه‌ه) خواو

لهسره: پیاوئ نیلا لهگهل ژنی خوئی بکا بریاره‌که‌ی چییه؟ هه‌موویان
 فهرموویان: (هه‌تا چوار مانگ هیچی له‌سه‌ر نیه، له‌پاش چوار مانگ
 قازی هه‌رمانی پئ دهدا یا به یاسای ناسایی ژنه‌که‌ی ناشت بکاته‌وه‌و
 بجیته لای، یا ته‌لاقی بدا، نه‌گهر قوبوولئ یه‌کئ له‌مانه‌ی کرد ئه‌وه
 باشه، دهنه قازی به‌حه‌پس و شتی وا زووری بو دینئ که ته‌لاقی بدا، یا
 ژنه‌که‌ی ناشت بکاته‌وه‌و. نه‌گهر هه‌ر نه‌یکرد ئه‌وسا قازی له‌سه‌ر
 داواکردنی ژنه‌که یه‌ک ته‌لاقی رجعی ژنه‌که دهدا.

۲۸۷) باسی ظیهار:

(ظیهار) له زماندا له (ظهر) دروست بووه، که جیگه‌ی
 سواربوونه، چونکه ژن سوارگا (مه‌رکووب)ی می‌رده، هه‌ندئ ده‌لین:
 به‌واتا به‌رزموه‌بوونه، وه‌ک له‌م نایه‌ته‌دا (ظه‌هر) به‌واتا (علو)ه، که
 به‌واتا به‌رزموه‌بوونه، خوا ده‌فه‌رموئ: {فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ -
 سورة الكهف - ۹۷/۱۸} جا ئه‌مه وه‌ک ئه‌وه وایه که ظیهارکه‌ر
 به‌ژنی خوئی بلئ: چی سواری تۆبم و چی سواری دایکم بم.

له سه‌رده‌می نه‌زانیدا ظیهارکردن به ته‌لاق داده‌نرا به‌لام
 شه‌ری پیرۆز بریاره‌که‌ی گوپی و کردی به مایه‌ی حه‌رام بوونی ژن و
 که‌فهرمتی له‌سه‌ر پئویست کردووه، ظیهارکردن له شه‌رعدا بریتیه له‌وه
 که می‌رد ژنی خوئی بجوینئ به ژنیکی خوئی (محرم)ی خوئی له
 حه‌رامیدا. سه‌ر به‌لگه له‌م باره‌یه‌وه، به‌ر له‌وه‌ی ببئ به یه‌ک ده‌نگی و به
 یه‌کگرتن، نه‌م نایه‌ته‌یه: {وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ

لَمَّا قَالُوا { تا کۆتایی نایهت. ظیهار حه‌رامه به یه‌گرتن، به‌پیی نهم نایه‌ته: } وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا { .

شیوهی ظیهار:

ئه‌وه‌یه که می‌رد به ژنی خۆی بلی: (تۆ بۆ من وهك پشتی دایکم وای) نهم شتانه‌یش دهق وهك پشت وان: سكو شهرمو سینگو دهست و قاجو موو و له‌شو زات، چونکه شوبه‌اندنه به ئه‌ندامیکی ژنی خۆیه‌وه، که‌واته له پشت ده‌چی، نهم جۆره گوتنانهی تریش به هه‌مان واتان: تۆ له‌گه‌ڵ مندا، یا له‌لای من، یا له‌کن من، یا له‌ ناستی من، وهك پشتی دایکم وای، یا تۆ وهك پشتی دایکم وای وشه‌ی (بۆ من) نه‌ئێ، به‌لام نه‌گه‌ر گوتی: (تۆ بۆ من وهك دایکم وای) یا (وینه‌ی دایکم وای) ئه‌وه نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی ظیهاره‌ی ئه‌وه ظیهاره، دهنه نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی له قه‌درو ریزدا بی ئه‌وه ظیهار نیه. نه‌گه‌ر به ره‌هاییش گوتی به‌پیی بنه‌رمت دانانری به‌ فیهار، چونکه بنه‌رمت نه‌بوونه. به‌لام نه‌گه‌ر چواندی به ژنیکی خۆیی بنه‌چه‌وه، وهك کچو خوشكو پووورو کچی براو، کچی خوشك، ئه‌وه راجیایی وا تیادا، به‌پیی مه‌زه‌هب مه‌زه‌هب داده‌نری به ظیهار به‌لام قیلی دمه‌رموی: نه‌گه‌ر نیازی ظیهاره‌ی ظیهاره، وه نه‌گه‌ر نیازی ته‌لاق بی ته‌لاقه، چونکه نهم قسه‌یه هه‌ردوولا هه‌ڵ ده‌گری، وهك ظیهار لی‌جیوونی تیادایه، وهك ته‌لاقیش حه‌رام بوونی تیادایه.

نه نجامی ظیهار:

یه کهم: حه رامه چوونه لا هه تا که فارمت ده دا.

دووهم: که فارمت پئویست ده بی به په شیمان بوونه وه، که پیشی ده گوتری: عه ود، واته: که پرانه وه. ظیهار که ره نه گهر ده سبه جی ژنه که ی ته لا قدا یا به ههر شیومیی دهستی له دهستی بووه نه وه دانانری به که پراوه (عاند) و که فارمتی ناکه ویتته سهر، ده نا که فارمتی ده که ویتته سهر، چونکه لیچوواندنی ژن به دایکه وه نه وه ده خوازئ که جاریکی تر به چاوی ژنیتی ته ماشای نه کا، ده ی ههر کاتی وه ک ژن رایگرتته وه واتای وایه که له قسه ی خو ی په شیمان بوته وه.

که فارمتی ظیهار:

که فارمتی ظیهار به ریز به یه کی له م سئ شته جیبه جی ده بی، به م رهنگه نه گهر یه که میان ده سگیر نه بوو بجیتته سهر دووه میان و نه گهر دووه میشیان ده سگیر نه بوو نه و جا بجیتته سهر سییه میان،

یه کهم: نازا دکردنی به نده یه کی موسولمانی وا که نهنگی وای پیوه نه بی که زیان به کارو کاسپی بگه یه نی، وه کوو کویری و گو دی و گوجی. جا نه گهر نه وه ی ده سگیر نه بوو نه وه پئویسته دوو مانگ له سهر یه ک به رۆزووبی، جا نه گهر نه م دووه مه پیشی ده سگیر نه بوو نه وه ده جیتته سهر سییه م که بریتتییه له وه: خۆراک بدا به شهست که سی نه دارا، وه ههر یه کی (مودد) یك دانه ویله یان بداتی که بو سهر فتره بشی، نه مه ییش دهقی قورنانه، خوای گه وره ده فهر موی: {وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ

مِنْ نُسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسًا { ههتا {فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا - سورة المجادلة - ۵۸/۳-۴} . سه له مهی کوړی صه خر (ره زه خواه ایښه) فه رمووی: پیاوړی بووم زوړم حمز له ژن بوو، جا که رهمه زان هات نه بادا له رهمه زانا بچمه لای ژنه کهم، هاتم ظیهارم له گهل ده کرد، ههتا رهمه زان دمروا ا شهوی ژنه کهم خه ریک بوو خزمه تی دم کردم له و کاته دا له پر چاوم به شوی نیکی که وت و نیتر خوّم بو رانه گپراو هل پهریمه سهر کوئی و چوومه لای، جا بو سبهینی قسم بو خزمه کانم کردو گوتم: ورن له گهلما ده چین بو خزمه تی پیغه مبه ر (مرومه خواه له سه ربه) گوتیان: نه به خودا نایهین، جا خوّم چووم بو خزمه تی و عه رزیم کرد، فه رمووی: نه مه یشت کرد نهی سه له مه! گوتم: نهی پیغه مبه ری خودا! به لئ نه مه یشم کرد، نه مه یشم کرد، به لام نه مه تام راوه ستاوم له بهر باری خودای گه ورو شو کمه ندا، خودای گه وره فه رمانی به چپیه به وه حوکم بده، من ملم که چه بو نه وه، فه رمووی: به ندهی نازاد بکه، منیش دهستم مالی به لاملماو گوتم: به و که سه که توی کردووه به پیغه مبه ری راست و دروست جگه له خوّم که به ندهی خودام به ندهی تر گومان نابهم. فه رمووی: ده دوو مانگ له سه ریه که به روژووبه. گوتم: ناخر من به هوئی روژووه ووه تووشی نه م کیشو به ریه بووم! فه رمووی: ده شه ست مهن خورما دهر خواردی شه ست هه ژار بده. گوتم: به و که سه که توی کردووه به پیغه مبه ری راست و دروست خوّم و ژنه کهم به بی شیو سه رمان ناو ته وه، وه نه وهی پی بگو ترئ خوړاک نه مان بوو. فه رمووی: دمېړو بو لای سه رکاری سه ر زمکاتی به نی زوره یق، زمکاته که ی لی

وهرېگره، شهست مهن خورماي لي بده به شهست ههزارو باقى
مهندهكېشى بو خوتو خيزانت بيخون بو خوتان. جا منيش گه پرامه وه
بو لاي خزمانم پيم گوتن: نيوه سهرى دنيا تان له من هينايه وه يهك و
راتان خراب بوو، به لام پيغهمبهر (مرويه نواه له سهر به) دل فراوان و به
حموسه لايه وه راي فره خاسه، وه فهرمووشى كه زمكاته كه تان بو من بى.
(نه حمه دو نه بو داوودو تيرمى زى و حاكم و نيبنو خوزميه
گير اويا نه ته وه. حاكم به ساخى داناوه، تيرمى زى به جوانى داناوه).

٢٨٨) شهره نه فرين (ليمان):

ليمان له زمانا له (له عن) دروست بووه، كه به وانا
دوور خستنه وه يه، بويه وانا و نراوه چونكه شهره نه فرين گهر دگان دوو
كه سن، مسوگهر يه كيكيان درو دهكهن، درو زنيش مه لعوونه، واته
نه فرين ليكر اوه، له بهر نه وه يش چونكه ههر دوو نه فرين كهر هه تا
هه تا يه له يهك حهرام دمبن، له بهر نه وه له يه كتر يش دوور دهكه ونه وه.

شهره نه فرين له شهر عدا بريتييه له چه ند قسه يه كي ديارى،
كراوه به مه هانه ي رهوا بو پياوى ناچار كه تومه تي داو نپيسى بده ته
پال نه وه كه سه ي كه نابرووى له كه ردار كردو وه.

سهر به لگه كه ي نه م فهرمايشته ي خودا ي گه وره يه: { وَالَّذِينَ
يَزْمُونَ اَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ - سورة النور -
٦/٢٤ } . هوى هاتنى نه م نايه ته نه م رووداوه يه هيلالى كورى نومه ييه

هاته خزمەتى ھەزرىت (دروودى خۇداي گەۋرەدە لەسەربىن) شەرىكى كۆپى سەمىھى نا بە قىنگى ژىنەكەي خۇيەۋەو گوتى: بەسەر ژىنەكەمەۋە گىرتوۋمە، ھەزرىت (دروودى خۇداي لەسەربىن) ھەرموۋى: شتى وا بە ھىسەي رووت، بەبىن بەلگە سەر ناگرى، يا بەلگەو شايەت راست دەكەيتەۋە يا دارى ھەددى بوختان لە پىشتت دەدرى! گوتى: ئەي پىغەمبەرى خۇدا! ئەمە چۆن ھالىكە، كاتى پىاۋى بەسەر پىشتى ژىنى خۇمانەۋە بگرىن، بىرۆين بە شوپىن بەلگەو شايەتدا بگەرپىن! ھەزرىت (دروودى خۇداي لەسەربىن) ھەرموۋى: ھەر ئەۋەپە ياخود بەلگە پەيدا دەكەي يا خۆت نامادەكە بۆ دارى ھەددى بوختان بۆ ژىنى مەرد.

ھىلالىش گوتى: بەۋ خۇداپە كە ئەم ئايىنە راستو دروستەي بە تۆدا ناردوۋە بۆ ئىمە، قىسەكەم راستە، كەۋابوۋ لىم روۋنە كە خۇدا سىرووش (ۋەھى) بۆ تۆ دەنىرىۋ پىشتى مەن رىزگار دەكا لە دارى ھەدد، چۈنكە خۇدا لەگەل ھەقە. ئىتر ھەزرىتى جوبرائىل ئەم ئايەتەنەي بۆ ھەزرىت ھىنا.

بىر يارەكەنى شەرىنە فرىن:

ھەركاتى مىرد بوختانى داۋىن پىسى بداتە پال ژىنى خۇي شايانى دارى ھەدد دەبى چۈنكە پىغەمبەر (دروودى خۇداي لەسەربىن) دەفەرموۋى: يا بەلگەو شايەت راست دەكەيتەۋە يادارى ھەددى بوختان لە پىشتت دەدرى. بەلام بە يەكە لەم دوو شتە لە دارى ھەدد رىزاگارى دەبى. يا بە بەلگەو شايەت، يا بە شەرىنە فرىن، ۋەك لە دەقى ھەرموۋەدەكەدا رابوورد، جا ھەر كاتى مىرد سوور زانى كە ژىنەكەي داۋىن پىسە، يا

ژنەكە خۇي پېي لېنا، يا قاوبلاو بۆۋە كە كابرېيەك دەستى لەگەن
ژنەكەيدا تېكەل كىردوۋە، يا لەكاتى گومان لېكراۋدا پياۋى ھاموشۇي
دەكا، يا پياۋىكى لەسەر شېۋەيەكى ناشايستە لە ژېر پېخەفى ژنەكەيدا
بېنى، ئەۋە لەم شېۋانەدا مېرد بۆي ھەيە كە تۆمەتى داۋىن پېسى لە
ژنى خۇي بىدا. ئەگەر مىندالېشىيان ھەبۋو، مېردەكە سوور دەيزانى كە
ئەۋ مىندالە لەۋنىيە، ئەۋە لە سەرى پېۋىستە كە بەھۇي
شەرنەفرىنەكەۋە حاشا لەۋ مىندالەيش بىكا، ھەتا لەھى ئەۋ دەرچىۋ
بەزۆل دەرچى. كاتى بۆي ھەيە كە حاشا لەۋ مىندالە بىكاۋ بلى: ھەق
دەزانم كە ئەم مىندالە لە مىن نىيە: كە ھەرگىز بە دەستى نەگرتى، يا بە
دەستى گرتى بى بەلام مىندالەكە بە كەمىر لەشەش مانگ لەدايك بوۋى، يا
بە زياتر لە چۈار سال لەدايك بوۋى.

شېۋە شەرنەفرىن ئاۋايە :

كاتى كار گەشت بە شەرنەفرىن، ئەنجام دانەكەي ئاۋايە: مېرد
دەلى: شايەتى دەدەم بە خوداۋ خودا دەكەم بە شايەت كە لەم تۆمەتى
داۋىنپېسىيەدا كە دەيدەم لە فېسارە كەسى ژنەم، راست دەكەمۋ بوختانى
بۇ ناكەم، ۋە ئەم مىندالە، يا ئەم كۆرپەلەي ناۋ سكى ئەم ژنە لە
داۋىنپېسىيەۋ لە مىن نىيە. دەبى ئەم شەرنەفرىنە بە فەرمانى
فەرماندارى ۋلات بى، يا بە فەرمانى جېدارى بى، چونكە شەرنەفرىن
دادەنرى بە سوپىند، دەي گشت سوپىندى دەبى بە فەرمانى قازى بى كە
جېدارى فەرماندارە. ۋا باشە كە لەسەر مېنەبەرىش بى ۋە لەناۋ كۆمەلى
موسولماندا بى، چونكە ئەۋە دەبى بەھۇي گرنگى كارەكە، ئەۋەدەش

باشتر مەردوم چاوترسىن دەگا. ئەگەر ژنەكەى لەوئ ئامادە نەبوو بەناوى خۆى ناوى دىنى، لە ھەمان كاتدا ناوى بنەچەشى دىنى ھەتا لە كەسكى تر جيا بېيتەو، بەلام ئەگەر ژنەكە لە كۆرەكەدا ئامادە بوو ئەوئندە بەسە كە ئامازەى بۇ بكا. جا مىرد چوار جار لەسەر يەك لەھەل و مەرچىكى ئاوادا ئەم سوئندەى پېشەو دەخوات و لەجارى پېنچەمدا دەئى:

شاھەتى دەدەم بەخودا كە من راست دەئىم لەوئدا كە دەئىم بە ژنەكەم، كە وەپالدىنى حېزىتتە، لەئەتە و نەفرىنى خودام لە سەربى ئەگەر درۆ بكەم لەم شاھەتتەدا. چونكە دەقى قورئان لەسەر ئەم جارى پېنچەمە بەم شېوئە ھەيە. جا كاتى مىرد گەشتە سەر ئەم جارى پېنچەمە كە بۇ پياو نەفرىن و لەئەتەى وا تىادا، ھەروا ژن كە گەشتە سەر ئەم جارە كە بۇ ژن غەزەبى خوداى تىادايە، سونئەتە بۇ قازى كەپىى بلى: ئەم جارى پېنچەمە سزای ھەردوو جىھان مسۆگەر دەكاو ماھەى رىسواىى دىن و دىنايە، لەبەر ئەو لەخودا بترسەو ئەگەر دەزانى راست ناكەى وازبېنەو پى لە راستى بنى، چونكە بەراستى من مەترسى ئەووم ھەيە ئەگەر راست نەكەى لەئەتە و نەفرەتى خودا بۇ خوت مسۆگەر بكەى. ئەم ئامۇزگارپە بۇ ئەوئە كە پەشىمان بېنەو، سونئەتە ئەم ئايەتەيان بۇ بخوئىنى: {إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} - سورة آل عمران - ۷۷/۳. ھەروا گەرەكە كە ئەم فەرموودەى پېغەمبەرىشيان بەسەردا بخوئىتەو: ھەر ژنى بە درۆ مندالى بلكىنى بە ھۆزىكەو، كە

لهوان نه‌بڼ، نه‌وه به‌شی له‌خودا بر‌اوه، وه خودا نی‌باته به‌هه‌شت، وه همر باوکی حاشا له منالی خوئی بکا، که به به‌رچاویه‌وه بی‌و بچی، نه‌وه خودا له روژی قیامه‌تدا خوئی پی‌پیشان نادا، وه له به‌رچاوی پی‌شینان و پاشینان ته‌ریقی ده‌کاته‌وه. له گیرانه‌وه‌یه‌کا: له‌به‌ر چاوی گشت دروستکراوانی خودا ریسوای ده‌کا. (نه‌بو داوودو نه‌سائی و نی‌بنو ماحه گیراویانه‌ته‌وه. نی‌بنو حبیبان به دروستی دانا‌وه. دروست: ساخ: صه‌حیح).

نه نجامی نه‌م شایه‌تییه‌ی می‌رد نه‌م پینج شته‌یه :

یه‌که‌م: حه‌ددی بوختیانی له کوژ ده‌که‌وئ، به‌پئی نه‌م نایه‌ته: (فشه‌اده ا‌حده‌م) واته: حه‌دده‌که له کوژی ده‌کاته‌وه. چونکه به‌پئی ری‌زمانی عه‌ره‌بی وشه‌ی (فشه‌اده) مو‌بته‌دایه، خه‌به‌ره‌که‌ی مه‌حذووفه، ته‌قدیره‌که‌ی ناوایه: (فشه‌اده ا‌حده‌م.. تدرا عنه الحد). به‌لام وشه‌ی (اربع شه‌ادات) له نایه‌ته‌که‌دا خه‌به‌ر نیه بو نه‌م مو‌بته‌دایه، نه‌وه خه‌به‌ره بو مو‌بته‌دایه‌کی تری مه‌حذووف، که (هی)‌دیه، ته‌قدیره‌که‌ی ناوایه: (هی اربع شه‌ادات).

دووهم: حه‌ددی داوینپیسی له‌سه‌ر ژنه‌که مسو‌گهر ده‌بی نه‌گهر شه‌ره‌نه‌فرین نه‌کا، وه‌ک خوای گه‌وره دم‌فرموئ: {وَيَذْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ - سورة النور - ۸/۲۴}.

سییه: جوودابوونهوه له نیوانیاندا مسوگر دهبی. به لگه
 نه مهیش نه وهیه: ژن و میړدی له سه رده می چه زره تدا شه پنه فرینیان
 کرد، پیغه مبه (دروود خواه له سه ربه) له یه کی جیا کردنه وه و مناله که ی لکان به
 دایکه که وه! (بوخاری و موسلیم له نیبو عومره وه گیراویانه ته وه)
 (ته ماشای تاجول نوصول ب/ ۳ ل/ ۱۶۹ بفرموو - و مرگیر).

چوارم: مناله که دهبی به ی ژنه که و له مندالی پیاو که
 دمرده چی و بنه چه و نه سه ب نامینی له نیوانیاندا.

پینجه: به نیجگاری بو هه میسه هه تا هه تایه نه و ژن و میړده
 له یه کتری حرام دهن. به پیی فرموده ی خوشه ویست (دروود خواه له سه ربه)
 که دمفرموی: هر ژن و میړدی شه پنه فرین نه انجام بدن نیت نابنه وه
 به ژن و میړدی یه کتری! به پیی نه فرموده یه تریش، پیاویکی
 عه جلانی شه پنه فرینی له گهل ژنه که ی خوی کرد، پیغه مبه (دروود خواه
 له سه ربه) پیی فرموو: نیت نه ژنه له ژنی تو دمرچوو، فرت پیوه ی نه ما.
 چونکه نه گهر نه جیا بوونه وه یه به نیجگاری نه بوا یه پیغه مبه
 ماوه که ی به یان ده کرد، که هه تاکه یه، هر وهك له ژنی سی به سی ته لاق
 دراودا ماوه که به یان گراوه به م نایه ته: (حتی تنکح زوجا غیره).

شیوه ی شه پنه فرین کردنی ژنه که:

ژنه که ییش ده لی: شایه تی دده م به خودا که نه میړده ی منه
 درود ه کاو من داوین پاکم و بوختیانم بو ده کا. وه چوار جار نه مه دووباره
 ده کاته وه، نه و جا هازی ناموژگاری ده کا له سه ر شیوه ی پیشه وه که

باسکرا، نهوجا له جاری پینجهمدا ژنهکه دهلی: خهشمو توورپییو غهزمبو قاری خودا لهسهر من بی ژهگهر نههم میردهی من راست بکا. نهنجامی نههمیش نهوهیه: حهددی داوینپییسی لهکۆل ژنهکهیش دمکهوئ. بهپیی نایهتی: {ویدرا عَنهَا الْعَذَابُ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ}. نهگهر میردهکه لهوئ بوو ژنهکه نامازهی بو دمکا، نهگهر لهوئ نهبوو به جوړئ ناوی دههینئ که پئی بناسریتهوه.

(۲۸۹) عیدده (العدة):

عیدده له زماندا له (عهدهد) وهرگیراوه، که به واتای ژمارهیه، چونکه زوربهی کات عیدده ژمارهی تیادایه. له شهرعی شهریفدا بریتیه له خورگرتنی ژن بهبی میرد لهبهر یهکئ لهه هویانه: ههتا بزانی که مندالدانی چۆلهو خلییه له مندال، یا لهبهر (تعبد) و خواپهرستی، یا لهبهر دهربرینی تازیباری بههوی مردنی میردهوه. بهوشهی (ژن) پیاو دمردهچی، چونکه پیاو له دوو حالهتدا نهبی عیددهی لهسهر نیه:

حالهتی یهکههم: میردئ ژنهکهی به تهلاقی رجعی تهلاق بدا، وه بیهوئ ژنیکی خوئی نهو ژنه ماره بکا که دروست نهبی ههردوکیان به یهکهوه ژنی بن، وهك خوشکی، یا پووری، نهوه دهبی نهو میرده چاومروانی بکا ههتا عیددهی ژنهکهی تهواو دهبی.

دووم: مېردى چوار ژنى ھەي، يەككىيان بە تەلاقى رجى تەلاق بىدا، ئەومىش دروست نىە ژنىكى نر مارە بكا ھەتا عىددەى ژنە تەلاقىدراوہ رجىيەكەى بەسەردەجى. بە وشەى (ھەتا بزانرى كە منالدىنى چۆلە) ژنى مندىل نا بالىو نا ئومىدو ژنى بە دمست نەگىراوى مېرد مردو و ژنى كورى مندىل و ژنى پياوى چوك براو دمردەجى، چونكە عىددەى ئەمانە بۆ پاكبوونەومى منالدىن نىە، بەلگوو بۆ پەرستش و خواپەرستىيە.

عەيدە چوار جۆرە:

جۆرى يەكەم: بەرابوردنى سى پاكىي وايە كە لە پىش و پاشيانەوہ خوڭىنى بىنويژى ببى. ئەمەيش بۆ ژنىكە كە خاومە بىنويژىبى و ئازادى، چونكە خوا دمفەرموى: {وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ - سورة البقرة - ۲/۲۲۸} بەلام نەگەر ژنەكە كە نيزەكى خاومە بىنويژى بوو عىددەكەى دوو پاكىيە، بەپىي ھەرمائىشتەكەى عومەر (رەزە خاوايىيە) كە دمفەرموى: عىددەى كەنيزەك دوو پاكىيە، لەبەر ئەومىش كە كەنيزەك لە ھەندى شتدا نيوەى ژنى ئازادى بۆ ھەيە، كە لىرەدا دەكاتە پاكى و نيوى، بەلام نيو پاكىيەكە دمكرى بە يەك پاكى تەواو، چونكە پاكى زەحمەتە بەش بەش بكرى، دەق وەك تەلاق، چونكە ژمارەى تەلاقى كەنيزەك نيوەى ژمارەى ژنى ئازادە، كە دەكاتە تەلاق و نيوى، بەلام لەبەر ئەومى كە تەلاق لەت لەت ناكرى نيو تەلاقەكە دمكرى بە تەلاقتىكى تەواو. مەبەست لە پاكى

قورنە، كە وشەيەكى قورئانييە، كە برېتتيە لە پاكى يەك لە نيوانى دوو بېنوئزىدا.

جا نەگەر لەكاتى پاكيدا ژنى تەلاق درا، ھەر چەند يەك دقيقە لەو پاكىيە مابى، عىددەگەى تەواو دەبى بە دەستکردن بە بېنوئزى سىيەم، واتە ماوەى نەو پاكىيە دادمەرى بە پاكىيەكى تەواو. بەلام نەگەر لەكاتى بېنوئزىدا تەلاق درا، عىددەگەى تەواو دەبى بە دەستکردنى بە بېنوئزى چوارەم. كەس پاكى تەواويان تى دەكەوى. نەگەر ژنەكە دەستوورىكى رىكوپىكى بۇ بېنوئزى نەبوو، وە گوتى عىددەم بە سى پاكى تەواو بوو، وە قسەكەى رى تى دەچوو ئەو بەاومەرى پى دەكەرى، خۇ نەگەر گومانى خراپى پى برا گەرمەكە كۆلنەمەى لەگەل بكەرى و سوپند بەرى ئەوسا بەاومەرى پى دەكەرى، بەلام نەگەر دەستوورىكى رىكوپىكى ھەبوو بەبى سوپند بەپى ئاسايى بەاومەرى پى دەكەرى.

جۆرى دوووم: ژنى مندال و ژنى ناومىد (صەغىرە ئاييسە) ئەم جۆرە ژنانەيش نەگەر نازاد بوون عىددەگەيان سى مانگى تەواو، چونكە خواى گەورە دەفەرموى: {وَاللّٰي يَسْنَنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِّنْ نَّسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللّٰي لَمْ يَحْضَنْ - سورة الطلاق - ٤/٦٥} واتە: ئەو ژنانەتان كەبى ھىوا دەبن لە ھەيزو بېنوئزى لەبەر پىرى نەگەر نازانن عىددەميان چەندەئەو بەزانن كە عىددەميان سى مانگە، ھەروەھا ئەو ژنانەيش كە لەبەر مندالى ھىشتا نەكەوتوونەتە سەر بېنوئزى.

ئەم جۆرە ژنانە ئەگەر ئازاد نەبوون عىددەيان مانگو نىۋىكە.
تەمەنى ئانومىد بوون بۇ ژن لە بىنۋىژى، قىلى دەفەرمۇي: پەنجا
سالە، قىلىكىش دەفەرمۇي: شەست سالە، بەلام ھەرە مەشھور ئەوئە
كە شەستو دوو سالە.

ۋەكى تىرىش بۇ ئانومىد بوونى ژن ئانومىد بوونى ژنانى خەلگى
ۋلاتەكەى رەچاۋ دەگرى، گوتىيار (قىل)ئ دەلى: ئانومىد بوونى
كەسوكارى دايك ۋ باۋكى رەچاۋ دەگرى، ئەگەر ژنى خويىنى وشكى كىردە
خوۋى ئازادىي يا ئازاد نەبى، ئەو دەبى خۇى بگرى تا دەكەۋىتەۋە سەر
بىنۋىژى، ئەۋكاتە بە چەند پاكيەك عىددەى تەۋاۋ دەبى، دىنا بە
مانگ عىددە دەگرى، نەفەقەى لەم ماۋىدا بەردەۋام دەبى، بە خۇراك ۋ
جلو بەرگىەۋە ھەتا دەكەۋىتەۋە بىنۋىژى، يا دەگاتە تەمەنى
ئانومىدى ۋ بى ھىۋايى لەسەر راي باۋەرپىكراۋ.

جۆرى سىيەم: ژنى مىرد مردو، ئەگەر ئازاد بى عىددەكەى
چۈر مانگو دەۋۋە بە شەۋەكانىەۋە. چۈنكە يەزدانى پاك دەفەرمۇي:
{ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ
أَشْهُرٍ وَعَشْرًا - سورة البقرة - ۲/۲۳۴ } ۋاتە: ئەۋ پياۋە موسولمانانە
كە دەمرى ۋ ئەكانىيان لەپاش خۇيان بەجى دەھىلن، دەبى ئەۋ ژنانە تا
ماۋى چۈر مانگو دەشەۋ چاۋەرۋانى بكنو لەۋ ماۋىەدا
شۈۋنەكەنەۋە. بەلام ئەگەر ژنى مىرد مردو كەينزەك بوو ئەۋە
عىددەكەى نىۋەى عىددەى ژنى ئازادە، كە دەكاتە دوو مانگو پىنج
رۇۋا.

جۆرى چوارەم: ژنى دوو گيان (واته: سكېر) خواي نازاد بى يا
كه نيزهك بى، عيىدهكهى به دانانى سكهكهيهتى، چونكه زاتى مهزن
دمه فرموى: { وَأُولَٰاتُ الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ } - سورة
الطلاق - { ٦٥/٤ } واته: وه نهو ژنانهيش كه سكيان ههيه نهوه ماوهى
عيىدهكهيان تا دانانى سكهكهيهانه).

جا خواي سكهكه زيندووبى يا مردووبى، وه خواي پارچهيى
گوشتى تهواوى رهسابى، يا پارچهيى گوشتى ناتهواوى نارهسابى، بهلام
نوطفه وه لهقه دانانرين بهسك نوطفه واته: تنوكه ناوى باوك.
عهلهقه: خوينپاره. وه خواي ميىرد مردووبى يا ميىرد زيندووبى، چونكه
رووكارى نايهتهكه نيشانهى نهوهيه، لهبهر نهه فرمودميهى بوخاريش
كه نهمه پالفتهى واتاكهيهتى: ههندي زانا دهپانفرموو كه عيىدهى
ژنى ميىرد مردوو بهدواهه ميني دوو عيىدهكهيهتى.

يهكه ميان: بهپيى نايهتهكهى بهقه ره چوار مانگو ده رۆژه.

دووهميان: بهپيى نايهتهكهى سوورمى تهلاق (كه گهلى لهدوا
بهقه ره هاتوو) به دانانى سكهكهيهتى. جا كه نهه قسهيه دهگاتهوه به
ئيبنو مهسعوود لهسهر نهه شيويه رهخنهى لى دهگرئ: چون وادهبى؟
ئييه نهگهر سكهكهى بارى گران بكاو عيىدهكهى دريژ بكاتهوه بو زياتر
له چوار مانگو ده رۆژ نهوهى بو برپار دمدن، كهچى نهگهر سكهكهى
بووى ببي به بار سووكى و عيىدهكهى له چوار مانگو ده رۆژ كه متر
بكاتهوه، نهوهى لى قه بوول ناكهن و دهليى: دهبى چوار مانگو ده رۆژ
تهواو بكا؟ قسهى راست نهوهيه كه له ههموو حالىكا عيىدهى ژنى

سکېر، خوای میړد مردوو بی یانا، به دانانی سکه که یه تی، چونکه
 نایه ته که ی سوورمتی ته لاق له دوا نایه ته که ی سوورمتی به قمره هاتوو،
 واته: مه به ستی نیبنو مه سعوود نه و د یه نایه تی { الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ
 يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ - نایه تی - وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ } نه سخ
 دمکاته وه. نه مه پوچته ی مه به ست له م قمر مووده یه یه، له عه ینیدا
 ته ماشای سوورمتی به قمره سوورمتی ته لاق بکه (ج/۸ ص ۱۲۳ - ج ۱۹
 ص ۲۴۶). به نده لیړدا نه م پرسیاره ده که م: چو ن حدیث ناوا له کتیبی
 شهر عدا نه قل ده کړئ: دانهر (ومعه ته فواء لیه) لیړدا ناوا به لکه به م
 قمر مووده یه ده ینیته وه: { ولما فی البخاری عن ابن مسعود (رضی الله
 عنه) فی المتوفی عنها زوجها وهی حامل قال: (اتجعلون علیها
 التغلیظ ولا تجعلون لها الرخصة) فنزلت (وأولات الاحمال...)!!
 نه مه ده قی نه م نوسخه یه که وا له بهر ده ستی مندا (ج/۲ ص ۱۸۹)،
 چونکه وشه ی (فنزل) نه وه ده گه یه نی که فاعیلی وشه ی (قال) ه،
 پیغه مبه ربی، وه رسته که ی دوا وه قسه ی حه زرت بی، به لام نه مه
 وانیه، زه میری (قال) ده گه ریته وه بو نیبنو مه سعوود، وه که له صه حیجی
 بو خاریدایه، ده ی چو ن له دوا وه فاتی پیغه مبه رب نه م ره خنه ی نیبنو
 مه سعووده ده بی به هو ی هاتنی نایه ت؟. نه مه ده قی نه م حه دیته
 ده سکری کراو د یه: (عن محمد بن سیرین... فلقیت مالک بن عامر..
 قلت کیف کان قول ابن مسعود فی المتوفی عنها زوجها وهی
 حامل؟ فقال: قال ابن مسعود: اتجعلون علیها التغلیظ ولا
 تجعلون لها الرخصة.. لنزلت سورة النساء القصری - سورة

الطلاق - بعد الطولی - سورة البقرة). بېروانه (عمدة القارى ج/۸ ص ۱۲۲) له بهرگى نۆزدهى عومده تولقاریندا له لاپهړه (۲۴۶) دا ناخړى نهم حهدينه ناوايه (عليها الرخصة لنزلت سورة النساء القصرى - الطلاق - بعد الطولی واولات الاحمال اجلهن ان يضعن حملهن). خودا به میهرمبانى خوى په نامان بدا له هه لى گه ورده له خولیبای بوون - و مرگيې).

نوبه يه کورې که عېب (ره راځه اوبه) دمه رموى: گوتم: قوربان!
 نهى پيغه مبهري خودا! بريارى نهم نايه ته {وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} بۆ زنيکه که سى جار ته لاق درابى، يا بۆ زنيکه که ميړده کهى مردبى؟ فهرمووى: نهم نايه ته بۆ هه ردو ولايانه (نه حمه د/ داره قوطنى) زوبه يري کورې عه وام (ره راځه اوبه) دمه رموى: نوممو کولشوومى کچى عقبه ژنه بوو، دووگيان بو، پى و مانگى خوى بوو، پيى گوتم: يه که ته لاقم بدهو بيکه به مايه ي دلخوش بوونم، منيش يه که ته لاقمداو نه و جا چووم بۆ مزگهوت بۆ نويز، که هاتمه وه نوممو کولشووم سکه کهى دانابوو (واته: بائين بوو بوو به به ينيوونه ي صوغرا - و مرگيې) جا له تاوانا گوتم: ناي نهم ژنه چۆن خه لته تانمى و ده ستى بريم خوا توله ي نهم فيله ي لى بکاته وه! له پاشا چووم بۆ خزمه تى حه زرمه ت و باسه که م عه رزى کرد، فهرمووى: تازه کار له کار ته رازاوه، نامه ي خوا حوکمى مه سه له کهى بريوه ته وه، که نه وه يه عيده دى دووگيان به دانانى سکه که يه تى. که واته دووباره خوازيبى بکه ره وه بۆ خوت، نه گهر رازى بوو له خوتى ماره بکه ره وه، دما تازه له ژنى تۆ دمرچوو!.

نوممو سه له مه (ره زاه خواه لایب) فهرمووی: سوبه یعهی نه سه له مییه، له پاش مردنی میړده که ی، به چهند شهوئ مندالی بوو، وه نه مه ی باس کرد بو پیغه مبه ر (مرویده خواه له سه ربڼ)، پیغه مبه ر (مرویده خواه له سه ربڼ) پیی فهرمووی: ده توانی شووبکه یته وه. (بوخاری) له گیرانه وه یه کا: له دوا مردنی میړده که ی به نیومانگ مندالی بوو.

عومه ریش دمه فهرموئ: نه گهر تهرمی میړده که ی له سه ر تاته شو ربی سکه که ی دابن، ماره ی دی له میړدی نوئ! چونکه عیدده ی ته واو بووه.

مه رجه که سکه که بهری جوونه لایه کی ره وایی، یا هی جوونه لای شوبه بی. به لام مندالی زورل بو عیدده رول نابینی، چونکه ناوی داوینپیسی بیړیزه.

ته لافندراوی به دهس نه گراو، چ کچی چ بیوه زن، عیدده ی نیه، به پی نایه تی {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا - سورة الأحزاب - ۴۹/۳۳} واته: نه ی که سانی که خاوه ن باوهر و نیمان! کاتی زنانی موسولمانتان ماره گرد بو خو تان، وه له پیش نه وه دا که بچه لایان ته لاقتان دان، نه وه هه ی عیدده تان به سه ریانه وه نیه تا حلیبی بکه ن له سه ریان).

۲۹۰) منالدان پاك كردنه وه (الاستبراء):

پاك سازى منالدان به عهره بى پيى دهگوترى: نيستبراء، نيستبراءيش له زمانى عهره باندا واته: داواى پاكي و پاكراگرتن، له شرعيشدا برتييه له وه كه كه نيزه كه له كاتى گوپنى خاوه نيدا ماوهيه كي دياريكراو چاوهرپوانى بكاو ئاغاي نوپى دروست نه بى له گه لى هه تا منالدى پاك ببته وه له ناوى ئاغاي كوني، به نيازى خواهرستى. سهر به لگه كه لى ئهم فهرمووده يه حه زرده (مرووده خواهره وه) كه له باره لى ژنه تالانبيه كاني هوژى نه و طاسه وه يه: كه نيزه كي سكر نابي خاوه نى بر واته لاي، هه تا سكه كه لى داده نى. كه نيزه كي قسريش هه تا يه كه بينويژى ته واوده كا (نه بو داوودو كه ساني تر گيراوپانه ته وه).

هو پاكسازى منالدى (دووشته):

يه كيكيان: بهيدا بوونى خاوه نيديه له كه نيزه كدا، ئيتير چ به هو لى كه له پوور گرته وه ئاغاهى بووبى به خاوه نى، وه چ به هو لى كرپن و پي به خشين و راسپيرى و ديل كردنه وه بووبى به ئاغاي، ئيتير خواى كه نيزه كه كه مندا لى بى، يا گه وره بى، قسري بى يا سكراربى، كچ بى يا بيومزن بى، وه خواى له وه وييش پاك سازى منالدى كردبى يانا، وه خواى خاوه نى پيشووى پياو بووبى يا زن بووبى، زهلام بووبى يا كورپكى مندا لى بووبى چونكه فهرمووده كه لى ژنه ديله كاني غه زاي هوژى نه و طاس گشتايه تى دهگه يه نى. وهكى زانراويشه نه و ژنانه زنى هه مه جوربان تيدا بووه، كچ و زن و بيومزن و پيرمژنيان تيدا بووه.

جا سەرنج دەدەپ: ئەگەر كەنيزەكەكە خاۋەن بېنۇيۇزى بوو
 منالدىنى بە يەك بېنۇيۇزى پاك سازى دەكا، گوتيارىكىش دەلى: بە يەك
 پاكى، چونكە عىددەى ژنى كەنيزەك بە يەك پاكييه، ئەمىش وەكوو
 ئەو، بەلام ئەگەر خاۋەن بېنۇيۇزى نەبوو، لەبەر منالى يا نانومىدى، دوو
 راھەيە، قىلى دەلى: بەسى مانگ خۇى پاك سازى دەكا، قىلى تر دەلى:
 بەپىي فەرموودەكە بە يەك مانگ. ئەگەر دوو گيانىش بى ئەوۋە خۇى
 پاك سازى دەكا بە دانانى سەكەكەى، چونكە فەرموودەكە بەلگەى
 گشتايەتتايە لەم بارەيەوۋە.

ھۆى دووھەم:

بۇ پېويستېوونى پاكسازى منالدىن نەمانى خاۋەنيتتايە لە
 كەنيزەكى بە دەستگىراۋدا، كە بەھۆى ملكايەتتايەوۋە ئاكاكەى چووبىتە
 لاي، خۋاي نەمانەكەى بەھۆى مردنى ئاكاكەيەومىن يا بەھۆى ئازاد
 بوونى خۇيەوۋە بى، جا گەرەكە منالدىنى پاكسازى بكا، چونكە خاۋەننى
 نوپن نەماۋە، ئەگەر كەنيزەكى خاۋەن مانگ بى پاكسازىيەكەى بە يەك
 مانگە، بە يەك بېنۇيۇزىيە ئەگەر خاۋەننى بېنۇيۇزى بى، بەھىچ جۇرى
 دروست نىە بدرى بە شوو لەپىش پاكسازى منالدىنىدا، بەلام لە پىش
 ئەوۋەدا فروشتنى دروستە.

(۲۹۱) مافی ژنی عیددهگر:

ژنی عیدده گر چند جوړه، یه کیکیان ژنی ته لاقدر اوای رجعییه،
 نهم ژنه له ماوهی عیدده کهیدا ههقی ژیوارو جیگای دانیشتنی ههیه به
 یه کدهگریو، به پیی نهم فهرمایشتهی (درویده خواه له سربو): ههر ژنی
 له عیددهی ته لاقی رجعیدا بی، مافی ژیوارو نیشته مهنی ههیه.
 (داره قوطني و نه سانی).

یه کئی تریان: ژنی ته لاقدر اوای جیاوه بووه، خوای جیاوه بوون
 (بهینوون) دهکی به خولع، یا به هوئی سی ته لاقه وه بی، نهم ژنه بهس
 مافی جیگای دانیشتنی ههیه، خوای سکپر یا قسرب، به پیی نایه تی
 {أَسْكِنُوهُمْ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ - سورة الطلاق - ۶/۶۵}
 واته: نهو ژنه ته لاقدر اوانه تا له عیدده دان دایان بنین لهو شوینانه دا که
 خوټانی تیادا داده نیشن، به پیی دارایی و تهوانایی خوټان) وه به پیی نهم
 نایه تهی تریش {لَا تُخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِهِمْ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ
 بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ - سورة الطلاق - ۱/۶۵} واته: نهو ژنه
 ته لاقدر اوانه له هوډو مالی شهرعی خوټان دمرمه کهن، تا عیدده کهیان
 تهواو دمی، نابی خوشیان له هوډو مالی خوټان دمرچن، مه گهر کاریکی
 ناباری ناشیرینیان لی دمرکه وئی. به لام هه ندی زانا دمه رموون: نهم
 جوړه ژنه ییش دیسان ههقی ژیوارو نشیمه نیان ههیه، چونکه زانراو له
 ریبارزی پیغه مبه ر (درویده خواه له سربو): نهو میه: له ههر شوینی نشیمه
 پیویست بی ژیواریش پیویسته.

ژنیگیش: که له عیددهی مردنی می‌رددای مافی نشیمه‌نی هه‌یه، چونکه کاتی می‌رده‌که‌ی فوره‌یه‌ی کچی مالیک کوژرا پیغه‌مبه‌ر (درووه خواه له‌سهره‌) پپی فهرموو: له مائی خۆت بمینه‌رموه وهك خودا ده‌فه‌رموئ: {حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۳۵} واته: هه‌تا نه‌و ماوه‌ی بۆ عیدده پیویسته ده‌گاته کوژایی. فوره‌یه‌ی ده‌یگوت: ئیتر چوار مانگو ده‌ روژ عیدده‌م گرت.

به‌لام ژنی ته‌لاقدرای نافه‌رمان (ناشزه) نه‌هه‌قی نشیمه‌ن و نه‌ هه‌قی ژیاوی هه‌یه، چونکه ژنی نافه‌رمان نه‌گه‌ر له ژیر رکیزی ژنو می‌ردایه‌تیش دای ژیاوو نشیمه‌نی نا‌که‌وئ، ئیتر چۆن به‌ ته‌لاقدرای ژیاوو نشیمه‌نی بۆ هه‌یه. قازی حوسین وا ده‌فه‌رموئ (درووه‌ته‌ خواه لینه‌).

٢٩٢) پیویستبوونی تازیباری و ره‌شپۆشی بۆ ژنی می‌رد مردوو له‌ ماوه‌ی عیدده‌که‌یدا:

(احداد) له‌ زماندا به‌کار نه‌هینانی تیغی تیز بۆ لابردنی موو، له‌ شه‌رعا بریتیه‌ له‌ نه‌کردنی نه‌و شتانه‌ که‌ ده‌بن به‌هۆی خۆرازانه‌وه‌و خۆنارایشکردن، وه‌ك پۆشینی جل و به‌رگی جوان و له‌به‌رکردنی خشل و به‌کاره‌ینانی بۆنی خوش!

نهم ره‌شپۆشییه‌ پیویسته له‌سه‌ر ژنی که‌ له‌ عیدده‌ی می‌رد مردن‌دای، چونکه پیغه‌مبه‌ر (درووه خواه له‌سهره‌) ده‌فه‌رموئ: هه‌ر ژنی باوه‌ری به‌ خوداو به‌ روژی داوایی هه‌یه‌ دروست نیه‌ بۆی که‌ له‌سێ روژ

زیاتر ماتم بگرئ بۆ مردوو، مه گهر بۆ میرد که دهبی نهو چوار مانگو ده شهو تازیباری. لهو ماوهیهدا نابئ جل و بهرگی رهنگین له بهربکا، مه گهر بهرگی که له پیشا رنگ کرابئ و له پاشا چنرابئ، یا چاو برپژئی، یاخوی بۆن خووش بکا، نهو منده ههیه لهو ماوهیهدا که له بینویژی پاک دهبیتهوه که ویستی خوی بشۆرئ ریگهی نهوهی پیدهدرئ که بهقهه پئویست عوودو گولاو نهختی بۆ وانیک بهکار بیئ (شهیخان).

هه موو جوړیکی خشل، زێربئ یا شتی تربئ، پۆشینى دروست نیه، بۆنى خویش نه بۆ جهستهو نه بۆ جل نابئ بهکار بهیئ، ههروهها خه نهو شتی وایش نابئ بهکار بهیئ، بهلام نهخشانندن و رازانهوهی نوین و پێخهف دروسته، ههروهها که رهستهی ناو مال، ههروا دروسته که پاک خوی بشۆرئ، سهرو لهشی بشۆرئ، سهری شانه بکا، نینۆکهکانی بکا، چلک و پیسایى له خوی و لهجل و بهرگی دووربخاتهوه، چونکه نهمانه دانانرین به نارایشتو خو جوانکردن. بهپئی نهه فهرموودیه دروسته کهسێ روژ یا که متر تازیباری بگرئ بۆ کهسانی تر جگه له میرد.

بزانه:

که پئویسته له سهه عیددهگر، که له مال دهرنهچئ وه دروست نیه بۆ کهسێ تریش که به زۆر له مال دهرئ بکا، بهپئی نایهتی: {لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ} مه گهر بۆ کارى پئویست، نهوه

دروسته له مالٍ دهرېچې، وهك نهوه ترسی له خوۍ یا له مالی ههې، له مه پشدا عیددهی میرد مردن و عیددهی ته لاق وهك یه كه.

نادروسته بۆ میرد كه له گهل ژنی عیدده گردها دابنیشی، مه گهر له عیددهی ته لاقی رجعی دابی، چونكه نهوه سهر دهكیشی بۆ كۆبوونه وهی دوو به دووی دوو كهسی نامه حردم، شتی وایش هه دمه هیه، به لام ژنی رجعی درسته له گهلیدا دابنیشی.

٢٩٣) شیر خواردن (رضاع):

رضاع له عهره بیدا ناوه بۆ مژینی مهك و خواردنه وهی شیر هكهی، له شهرعی شهریفدا ناوه بۆ دهر خواردانی شیری ژنی بۆ مندالیتی ساوا له ته مه نیکی دیاریكراودا.

سهر به لگهی نه م باسه نامه ی خوداو ریگهی ره بهرو یه كگرتنی نه ته وهیه. زاتی مه زن دهفه رموی: {وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ - سورة النساء - ٢٣/٤}.

عائیشه (ره زاه خواه لیبه): دهفه رموی: پیغه مبهه (درووه خواه له سه ره): دهفه رموی: ههرچی به هو ی خزمایه تی و زاوژی حه رام ببی به هو ی مه مكوادرنیشه وه حه رام دهبی (شه یخان).

هو ی حه رام بوون:

بۆیه كا مه مكوادرن دهبی به هو ی حه رام بوون چونكه شیر هكه به شیکه له له شی شیر دهره كه، كه منداله كه دهیخوا دهبی به به شی له

لەشى ئەۋىش جا دەق وەك تۆماۋى ژنەكەى ئى دى كە منداۋەكەى ئى
 دروست دەبى! ئىتر ئەو ھۆيە دروست دەبى كە مايمى ھەرام بوونە، كە
 بىرئىتتە لە بە عزىيەت، واتە: پارچەيى لە دايەنەكە دەبى بە پارچەيى
 لە شىرە خۆرەكە، جا ھەرچى بەھۋى ھاۋىنەچەيىيەۋە پەيدا دەبى
 بەھۋى مەمكخواردنىشەۋە پەيدا دەبى، وەك ھەرامبوۋنى مارەكردن و
 شوۋپىكردن بە ئىجگارى، وەك دروست بوۋنى تەماشاكردن و دانىشتن
 پىكەۋە دوو بە دوو، دەستىۋىژ نەشكان لە يەكترى، بەلام لەبەر ئەۋەى
 كە شىر خواردن بى ھىزترە لە پەيۋەندى ھاۋىنەچەيى، ھەموو
 بىرپارەكانى ھاۋىنەچەيى بى ناچەسپى، وەك كەلەپوور لە يەك گرتن و
 ژىۋارو ئازادبوۋن بەھۋى ملكايەتتەيىۋە نەكۈشتنەۋە قەبوۋل نەكردنى
 شايتەتى!.

واتە: دايەن و منالى شىرى كەلەپوور لە يەكتر ناگر، ئەگەر
 يەككىشىيان بوو بە ملكى ئەۋى ترىان ئازاد نابى، بەلام دايك و باوك
 ئەگەر بوۋن بە ملكى مندالى خۇيان ئازاد دەبن، ئەگەر دايەن و منداۋە
 شىرىيەكەى يەككىشان ئەۋى ترىانى كۈشت دەكۈزىتەۋە لە جىياتى،
 بەلام باوك و دايك لە تۆلەى مندالى خۇياندا ناكۈزىتەۋە، دايەن و
 مندالى شىرى شايتەتيان بۇ يەكتر قەبوۋل دەكرى، بەلام شايتەتى منال
 بۇ باوك و دايك يا بە پىچەۋانەۋە رەد دەكرىتەۋە.

شىردانى ھەرامكەر ئەم سى بنىاتەى ھەيە :

بنىاتى يەكەم : شىردەرە، كە پىشى دەگۈترى دايەن، مەرچەكەى
 ئەۋەيە: ژن بى و زىندوۋىي و تەمەنى لە نۆ سال كەمتر نەبى، چۈنكە ژن

لهم ته مه نه وه دمگونجی که منالی ببی، شیردانش وهك بنه چهی
(نه سب) وایه بهر پیچوون (احتمال) سهر دهگری و رؤل دهبینی.

بنیاتی دووهم: شیر، مهرجی نه مهیش نه وهیه شیري ژنی
زیندووبی، وه مندا له که پینج جار شیري نه و ژنه ی خواردبی و هر
پینج جاره که شیر که گه شتبیته ناو گه دمو بوشایی لهشی، وه له
سهرمتای جاری پینجهمی شیر خواردنه که وه ته مهنی له دوو سال
که متری! دهنای گهرنابی، چونکه خوشه ویست (درووه خواه له سهری)
دهمه رموی: شیر خواردن کاتی مبی به هو ی حهرام بوون که ته مهنی
مندا له دوو سال که متری (بهیه هی) له گیرانه وهیه کی تیر میزید:
شیر خواردن کاتی مبی به هو ی حهرام بوون که له مه مکوه بر واته ناو
ریخوله ووه ریخوله کان کش بین و گه شه به لهش بدا. نه مهیش کاتی
روودهدا که هیشتا مندا له شیر نه برابیته و! تیر میزی (درووه خواه لیبی)
دهمه رموی: هه رمو ودهیه کی ساخی دروسته.

هه رکاتی مندا له گه یشته ته مهنی دوو سال، یا پتر شیر کاریگری
نامینی و نابی به هو ی هه دمه بوون، چونکه عایشه (درواه خواه لیبی)
دهمه رموی: جاری پی او له لام دانیشتبوو حه زرت (درووه خواه له سهری)
له وکاته دا ته شریفی هات بو لام، که نه مهی دی له بهری گران بوو،
ته ماشای دمو چاویم کرد تووره بوو، جا عه رزیم کرد: نه ی پیغه مبهری
خودا! نه مه برای شیریمه بیگانه نیه، پیته ناخوش نه بی. هه رمووی:
باش سهرنج بدن له براو خوشکی شیریتان، چونکه مه مکخواردن کاتی
حه له، که له کاتی ساوایدابی، که له بهر برسیتی بی. (شه یخان).

دهی نهم فهرموودمیه نهم راستییه روون دهکاتهوه که شیر کاتی
دهبی بههوی حهرامبوون که خوږاکی سهرمکی ساوایی، دیاره که
کهورهکاری بهشیر خواردن له مهمکی ژن نیه.

بنیاتی سییه: شیر خوره، مهرجی نهمیش نهوهیه که
زیندووییو شیرکه له ریگهی مزینهوه به دم، یا له ریگهی دوشینهوه
که به مهمیه بیخوا، یا له ریگهی تکاندنه ناو لووتیهوه بگاته ناو
بوښایی گهدهی، بهلام نهگهر بهشاف منالهکه ههلی بگری کاریگر نییهو
روژ نابینی.

مهرجی شیر خواردنی قهدهغهکهر:

نهوهیه که له پینج ژهم کهمتر نهبی، به پینی چهند بهنگهیی:

یهکهام: عانیسه (رهزام خواه کهورمه لینه) دهمهرموی: له پیندا نهمه
نایهتی قورنان بوو: (عشر رضعات معلومات یحرم) ده ژهم
مهمکخواردنی دیاریکراو شیردمرو شیرخوره له یهکتر حهرام دهکهن) له
دواپییدا نهم دمژمه ههلوهمشایهوهو بووبه (خمس رضعات معلومات
یحرم) پینج ژهم مهمکخواردنی دیاریکراو شیردمرو شیرخور له یهکتری
قهدهغه دهکهن) له دواپییدا نهمایش له تیلاوهتدا نهسخ بووه، بهلام
برپار (حوکم) دهکی ههرماوه، تهنانهت که پیغههمبهریش (درومه خواه لهرمه)
گیانی پاکی سپارد هیشتا ههندی کهس بهم نهسخ بوو نهوهیان
نهمزانیوو، لهبهر نهوه تا ماوهیهکیش نهمهیان به نایهتی نهسخ
نهکراوی قورنان دمزانیو، لهکاتی دمورکردنهوهی قورناندا دموریان
دهمکردموه (موسلیم و کهسانی تریش گیراویانهتهوه).

دوووم: پشتگیری ئەم رایە دەکا هەندئ گیرانەوی داستانەکی سەهە، کە عانیشە (ڕەزاه خواە لەسەر بە) داستانەکە ناوا دەگیرێتەو: سەهەلی کچی سوهەیل کە خیزانی حوزەیفە بوو، هاتە خزمەتی حەزرت (دروویدە خواە لەسەر بە) عەرزی کرد: قوربان! سالم گەورە بوووە بوو بە پیاو، وەك پیاو لە هەموو ستێ حالی دەبی، بەهۆی پەيوەندی کۆمەلایەتی نیوانمانەو هەمووشۆی مالمان دەکا، بەزەینم ئەبو حوزەیفە میردم ئەم هەمووشۆی لەبەر گرانه.

پێغەمبەر (دروویدە خواە لەسەر بە) پێی فەرموو: مەمکی پێ بدە دەبی بە کوپی شیریت و تۆی ئی حەرام دەبی. (موسلیم) لە هەندئ گیرانەو: پێنج جار مەمک بدە بە سالم ئیتەر تۆ دەبی بە دایکی شیری بۆی و لێی حەرام دەبی.

سێیەم: لە فەرموودەیهکی موسلیمدا دەفەرموی (دروویدە خواە لەسەر بە): بە ژەمی یا بە دوو ژەم شیر خواردن، یا فەرمووی: بە مژێ یا بە دوو مژ مەمکخواردن ژن و پیاو لەیهك حەرام نابن و قەدەغەبوونی شیریی دروست نابێ.

چوارەم: لەسەر ئەم بنیاتەو لەبەر هۆی زۆری تر ئەم پێشەوا گەورانە پێنج ژەم لە شیر خواردنی حەرامکەردا بە مەرج دەگرن: ئیبنو مەسعوود و عانیشە و عەبدوللای کوپی زوبەيرو عەطاو طاووس و سەعیدی کوپی جوبەيرو عورووی کوپی زوبەيرو لەیثی کوپی سەعدو شافیی و ئەحمەدو ئیسحاق و ئیبنو حەزم و کۆمەلێ زانای گەورە گەورە تر، وەك ئیمامی عەلی و نەووی (ڕەزاه خواە لەسەر بە).

به لّام جاماومری زاناکان رایان وایه: همر ئه ندازهیی شیر با که میش بی دهبی به هوئی قه دمه غه کردن، به مهرجی بگاته ناو بو شایی. نه بو حه نیفه و مالیک (ره زاه خوماه که وره له موموویان بو) له سهر ئهم رایهن، به لگه یان نه م نایه ته یه: {وَأَمَّاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ} تا کو تایی. نه مه میش نه وه ده خوازی که نه وهی پیی بگوتری شیر پیدان که م و زوری چونیه که.

بزانن:

نه گهر شیر دهر گومانی هه بوو که پینج یا که متر شیری داوه به منداله که، یا نایا شیر که گه یشتوته ناو گه دهی یانا؟ نه وه نابی به هوئی حهرام بوون، نه وه نده هه یه له کاتی وادا وهرع زور سوننه ته، وهرع نه وه یه: موسولمان هه تا بوئی بکری توخنی شتی گومان لی کراو نه که وئی. هه روا نه گهر هه ق دمیزانی که پینج زهم شیری پیداو، به لّام گومانی له مودابوو که ته مه نی منداله که له و حه له دا له دوو سال که متر یا زیاتر بووه نه و میش نابی به هوئی قه دمه غه بوون، چونکه بنهرمت نه بوونه، یا بلّین: بنه ما نه بوونه، نه صلّ عه دمه.

کاتی که شیردان هاته جی:

منداله که دهبی به مندالی شیری نه و ژن و پیاوه که شیر که یانی خوار دووه نه بن به مه حره می یه کتری، نه و حهرامییی که به هوئی شیر دانه وه پهیدا دهبی، له ژن و پیاوه که وه دهر او دمه نیته وه بو باوک و دایک و باپیرو نه نکیان (که به مانه دگوتری: نوصول، واته: بنه چه و

رەسەن) ھەروا دەرەنیتەو ھەو نال و نالەزایشان (کە بەمانە دەگوترئ وەرەو نەو) ھەروا دەرەنیتەو ھەو براو خوشکیشان (کە بەمانە دەگوترئ دەور و پەشت، واتە: ھەواشی) وە لە شیرەخۆرەگەو ھەر دەروا ھەو نال و نالەزای، ناتەنیتەو ھەو ھەو ھەو و ھەو ھەو ھەو ھەو دەور و پەشتی).

واتە: شیر دەرەگە دەبئ بە دایکی نالەگەو مێردەگە دەبئ بە باوکی، بەپێی ئەم بەلگە: عایشە (دەزە خواوە لێبە) دەفەر موی: لەپاش ھاتنی نایەتی حەجەب، ئەفلەحی برای ئەبولقوعەیس داخواری کرد کە بئ ھەو سەردانەم، منیش گوتەم: بەخودا رێگە ی سەردانی پێنەدەم ھەتا لە پێغەمبەر (دەروە خواوە لەسەر بێ) نەپرسەم، خو من شیر ی ئەم پیاو دە نەخواردوو، من شیر ی ژنەگە ی ئەبولقوعەیس خواردوو، جا کاتێ پێغەمبەر (دەروە خواوە لەسەر بێ) ھات ھەو لام گوتەم: ئەو پێغەمبەر ی خودا! خو من شیر ی ئەم پیاو دە نەخواردوو، من شیر ی ژنەگە ی ئەبولقوعەیس خواردوو، ئێتر چۆن دایبێنیم بە خوێی؟ فەر موی: کچی! عەمرت نەمێنئ رێگە ی پێ بدە کە بئ ھەو دینیت، چونکە مامی شیریتە. لەو دەوا عایشە دەیفەر موی: ھەرچی بەھوێ بەھوێ واتە: بەھوێ نەسەبەو، حەرام ببئ بەھوێ شیر خواردنیشەو حەرام دەبئ. ئەو دەتە لەم فەر مودەیدە ئەمەر و دەبیتەو: ئەبولقوعەیس دەبئ بە باوکی شیر ی عایشە، چونکە مێرد ی شیر دەرەگە یەتی، ئەفلەحی برایشی دەبئ بە مامە ی شیر ی عایشە، چونکە برای باوکی شیر ی عایشە یە.

۲۹۴) ژيوارو پيويستکهری:

نهفهقه (که به کوردی پپی دهگوتری: ژيوار) له نینفاق و مرگراوه، که بریتیه له نیخراج، واته: دمرکردن، بهلام دمرکردنی باش، وهك نهوه دهگوتری: زهکات دمردهکا، بههوی سی شتهوه ژيوارو نهفهقه لهسهر مروف پیويست دهبی: خزمایهتی و ملکایهتی و ژنیتی.

هوی یهکهه: که خزمایهتییه ژيوار پیويست دهکا لهسهر خزم بۆ خزم، ودهکوو یهك له ههردوو سهروهه بهپپی یاسای شهرع، چونکه کومهلهی خزم لهناو خویناندا سهرو قنگی یهکترین و خوینیان تیکهلهو پارچهی یهکترین و دلسوزی یهکترین، نهمه له لایهك، دهقی نایهتی قورنانش لهسهر نهمه ههیه که دهفهرموی: {وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ - سورة الأنفال - ۷۵/۸} واته: نهوانهی که خزم و خویشی یهکترین و رستهی خویشایهتی له نیوانیاندا ههیه، نهوانه له پیشترن بۆ یهکتری به پپی یاسای قورنان، ههتا کهسیکی تری بیگانه (دانهر - رهمته خوده لایه) له پهراویژدا نامازه بۆ نایهتی شهشهه دهکا له سوورتهی نهحزاب، بهلام نهه نایهتهی نهحزاب (اخص) تره له نایهتهکهی نهنفال که من نامازه بوی کرد، چونکه له نهحزبا (مفضل علیه) گوتراوهو دیاری کراوه، که نهمهیه: {مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ - سورة الأحزاب - ۶/۳۳} بهلام له نهنفالدا موقهدهمه، که نهمهیه: (من الاجانب) کهواته: بهلگه سازی به نایهتهکهی نهنفال لهبار تره، چونکه دانهر خویشی نامازه بۆ گشتایهتی (مفضل) و (مفضل علیه) له مهسهلهکهدا دهکا. نهه وردهکارییه بۆ کهسی خوی زور به سووده - و مرگپیر).

جا لەسەر ئەم بنیاتە ژێوار پێویستە لەسەر مەژۆن بۆ خۆی و بۆ
 باوک و دایک و بۆ منال و منالەزاو بۆ کەسانی تریش وەک نەنک و باپەرەو
 بەرمەو ژوورتیش، وەک منالی منالەزاو بەرمەو خوارتریش، لەمەدا
 جیایی نیه لە نیوانی خزمی نیڕینەو خزمی مێیینەدا، هەروا جیاوازی
 نیه لە نیوانی خزمی نزیک و دووردا، یا خزمی کە لەپوور گرو کە لەپوور
 نەگەردا، هەروا فەرق ناکا دینیان یەک بێ یا دینیان جیا جیا بێ.
 ئەوەندە هەیه بۆ جێبەجێکردنی ئەم بەرنامەیە یاسایەکی دامەزرێو
 هەیه، لە کتێبە گەورەکانی شەریعەتدا بە درێژی باسکراوە.

بە لێکەڵی پێویستبوونی ژێواری بنەچە لەسەر وەچە:

ئەم نایەت و حەدیانەیه: خۆی گەورە دەفەرموێ: (وصاحبهما
 فی الدنيا معروفا - لوقمان) واتە: نامۆژگاری ئادەمیزادمان کردووە کە
 زۆر باشی لەگەڵ دایک و باوک و نەنک و باپیریدا) وە هەروا دەفەرموێ:
 {وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا - سورة الأحقاف - ۱/۱۵}.

پێغەمبەریش (ەرۆدە خواوە لەسەر بێ): دەفەرموێ: مندالی پیاو بەشیکی
 لە کاسپی ئەو، لە کاسپی پاكەكەیشی، كەوابوو لەكاتی پێویستدا لە
 مائیان بخۆن (ئەبو داوود و تیرمیزی و نەسانی) لە فەرموودمەیهکی تردا
 دەفەرموێ: پیاوی هاتە لای خۆشەویست (ەرۆدە خواوە لەسەر بێ): گوتی: ئەو
 پێغەمبەری خودا! من بەشی خۆم مال و منالەم هەیه، وە باوکیشم
 پێویستی بە مالهەم دەبی؟ فەرمووی (ەرۆدە خواوە لەسەر بێ): خۆشت و
 مالهەشت مائی باوکت! ئەبو داوود بە رشتەیهکی جوان گیراویەتەوه)

له فهرموودهیه کی تر دا حه زرمه ت {هرویه نواه له سه ربه} دمه رموئ: منال
خه لاتى خودایه، مالى منال مالى خوتانه له کاتى پیویست دا. نایه تی:
{مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ} به لگه یه له سه ر نه وه که مندا
به شی که له کاسپی باوکی^(۱). بزانه باپرو نه نک برپاری باوک و دایکیان
هیه و له برپارهدا دهن به پاشکوی نه وان، نه گهر بهر عومومى واتای
باوکایه تی و دایکایه تیش نه که ون، ههروهک چون له مابه تانه ی تریشدا
دهن به پاشکوی نه وان، واته: له بابه تی نازاد بوون و توله ی کوشتنه وه و
شتی تری له م چه شنه، چونکه خوین تیکه لن و دلسوزن بو یه کتری.

ژیواری باوک و دایک و بنه چه له سه ر مندا و وه چه ی خوین به
چه ند مهرجی پیویست ده بی:

یه که م: نه و که سه ی که ژیواره که ی ده که و پته سه ر زیاد له
ژیواری خو ی و خیزانی شتیکی ببی له روژی سه رفی ژیواره که دا، جا
نه گهر هیج له مه سه رفی خو ی و خیزانی نه مایه وه داده نری به
دهسته نگ له بهر نه وه هیجی له سه ر نابی. هه رشتی بو دانه وه ی قهرز به
زیاده دابنری و قازی بیفروشی بو نه و مه به سته هه مان شت بو دانی
ژیواریش دمه رفوشری، وهک زهوی و زارو شتی وا، چونکه ژیوار مافیکی
سامانییه، بی و ده له و شتی تر بریتی ناکه وئ، که واته دهق له قهرز

^(۱) چونکه مه به ست ماله که ی و عوتبی کورپه تی، که له ریگی شام به بهر چاری
کاروانییه که وه شیر خواردی.

دەگا. لەسەر بېریاری فەرموودەى دروست وەچەو نەووە نەگەر مائیان نەبوو بەلام توانای کاسپیان هەبوو داویان لى دەکړئ کە کاسپى حەلال بەپێى تواناو شانى خۆیان بکەن و ژىوار بۆ کەسوکار بەدەس بهيئن. وە ئەمەرای جەماوەرى زانایانى شەرعە.

دووهم: ئەو بنەچانە خۆیان مائیان نەبێ.

سێیەم: نەتوانن کاسپى شایانى شانى خۆیان بکەن چونکە کاسپیکردن سەرچاوەى سامانە. بەئێ لەسەر فەرمايشتى فەرموودەى دروست بنەچەى لەش ساخ داواى لى دەکړئ کە بۆ پېښژيوى و ژىوارى خۆى و خېزانى کاسپى حەلالى شایانى شانى خۆى بکا، هەرچەند لەسەر فەرمايشتى دووهم کە بەرەبەرى ئەم رایەى، داواى ئەوێ لىناکړئ، چونکە خواى گەورە دەفەرموئ: {وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا} دەى کەسێ بە زۆرى قازى کاسپى بە باوک و دایک و بنەچەى خۆى بکا، بۆ بەرپۆوەچوونى ژيانيان، کەى ئەووە رەفتارى کردووە بەم نایەتە پېرۆزە، کەى باشى و خوش رەفتارى لەگەڵ باوک و دایکا ناوا دەبێ؟

بەلگەى پێویستبوونى ژىوارى وەچە لەسەر بنەچەى:

خواى نزيك بى يا دوور، وە خواى نيرينه بى يا مييينه چەند شتيكه، وەك نايەتى {وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ - سورة البقرة - ۲/۲۳۳} چونکە بەپێى ئەم نايەتە ژنى تەلاقدرەوى پياو نەگەر مەمك بدا بە مندالى خۆى و ميّردە تەلاقدرەكەى پيوسته لەسەر باوكەكە، كە روژى و پوڤاك بۆ ئەو ژنە

دابين بكا، له باتي كړي مه مك پيدانه كه، كه واته روژي و ژيواري خودي مناله كه خوي دهبې باشر دابين بكا له نايه تيكي تر دا خوداي گه وره دمفهرموي: { فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَارْحَمْنَ أُمَّهِنَّ } - سورة الطلاق - ۶/۶۵ واته: نه گهر نه و ژنه ته لاقدراوانه تان شيريان ددها به منداله كانتان كړي ته و اويان پيبدن. دهی له حالي وادا دهبې پيوستي ژياني مناله كه باشر دابين بكری. جاريكش پياوي هاته خزمه تي حه زرت (مروود خواه له سرب) گوتي: ديناريكم هه يه، حه زرت (مروود خواه له سرب) فهرموي: سهرفي بكه بو ژياني خوت، پياو كه گوتي: ديناريكي تريشم هه يه، فهرموي (مروود خواه له سرب): سهرفي بكه بو خهرجي مناله كانت. له وهلامی پرسياركي هيندي ژني نه بو سوفياندا حه زرت (مروود خواه له سرب) پي فهرموو: له مالي نه بو سوفيان، با خوشي نه زاني، نه وندده ببه كه به شي مه سرفي خوت و منداله كانت بكا به شي و هه كي په سهند.

مهرجي پيوستبوني ژيواري منداډ چهند شتيكه:

يه كه م: نه و كه سهی ژيوارمكهی ده كه ويته سهر دارابي، واته: زياد له مه سرفي خوي و خيزاني شتيكي تري هه بي له روژي سهرفي ژيوارمكه دا، بو نه و ميش كه بنه چه دهبې كاسپي بكن بو په يدا كردني ژيواري وه چهی خويان دوو فهرمايشت هه يه، فهرمايشتي دروست دمفهرموي: به لي بو نه و مه به سته كاسپي بكن.

دوو هم: نه و هه كه نابي منداله كه يا وه چه كه خوي مالي هه بي، يا بتواني كاسپي بكا، نه گهر مال يا كاسپي هه بوو ژيواري له سهر باوك و

دایک و بنه‌چه‌ی نیه چونکه پیویستی به ژپواری نهوان نیه. به‌لئ
نه‌وندنه هه‌یه نه‌گهر کوپ مائیکی دووری هه‌بی که دهستی پیی نه‌گا،
پیویسته له‌سهر بنه‌چه‌ی که به‌قهرز مه‌سره‌فی بکا هه‌تا دهستی له
ماله‌که‌ی خو‌ی گیر ده‌بی نه‌وسا مه‌سره‌فه‌که‌ی نه‌مان ده‌گیرپته‌وه بو‌یان.

ژپوار به پیی پیویستییه :

ژپواری خزم نه‌ندازه‌ی بو دیاری نه‌کراوه، به‌لکوو به‌پیی
به‌سبوون (کیفایمت)ه. که به‌پیی گه‌وره و بچووک و پیداویدی (الحاجه)
نه‌گورپ، چونکه هه‌ندی شت بو گه‌وره پیویسته که‌چی بو بچووک به‌کار
ناپه‌ت، هه‌روا به پیچه‌وانه‌یشه‌وه، که‌وابوو ده‌بی نه‌و ژپواره نه‌وندنه‌بی
که گوزهرانی پیی بچپ به‌رپوه، نه‌ک هه‌ر نه‌وندنه‌بی به کوله‌مه‌رگی
پیی بزی. پیویسته پو‌شاک و نیشتمه‌نی بو دابین بکا. گریمان نه‌گهر
نا‌تاجی به‌نۆکهر هه‌بوو ده‌بی نۆکهری بو بگری. به‌لام نه‌وندنه هه‌یه
نه‌گهر نه‌م کارانه هاتنه‌جی به‌هۆی میوانداریه‌وه، یا به‌هۆی به‌خشین و
خه‌لاته‌وه له کوژ نه‌و که‌سه ده‌که‌ون که پیویستن له‌سهری. نه‌گهر
مه‌سره‌فه‌که‌ی ته‌سلیم به خزمه‌که‌ی کرد، به‌ده‌ست نه‌وه‌وه فه‌وتا، یا
خزمه‌که‌ی خو‌ی فه‌وتاندی، پیویسته که بریتی بکاته‌وه، به‌لام له‌حالی
فه‌وتانی دووه‌مدا کاتی بریتی دمکاته‌وه که هه‌بی!

نه‌گهر تاماوه‌یی ژپواری خزمی نه‌دا، ژپواری نه‌و ماوه‌یه نابپ به
قهرز به سه‌ریه‌وه، نیت خوی له‌و نه‌دانه‌دا که‌مه‌تر خه‌می کردبی یانا،
چونکه هۆی ره‌وابوونی نه‌م ژپواره دل‌دانه‌وه‌یه، به‌لام له بارودۆخی
که‌مه‌تر خه‌می کردن‌دا نافه‌رمانی خودای گه‌وره ده‌کا. به پیچه‌وانه‌ی

ژىۋارى ژنەۋە، چۈنكى ژىۋارى ژن بۇ دلدانەۋە نىيە، بەلگۈۋە ۋەجەللى
ئەۋمىيە كە ژنەكە خۇي دەدا بە دەستەۋە، لەبەر ئەۋە لەكاتى ۋادا دەمبى
بە قەرز بەسەرىيەۋە.

٢٩٥) ژىۋارى كۆيلەۋ نازەل:

گوتمان ھۇي سىيەم بو پىۋىستىۋونى ژىۋار ملگاىەتییە، جا ھەر
كەسى كۆيلەيەكى ھەبى يا كەنىزەكى، دەمبى ژىۋارى بۇ دابىن بكا، ۋاتە:
پىبىزىۋىۋ پىخۇرو پۇشاك ۋ خەرجى پىۋىستى تىرى بۇ پەيدا بكا، ئەبو
ھورەيرە (رەزە ۋەلەبىن) دەفەر مۇئ: پىغەمبەر (مۇۋە ۋەلەسەربىن) دەفەر مۇئ:
بەندەى زەرخپىدە ھەقى خۇراك ۋ پۇشاك ۋ جىلو بەرگى ھەيە لەسەر
ئاغاي، ۋەكارو فرمانى گرانى ۋاى نادىرئ بە سەردا كە لە كىشيانەبى.
(موسلىم) لە گىرپانەۋەيەكا: بەسە بۇ گوناھبارى پىاۋئ كە نان ۋ ئاۋ
بگىرئەۋە لە ژىر دەستەى خۇي (موسلىم). لەبەر ئەۋەش چۈنكى ئەۋ
بەندەۋ ژىر دەستەيە ھەرجى پەيدا بكاۋ ھەر كاسپىيەك بكا بۇ
خاۋەنەكەيەتى، كەۋاتە دەمبى خاۋەنەكەى مەسرىفى بكىشئ. بەھىچ
جۇرئ نابى ناھەقى لى بكا، دەمبى كارىكى ۋاى نەدا بەسەردا كە لە وزەى
نەيەت، ئەگەر شەۋكار بوو دەمبى بە رۇژ ۋچانى بىدا ھەروا بە
پىچەۋانەۋە، لە ھاۋىنا مۇلەتى بىدا، بە تايبەتى لەكاتى ۋچانى قىرچەى
گەرمى نىۋەپۇدا. كورت ۋ پوخت بەكوردى پەتى: چەندە بارى سووك
بكا خودا پىي خۇشەۋ لەسەر ئەۋە پاداشتى باشى دەداتەۋە. لە حەدىشى
شەرىفا دەفەر مۇئ: چەندە بارى سەرشانى نۇكەرى خۇت سووك بكەىۋ

كارى بۇ ئاسان بىكەى و ئىشى قورسى بى نەكەى لە رۇزى قىامەتدا بۇت دەبى بە پاداشتى باش لە تەرازووى خىرمكانتا. (ئىبنو حەببان لە صەحىحەكەيدا گىراوئەتەو).

لەسەر بەندەو كەنیزەكيش پىويستە كە بەبى تۈنا درىقى نەكەن لە بەرژەوئەندى خاوەنەكانيان و لە كارو فرمان و ئەركى سەرشانى خۇيانا خاوە خاوو سستە سست نەكەن.

هەروەك چۆن ژىوارو مەسەرفى زەپخريدە پىويستە لەسەر خاوەنى ئاوايش مەسەرفى ئاژەل و ولاخى خۇى دەكەوئتە سەر، وەك لەومپان وئالىك و ئاودان، برىتى ئەو دەكەوئ كە بەرەلای بكا بۇ لەومپان و بۇ چوونە سەر ئاو، بە مەرجى لەو جۆرە گيانلەبەرانبەى كە بۇ خۇيان دەلەومپىن و زەوئىش بزوئىن بى و بەرەلەستىش نەبى. جا ئەگەر لەم لایەنەو بە ئەركى سەرشانى خۇى هەل نەسا قازى بە زۆر پىى دەكا، لە هەمان كاتدا تاوانبارىش دەبى. لە صەحىحەيندا حەزەرت (مروىدە نواە لەسەربە) دەفەر موى: ژنى لەسەر پشیلەپى سزادرا، پشیلەكەى بەند كەردبوو، هەتا لە برسانا مەردبوو، لەو ماوەيەدا نە خۇى ئاوو نانى دابوو پىى، نە بەرەللاى كەردبوو هەتا بۇخۇى لە جەرو جانەومرى ناو زەوى بخوات لەسەر ئەو خەدا خستىە ناو ئاگرى دۆزەخەو.

جارىكيش پىغەمبەرى خوا تەشرىفى بىردە ناو باخە خورمايەكى پىاوپكى ئەنصارى، وشتىكى تىابوو، كە چاوى بە حەزەرت كەوت بەزەمى بە زەبوونى خۇيدا هاتەو و فرمىسك بەهەر دوو چاوەكانيدا ھۆن ھۆن هاتە خوارەو و سكالای لە دەستى خاوەنەكەى كەرد

له خزمەت پېغەمبەر دا (دروود خوا لاسه ربښ) جا پېغەمبەر روښت بو لای و
 دهمستی هینا به سهر پشیداو دلنه وایی دایه وه، وشتره کهیش زیر بووه و
 داسه گنا. نه و جا پېغەمبەر (دروود خوا لاسه ربښ) فهرمووی: نه م وشتره نیره
 هی کیه؟ کی خاوهنی نه م وشتره یه؟ لایکی نه نصاری هات گوتی: هی
 منه نهی پېغەمبهری خودا! حه زرهت (دروود خوا لاسه ربښ) پیی فهرموو: نه وه
 بو له خوا ناترسی، له باره ی نه م ناژله به سه زمانه وه که خوا تو ی
 کردوه به خاوهنی؟ نه و هتا شکانت لی دهکا له لای من، ده لی برسیم دهکا،
 وچانم نادات سهر و مرکارم پی دهکا. (نیمای نه حمده و بهیه قی
 گیراویانه ته وه، رشته که ی له موسلیما هیه، حاکم ده فهرمو ی:
 رشته که ی دروسته). له بهر نه وهیش که ناژله و ولاخیش خاومن ههست و
 گیان، له و رووه وه له کویله ده گن، که واته وهک زمپرخریده (مملوک)
 نابی ناهه قییان لی بکری و زیاتر له توانای خو یان کاریان پی بکری.

بزانن:

که ناژله شیردار دروست نیه ههتا دواچوری شیر که ی
 بدوشری، بهراده یه کی وا زیان به به چه که شیر خوره که ی بگه یه نی،
 به لکوو دمی چی له تیره خوری به چه که که ی زیاد بی نه وه بدوشری و
 بهس، واباشه که شیردو شه که نینوکی بکا ههتا نازاری گوانی نه دا،
 ههروهک پیویسته له سهر خاومن ههنگ بهشی ههنگه که خوی ههنگوین
 له پوورمه که دا بهیلتیه وه، بو خواردنی ههنگه کان له کاتی بی له و مریدا.

۲۹۶) ژيوارى ژن (نفقة الزجة):

گوتمان هوۋى سييه م بۇ پيويستبوونى ژيوار ژنييتييه. به لگه
روون و ناشکرا، له قورنان و ريگه ره بهرو يه کگرتنى نه ته ودها له سهر
پيويستبوونى ژيوارى ژن له سهر ميړدى ههيه.

زاتى مه زن دمفه رموي: {الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا
فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ - سورة
النساء - ۳۴/۴} پياوان له سايهى خوداوه سهرگه وره ژنان و خودا
کردوونى به گه وره چاودير به سهر يانه وه.

يه گهم: به هوۋى نه وه وه كه به فهلز و به خشى خوى به هره
باش و له شى ته واناو هوۋى به هيزو نايينى ته ووى پياوان داوه.

دووه م: به هوۋى نه م به هره خوا ييه وه پياوان رهنج دمدهن و نارحق
دمريژن و به نارحق ناوچه وان مال پيدا دهكهن و دهتوانن مه سرفى
مال و منال بكهن و خيزان به خيو بكهن و دهبن به بهرپرسيار له ژيوارى
مال و ميوان و خيزان و خزم و كه سوکار (قوام) له نايه ته كه دا به وانا
(قيم) عهره بيه، به كوردى واته: كار به دمه ست، يا سهر پرشت،
سهر پرستيش كه سيكه كه ناگادارى كه سي يا شتى بكاو مايه ي ژيانى، يا
گوزمرانى بۇ دابين بكا.

له نايه تن تردا دمفه رموي: {وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ
وَكِسْوَتُهُنَّ - سورة البقرة - ۲۳۳/۲}.

ئەوە بوو وەك له بەلگەى پئووستبوونى ژيواردا رابوورد پيڤه‌مبەر
(مروودە خواە لەسەربە) بەهيندى ژنى ئەبو سوفيانى فەرموو: ئەو‌م‌ندە ببە که
بەشى مەسره‌فى خۆتو منداڵەکانت بکا بەپيى ياسای شەرع.

له فەرموودەى حەجى مائناواییدا که موسليم و ئەبو داوود له
جابر موه گي‌راويانەتەو، حەزرت (مروودە خواە لەسەربە) د‌ه‌فەرموئ: (.. وە
دەربارەى ئافەرەتانیش له خودا بترسو بئ دادى و ناهەقييان ئى مەگەن و
ره‌فتارتان جوان بئ لەگە‌ئياندا، چونکە ژنان ئەمانەت و سپاردەى خواى
گەورەن لەلای ئيوەى پياوان، پياو هەر خيانەت بکا، نابئ خيانەت له
ئامانەتى خودای خوئ بکا! ژنان لەسەر فەرموودەى خوداو بەپيى
فەرمایشتى شەریعەتى ئەو حەل‌ل بوون بۆتان و د‌ينە باخە‌لتان و دەچنە
لایان. وە مافی ئيوە لەسەر ئەوان ئەومیه که ئەو کەسە که ئيوە حەزى
ئى ناکەن نەپه‌يننە سەر بەره‌تان و نەه‌يلن ب‌ينە مائتان، جا ئەگەر شت
وايان کرد که بەدلى ئيوە نەبوو، ئەوا هەتا دەتوانن چاوپۆشيان لى
بکەن و بە نەرمونيانى لەگە‌ئيانا ره‌فتار بکەن، وە بەبئ هۆیه‌کى رموا
تەلاقیان مەدەن، بە‌لام ئەگەر بەم شيوە شیرینەيش چاریان نەکرا ئەوا
شەریعت ر‌يگە‌تان دەدا که بە ناسپايى ل‌تيان بدەن، وە مافی ئەوانیش
لەسەر ئيوە ئەومیه که بە باشى و بە پيى باوى باشى ناو ولاتى خۆتان
روژى و خۆراك و بەرگ و پۆشاکيان پئ بدەن، وەکى هاوسەرى هاوشانى
خۆتان، تا هەست بە هاوسەرکەمى نەگەن!).

وه من ياسايه‌كى وه‌هايشم له‌پاش خۆم بۆتان به‌جيه‌شتووه
نه‌گهر بېتو په‌يره‌وى بگهن له‌ناو خۆتانا هه‌تا هه‌تايه‌ جاريكى تر
سهرتان لى ناشيوئ، نه‌وئش نه‌م هورئانه‌يه كه نامهى خودايه.

يه‌گگرتن له‌سهر نه‌وه دامه‌زراوه كه ژيوارى ژن له‌سهر مي‌رد پيوسته.

جوهره‌كانى ژيوار:

ژيوارى ژن له‌سهر مي‌رد جوړى زۆره:-

يه‌گه‌م: خواردمه‌نييه‌كه پېژيو (قوت) بى، به‌پى حالى
كابرئ مي‌ردله ده‌وله‌مه‌ندى و ده‌سكورتى و مامناوه‌ندى، نيت
په‌يوه‌ندى نيه به به‌رزى و په‌ستى ژنه‌كه‌وه، له‌بهر نه‌وه ژنه‌كه
موسوئمان بى، يا په‌يماندار بى، يا ئازادى، يا كه‌نيزه‌ك بى جياوازى نيه،
چونكه وه‌جه‌له له برى خو به ده‌سته‌وه‌دانه. جا پيوسته له‌سهر پياوى
ده‌وله‌مه‌ند هه‌موو روژى دوو (مد) وه له‌سهر گه‌دايه‌ك (مد) وه له‌سهر
مامناوه‌ندى (مد) و نيوئ له پېژيوئى ساخى زياتر به‌كار هاتووى نه‌وه
شوئنه كه ژنه‌كه‌ى تيا نه‌ژى، بدا به‌ده‌ستى نه‌وه ژنه‌وه. مه‌به‌ست له‌م
مودده نه‌وه مودده‌يه كه له سه‌رده‌مى پېغه‌مبه‌ردا باوبوو، كه به
عياره‌ى ميسرى به پيوانه ده‌گاته نيو (قه‌ده‌ح) يا پارهى بايى نه‌وه
بداتى (له شه‌ريعه‌تى ئيسلامدا مامۆستا مه‌لا عه‌بدول كه‌ريم - خوداى
كه‌وره لى خوش بى) ده‌فه‌رموئ: (مودد) برىتييه له وه‌زنى سه‌ده‌وه
حه‌فتاو يه‌ك دره‌م و سى حه‌وت يه‌كه دره‌مىك... تاد: واته:
فه‌رمايسته‌كه‌ى مامۆستا ته‌واو بوو - وه‌رگيئ).

بۆيە پېيىزىو لە ژىۋاردا رەچاۋ دىمىرى چۈنكى خۇاى گەۋرە
لەسەر شىۋەيەكى پەسەند ژىۋارى پىۋىست كىردۈۋە، دەى شىۋەى
پەسەند ئەۋەپە كە لە خۇراكى باۋى ناۋ زوربەى خەلگى ئەۋ شۈپنەبى،
بە قىياس لەسەر خۇراكى كەفارىتىش، چۈنكى ئەۋىش پىۋىستە
پېيىزىۋى. بەلگەى ئەۋىش كە ژىۋار بەپىيى خالى مىردە ئەم نايەتە:
{لَيْنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ - سورة الطلاق - ۷/۶۵} واتە: ئەۋى ھەيەتىۋ دەۋلەمەندە بە
بەپىيى تواناى خۇى، ۋەك ھاۋشانى خۇى، مىسرىف بۇ ئەۋ ژنە بكا،
رمىلىۋ چۈۋۈۋۈكى نەكا، ئەۋەى نىيەتىۋ دەست كورتە بەپىيى تواناى
خۇى، لەۋبەشۋ بارمەى كە خۇدا پىيى داۋە، مەسرىفى بۇ بكا.

دۈۋەم: پېخۇرە: كە دەبىي لەۋ جۇرەبى كە زوربەى خەلگى ۋلاتى
ژنەكە دەپكەن بە پېخۇر: ۋەك رۇن زەيتوۋن ۋ رۇن چەۋرى، ئەۋەى
لېرەدا رەچاۋ دىمىرى زوربەى پېخۇر بە گۇرانى چۈۋر ۋ مىرزە جۇرەكانى
دەگۇرېن، ۋەكوۋ شىرو ماست ۋ دۇۋ پەنىرو بامىيە ۋ تەماتە ۋ باينجان ۋ
كوۋلەكەۋ پەتاتە ۋ گۇشت ۋ شتى تىرىش، جا ئەگەر جۇرە مىۋەيى لەكاتى
خۇيدا بوۋ بە خۇاردنى زوربەى خەلگ ئەۋە ئەۋ جۇرە پىۋىست دەبىي،
پىۋىستە ھەمۈۋ ھەفتەيى گۇشتى دىمىرخۇارد بىدا، نەدارا رەتلى، دارا دۈۋ
رەتلى، مامناۋەندى رەتلى ۋ نىۋى، ئىمامى شافىيى (رەزە ۋ ۋەۋە لېۋە) ۋا بە
پەسەند دەزانى كە گۇشت بىكەۋىتە رۇژى ھەينىيەۋە، چۈنكى ۋا باشە
كە مەرۇف لە رۇژى ھەينىدا شادى ۋ خۇشى ۋ فەرىھى بىخاتە ناۋ مال ۋ
مىنالى خۇى ۋ خۇاردنى باشيان بۇ دروست بكا. ئەم ئەندازمە بۇ

شوینیکه که گوشت کم بئ، به لام نهگەر زور بوو نهوا بهپی
دمستووری نهوشوینه نهندازمکهی پتر دمکا.

سینه: کارمکه، یا ژن که خزمهتی بکا، نهگەر ژنه که له مالی
خویان کارمکهری بووبی، دنا دمبی خوی خزمهتی خوی بکا.

چوارم: پۆشاک و بهرگه، بهپی بهسبون بهرگ پیویسته،
نهمیش بهپی ولات دمگورئ، ههروا بهپی سهرماو گهرما، ههروا بهپی
گورانی و مرزی هاوین و زستان، چونکه بهرگی زستانه جیا به له بهرگی
هاوینه، ههروا بهپی دارایی و دست کورتیی میرد جل و بهرگ دمگورئ،
چونکه ژنی دموئه مهند جورئ دمپوشی که به ژنی ههزار ناپوشری
ههروا..

دیسان دمبی قاپ و قاچاخ و قوری و پیاله و نوین و پیخهفو
پیداویستییهکانی تری گوزمرانی بۆ دابین بکا، وهک ناوو جیگه و چراو
نهوت و پارهی ناوو کارمبا به گویرهی حالی کابرای میرد.

٢٩٧) ژیاوار بهچی و کهی پیویست دهبی؟

بهوه پیویست دمبی که ژن خوی بدا به دمستهوه، واته: نهگەر
خاومن فام بوو بلئ: وا من نامادهم بۆ نهوهی که میردمکهه پیته لامو
دروست ببئ لهگهلم، نهگەر نهفام بوو ههقدارمکهی ریگهی نهوه بدا که
میردمکهی بیگوپزیتهوه. بهم چهند شتهی دواوه خو بهدمستهومدان
دمفهوتی.

يەكەم: نەھىلئ مىرد لەگەلى دروست بىئ بەلام ريگەى رابواردنى ترى ئى نەگرئ وەك ماچو دەستبازى و شتى ترى خۇشى نيوانى ژنو مىرد، يا ھەر نەھىلئ ھىچ لەزەتتىكى رەواى ئى وەربگرئ، بە مەرچئ ژنەكە مەھانەى رەواى نەبئ، يا نەھىلئىكى رەوا لە نارادا نەبئ، دەنا مەھانەدارە، وەك ئەوہ نەخۇش بئ، يا زامئ بە شوئىنىكى وایەوہبئ كە جووتبوون خراپ بئ بۆى، لەم كاتەدا مافى ژپوارى ھەيە، بەمەرچئ مىردەكەى بەجئ نەھىلئ.

دووەم: تۆران و مالى مىرد بەجئ ھىشتن و سەفەرکردن بەبئ رازى بوونى مىرد ژپوار دەفەوتىنئ.

سەيئەم: ژنەكە بچووك بئ و مىردەكەى گەورەبئ، يا بەپىچەوانەوہ، لەم دوو ھالەدا ژپوارى ناكەوئ، چونكە خۇ بەدەستەوہدانى تەواو كەسەر دەكىشئ بۇ لەزەت وەرگرتنى تەواو لەم دوو كاتەدا لە نارادا نىيەو نەھاتۆتە جئ، كەواتە ژپوار پىويست نابئ بۇ ژن لەسەر مىرد.

چوارەم: بە ھەندئ پەرسەتش و خودا پەرسەتیش خۇ بەدەستەوہدان دەفەوتئ و ژپوار پىويست نابئ، وەك ئەوہ ژنەكە بەبئ مىردەكەى بچئ بۇ ھەج يا بۇ ەمەرە، با مىردەكەى ريگەيشى پىيدا، چونكە سەفەرەكەى بۇ مەبەستى تايبەتى خۇيەتى، بەلام ئەگەر مىردەكەى لەو سەفەردا لەگەلیدا بوو ئەوہ ھەقى ژپوارى ھەيە، ئەگەر ژن بەبئ فەرمانى مىرد رۆژووى سوننەت بگرئ ژپوارى ئەو رۆژەى ناكەوئ، بەلام ئەگەر مىردەكە ريگەى پىيدا ژپوارى دەكەوئ!.

۲۹۸) کاتی میرد توانای ژیواری ژنی نه‌بوو:

کاتی میرد توانای دابینکردنی ژیواری ژنی خوئی نه‌بوو، وه کۆلیدا له مه‌سره‌ف بۆ کردنی، نه‌وه ژنه‌که خوئی سه‌ره‌پشکه له یه‌کێ له‌مانه:

یه‌که‌م: نارام بگرئو له مائی خوئی مه‌سره‌ف بکا بۆ خوئی، یا قهرز بکاو سه‌ره‌فی بکا بۆ خوئی. ژیواری له‌م دوو حاله‌دا ده‌بی به‌قهرز له‌سه‌ر می‌رده‌که‌ی، که‌ی هه‌ی بوو ده‌بی بیداته‌وه.

دووهم: ده‌توانی له‌لای قازی داوای هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی هاوسه‌ریتی (نیکاح) بکا.

له خۆشه‌ویست (درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌): په‌رسیار کرا: نه‌گه‌ر که‌سی له‌به‌ر هه‌ژاری و ده‌ستکورتی نه‌توانی ژیواری ژنه‌که‌ی دابین بکا چی ئی ده‌کری؟ فه‌رمووی (درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌): له یه‌ک جیا ده‌کری نه‌وه. (داره‌قوطني). له‌به‌ر نه‌وه‌یش که‌ چوک بپراوی و شه‌په‌تکه‌یی مافی هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی هاوسه‌ری ده‌چه‌سپینن، ده‌ی ده‌سه‌وسان بوون له دابینکردنی ژیوار باشت نه‌و مافه‌ ده‌چه‌سپینن! چونکه‌ مرۆڤ ده‌توانی به‌بی رابوردن له‌گه‌ڵ هه‌ڵاو هاوسه‌ردا بژی و گوزمه‌ران بکاو نارام بگرئ به‌لام له‌سه‌ر بی نانی و بی ناوی و بی جیگه‌و ریگه‌یی ناتوانی نارام بگرئ، دیسان له‌به‌ر نه‌وه‌یش که‌ له کاتی وادا دوور نیه‌ ژنه‌که بۆ دابینکردنی گوزمه‌رانی تووشی داوونپیی بی!

نهمونده ههیه نهگهر میرد لهکاتی وادا قهرزی لهسهر ژنهکهی ههبوو، وه ژنهکهی دموئه مهند بوو، وه میردهکهی پپی گوت لهو قهرزی من که لهسهرته ژپواری خۆت دابین بکه. نهوه ژنهکه مافی سهپریشکی ههلووشانهوهی نامینی، بهلام نهگهر ژنهکەیش دهست کورت بوو نهوه ههمان مافی دهمینی، چونکه له ههموو بارو دۆخیکا قهرزازی نهدارا مافی موئه تدانی ههیه. گریمان کهسی به پیاویتی ویستی ژپوارهکه دابین بکا له باتی میردی نهدارا، ژنهکه دهتوانی نهوه قهبوول نهکا، چونکه منهتی بهلاش بو ههلبگری، لهبهر نهوه مافی ههلووشانهوهی ههی.

بزانه میرد چ به سامان چ به کاسپی ژپوار دابین بکا چونیهکه، توانایی وه که بههوی مائهوه دهبی بههوی کاسپیشهوه دهبی. جا نهگهر ههموو روژی بهقهه ژپواری نهو رۆزه کاسپی دهکردو رۆزانه کریکهی سهرو بهر دهری دههینا نهوه ژن ههقی ههلووشانی نیه، ههتا نهگهر بههوی نهخۆشییهوه یهکه دوو روژی نهیتوانی نیش بکا مافی ههلووشانی نیه، بهلام نهگهر نهخۆشی دریزهی کیشاو له سی رۆژ ههلی بوارد مافی ههلووشان ههیه! چونکه زیان له ژن دهکهوی. گریمان میردی دارا ژپواری میردی نهدارای دا به ژنی خوی مافی ههلووشان نامینی، بهلام باقی مهندهی ژپوارهکه دهبی به قهرز بهسهر میردهکهوه.

مهرجی ههلووشان نهوهیه: دهسکورتیی میرد مسوگهر بی، جا بههوی پیلینانی میردموه بی، یا بههوی شایهتو بهلگهی رهواوه بی نه مەرجه دپته جی، نیت خوی میرد له رووبی، یا نادریاربی. توانانهبوونی مارهیش نهگهر له پیش به دهست گرتندابی دهبی به

هوی مافی هه‌لوه‌شان، نه‌وه‌نده هه‌یه هه‌رکاتێ ژن هه‌ندئ له مارمیی وهرگرت ئیتر هه‌قی هه‌لوه‌شان نامینی، چونکه بۆ می‌ردمه‌که به‌هوی دانه‌دهستی هه‌ندئ له مارییه‌که‌وه، هه‌ندئ له له‌زه‌تگا (بوضع) ی ژنه‌که ده‌که‌ویته دهستی، به‌لام نه‌گهر له توانا نه‌بوونی مارمیی که‌وته دواي گواستنه‌وه‌و به ده‌ستگرتن نه‌وه ریگهی هه‌لوه‌شان نامینی، چونکه به ده‌ست گرتن وه‌جه‌له‌که‌ی (که له زه‌تگای ژنه) ده‌فه‌وتی و وه‌جه‌له‌که ده‌بی به قه‌رز له نه‌ستۆی می‌رددا. له هه‌مان کاتدا به ده‌سته‌وه‌دانی نه‌و وه‌جه‌له له لایه‌نی ژنه‌که‌وه نیشانه‌ی نه‌وه‌یه که ژنه‌که رازییه به‌وه که به‌قه‌رز نه‌و وه‌جه‌له‌ی بداتی، به پیچه‌وانه‌ی پیش چوونه‌لاوه.

گریمان بیاو نه‌ی ده‌توانی که ژیاو بۆ نه‌و که‌نیزه‌که‌ی دابین بکا که بووه به دایکی مندالی، که له عورفی شهرعی شهریفا ناوداره به ئوموول وه‌له‌د نه‌وه زۆری ئی ده‌کری که یان ئازادی بکا، یان بیدا به‌شوو، نه‌گهر داخوزیکه‌ری هه‌بوو، دنا ده‌بی ریگهی بدا که کاربکاو به کاسپی خۆی به‌خێو بکا.

٢٩٩) سیغه‌کردن (نکاح المتعه):

موتعه (یاسیغه‌کردن، یا ماره برینی کاتی) بریتییه له هه‌موو جوړه ماره‌کردنیکی کاتی، که ماوه‌یه‌کی دیاریکراوی بۆ دانرابی، ئیتر ماوه‌که کورت بی یا درێژ، وه‌ک نه‌وه بیاو به ژن بلی: نه‌وا تۆم ماره‌کرد له‌خۆم بۆ ماوه‌ی رۆژی، یا ده‌ رۆژ، یا مانگی، یا هه‌تا له‌م شاره ده‌چمه دمه‌وه، یا وینه‌ی نه‌مه. نه‌م جوړه ماره برینه پووچه‌و نه‌یی لی‌کراوه‌و

بهیهك كهوتنى فەرمايشتى زانا پيشه‌واكانى ھەر چوار مەزھەبەكە نا
دروستو ناردەوايە. بەلگەيان لەسەر ئەمە زۆر شتە. وەك سەبرە (رەزە)
خوا (لەبە) دەفەرموئ: لە بەينى گۆشەى حەجەرولئەسودەو دەرگای كابەدا
پىغەمبەرم بە چاوى خۆم دى لەوئى راوەستابوو، لەكاتى حەجى مال
ئاواييدا دەيفەرموو: خەلگىنە! ئەى موسولمانىنە! لەمەوەپيش ئەوە بوو
خۆم رىگەم بە ئیوودا بوو كە ژن سىغە بكەن (واتە: ژن بۆ ماوەيەكى
كاتى، ديارى كراو مارە بكەن) بەلام لەم دەمەوە ھەتا رۆژى قىامت
خودا ئەوەى حەرام كەردوو (موسليم و ئەبو داوود و نەسائى) شەفيعى
(رەزە) خوا (كەورە) لەبە: دەفەرموئ: ھەوائى بە ئىمە داوە سوفيانى كورپى
عوپەينە لە زوھرييەو، لە ريبعى كورپى سەبرەو لە باوكيەو:
پىغەمبەر (دروودە) خوا (لەسەربە): نەيى كەردوو لە سىغەكردنى ژن، عومەريش
(رەزە) خوا (كەورە) لەبە: لەكاتى جىنیشينى خۆيدا لەسەر دوانگە ژن
سىغەكردنى حەرام كەرد، ھاوريكانى پىغەمبەريش (دروودە) خوا (لەسەربە) پىغەمبەر
رەزە) خوا (لەسەربە) يارالە (بە): سەلمانديان بۆى، ئيتز بوو بە يەكگرتن. بەيھەقى لە
جەعفەرى كورپى موخەممەدەو راکوئز دەكا: لە بارەى مارەكردنى
وختيەو پرسیارى ئى دەكرئ دەفەرموئ: بریتىيە لە داوینپيسى بەبئ
كەم و زیاد.

رۆژئ لە رۆژان مەئموون ويستی كە جارى رەوا بوونى ژن
سىغەكردن بدا، قازى يەحيای كورپى ئەكەئەمى تەمىمى بە شەلەزاوى
چوو بۆ لاى، مەئموون لىي پرسی ھۆى ئەم رەنگ تىكچوون و
شەلەزاويەت چيە؟ فەرمووى: ئەى فەرمانرەواى موسولمانان!
خەفەتێكى گەورە رووى داو، كارسائى لە دیندا قەوماو، بە ئاشكرا

جاړ دراوه که شهروالپیسې ره وایه و هلال کراوه! مهنموون گوتی:
 شهروالپیسې؟ چوڼ؟ یه حیا فهرمووی: بهلن ژن سیغه کردن
 شهروالپیسیه نهی چییه؟ مهنموون گوتی: چوڼ بیسهلینه بوم، نهمه
 له کوئ هیناوه؟ یه حیا فهرمووی: هم له نامه ی خودادا هیه و هم له
 فهرمووده ی پیغه مبهری خودادا هیه، خوی گه وره دمهرموئ:
 {وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ، إِنَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ
 أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ. فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْعَادُونَ - ۵/۲۳ - ۷} (تهماشای تاجول نوصول بهرگی ههوتهم
 لاپهړه (۲۷) بفهرموو: بؤ رافه ی هم نایه ته پیرۆزانه. زوربه ی هم
 نایه تانه ی وان له م کتیبه پیرۆزده له تاجدا نهفسیر کراون به کوردی.
 خوژگه رۆژئ له رۆژان سوود له و رافانه ی نهوئ بؤ رافه ی نیرمیش
 و مردهگیرا - و مرگړې) نهوجا قازی یه حیا رووی دهمی کرده مهنموون و
 پپی فهرموو: نهی فهرمانرپه وای موسولمانان نایا ژنی سیغه کراو بهر
 {مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ} دهکوهئ که خوا ره وای دیوه؟ گوتی: نه خهیر بهر
 هم جوړه هلاله ناکه وئ. فهرمووی: باشه خو بهر نه و ژنه
 مارمېروامیش ناکه وئ که خوا به شهکه له پووری له میړدهکه ی، بؤ داناوه،
 وه له ویش به شه که له پووری اناوه بؤ میړدهکه، وه هم جوړه ژنه چهند
 مهرجی خوئ هیه؟ گوتی: خهیر بهر نه مییش ناکه وئ. یه حیا
 فهرمووی: که واته به پپی هم نایه ته هلال و هاوسهر دوو جوړی هیه،
 له و دوو جوړه بترازی (عدوان) و له سنووری شهرع دمرچوونه و بهر هم
 ههرمشیه دهکوهئ که دمهرموئ: {فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
 الْعَادُونَ} واته: ههرکه سی جگه له دوو جوړه هلال و هاوسهریه

جوریکي تر دابهينی نهوہ ياساو سنووری حه لالو هاوسهري دمبهزینی:).
 نه مه بهلگهی قورناني، بفرموو له سوننه تي پیغه مبه ریش (درویده خواہ
 له سهریبه) بهلگه ت بو بهینمه وه: نه و هتا فهرموودم زانی گه وره نیمامی
 زوهری دمگیرپته وه له عه بدو لالو له سه نی کوری موحه مه دی کوری
 حه نه فییه وه، له باوکیه وه له عه لی کوری نه بو طالیه وه (درازه خواہ له مموویان
 به) دمفرموی: پیغه مبه ری خوا (درویده خواہ له سهریبه) فهرمانی پیگردم له سهر
 فهرمانی نهو به ناو مهورمدا جارمدا: گهرچی پیغه مبه ر (درویده خواہ
 له سهریبه) له مه و بهر ریگهی ژن سیغه کردنی داوه به لام له م رو به داوه ژن
 سیغه کردن حهرامه، خودا نهی لیگردوه، جا مهنموون له
 فهرموودم زانه گانی پرسى نایا نه م حه دینه ی زوهری له ناو فهرمووده
 شوناسه گاندا له بهر گراوه و شتی وا هه یه؟ عهرزبان کرد بلئی، جا کاتی
 مهنموون زانی که نیمامی مالیک نهو فهرموودمیه ی گیراوه ته وه، له رای
 خو ی به شیمان بووه و فهرمووی: داوای لیخوشبوون له خودا ده کم، من
 هه له بووم. نهو جا فهرمانی دهر کرد جارپاندا: که ژن مارم کردنی کاتی
 حهرامه.

۳۰۰) باسی په رومرده کردنی ساوا (حضانه):

په رومرده کردنی مندا ل که به عهره بی پیی ده گوتري: حضانه،
 به و اتاگرتنه نامیزو باوه شه، په رومرده کردن له شهرعا بریتیه له
 ناگاداری و سهر په رشتیکردنی که سئ که نه توانی خو ی په رومرده بکا،
 په رومرده کردن جوړه خاوه نیتی و هه قداریه که، وه لی نه و منده هه یه نه م

جۆره ههقدارییه که پئی دهگوترئ حهضانه، یا پهرومردهکردنی ساوا، بۆ ژن لهبهرترو له بارتیه، چونکه ژنان بۆ ساوا دلسۆزترن و باشت له لهیی و پهرومردهکردن شارمزان و پتر هۆگری ساوان و له کاروباری گۆرپه دمزان. بهلگهی ئەمههیش که ژن له پێش تره بۆ لهلهیی ساوا ئەمههیه: عهمری کورپی شوعهیب له باوکیهوه، باوکی له باپیری خۆیهوه که عهبدوللای کورپی عهمری کورپی عاصه دهیگیریتهوه: عهبدوللای دهفهرموی: ئافهرتی هاته خزمهتی پێغهمبهر (مرووه خوا لهسهربه): گوتی: ئەه پێغهمبهری خودا! ئەم کورپهم نۆ مانگ به چهرمی سک ههلگرتووهو بهشیری مهکم گۆشم کردوووهو له کۆشما پهرومردم کردوووه، ئیستایش باوکی تهلاقی داوم و بهرهلائی کردوووم و کهچی دهیهوی به زۆر کورپهکهشمم ئی بسین. پێغهمبهریش (مرووه خوا لهسهربه): پئی فهرموو: تا شوونهکهپتهوه تو له پێشتری بهم کورپه - واته: شمرع دهیدا به تو (ئهبو داوود/ حاکم. حاکم دهفهرموی: رستهکهی دروسته) بهلام ئەم بریاره که منال هه دایکه بۆ ههموو کاتئ وانیه، ئەمه کاتئ وایه که منال نهفامی و چاک و خرابی خۆی نهزانی، جا ههر کاتئ فامی کردوووهو خۆی ناسی خۆی دهکری بهسهه پشک له نیوانی باوک و دایکدا، به ئارمژووی خۆی ههرکامیکیان ههلبگری دهری بهوهیان، بهپئی ئەم فهرموودهیه: ئەبو هورهیره (رههه خوا لهپه): دهفهرموی: پێغهمبهر (مرووه خوا لهسهربه): جارئ کورپکی میرد مندالی کرد به سههپشک، که به ئارمژووی خۆی، لای باوکی، یا لای دایکی ههلبژیڕئ و لهلای نهوهیان بی که خۆی حهزدهکا (ئیبنو ماجه و تیرمیزی گیراویانهتهوه. تیرمیزی به فهرموودهیهکی جوانی داناوه) له گیرانهوهیهکی ئەبو داوود و حاکمدا:

کورمه که دمستی دایکی گرت، نیتز دایکه کهی بردی بۆلای خۆی (حاکم دمفهرموی: رشته کهی دروسته) ته مه نی خۆناسین جهوت ساله، یا له و دمور بهر مدایه، همر فامین بهس نیه به لگوو دهبی هۆشی به و هیش بشکی که بۆچی نه و لایه هه ل دهبژیڕی، چونکه له سه ر نه و بنیاته دمکری به سه رپشک که خۆی هۆشی به بهر ژوهندی ئاگاداریکردنی خۆی باشت دهسکی. خۆناسین نه وهیه که مندا ل به ته نها خۆی به بی یارمه تیدانی که سیکی تر بتوانی نان و ناو بو خۆی بخواو خۆی له سه راوکردن پاک بکاته وه به ته نیا به بی یاریده ی په رومرده که ر.

بزانه :

برپاری دایکی دایک که کۆبیته وه له گه ل باوک و باپیر دا ده ق وه ک برپاری دایک وایه که کۆبیته وه له گه ل نه م دوو که سه دا. جا نه گه ر هه رمیینه ی په تی به بی نیڕینه کی شه یان بوو له سه ر په رومرده کردنی منال، نه وه له م کاته دا دایک پش پش ده خری، نه و جا دایکی دایک و نه و نه نکانه ی دایک که به هۆی میینه وه پی ده گه نه وه، کامیان نزیکتر بی له و نه نکانه نه و میان پش ده خری، نه و جا دایکی باوک نه و جا دایکی باوک و نه و نه نکانه ی دایکی باوک که به هۆی میینه وه پی ده گه نه وه، نه و جا دایکی باوک که به هه مان شیوه بگاته وه پی، نه و جا نه و نه نکانه ی دایکی باوک که به هه مان شیوه بن، نه و جا دایکی باوک باپیره که به هه مان شیوه بی، نه و جا نه و نه نکانه ی دایکی باوک باپیره که به هه مان شیوه بن، نه و جا خوشکی باوک و دایکی، نه و جا خوشکی باوک، نه و جا خوشکی دایکی، نه و جا

خوشكى دايك، ئەوجا خوشكى باوك. ئەگەر مېۋى ئىر كۆبۈنەۋەدە
لەسەر پەرۋەردى منال بوو بە كېشەيان دايك پېش دەخرى ئەوجا
دايك و نەنكى دايك كە بەمىنە پەتى بگەنەۋە پېى، ئەوجا باوك،
ئەوجا باپىرە، ئەوجا خوشك، ئەوجا خوشكى دايك، ئەوجا خوشكى
باوك، ئەمەيش بەپى دەقى ئىمامى شافىعى لەسەرى.

براو كورى براو مامەو كورى مامە ئەۋانىش ۋەك باوك و باپىرە
ۋان لە مەسەلە پەرۋەردەكردنى ساۋادا، كى نىكتىرې ئەۋە پېش
دەخرى بەرىز لەسەر شېۋە رىزى كەلەپوور گران، ئەمەيش دىسان
بەپى دەقى ئىمامى شافىعى لەسەرى.

بزانە :

لە بابەتى پەرۋەردەدا كچى خوشك پېش كچى برا دەخرى
هەرۋەك خوشك پېش برا دەخرى.

۳۰۱) مەرجهكانى پەرۋەردى ساۋا:

ۋەك زانىت منال پەرۋەردەكردن جۆرە سەرۋەرى ۋە ھەقدارىيەكە
كە پىۋىستى بە دەسلەتە، ۋە دايك پېش باوك ۋە كەسانى تىرىش دەخرى،
ھەتا دايك ۋەستابى كەسى تر مافى پەرۋەردى منالى نىە، چونكە زۆر
زۆر دىسۆزە بۆى، بەلام دايك ئەگەر خۆى ئارمىزۋى لە پەرۋەردى
منالى بوو بەم چەند مەرجه ھەقى ئەۋەى ھەيە:

يەكەم: دەبىي ژىرو ئاقل بى، دايكى شىت مافى منال
پەرومردەكردنى نىيە، چونكە شىتى و ئاگادارى و سەرپەرشتى كۆرپەيان
نەگوتووه، شىت خۆي پىويستى بە گەسىكە سەرپەرشتى بكا ئىتر چۆن
دەبىي بە سەرپەرشتى گەسىكى تر.

دووم: ئازادىيە، دايكى كۆيلە مافى پەرومردەي نىيە، چونكە ئەو
كەلك و قازانجەكەي گشتى بۆ ئاگاگەيەتى، لەبەر ئاگاگەي نايپەرژىتە
سەر منالەكەي، لەبەر ئەومىش چونكە منالپەرومردەكردن جۆرە
سەرورى و ھەقدارىيەكە، دەي كۆيلە مافى ھەقدارى و سەرورى نىيە.

سىيەم: دايك دەبىي ئىسلام بى، ئەگەر منالەكە ئىسلام بوو، ھەر
مندالى باوكى موسولمان بى خۆشى دادەنرى بە موسولمان، ژنى بىپروا
مافى پەرومردەكردنى منالى ئىسلامى نىيە، چونكە منالپەرومردەكردن
سەرورىيە، بىپروايش نابى بەسەردارو سەرورى موسولمان، ديسان
لەبەر ئەومىش دەگونجى كە بىخەلەتتىنى و بەرمبەرە منالەكەيش خووه
خراپەكانى ئەو بگرى تووشى بىپروايش و شتى وا بى.

چوارەم: دەبىي مەردبى، دايكى بەدكارى نامەرد مافى
منالپەرومردەكردنى نىيە، چونكە ھەك گوتمان ئەم كارە سەرورى و
ھەقدارىيە، بەدكارو نامەردىش مافى ئەوميان نىيە، سەرمرای ئەومىش
دوور نىيە كە چاووراوى ئى بكاو فىرى رەفتارى بەدى خۆيى بكا.

پىنجەم: دەبىي دەسپاك و ئەمىندار بى، دايكى دەستپىسى ناپاك
مافى پەرومردەي نىيە، چونكە دەگونجى گزى و ناپاكى لە بەختوكردنيدا
بكاو منالەكە بىھوتى.

شەشەم: نابى شووى كردىتەو، چونكە خوشەويست (دروىدە) خوا
 لەسەربە (دەفەر موى): تا شوونەكەيتەو تۆ لە بيشترى بۆ بەخيوكردنى ئەم
 منالە. سەرەراى ئەو وەيش دايك لەكاتى وادا لەبەر خەريك بوون بە
 خزمەتى مىردو مالىەو ناپەرژىتە سەر ئەو، شتى وايش زيان لە منال
 دەدا. بەلام ئەگەر دايك شووى كردهو بە پياوئ كە مافى
 پەرودەكردنى منالەكەى هەبى، وەكوو مامو نامۆزاي منالەكە، ئەو
 فەرمايشتى هەرە راست ئەو وەيه كە ئەو مافەى بۆ هەيه، چونكە ئەو
 هەقدارە مافى بەخيوكردنى ئەو وەيه، لە هەمان كاتدا دلسۆزىيەتى
 چونكە كەسيەتى، كەواتە ئەو دايكەكەى پيەكەو بە باشى سەرپەرشتى
 دەكەن.

هەوتەم: نيشتەجىيە، كاتى دايك مافى بەخيوكردنى هەيه كە
 خۆى و باوكى منالەكە لەيەك شاردا نيشتەجى بن، بەلام ئەگەر هەر
 كامىكيان لەو شارەو بچن بۆ سەفەرى نيش و كار، وەك سەفەرى حەج و
 بازرگانى و غەزاو عەمرە، ئەو نابى منالەكە لەگەل خۆى ببا بۆ ئەو
 سەفەرە، چونكە سەفەر جىگەى مەترسى و نارەحەتییە. بەلكوو لەو
 ماوەيەدا منال لەلای نيشتەجىيە يان دەبى هەتا ئەو وىتران ديتەو، نيت
 ماوەى سەفەرەكە كورت بى يا درىژ، بەلام ئەگەر سەفەرەكە سەفەرى
 گواستەو لە شوينىكەو بۆ شوينىكى تر بوو، ئەو باوك هەقى هەيه
 كە بيسەنيتەو لە دايك و لەگەل خۆيدا بى، بە مەبەستى پاراستنى ناو
 رەسەنى خۆى، چونكە رەسەن و بنەچەو بنەمالە بە باوكە بە دايك نيه،
 سەرەراى ئەو وەيش بەرژمەندى تەمى و نامۆزگارى و فيركردن لەو وەدايەو
 ناسانتريش بەخيودەكەى. بەلام ئەگەر دايكىش لەو سەفەرەدا لەگەل

باوک بوو نهوه به خپوکردن مافی خوږه تی، ههروا نه گهر له سهغه ری
گواستنه وومیشه وه گه پرایه وه بو شاره که ی جاران ی مافی به خپوکردن
ده که پیته وه بو دایک. مهرجه که ریگه نه مین بی و نهو شاره ی که ده چی
بو ی نه من و ناسایشی تیابی، دهنه مافی نیه مناله که له ژنه
به خپوکه ره که ی به نه نیته وه.

بزانه :

گشت باوه نه کانی تریش هه مان مافی باوکیان هه یه، ده توانن له م
کاتانه دا مندا ل له ژنه به خپوکه ره که ی بسیننه وه، به مهرجه خوی بی و
نامه حره م نه بن، وه ک باپیره و براو مامه، چونکه نه مانه یش مافی
پاراستنی ناوی ره سه ن و بنه چه ی خو یان هه یه، ههروا نه گهر
نامه حره میش بن، وه ک ناموزا، به لام به مهرجه نه وه له م شیوه یه دا
مناله که کوپ بی، چونکه نه گهر کچ بی نادر ی به دهستی باوانی
نامه حره م، به لام نه گهر خر می خوی له باوان نه بوو له خالوان بوو
نه وه مافی سه ندنه وه ی نیه، وه ک خال و مامی دایکی، چونکه نه مانه
مافیان به سه ر ره سه ن و بنه چه وه نیه.

نایا بو چه سپاندنی مافی دایکی به خپوکه ره نه گهر مناله که شیره
خوره بوو مهرجه که مه کی پیدایان؟ دوو راهه یه، یه کیکیان
دهغه رموی: مهرج نیه، به لکوو له سه ر باوکه که دایه نی بو بگری، رای
دروست نه وه یه: که نه وه مهرجه، چونکه زه حمه ته به کریگر تنی دایه ن.

۳۰۲) تاوانكارىيەكان (الجنایات):

تاوانكارىيەكان زۆر، چوار جۇريان لە شەرعاً تۆلەيان بۆ ديارى كراوه، كە بەو تۆلەيە لە زاراوى شەرعاً پېى دەگوترى حەدى شەرعى:

جۆرى يەكەم: ئەو چەشنە تاوانكارىيە كە زيان بدا لە لەش و گيان و ئەندام، بەم جۆرە دەگوترى: كوشتن يان زاماركردن.

جۆرى دووهم: ئەو چەشنە تاوانەيە كە زيان بدا لە شەرمگا و لەزەتگا، بەم جۆرەيش دەگوترى: داوینپىسى و حيزى.

جۆرى سێيەم: ئەو چەشنە تاوانەيە كە زيان بدا لە سامان، ئەمەيان دەبى بە چەن چەشنەوه، ھەر سامانى بە شەپ داگیر بكري، وە ئەو شەپ ھىچ تەئويلىكى بۆ نەكري ئەو ھەرھوودو راوړوتە، ئەگەر تەئويلى بۆ بكري ئەو بەغيە، واتە: دەسدرېزى و زولم و زۆر، ھەر سامانىكىش بە دزكە بە نەينى لە شوينى پاراستنى ئاسايى خۆيدا بېرى ئەو دزىيە، ئەو ھى كە بەھيزى بازوو، وە بە زۆرى زۆردارى و بەھيزى دەستەلاتو بەھوى بەرزى پايەو پلەو بەرى ئەو زەوت كردنە!.

جۆرى چوارەم: ئەو چەشنە تاوانەيە كە زيان بدا لە ئابروو و لە نامووس و شەرمف، بەم جۆرەيش دەگوترى: بوختان.

۱) تاوانكارى كوشتنى بە قەستى (جناية القتل العمد): كوشتن سى جۆرە: كوشتنى بە قەستى پەتى، كوشتنى ھەلەى پەتى، كوشتنى نيومقەستى و نيوم ھەلە، كوشتنى بە قەستى پەتى ئەومەيە: كە بكوز

نیازی کوشتنه کیش و نیازی که سه دیاری کراوه کیشی کردبی بههوی شتیکه وه که زوربهی کات نهو شته کوشندهبی، خوای نهو شته نامیربی یاشتی تربی، وهک چهقوو دهمانچه و زهر. دهی نهگهر بکوژی نیازی نیشه کهی نهبوو - واته: به مهبهستی کوشتنی کهس نهو کارهی نهکرد، که بووه بههوی کوشتنی کهسی - وهک قاجی له شتی هه لکهوئی و بکهوئی بهسهر منالیکا و مناله که بهوه بمری - نهوه تۆله لیسهندن و کوشتنه وهی لهسهر نیه. ههر وا نهگهر به نیازی کوشتنی کهسیکی تایبته و به نیازی کوشتنی کهس نهو کارهی نه انجام نه دابوو نهوه دیسان کوشتنه وهی لهسهر نیه، وهک کهسی له تهقهی خوشیدا گوللهی ویل بیکوژی و دمر بکهوئی که نهو گوللهیه همه لاهو تهقاندوو یهتی نهوه همه لاهو ناکوژی تهوه له جیاتی نهو کوژراوه.

کوشتن به نامیرو بهشتی تریش ده بیته، وهک نهوه: کهسی بهند بکا نه خوی نان و ناوی بداتی و نه بهیلی خوی هه ویکی نهوه بدا ههتا له برسانا دمری، نهوه کوشتنه وهی لهسهره، ههروا نهگهر چهپسی بکاو رووتی بکاته وه ههتا لهسهر مانا بمری، یا به بهندی له بهر خور رایبگری ههتا تینی ههتا وه که دیکوژی، نه مهش کوشتنه وهی لهسهره، یا وهک نهوه دوو کهس یا پتر شایهتی بدن که نه ریمان نهو ره حمانی کوشت، و مقازی نه ریمان له تۆلهی نهو ره حمانا بکوژی تهوه، پاشان شایه تهکان په شیمان ببنه وهو بلین به درۆ شایه تیمان له نهیماندا، نه مه دمی بههوی گوشتنه وهی نه شایه تانه. یا وهک نهوه خوراکیکی زهراوی به نیازی کوشتنی بدا به کهسی و نهو کهسه بمری، له کاتی وادا تۆله بیویسته. یا وهک نهوه سهری بیر له دالانیکا به فیل بگری و میوانی

دمعومت بکا بو مائهووی به نیازی نهوه که به نامهردی بیخاته نهو بیرموه، نهویش لهسهر شوینهکهوه بپرواو بکهوئته ناو بیرمکهو بمرئ نهمهیش کوشتنهووی لهسهره.

بزانن:

که مروؤ کوشتن به ناپهوا تاوانیکی گهلی گهورمیه له پاش بیباومری به خوای گهوره گهورترین گوناھی گهورمیه، نایهتو هه‌دیشی زور فره هه‌یه که هه‌په‌شهی سهخت دهکا له کاری و ناهه‌مواری ناله‌باری ناپه‌وا، وهک: {وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا - سورة النساء - ۹۳/۴} واته: ههر که‌سی به ناپه‌وا موسولمانئ به قهستی بکوژی، نهوه سزای نهو بکوژه دۆزه‌خه‌و حالی وایه هه‌تا هه‌تایه له دۆزه‌خدا ده‌مینئته‌وه). له سه‌حیحی موسلیمدا هه‌زمت واته: بنووسری (مروود خواد له‌سهره) ده‌فه‌رموی: به هیج جوړئ کوشتنی موسولمان دروست نیه، مه‌گهر به‌یه‌کی له‌م سی شته: موسولمان بووبی و له نیسلام هه‌لگه‌پا‌بیته‌وه، یا خاو‌ن هاوسهر بووبی و له پاشا داوینپییسی بکا، یا به ناهه‌ق و به زوری زۆرداری مرو‌فیک‌ی بی تاوانی کوشتب. له فه‌رمووده‌یه‌کی تردا ده‌فه‌رموی: له‌لای خودای گهوره نه‌م جیهانه هه‌مووی له‌ناو بچی نه‌وه‌کا موسولمانئ به ناپه‌وا بکوژری (تیرمیزی و نه‌سائی به رسته‌یه‌کی ساخ گیراویانه‌ته‌وه) له فه‌رمووده‌یه‌کی تردا ده‌فه‌رموی: ههر که‌سی کۆمه‌کی بکا له‌سهر کوشتنی

موسولمانن به نارپوا با بهنیو وشهیش بی^(۱)، رۆزی قیامت که دهچی
بۆ دیوانی خوا، بۆ پرسینهوه، له ناو چاوانی نووسراوه: ناهومید له
رهحمهتی خودا.

برپاری کوشتنی فهستی:

ههر کهس لهسهر نهو شیوهی باس کرا موسولمانن به نارمزوو به
نارپوا بکوژی کوشتنهوهی پتویست دهبی، بهپیی نهم نایهته:
{كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى - سورة البقرة - ۱۷۸/۲} واته: نهی
موسولمانهکان! خوداوهندی مهزن دایناوه له سمرتان، تۆله سهندن
لههوی کوژراوهکانهوه، به یهکسانی، بهم رنگه لهباتی ئادهمیزادی
کوژراوی نازاد ئادهمیزادی بکوژی نازاد دهکوژریتهوهو له جیاتی بهنده
بهندهو له باتی میینه میینه (بهپیی نهم نایهتهی تریش: {وَلَكُمْ فِي
الْقِصَاصِ حَيَاةٌ - سورة البقرة - ۱۷۹/۲} واته: نهی هۆشمهندانو
هۆشیاران! له دامهزراندنی یاسای تۆله سهندنا به یهکسانی، که
بریتییه له کوشتنهوهی بکوژ لهباتی کوژراو، بۆ ئیوه، ههیه زیان و

(۱) له (النهاية في غريب الحديث والاثر) دا دهفرموی: (وهك نوره بلی: نوق له وشى
(نوق تول) دا، واته پینی بلی: ییک له وشى (بیکوژه) دا نهمه له چشنى نمر
فرمودهی پیغمبهره (مرووده خوا لهسهره) که دهفرموی: کفی بالسيف شا) یرید
شاهدا. خوا پهنامان بدا، براستی له ولاتی ئیمدا پیار کوشتن له نار خواردنهر
ناسانتره. سهد پیار بکوژهو بهچوهره پاتی حیزبن ئیتر دهبی به پالتوان.

زینده گییه کی گهوره و به نرخ). به پیئی نهم فهرمو و دمییه پیغه مبه ریش
(مرویه خواه له سر به) که دمه رموی: (به هیج جوړی کوشتنی موسولمان
دروست نیه، مه گهر به هوئی یه کی له م سئ شته وه..تاد) له
(صه حیحه ین) و شوینانی تریشدا هه یه که حه زره ت (مرویه خواه له سر به)
دمه رموی: هه رکه سئ که سیکی بکوژری خوی سهرپشکه له یه کی له دوو
کاره کامیان به باش دزمانی نه و میان هه لېژیری: یا خوین و مریگری، یا
بکوژ بکوژیته وه.

جا له سهر نهم بنیاته هه قدری کوژراو هه کی کوشتنه وهی بکوژی
هه یه، به چی شیوه یه که کوژراو هه کی کوشتنه وه ری که ناوا به بی
زیاده و نه ت که پیکردن بیکوژیته وه، وه کی زاتی پاک دمه رموی:
{وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ
- سورة الإسراء - ۱۷/۳۳} واته: وه هه رکه سئ به ناروا کوژرا
شهریعتی خودا ریگی هه قدره کی دده که توله له بکوژه کی به
ته وای بسینی، و نه ابی نه و هه قدره زیاده رموی له کوشتنه و مکه دا بکا.

جا گریمان بکوژ به نامیری زه لاهه کی کوشتنه و، وه که نه وه به
گولله کوشتنه و، خوئی به گولله ده کوژریته وه، نه گهر به زهر
کوشتنه و، - که نامیر نیه - خوئی به زهر ده کوژریته وه، نیر
هه روا، نابی زیاده رموی له کوشتنه و مکه دا بکا، وه که نه وه نه تکی پی بکا،
جا هه وه که مافی توله سه ندنی هه یه مافی نه و دیشی هه یه که
بکوژه که به حش. وه که خوی مه زن دمه رموی: {فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ
أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءِ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ - سورة البقرة

— ۱۷۸/۲ { نه گهر کوژراومه که خوۍ له پيش گيان دمرچوونیا بکوژمه که ی نازاد کرد له خوینی خوۍ، یا یه کئ له کهسو کاری کوژراو بکوژی نازاد کرد له به شه که ی خوۍ لهو خوینه، نیتړ نابۍ بکوژ بکوژریتوه، ودمبۍ به پپی باوی ناو خوۍان و له سهر یاسایه کی جوان خوین و مرگرن، وه بکوژیش خوینه که بدات به خاومن خوین به چاکی مه به ست له (عهفو) له م نایه ته پیروژدها نه وه یه که ههقدار واز له کوشتنه وه بیۍ له کوشتنی به قهستیدا، له جیاتی نه وه به خوین و مرگرن رازی بیۍ نیتیباع به معروفیش نه وه یه که خاوه، خوین له داوی خویندا توندی و تیژی به کار نه هیۍ. بکوژیش دمی به بی به قنګاخستن و خاومن خاو خوینه که به تهواوی بدا. نه م داستانه ییش دیسان به لگی نه وه یه که ههقدار خوۍ سهر پشکه یا ههق دهسینۍ یا بکوژ له کوشتنه وه نازاد دهکا. چه زرت (درویدخواه له سربۍ) قهرمووی: نه ی کومه له ی خوزاعه! نه ومتا نیوه نه م کوژراومتان کوشتووه، که له هوزی هوزمیله، نهوا من به خودا خوینه که ی ددهم، به لام له پاش نه م رووداوه هرکه سی که سی بکوژی، که سوکارمه که ی خوۍان سهرپشکن، کام له م دوو کاره به چاک دزمانن نه وه هه لېژیرن: نه گهر پیان خوش بوو نهوا بکوژ بکوژنه وه، نه گهر پیشیان خوش بوو خوین و مرگرن. (نه بو داوود / تیرمیدی).

جا وده گوترا خاومن ماف نه گهر توله ی سهند نهوا کاره که دیارو ناشکرایه، نه گهر کابرای به خشی خوین پیویست دمی که بریتیه له سهد وشر، ددری له خوینی موسولمانی نازاددا، جا نه گهر کوشتنی به قهستی بوو نهوا به له سی روووه خوینه که قورستر دمی.

یه که میان: خوینده که ده که ویتنه سهر خودی بکوژده که، ناکه ویتنه
سهر که سوکاره که ی (عاقله).

دوو ده میان: پیویسته ده سبه جی به بی دواخستن.

سییه میان: بهم شیوه قورستر ده کری: ههم سالی وشتره کان گه وره
ده کرین، ههم به شه کان له پینج به شه وه ده کرین به سی بهش له سهر نه م
شیوه یه: پیویسته بکوژ خوی له مالی خوی نه م ژماره وشترانه بدا له
خویندا: سیی وشتری میچکه ی سی سالانه، سیی وشتری میچکه ی چوار
سالانه، چل وشتری ناوس، به لگه ی نه م برپاره نه م فهرمووده یه تی (دروود)
خواه له سه ربه: ههر که سی به نارمزوو موسولمانی بکوژی نه وه دهر ریته
دهستی خوینره سه کانی کوژ راوه که، نیت نه وان نارمزووی خویانه یا بکوژ
ده کوژ نه وه، یا خوین وهر ده گرن، خوینباییش سه د وشتره، له سهر نه م
شیوه یه: سیی وشتری می سی ساله و سیی وشتری می چوار ساله و چل
وشتری ناوس. وه همر دوو لایش له سهر ههر چی ریك بکه مون دروسته
نه مه ییش بویه وایه تا خوینبایی گران بی و خه لك سل له خوین رشتن
بکاته وه (تیر میذی و نه بو داوود — تیر میذی ده فهرموی: فهرمووده یه کی
جوانی غه ربه).

(۲) کوشتنی هه لهی په تی (الخطأ المحض): هه لهی په تی بهم دوو
نموونه یه روون ده که یه نه وه:

یه که م: وهك نه وه تیری بنی به شتی که وه، وایزانی که نیچیره، یا
درنده یه، یا شتی تری خوین ره وایه، به لام بهر پیاوی بکه وئو و بیکوژی.

لهم نموندها بكوژ نیازی نیشهكهی بووه، بهلام نیازی كهسهكهی نهبووه.

دووهم: نه نیازی نیشهكهو نه نیازی كهسهكهی نهبی، وهك له كاتیكا كه به ریگه‌دا ده‌روا پیی هه‌لكهوئ له منالیک و بكهوی به سهریاو بیکوژی، یا شتیکی گوشندهی به دهسته‌وهبی دهستی بله‌رزئ و برژی به‌سمر كهسیكاو بیکوژی.

برپاری كوشتنی هه‌له :

پیوستبوونی خوینباییه، به‌پیی ئایه‌تی: {وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ - سورة النساء - ۹۲/۴} واته: موسولمانئ به هه‌له موسولمانئ بكوژی نه‌وه پیویسته له‌سهری كه به‌نده‌یه‌کی موسولمان نازاد بكا وه خوینیش بدا به خوینره‌سی نه‌و كوژراوه. نه‌وه‌تا لهم ئایه‌ته پیرۆزهدا خودای گه‌وره خوینبایی پیویست کردوو به‌لام باسی تۆله سهندنی نه‌هیناوده‌ته ئاراوه. له‌فه‌رمووده‌دا هه‌یه كه حه‌زهرت {دروود خواه له‌سهری} نامه‌یی ده‌نوسی بو خه‌لكی ولاتی یه‌مه‌ن تیايدا ده‌فه‌رموی: خوینبایی مرو‌ف سه‌د وشتره. خوینبایی له‌ كوشتنی هه‌له‌ی په‌تیدا له‌سی لاوه سووك ده‌كرئ:

یه‌كه‌م: خوینه‌كه له‌ حیاتی سی به‌ش ده‌كرئ به‌ پینج به‌شه‌وه له‌سهر نه‌م شیوه‌یه: بیست وشتری میچكه‌ی یه‌ك سالانه، بیست وشتری میچكه‌ی دوو سالانه، بیست وشتری نی‌ری دوو سالانه، بیست وشتری میچكه‌ی سی سالانه، بیست وشتری میچكه‌ی چوار سالانه. به‌پیی نه‌و

فهرموودمیه که نیبنو مهسعوود گیراویه تهوه، که نه م تفصیلاته ی
تیادایه، که هه ندئ وایان گیراوه تهوه که نهو فهرموودمیه فهرمایشتی
پنغه مبه ره. به ههر حال رای جه ماوهری هاوړپیانې پیغه مبه ره له سر
نهوویه که خوینبایی هه له دهکړئ به پینچ به شهوه.

دووهم: خوینبایی له م کاته دا دهکویه ته سر که سو کاری کابرای
بکوژ، که پټیان دهگوترئ (عاقيله) که بریتین لهو نیړینه ته کلیف له
سهرانه که له کاتی روودانی تاوانه که دا هه و نه گهر کابرای تاونکار
بمرئ که له پووری لی ده بن، به مهرجئ بنه چه و وچه ی تاوانکار که
نه بن، وهک باوک و دایک و باپرو نه نک و کورو کچ، نه مانه له که سوکاری
به واتا (عاقيله) نین. سهر به لگه ی نه م برپاره نه م فهرموودمیه: نه بو
هورمیره (ره زه خواه ایبه) دهقه رموئ: دوو ژنی هوذهیلی بوو به شهریان
یه کیکیان به ردیکې گرتنه وه ی تریان و خوئ و سکه که ی گوشت، جا که
بو دادخوای دادیان برده لای خوشه ویست (درووه خواه که وره له سر به)
برپاریدا: که خوینی سکه که ی دهکاته سهرئ، نیتر نهو سهره به نده بی یا
که نیزه ک بی ده بی وه برپاریشیدا که خوینی ژنه کوژراوه که و خوینی
یکه که ی له سر خوینرپه سانی ژنه تاوانبار که یه، نه ک له سر ژنه که
خوئ. وه که له پووری ژنه کوژراوه که یشی دا به مندا له کانی و به
خزمه کانی تری.. تا کوټایی فهرمووده که که بوخاری و موسلیم و نه بو
داوودو تیر میذی و نه سانی گیراویانه تهوه (دانه ر - ره ممت خواه ایبه) به
ته صه رووف فهرموودمیه کی راپیچ کرد بوو. به نده دهقه که ییم له تاجول
نوصوله وه راگوئز کرد - و مرگیر).

بۆيەكا لەم بارەدا خوین دەکەوئیتە سەر خوینەرەسەکان، چونکە
 ھەلەو نیمیچە ھەلە زۆر روو دەدەن، لەبەر ئەوە و بەباش دەزانری کە
 کۆمەکی تاوانبار بدری، تا تووشی ھەزارای و دەسکورتی نەبی و بەھۆی
 ھەزاریشەو تووشی دەیان ھەلە ی تریش نەبی، کابرا خووشی بۆرە
 مەھانەپەکی ھەپە، بە پێچەوانە ی کوشتنی بە قەستیپەو، چونکە ئەو
 بەھیج جۆر مەھانەدار نیە، لەبەر ئەوە شایستە ی یارمەتی و دل
 پێسووتان نیە، لە ھەمانکاتدا ئەم خوینە بە چەند قیستی دەدری،
 خوینی نیڕینە ی موسولمان بە ماوە ی سێ سال دەدری، ھەر سالە ی سێ
 یەکی دەدری، خوینی ژنە موسولمان بە دوو سال دەدری خوینی بیپر و
 بە یەك سال دەدری، لەبەر ئەوە دانەکە ی زۆر گران نابێ لە سەریان.
 (ئەمە ی کە نوسیما ن لە بارە ی خوینی ژن و خوینی بیپر و
 شەریعەتی ئیسلامی مامۆستا مەلا عەبدولکەریم و دمقی فەرموودە ی
 ئەصەحی مینھاجە. بەلام دانەر رای بە جۆریکی ترە بۆیە لە بڕگە ی
 سیپەمدا دەفەرموی):

سیپەم: خوینەگەیش بە قیست لە ماوە ی سێ سالدا دەدری
 شافعی (رەزاە خواە لێبە): دەفەرموی: ناگام ئی نیە کە کەسێ ھەبێ لاری لەو
 ھەبێ کە ساخ بۆتەو کە پێغەمبەر (رەویدە خواە لەسەربە): بڕیاری داوہ کە ئەو
 خوینە ی خوینەرەس بیدەن بە سێ سال ئەدری.

وہکی تریش عومەر و علی و ئیبن و عەباس و ئیبن و عومەر (رەزاە
 خواە لێبە): وەھایان داناوہ کە ئەم جۆرە خوینە لە ماوە ی سێ سالدا بدری،
 وە کەسێش رەخنە ی لە بۆ چوون و رای ئەم زاتانە نەگرتووە، لەبەر

نموره بېراره که یان بووه به په گگرتن، چونکه نهم زاتانه له زانا
گه وره گانی سه حابه کانن، شتی و گرنګ له ناپیندا بهرای خوږی نالین،
مه گهر به (توقیف)^(۱).

(۲) کوشتنی نیمچه قهستی و نیمچه هه له. نیمچه قهستی نموده
نیازی نیش (فیعیل) دهگو که سه که ی هه بی، به لام به شتیک نیشه که
نه نجام بدا که زوړتر وای کوښنده نه بی، ودهگو به قه مچی یا به توولن
یا به به ردیکې بچووک بدا له که سین و بهو لیدانه سووک و که مه
به پرکه وت بمری. بهم جوړه کوښتنه کوښتنه وه پښت نابی، به لام
خوږنیکې قورس ده که ویته سهر خوږنپرس (عاقيله) به پښ ته مهنی
وشره گان و ژماره ی ساهه گان که سین و زیاتر نین خوږنه که قورسه، جا
پښوېسته که سږی و شتری میچکه ی سین سالانه و سږی و شتری میچکه ی
چوار سالانه و چل و شتری ناوس بدن به خاومن خوږن. به پښی نمومش
که دانی خوږنه که دس به جی نه و مؤله تداره هه تا سین سال داده نری
به خوږنی سووککراو. به لکه ی نهمه یش داستانی دوو ژنه هودمیلیه کانه
که له پېشه وه رابورد.

به لام نه گهر کابرای کوژراو منال بوو، یا نه خوښ بوو، وه زوربه ی
کات وده که وره و ساخ بهرگه ی نه و جوړه لیدانه ی نه ده گرت، یا گه وره و
به هیزبوو به لام کابرای تاوانبار کهرکوژی به و توولنه یا به و قه مچی به

^(۱) توقیف نموده سهر چاره ی زانیاری له باره ی بریارو چوټیتی و هوالی شتمه
بگړتتمه بز سهر سروشی خویی.

دایگرت ههتا مرد، نهوه دادهنرئ به گوشتنی بهقهستی، وهکو شتنهوهی دمکهوینته سهر (واته: نامیرو هوی تاوان بهپی کس و بارودوخ دهگوری - و مرگپی).

۳۰۳) مهرجهکانی پیویستبوونی تۆلهسەندن:

نەم چوارە لەکاتی مسۆگەر بوونی کۆشتنەوهدا مەرجن:

مەرچی یهکهه: دهبی بکوژمهکه تهکلیدی لهسهربی، واته: رهسیدهو هۆشیاریبی و بیبهروای جهنگهر نهبی. کهواته گوشتنهوه نیه لهسهر نارهسیدهو شیت، چونکه وهک له پێشهوه له فهرموودهدا رابورد نهم جوړه کهسانه تهکلیدیان لهسهر نیه، ههروا خهوتوویش که له خهودا بهبی ناگا بهدهم خهوهوه بتلیتهوه بهسهر کهسیکداو بیکوژی، نههمیش تۆله سهندنی لهسهر نیه بهپی ههمان فهرموودهی پێشهوه، ههروا گوشتنهوه لهسهر زیندهومریش نیه، چونکه ئازهل و زیندهومران، مروقی ئی دهرچی، تهکلیدیان لهسهر نیه.

بهلام ههموو کاتی بوونی هۆشی ساخ مەرچ نیه، وهک نهوه کابرای بکوژ به نارمزوو، بهبی مههانهی رهوا، خوی سهرخۆش بکا به شتیکی نارموا، که پنی دهگوترئ سهرخشیی تاوانکار، لهم کاتهدا تۆلهی لهسهره. ههروا نهگهر به خواردنهوهی دهرمانی که پیی تاوانیار ببی هۆشی خوی لایبا، ههروهک لهم حالانهدا تهلاقی تهلاقخوریش دهکهوی، نهک ههر تهلاق بهلکوو لهسهر ههموو کرداریکی تریش بهر پرسیاره.

لە ھەمان كاتدا نەگەر بېرىرى كۈشتەنەۋى نەدەمىن مەعنەى واپە رېخۇش دەكەين بۇ ھەموو كەسى، ھەر كاتى وىستىان كەسى بكوژن بچن لە پېشدا خۇيان سەرخۇش بكەن ھەتا نەكوژرېنەۋە! دەى شتى واتە: سەردەكىشى بۇ خوينپرشتنى زۆرى ناپەۋا.

سەرجى دوۋەم: ئەۋەيە كە بكوژەكە زىادى نەبى بەسەر كۆزراۋەكەدا، بەھۋى ئىسلامەۋە، كە لەم كاتەدا كۆزراۋ بە سىفەتى بېپرواى كەمى ھەيە بەرابەر بكوژ، كەۋاتە: موسولمان ناكۆزرىتەۋە لە جىاتى بېپاۋەر (ئىمامى بوخارى و ئىمامى موسلىم (رەزە ئويمان لېبە) ھەرموۋدەيەكيان لەم بابەتەۋە گېراۋەتەۋە) (بېروانە تاجول ئوصول بە كوردى ب - ۱ ل - ۸۸ ز - ۱۶ ف - ۱ + ب - ۳ ل ۲۷۵ ف - ۱ ز - ۹۹ - وەرگېپ) ئەمەى كە دەفەرمۇئ: موسولمان لە جىاتى بې پروا ناكۆزرىتەۋە مەزھەبى مالېك و ئەحمەدو ئىسحاقە. ئەبو حەنىفە دەفەرمۇئ: موسولمان لە جىاتى بېپرواى پەنادراۋ (زمى - ئەۋ كافرانەى لە پەناى ئىسلامدا دەژىن) دەكوژرىتەۋە، بەلام لە جىاتى بېپرواى پەيماندار (موعاھەد - خاۋەن عەھدو پەيمان، بەلام لە ۋلاتى خۇى بژى، نەك لەناۋ موسولماناندا) و لە جىاتى بېپرواى جەنگى ناكۆزرىتەۋە.

ھەقايەتى دەلى: جارى موسولمانى بېپرواى دەكوژى، بۇ دادگايى دەمبەن بۇ خزمەت ئەبو يوسف - كە يەككە لە شاگردە گەۋرەكانى ئەبو حەنىفە - ئەبو يوسف بېرىار دەدا كە موسولمانەكە لە جىاتى

بیرواکه بکوژریتهوه، جا پیاوئ کاغه زیکی بو دهبأ نهه شیعرانهی تیا
دمبی:

یا قاتل المسلم بالکافر	جرت، وما العادل کالجائر
یا من ببغداد وأطرافها	من فقهاء الناس أو شاعر
جار علی الدین أبویوسف	بقتله المسلم بالکافرا
فاسترجعوا وابکوا علی دینکم	واضطربوا فالاجر للصابر

واته:

له جیاتی کافر دهکوژی موسوئمان!
کهی نهه داده نهی خاوهن وئژدان
نهی خهئکی بهغدا، نهی خهئکی جیهان!
له مهلای زاناو له شاعیری جوان
وا نهبو یوسف دینتانی فهوتان:
له جیلتییی کافر دهکوژی موسوئمان
(انا لله) کهن، بگرین بو دینتان
پاداشی خوگر واته: لهلای یهزدان!!!

ههروا دمبی بکوژهکه زیادی نهبی بهسهه کوژراوهکهدا به نازادی.
کهواته: نهگهه نازادی بهندهیی بکوژی ناکوژریتهوه له جیاتی.
خوای نهو کوپلهیه بهندهیی، یا پاشه مهرگه (موده بههه) بی، یا
کاغهز پیدراو بی، یا کهنیزهکی دایکی منال بی، بهپیئ نایهتی
{الحرُّ بالحرِّ والعبدُ بالعبدِ زنجیره - ۲۹۸}.

ئىمامى عەلى (رەزادە خۇدائىيە) دەفەرمۇي: بووۋە بە ياساى شەرىعت كە ئازاد لە جىياتىي بەندە ناكۆزىتەۋە. بەلگەپەكى تىرىش ئەۋەپە: (كە ئەندامەكانى موسولمانى ئازاد لە جىياتىي ئەندامەكانى كۆيلە نابىررېن، كەۋاتە: چۆن گىانى لە جىياتىي گىانى ئەۋە دەرەكرى، ئەم خراپترە چۆن شتى ۋا دەبى).

مەرجى سىيەم: نابى بكوژەكە باوك ۋا باپىرو دايك ۋە نەنكى كۆزراۋەكەبى، با بەرەۋ ژوورترىش بى، ۋاتە: بنچىنە ناكۆزىتەۋە لە جىياتىي ۋەچەى خۇى، بەپىي ئەم فەرماشتەى عومەر (رەزادە خۇدائىيە) كە لەھۇى داستانىكەۋە دەفەرمۇي: (لەبەر ئەۋە نەبى كە بەگوپى خۇم لە زارى پىغەمبەرم بىستوۋە (دروۋەدە خۇدائىيە) دەپفەرمۇو: باوك ناكۆزىتەۋە لە جىياتى كورى خۇى، لەبەر ئەمە نەۋاپە دەم كوشتتەۋە. دەى زووكە خوينەكەى بېنە، ئەۋىش خوينەكەى ھىنا بۆ عومەر، عومەرىش داپە دەستى كەلەپوور گرەكانى كۆزراۋەكە) (بەپھەقى، دەپش فەرمۇي: رشتەكەى دروستە، حاكمىش ھەروا دەفەرمۇي). ۋەكى تىرىش بنچىنە ھۇى پەيدا بوۋنى نەۋەى خۇيەتى، لەبەر ئەۋە نابى ۋەچەى خۇى كە خۇى مايەى بوۋنىەتى بىي بەھۇى نەمان ۋە ھەۋتانى ئەۋ.

مەرجى چۈارەم: ئەۋەپە كە خوينى كۆزراۋەكە پارىزراۋبى ئەگەر ۋا نەبوو خوينى بەھىرپۇ دەرۋا، ۋەك ئەۋە داۋىنپىسى ھاۋسەر داربى (زان محصن) خۇاى داۋىنپىسىيەكەى بە بەلگەۋ شايتە چەسپابى يا بە پىلئىنان.

۳۰۴) كۆمەللى لە جياتى يەك كەس دەكوژرېنەوہ:

ھەر كاتتى چەند كەسى بە ھاوبەشى كەسىكىان كوشت، وە مەرجهكانى تۆلە سەندن ھاتنەجى، ئەوہ ھەموويان دەكوژرېنەوہ، بە مەرجه ئەوہ كە كارى ھەركامەيان بە تەنھا بگىرى بېى بەھۆى كوشتنى كوژاروہكە، چونكە ئەم ئايەتە گشتايەتى دەگەيەننى كە دەفەرموى: {وَمَنْ قَتَلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا}.

لەبەر ئەوہدېش كە ئىمامى عومەر {رەزە ئوۋە لېبە} ھەوت كەس يا پېنج كەسى لە خەلكى سەنعاى يەمەن لە جياتى يەك كەس كوشتەوہ، وە فەرمووى: ئەگەر سەرچەم خەلكى يەمەن دەستيان لە كوشتنى ئەم كوژاروہدا ھەبوایە ھەموويانم وەك ئەم چەند كەسە لە جياتى دەكوشتەوہ. ھەروا ئىمامى عەلىش {رەزە ئوۋە لېبە} سى كەسى كوشتەوہ لە تۆلەى يەك كەسدا، موغىرەيش {رەزە ئوۋە لېبە} ھەوت كەسى كوشتەوہ لە تۆلەى كەسىكدا. ئىبنو عەبباسش {رەزە ئوۋە لېبە} دەفەرموى: ئەگەر كۆمەللى بگەنە سەد كەسىش يەككى بكوژن بپرارى كوشتنەوہى ھەموويان دەدەم. كەسىش رەخنەى لەم فەرمایشتەى ئىبنو عەبباس نەگرتوۋە، لەبەر ئەوہ بووہ بە يەكگرتن، دېسان لەبەر ئەوہدېش كە ھەتا يەككى لەو بكوژانە بىئىن كەسوكارى كوژاروہكە ئۆخەى ناكەن، وە لەسەر ئەم شىوہەيش تۆلە نەسىنرى چاوترسان دروست نابى!.

۳۰۵ (تۆلەي ئەندام) (قصاصى ئەطراف):

ھەر وەك چۆن ھاۋكفى و ھاۋچەشنىي بكوژو كوژراو مەرج بوو بۆ
تۆلە و مرگرتن لە بكوژ، ئاۋمھا ھاۋسانى و ھاۋ چەشنىي ئەندامى
ھەردوولا مەرجە. دەي ئەگەر كەسئ لە جياتى كەسئ نەدەكوژرايەو،
وەك ئەو بكوژ بنجىنەي كوژراو بوو، ئەو ئەندامىشى لە جياتى
ئەندامى ئەو كەسە نابرىتەو، چونكە ھاۋ چەشنىي پىۋىست فەوتاو،
كەواتە: دەستى موسولمان لە جياتى دەستى بىپروا نابرى، ھەروا
دەستى ئازاد لە جياتى دەستى كۆيلە، ھەروا دەست لە جياتى پى
نابرى، ھەروا لووت لە جياتى گوئ، ھەروا دەستى راست لە جياتى
دەستى چەپ، يا دەستى چەپ لە جياتى دەستى راست نابرى. ھەروا
ھەموو ئەندامەكانى تىرىش. نە چاۋى راست لە جياتى چاۋى چەپ و نە
چاۋى چەپ لە جياتى چاۋى راست كوئىر دەكرىن، وە نەلىۋى خوارو لە
جياتى لىۋى سەروو دەبرى، نە بە پىچەوانەو، نە پەنجە توۋتە لە
جياتى پەنجە كەلە دەبرى نە بە پىچەوانەو، وە نە سەر پەنجەي
پەنجەي لە جياتى سەر پەنجەي پەنجەيەكى تر كە لە چەشنى خۆي
نەبى دەبرى، چونكە ھاۋ جوړى و ھاۋ وىنەي فەوتاو، چونكە ھەر
ئەندامەي رىگەو جىگەو قازانجى تايبەتى خۆي ھەيە كە جيايە لە
ھىنى ئەوانى تر. ھەروا دەستى ساغ لە جياتى دەستى ئىفلىج نابرى،
يا چاۋى ساغ لە جياتى چاۋى كوئىر دەرناھىنرى يا كوئىر ناكرى، بە
پىچەوانەي گويچكەي ئىفلىجەو كە لە جياتى گويچكەي ساغ دەبرى،
چونكە كەلگى ھەرمادە، دەنگ كۆ دەكاتەو جىروجانەومرىش لە
كركپاگە دوور دەخاتەو.

٣٠٦) تۆلهی برین (قصاص له جراحاتدا):

هەر وهك تۆلهی سهرو تۆلهی نهندام دهستیئرئ تۆلهی چهند برینیکی تایبهتیش دهستیئرئ. بهپیی ئهم فهرمایشتهی زاتی مهزن: {وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ - سورة المائدة - ٤٥/٥} واته: هەر برینی مهودای نهوهی ههبی که تۆلهی بسیئرئ بهبی زیادو کهم تۆلهی بهپیی خووی دهستیئرئ).

روونکردنهوهیی:

برین ههیهتی جیاکه رهوهی پارچهیه که له لهش، ههیهتی جیاکه رهوه نیه، برینی جیاکه رهوهیش یا له جمگه دا دهبی، یا له شوینیکی تر دا دهبی، جا ئه گهر له جمگه دا بوو ئه وه تۆلهی ههیه و به دوورو دریزی له ناو کتیه کانی شه ریه تدا باسیان کراوه، ئه گهر برین له جمگه دا نه بوو ئه وه تۆله (قیصاص) ی نیه، چونکه ئه سته مه زه بتی هاو وینهیی له نیوانی برینی تاوانکارو برینی هه قسیندا بکری، وهك ئه وه دهستی له نیوهی له پیدای بکرتینی، ئه مه تۆلهی ناسه نری، به لام (حوکوومه تی) نیو له پی هه یه، له سه ر فهرمایشته ی فهرمووده ی دروست (حوکوومه ت: بریتییه له ئه ندازه یهك پاره که حاکم برپاری دها به به رابه ر به و شکسته یه - شه ریه تی ئیسلام. مامۆستا عبدالکریم - وهرگیر) گریمان له ناوه رپاستی باسکی دا دهستی کرتاند، له مووچی ده ستیدا دهستی ده برئ حوکوومه تی نیوه ی باسکی شی ئی ده ستینی، ئه گهر به خشی ئه وه خوینی له پی ده که وی له گه ل حوکوومه تی نیوه ی

باسکی، شکاندنی نیسکیش تۆلهی نییه، چونکه له شتی وادا هاو وینهیی دابین ناکرئ، بهلام دمهقه بلئیرئ به پارهوپارهکه دهرئ بهنیسک شکاوهکه، وهکی تریش جیاگردنه وهی پارچهیش له لهش نهگهر له جمگه دا بوو نهوه تۆله پئویسته. نه مانه دادهرئین به جمگه: سهر پهنجه، گرئ پهنجه، مووچ، کهشکه ژنۆ، جمگه ی پی، جمگه ی ران سهر جمگه ی شان، جا نهگهر دهتوانرا تۆله وهر بگریئ نهوا تۆله وهر دهگریئ، له جیاتیی دهست دهستی دهر برئ، بهلام به مهر جئ نه بی به هوئی نهوه که تهنیشتی نه ندانه براره که کونی تی بی و ناوسکی دهر بکهوئ، نه گینا تۆله سه ندنیان تیا دروست نییه، کهرچی تاوانکار ناوسکیشی دهر خستبی، چونکه نهه جوړه برینه قولانه زهبت ناکرئ، شتیش که نه ندازهی نه زانرا تۆلهی ناسه نرئ. ههر برینی نه ندان له لهش جیا نه کاته وه تۆلهی تیا نییه، یهک جوړه برین نه بی که پیی دهلین: (موضحة: نیسک دهر خهر) نهه جوړه برینه له سهرو روخسارو سینگو شوینه کانی تری له شیش دهگری، وهک باسکو وردیلهی پهنجه، بۆیه وا ناو نراوه چونکه پیست و گوشت له نیسک دادهمالئ و نیسکه که دهر دهخا. برینی نیسک دهر خهر بۆیه قیصاصی تیا دا ههیه چونکه هاو وینهیی له نه ندازهی روبه ردا دابین دهگری، جا نهگهر قرونجانه که له سهردا بوو، نهوا به موسی سهری تاوانبار دهتاشرئ، نهو جا به قهه نه ندازهی برینی تاوان لی کراو له سهری تاوانکار دیاری دهگری، نهوسا به تیغی نیسقانه کهی دهر دهخرئ! بهلام نابی به شمشیر نهه تۆله سه ندنه نه انجام بدرئ، چونکه دهمی شمشیر گهرمهیه، کهمی و زورییی برینه کهی پی دابین ناکرئ، ههروا نابی به بهردو داردهستیش برینه که له لهشی تاوانبار

دروست بىكرى، با تاوانبار بەم شتانه‌يش برينه‌كه‌ى له جهسته‌ى تاوان ئى
 كراو كردي، چونكه ئەم جوړه برينه مه‌ترسيدارانه بەم جوړه ئاميرانه
 سه‌يته‌ره ناكړئ به سه‌ريانداو كونترولئ له‌مپه‌ريان ناكړئ. بايه‌خ
 دانانرئ بۇ نه‌ستورى و ته‌نكى و كه‌م و زيادى پي‌ست و گوشت و قه‌له‌وى و
 له‌ړى و قه‌به‌يى و بوو ده‌له‌يى له نيوانى تاوانكارو تاوان ئى كراودا، له
 كاتى تۆله وهرگرتنى سهر (نه‌فس) و نه‌نداما، و كه‌وو ياسايه‌كى گشتيش:
 (هه‌ر تاوانئ له‌مپه‌رى كونترول نه‌كړئ ده‌ قه‌بلئ به پاره به‌پيئ ياساى
 حوكمه‌ت وهرگرتن).

٣٠٧) خوينبایى: خوين (ديه):

خوينبایى له شهر عدا بريتييه له سامانى پيوست ده‌بئ له‌سهر
 مروفىكى نازاد به‌هوى كردنى تاوانيكه‌وه، كه كردوويه‌تى له سه‌ريا له
 نه‌ندام. خوينبایى دوو جوړه: خوينى قورس و خوينى سووك، خوينى
 قورس بريتييه له سه‌د سهر و شتر له‌سهر ئەم شيويه: سىي و شترى
 ميچكه‌ى سئ سالانه، سىي و شترى ميچكه‌ى چوار سالانه، چل و شترى
 ئاوس، كه دهدريئ له خوينى كوژراويكى موسولمانى نازادى ني‌رينه‌دا.
 نه‌مه دمقى پيغه‌مبه‌ر خويه‌تى (درويه نواه له‌سهره‌بئ) له‌و نامه‌دا كه ناردى بۇ
 خه‌لكى يه‌مه‌ن. به قسه‌ى ئيبنو يونس يه‌ك ده‌نگى و يه‌كگرتن له‌سهر
 نه‌مه دامه‌زراوه (له نه‌صله‌كه‌دا ده‌فه‌رموى: ئيبنو يوسف. برپاوه كفايه
 الاخيار - وهرگيږ) خوينى سووكه‌له‌يش بريتييه له سه‌د و شتر له‌سهر
 ئەم شيويه: بيست و شترى ميچكه‌ى يه‌ك سالانه، بيست و شترى ميچكه‌ى

دوو سالانه، بیست و شتری نیری دوو سالانه، بیست و شتری میچکهی سی سالانه، بیست و شتری میچکهی چوار سالانه، بهپیی نهو فهرموودیهی که نیبنو مهسعوود دمیگیرپتهوه: حه زرت (درویده خواه لهسربو) دهفهرموی: خوینی کوشتنی هه له دهکری به پینج بهش، ههر بهشهی پینج یه که. جه ماوهری سه حابه کان له سهر نهو هن که دهکری به پینج بهشی یه کسانه وه له ژمارهی وشتره کاندای. نه مه له پیشه وه به روونی رابورد.

جا ههر کاتی خوین کهوته سهر کهسی، خوای تاوانبار که خوی بی، خوای خوینرپسه کانی بی، نه وه سهرنج دهدهین و دهلین: نه گهر کابرای خوین دهر خوی و شتری هه بوو نه وه پئویسته له وشتره کانی خوی بیدا، ههر وه پئویسته زهکات لهو ماله بدری که هی خاوه نیه تی و که یشتوته رادهی زهکات! له سهر فهرمایشتی دیاریتر: نه گهر تاوانبار و خوینرپسه کانی خویان و شتریان نه بوو دهبی به هاگهی بدن، نیتر بکاته ههر چه ندی له سهر یانه که بیدن، چونکه پیغه مبه ر خوی (درویده خواه لهسربو) و شتری له سهر خه لگی دیهات دهقه بلاند به پاره، دستووری وابوو که وشتر گران ده بوو نرخه کهی پتر ده کرد، که نرخه وشتر داد مبه زی نرخه کهی که م ده کرد ده وه).

له بهر نه ووش و شتر وه جه لیکه شیاوی فهوتانه، وه کوو یاسایه کی گشتی ههر شتی خودی خوی له جیگهی دهست نه که هوئ ده گهر پینه وه سهر به ها فه بلا وه که ی).

نه م قسه یه به پیی فهرمایشتی نویی نیمامی شافیه یه (درواده خواه لیبو) به لام به پیی فهرمایشتی دیرینی شافیهی نه گهر خویندهر

خوی و شتری نه بوو ئاوا خوین دما؛ خاومن زیر هزار لیره ی زیر دما،
خاومن زیو دوازده هزار درمی زیوین دما، چونکه خوشه ویست (مرویه
نوا له سر به) کاغه زی نووسی بو خه لکی یه مهن، لهو کاغه زما
فهرموویه تی: (له سر خاومن زیر مکان خوینبایی دهکاته هزار لیره ی
زیر، له سر خاومن زیو مکان دهکاته دوازده هزار درمی زیو).

۳۰۸) به هوی چهند شتی که وه خوینی هه له قورس ده بی:

وهک له پیشه وه رابورد خوینبایی هه له له سی روومه
سووکه له یه، چونکه دهگری به پینج به شه ووه دهکه ویت ه سر
خوینر هس و مؤله تدار (مونه ججه ل) یشه، به لام هه ندی جار شتی
روودما ده بی به هوی قورس بوونی، وهک نه م سی حالته:

۱) وهک به هه له له بهستی مهککه دا که سی بکوژی، به لام له حه رهم
(بهستی) مه دینه دا شتی وا رؤل نابینی.

۲) یاخود له یه کی له چوار مانگه حه رامه که دا تاوانه که روو بدا،
که بریتین له نیو جه ژنان و قوربان و موچه رهم و ره جه ب.

۳) یاخود خزمی کی خوی خوی بکوژی، وهک براو خوشک و پوور،
به لام کوشتنی خرمی ناخوی واته: نامه حه رهم و مکوو ئاموزاو پورزا
خوینبایی پی قورس نابی. به لگه ی قورس بوونی خوینبایی هه له به
بۆنه ی نه م هویانه وه نه وه یه که سه حابه کان (خه ووه ووه خودایان له سر به) ئاویان

کردووه. به قسهی هندی له زانایانی شهرع نهم کارهی سه حابه کان
 دهنکی داوخته ووهو کهس ره خنه له مه نه گرتووهو سهر منجم بووه
 بهیه کدنگی و بهیه ک گرتن. نیمای عومهر (ره زاه خواهل لېبه) دمفه رموی:
 (ههر کهس له ناو سنووری بهستی مه که کهدا کهس بکوژی، یا خرمی
 بکوژی، یا له مانگه ریژداره کانا کهس بکوژی، که له زاراوی شهرعی
 شهریفاناویان نه شهورو لهورو که، نهوه خوینیکی ته واهو سییه مه
 خوینی ده که ویتنه سهری). ژنیکیش له کاتی ته وافتا بوو به ژیر
 پیوه، نیمای عوسمان (ره زاه خواهل لېبه) برپاریدا که خوینه کهی ده کاته
 هشت هزار درهم، شش هزاری خوینی ناسایی ژنه، دوو هزاریشی
 له بهر خاتری ریژی بهست. کابرایه کیش له ناو بهستی شاری مه که کهدا، له
 مانگی حهرامدا، به هله پیاو ده کوژی، ئیبنو عه بباس (ره زاه خواهل لېبه)
 دمفه رموی: خوینه کهی ده کاته بیست هزار درهم، چونکه خوینی
 ناسایی پیاو دوازه هزار درهمه، چوار هزار درهمی ده خرپته سهر
 له بهر خاتری شکندی ریژی مانگی حهرام، چوار هزاری تریشی
 ده خرپته سهر له بهر خاتری ریژ شکندی به له دول حهرام، سهرجه می
 ده کاته بیست هزار درهم، که سیش له هاوړپییانی پیغه مبه (درووده خواهل لغوه
 و ره زاه خواهل یاراندا) لارییان نه بوو له م برپاره می ئیبنو عه بباس. له بهر نهوه
 بوو به نیجماع و یه گگرتن. دهی نهم جوړه کارو باره شهرعیان به
 کوشکاری و نیجتیهاد په بیان پی نابرئ، به لگوو ته نیا له ریگهی
 و مرگرتن له پیغه مبه ووه دمنانرین و بهس. که بهوه له زاراوا
 ده گوتري: ته رفیف.

۳۰۹) خوینبایی ژن:

خوینی ژن نیوهی خوینی پیاوه به پئی فەر مووده کهی عه مری کوری چه زم: پیغه مبه ر (درووده خواوه له سه ربه): دمه ر موی: خوینی ژن نیوهی خوینی پیاوه. نه مه ده گیر نه وه له عومه رو عوسمان و عه لی و له هه ر چوار عه بدوللا کانه وه (ره راه خوا یان لینه): و ه رای نه م زاتانه به هه ر چوار لادا بلا و ده بیته وه، له گه ل نه وه دیشا که س ره خنه ی لیان نه بو وه، نیتر بو وه به یه کگرتن. عه بدوللا کان که چوار که سن و ناودارن به عه بادیله، خو یان و باوکیان سه حابه ن. نه مه یش ناوه کانیانه: عه بدوللا ی کوری عومه ر، عه بدوللا ی کوری عه بباس، عه بدوللا ی کوری عه مری کوری عاص، عه بدوللا ی کوری زوبه یر.

۳۱۰) خوینبایی خاوه ن نامه کان:

خوینی جووله که و مه سیحی سییه کی خوینی موسولمانه. خوا ی به یمانداربن، یا خاوه ن نه مان بن، یا خاوه ن عه ه دو به یمان بن، شتی وا له پیغه مبه ره وه ده گیر نه وه، ده گیر نه وه نیمامی عومه ر (ره راه خواوه لینه): خوینی جووله که یه کی کوژراوی دانا به چوار هه زار دره م، مه جوو سییه کیش کوژرابو و بریاریدا که خوینه که ی هه شت سه د دره می زیو بی (به یه ه قی گیراویه ته وه به رشته یه کی دروست) له به ر نه وه دیش چونکه نه مه که مترین نه ندازه ی خوینی نه مانه یه که قسه ی لی کرابی، بنه ره تیش نه وه یه که نه ستو خاوینه له هه ر شتی که له مه زیاتربی، هه تا به به لگه یی نه و پترییه ده چه سپی!.

بهمه رجی خوین دهری به ناگر په رست که نه مان پی دراوبی،
 دهی نه م جوړه بریارو نه ندازه دانانه هه روا له خووه به قسه نابن،
 مه گهر به ودرگرتن له سوننه تی پیغه مبه ر (مرویده خوا ده سه ربه). وهک
 دهر که وت خوینی ناگر په رست و نه و نه ته وانه ی تر که له ریزو پایه ی
 ناگر په رستانن پینج یه کی خوینی خاوه ن نامه گانه، نه و ویش
 ده که پیته وه بو کار کردن به م سه رنجه: گا ورو جووله که خاوه نی نامه ی
 خودایین، که ته وراتو نینجیله، له بنچینه دا له سه ر نایینی راست و
 دروست بوون، ژن خواستن لیان دروسته، گوشتی ناژه لی سه ر براوی
 ده ستیان بو موسولمان جه لاله، هه ر کاتی سه رانه بدن له سه ر حال و
 مالی خو یان نیقرار دهرین. به لام مه جووسی (واته: ناگر په رست) له م
 پینج به هره یه ته نیا یه کیکیانی بو هه یه که نه ویش نه ویه: به هو ی
 دانی سه رانه وه نامان دهرین و سه رو مال و نامووسیان دهریزرین!

بزانن:

که خوینی بته په رست و روژ په رست و گا په رست و دارو به رد
 په رست و زه ندیق و بی نایین ده ق وهک خوینی ناگر په رست وایه، به زیو
 ده کاته هه شت سه د دره م، به زیپ ده کاته: بیست لیره ی زیپ، به وشر
 ده کاته: شه ش وشر و دوو سییه کی وشری، خوینی ژن و نیرو میشیان
 نیوه ی خوینی پیاویانه.

٣١١) برینو له کارخستنی ههندی ئەندام خوینیکی تهواویان دهکهوی:

وهك زانیت خوینی سهر (نهفس) دهكاته سهه سهر وشتر، لهسهر
فهرمایشی نوئی نیمام، وه دهكاته ههزار لیهری زیڕ، یا دوازده ههزار
درهم لهسهر فهرمایشی دیرینی نیمام (وهزاه خواه لیبه) له ههمانكاتدا
ئهوههیشمان زانی كه تاوان یا تاوانه لهسهر، یا تاوانه له شتی تری لهش،
تاوان له بهشهكانی لهش یا تاوانه له ئەندام یا تاوانه له شتی تر، جا
بزانه كه ههر تاوانی بهپێی گهورهو بچووکی خۆی جوړه تۆله، یا
بژاردن، یا قهبلأویکی ههیه، تۆله: قیصاصه، بژاردن: ئهرشه، قهبلأو:
حوکوومهته، كه لهمهولا قسه لهم باسانه دهكری. جا ههر تاوانی
بژاردنی بۆ دیاری كرابی یا كهلگی ئەندامهكهیه، وهك نهمانی بینایی
چاو، یا ئەندامهكهو كهلكهكهیهتی پێكهوه، وهك ههردوو دهستو
ههردوو پێو ههردوو گۆی، كه ههرگامی لهمانه برپاری خۆی ههیه.

جا وا دهبی له دهسچوووهكه له تاوانهكهدا بهس ئەندامهكهیه، یا
ههر كهلكهكهیهتی، لهگهڵ ئهوههیشا خوینی ئهوهفهوتاده، خوینی ئهوه له
دهسچوووه دهكاته خوینی مروؤفیکی تهواو. بۆ نموونه: له برینی ههردوو
دهستا تهواوی خوینی پێویست دهبی، كه دهكاته سهه وشتر، له برینی
یهك دهستدا نیو خوینی تهواو پێویست دهبی. چونكه پێغه‌مبهر (هرووده
خواه لهسهری) دهفهرموی: له فهوتانی ههردوو دهستا خوینی پێویست دهبی.
وهك له فهرموودهكه‌ی جابیردا وا دهفهرموی: لهو نامهیه‌دا كه ناوداره
به نامه‌كه‌ی عه‌مری كوری حه‌زم (وهزاه خواه لیبه) كه پێغه‌مبهر (هرووده خواه

لهسهرېدا ناردی بۆ خهلكی يه مهن نه مهی تیدا بوو: هر كهس له خۆيه وه به قهستی موسولمانیكى بى سووچ بكوژى و به شایهتو به لگه نیسپات ببی لهسهرى نه وه له جیاتینى دهكوژریته وه، مه گهر خاوهن خویننه كان به خوین وهرگرتن رازی بن!

خوینى هه موو كه سیكیش دهكاته سه د وشر، لووتیش نه گهر به ته واوى قرتا بوو يهك خوینبایى ته واوى دهكهوئ، زمانیش نه نه گهر برا خویننیکى ته واوى دهكهوئ، ههروهها ههردوو لیو، ههروهها ههردوو هیلكه ی باتوو، وه ههروهها چووك، ههروهها بر براگه، ههروهها ههردوو چاو، يهك پيش نیو خوینى دهكهوئ، وه نهو زامهیش بگاته پهردى میشك خویننهكه ی دهكاته سییهكى خوینبایى، ههروهها نهو زامهیش كه بگاته بوشایى سهر یا سینگ یا سك، وه نهو زامهیش كه توینخى سهر ئیسك بگوژریته وه (المنقله) خویننهكه ی دهكاته پازده وشر، خوینى هه موو په نجهیه كیش (چ هی دهست بى چ هی پا) دهكاته ده وشر، خوینى هه موو ددانیکیش دهكاته پینج وشر، خوینى نهو زامهش كه ئیسكى دهرخستى دهكاته پینج وشر، وه بیگومان كه پیاویش له جیاتى ژن دهكوژریته وه، وه نهو كه سهیش كه زیرى ههیه و دهیهوئ به زیړ خوین بدا نهك به وشر دهبى ههزار دینارى زیړ بدا (ن/ د/ ت).

مه بهست له دهست له په ههتا مووچ، به پى نایه تی {فَاقْطِعُوا أَيْدِيَهُمَا - سورة المائدة - ۳۸/۵} واته: دهستى دز، چ پیاو بى، چ ژن بى بېرن). چونكه پیغه مبهه ر (هرووه خوا لهسهرېدا) دهستى دزى له جمگه ی مووچى دهستیدا دهبرى، نه وهیش راشه ی نه م نایه تهیه به کرده وه، وه

نیشانه‌ی نهومیه که دهست بریتیه له په‌نجه‌و ناو له‌پ هه‌تا مووچ، هه‌م له زمانا هه‌م له شه‌رعا.

به‌لام ئه‌مه کاتێ وایه که دهسته‌که ساغ بێ، چونکه هاوسانی له نیوان نه‌ندامه‌کاندا مه‌رجه، که‌واته دهستی ساغ له جیاتیی دهستی ئیفلج ناب‌رێ، به‌لکو‌و نه‌وه قه‌بل‌اوێ تیا هه‌یه، چونکه دهست دوو به‌هره‌ی هه‌یه: که‌لکو جوانی، له‌م کاته‌دا قه‌بل‌او به‌را‌به‌ر به‌ جوانی یه‌که‌یه‌تی. برینی هه‌ر دوو قاجیش خوینیکی ته‌واوی ده‌که‌وێ. پی‌خه‌م‌به‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌دا) ده‌فه‌رموێ: له برینی هه‌ردوو پێ‌دا خوینێ پی‌ویست ده‌بێ، وه‌ک له‌ فه‌رمووده‌که‌ی ئیبنو شوعه‌ی‌دا وا ده‌فه‌رموێ: سه‌رنجی فه‌رمووده‌که‌ی (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌دا) که به‌ کاغ‌ه‌ز نا‌ردی بۆ خه‌لکی یه‌مه‌ن به‌فه‌رموو به‌لام له‌ قا‌چا فه‌رقی قا‌چی شه‌ل و قا‌چی ساغ نیه، چونکه عه‌یبه‌که له‌ خودی قا‌چه‌که‌دا نیه، به‌لکو‌و شه‌لییه‌که یا وا له‌ ران‌دا، یا وا له‌ لا‌ق‌دا، یا وا له‌ ره‌گ‌دا به‌ه‌وێ کورته‌بو‌نه‌وه‌و شتی واوه ده‌شه‌ل، لووتیش: نه‌رمه‌ لووته (مارن) که بریتیه له‌ سێ په‌رده، که عیبارمتن له‌م لا‌ولای نه‌رمه‌ی لووت له‌گه‌ل ئه‌و تیغه‌ گۆشتینه‌ی که له‌ نیوانی هه‌ردوو کونه‌ لووت‌دا هه‌یه، که بێ ئیس‌کن، جا له‌ برینی ئه‌م سێ په‌رده‌یه‌دا خوینیکی ته‌واو هه‌یه، چونکه که‌لکی ئه‌م نه‌رمه‌ لووته‌یه نهومیه له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه بۆن کۆده‌کا‌ته‌وه له‌ناو بۆری لووتا، ده‌ی که ب‌پ‌را ئه‌و که‌لکه ده‌فه‌وتی، چونکه پی‌خه‌م‌به‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌دا) ده‌فه‌رموێ: لووتیش نه‌گه‌ر به‌ ته‌واوی قرتابوو یه‌ک خوینبایی ته‌واوی ده‌که‌وێ. نه‌گه‌ر دنیا‌بوو نه‌رمه‌ی لووتی به‌هه‌ر سێ په‌رده‌که‌یه‌وه ب‌پ‌ری له‌گه‌ل هه‌ندی له‌ بۆری لووتی نه‌وه خوینیکی ده‌که‌وێ له‌گه‌ل قه‌بلا‌ویکا. له

برپینی هەردوو گویدا خوینی پێویست دەبێ، بە مەرجێ لە بندا
خشتیان بکا، بە لگەی ئەمە حوکمکردنی عومەرو عوسمانە لەم
مەسەلەیدا لەسەر ئەم شیوەیە، وە کەسێش لاری لە بریارەکیان
نەبوو، لەبەر ئەوەیشت دوو ئەندامن ئەمانیش خاوەنی دوو بەهرەن،
دەق لە دوو دەست دەچن لەم بارەییەو. کە لگەکیان ئەوەیە لەهەر چوار
لاو دەنگ کۆدەکەنەووە دەیکەینەنە ناو کێکراگەی گۆی، کە جێگەی
پەردە ی ناو گۆییە کە دەنگ دەبیستێ، هاوکات لە گەڵ ئەویدا ناهێڵی
ئاو و هەوای ساردو گەرم بپرواتە ناو کونی گۆیچکەو، لەمەدا (واتە: لە
برپینی گۆی خشت لە بندا) جیایی نیە لە نیوانی بیسەر و کەپدا، گۆیی
کەپو گۆیی بیسندە لەکاتی برپندا خوینیکی تەواویان دەکەوێ. لە
هەنگۆلینی هەر دوو چاودا خوینی دەکەوێ، بە پێی نامەکی عەمری
کۆری حەزم، لەبەر ئەوەیشت چاو لە مەزنترین ئەندامەکانی جەستەییە،
لە کەلکا مانەندی کەمە، کەوابێ چاو باشتەر خوینی دەکەوێ. وە لە
پێویست بوونی خویندا جیاوازی نیە لە نیوانی چاوی ساغ و چاوی
ناساغ دا، وەك چاوی تیژو چاوی کز، وەك چاوی ساغ و چاوی زەمەدار،
وەك چاوی تانە ی لەسەری، یا چاوی کەتکەتک بکا، یا شەو کۆیربێ، یا
خێلێ، یا بچووکی، بە مەرجێ بینایی تەواوبێ. یەك چاو نیو خوینی
دەکەوێ، چونکە حەدیثی هەییە لە بابەتی ئەووەو کە خوینی یەك چاو
نیو خوینە، لەبەر ئەوەیشت کە بوو بە یاسا هەر دوو ئەندامێ کە
پێکەووە خوینەکیان بکاتە خوینیکی تەواو خوینی یەکیکشان بە تەنها
دەکاتە نیو خوین، وەك هەردوو دەست و هەردوو قاچ، لە برپینی هەر
پێلۆویەکی چاویشتا چواریەکی خوینی هەییە، وە لەهەر چواریاندا

خوینی کهسه که به ته‌واوی پیویست دهبی، چونکه رنگ و روخساریان
 پی ته‌واو دهبی و دهبی به مایه‌ی جوانی و به‌هوی که‌لک، له‌بهر نه‌وه له‌م
 لایه‌نه‌وه و مگوو دوو دهمسته‌وان، خواه نه‌و پیل‌ووانه برزانیان ببی یا
 نه‌یانبی، وه خواه پیل‌ووی چاوی بینابن یا هی چاوی کویرین، بویه ههر
 پیل‌ووه‌ی چواریه‌کی خوینی تیایه چونکه مه‌سه‌له‌که په‌یوه‌ندی به
 دابه‌شکردنه‌وه هه‌یه. له برینی ته‌واوی زماندا له‌بندا خوینی پیویست
 دهبی، چونکه چه‌زرت (درونده خواه له‌سه‌ربه) ده‌فهرموئ: (له برینی زماندا
 خوینی هه‌یه) هاوکات له‌گه‌ل نه‌ودا که نه‌مه فهرمایشتی نه‌م
 زاتانه‌یشه: نه‌بو به‌کرو عوم‌هرو عه‌ل (مه‌راه‌خوايان لیبی) نه‌بیستراوه که
 که‌سیش لاری له قسه‌که‌یان هه‌بی. نه‌مه سه‌رپر‌ای لایه‌نی جوانکاری و
 لایه‌نی که‌لک. نه‌مانه هه‌موو په‌کسانن: عه‌رمبو و عه‌جه‌م و پس‌ک و تورو
 لاله‌په‌ته‌و زمان قورس که به‌گران قسه‌ی بۆ بکری و زمان پس و یا که‌سی
 پیتی بکا به پیتی‌کی تر وه‌ک هه‌ندی که‌س له حیاتی (گا‌ر‌ه‌ش) ده‌لین:
 (گا‌غ‌ه‌ش)!! له بریتی هه‌ردوو لیویشدا خوینباییه‌کی ته‌واو هه‌یه.
 چونکه چه‌زرت (درونده خواه له‌سه‌ربه) له نامه‌که‌ی که‌نوسی بۆ عه‌مری کوری
 چه‌زم نه‌مه‌ی تیادا باس کردبوو له‌بهر نه‌وه‌یش دوو لیوه به‌راستی
 مایه‌ی جوانی و هوی که‌لک، که‌واته نه‌وانیش وه‌ک دوو دهمسته‌وان. له
 برینی ههر لیویندا نیوه خوینی هه‌یه، نه‌گهر که‌سی به‌تاوان دوو لیوی
 نیفلیج‌کرد خوینی‌کی ته‌واوی ده‌که‌ویته‌ سه‌ر، ده‌ق وه‌ک نیفلیج‌کردنی
 دوو دهمسته، هه‌روا له برینی چووک (نه‌ندامی نیرینه‌ی پیاو) دا ته‌واوی
 خوینبایی پیویست دهبی، هه‌روا له برینی ههر دوو هیلکه‌ی گوندا
 خوینی هه‌یه، له برینی په‌ک هیلکه‌دا نیو خوین هه‌یه. سه‌ر به‌لگه‌ی

نهم دوو برپارەش فەرموودەکی عەمری کۆری حەزمە، لەبەر
نەویش چونکە ئەندامی پیاو هۆی سەرەکی کەلکی زاوژێه، کە
مەزنترین گەلگە، لەمەیشدا شلە پەتەو خەسێراوو ساغ یەگسانن،
چونکە شلە پەتەیی نەنگیکە وا لە غەیری جووگدا، سەرەرای ئەو
بەلگەیهی کە دەربارە ی دوو هیلکە ی گون لە فەرموودەکی عەمری
کۆری حەزمدا هەیه بەلگەیهکی تریش هەیه کە ئەمەیه: چونکە نهم
دوو تەواو کەری هەیکەلەو بنیادی لەشنو عەماری تۆوی زاوژین،
ئەگەر هەردوو هیلکە گون بپری و ببی بەهۆی ئەو تۆویشی نەمینی دوو
خوینی دەکەوێتەسەر.

(۳۱۲) باسی لابردنی کەلک و هیژ:

لەپاش نهم روونکردنەویانە لە بارە ی تاوانکردن لە ئەندام
دیینە سەر باسی نەمانی کەلک و لابردنی هیژ لە گیانی نادەمیزاددا،
ئەو هیژانە ی کە بژاردنی تایبەتی هەیه بەرابەر بە نەهیشتنیان
ئەمانەن.

یەكەم: هیژی قسەکردنە. لە لابردنی هەموو هیژی قسەکردنا لە
زمانی گۆیادا خوینی کەسێ بە تەوا ی پنیوست دەبی. چونکە بوو
بەهۆی لە کیسچوونی باشتین کەلکی زمان، دەق وەك سۆمای چاو، وە لە
لابردنی هیژی گوتنی هەندێ پیتدا بەشە خوینبایی بۆ دادەنری، بەپیی
رێژە ی تیکرای ئەو پیتانە کە لە زمانی ئەو کەسەدا بە عادت بەکار

دهیئرین. بهلام نهگەر کهوتهوه سەر قسهکردن و زمانی بهربوو نهوه دهبن خوینهکه رمت بکاتهوه.

دووهم: هیزی چاوه. له لابرندی هیزی بیناییدا تهواوی خوینبایی کهسێ پئویسته، چونکه کهلگی هەردوو چاو بریتییە له هیزی دیتن، واتە: سۆمای چاو، دەی لەناوچوونی ئەو سۆمایە رێک لەناوچوونی هیزی هەردوو دەست دەکا، که ئیفلج کرابن، کهوابی ئەمیش وەک ئەو دهبن بههوی پئویستبوونی خوینێ لەسەر تاوانکارهکه.

سییهم: هیزی بیستنه. له لابرندی هیزی بیستنی هەردوو گویدا خوینێ ههیه، چونکه ئەمه برپاری ئیمامی عومەرە (رهزاه نواه لینه) کهسیش راجیایی نیشان نهداوه، لهبەر ئەوهیش که هیزی بیستن له نازدارترین ههستهکانی مروڤه، لهبەر ئەوه رێک وەک بینایی وایه لهم بارهیهوه.

چوارهم: هیزی بۆن کردنه. له لابرندی هیزی بۆن کردندا به تهواوی، خوینێ دهچەسپێ لەسەر تاوانکار، چونکه هیزی بۆنیش یهکیکه له پینج ههسته، لهبەر ئەوه له بینایی دهچێ! گوتیاری دهبیژی: له لابرندی هیزی بۆنکردندا خوین نیه، بهلکوو قهבלاو (حوکومهت) ههیه، چونکه کهلگی دهسگای ههستی بۆنکردن له چاو دهسگای ههستهکانی تردا زۆر لاوازو بی هیزه.

پینجهم: هیزی ژیرییه، که پێشی دهگوتری: هۆش: نهقل. له لابرندی هیزی ئەقلدا خوینێ ههیه، واتە: نهگەر کهسێ به نارەوا بههەر شیوهی، ئەقلی کهسێکی نههیشت، ئەوه دهبن تهواوی خوینی ئەو

كەسەبدا، چونكى لەو نامەيەدا كە ھەزرىت نووسى بۇ ئالى عەمرى كورى ھەزم لە يەمەن ئەمەى تىادا بوو، لەبەر ئەوھىش كە ئەمە فەتۋاى عومەرو زەيد بوو، وە كەسىش راجىيائى نىشان نەداو، لەبەر ئەوھىش كە ھۆش لە نازدارترىن ھەستەكانە، كەواتە: لەناو گشت ھەستەكاندا ئەو لە گشتيان لە پېشتەر لەودا كە خوئنى تەواوى بكەوئ لەكاتى فەوتانيدا. مەبەست لە ژىرى كە لابرىنى خوئنى پېويست دەكا ئەو ھۆشە زىكماكيەيە كە تەكلىفى پېو پەيوەستە بەلام ئەو ژىرى و زىرنگىيەى كە لە ئەنجامى خوئندن و رۇشنىرى و ھەول و تەقەللای زۇردا پەيدا دەبى و مروؤفى پى رۇشنىرو زىرنگ دەبى ئەو قەبلاوى تىايە (لە شەرىعەتى ئىسلامدا مامۇستا مەلا عەبدولكەرىم دىفەموى: ئەم ھىزانە چواردەن، ئەمانەيش ئەوانى تىرئان: (۶- ھىزى دەنگ ۷- ھىزى چەشتەن ۸- ھىزى جاوئنى خواردەمەنى ۹- ھىزى ھەلمەتى دەست ۱۰ - ھىزى ھەلمەتى پى ۱۱ - ھىزى دەرىپەندى ئارەزووى مروؤفە ۱۲- ھىزى خوؤشى وەرگرتنە لە چوونەلای ژن ۱۳- ھىزى ئاوس كرىنى ژنە ۱۴- ھىزى ئاوس بوونى ژنە) تىكايە بىروانە: شەرىعەتى ئىسلام بەرگى چوار لاپەرە (۶۷) وەرگىر).

۳۱۲) باسى برىنى ئىسك دەرخەر و دان:

لە خوئنى برىنى ئىسكەدەرخەر (موضيحه) و يەك دان دا پېنج وشتەر دەدرى، چونكى بە دەق لە ھەندى گېرپانەوھەكانى ھەرموودەكەى عەمرى كورى ھەزمدا (رەواە نەواە لېئە) وا دىفەموى: وەك لە پېشەو

رابورد، نهویش بزانه ههرگاتئ ژماره‌ی برینه‌کان، یا ژماره‌ی ددانه‌کان زیاد بکه‌ن ژماره‌ی بژاردنه‌که‌یشیان به‌قه‌د ژماره‌ی شه‌وان زیاد ده‌گه‌ن، که‌واته: خوینی دوو زامی نیسک‌د‌رخ‌هر دم‌کاته ده و‌ش‌تر، خوینی خ‌س‌تنی ده ددان دم‌کاته په‌ن‌جا و‌ش‌تر.. نیت‌ر هه‌روا. به‌ل‌گه‌ی نه‌م دوو بریارمیش له پی‌شه‌وه رابورد.

٣١٤) خوینی نه‌و نه‌ندامه‌ی که سوودی دیاری نیه:

ه‌هر نه‌ندامئ که‌ل‌گی که‌وره‌ی دیاری گ‌را‌وی نه‌بئ، هه‌روا ه‌هر زامو برینئ که بژاردنی بۆ دیاری نه‌گ‌رابئ، هه‌روا ه‌هر تاوانئ له له‌ش‌و له هۆش که بژاردنی تایبه‌تی بۆ بریار نه‌د‌رابئ، هه‌روا ش‌کان‌د‌نی نیسک، نه‌م جۆره تاوانانه حوکم‌رانی شه‌رع نه‌ندازه‌یه‌ک پار‌ه بریار د‌م‌دا له به‌رابه‌ری‌دا، که له زاراوه‌ی شه‌رعی پی‌رۆ‌زدا به‌و نه‌ندازه پار‌یه ده‌گوت‌رئ (حوکومه‌ت - قه‌ب‌لا‌و). ریژه‌ی نه‌م نه‌ندازه پار‌یه له‌چاو کاب‌رای تاوان لئ گ‌راودا ده‌کو‌و ریژه‌ی نه‌و نه‌ندازه‌یه‌یه که که‌می گ‌رد‌و‌وه له نرخو به‌های کاب‌رای تاوان لئ‌ک‌را‌و به‌هۆ‌ی برینه‌که‌وه یا به‌هۆ‌ی تاوانو شک‌سته‌که‌وه له‌چاو به‌هاکه‌یدا به‌سا‌غی. بۆ نه‌م‌و‌نه: وا داد‌ه‌نی‌ین حه‌مه‌لا‌و که موسولمانی‌کی نی‌رینه‌ی نازاده له‌پاش تاوانه‌که‌و له پی‌ش تاوانه‌که‌دا نه‌گ‌ه‌ر به‌نده بوایه بایی چه‌ند ده‌بوو، با بل‌ئین له پی‌ش تاوانه‌که‌دا بایی سه‌د لی‌ره ده‌بوو، له‌پاش تاوانه‌که‌ بایی نه‌وه‌د لی‌ره ده‌بوو، که‌واته: ده‌یه‌کی به‌هاکه‌ی که‌م بۆ‌ته‌وه، ده‌ی که‌وابئ ده‌یه‌کی خوینی خۆ‌ی که موسولمانی‌کی نی‌رینه‌ی نازاده خوینی له جیاتی نه‌م تاوانه ده‌که‌وئ، که

به وستر دهکاته ده وستر، بهزیر دهکاته سهد دیناری زیر. نهگهر تاوان لیکراو ژن بی، یا خاوهن نامه بی، یا ناگر په‌رست بی، یا به‌نده بی، یا که‌نیزهک بی، به هه‌مان شیوه نه‌ندازه بو خوینی زیانه‌که‌ی دیاری ده‌کری، که‌واته له‌م نموونه‌یه‌دا له‌ حیاتی همه‌ لاو دادامین بی، که ژنیکی نازادی موسولمانی مه‌رده، خوینه‌که‌ی ناوا ده‌فه‌رموی: دوزینه‌وه: ده‌لین: نه‌گهر نه‌م ژنه نازاده تاوان لی کراوه نه‌گهر که‌نیزهک بی بایی چه‌نده؟ ده‌لین بایی ده‌ دیناره له‌ پیش تاوانه‌که‌دا، به‌لام له‌ پاش تاوانه‌که‌ بایی نو دیناره، که‌واته: ده‌یه‌کی خوینی خو‌ی داده‌نری به‌ هه‌بلای نه‌م تاوانه. که به‌ حوشر ده‌کاته پینج حوشر، وه به‌ زیر ده‌کاته په‌نجا دیناری زیر، چونکه خوینی ژن نیوه‌ی خوینی پیاوه.

۳۱۵) باسی خوین بایی به‌نده‌و ئاوه‌له‌ی ناسک:

هه‌رکاتێ که‌سی به‌نده‌یی یا که‌نیزه‌کی بکوژی پئویسته له‌ سه‌ری که‌ به‌هاکه‌ی به‌ ته‌واوی بدا به‌ خاوه‌نه‌که‌ی، نیتر بکاته هه‌ر چه‌ند ده‌بی نه‌و نه‌ندازه‌یه بدا، به‌ مه‌رجی نه‌و که‌سه برپرسیار بی له‌ ضه‌مانه‌تی نه‌و به‌نده‌و که‌نیزه‌که‌، چونکه به‌نده‌و که‌ نیزه‌کیش جوړیکن له‌ سامان، له‌به‌ر نه‌وه وه‌ک گشت سامانیکی تر بزاردنیا بۆ هه‌یه، نه‌گهر که‌سی سکیکی له‌ باری که‌نیزه‌کی برد، به‌هوی تاوانیکه‌وه، ده‌یه‌کی نرخ‌ی دایکه‌که‌ی خوینی نه‌و سکه له‌بار براوه‌یه. چونکه کۆرپه‌له‌یه‌کی ئاده‌مییه، له‌به‌ر نه‌وه ده‌سته به‌رده‌کری به‌ ده‌یه‌کی به‌های دایکی. نرخ‌ی

ئەو رۆژى دايكەكە حليبه كە زەبرەكەى ئى دراود، چونكە ئەو زەبرە
 بوو بەهۆى لەبار چوونى. بەلام خوینی كۆرپەلەى ناو سك كە
 كۆرپەلەكە موسولمانى نازادبى، خاى نیرینه بى يا ميینه، ئەگەر
 كەس بە تاوان لەبارى بەرى دەكاتە سەرى كۆیلە، خاى ئەو كۆیلە
 بەندەبى يا كەنیزەك بى دەبى. چونكە پىغەمبەر (ەرودە خواە لەسەربە) لە
 مەسەلەيكە كە براوتە خزمەتى ئاواى برباردادە (شەيخان
 فەرمودەيكەيان لەم بارەى وەرگىراوتەو. برپوانە تاج / ۲ ل - ۲۲۰ ز
 - ۸۴) بەهەر حال نابى خوینی ئەم كۆرپەلەى لە نیوەى دەيكەى خوینی
 باوكى كەمترى، يا لە دەيكەى خوینی دايكى كەمترى، كە دەكاتە بەهەى
 پىنج و شتر، چونكە عومەر (رەزە خواە لىبە) نرخى سەرە كۆیلەكەى دادەنا
 بە پەنجا دینارى زىر، كە دەكاتە دەيكەى خوینی دايكەى بیستەيكەى
 خوینی باوك، هەروا عەلى و زویدیش بەهەى ئەو كۆیلەيان بەو جۆرە
 برپار دابوو، كەسیش سەربىچى لە كارەكەيان نەكردوو.

(۳۱۶) چەند مەسەلەى:

ئەگەر كەس قىراندی بەسەر منداللىكى نەفاما كە لەسەر قەراخى
 سەربانى بوو، يا لەسەر كەنارى چۆمى بوو، يا لەسەر لیواری بىرى بوو،
 وە مندالەكە لە قىزەكە ترساو راجەنى و كەوتە خوارەو و پىى مرد،
 ئەو خوینی پىویست دەبى، بەلام بەبى كوشتنەو و قىزەكەرەكە،
 گریمان منالەكە لە زەویەكەى تەختايدا بى بەو قىزەىە بمرى، لە
 سەرراى فەرمودەى سەنگین ضەمان و دەستە بەرى لەسەر كابراى

پېر مګر نابې، چونکه مردن به هوی شتی واوه له وپهړی دووریدایه، شیت و دیوانه یی که به هوی شتی واوه سهر سام ده بی و تووشی دلته راوکی ده بی، هه روا خه وتوو و ژنی بی هیژیش له م مهسه له یه دا وهك مندالی نهقام وان. په لاماری چه گدان له که سی و هه ر شه ی توند له م مهسه له یه دا برپاره که یان وهك برپاری قیزه و قپړه وایه، نه گهر که سی قیزاندی به سهر منالیکي گچکه دا، مناله که له ترسا نه قلی فه وتاو هو شی نه ما، دهسته بهری پیویسته نه گهر که سی کیش به شم شیر وه نیشته سهر که سی، مهسه لا، وه کابرا له بهری رای کرد، وه له ترسا خو ی هه لدایه ناو چه می، یا له هه لدیړیکی به رزمه وه خو ی فرم دایه خواره وه، یا خو ی خسته ناو بیړی، وه مرد نه وه دهسته بهری نه وه که سه له سهر شم شیر به دهسته هه لفرینه که ی نیه، چونکه هه لته اتوو که خو ی هه لساوه به ده سپی شخه ری له مردنی خویدا، له کاتی وایشدا نه وه ی راسته وخو هه لسی به تاوانی پیش نه وه که سه ده خری که بووه، به هوی نه و تاوانه!

وهل نه ومنه هه یه نه گهر هه لته اتوو له م بارو دوخه دا ناگای له هو ی نه و سهر تیا چوونه ی خو ی نه بوو، وهك نه وه به بی نارمزووی خو ی که وته خواره وه، له بهر نه وه که کویر بوو، یا له تاریکیدا بوو، یا دنیا شهو بوو، چاوی له بهر پیی خو ی نه بوو، نه وه له م کاته دا دهسته بهری پیویسته.

نه گهر که سی منالی بداته دهستی مه له وانی هه تا فیړی مه له ی بکا، مناله که له ناوه که دا بخنکی، نه وه خوینی نیمچه قهستی ده که وئی، له سهر قسه ی فهرمووده ی دروست، هه روه ها نه گهر ماموستا بو ته میگردن له منال بداو به و ته می و لیدانه به ری نه ویش خوینی نیمچه

قەستى دەكەوئ. خاكو خۆلى ناو مال و توپكىلى كالهك و شووتى و مۆزو
شتى ترى وا، ئەگەر لە وێرانەيى يا لە سەلوپىنك و زبلىدان فېرەبدرين، وە
بوون بەھۆى نەمانى كەسى، يا بوون بەھۆى فەوتانى سامانى، نابىت
بەھۆى دەستە بەرى، بەلام ئەگەر لە سەرەمپى فېرميان بدا، وە زيانىكى
سامانى، يا زيانىكى گيانى بە ھۆيانەو و رووبدا خاومەن زبڵەكە دەبى بە
دەستەبەر، بە مەرجى ئەو كەسەى كە ئەو زيانەى لى دەكەوئ خۆى
ئەو نەزانى، بەلام ئەگەر خۆى بە ئارەزوو بە سەريا روپشت و قاچى
ھەلخلىسكاو قاچى شكا، يا سەعاتەكەى دەستى شكا، مەسەلا، ئەو ھىچى
ناكەوئ. بەلام ئەگەر بۆ بەرژمەندى گشتى سەر جادەكەى ئاورشەين
كرد، ھەتا تەپوتۆز لە ھاتوچۆكەرمەكان نەنیشى، وە مەروڤى لى
ھەلخلىسكا، يا ئازەلى، ئەو دەستە بەرى لەسەر نى، بەلام ئەگەر ئەو
ئاورشەين كەردنە بۆ قازانجى خۆى بوو ئەو دەستەبەرە، ھەروەھا ئەگەر
قورپى سەرەمپى تەر بكا تەو دەبى بە دەستەبەرى ھەرشى بەو قورە
بفەوتى، ھەروەھا ئەگەر سەكۆيى لە بەردەم دەرگای مائەكەيدا دروست
بكا وە ببى بەھۆى فەوتانى مەروڤى ياخود فەوتانى زىندەومرەيكى تر
دەبى بە دەستەبەر.

(۳۱۷) باسى پاكە (قەسامە):

پاكە (واتە: دىپاك كەردنەو ھى كەسى بە سوپىد بۆ خواردنى) لە
شەرا برىتيە لە نىشانەيەكى وا كە ھىز بدا بە دروستى و راستى
داواكار لە داواكەيدا. شىوەكار (سوورەت) ي پاكە ئاوايە: تەرمى

کوژراوئ شوینئ بی، نه زانرئ که کئ کوشتوویه تی، به لگه ش نه بی
له سهر هوئ کوشتنه که ی، وه هه قدره که ی تو مه تی کوشتنی بدا له
که سیکی ناوبراو، یا خود له کومه ئیکی دیاری، هاوکات له گه ل نه ودا
نیشانهو قهرینه یه کی وا له نارادا هه بی که بونی نه و ی لی بی که قسه ی
خوین ره سه کان راسته، که به وه ده گوترئ: (اللوث: البینه الضعیفة: ورده
به لگه: قولاخ: سووسه) پا کانه زیاتر نه ویه که داواکار په نجا سویند
بخوا له سهر راستی نه و داوای کوشتنه ی که دمیکا له داوا لی کراو، جا
هر کاتئ له سهر داوا که ی په نجا سویندی خوارد، نه وه له کوشتنی
دهسته نقه ستیدا خوین له سهر داوا لی کراو خوی پیویست ده بی، وه له
کوشتنی هه له و نیمچه هه له دا خوین له سهر خوین ره سه گانی داوا لی کراو
پیویست ده بی نه ک له سهر خوی.

ورده به لگه (له وئ) نموونه ی زوره، وه ک نه وه تهر می کابرای
کوژراو له ناو هوژیکا، یا له قه لایه کا، یا له گوندیکی بچووکا، یا له
گه ره کیکی بچوو کابی، که به شئ بی له گه ره کیکی گه ورتر، وه نه و
شوینه ی که تهر مه که ی لی هه یه هی که سانی بی له دوژمنانی خاوه ن
تهر مه که، به مهر جئ دوژمنایه تییه که یان ناشکرا بی، یا وه کوو نه وه
کومه لی کوبینه وه له سهر که سی، وه پاش نه وه که بلا وه یان کرد تهر می
کابرایه کی کوژراو له ویدا به جئ بمینی، یا وه کوو نه وه کومه لی بو کارئ
له شوینیکا کوبینه وه، وه ک مزگه وت، یا بیستان و باخ، یا سهره ریگه یئ،
یا سارایئ، نه وه ده بی به ورده به لگه، نه گهر له دوا بلا وه کردنیان تهر می
له و ناو دا که و تبوو، وه کوو نه وه یه ک پیای نازادی دادپه روهر شایه تی
بدا له سامان که نه و ره حمانی کوشتوو، نه مه ییش ریگه یه کی تره له

رېگه‌کانی سوسه‌کردن و ورده به‌لگه‌و قولاڅکردن، له مه‌سه‌له‌ی پاکانه‌دا. به‌لام نه‌گهر کومه‌ئې له زن، یا له منال، یا له به‌نده بېکه‌وه هاتن و شایه‌تییاندا که نه‌ریمان سامانی کوشتووه، نه‌وه له‌سهر رای مه‌رجووح (ناسه‌نگین) نابې به ورده به‌لگه، به‌لام له سهر‌رای سه‌نگین (راجیح) ده‌بې به ورده به‌لگه، هه‌روا نه‌گهر تاك و ته‌را به رودوا هاتن و نه‌و شایه‌تیه‌یان دا نه‌وه ده‌بې به ورده به‌لگه.

سهر به‌لگه‌ی:

نهم مه‌سه‌له‌یه‌ی پاکانه‌یه نهم فهرمووه‌یه‌یه: رافعی کوری خه‌دیج (ره‌راه‌خواه لایب) فهرمووی: موچه‌ییه‌ی کوری مه‌سعوودو عه‌بدوولای کوری سه‌هل ده‌چن بؤ خه‌یبه‌ر، نه‌و کاته خه‌یبه‌ر له‌گهل موسولماناندا ناشت بوو، رېکه‌وتن له نیوانی دانیشتوانی و له نیوانی موسولماناندا هه‌بوو، جا له‌وې به‌ناو باخه خورماکانیدا بلاوده‌بنه‌وه، وه عه‌بدوولایان ده‌کوژرئ، کاتئ موچه‌ییه‌یه ده‌چئ بؤ لای عه‌بدوولای دهروانئ وا له خوینی خویدا گه‌وزاوو کوژراوه، جا ته‌رمه‌که‌ی له‌وې ده‌نیژئ و خوی دپته‌وه بؤ مه‌دینه، وه گومان ده‌خنه سهر جووله‌که‌کانی خه‌یبه‌ر، جا عه‌بدوهره‌حمانی برایی و دوو ناموزای (که حووه‌ییه‌وه موچه‌ییه بوون) هاتنه خزمه‌تی هرزمرت (درووه‌خواه له‌سهریبه) جا عه‌بدوهره‌حمان (که له‌وان بچووکت بوو) ویستی باسی براکه‌ی بکا، پیغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سهریبه) پیی فهرموو: ریژی له خوت گه‌وره‌تر بگره، یا فهرمووی: با گه‌وره ده‌ست پیبکا، نیتر نه‌ویش بئ ده‌نگ بوو، جا نه‌وان هه‌ردووکیان باسی داستانی ناموزاگه‌یانیان کرد، پیغه‌مبه‌ریش

(مروودہ خواہ لہ سہ ربہ) فہرمووی: پہنجا کھس لہ نیوہ سویند بخون لہ سہر
 پیاوئ لہوان، نہو پیاوہ بہت دہکریو دہدریتہ دہستتان لہ جیاتی
 کوژراوہکاتان بیکوژنہوہ، گوتیان: شتی کہ بہدیاریہوہ نہبووبین نیہ
 چون سویندی لہ سہر بخوین؟ فہرمووی (مروودہ خواہ لہ سہ ربہ): کہواتہ
 جوولہ کہکان پہنجا کہسیان سویندتان بو دہخون و بہوہ پاگانہتان بو
 دہکھن، گوتیان: نہی پیغہمبہری خودا! ھوژیکی بی پروان و سویندی
 نہوانہ لہ کوئ بایہخی ھہیہ؟ جا پیغہمبہر (مروودہ خواہ لہ سہ ربہ) خوئ
 خوینی کوژراوہکھی لہ وشتری زہکات دا (ش / د / ت / ن - شہیخہین /
 نہبو داو / تیرمیزی / نہسانی - رزاد خودا لہ مہوویان بہ) نہم فہرموودھیہ لہ
 سہہلی کوری نہبو خہیثہمہیشہوہ گپراوہتہوہ. نہم فہرموودھیہ
 تہر خانکەر (مخصص) ی گشتایہتی نہم فہرموودھی ترہ کہ دہفہرموئ:
 بہلگہ لہ سہر داواکارو سویند لہ سہر داوالیکراو. دارہ قوطنی نہمہی لی
 پتر کردوہ: تہنیا مہسہلہی پاگانہ (فہسامہ) ی لی دہرچی.

بایستی نہوہ کہ لہ پاگانہدا لہ پیشدا سویند دہدرئ بہ داواکار
 نہمہیہ: لایہنی داواکار لہم مہسہلہیہدا بہھوی نہو وردہ بہلگہیہوہ کہ
 ھہیہ ھہندی بہ ھیزترہ، لہبہر نہوہ شہر لہ پیشدا سویند دہدا بہو،
 دہی نہگہر قولاخ و نیشانہو وردہ بہلگہ لہ نارادا نہبوو نہوہ سویند
 دہدرئ بہ داوالیکراو بہہپی یاسای دامہزراوی شہر: بہلگہ لہ سہر
 داواکارو سویند لہ سہر داوالیکراوہ.

۳۱۸) باسی که فاره تی کوشتن:

هەر که سێ که سێ به نارەوا بکوژی که فاره تی پئویست ده بی له سهری خوای به ده سه نه سه ست بیکوژی، یا به هه له، یا به نیمچه هه له. که فاره ته که بریتیه له نازا کردنی به نده بی، که موسولمان بی و پاک بی لهو نه گانه ی که له شتی فروشتندا به نه نگ ده ژمی رین. نه گهر به نده ده ست نه که وت، یا بکوژ لات بوو نه وه پئویسته دوو مانگ له سهر یه که به رۆژووبی. خواه کوژراوه که موسولمان بی یا بیروا، پهیماندار بی یا خاومن پهیمان، نازاد بی یا به نده، به نده ی بکوژه که خوی بی یا به نده ی که سیکێ تر، ژیرو خاومن هوش بی یا شیت، منال بی یا کهوره، له دایک بووبی یا کۆرپه له ی ناوسک بی. کوگری نه مه نه وه یه: خوینی کوژراوه که به هوی نیمانه وه یا به هوی نه مانه وه پاریزراوبی.

که فارم پئویست نابی به کوشتنی بیروای جهنگی و له نیسلام وهر گه راوو جهرده و ریگرو داوینپییسی هاوسه ردارو به کوشتنی ژن و منالی بیروایان له کاتی غهزاو جهنگدا، چونکه کوشتنی ژن و منال له کاتی غهزادا گهرچی نادرسته به لام له بهر ریزی خویان نیه، به لکوو له بهر به رژه وهندی موسولمانانه، تا دهمایه ی گوزمرانیان زیانی پی نه گا.

پئویستبوونی که فارم له کوشتنی هه له دا به یه کگرتن چه سپاوه، دمقی نایه تیش هه یه له سهری که خوای گه وره ده فهرموی: {وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ - سورة النساء - ۹۲/۴} هه تا کۆتایی نایه ت. واته ههر موسولمانی موسولمانیکی تر

بکوژئ ئه‌وه له سه‌ری پټوڤسته که به‌نده‌یه‌کی موسوئمان نازاد بکا، وه خوڤنیش بدا به خوڤنره‌سی ئه‌و کوژراوه.

پټوڤستبوونی که‌فاره‌ت له کوشتنی ده‌سه‌نقه‌ستیشدا به‌م فه‌رمووده‌یه چه‌سپاوه: وائیلای کوری ئه‌سه‌قه‌ع ده‌فه‌رموی: هاورپیه‌کمان به‌هوی موسوئمان کوشتنه‌وه دۆزه‌خی بۆ خوی مسوگهر کردبوو، جا به‌م بۆنه‌یه‌وه چووینه خزمه‌تی چه‌زرت (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) فه‌رمووی: له حیاتی خوی به‌نده‌ی بۆ نازاد بکه‌ن. له گێرانه‌وه‌یه‌کا: با به‌نده‌یی نازاد بکا، خودای گه‌وره له حیاتی هه‌ر ئه‌ندامییکی ئه‌و به‌نده‌یه ئه‌ندامییکی ئه‌و له ئاگری دۆزه‌خ نازاد ده‌کا (ن/د/ ئیبنو حیبب‌ان و حاکم به‌ دروستی داده‌نن. حاکم ده‌فه‌رموی: فه‌رمووده‌یه‌کی دروسته به‌پئی مه‌رجی شیخی بوخاری و شیخی موسلیمه) دیاره که بکوژ کاتی ئاگر مسوگهر ده‌کا بۆ خوی که به‌قه‌ستی به‌ناهق که‌سیکی کوشتی، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌یش ئه‌میش هه‌ر کوشتنی ئاده‌میزادی خوڤن قه‌دمغه کراوه له‌به‌ر ریزداری خوڤنه‌که‌ی، که‌واته له میشدا که‌فاره‌ت وه‌کوو کوشتنی هه‌له پټوڤسته ئه‌گه‌ر گو‌مه‌ئیک پیکه‌وه یه‌کیکیان کوشت، گه‌ره‌که له‌سه‌ر هه‌ر یه‌کیکیان سه‌ربه‌خۆ که‌فاره‌تیکی ته‌واو بدا، چونکه ئه‌م که‌فاره‌ته هه‌قیکه په‌یوه‌ندی به‌خودی کوشتنه‌وه هه‌یه، به‌ش به‌شیش ناکرئ، له‌به‌ر ئه‌وه پټوڤسته ده‌ق وه‌ک تۆله لێسه‌ندن هه‌ر که‌سه‌یان که‌فاره‌تیکی ته‌واو بدا، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌یش که مانای په‌رستنی تیا‌دا‌یه، عیباده‌تیش به‌ش به‌ش ناکرئ. هه‌یشه ده‌فه‌رموی: به‌هه‌موویان یه‌ک که‌فاره‌تیان له‌سه‌ره چونکه که‌فاره‌ت مائیکه به‌هوی کوشتنه‌وه پټوڤست ده‌بی. ئه‌گه‌ر بکوژه‌که منال، یا شیت بوو،

ھەقدارەكانيان ھەر كەسەيان لە مالى خۇي كەفارەتەكەيان بۇ دەدا، ھەر
وہك چۆن زەكات لە مالى خودى منالەكە ياخودى شىتەكە دەرەكەرى.
بەلام بە بەھىچ جۆر ھەقدارو سەرپەرشت لە جياتى منال، يا لە جياتى
شىت بەرژوو نابن، بەلكوو رۆژوو لەسەر خۇيانە لە پاش رەسىدە بوون،
بە مەرجى خاوەن ھۆش بن.

٣١٩) باسى تۆلەى تاوان كە ناودارن بە ھەدە شەرعىيەكان:

تۆلەى تاوان بە عەرمبى ناوى (الحدود)ە كە كۆى (حد)ە ھەددىش
لە زامانا بە واتا سنوورە كە نیشانەى سەرەتای ھەدەغە بوون و رى
لېگرتنە، جا بۆيە تۆلەى تاوان وا ناوئراوہ چونكە رېگە لە روودانى
كارى شەرم ئاوەرى نالەبارى ناھەموار دەگرى و سنوورى بۇ دادەنى.

تۆلەى تاوان (يا ھەددى شەرى) لە شەرى پىرۆزدا برىتییە لە
تۆلەيەكى تايبەتى لەسەر تاوانى كە پىويست بووہ لەبەر ئەوہى كە
ھەقى خودايە، وە لە بابەتى داوین پىسىدا وايە، يا لەبەر ئەوہى كە
ھەقى مەزۇفە، وەك تۆلەى بوختان. بە پىچەوانەى تەمىكردنەوہكە لە
شەرى پى دەگوترى: تەعزىر، چونكە تەمىكردن سزايەكى نادىارىيە
فەرماندار بە كۆشش دايدەنى.

۳۲۰) تۆلە (ھەددى) شەروائىپىسى:

شەروائىپىسى دوو جۆرى ھەيە: ھاو سەردارو بى ھاوسەر واتە: محصن و ناحصن.

مرؤفى خاومەن ھاوسەر، ج پياو بى چ ژن، تۆلەكەي ئەو ھەيە ئەگەر داوئىنپىسى لەسەر چەسپا، بە گلەتك و بەردى پىر بە مشتو بچووكتىر سەنگەسار دەكرى ھەتا دەمرى، بەلام دارى ھەددى ئى نادرى، بى ھاوسەریش (واتە: كوپرو كچيش) سەد داريان ئى دەدرى و تاماوى سائىكىش شار بەدەر دەكرىن. كۆگرى ھۆى ئەم تۆلەيە ناوايە: مرؤفىكى رەسىدەى خاومەن ھۆش بە ئارەزووى خۆى نەك بە زۆرى زۆردار، سەرى چووكى خۆى، ئەو ئەندازەيەى كە خەتەنە دەكرى، يا بە ئەندازەى ئەوە نوقوم بكا بە زىى ژنىكى زىندووى وادا كە پىى ھەرام بى، لە ھەمان كاتدا گومان و شوبەھى ھەللاىبون لە ئارادا نەبى، ياخود ژنى كەرەسىدەو ھۆشدار بى بە ئارەزوو قەبوولئى ئەوە بكات. پياوو ژن وەك يەك تۆلەيان لەسەرە، چونكە ئىمامى عومەر (رەزە نوادەيى) لە وتارىكا ھەرمووى: بىگومان كە خودا موھەممەدى ناردوو لەگەل ئايىنى راستداو قورئانى ناردۆتە خوارو ھە بۆى، ئايەتى بەردەبارانكردى داوئىنپىسيان جاران ئايەتى بوو لە قورئان كە ئەمە دەقەكەيەتى: (الشيخ والشيخة اذا زنيا فارجموهما البتة) واتە: پياوو ژنى سەرە ئەگەر داوئىنپىسيانكرد بەبى چەندو چوون سەنگەساريان بكەن. ئىمە بەخودى خۆمان ئەو ئايەتەمان خويندۆتەو ھە لە مەستەكەى تىگەيشتوو، ھەرچەندە ئەم ئايەتە لە تىلاوەتدا نەسخ بۆتەو ھە لە

خویندنه و مەدا سەرپاوتە و مەو لە قورئاندا نان و سەری، بەلام دەگەر و
 بپرشتە کە ی هەر ماوە و هیشتا حوکمی پێدەگرت، بۆیە پێغەمبەر خۆی
 (مەرووبە خوا لەسەر بۆ) داوینپیسانی بەردەباران دەکرد، ئەو مەتانی نیمەش لەپاش
 ئەو بەردە بارانیان دیکەین، بەلام دەترسم کە موسولمانان بکەوێت
 چەرخیکەو، کەسێ پەیدا ببێ بۆ: لە نامەی خودادا نایەتی
 بەردەبارانکردنی تیا دا نیه. جا بە نەکردنی ئەرکێ کە خودا لە قورئاندا
 دایناوە لە سەریان تاوانیار دەبن و لە رێگە دەر دەچن! بێگومان کە
 بەردەبارانکردن فەرمانی نامەی خودایە و راست و دروستە، و ئەو
 فەرمانە (حوکم) ه بۆ ئەو پیاو و ژنانە یە کە لەو دەوێش ژنیان هینابن و
 بە دەستیان گرتبن، یا خود شوویان کردبێ و مێرد بە دەستی گرتبن، وەڵا
 لە هەل و مەرجێکا کە بەلگە هەبێ کە بریتییە لە چوار شایەتی نیرینە ی
 دادپەر وەر یا سەکی دیاری بەدا، یا پێلێنان و چوونە ژێر لە کایەدا بێ.

سویندم بە زاتی خودا ئەو نەبێ کە خەلک بێن: عومەر شت لە
 نامەی خودا، نایەت لە خۆیەو لە قورئان زیاد دەکا، دەنا ئەم
 نوسییه وە (شە یخان و ئەبو داوود و تیرمیزی و نەسانی گیراویانە تەو)
 ئەم وتاری عومەر لەبەر چاوی کۆمەڵێ لە یارانی پێغەمبەر بوو (مەرووبە
 خوا لەسەر پێغەمبەر و زەواە خودا لە یارانە بۆ) لەگەڵ ئەو ش کەس لاری لێی نەبوو.

وەکی تریش ئەگەر داوینپیس هاوسەردار نەبوو (واتە: رۆژی لە
 رۆژان ژنی نەهینابو، وە هیشتا هەر بوخچەی نەکراوە بوو، واتە: کور
 یا کچ بوو) ئەو سەرنج دەدەین: ئەگەر زیناکارە کە ئازاد بوو ئەو
 تۆلەکیان بریتییە لەو یەکی سەد داریان لێبدرێ و بۆ ماوەی سائی شار
 بەدەر دیکرێن. لە بارە ی دارکارییە کەو خۆی گەورە دەفەر موی:

{فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ - ۲/۲۴} واتە: ژنی داوین
 بیس و پیاوی داوینپیس یهکی سهرو سهرداریان لی بدن) پیغه مبه ریش
 (دروود خواه له سهرب) دمه رموی: کچ و کور یهکی سهرو سهرداریان لی دهری و
 تاماوهی سالتیکیش شار به دهر دهرین. (موسلیم). مهرجه نهو شوینهی
 داوینپیس بۆ رهه نه دهری ماوهی دوو قوناغ یا زیاتر دوور بی، که
 ماوهی کورتکردنهوهی نوێ له سههردا، چونکه مبهست لئی نهوهیه
 که کابرا ههست به نامویی و بی هاودهنگی بکاو دووربی له که سوکارو
 نیشتمانی خوی. گریمان پیشهوای موسولمانان وا به باش بزانی که
 دووری بخاتهوه بۆ دوورتریش دهتوانی. چونکه نهبو بهگری سهدیق
 رهه نهی دهرد بۆ فهدک و عومهر بۆ شامو عوسمان بۆ میصرو عهلی
 بۆ بهصره، به لی پئویسته ژنه که له گهل خویسهکی خویدا دوور
 بخریتهوه، ههر چهند به کریش له گه لیدا برپوا، کریکه ییش له سهر
 ژنه که یه.

جا ههر کاتی مروفینکی هۆشدار یه رسیدی سهیشک به نارمه زوی
 خوی داوینپیس نهنجام بدا، خوی موسلمان بی، یا پهیماندار (نیممی)
 بی، یا هه لگه پراوه بی، تۆله پئویست دهبی له سهری. موسولمان به
 یه کگرتن، پهیمانداریش له بهر نهوه که هه موو نهتهوهکان به یه ک دنگ
 ده لئین: شهروالپیس نا دروسته، نه مه له کاتیکا که نهو پهیمانداره
 پابه ندی برپارهکانی نیسلام بووهو پهیمانی داوه که سنووردهکانی نیسلام
 نه به زینی، که واته له م رووهوه له موسولمان دهچی و برپاری موسولمانی
 به سهردا جیبه جی دهری، سههرای نه م یه لگانه ییش به لگه یهکی روشنی
 تریش هه یه که کردهوهی پیغه مبه ره (دروود خواه له سهرب) چونکه پیغه مبه ره

خۇي (مەۋەدە خەۋەر) ئۇن و پىاۋىكى جۈۋلەكەي بەردەبارانكرد كە داۋىنپىسىيان كىردىۋو، كە ھەردوۋىكىان خاۋەن ھاسەر بوۋن (بىروانە: تاج/ ۲ ل - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۵) ھەلگەپراۋەش باشتى تۆلەي ئى دەسپىنى، چۈنكە گشت بىرپارىكى ئىسلامى لەسەر جىبەجى دەكرى.

بەلام تۆلە لەسەر زۆر لىكراۋ نىە، چ پىاۋى چ ئۇن، لەسەر ھەمايشى دروست زۆر لىكردن بۇ پىاۋىش رىگەي تى دەجى، بەلام بۇ ئۇن رىتچوۋنى زۆر لىكردن بەبى راجىيى ھەيە.

دىسان بۇ پىۋىستىۋونى ئەم تۆلەيە ئەۋەش مەرجه كە سوور بىزانى كە شەرۋالپىسى نادروستە، لەبەر ئەۋە كەسنى كە ئەۋە نەزانى ھەددى لەسەر نىە، ۋەك كەسنى لە چۆلەۋانى گەۋرە بوۋى، يا نۇ موسولمان بى، لەبەر ئەم مەرجهيە كە ھەزرىت (مەۋەدە خەۋەر) بە ماعىزى ھەموو: ئايا دەزانى كە داۋىنپىسى جىيە؟ دەي ئەگەر نەزانىنى واتاي داۋىنپىسى رىگەي لە جىبەجىكردى تۆلە نەگرتايە پىغەمبەر (مەۋەدە خەۋەر) ئەم پىرسىارەي لە ماعىز نەدەكرى، سەرەپى ئەمەش دەلىن: تۆلە پاشكۆۋ ئەنجامى تاۋانە، نەزانىش تاۋانبار نىە! كەۋاتە: تۆلەي لەسەر نىە.

ھاۋسەردارىيى (الاحسان):

ئىحسان لە زمانى ەمرەبدا واتە: مەنە، مەنەش بە كوردى واتە: نەھىشتن، خۋاي مەزن دەفەرمۇ: {لِخَصِيْنِكُمْ مِّنْ بَاسِكُمْ} — ۲۱ { واتە: ھەتا نەھىلنى زەبرو زەنگ لە جەنگدا بە يەكترى بگەيەنن،

له عورفی شهر عدا به زور واتا هاتووه، به واتا نیسلام هاتووه، وهك ئەم
 نایهته { فَإِذَا أَحْصَيْنَ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ - سورة النساء - ۲۵/۴ }
 به پیتی قسهی هه ندی رافه کار (احصن) لهم نایهته دا به واتا (اسلمن) میه،
 به واتا نازادیش هاتووه، وهك ئەم نایهته: { فَعَلَيْنَهُنَّ نِصْفُ مَا عَلَى
 الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ - سورة النساء - ۲۵/۴ } لهم شوینه دا
 موحصه نات به واتا ژنانی نازاده، به واتا مهردی و داوین پاکیش هاتووه،
 وهك { وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ - سورة النور - ۴/۲۴ }
 لی رهشدا موحصه نات به واتا ژنانی مهردی داوین پاکه، به واتا به
 شوودانیش هاتووه، وهك { وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ - سورة النساء }
 - ۲۴/۴ { ژنه میرد داره کان، به واتا چوونه لایش هاتووه، وهك
 { مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ - سورة النساء - ۲۴/۴ } ئەو میش که
 ده لێین: نیحصان لهم باسه دا واتی وایه: که دروست بوون و جووت بوون له
 هاوسه ریه کی دروست دا رووی دابی، به پیتی ئەم قهرماشتهیه تی (مریمه)
 خوا له سهری: هه ر موسو لمانی شایه تمان بهی نی و بلی: (اشهد ان لا اله الا
 الله واشهد ان محمدا رسول الله): به دل باو مریم هه یه و به زمان ده لێم و
 شایه تی ددهم که هه ر خودا خودا یه و بهس، خودای تر نیه،
 موحه ممه دی کوپی عهبدو ل لایش پیغه مبهری رهوانه کراوی خودایه. نیتر
 خوینی ئەو که سه حه رامه و به هیج شیوه یی خوینی به کهس رهوا
 ناب، مه گه ر له یه کی لهم کاتانه دا: بیوه پیاوی داوین پیس بی یا خود
 بیومژنی داوین پیس بی، یا کهس به نارمه و کهس بکوژی، یا له نایینی
 خوی و مرگه رابی و له کۆمه لهی موسو لمانان ته رابوو بی! (شه یخان
 گپ راویانه ته وه) زانا کان به یه ک دهنگ دمه رموون: وشه ی (الشیب: بیوه

پیاو، یا بیومژن) له م همرموده یه دا مه به ست لیی نهومیه. نهو پیاوه یا نهو ژنه له وه و پېش له گه ل ه اوسه ری حه لالی خویدا دروست بووبی.

۳۲۱) مهرجه گانی هاوسهرداری نه مانه ن:

یه گه م: نه ركداری و نه رك له سه ری (ته کلیف) كه واته توله و داری حه دد له سه ر منال و شیت نیه، به لام به شتی كه چاو ترسینیان بكا ته می دمكرین، وه كه له سه ر كردنی هه موو شتیکی نادرست ته مییه کی ناوا دهكرین كه عاریان پېینی.

دووم: نازادی. كۆیله به هاوسه ردار به م مه عنايه دانانری، با له وه و پېش له گه ل حه لال و هاوسه ری خویدا جووت بووبی! چونكه نازادی نیشانه ی ته و او ی و خانه دانی و گه ردن به رزی و سه ر به رزییه، خانه دانیش خوی له شتی وا ده پاریزی كه نامووس و ئاپرووی به ری، به پیچه وانه ی كۆیله وه، چونكه كۆیله له پیکراوه نه و منده به چاوی سووك ته ماشا كراوه دمر به ستی نه وه نه ماوه كه وه ك مروفی نازاد پاریز له سووكایه تی بكا!.

جاران پیغه مبه ر (درومه خواه له سه ربه) كه پهیمانی له ژنان و مرگرت، له سه ر رهفتار كردن به م ئایه ته به یعه تی ئی و مرده گرتن: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ} كه نه مه پوخته ی راهه كه یه تی: نه ی پیغه مبه را كاتی نافرته موسو ئمانه كان هاتن بولات كه پهیمانت پی بدن له سه ر نه وه پهیمانیان ئی و مر بگره كه هاوبهش بو خودا برپار

نەدەن و دزى و حيزى و داوڭنپىسى نەگەن... تاگوڭتايى نايەت، جا ھىند
(رەۋايەت) كە بۇ يەككەمجار ئەمەلىيەتتە بىست بەسەرسامى لەو گۆشە
نىگايەۋە كە ئافەرەتلى ئازاد چۈن شتى وا دەكا گوتى: بۇچى ژنى
ئازادىش حيز دەپى!!؟.

سېيەم: دروستبۇون لەگەل ھاۋسەردا، بۇ ئەمە ئەۋەندە بەسە كە
سەرى چووك ئەۋ ئەندازەيە كە سوننەت دەكرى، نوقم بېئى لەناۋ
زىدا، با رەحەتبۇونىش روۋنەدا. مەبەست لە ھاۋسەرى دروست و جەلال
ئەۋەيە كە ژن و مېرد بە مارە بېرىنى دامەزراۋ بە يەك گەشتىن،
كەۋاتە مارە بېرىنى دانەمەزراۋ بەرناكەۋى، چۈنكە ئەۋە نابى بەھۋى
ھاۋسەردارى (احسان) چۈنكە نادروستەۋ نابى بەھۋى مەردى و رەۋشت
تەۋاۋى. بزانە بۇ جېبەجېكردى تۆلە مەرج نىە ھەردوۋ لا
ھاۋسەردارىن، لەبەر ئەۋە ئەگەر كورئ لەگەل ژنىكى ھاۋسەرداردا ئەۋ
ئىشەى كرى، يا كچئ لەگەل پياۋىكى ھاۋسەرداردا ئەۋ ئىشەى كرى، لەم
دوۋ كاتەدا ھاۋسەردارەكەيان بەردەباران دەكرى و بى ھاۋسەرمەكەيان
داركارى دەكرى و سالى رەھەنە دەكرى.

٣٢٢) تۆلەي بەندەۋ كەنيزەك:

بەندە يا كەنيزەك ھەر كاتى داوڭنپىسىيان كرى پەنجا دارى
جەددىيان لى دەدرى، بەپىي نايەتى: {فَعَلَيْنَهُنَّ نِصْفُ مَا عَلَى
الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ - سورة النساء - ٢٥/٤} لەبەر ئەۋەيش
كە كۆيلە بەھۋى كۆيلەيەۋە ناتەۋاۋە، كەۋاتە باۋەك ژنەينان و عىددەۋ

تەلاق بەققەد نيوەى نازاد حىتىبى بۇ بىكرى، چونكە بەندە بۆى ھەيە دووو ژن بەينى، عىددەى كەنيزەك نيوەى عىددەى ژنى نازادە، تەلاقى بەندەيش نيوەى تەلاقى نازادە، كەواتە با ھەددەكەيشى نيوەى ھەددى نازاد بى! كۆيلە نيو سال شار بەدمر دەكرى واتە: شەش مانگ.

۲۲۲) باسى نىربازى و چوونە لاي چوار پى:

نىربازى و ھەتيوبازى تاوانىكى گەلى گەورەيە، لە گوناھە ھەرە گەورەكانە، ھۆى پىويستبوونى تۆلەيە، بىرتىيە لەو كە مەروۇ بە پاش بچىتە لاي مەروۇ نىرينە. دەى ھەر كەس بە نازەزوو بە پاش بچىتە لاي مەروۇنىكى نىرينە، ئەو بە لە چەشنى تۆلەى داوينپىسى تۆلەى ئى دەسىنرى، ئەگەر ھاوسەردارى بەردەباران دەكرى، ئەگەر بى ھاوسەر بى سەددارى ئى دەدرى و سالى رەھەنە دەكرى، خواھ موسولمان بى يا پەيماندارى، يا ھەلگەراوھى، بە مەرجى ئەرك لەسەر (مكلف) بى و بزائى كە ئەو نادرستە. چونكە خوداى گەورە ئەم كارە پىسەيشى ناو ناوہ فاحىشە. واتە: كارى شەرماوەرى ئابرووبەر، وەك قورئانى پىروژ لەسەر زمانى ھەزەرەتى لىووط (مەروۇە خوداە ايىبە) دەفەر موى: { أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ - ۸۰/۷ } ھەروا دەفەر موى: { وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِيهَا مِنكُمُ فَاتُوهُمَا - سورة النساء - ۱۶/۴ } پىغەمبەرىش (مەروۇە خواھ لەسەرىن) دەفەر موى: (ئەگەر پىاوئى سوارى پىاوئى بوو ھەدووكان داوينپىسن) ھەيشە دەلى: بەبى بەندو مەرج تۆلەى كوشتنە، خوى ھاوسەردار بى ياخود بى ھاوسەرى، بەلگەى ئەم

فهرموودهیه تی (دروود خواه له سه ربه): (هر کات دیتان و ساخ بووه بۆتان که کهس پیشه پیسه کهی هوژی لووط دمکات - واته: به پاش سواری بهکی بووه - بکهرو بدمر ههردووکیان بکوژن) له گیرانه وهیهکا: نهوی سهروهو نهوی ژیرهوه ههردوو لایان بهردهباران بکهن. (نهبو داوودو تیرمیذی و نیبنو ماجه. حاکم دمفه موئ: رشته کهی دروسته).

چۆنیتی کوشتنی نیرباز:

له چۆنیتی کوشتنی نیربازدا راجیایی ههیه: ههیه دهلی: وهک هه لگه پراوه به شمشیر دهکوژری، چونکه له دیریندا کوشتن زۆرتر به شمشیر دهبوو، نهووی ئهم رایه به دروست دادهنی، ههیشه دهلی: بهرده باران دهکری، له بهر ئهم گیرانه وهی تر: نهووی که له ژیره وهیه سهنگه سار بکهن. له بهر نهووهیش که هوژی ئهم کوشتنه چوونه لای نارهوایه، که واته دهبی وهک کوشتنی داوینپیس به بهردهباران بی، ههیشه دمفه رموئ: دهکری به ژیر دیواره وهو دیواری دهرووخیئر به سه ریدا، یا له هه لدیریکه وه گولۆر دهکریته وه هه تا دهری، ئهمهیش له چۆنیتی سزای هوژی لووت و مرگ پراوه وهک له قورناندا باس کراوه. جیاوازی نیه له نیوانی بیانی و نا بیانیدا، یا له نیوانی بهندهی خوئی و بهندهی کهسیکی تردا، چونکه به هیچ شیوه یی کۆم هه لال ناکری، جا نهگهر ژنیکی بیانی و لێ کردو به کۆم چووه لای ژنی که ژنی خوئی نهبوو، یا که نهیزمکی نهبوو، ئهوا هه مان راجیایی پێشوو له باره ی بکه ره که وه له م حاله یشدا دووباره دهبیته وه، چونکه له سه ره فرمایشتی هه ره دروست چوونه لای ژنی بیانی به پاش حوکمی چوونه لای هه تیوی

ههیه. بهلام سزای ژنه که لهسەر رای ههره دروست: سه‌ددارو ره‌هه‌نه کردنه. نه‌گەر می‌رد به گۆم بپرواته لای ژنی خۆی نه‌گەر دووباره‌ی کرده‌وه ته‌می ده‌کری، بهلام له جاری په‌که‌مدا ته‌می نا‌کری، نه‌مه ده‌قی فه‌رمایشتی شافیه‌ی خۆیه‌تی له کتیبی (المختصر) دا، گۆمه‌لێ تریش نه‌مه‌یان به راشکاوی ناشکرا کردووه، به هه‌رحال به گۆم بپرواته لای هه‌لالی خۆی کاریکی نادروسته‌و له شه‌رعا ریگه‌ی نه‌دراوه‌و نه‌یی لی‌کراوه.

هه‌روا چوونه لای چوارپاوا نا‌ژهل نا دروسته، به‌بی گومان چونکه نه‌میش داده‌نری به (فاحشه) وه تۆله‌ی داوینپه‌یسی به‌سه‌ردا جی‌به‌جی ده‌کری، له‌سه‌ر قسه‌ی قیلێ، وه فه‌رقی هاوسه‌ردارو داراوبی هاوسه‌ر ده‌کری، چونکه نه‌میش تی‌پۆکردنی چوو که به زی‌دا، که‌واته وه‌ک تی‌پۆکردن به زی‌ ژندا وایه، که‌واته بپاری نه‌وی هه‌یه، قیلێ تر ده‌فه‌رموی: تۆله‌ی گوشتنه (خوای هاوسه‌ردار بی یا بی هاوسه‌ر بی) به‌پێی فه‌رمووده‌که‌ی (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): هه‌ر که‌سی بپرواته لای چوارپا (به‌یمه) یی خۆی و چوارپا که بکوژن. (نه‌بو داوودو تیرمیزی و که‌سانی تریش گیراویانه‌ته‌وه. حاگم ده‌فه‌رموی: رسته‌که‌ی دروسته) قیلێکیش ده‌فه‌رموی: ته‌نیا ته‌می‌کرن پێویسته. قسه‌ی نه‌م قیله راستو دروسته، به‌لگه‌یش نه‌م فه‌رمایشته‌ی ئه‌بنو عه‌بباسه (ره‌زاه‌خواه‌یار لێ‌به‌): که ده‌فه‌رموی: هه‌دد له‌سه‌ر که‌سی نه‌یه که بپرواته لای گیانه‌به‌ران. (نه‌سانی) ده‌ی شتی وا ئه‌بنو عه‌بباس له خۆیه‌وه نایلی، به‌لکو له سوننه‌تی و مرگرتووه، سه‌رچاوه‌ی سوننه‌تیش سرووشی خوایه‌یه که ناردوویه‌تی بۆ پێغه‌مبه‌ر. ده‌ی وا به‌پێی نه‌م فه‌رمایشته‌ی ئه‌بنو

عەبباس حەدد نیه، کەواتە تەمبێکردن دەچەسپێ چونکە کابرا تاوانیکی
وای نەنجام داوە کە نەحەددو تۆلەیی هەیه نە کەفارت، دیسان بەلگەیی
دروستی قسەیی ئەم قیلە نەمەیه: ئەم جوۆرە زێیه دلی مەرۆفی دەرۆون
پاک بە سروشت حەزی لیناکا حەددیش لە بنەرەتدا بۆ ئەوە دانراوە کە
مەرۆف چاوترسین بکا نەبادا شتیکی حەزلیکراو بکا. ئەم رایە دەقی
قسەیی شافیعی لەسەرە، هەندێ زانایش بەبێ سێ و دوو بە رای هەرە
دروستی دادەنێن.

٢٢٤) حوکمی چوونە لایی بە شەرمگا نەبێ:

هەركاتێ كەسێ خۆی هەڵسووی لە ژنیکی بیانی و خۆی پێ
رەحەت كرد، بەبێ ئەوە كە زەكەری بكا بە فەرچیدا، ئەوە حەددی
لەسەر نیە، گەرچی ئەندامی بكا بە ناوكیدا، یا بە دەمیدا، بە پێی ئەم
فەرموودەیه كە ئەبو داوود لە ئیبنو مەسعودەوه دەیگێڕێتەوه: پیاوی
هاتە خزمەتی حەزرت (مروودە خواە لەسەر بێ) گوتی: من خۆم هەڵسووی لە
ئافەرتی خەلکی ئەو پەری شاره، خۆم پێ رەحەت كرد، بەلام بە دەستم
نەگرت، وا بەپێی خۆم هاتوو مەتە بەردەستی تۆ برپاری شەری خودام
بەسەردا جێبەجێ بكە. حەزرتی عومەریش (رەزاه خواە لێبێ) فەرمووی:
تۆ خودای گەورە سەری پۆشیوی، بۆ سەری خۆت هەڵدەمالی؟ پێغەمبەری
خودا (مروودە خواە لەسەر بێ) وەلامی پیاوێكەیی نەدایەوه، هەتا روشت، جا
پێغەمبەر (مروودە خواە لەسەر بێ) پیاویکی دواخست، روشت هەتا گرتیەوه،
لەسەر فەرمانی پێغەمبەر ئەم ئایەتەیی بەسەردا خوێندەوه:

{وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ - سورة هود - ۱۱/۱۱۴} واته: هه موو شهوو روژئ پېنج
نویژه فهرزهمکان لهکاتی خوځانا بکهن، نهم نویژانه له کردهوه ههره
باشهکانی نیومن، بزائن که یاسایهکی خوداییه که کردهوی باشو کاری
چاکه ههمیشه کردهوی خرابو تاوان لا دهبه نو دهیسرپنهوه تا کوټایی
نایهت. جا پیاوئ گوټی: نهی پیغه مبهری خودا! نهمه به تایبهتی ههر
بو نهمو وایه یا بو گشت کهسئ ههر وایه؟ فهرمووی: نهم برپاره بو گشت
کهسئ وایه) (موسلیم / تیرمیزی) (بروانه تاج/ ۱ ل - ۱۸۵ ز - ۴۳ -
ومرگیږ).

بهئئ نهگهر دوو کهسی بیانی که لهیهک حهرام بن به گیانی
خوځان، کوومو زئی لی دمرچئ، ناوی خوځان بهیننهوه، یا ههر یهکیکیان
بهوی تریان لهسهر نهم شیوهیه خوئ رحمت بکا، نهمو توئه (واته:
حهدد) لهسهر هیچ کهسیکیان پیویست نابئ، بهلام تهمی دهکریږ.
تهمیگردنیش سزایه که نابئ له کهمترین هدد که ده قههچیه تیپهر
بکا، چونکه خوشهویست (درووه خواه لهسهر به) دهفهرموئ: مهگهر بو هددی
شهرعی که شهرع ژمارهی جارهکانی دیاری کردووه نهگینا لهسهر هیچ
شتیکی تر له دهمدار، یا له دهقههچي زیاتر له کهسئ بدات، نادری
(ش/د/ت/ن) له گيږانهوهیهکا: کهسئ به قهه هددی له کهسئ که
هددی لهسهر نهبی نهمو دهست دریژیکاره.

۳۲۵) باسی ئاو هیئانه وه (استمناء):

ئاو هیئانه وه و خوړهحه تکردن به دهست نادرسته به لکوو له گوناوه ههره گه ورمکانه، وه کهسئ نه وه بکا بهر ئهم نه فرمت و له عهته ده کهوئ کهوا له م فهرمووده یه دا؛ نه فرمت لیکراو نه وه کهسه یه به دهستی خوئی ئاوی خوئی بهیئیته وه. دیسان له بهر ئهم هویه ییش نادرسته: خوړهحه تکردن و به نه زموون دمرکه و توه سهر دمکیشتی بۆ شیواوی هوش و زه بوونی و لاوازی له شو و دهیشتی به هوی و هجاخ کویری و برانه وهی نه ته وه، برپاره کهی وه ک برپاری خوړهحه تکردن به ژنی بیانی وایه، که به له شی نه ک به پاش و پیشتی ئاوی خوئی بهیئیته وه، که واته: ئه میشت ته میگردنی له سهره (مه بهست له ژنی بیانی - المرأة الاجنبية - له م جوړه شوینانه دا ژنیکه که حه لال و هاوسهر نه بی، ژنی خوویشت بۆ ئهم مه بهسته به بیانی دادهنری، چونکه ماره ی نایهت له پیای خوئی - و مرگنر).

۳۲۶) پانپانۆکی ژنان (تساق النساء):

پانپانۆکی: خو به یه کتر رهحه تکردن ژنانه (ته ماشای فهرهنگی خال و هه نپانه بۆرینه ی هه ژار بفهرموو - و مرگنر) ههر ژنی کاری و بکا ته میی شهرعی - که پیی دهگوتری: ته عزیز - دهگری. چونکه کاریکی نادرسته، گوناوه کهی به قهه گوناهی داوینپسییه، به پیی ئهم فهرمووده یه (مرووه خواد له سه ربنا): ژن سواری ژن ببی هه ردوو لایان دادهنرین به داوینپیس.

۳۲۷) بوختان (القذف):

بوختان - كە لە عەرەبىدا پىي دەگوترى (قەذف) واتە: فرەدان و بۆ ھەلەدان. ۋەك خۋاى گەۋرە دەفەر موى: (قافىيە فى اليم) واتە: ئەوجا ھەلى بىدەرە ناۋ دەرياي نىلەۋە، لە عورفى شەرى شەرىفا بىرىتىيە لە ھەلەستى تۆمەتى بوختانى داۋىنپىسى بۆ كەسى بە جۆرىكى ۋا كە توۋشى شەرمەزارى بكا. ئەم جۆرە بوختانە لە گوناھە ھەرە گەۋرەكانە، بەپىي نامەۋ رىگەى رەھبەرۋ يەكگرتنى نەتەۋە، جەددى تايىبەتى خۋى ھەيە.

مەرجى بوختانكەر: ئەم سى شتە مەرجە:

يەككەم: دەپى رەسىدەۋ ھۆش ساغ بى، كەۋاتە: مىندال ۋ شىت جەددىيان لەسەر نىيە، بەلام ئەگەر بەشى خۇيان قاميان ھەبۋو بەپىي نەۋە تەمى دەكرىن.

دوۋەم: نابى بوختان بۆ كراۋەكە لە نەۋەى بوختانكەرەكە بى، واتە: بوختانەكەر لە بىنجىنەى نىزىك يا دوۋرى بوختان بۆ كراۋ نەبى، ۋەك باۋك ۋ دايك ۋ باپىرەۋ نەك. چۈنكە لە شۋىنى بىنەجە لە جىياتى ۋەچەى خۋى نەگۋزىتەۋە ئىتر چۆن بەھۋى بوختان بۆى، دارى جەددى لى دەدرى؟!

بەلام بىنەجە ئەگەر بوختانى داۋىنپىسى بۆ نەۋەى خۇيان بىكەن تەمى (تەغزىر) دەكرىن، چۈنكە بوختان ئىش بە دل دەگەيەنى.

سێیهه: ئهوهیه به ئارهزووی خۆی بوختانهکه بکا، به زۆر پێی نهکری، جا ئهگهر کهسێ به زۆر ئهوهی کرد ههدهی ئی نادری بهپێی ههرموودهی: (قهلهمی تهکلێف لهسهه ئهم سێ کهسه هههگیراوه) (له شهریعهتی ئیسلامدا ئهم دوو مهرجهی تریشی ههیه:-

چوارهم: ئهوهیه بهپیار (ئهحکام)هکانی ئیسلامی له ئهستهۆ گرتبێ، کهواته ههدهی بوختان نادری له بێپروای جهنگی.

پینجهه: ئهوهیه کابرای بوختان بۆ کراو خۆی رێگهی ئهوهی نهدابێ - وهرگیر).

مهرجهکانی بوختان بۆکراو:

ئهوهیه که داوینپاکبێ (واته: موحصهن بێ) چونکه زاتی مهزن دمههرموی: {وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ - نوور - سورة النور - ٢٤/٤} وه ئهو کهسانهی که نیسههتی نافهرتی خوپی بائقی عاقلی موسولمانی پاک له داوینپهسی دهمهن. (تهفسیری نامی) دیاره که مهرجی نیحصان ئیسلام و رهسیده بوون و هووشی ساغ و ئازادی و داوین پاک و مهردیه. کهواته: ئهگهر بوختانی داوینپهسی بکا بۆ بێپروایی، یا مندالێ، یا شیتێ، یا بهندهیی، یا کهنیزهکی، یا زیناکاری ئهوه ههدهی لهسهه نیه، چونکه به مهرج گرتنی داوینپاک بپێی ئایهتهکه ئهمانه بهرناکهون. بهئێ ئهوهنده ههیه بۆ ئهوهی نهبێ بههۆی ئازار و ئازاوه بهرپابوون، کهسێ کاریکی وا بکا تهمی دهکری.

۳۲۸) هددی بوختیان:

هددی بوختیانکهری رهسیددی خاومن هوّشی ساغی سهر بهست (مختار) خوای موسوئمانبی، یا پهنادراوبی، یا پهیماندار بی، یا هه لگه پراو بی، به پیی دهقی قورنان و سوننمت و یه کگرتن چه سپاوه، به مهر جی ریگری نه بی، وهک نه وه بوختیارنکهر بنه چه ی بوختیان بۆ کراوبی، یا بوختیان بۆکراو مو حصن نه بی. جا نهو بوختیانکاره نه گهر نازاد بوو هدده که ی هه شتا داره، به پیی نایه تی {فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً - سورة النور - ۴/۲۴}. نه بوو داوود له عائیشه وه (رهزاه خواه لینه) ده گپریته وه: کاتی که نهو نایه تانه هاتنه خوارم وه که باسی داوینپاکی و پاکی منیان تیادایه، که نهو بوختانه ی بۆ منیان کردبوو نهو نایه تانه بوو چیان کردنه وه، پیغه مبه ر (موده به ر خواه لسه به ر) هه ستا چو وه سهر دوانگه و وتاریکی خوینده وه نهو باسه ی باس کردو نایه ته گانی خوینده وه بۆ خه لکه که، جا که هاته خوارم وه له دوانگه که فه رمانی فه رمو و داری هددیان دا له هه ر دوو پیا وه که که هه سسانی کوپی سابیت و میسطه حی کوپی ئوثانه بوون، وه هه روه ها داری هددیان له ژنکه یشدا که هه منه ی کچی جه حش بوو که ژن خوشکی پیغه مبه ر بوو.

طه حاوی ده فه رموی: واته: یه کی سهر و هه شتا داریان لی دان، بۆیه هددی بوختان که مته ره له هددی داوینپسی چونکه بوختان خوّشی که مته ره له داوینپسی.

به لام نه گهر بوختیارنکهره که کۆیله بوو هدده که ی چل داره، نیتر خوای به نده ی ته و او بی، یا پاشمه رگه (موده به ر) بی، یا دایکی

منال بی، یا بهشبهش (مبعض) بی. چونکه نه بو بهکرو عومهر و عهلی
(همراه خوابان لیبت) ههروا کار به دهسته کانی تری دوا نه وانیش لهکاتی وادا
چل داریان له بهنده ددها، وهکسهیش رهخنه ی لی نه گرتوون، وهکی
تریش نه م هدهده لهو جوړه هدهدانه یه که قه بوولی بهش بهشکردن
دهکا، کهواته له میشدا وهک هدهدی داوینپسی یا هدهدی بهنده نیوهی
هدهدی نازاد بی!

نه گهر که سی گوتی: نایه ته که ره هایه به بی مهرجو بهند
دمه رموی، هه رکه س بوختیان بو ژنی مهردی داوینپاک بکا ههشتا داری
لی بدن، کهواته نازادو بهنده وهک یهک ده گریته وه کهواته نیوه چون
دهلین هدهدی بوختیانی بهنده چل داره؟ له وهلاما دهلین: نایه ته که
سه بارمت به مروفی نازاده، بهلگهی نه م وهلامه فهرمووده ی زاتی مهزنه:
{وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا - سورة النور - ۴/۲۴} چونکه
بهنده به بی بوختیان کردنیش شایه تیدانی به یه خی نیه! نایه ته که شیش
نه وه ده گه یه نی که نه مانه له پیش بوختیانه که دا شایه تیان قه بوول
بووه و بایه خی بووه، کهواته مه بهست لیان مروفی نازاده نهک بهنده.

۳۲۹) به چی هدهدی بوختان له کول ده که وی؟

به م سی ریگه یه نه م هدهده له کول ده که وی؟

یه که م: راستکردنه وهی بهلگه له سه ر بوختان بوکراو. خوی
بوختان بوکراو ژنی کابرای بوختان که ر بی، یا ژنیکی بیانی بی، بهلگهی

دەى ھەر شتى بە شىۋەيەكى ياساخ بىي بە مايەى لابرەنى ھۇش
 لە شەرىعەتى ھەموو نەتەۋەكانا شتى وا ياساغ و نادروستە. چونكە
 ھۇش يەككە لەپىنج ھەمەككەكان، كە ناودارن بە (كلىياتى خەمس)
 كە لە شەرىعەتى ھەموو مىللەتكا دەپارىزرىن. ئەۋەتا خوداى گەرمىش
 لە نامەى نازدارى خۇيدا كە قورئانى پىرۋزە ھەرمائمان پى دەفەرمۇى
 كە بەھىچ جۇرى توخنى ئارەق و مەى و بادە نەكەوين، ۋە بۇى روون
 كىردوۋىنەتەۋە كە شتى وا پىس و چەپەلەۋ لە كارو كىردەۋى شەيتانەۋ
 لە مەۋفى موسولمانى ھۇشيار ناۋەشىتەۋە. خوا دەفەرمۇى: {إِنَّمَا
 الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
 فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - سورة المائدة - ۹۰/۵}

خۇشەۋىستىش (دروۋە خۋە لەسەربە): دەفەرمۇى: ھەموو سەرخۇشكەرى
 نادروستە (موسلىم) لە بوخارى شەرىفا دەفەرمۇى: چەند ھۇزى لەناۋ
 نەتەۋە (ئوممەت)ى مندا پەيدا دەبن ئەم سى شتە بە ھەلال دىزانن:
 ئاورىشم بۇ پياۋو مەى و ئامىرى مۇسقاۋ شتى وا لە گىرپانەۋەيەكا لە
 ئەبو مالىكى ئەشجەعبىەۋ دەفەرمۇى: (دروۋە خۋە لەسەربە): بەخودا رۇزى
 دى گەلى كەس لە نەتەۋەى من مەى دەخۇنەۋە، بە ناۋىكى تىرەۋە ناۋى
 دەننن، بەزم و رەزمىيان بۇ ساز دەكرى و بلۋىرو زورناۋ شتى واىان بۇ لى
 دەدرى، لە ئەنجاما گەلى لەمانە خودا بە ناخى زەۋىدا رۇيان دەچۈىنى و
 ھەندىكىشيان دەكا بە مەيموون و بەراز^(۱).

(۱) لە پىش جەنگى كەنداردا ھەندى مەۋفى رىژدان مردوۋ بە ناۋى ھەجەۋە دەچۈن بۇ
 حىجاز، كە دەھاتنەۋە: كاغىزى قومار ئىدىۋو رىسكى و شتى واىان لەگەل خۇيان

جەۋھەرى (مەزەنە خەلىپە) دىمەكچى: ھەر خىل دىنلەردىن بىرىگە
 مەۋەزىيەت بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن ھەمىشە. چۈنكى دىنلەردىن بىرى:
 (مەزەنە خەلىپە): ھەمىشە زۆرەكەي خەلىپە بىلەن بىرلىشىپ
 كەتكەن ھەمىشە زۆرەكەي.

(۳۳۱) **جەددى ئارەقخۇر:**

ھەر موسولماننىكى رەسىدەى ھۆش ساغى سەرپشك (مختار) شتى
سەرخۆشكەر بخواتەوۈ ھەددى لەسەر پىۋىست دەپى، مەرجى
جىبە جىكردنى ئەم ھەددە چەند شتە:-
لەكەم: ئەوۋىيە مەيخۇر موسولماننى.

دههینا منیش بدم بۆندیوه ئەم شیعرەم گوت:

حاجی و فیڈیو قوما رو ویسکی

ٺٽه پيئي ده لئين حاجي بريڪي

مەبەستىم ئۇنىڭدەك نەرسىلەرگە شەيئى لىم قىلىپ قارىمايدىغان كىشى، ھەتتا ھاياتىدىكى جا
خودا پەندىسى ھاجى ۋە شەيخ مەلاكان بولسا، چۈنكى بەزى كىشىلەر شەيخ ھاجىنىڭ تەسۋىرى
ئالدىدا ئەتراپىغا ئورمان سېلىشقا باشلىغان:

مهلا بانگی کرد به بانگی یاره

ویردی سہرزاری باسی دوولارہ

- وارگیر -

دووم: نهرک له سهر (مکلف) بئ.

سپیه: نهومیه سهر پشکبئ. واته: به نارمزووی خوی بئ.

چوارم: نهومیه که بزانی نهوه مهیه دهیخواته وه.

پینجه: نهومیه بزانی که نهرق خوار دنه وه حهرامه.

به لام مهرج نیه که نهونده بخواته وه ههتا سهرخوی بکا. جا مهینوشه که نهگهر نازاد بوو چل داری ئی دهری. چونکه وه لید نارمقی خور دبؤوه، له خزمهت عوسماندا داری هه ددیان لیدا، عه بدوره حمانی کوری جه عفر داره گانی ئی دها، عه لیش دهیزماردن، ههتا بوون، به چل دار، عه لی گوتی: نیت به سه. ئینجا فهرمووی: پیغه مبه ر خوی (مرووده خواه له سهر بئ) چل داری ئی دها، نه بو به کریش ههروه ها به لام عومهر هه شتا داری لی نه دا، نه مانه هه موویان هه ر شوننه تن و ریگهی شهرعن، به لام من بهش به حالی خوم چله که م پیباشتره له بهر نهوه که نه مه سوننه تی پیغه بهر خویه تی (مرووده خواه له سهر بئ) (موسلیم) له فهرمووده مه کی تری موسلیمدا ده فهرموئ: پیغه مبه ر (مرووده خواه له سهر بئ) فهرمانی کرد کابرایه کی مه یخوریان دارکاری کرد، به دوو په لکه خورما چل جاری لیدا. نه گهر پیشه وای موسوئمانان وای به باش زانی که داری هه ددی نازاد بگه یه نیت هه شتا دارو داری هه ددی بهنده بگه یه نیت چل دار دروسته بؤی که نهوه بکا. به پیی نهو فهرمووده مه یی که موسلیم دهیگیریته وه که ده فهرموئ: نیمای عومهر ژمارهی داری هه دی باده نووشی کرد به هه شتا دار. عه لیش به عومهری فهرموو: پیاو که خوار دیه وه سهرخوش ده بی، که سهرخوش بوو ده برسکینی، که

برسکاندی بوختان دهکا، دهی ژماره‌ی داری حه‌ددی بوختیانکه‌ریش
هه‌شتا داره، جا عومهریش ره‌فتی به‌م فه‌توای عه‌لییه‌ کرد، که‌سیش
ره‌خنه‌ی ئی نه‌گرت.

که‌ی ئه‌م تۆله‌یه‌ جییه‌ جی ده‌گری؟

حه‌ددی شه‌رعی تۆله‌یه‌ که‌ پئویسته‌ له‌سه‌ر تۆله‌ ئی سه‌ه‌راو
جییه‌ جی بکری به‌ هاتنه‌دی یه‌کی له‌م دووشته‌:

یه‌که‌م: کابرا به‌ده‌می خۆی پی له‌ تاوانه‌که‌ی بنی به‌بی زۆری
زۆردار، چونکه‌ پیلینان سه‌روم‌ری به‌لگه‌کانه‌و گه‌وره‌ترین به‌لگه‌ له‌سه‌ر
تاوانباری تاوانبار ئه‌وه‌یه‌ که‌ خۆی پی له‌ تاوانی خۆی بنی. وه‌ک ئه‌وه
بلی: به‌ ئارم‌زووی خۆم بادهم نۆشیوه‌، هه‌قی‌ش ده‌م‌زانی که‌ ئه‌وه‌ مه‌یه‌
ده‌یخۆمه‌وه‌، باش باشیش ده‌زانم که‌ مه‌یخواردنه‌وه‌ نادرسته‌.

دووهم: ئه‌وه‌یه‌ که‌ دوو پیاو یا زیاتر شایه‌تی ئی بدن به‌ مه‌رجی
مه‌رجی شایه‌تیان تیا‌دابی. به‌هۆی ر‌شانه‌ومه‌وه‌ یا به‌هۆی بۆنی ئارمه‌قه‌وه‌
حه‌ددی ئی نادری، چونکه‌ هه‌لده‌گری که‌ زۆر لیک‌راو بووبی، یا به‌هه‌له‌
بووبی، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ت‌ریش که‌ گه‌ ئی شتی ت‌ریش بۆنی وه‌ک بۆنی مه‌ی
وايه‌، بنه‌ره‌تیش پاکی و بی تاوانییه‌و نه‌بوونی تۆله‌یه‌، یاسادانه‌ریش
(که‌ خودای گه‌رم‌یه‌) به‌ ئارم‌زووی ته‌واومه‌وه‌ چاوه‌نوا‌ری ئه‌وه‌یه‌ که‌ به‌
نیم‌چه‌ مه‌هانه‌یی حه‌دد له‌سه‌ر موسو‌لمان لای‌بری.

۳۲۲) خۆتیمارکردن به مهی دروست نیه:

خۆشه‌وێست (مرووده خواه له‌سه‌ربه‌): هه‌وائی داوه: که مهی دمرده نه‌ک
 دمرمان طاریقی نه‌ل — جه‌عفی - (ره‌زا خواه لی‌بێ): فه‌رمووی: عه‌رزى
 چه‌زرمتم کرد (مرووده خواه له‌سه‌ربه‌): من ئاره‌ق دروست ده‌که‌م، نه‌ویش ریگه‌ی
 نه‌وه‌ی نه‌دام، یا فه‌رمووی: چه‌زرمتم پێی ناخۆش بوو که شتی وا بکه‌م،
 منیش عه‌رزیم کرد: خۆ من بۆ دمرمان دروستی ده‌که‌م نه‌وه‌ک بۆ
 خواردنه‌وه؟ فه‌رمووی (مرووده خواه له‌سه‌ربه‌): ئاره‌ق دمرمان نیه به‌لام دمرده!
 (ئه‌حمه‌د / موسلیم / نه‌بو داوود / تیرمیذی) ده‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌یه
 به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه که دروست نیه خۆ دمرمانکردن به‌ باده بکری،
 چونکه خۆی دمرده، ده‌ی چۆن دمرده‌بێ به‌ دمرمان؟! که‌واته: مه‌ی
 چه‌رامه رێک وه‌ک مرداره‌وه‌بوو وایه، به‌کاره‌ینانی دروست نیه مه‌گه‌ر
 له‌کاتی ناچاریدا، به‌لام نه‌گه‌ر کابرا پاروویی گیرایه قورگی و له ئاره‌ق
 به‌ولاره شتی تر نه‌بوو خۆی پێ رزگار بکا، نه‌وه دروسته‌ بۆی نه‌وه‌نده
 بخواته‌وه که پارووه‌که به‌رێته خواره‌وه. یا وه‌ک نه‌وه که‌سێ تووشی
 کێشه‌یه‌کی دڵ ببێ، جگه له مه‌ی شتی تر نه‌بێ که چاری نه‌و کێشه‌یه‌ی
 پێ بکری نه‌وه دروسته‌ بۆی که نه‌وه‌نده بخواته‌وه که کێشه‌که به‌ری
 بدا، یا وه‌ک نه‌وه که‌سێ وه‌خت بێ له سه‌رمانا ره‌ق ببێته‌وه، شتی تر
 نه‌بێ که گه‌رمی بکاته‌وه له ره‌قبوونه‌وه رزگاری بکا جگه له
 خواردنه‌وه‌ی مه‌ی. به‌ئێ له وێنه‌ی ئه‌م بارودۆخانه‌دا دروسته نه‌وه‌نده‌ی
 ئێ بخواته‌وه که زیانه‌که نه‌هێلێ. چونکه یاسایه‌کی ره‌سای دامه‌زراو
 هه‌یه ده‌فه‌رمووی: ناچاری چه‌رام چه‌لāl ده‌کا. به‌س نه‌وه‌نده هه‌یه: شت

لهکاتی ناچاریدا به ئەندازەى ئەو ناچارىیه ئەندازەى بۆ دیاری دەکړئ،
 نهك وهك کاتی ناسایى! بۆ زیاده روون کردنهوه دهلیین: گوشت لهکاتی
 ناساییدا چەند دهخوى بخو، ئەندازەى بۆ دیاری نهکراوه، بهلام گوشتى
 مردار، لهکاتی ناچاریدا ئەندازەى بۆ دیاری کراوه، دەبى ئەوهنده بخوى
 که بهرى دلت بگرئو له مردن رزگارت بکا، نابى وهك کاتی ناسایى تیرو
 تهسهلى ئى بخوى.

٣٣٣) باسى هەددى دزى:

دزى له عورفى شهرعا ئەوهيه مالى كهسيكى تر به نهينى به
 دزهكه دزهكه بهرى بۆ خوت، به مهرجى ئەو ماله له جيگهى پاراستنى
 وينهى خويىدا دانرابى. دزى دەبى بههوى دەست بپرين به نامەو
 بهريگهى رهه بهرو به يهگرتنى نهتهوه. زاتى مهزن دههروموى:
 {وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءُ بِمَا كَسَبَا ثُكُلًا مِّنَ
 اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ - سورة المائدة ٣٨/٥} واته: دهستى پياوى
 دزو دهستى ژنى دز لهسهه دزيتى بپرين، چونكه نهوه ئەو تۆلهيه كه
 خودا برپويتهوه بۆيان، تاببن به پەند بۆ چاو ترساندنى خەلكى
 تريش.

صهفوانى كورى نومهيهيه فهروموى: له مزگهوت خهوتبووم
 لهسهه كراسيكي خورى گول گولئى، كراسهكه دزرا، دزهكه مان گرتو
 بردمان بۆ لای پيغه مبهه (مروودە خواە لهسهره) بۆ دادگايى، فهرومانى فهرومو
 كه دهستى بپرين، عهرزيم كرد: قوربان! لهسهه كراسيكي خورى دهستى

زهلامی دهبړی؟ من کراسه که دمه خشم پیی. فهرمووی: دهبوو له پینش نهو دا که بیهینی بو لای من و شکاتی لی بکهی نهومت بگردایه) (نهبو داوود / نیبنو ماجه / نهسانی / مالک / شافعی / حاکم. حاکم به دروستی داناوه).

۳۳۴) مهرجه کانی دهسبرینی دز:

مهرجه کانی دهسبرینی دز چهند شته: هه یانه له دزه که دا ره چاو دهکړی، هه یانه له دز راوه که دا ره چاو دهکړی. مهرجی دزه که نهو میه: ره سیده ی هوش ساغی سهرېشک (مختار بی)، نیتړ خوا ی موسولمان بی، یا په یماندار بی، یا هه لکه پراوه بی دی هستی دهبړی، که واته: دهستی منال و شیت و زور لیکراو نابړی. ماله دز راوه که یش مهرجی نهو میه بگاته راده ی خو ی، واته: بگاته نهو نه ندازه یه که دهستی له سهر دهبړی، که چاره که دیناریکی زیړی ساغی سکه لیډراوه، یا شتیکی تر بی نرخ ی بگاته چاره که دیناری، یا له م نه ندازه یه زیاتر بی. که واته: نه گهر که سی چاره که مسقالتی زیړی سکه لی نه دراوی دزی، که نرخ ی که متر بی له سکه لی دراو نهو دهستی نابړی. به پیی نه م هه دیته که عانی شه (ره راوه خواه لینه) گیراویه ته وه: هه زرمه (مرویده خواه له سهر بی) ده فهرمو ی: دهستی دز کاتی دهبړی که بایی چاره کی دیناری زیړ بدزی، یا بایی زیاتر بدزی (ش / د / ت / ن). نهو هی که گوتمان: له سهر نهو هی ش دهستی دهبړی که شتیکی تر جگه له زیړ بدزی که نرخ ی بگاته چاره که دیناری، نهو هه قسه ی نیمامی شافعی خو یه تی (ره راوه خواه لینه) چونکه

پیڅه مېهر (دروېده خواډ لهسه ربڼه) خوځی نهوډی گردووه نیبنو عومهر
(وډه زام خوايان لیبڼه) دهفرموځ: پیڅه مېهر (دروېده خواډ لهسه ربڼه) دهستی دزیکی
برې، لهسهر دزینی قه لځانې، که بایی سی درهم بووا (ش/د) (سی درهم
لهسهر دهمی پیڅه مېهر دا بایی چاره که دیناریکی زیږ بووه، چونکه
دیناری به دوازده درهم بووه - و مرگيږي).

شاعیري قسه یه کی نهسته قی هیه، لهه باره یه وه ده ئی:

ید بخمس ملین عسجد ودیت

ما بالها قطعت فی ربع دینار؟

قازی عه بدول وهابی مالیکیش (د همدغه خواډ لیبڼه) ئاوا وه لامي
دهماته وه:

عز الامانة أغلاها، وأرخصها:

ذل الخيانة فافهم حكمة الباری

شیعری یه که م هی نه بو عه لای موعه رریبه و مه بهستی ره خنیه نه
شهریعت و واتای ناوایه:

پنچ سهد لیره ی زیږ خوینی دهستی بی

سهیره! ده بری لهسهر یه ک روبی!

شیعری دووه میاش که وه لاهه که یه تی مانای ناوایه:

دهستپاکی به های دهستی کران کرد

دهستپیسیش نرخي ته واه هه رزان کرد

مەبە بەكوپرى ياخی لە خودا

دانایی خودا فیربه ئەی گەدا!

(وەك بزانیन ئەبو عەلای موعەرری کوپر بووه - وەرگێر).

جا ئەگەر کەسێ شتیکی خودپێسی دزی وەك مەیی و بادە ئەوه دەستی نابەرێ، خودپێس واتە: نجس العین: یا زور ناو تەموورەو نامیری تری کەیفو رابواردنی دزی ئەهویش دەستی نابەرێ، چونکە ئەمانە حەرمان پێویستە لەناو بەدرێن، دروست نیە راگرتنیان و هێشتنەوهیان لەلای موسولمان، مەرچێکی تری مائی دزراو ئەوهیه: ئەو ماله بە یەکی لەم دوو شیوهیه پارێزراوی، بەهۆی چاودێری کردنیوه لە لایەن کەسیکی تواناوه، یا مالهکە خۆی لە شوینیکی مەحکەم و قائمدا دانرابێ، کە بەم شوینە لە زاراوی شەرعا دەگوترێ: حیرزی میثلی خۆی واتە: جێگەی قایمی پاراستنی وینەیی خۆی. کەواتە: هەر مائی لە جێگەی قایمی پاراستنی خۆیدا نەبێ، ئەگەر کەسێ ببیا بۆ خۆی دەستی نابەرێ، وەك ئەوه قاتێ جل لەسەر تەنووور دابنرێ، یا لەبەر هەیان دابنرێ ئەوه جێگەی راپاستنی خۆی نیە، ئەم مەرجه دەقی لەسەر هەیه. ئەم مەرچی پاراستنە بەپێی گۆرانی مالهکەو بارودۆخی رۆژگارو چۆنیتی جێگەو شوین دەگۆرێ. بۆ ئەم گۆرانیکاریههیش دەگەرپێنەوه بۆ سەر باوی ناسراوی ناو کۆمەل (عرف) چونکە (حیرز) - واتە: پاراستن - نە لە شەرعاو نە لە زماندا کۆگری بۆ دیاری نەکراوه، هەشتیکیش لەم دووشتەدا کۆگری نەبێ لە بارهیهوه دەگەرپێنەوه سەر باوی باشی ناو کۆمەل. لەم گۆشە نیگایهوهیه ماومردی (مەزاه خواوە لێبە) دەلێ: جا لەسەر

ئەم بىنايە شتى وا ھەيە لە ھەندى كاتدا دادەنرى بە پاراستن، بەلام لە ھەندى كاتى تردا ئەو شتە دانانرى بە پاراستن، چونكە رۆژگار دەگۆرى و لەسەر يەك بار نامىنى، وە ھەموو شتى حسيىبى خۆى بۇ دەكرى.

بىزانە:

لە كاتى قاتو قىرى و گرانى گەورەدا دەست نابىرى، ئەم قەسەيەى عومەر كە لەم بارەيەو دەيكا بەسەر ئەم بۆچوونەدا دەبىرى كە دەفەرموى: لە سالى برسىتى و گرانى گەورەدا دەستى دز نابىرى لەسەر دزى.

مەرجىكى تىرى شتە دىزاو كە ئەو ھەيە: مالى كەسىكى تىرى بى مالى دىزەكە خۆى نەبى، وەك ئەوە كابر مالى بارمەتى خۆى لە بارمەكەر بدزىتەو، يا لەو كەسە بدزى كە بەكرى گرتووە لى، يا لىى خواستووە، يا بە ئەمانەت لەلە دايئاوە يا لە ئىشكەرى قازانچ بەھاوبەشى بدزىتەو، يا لە جىدارى خۆى، يا ھاوبەشى خۆى!

مەرجىكى تىرى دىزاو ئەو ھەيە: كابر مالى دىزاو بىلانووى ملكايەتى و كۆلكە گومانى ملكايەتى لەو شتەدا نەبى كە دىزىوتى چونكە دەفەرموى: (مروودە خواە لەسەربە): ھەتا بۆتان دەكرى بە كۆلكە مەھانەيى، بە نىمچە گومانى ھەدد لەكۆل موسولمان بىخەن! كەواتە: دەستى منال و ئەو لەسەر دىزىنى مالى باوك و بابىرە دايك و نەك و بىنەجەى خۆيان نابىرى، ھەروا دەستى بىنەجەيش لەسەر دىزىنى مالى وەجەى خۆى نابىرى، چونكە مالى ھەريەكى لە بىنەجەو وەجە نامادەيە بۇ

جیبه جیکردنی پیویستی نهوی تریان، له بهر نهوهمیش گومانی نهوهمیش ههیه که نهمانه له ناو خویانا ههقی ژپواریان له سهر یه گتری ههیه. ههروا دهستی بهنده له سهر دزینی سامانی ناغای نابهری، چونکه گومانی نهوه ههیه که ههقی له سامانی ناغایدا ههیه، دهستی ژنیش له سهر دزینی مائی میردی نابهری، چونکه شوبههی نیستی حقایق نهفهقهی له مائی میرده کهیدا ههیه، چونکه ژپواری ژن له سهر میرده، به لام به پیچه وانهوه نه گهر میرد سامانی ژنی خوی بدزی له سهری دهستی دهبهری، چونکه ژپواری پیاو له سهر ژن نیه، که واته شوبههو گومانی ملکایه تی له شته دزراوه کهدا نیه ههتا ببی به مه هانهی دهست نه بپین چونکه هه موو گومانیکی خاوه نیستی مه هانهیه.

۳۳۵) سه ره نهجامی دزی:

کاتی دزی ساخ بووه دوو شت پیویست دهبی:

یه کهم: گهرانه وهی ماله دزراوه که بو خاومنی، نه گهر خودی ماله که خوی مابوو، دهنه و هه له کهی، چونکه فپی دزه کهی پیوه نیه له بهر نهوه دهبی یا خودی ماله که ره دکاته وه یا ببهری.

دووه: دهست بپین پیویست دهبی، به پینی نایه تی {وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا} له سهر نه م شیوهیه: دهستی راستی دزه که دهبهری له جمگهی مووچیدا که یه کهم جمگهی دهسته، چونکه فهرمانی پیغه مبهه (مروبووه خواوه له سهری) له سهر نهوهمیه، له پاش خۆشی

هر چوار جینشیننه باشه‌گانی ناوایان کردووه. نهو کابرای که کراسه‌که‌ی سه‌فوانی دزی پیغه‌مبهر (درووده‌خواه له‌سهره‌بنا) فه‌رمانیدا که له مووچیدا دهستی به‌پرئ. جا نه‌گهر پاش نهووه دزه‌که جاریکی تریش دزیی کردهوه پیی چه‌پی ده‌پرئ له قولابه‌یدا، چونکه فه‌رمانی پیغه‌مبهر (درووده‌خواه له‌سهره‌بنا) له‌سهر نهووه‌یه، شافیعی فه‌رمووده‌یه‌کی له‌م باره‌یه‌وه گیراوده‌ته‌وه، نه‌بو به‌کرو عومه‌ریش له جاری دووه‌مدا قاجی چه‌پی دزیان ده‌بری، که‌سیش سه‌رپیچی له کاره‌که‌یان نه‌کردووه،

به قیاس له‌سهر ریگرو جه‌رده‌یش، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: {أَوْ تَقَطَّعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ - سورة المائدة - ۳۳/۵}

بۆیه‌یش پی له قولابه‌یدا ده‌پرئ چونکه عومه‌ر وای ده‌کرد. به‌لام مه‌رجی برینی قاج نهووه‌یه که جیگه‌ی ده‌سته برآوه‌که‌ی ساریژی‌بی و چاک ببیته‌وه نه‌و‌جا قاجی ده‌پرئ‌ته‌وه، تا یه‌ک که‌وتنی برینه‌کان ته‌شه‌نه نه‌کمن بۆ سه‌رتیا‌چوون، جا نه‌گهر دووباره دزیی کردهوه دهستی چه‌پی و له جاری چواره‌مدا قاجی راستی ده‌پرئ، چونکه فه‌رمانی پیغه‌مبهر (درووده‌خواه له‌سهره‌بنا) له‌سهر نهووه‌یه، نه‌بو به‌کریش ناوای کرد له کابرایه‌کی ده‌ست و قاج برآو. نه‌گهر له پاش برینی هر چوار به‌لی کابرا هر دس به‌ردار نه‌بوو له دزی ته‌عزیر و ته‌می ده‌کری. چونکه ده‌ست و پا برپرین له‌سهر بریاری قورئان و سوننه‌ت و یه‌ک‌گرتن چه‌سپاون، که‌واته باسی شتی تر نه‌گراوه، له هه‌مان کاتا دزی تاوانه، گشت تاوانی که تۆله‌ی تایبه‌تی نه‌بی خاوه‌نه‌که‌ی ته‌می ده‌کری له‌سهری. قیلی ده‌ئ: نه‌گهر له‌وه‌دوا دزیی کردهوه ده‌کوژری، چونکه له فه‌رمووده‌یه‌کی نه‌بو داوود و نه‌سانیدا ده‌فه‌رموئ: پیغه‌مبهر (درووده‌خواه

لهسهره: تا چوار جار فهرمانی کرد به برینی دهستو پای دز، وه له جاری پینجهما فهرمووی: بیکوژن. بهلام فهرمایشتی یهکه م دورستی تهواوه، وهلامی نه م فهرموودهیه ئاوا دراوتهوه: که نه م هه دینه مونکهره. زوهری دهفهرموئ: کوشتن هه ئومشاوتهوه، چونکه دزیکیان برد بۆ دادگایی بۆ لای پیغه مبه ر بۆ جاری پینجه م دزی کردبوو، پیغه مبه ر (مرووده خوا لهسهره: نه یکوشتا) شافیعیش (رهزاه خوا لهبه): دهفهرموئ: حوکمی کوشتنی دز به بی راجیایی له ناو زاناکانا هه ئومشاوتهوه دیسان له به ر نه م به لگه یه ی تریش ناکوژری چونکه هه موو تاوانی که بی بی به هوی تۆله یی دووباره بوونه وه ی بۆ چهند جارئ نابئ به هوی پیویستبوونی کوشتنی تاوانبار.

۳۳۶) باسی تۆله ی ریگرو جهرده (قطاع الطرق):

بۆیه و ناو نراون چونکه ری له خه لک ده به ستن و مه رد ناتوان له ترسی نه وان به ناسایی هاموشۆ بکه ن. له دهقی قورئاندا تۆله ی ریگرو جهرده دیاری کراوه، دهفهرموئ: {إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ - سورة المائدة - ۳۳-۵} واته: سزاو تۆله یی که به پیی تاوانی نه و که سانه ی که له گه ل خودادا شه ر ده که ن و به گزی پیغه مبه ری خودادا ده چن و ئازاوه ده گێرن له ناو ولاتا و ناشوب و خراپه به رپا ده که ن له سه ر رووی زه وی، سزایه کی وا که شایسته ی نه مانه بی نه وه یه که بکوژرین و بۆ

په ندو عیبر متیش بکړین به دارا، یا خود دهست و پیاښ بېړئ له سهر
شیوه ی راستو چهپ، یا خود ره نه وشار به دمر بکړین و بهی پشودان
له م شاروه بو نه و شار دمر به دمر بکړین).

چه ته و جهردو ریگر له شهرعا چوار جون:

یه کهم: نه گهر نه م ریگرانه مالیان له خه لک نه دمه سهند، به لام
خه لکیان دموشت نه و دموژرینه و.

دووم: نه گهر هم خه لکیان دموشت و هم مالیان له م هر دو م
دمه سهند نه و دموژرینه و له پاش شور دن و گفن کړدن نویژیان له سهر
دگری و له پاش نه و تا سی رور به داریکی پاندا ه لده واسرین، نه و سا
دمه نیرینه خواره و دموژرینه و.

سییه م: نه گهر هر مالیان له م هر دو م دمه سهند، خه لکیان
نه دموشت نه و دهستی راستو پی چه بیان دهر پری، به م هر جی نه و
ماله سه ندر او ده بگاته نه اندازه ی حه دی دزی که ده کاته چاره که
دیناریکی زیړی سکه لیدراو.

چواره م: نه گهر هر خه لکیان دموقان، نه مالیانم له که س
دمه سهندو نه که سیان دموشت نه و به ندو چه پس دگری و به هو ی
به ند کړدن و شتی تری واوه ته عزیزو ته می دگری و، وه ک شار
به دمر کړدن و ره نه کړدن. م هر ج نه که جهردو ریگر نیرینه بن، یا
کو مه ل بن، یا هر له دهشت و دمر جهردهی بکه ن، به لکوو نه گهر تاقه
که سیکیش بی، له ناو ناو مدانی شدا تاوانه گانی نه انجام بدا داده نری به

رێگر، به مهرجی ئەوەندە بەهێز بێ بتوانی بە تەنیا زāl بێ بەسەر خەڵکداو بە زۆر دەسدریزی لەسەر و مالیان بکاو بە ناشکرا ئەوە ئەنجام بدا. ئەم جوۆرە چەتەو رێگرانە دروست نیە بەریان بۆ بەرەڵا بکری، هەتا بەکەیفی خۆیان لە ولاتا تەراتین بکەن و ئازاوە بەرپابکەن، بەلگوو پێویستە لەسەر پێشەوای موسوڵمانان بەزووی تەمی خواردوویان بکا، هەتا دروست نیە لییان خوش بێ و عافواتیان بۆ دەرکات، دەی نەفەرت و لەعەنتی خودا لەسەر هەموو ستەمکارو زۆرداری، کەرێ بە خەڵک دەگرن و ئازاوە بەرپا دەکەن و ناسایش لە بەندەکانی خودا هەراسان دەکەن و رێگە بە پیادەکردنی شەریعەتی خودا نادەن (بە تاییبەتی ئەمانە ناو کوردستان - وەرگێی).

وەلی ئەوەندە هەیه هەر سزایەك بکەوێتە سەر رێگر بەهۆی رێگرییەوه، ئەوە ئەگەر لە پیش ئەوەدا کە پێشەوا دەستی بەسەردا بگری، بە ئارەزووی خۆی تەوبەیی کردو وازی لە رێگری هینا، نیت ئەو سزایە لەسەر لادەجی، بەلام ئەوەی مافی تاییبەتی خەڵک بێ، وەك کۆشتنی بێ تاوان و خواردنی مالی خەڵک بە ناپەوا، ئەوە بە تەوبە لاناچی، خوا لە پیش تەوبەدا یا لە پاش تەوبە بگیری. جا ئەگەر فەرماندار لە پیش تەوبەکردندا دەستی لێی گیربوو، ئەوە ئەو تۆلەیی کە خوا بۆی برپۆتەوه لە سەری جیبەجی دەکری، تەنانەت ئەگەر لەپاش دەسگیرکردنی تەوبە بکا تۆلەیی جەردەیی لە کۆل ناکەوی، بەپێی چەمک و مەفهوومی ئەم نایەتە: {إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ - ۳۴/۵}. تەوبە کای پیش دەست لێ گیربوان، ئەگەر خەڵکی کشتبوو، ئەوە مەرج نیە کە

بکوزریته وه، به لکوو هه قدری کوژراومکه بوئی ههیه که له جیاتی تۆله بیکوزریته وه، یا لئی خوش بی، وه نهگهر خه لکی کوشتبوو وه مالیشی له خه لک سه ندبوو، نه وه هه لواسینه کهو پیویستبووی کوشتنی له کۆل ده کهوئی، چونکه نه م دووه مافی خوان به ته و بهی پیش ده سگیر کردن له کۆل ده کهون به لام کوشتنه وهو دانه وهی ماله کهی له سه ر ده می نی، خاوهن خوین ده توانی بیکوزریته وه یا لئی خوش بی، خاوهن مالیش بوئی ههیه یا ماله کهی پی دابین بکا یا لئی خوش بی. وه نهگهر بهس مالیان له خه لک سه ندبوو نه وه دمت برین و قاج برینه کهیان له کۆل ده کهوئی، چونکه نه مه حه دده و مافی خودایه، مافی خودایش به ته و بهی پیش ده سگیربوون له کۆل ده کهوئی، به لام ماله کهیان لی ده سه نریته وه، چونکه مال و کوشتنه وه (قیصاص) هه قی ئاده میزادن، هه موو هه قی ئاده میزادیش به ته و به لاناچی. به لی حه ددی داوین پیسی و دزی و مهی خواردنه وه، له پاش چه سپ (ثابت) بوونی هه رگیز لاناچی، چونکه نه و به لگانه ی نه م حه دانه یان پی ساغ ده بیته وه به ره هایین و فه رقی ریگرو کهسانی تر ناکهن (مامۆستا عه بدولکه ریم - خودای گه وه ره ده ست به ته مه نی پیروزی بگری و سه د هه زار ره حمه ت له خوئی و باوک که سوکارو مردوو زیندووئی نه ویش و ئیمهیش) له شه ریه تی ئیسلامدا (ب/ ۱۵۲/ ۴) ده فهرموئی: له توحفه دا ده فهرموئی: هه موو نه م فه رموودانه به نیسه ت ظاهیری شه رعه وهن، نه گینا له بهینی ئینسان خوئی و خوادا هه رکاتی ته و بهی راسته قینه ی کرد هه موو حه ددیکی له سه ر لانه چی - و مرگی پ).

۳۲۷) باسى ھەلمەتھىنان (الصيال):

ھەلمەت: پەلامارو تاودانەسەر كەسىكى تر. لە شەرعا ئەوھىيە:
 كەسى بە نارەوا پەلامارى كەسى بدا. لەپىش ئەوھدا كە يەكگرتن
 لەسەر ھەلمەتھىنان دابمەزرى سەر بەلگەى ئەم باسە ئەم ئايەتھىيە:
 {فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ -
 سورة البقرة - ۱۹۴/۲} واتە: دەى ھەركەسى دەسدرىزى لىكردن
 ئىوھىش بەقەد دەس درىزىيەكەى ئەو دەسدرىزى لى بكنەوھ. لەگەل
 ئەم ھەرموودەيدا (دروودە نواە لەسەربە) يارىدەى براى خۆت بدە، لەسەر ھەق
 بى، يا لەسەر ناھەق بى! پياوئىكىش گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا!
 ئەگەر لەسەر ھەق بى ئەوا جىگەى خۆيەتى يارمەتى دەدەم، بەلام پىم
 بھەرموو ئەگەر لەسەر ناھەق بى چۆن چۆنى يارمەتى بدەم؟ ھەرمووى:
 مەھىلە ئەو ناھەقىيە بكا ئەوھ باشتىن يارمەتییە بۆى! (بوخارى) دەى
 ھەلمەتھىنەر ناھەقىكارە، كەواتە يامەتيدانى پىويستە، يارمەتییەكەيشى
 بەپى ئەم ھەرموودەى ئەوھىيە كە نەھىلى ئەو ناھەقىيە بكا.

دەى ئەگەر كەسى بە نارەوا ھەلمەتى بردە سەر موسولمانى و
 ويستى بىكوژى ئەوھ دورستە بۆ ئەو ھەلمەت بۆھىنراوھ كە بەرگرى
 لەخۆى بكا، بەلام تا ئەو بەرگرىيە بە شىوھىيەكى سووك و بى زيان
 دەست بدا بۆى دروست نىيە بە شىوھىيەكى گران و زيانبەخش ئەنجام
 بدرى، بۆ نموونە ئەگەر بەراگردن، يا بەخۆ ھەشاردان لە شوپىنىكى
 قايمدا، يا بە پاراھو، يا بە ھەرمەشەگردن، يا بە ھاواربردن بۆ كەسى، يا
 بەھەر شتى ترى بى زيان چارى دەكرا نابى دەستى لى بوھىنى، چونكە

نەو لە سەریەتی بەپێی ئەم نایەتە خۆی رزگار بکا، کە دمه‌رموی: {ادْفَعْ بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ - سورة المؤمنون - ٣٤/٤١} واتە: تۆبە شیوێهەکی زۆر شیرین و جوان شتی خراب لە ناوا مەهێلە) قسە ی دروست و فەرماشتی ساغ ئەمەیه کە گوترا، بەلام هەیه دەلی: بۆی هەیه بەهەر شیوێ بۆی دەلوێ بەرگری لە خۆی بکا، بە مەرجی پلە بە پلە بۆی بچی، هەتا بە قسەو هاوار کردن و هاوار بردن بۆ کەسێ چارەسەری بۆ دەکرا، نابێ پەلاماری لێدان بدا هەتا بەلێدان بە دەست بەرگری بۆ دەکرا نابێ بە قەمچی لێی بدا، هەتا بە قەمچی بۆی دەکرا نابێ بەدار لێی بدا، هەتا بەزامارکردن بەرگری بۆ دەکرا نابێ ئەندامی بپڕی، هەتا بە ئەندام بپڕین چارەسەری هەلمەتەینەرەکی بۆ دەکرا نابێ بیکوژی، ئەگەر هەر چاری نەدەکرا مەگەر بە کوشتن نەبێ ئەو بۆی هەیه کە بیکوژی. ئیتر کابرای بکوژ نەکوشتنەوی لەسەرە، نەخوین، نە کەفارت، چونکە بەپێی ئەم نایەتە هیچ بەرپرسیارییه‌کی لەسەر نیە، کە دمه‌رموی: {وَلَمَنْ اَنْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيلٍ، اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ - سورة الشورى - ٤٢/٢٤} واتە: هەر کەسێ کە هەقی خۆی بستی نپاش ئەو ستمی لێکرا ئەو جێگە ی خۆیەتی، شتی وا لۆمەو سەرزەنشتی لەسەر نیە، رێگە ی سەرزەنشت لەسەر ئەوانەیه کە ستم و ناھەقی لە مەردوم دەکەن... تا کۆتایی نایەت. لەبەر ئەوەیش هەلمەتەینەر ستمکارە، ستمکاریش دەسدرێژیکەرە، شەڕکردن لەگەڵ دەسدرێژیکارا راوێه، کەسیکیش شەڕکردن لە گەڵیدا رەوایی زیانی سەرو مالی بە فەرۆ دەرپاوی دەستەبەر ناکرێ.

۳۳۸) بریاری بهرگیرکردن له گیانی خوئی:

رای زاناکان له باره‌ی بهرگیرکردن له سه‌رو گیان جیا جیا، نه‌گهر هه‌له‌تدمر (صائل) موسو‌لمانی نه‌رگدار (مکلف) بوو، قیلئ ده‌ئ: پئویسته به‌ربه‌ره‌گانی بکری، چونکه زاتی مه‌زن ده‌فه‌رموئ: {وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ - سورة البقرة ۱۹۵/۲} (واته: به‌لام به ده‌ستی خۆتان خۆتان مه‌هاوینه ناو فه‌تارمت و فه‌وتانه‌وه) . هه‌ر وه‌ك پئویسته له‌سه‌ر ناچار، به‌خواردن له مردار گیانی خوئی رزگار بکا له مردن، په‌لامار دراویش له سه‌ریه‌تی گیانی خوئی به‌پاریژی. به‌لام فه‌رمایشتی سه‌نگین (راجح) نه‌وه‌یه به‌ربه‌ره‌گانی فه‌رز نییه، چونکه خۆشه‌ویست (مرووه‌خواه له‌سه‌ربن) کاتی باسی نه‌و نا‌زاوانه‌ی کرد که‌وان به‌ری‌وه، حوذه‌یفه (ه‌زاوه‌خواه له‌بنا) فه‌رمووی: قوربان! نه‌گهر فریای نه‌و رۆژگاره که‌وتم فه‌رمانت به چیه که بیکه‌م؟ فه‌رمووی: له مائی خۆتا ئۆقره بگه‌رو سه‌ری خۆت کز بکه. حوذه‌یفه فه‌رمووی: قوربان! نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خدا! پیم به‌فه‌رموو نه‌گهر نا‌زاوه گیر هه‌لی کوتایه سه‌رمو خوئی کرد به کونی ژوورا بۆم، فه‌رمانت چیه که بیکه‌م؟ فه‌رمووی: کاتی بریقه‌ی شمشیری سه‌رسه‌رت دئی راجه‌نانی رووی خۆت دا‌پۆشه‌و خۆت بدمه‌ر ده‌ست قه‌دمر با بت کوژی، چونکه ببی به‌و به‌نده‌یه‌ی خودا که به ناهه‌ق ده‌یکوژن با‌شته‌ر، نه‌وه‌ك به‌و به‌نده‌یه‌ی خودا که با نا‌ره‌وا خوینی مه‌ردووم دهریژی. له هه‌ندئ گه‌فتی نه‌م فه‌رموو ده‌یه‌دا ئاوا به: تۆش وه‌کوو کو‌ره باشه‌که‌ی ئاده‌م بکه که برا‌که‌ی پی گوت: به خودا ده‌تکوژم، نه‌ویش به‌م نایه‌ته وه‌لامی دایه‌وه {لَنْ يَسْطَئَ إِلَيَّ يَدَكَ

لِتَقْتُلْنِي مَا أَنَا بِبَاسِطِ يَدَيَّ إِلَيْكَ لَأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ
الْعَالَمِينَ - سورة المائدة - ۲۸/۵ { بهخودا من شتی واکهم تو
برای نی، چون برا برا دهگوژی؟ تویش من بکوژی من دهستم ناجیته تو
که بتکوژم، چونکه من له خودای پهرومردگاری جیهانیان دهرسم.

نهو قسهیه راستو دروسته که دمفهرموی: کاتئ ئیمامی عوسمان
گه مارؤ درابوو، چوار سهد بهندمو خولامی ههبوو، له دهوری بوون
ویستیان به شهرو بهزهبری چهك بهرگری له شههید بوونی عوسمان
بکهن، عوسمان نهیهیشتنو ریگهی نهوهی پی نهدان، بهلکوو پیی
فهرموون: ههر کهسئ چهکهکهی فرئ بدا نازادبی. حهزرهتیش له
فهرموودهیهکا دمفهرموی: نازاوه گهلکی وا سهختو گهورهو تاریک له
پیش سهرههلدانی قیامهتدا بهرپادهبن، لهبهر فهرتنهو ناشووب جیهان
وهك تاریکه شهوی نهنگوسته چاوی لیدی، مروؤ واته: ریگهی راست
ههله دهکا به هیج لایهکا سهر دهرناکا، دهبی به تیکهو لیکهیهکی وا پیاو
سهر له بهیانی موسولمانه، سهر له ئیواری بههوی نازاوهوه بیپروا دهبی،
سهر له ئیواری موسولمانه بو سبهینی بهیانی بیپروا دهبی، دانیشتوو له
کاتی بهرپابوونی نهه لیشاوی نازاوهدا باشتره لهو کهسه که لهو کاتهدا
به پیوه راوهستاوه، راوهستاو له ریپوار باشتره، ریپوار له همرا کردوو
باشتره، چونکه ههتا ناتهوانتر بی، وهك حالی دانیشتوو لهچاو حالی
راوهستاودا که ناماده تره له دانیشتوو بو پهلاماردان له نازاوهکان دوور
تر دهبی، جا لهو کهتهدا شهرو شوپ مهکهن، بهلکوو کهوانهکانتان
بشکینن و ژیی تیرو کهوانهکانتان بپچرینن و دهمی شمشیرهکانتان به
بهرد وردکهن و چهك فری دهن، تهنانهت نهگهر نازاوه بوټان هاته

مالئوھو ئازاۋە گېر لە كونی ژوورەوتان یەخەى پى گرتن مەچن بە دەمیەوھو مەچن بە گزیدا، ئیوھیش لەم كاتەدا كا ئازاۋە گېر قەستى خوینى سەسەرتان دەكا خۇتان بدەنە دەست قەدمرو چاۋ لە كورە باشەكەى ئادەم بكەن، كە براكەى ھەرەشەى كوشتنى ئى كرد، وە لە پېش ئەوھدا كە بىكوژى پى گوت: بەخودا تۆیش من بكوژى من تۆ ناكوژم، ھابىلى شەھید بكەن بە سەرمەشق بۇ خۇتان نەك قابىلى پیاو كوژ! (ماجە/ داوود/ تیرمىزى. تیرمىزى دەفەرموئ: فەرموودەپەكى جوانە، ئىبنو حەببانیس بە ساغى داناۋە) شېخ تەقیەدىنى ئىبنو لدەققولعید لە (الافتراح)دا دەفەرموئ: ئەم فەرموودەپە بەپى مەرچى شېخى بوخاریپە كە بە مەرچى گرتوۋە بۇ حوكمكردن بە صیجھەتى فەرموودەكانى صەحیحى بۇخارى. لەم شوپنەدا بۆپە برپارى ئەوۋە نادەین كە پەلامار دراۋ فەرزە لە سەرى خۆى رزگار بكاۋ بەرگرى لە سەرو گىانى خۆى بكا، وەك چۆن ناچار فەرزە لە سەرى لەكاتى ناچاریدا بە خواردنى گوشتى مردار خۆى رزگار بكا، چونكە كوشتن شەھید بوونە، بە پىچەوانەى مانگرتن لە خواردنى گوشتى مردار چونكە شتى ۋا خۇكوشتنەو خۇ كوشتنىش حەرامە.

ئەگەر كەسئ ھەلمەتى ھىنا بۇ سەر سامانى - گەرچى ئەو سامانە كەمىش بى- ئەوۋە شەرى رىگەى دەدا كە بەرگرى لە مالئەكەى بكا، چونكە دەفەرموئ: (مروودە ئوۋە لەسەربە): ھەر كەسئ لەسەر مالى خۆى بكوژى شەھیدە (شەيخان) چۆنىتى بوونى ئەم فەرموودەپە بە بەلگە لەسەر ئەم داۋاپە ئاۋاپە: بەپى فەرموودەكە كەسئ لەسەر مالى خۆى بكوژى شەھیدە، واتە: ھەقى ھەپە لەسەر مالئەكەى شەپ لەگەل پەلامار

دەر بکا، له حالې وادا زور جار يا نهو په لمار دمر دهکوژي يا په لمار
 دمر نهو دهکوژي وه نهو له سهریه تي که بهرگری بکا هه تا شهید
 بوون، دهی له کاتي وادا خوینی هه لمهت هینی پی راو دیه، ته نانهت
 نه گهر بیشي کوژي دهسته بهری له سهر نیه. به لام بوی ههیه بهرگری له
 سامانی خوی نهکا، چونکه له هه موو کاتیکا بوی ههیه که مائی خوی
 رهو ابینی بؤ ههر که سی دهیه وئ. به لی نهو دنده ههیه نه گهر ماله که
 گیانه بهر بوو کابرا دهیویست بیکوژي نهوه له سهریه تي که
 بهر بهر هکانی بکا، چونکه گیان و گیاندار ریزي خوی ههیه، هه روهها
 نه گهر په لاماری نامووسیدا، وهك نهوه ویستی دهست دریزي له ژنی، يا
 که نيزه کی، يا له منالی بکا، خوی به کوشتن بی يا به دهست دریزي له
 نامووس، نهوه لهم کاتانه دا پیویسته له سهری که دهسته نه ژنؤ
 دانه نیش، به لکوو پیویسته له سهری که په لمار بداو بهرگری بکا.
 ده گپړ نهوه جاری ژنی دهچی بؤ کوڅه چیلکه، پیایو یکیش دوی ده که وئ و
 ته ماعی تی دهکا، ژنه کهیش په لیکی تی دهگری و دهیکوژي، داوا که
 دمه نه خزمهت نیمامی عومهر (ره راه فواه لیته) که له حاله که حالې دهبی
 ده فهر موی: نه مه کوژ راوی تیری غه یی خودایه که دی به هاواری زور
 لیکرا وانه وه، بهو خودایه هه رگیز خوینی نه م سته مکاره نادری! دهی
 که سی سهر پیچی له م بر بارهی عومهر نه کردووه له بهر نهوه بووه به
 په گرتن (لیرده ما مؤستا عاشور ناوا نه م رووداوه راگو یز دهکا.. ولما
 روی ان امرأه خرجت تحتب.. هتد، به لام له کفایه که دا ده فهر موی:
 وقد روی ان امرأه.. تاد. من به پیی کفایه که ته رجه مه م کرد، چونکه

ئەمە بەلگەى دوو دە نیه بۆ مەبەستەکە، بەلگەو سەر بەلگەیتى ھتامل
- وەرگێر).

باشە نایا مەرۆف بۆى ھەيە کە بەرگى لە کەسانى تریش بکا، با
بێگانەیش بن و لە کەسوکاری خۆى نەبن؟ لەم شوێنەدا دوو ھەرمایشت
ھەيە، ھەرە دروستەکیان ئەو ھەيە کە دەفەر موی: بەرگى لە بیانی
ھوکمى بەرگى لە خودى خۆى ھەيە، لە مێشدا راجیای ھەيە پێشەو
ھەيە. ئەمە قەسەمان لەو ھەيە کە پەلاماردەر موسولمان بێ، بەلام ئەگەر
پەلاماردەر بێچروا بوو ئەو بەرگى ھەرزە، ھەروا ئەگەر پەلاماردەر
ولاخ و درندەو چارپا بوو، بە مەرچى گومانى بە ھیزی نەبێ لەو ھەدا کە
دەرمەقەتى ئەو دەمبایە نایەت و مەترسى لە گیانى خۆى بکا.

٣٣٩ دەستە بەربوونى زیانى چوارپى:

ئەگەر کەسێ ولاخیکى بێ، ئەو ولاخە ھەر زیانیکی گیانى یا
سامانى بدا، ئەو کەسە دەستەبەرە، خوا بەشەو ئەو زیانە بدا یا بە
رۆژ، وە خوا ئەو کەسە لیخوڤى بێ، یا جەلەو کیشى بێ، یا سواری
سەرپشتى بێ، چونکە ولاخەکە لە ھەموو ئەم کاتانەدا وا لە ژێر دەستى
ئەودا، کەواتە لە سەرپشتى کە چاودێرى بکا، وە خواى ئەو کەسەى کەوا
لەگەڵ ولاخەکەدا خاوەنى بێ، یا رەنجبەرى بێ، یا بەکرنى گرتبێ، یا
خواستبیتى، یا زەوتى کردبێ، بۆ ئەم مەبەستە جیاوازی نیه، لە
سەرپشتى کە بێبێژى، چونکە دەست دەست دەناسێ. بەلام ئەگەر
کەسێ نەقیزە ھەیکى لەناکاو ژەند لە ولاخەکەود، ولاخەکەیش لەقەيەکى
وہساند، وەزیانیکی لە شتیدا ئەو تێوژنە کە دەستەبەر.

هر نازم و ولاخی که به جله وو رشمه و لغاو زموت نهگری نابی
لهاو بازاردا کس سواری بی، جا نهگر کهسی سواری بوو، وه زیانیکی
دا نهوه سواره که دسته بهره، چونکه که متهرخه می کردوو که له
شوینی وادا سواری ولاخی و سهر کهش بووه، چوار پای بهره لایش
نهگر زیان له کشتوکال و شتی تر بدا، نهگر شته که له رۆژدا روویدا
نهوه خاونه کهی دسته بهر نیه، به لام نهگر به شهو زیانه که بدا نهوه
دسته بهره، چونکه دستوو وایه که به رۆژ پاس و ناگاداری کشتوکال و
بیستان و باخ له سهر خاونه نیه تی، گهرچیش بهردانی ولاخیش بۆ له و پران
کاریکی ناساییه، به لام دستوو وایه که به شهو بی چاودی ری بهره لا
نهگری، دنا خاونه یان سوو چداره، چونکه بهر پرسیاره له
چاودی ریدنیان له شهودا، که واته هر زیانی بدن له سهر نهوه، به
پیچه وانه ی رۆژموه که چاودی ری شت له سهر خاونه نیه تی.

وهک روونمان کرده وه له م نمونده دا خاونه ی چوار پی که دسته بهره،
به لام به مهر چی خاوه ن مال که متهرخه می نه کردی، وهک نهوه خو ی
شته که بۆ ولاخه که دمریخا، یا له سهر چهقی ریگه و بان دایب نی، له کاتی
وادا دسته بهری دانا مه زری!

نهگر کابرای نی له ماله وه سه گیکی دری هه بوو، یا ولاخیکی
چه مووشی جووته وه شینی هه بوو، کهسی چوو بۆ مالی که کابرا خو ی
ریگه ی پی دابوو، وه حاله که ی بۆ روون نه کرد بوو، وه سه که که
په لاماری داوگهستی، یا ولاخه که جووته یه کی لی دا، نهوه کابرای خاوه ن
دسته بهره، با کابرای میوان چلو ساغیش بی، به لام نهگر کابرا به بی

رێگه پێدانی خاومن مال چوو بۆ مائی، یا خاومن مال تێی گه‌یانده‌بوو
ئه‌وه‌ ده‌سته‌به‌ری له‌ ئارادا نه‌یه‌. چونکه‌ خۆی هۆی رووداوه‌که‌یه‌.

بزانه‌:

که‌ ده‌سته‌به‌ری گیان له‌سه‌ر خۆنپه‌سه‌ له‌کاتی وادا، که‌ له‌
عورفی شه‌رعا ناودارن به‌ (عاقله‌).

٣٤٠) باسی ئه‌وانه‌ی که‌ یاخی ده‌بن له‌ پیشه‌وای موسوڵمانان (البغاة – یاخیه‌کان):

مه‌به‌ست له‌ یاخی بوو کۆمه‌له‌ موسوڵمانیکه‌ گه‌وره‌یه‌کی
فه‌رمانپه‌روای دادپه‌روهریان هه‌بێ، به‌ زه‌ه‌ری هه‌یزو توانای خۆیان لێی
یاخی ببن و فه‌رمانی جێبه‌جێ نه‌که‌ن و بیانووه‌ درۆینه‌یه‌ بدۆزنه‌وه‌ بۆ
ئه‌م یاخی بوونه‌یان!

هه‌یه‌ ده‌لێ: مه‌رج نه‌یه‌ سه‌رۆکه‌که‌ دادپه‌روهر بێ. له‌ راستیدا
به‌گێکردن (طاعه‌ت)ی پێشه‌وا ئه‌رکیکی شه‌رعی سه‌رشانی گشت
موسوڵمانیکه‌، گه‌رجی سته‌مگه‌ریش بێ، به‌ مه‌رجی ئه‌و به‌ گێکردنه‌ به‌
پێچه‌وانه‌ی شه‌رعی خوای گه‌وره‌وه‌ نه‌بێ، چونکه‌ وه‌ك زانراوه‌: فه‌رمانی
به‌نده‌ی خودا به‌ مه‌رجی جێبه‌جێ ده‌کری که‌ به‌ پێچه‌وانه‌ی فه‌رمانی
خودا نه‌بێ. بۆیه‌ ده‌گوتری یاخیبووان چونکه‌ یاخی و سه‌رکه‌شو
سته‌مکارو ناهه‌قیکارن و زۆرو خراپییان له‌ راده‌ به‌ده‌ره‌. سه‌ر به‌لگه‌ی
ئه‌م باسه‌ ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خودایه‌: {وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

اَقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا
الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ - سورة الحجرات - ۹/۴۹ {
واته: ههركاتئ دوو تاقم له موسولمانان لهناو خوئانا بوو به شهرو
ههرايان، ناوبزيبان بکهن و ريکيان بخهنهوه، جا نهگه لايهکيان بهههق
رازی نهبوو، ملی نهداو به برايی و تهبايی رازی نهبوو، وه لهسهر
دمسدریزيهکهی بهردهوام بوو، نهوه به ههمووتان بچن به گز لايهنی
شهر فروشا، ههتا مل کهچ دهکا بو فرهمانی خواو لهگهل برای خویدا
ناشت دهبیتهوه.

مهرجی جهنگکردن لهگهلان:

نهگهر ئهم چهند مهرجه هاتنهدی لهسهر پيشهوايه که بچن به
گزيانا، بهپي فرهمانی خوا که دهفرموي: (فقاتلوا التي تبغي: واته:
له پيشهوه رويشت):

يهگهم: دهبي کۆمهلهيهکی بههيزی وابين که خاوهدن شهوکهت و
دهسهلات بن، بتوانن به رابهه پيشهوا بوهستن و بهربههکانی لهگهل
بکهن، لهناو خوئاندا سهر گهورهيهکيان ههبي له فرهمانی دهرنهچن،
بهلام نهگهه چهند کهسيکی تاک و تهرايوون، به ئاسانی زموت دهگران
نهوه بهر ئهم جوړه ياخی بوونه ناکهون!

دووهم: نهوهيه له ژير رکيفی پيشهوا دا نهماين و له فرهمانی
دهرچووبن، وهک نهوه مافی شهرعی سهريان نههدن، خواي ئهو مافه

ماڧى سامانى بىۋەك زەكات، يا ماڧى تىرىۋەك دارى ھەددو تۆلەي
پىاو كۆشتن!

سېيەم: ئەۋىيە بىيانوۋىيەك (ۋاتە: ئەۋىلى) بدۆزنەۋەو بىكەن بە
مەھانەى دەرچوونىيان لە ڧەرمانى پېشەۋا، ۋەك ئەۋە رووکارى ئايەت،
يا ھەدىۋى بىكەن بە دەسكەلاۋ بە مەھانەى ياخيپوونەكەيان، ۋەك
بىيانوۋەكەى زەكات نەدەرمانى كاتى ئەۋو بەگرى ۋەدىق (رەۋاە ۋەا)
گەرەمە لېيە: كە دەيانگوت: ڧەرمانمان پېكراۋە كە زەكات بدەين بەكەسى
كە نزاۋ پارانەۋەى ئەۋ بۇ ئىمە دەبى بە ماىەى نارامو ئاسايش بۆمان،
ئەۋ كەسەيش بەس پېغەمبەر بوۋ، ھەتا لە ژيانا بوۋ زەكاتمان دەدايە.
ۋە رووکارى ئەم ئايەتەيان دەكرد بە مەھانەى ئەم داۋا پوۋچەلەيان كە
دەڧەرموۋ: { خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ
عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ - سورة التوبة - ۱۰۳/۹ } ۋاتە:
زەكاتى شەرى لە مالەكانىيان ۋەربگرە، ۋە بەھۋى ئەۋ زەكاتەۋە دلۋ
دەرۋونىيان لە گوناھو تاۋان پاك دەكەيتەۋە، ھەرۋەك زەكاتەكە خۋى
دەبى بە ماىەى بەرەكەتو نەشونامى مالەكەيان، ۋە نزاۋ باشىشيان بۇ
بىكەۋ بۆيان بېارپېرنەۋە، چۈنكە نزاۋ پارانەۋەى تۇ بۇ ئەۋان دەبى بە
ماىەى نارامو ئاسايش بۆيان). ۋە دەيانگوت: نزاۋ پارانەۋەى كەسانى تر
جگە لە پېغەمبەر (دەرۋەدە ۋەا لەسەرىيە) نابى بەھۋى ئەم بەھرە گەرەمە
بۆمان، كەۋاتە پېۋىست ناكە كە زەكاتى پى بدەين. يا ۋەك بىيانوۋى
خەۋارىچ كە لە ڧەرمانى سەرۋەرمان ھەزرىتى ەلى دەرچوۋبوۋونو
دەيانگوت: ەلى دىزانى كە كىۋ كىۋ عوسمانىيان كۆشتوۋە، ۋە
دەسلەتەيشى ھەيە بە سەريانا بەلام بۆيە نايانكوزىتەۋە چۈنكە خۋشى

کوشتنی عوسمانی بئ خوښه و دهستی تئیدا ههیه. نه مه له کاتیکدا که هه موو کهس دهمزانی ههق له گهل نیمامی عهلی بووه، چونکه پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه) مژدهی شههید بوونی به عه ممار داو پئی فهرموو: هاوار بو عه مارا دهستهی ناهه قیکار دهیکوژن، عه ممار نهوان بانگ دهکا بو سهر ریگهی ههق که ریگهی بههه شته، که چی نهوان نهو بانگ دهکهن بو سهر ریگهی چهوتی خوڤیان که ریگهی دۆزه خه. نهوه بوو عه ممار کورپی یاسر (همراه خوا یان لینه) دهستهی سهه فزینی یاخی بانگ دهکرد بو سهر فهرمانبهیری پیشهوا عهلی، که نهو طاعت و فهرمانبهیرییه دهبی بههوی چوونه بههه شت بوڤیان، که چی نهوان به پیچه وانهوه بهوڤیان دهگوت که لئی یاخی بئ و پشتهی بهردا، دیاره شتی وایش هوی مسوگهر بوونی ناگری دۆزه خه، سهر مرپی نهوه بهوه شهوه نهوهستان کوشتی شیان.

جا له مهوه دمر کهوت که نهوان دهستهی ناهه قیکارن، که به پئی فهرمایشتی پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه) عه ممار دهکوژن، وه حهق له گهل پیشهوا عهلییه، چونکه عه ممار له دهستهی عهلی بوو. گه ورده مان موعاوییه که توانای نهوهی نه بوو که ره خنه ی له راست و دروستی نه م فهرموودهیه بگری، چونکه فهرموودهیه کی نایابی زور ساغ بوو، یه کی بوو لهو قسه بهرزو نیشانه گه ورا نه که بهلگهی پیغه مبهه رایه تی پیغه مبهه بوون چونکه پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه) چونی فهرموو بوو ریک ناوا دمر چوو، به ئی موعاوییه که توانای نهوهی نه بوو ویستی به جوریکی بئ هیزو لاواز ته ئویلی بکا، نهوه بوو دهیگوت: کی هیناوییه تی بو شهر نهوه داوییه تی به کوشته!! نیمامی عهلی که نه م قسه یه ی موعاوییه ی بئ گه یشته وه فهرمووی: دهی نه گهر وابئ پیغه مبهه ریش

{دروودى خواد له سه ربه} ئيمامى حه مزى به كوشت داوه، كه كافرمكان له غه زاي
ئه و حوددا شه هيديان كرد، چونكه ئه و هينا بووى بۆ ئه و غه زايه!

ئه م وه لامه ي عه ل وه لامىكى دهمكوتكه ره. به لگه يه كى زۆر رۆشنه،
ره خنه ي ئى ناگيرى، به لام له گه ل ئه وه يشا دروست نيه كه تانه و ته شهر
له موعاوييه بدرى، چونكه هاوړپى پيغه مبه رو بووه، هاوړپيانى
پيغه مبه ر {دروودى خواد له سه ربه پيغه مبه رو ره زاد خواد له سه ربه هاوړپيانه به} هه موويان
هه قانى و دادپه رومر بوون، له بهر ئه وه دروست نيه تانه و توانجيان ئى
بدرى، له بهر ئه م راو بۆچوونه جوانه يه كه خاومنى كتيبى (الجوه ره)
به شيعر دمفه رمووى:

وَأول التشاجر الذي ورد

ان خضت فيه ، واجتنب داء الحسد

واته:

گشت کيشه و به ره و هه راسى ناو ياران

پينه و په رۆكه به ته نويلى جوان!

نه كهس وهك گاجووت، چه شنس ليتنه زان

شه و گيره كهس به جه نه پو چان

۳۴۱) چۆنییتی شەرکردن له گه‌ل یاخیبوان؟

چۆنییتی شەرکردن له گه‌ل یاخیبوان رێك وهك چۆنییتی شەرکردن وایه له گه‌ل هه‌لمه‌ته‌یه‌نهر، كه له زاراوی شهرعا ناوداره به (صائل) وهك له پێشهوه رابورد، چونكه مه‌به‌ستی سهره‌كی ئه‌وه‌یه كه نه‌مانه بگه‌ڕێنه‌وه بۆ ژێر ركیفی پێشه‌وای موسولمانان، هه‌تا ناشتی و ئاسایش به‌ره‌هه‌رار بێ، مه‌ردووم له وه‌زهنیان رزگابن، دهنه مه‌به‌ست كوشتن و خوێن‌پرشتنی رووت نیه. جا هه‌تا به‌گرتن و به‌دیلكردن چار ده‌كران نابێ بكوژرێن، هه‌تا به‌زاماركردن چار ده‌كران نابێ به‌ته‌واوی زامار بكرێن هه‌تا بكوژرێن، به‌لام كه‌شهر گه‌رم بوو، وه‌ بوو به‌ تێك‌پژان و شه‌ری ده‌سته‌ویه‌خه ئێتر كاره‌كه زه‌وت ناكړی و ئه‌م یاسایه په‌ی‌په‌وی ناكړی. به‌لام دیلیان له پاش دیلكردن ناكوژری، یا برینداری په‌كه‌كه‌وتووین ناكوژری، ئه‌بو حه‌نیفه (ره‌زاه‌خواه‌ایه‌) ده‌فه‌رموی: دیلیان ده‌كوژری و زاماریشیان تا گیانی ده‌رده‌چێ زامارتر ده‌كړی. به‌لگه‌ی مه‌زه‌به‌ی ئێمه كه شافیعیین ئه‌م فه‌رمووده‌ی خو‌شه‌ویسته (مرووده‌خواه‌ له‌سهره‌) كه به‌ ئیبنو مه‌سه‌عوودی فه‌رموو: ئه‌ی كورێ دایكی عه‌بدی حوكمی ئه‌وانه‌ی كه له نه‌ته‌وه‌ی ئیسلامن و له پێشه‌وای موسولمانان یاخی ده‌بن چییه؟ فه‌رمووی: خودا و پێغه‌مبه‌ری خودا خۆیان باشی ده‌زانن. حه‌زرت (مرووده‌خواه‌ له‌سهره‌) فه‌رمووی: حوكمیان ئه‌وه‌یه: ئه‌وه‌ی پش‌تی هه‌ل‌كرد له‌وان و به‌ره‌ی شه‌ری چۆلكرد نابێ بنیشه‌ سه‌ری و بكه‌ونه شوینی، نه‌ زاماریشیان به‌یه‌كجاری زامار ده‌كړی هه‌تا ده‌مړی و نه‌دیلیان ده‌كوژری.

حوسهینی کوری عهلی (رهزاه نوایان لیبه) دهچی بۆ لای مهروان، مهروان پئی دهلی: کهسم نه دیوه وهک باوکی تۆ ئاوا دلپرو مهرد بی له رۆژی رووداوی جهمهلدا ههر ئهوهنده که زانی وا ئیمه ههلهاتین و بهزین، ئیتر یهکسهر جارچی به ناوی ئهوهوه جاریدا: شوین ههلهاتوو مهکهون و زامارریش مهکوژن! سهرمپای ئهم دوو بهلگهیهیش دهلین: چونکه مهبهست بنهبرکردنی زیانیانه، نهک گوشتنیان لهبهر زاتی خوینرشتن!

شافیعی (رهزاه نوایان لیبه) ئهم نایهته دهکا به دهست کهلا که دهفهرموی: {فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ} چونکه شافیعی (ههیا) لهم نایهتهدا به وازهینان له شهر رافه دهکا، وه به گهراوههیش بۆ ژیر فهرمانبهیری پیشهوا. وه دهیش فهرموی: خودای گهوره فهرمانی بهوه کردوو پیمان که بچین به گزیاندا، نهک بیانکوژین، چونکه گوشتار جیا به له گوشتن، (واته: مهئموورو بیهیه که قیتاله که بابهکهی بۆ موشارهکهیه وهه بی شهرکردنه که له ههر دوو سهرموه بی - وهرگیر) ههروهک دروست نیه دیل و زاماریان بکوژین دروستیش نیه مال و سامانیان به تالان بری، چونکه نهوانیش ههر موسولمانن، مالی موسولمانیش به موسولمان رهوا نیه، مهگهر به رهزامهندیی خاوهنهکهی.

دهبی پیشهوا له پیش دهستکردن به شهر، کهسیکی نهمین و هۆشیارو زیرهک بنیری بۆ لایان، تا لیان بپرسی که لهسهر چی عاجز بوون و بۆچی له فهرمانی پیشهوا موسولمانان دمرچوون. جا نهگهر

بیانوویهکیان هه‌بوو بیانوویمان بېړئ و نامۆزگاری باشیان بکا. له‌م کاره‌دا نیمامی‌علی ده‌گرئ به‌سهر مه‌شق که ئیبنو عه‌بباسی نارد بۆ لای خه‌لکی نه‌هره‌وان، که نه‌وه بوو ناژه‌وا گیره‌کان قسه‌کانی ئیبنو عه‌بباس کاری تیکردن، هه‌ندیکیان په‌شیمان بوونه‌وه و هاتنه‌وه ریزی موسو‌لمانان به‌لام به‌داخه‌وه هه‌ندیکی تریان له‌سهر سه‌رکه‌شیی خۆیان به‌رده‌وام بوون.

٣٤٢) باسی پاشکه‌زبوونه‌وه (رده):

ریدده - یا پاشکه‌زبوونه‌وه - بریتیی‌ه له‌ پشت‌کردنه‌ شت‌و روو‌کردنه‌ شت‌ تر، نه‌م نایه‌ته‌ به‌م واتایه‌ که ده‌فه‌رموئ: {وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ - سورة المائدة - ٢١/٥} واته: پاشه‌و پاش پاشکه‌ز مه‌بنه‌وه و به‌ره‌و دوا مه‌گه‌رپنه‌وه). له‌ شه‌رعیشا نه‌وه‌یه: موسو‌لمانی له‌ نی‌سلام و مرگه‌رئ و بچیته‌وه سه‌ر بې‌پروایی و په‌یوه‌ندیی موسو‌لمانه‌تی بې‌چرئ، پاشکه‌زبوونه‌وه چه‌ند جوړه: جاری واهیه، به‌ قسه‌و زمانه، جاری واهیه به‌ کرداره، جاری واهیه به‌ بیرو‌پروایه. له‌هه‌ر یه‌ك له‌م سئ جوړه له‌م سئ جوړه چه‌ند نموونه‌یی ده‌یینه‌وه تا ببین به‌ نموونه بۆ نه‌وانی تریش، وه‌ك گوتراوه: مشتئ نموونه‌ی خه‌رواریکه.

نموونه‌ی پاشکه‌زبوونه‌وه به‌ گوشتار وه‌ك نه‌وه كه‌سئ به‌ دوژمنی خۆی بلئ: نه‌گه‌ر خوايشم بئ نایه‌رستم، به‌م قسه‌یه كافر ده‌بن هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر بلئ: نه‌گه‌ر ببئ به‌ پێغه‌مبه‌ریش باوم‌پئ ناهینم! یا بلئ: نه‌م مناله‌مم له‌ خودا خوشت‌ر ده‌وئ، یا له‌ پێغه‌مبه‌ر خوشت‌ر ده‌وئ،

یا ئەم ژنەمم لە خودا، یا لە پیغەمبەر خوشتر دەوێ! یا نەخۆشێ لە پاش چاکبوونەوە بۆ: ئەوەی بەسەر من هات لەم نەخۆشییەدا ئەگەر نەبۆبەگرو عومەریشم بکۆشتایە شایانی ئەوە نەدەبووم چونکە قسەی وا دانەپالێ زۆرو ستمەمە بۆ لای خودای گەورە.

هەروەها ئەگەر لافی ئەوە لێبدا کە سرووشی بۆ دێ، با لافی پیغەمبەرایەتیش لێ نەدا، یا لافی ئەوە لێ بدا کە دەجێتە ناو بەهەشتو لە میوەکەی دەخوات، یا بۆ: من بە شەو دەست دەکەمە ملی پەری بەهەشت. قسەی وا بە یەکگرتن کفرە، هەروا ئەگەر جەین بە پیغەمبەرێ لە پیغەمبەرەکان بدا، یا سووکیی پێ بکا، ئەوەیش کفر و بێ پرواییە، یەکێ لە شیوەکاری لاقرتی و گالتهکردن بە نایین ئەوەیە کە ستمبارەکان کاتی زۆردارەکان ئازاریان دەدەن، پەنا دەبنە بەر سەر و مری پێشینان و پاشینان و دەلێن بیکە بە خاتری پیغەمبەر، وە کەسێ تریش باوەری پێی کرد هەر دوو لایان کافر دەبن، ئەگەر بەبێ تەنویل بەموسوڵمانێ بۆ: ئەو کافر! بەو قسەیە کافر دەبێ، ئەگەر بێ پروایی ویستی موسوڵمان ببێ، وە داوای لە موسوڵمانێ کرد کە شایەتمانی پێ بۆ، ئەوەیش پێی بۆ لەسەر دینەکەی خۆت بێنەرەو، بەو کافر دەبێ، هەروەها ئەگەر رێگەی کفر نیشانی موسوڵمانێ بدا، ئەگەر کافرێ ویستی موسوڵمان بێ، ئەوەیش پێی بۆ جاری بچۆ خۆت بشۆر، بەمەش کافر دەبێ، چونکە لە ماوەی خوشۆردنەکەدا بە کوفری ئەو کابرایە رازی بوو! دیارە کە رەزا بوون بە کفر کفرە. ئەگەر بە کەسێ بۆ: نینۆکت بکە، یا بەر سەمیلێ بقرتێنە چونکە سوننەتە، ئەوەیش بۆ: جا با سوننەتیش بێ من شتی وا ناکەم، وە مەبستی لەم قسەیە بێزکردنەوە

بئ له سوننەت، بەو ە کافر دەبێ، ئەگەر خودا بەهۆی مالا و مالا ەو بەندمەکی خۆی تاقی کردەو ەو تووشی زیانیکی گیانی یا سامانیکرد، ئەویش بپزازی دەربری و بلی: خودا ەەر بە من دەوێری، مالا ەمی بردەو، مالا ەمی کوشت، یا پزازی و رەخنە ی تری لەم بابەتە دەربری، ئەویش کفر و بپروایە، ئەگەر کابرای لە مالا ی خۆی دەدا، کەسێ پێی بلی: خو تو لای خو ت موسولمانی بو وا لەم مالا دەکە؟ بلی: نەخەیر! من موسولمان نیم! کافر دەبێ. ەەر لەم بابەتە یە جنیودان بە ئایین و بە گەلی نیسلام و بە شەریعت و بە مەزەهە بئ له چوار مەهەبەکان!.

نەوونە ی پاشگەزبوونەو بە کردەو ەو ەو کورنووش بردن بو بت و رۆژو مانگ، وە ک فریدانی قورئانی پیرۆز لەناو زبەدانا وە ک قوربانی و کوشتی سەبرین بو بت و لاقرتیکردن بە ناوی لە ناوەکانی خودای گەورە، یا گالتەکردن بە فەرمان و نەیکردنی خودا، یا بە بە ئین و وادەو ەەرەشە ی، یا بە خویندنی قورئان، یا بە دەف لیدانەو ەو قورئان بخوینێ، یا لەگەل ناواز و موسیقادا، چونکە خودای مەزن دەفەرموی: {قُلْ اَبَاللهِ وَاَيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤْنَ} - سورة التوبة - {٦٦/٩}.

هەرومەا ئەگەر (زنار) ببەستێتە پشتی وەکوو راهیبی گاوردەکان، یا صەلیب بکاتە ملی، یا کلاوی تایبەتی ناگر پەرستان لەسەر بکا، یا بە بەرگو نیشانە ی گاوردو جوولەکەو ەو ەاموشوی کلێساو کنیشتەکانیان بکا.

نموونه‌ی پاشگه‌زبوونه‌وه به بیرو باومر وەك ئەوه باومر‌ی وابی
خودا نیه، یا باومر‌ی به‌و شتانه‌ی که له نایینا چه‌سپاون بۆ خودا نه‌بێ،
یا باومر‌ی به شتێ هه‌بێ بۆ خودا که نایین حاشای لی بکا، وەك ئەوه
بلی: خودا بینا نیه، یا ره‌نگی هه‌یه، یا تیکه‌لی و به‌یوه‌ندی ماددی
له‌گه‌ڵ بوونه‌ومردا هه‌یه، یا شتێ به‌یه‌گرتنی زانایانی شهرع ناپه‌وا بێ
ئهو بلی ره‌وایه، یا نادرستت بێ ئهو بلی: دروسته، یا شتێ به‌یه‌گرتن
دروست بێ ئهو بلی نادرسته، یا باومر‌ی به‌پیویستبوونی شتێ هه‌بێ
که خۆی له ناییندا پیویست نه‌بێ. ئەم جو‌ره بیروباومرانه هه‌موویان به
بیروایێ داده‌نریت.

نیمامی نه‌وموی (مسمتە خوا لایه‌) برپاری کافرکردنی گورۆی
(الجسه‌)‌ی داوه، گورۆی (العطله‌)‌یش وەك ئەوان وان، موجه‌سسیمه
ئهو‌انه‌ن که ده‌لێن: خودا نه‌ندامی هه‌یه وەك دمست و چاوو پێ،
موعه‌ططیله‌یش ئهو‌انه‌ن که نه‌فی سیفات له خودا ده‌که‌ن و ده‌لێن:
خودا بیناو زاناو داناو ژنه‌واو خاومن خواست نیه، دما ته‌عه‌ددودی
قودهما روو دمدات، واته‌: فره‌یی دیرینه‌کان، دیاره ته‌نیا ئەم ئایه‌ته
پیرۆزه به‌سه‌ بۆ په‌رچدانه‌وه‌ی قسه‌ی ئەم دوو گوروه‌ه سهر لی شیواوانه
که دمفه‌رموی: {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ - سورة
الشورى - ۱۱/۲۴} واته‌: خودایه‌کی وایه له وێنه‌ی نیه، خودایه‌کی
بیسه‌رو بینایه.

بزانه رمزا به کفر کفره، نیازکردنی کفر کفره، ههتا نهگهر دوو
دل بوو لهووه که کافر ببی یانا دهسبهجی کافر دهبی، ههتا نهگهر بلای:
ههرکاتی نهو شته رووبدا بیپروا دهبم نهووه دهسبهجی بیپروا دهبی^(*)!

٣٤٣) سزای پاشگهز (جزاء المرتد):

ههر کهسێ پاشگهز بوونهوهی ساغ بووه خوینی فیرویه چونکه
ناشیرینترین شیوهی بیپروایی پهسهند کړووه، که برپارهکهی زور
سهخته. زاتی مهزن دهفرموی: {وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ
وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ - سورة البقرة ٢/٢١٧} واته:
ههرکهسێ له نیوه له نایینی ئیسلام هه لگهپریتهوهو تهوبه ی لای نهکا
ههتا به کافری دهمری نهووه له ههر دوو جیهانا مایه پووج دهبی، ههموو
چاکهکانی پووج دهبیتهوه، نهو جوړه کهسانه له قیامهتدا ناگر به
بالایان برپاوه ههتا ههتایه). جا ههرکاتی پاشگهزبوونهوهی کهسێ
چهسپاو ساغ بووه، لهسهر قازییه دهمس بهجی داوای پهشیمان بوونهوهی
لیبکا. جا نهگهر کابرا پهشیمان بووه نهوا باشه، دهنه دهکوژری، بهپی
نهوهی که عایشه دهیگپریتهوه: له روژی نوحوددا ژنی له ئیسلام

(*) له راستیدا عموام ره شه خه لک لهم جوړه شتانه نازانن، وه زور جار لهم
جوړه شتانه بهسره ده میانا دیت، بهبی نیازو مه بهستی راستی خویان له بهر نهوه لهم
جوړه شته له جوړی همره شه یو بهس.

هه لگه پرایه وه، پیغه مبهه (درووه خواه له سه ربه) فهه مانیدا که داوای ته وه بهی لی بکری، نه گهر به شیمان بۆوه باشه دهنا ده کوژی. دیسان له بهر نه وه دیش که هوی چاشگه زبوونه وه زۆتر ده گه پیته وه بۆ گومان و دوودلی، له بهر نه وه دروست نیه که بکوژی بهر له وه نه و گومانهی روون بکریته وه وه لامی بدریته وه نه و جا داوای به شیمان بوونه وه لی بکری! دهق وهك دهستهی جهنگ (نه هلی حه رب) چونکه نه مانه ناکوژی نه هه تا بانگه وازی ئیسلامیان پی راده گه یه نری و ئیظهاری موعجیزه ده کری.

بزانه :

که موسوئمان به کردنی هیچ تاوانی، جگه له هاوبهش په یدا کردن بۆ خودا، کافر نابی، با نه و تاوانه زۆر زۆر گه وه دیش بی، واته: موسوئمان به کردنی گوناھی گه وه له دائیره ی ئیمان و بازنه و جهغزی باومر دهرناچی! چونکه خوا دهفه رموی: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ - سورة النساء - ١١٦/٤} واته: له راستیدا خودا له یهك تاوان خوش نابی که نه وه یه که سی هاوپی و هاوبهش بۆ خودا قه رار بدا، وه هه رچی له وه بترازی ده که ویته دهستی خواستی خودا، ئاره زوو بکا لیی خوش ده بی، ئاره زوو بکا تۆله ی ده سین). دیاره که مه بهست له تاوانی که له خواری فره خواییه وه بی، هه موو گوناهی که خواه گه وه بی یا بجووک. پیای به دکار و فاسیق نه گهر به بی نه وه دیش به ری له دۆزه خا هه تا هه تایه نامینیته وه، چونکه خودای گه وه له حه دیثیکی قودسیدا دهفه رموی: نه وه ی به قه د تۆسقائی باومر به خودا له ناو دلیابوو له دۆزه خ دهری به ینن!.

٣٤٤) چۆن چۆنی داوای په‌شیمان بوونه‌وه له پاشگه‌ز ده‌کری:

له‌سه‌ر فه‌رمایشتی پاشگه‌ز تاسی رۆژ مۆلّه‌ت ده‌دری، نه‌گه‌ر له‌و ماوه‌یه‌دا په‌شیمان بۆوه باشه، ده‌نا ده‌کوژری، چونکه جاری له شامه‌وه پیاوی هاته خزمه‌تی عومه‌ر (ره‌اه‌خواه‌ایبه‌) عومه‌ر پیی فه‌رموو: نه‌ری هه‌وائیکی باشت له‌هه‌یه‌هه‌یه‌؟ گوتی: به‌ئێ، پیاویکی موسوڵمان کافر بوو بوو کوشتمان. عومه‌ر فه‌رموو: ده‌بوو سی رۆژ له‌پیشدا له‌مالیکیا چه‌پستان بکردایه، خودایه‌! من نه‌فه‌رمانی نه‌وه‌م به‌وان کردووه‌و نه‌رازیم له‌سه‌ری بووه، خودایه‌! من پاكانه‌ بۆ خۆم له‌لای تو ده‌که‌م که نه‌و خوینه‌ ده‌ستی منی تیادا نیه. به‌لام فه‌رمایشتی ساغ نه‌وه‌یه که مۆلّه‌ت نادی، به‌لکوو ده‌سه‌به‌جی داوای ته‌وبه‌ی ئی ده‌کری، ده‌ق وه‌ک فه‌رموو ده‌که‌ی عانیسه که له‌پیشه‌وه رابوو‌رد. له‌به‌ر نه‌وه‌یش چونکه نه‌م کوشتنه‌ چه‌ده‌ده، چه‌ددیش دواناخ‌ری. هه‌ر کاتی پاشگه‌ز ته‌وبه‌ی کرد، ته‌وبه‌که‌ی ئی و‌مرده‌گیری، زاتی مه‌زن ده‌فه‌رموی: {قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ - سورة الأنفال - ٤٨/٨} واته: نه‌ی موچه‌مه‌ده‌! نه‌ی پیغه‌مه‌به‌ری خۆشه‌ویستی من! به‌فه‌رموو به‌ کافران نه‌گه‌ر ده‌ست به‌ره‌داری کضریب‌ن و وازی ئی بی‌ن و ریگه‌ی نی‌سلام بگرن نه‌وه هه‌رچی رابوو‌رد خودا لێی خۆش ده‌بی (حه‌ز ره‌متیش (مه‌رووه‌خواه‌ له‌سه‌ره‌به‌) ده‌فه‌رموی: خودا فه‌رمانی پی کردووم جه‌نگ له‌گه‌ل نه‌و خه‌لکه‌ بکه‌م هه‌تا ده‌لێن: (لا اله الا الله) نایه‌ت و فه‌رموو ده‌ی تر له‌م بابه‌تا نه‌زۆره.

جا نه گهر ته وېهې نه کړد ده کوژړی، چونکه پېغه مېهر (مرویده خواه
له سهرې) دهغه رموی: به هوې په کي له م سې شته وه خوینی موسو لمان
خه لال دې... تا دوايي فھر مو وده که که لوپېشه وه رابورد. کاتي پاشگھر
به حه ددی شهرعی کوژرا نه ده شورړی، نه کفن ده کړی، نه نوړی
له سهر ده کړی، نه له گورستانی موسو لمانان دهنیژړی، چونکه کافرو
کافریش نه وه ریزي نایینی بی نییه تی! چونکه خودايش دهغه رموی:
{ وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّا تَأْتِيهِ - سورة التوبة - ۸۴/۹ }
واته: هر گیز نوړ له سهر بیروایان مه که و له سهر گوره که یان نزیان بو
مه که و شوین تهر میان مه که وه).

۳۴۵) به فیرو چوونی کرده وهی پاشگهز:

پاشگهز بوونه وه کرده وه پووج دهکاته وه، چونکه خودا دهغه رموی
{ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ - سورة المائدة - ۵/۵ }
واته: وه هر که سې باور نه کا به بهرنامه ی نیسلام، به نه رکانی نیمان
نه وه هر کرده وه په کی باش بکا مایه پووج و بی بایه خه و له روژی
دوا پیدا پاداشتی باشی نیه) وه لی گو تیاری ده لی: به مهر جی کرده وهی
باشی مایه پووج دې که هه تا مردن بهرده وام بی له سهر
پاشگهز بوونه وه، چونکه زاتی مه زن دهغه رموی: { وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ
عَنْ دِينِهِ } تا گو تایی نایه ت که توژی له مه وېهر رابورد، دهی که واته
نه گهر له پیش مردنیدا موسو لمان بووه نه وه بهس پاداشی کرده وه که ی
پووج ده بیته وه به لام کرده وه که ی به رووتی به بی پاداش بو حسیب

دهكړئ، واته: له سهری نیه که کردهوی پېش پاشگه زبونونه که قهزا بکاتهوه، وه له دوا روژدا داوای نهوهی لی ناکړئ. هر که سیکیش به زوری زورداری گوتهی کفر بی به دهیا بهوه کافر نابی، چونکه خودا دمفرموی: {إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ} - سورة النحل ۱۰۶/۱۱ واته: بهلام کهسی که ناچار بکړئ، به زور کفری پی بکړئ، به مهرجی دلی دامه زرابی لهسهر نیمانو باورپ، نهوه تاوانی نیه).

۳۴۶) بریار (حکوم) ی نویژنه کهر:

نهگهر موسولمانیکي نه رکدار (مکلف) وازی له کردنی نویژه فهرزمگان هیئا، نهوه لهویشدا مهانهیهکی رهوای نه بوو، نهوه بیپروا دهبی، چونکه بروای به نهصلی له نهصلوی دین نیه، که پیویستبونه کهی نهوهنده روون و ناشکرایه بهلگه نهویسته، چونکه بروا نه بوون به شتی واته: وهك بروا نه بوون به خودا وایه، به دروخته نهوهی خواو پیغه مبهره، دهی هر کهسی خوداو پیغه مبهره به درو بخته نهوه کافر دهبی و دهکوژئ، چونکه پیغه مبهره دمفرموی: (هر کهسی نایینی خوی بگوړئ بیکوژن) (بوخاری) برپاری نه م جوړه نویژنه کهره ریك وهك برپاری پاشگهز وایه، وهك له پیشهوه رابورد.

بهلام نهگهر نه کردنه کهی له بهر مهانهی رهوا بوو، وهك نو موسولمانی، یا وهك په رومرده بوونی ناو چو له وانی نهوه کافر نابی، لهکاتی وادا هیتری دستوورو یاساکانی نویژ دهکړئ، جا نهگهر له پاش نهوه باوهری پیی نه بوو کافر دهبی و هددی لی دهری، بهلام نهگهر

باومری به پئویستبوونی هه‌بوو به‌لام له به‌رسیستی و که‌مته‌رخه‌می نه‌یده‌کرد، تا نوێژ که ده‌چوو، قیلێ ده‌لێ: کافر ده‌بی، به به‌لگه‌ی ئەم فەرمووده‌یه‌ی (درودێ خوا به‌سه‌ربه‌): جیاوازی نیوانی به‌نده‌ی موسوڵمان و به‌نده‌ی بی‌پروا نوێژ نه‌کردنه (موسلیم) عه‌شاماتیکی زۆر کار به‌ رووکاری ئەم فەرمووده‌یه‌ی ده‌که‌ن و نوێژ نه‌که‌ر به‌ کافر داده‌نن، نیمامی عه‌لو و عه‌بدو‌للای کۆری موباره‌ک و ئیسحاقی کۆری راهوویه له‌سه‌ر ئەم رایهن، له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا له‌ نیمامی نه‌حه‌مه‌ده‌وه هه‌مان را په‌سه‌ند کراوه.

به‌لام فەرمايشتی ساغ نه‌وه‌یه که له‌م حاڵه‌دا کافر نابێ، ئەمه‌یش رای جه‌ماومری زانایانی ئیسلامه، چونکه زاتی مه‌زن ده‌فه‌رموی: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} ده‌ی به‌بی گومان که نوێژ نه‌کردنیش له‌و گوناها‌نه‌ن که وان له‌ خوار فره‌ خواپیه‌وه، که به‌ ته‌عیری قورئان پێیان ده‌گوترێ: (ما دون الش‌رك) که‌واته نوێژ نه‌کردن به‌ر کوفر ناکه‌وێ، ده‌نا به‌ر ئەم ئایه‌ته نه‌ده‌گوت که ده‌فه‌رموی: {وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} ش‌يرک و کفری ئی دمرچێ، نه‌که‌ر خودا مه‌یلی له‌سه‌ربێ له‌ هه‌موو گوناھێکی تر خۆش ده‌بی، چونکه پێغه‌مبه‌ریش (درودێ خوا به‌سه‌ربه‌) ده‌فه‌رموی: خوینی موسوڵمان هه‌موو کاتی ناره‌وايه مه‌که‌رله یه‌کێ له‌م سێ حاڵه‌دا: کافر بوونی پاش موسوڵمان بوون و داوینپێسی دوا ژنه‌ینان و شووکردن بۆ مرقفی ئازادو کوشتنی که‌سێ به‌ ناره‌وا.

ده‌ی نوێژ نه‌کردن به‌ر هه‌یج یه‌کێ له‌م سیانه ناکه‌وێ، که‌وابوو نوێژ نه‌که‌ر کافر نه‌بی، وه هه‌روا ده‌فه‌رموی (درودێ خوا به‌سه‌ربه‌) هه‌رکه‌سێ

شایه‌تی بدا که بیجگه له یه‌زدانی پاك خودای تر نیه و موحه‌ممه‌د پیغه‌مبه‌ری خودایه‌و عیسایش به‌ندمو پیغه‌مبه‌ری خودایه‌و به‌فه‌رمووده‌ی خودا له مره‌یه‌م بووه‌و ره‌حه‌مه‌تی‌که‌و خودا ناردوو‌یه‌تی، وه شایه‌تی بدا که به‌ه‌شت راسته‌و دۆزه‌خ راسته، هه‌ر که‌سێ ئه‌م شایه‌تییه‌ بدا له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه‌ خودا ده‌یخاته به‌ه‌شت، ئیتر کرده‌وه‌ی هه‌ر چی بێ. ده‌ی ئه‌وه‌تا به‌پێی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ که شه‌یخان گێڕاویانه‌ته‌وه هه‌ر که‌سێ ئه‌م شایه‌تییه‌ بدا له ده‌سته‌ی به‌ه‌شت ده‌بی، با نوێژ نه‌که‌ریش بێ، به‌لگه‌یه‌کی تریش هه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه که نوێژنه‌که‌ر کافر نابێ ئه‌ویش ئه‌مه‌یه: کفر بیروباوه‌ر، بیروباوه‌ریش وا له‌ناو دڵدا نوێژ کرده‌وه‌یه به ئه‌ندام ئه‌نجام ده‌درئ، له هه‌مان کاتدا بیروباوه‌ری نوێژنه‌که‌ر بیروباوه‌رپکی دروستی ساغه. ئه‌و فه‌رمووده‌یه‌یش که ئه‌وانه‌ی برپاری بیروباوه‌ری نوێژنه‌که‌ر ده‌دن به‌لگه سازی پێ ده‌که‌ن ده‌بردئ به‌سه‌ر ئه‌و نوێژنه‌که‌رانه‌دا که باوه‌ریان به‌فه‌رزبوونی نوێژ نیه. جا به‌هه‌رحال نوێژنه‌که‌ر داوای په‌شیمان بوونه‌وه‌ی ئی ده‌کرئ، چونکه حالی ئه‌م له حالی پاشگه‌ز به‌دتر نیه، ته‌وبه‌که‌یشی ئه‌وه‌یه که نوێژه‌که‌ی بکا ده‌نا ده‌کوژئ، چونکه حه‌زرت (درویدخواه له‌سه‌رب) ده‌فه‌رموئ: فارمانم پێ گراوه که جه‌نگ به‌که‌م له‌گه‌ل ئه‌م خه‌لکه‌دا تا شایه‌تمان ده‌ینن و به زمان ده‌لێن: هه‌ر خودا خودایه‌و به‌س هیچ خودایه‌کی تر نیه، موحه‌مه‌دیش پیغه‌مبه‌ری خودایه‌، هاوکات له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا نوێژ به‌ریکوپیکێ بکه‌ن و زه‌کات بدن، ئیتر ئه‌و که‌سانه‌ی ئاوا شایه‌تمان به‌ینن و نوێژ بکه‌ن و زه‌کات بدن ئه‌وا سه‌رو مالی خۆیان له‌من قه‌ده‌غه ده‌که‌ن و خوین و مال و نامووسیان له‌من و

لەكار بەدەستانى موسولمانان حەرام دەپ، مەگەر لەسەر حەقى شەرى بەپى شەرىعتى ئىسلام، ئىتر حىساب و لىپرسىنەۋى نىازى ناو دلىان لەو دىنا لەسەر خودايە (شەپخان - رەزە غوايان لىپە). جا نوپژنەكەر ھەر كاتى مرد دەشۇررى و كفن دەكرى و نوپژى مردووى لەسەر دەكرى لە گۇرستانى موسولمانان دەنىژرى! چونكە وەك گوتمان: موسولمانە. گوتىار دىپژى: نە دەشۇررى و نە كفن دەكرى و نە نوپژى لەسەر دەكرى نە تەرمى بەرى دەكرى، گۇرەكەشى كوپر دەكرىتەۋە تا بىى بە رىسواى بۇى لەسەر ئەم كەمتەر خەمىيە! كە فەرزىكى واى پشت گوى خستوۋە كە دروشمىكى دىارى و لەبەر چاۋە لە ئايىنى ئىسلامدا.

۳۴۷) تىكۆشان و غەزاكردن و خەباتگىران:

تىكۆشان لە غەرمبىدا ناۋى جىھادە، جىھاد لە زمانى غەرمبىدا لە جەھد و مرگىراۋە، كە بە واتا زەحمەتكىشان و تىكۆشانە، يا لە جوھد و مرگىراۋە كە بە واتا ئەرك و وزەيە، جا لەسەر ئەم بنەمايە موحاھىد (واتە: تىكۆشەر) بۇيە پىى دەگوترى موحاھىد، وە بە كوردى پىى دەگوترى: تىكۆشەر، چونكە تىكۆشەر بە ھەول و تىكۆشانى خۇى ئەۋپەرى وزەو توانا خەرج دەكا بۇ بەرگرى لە شەرى دوشمن، جىھاد (يا تىكۆشان، يا غەزاكردن) لە شەردا برىتىيە لە شەركردن لەگەل ناموسولمانان لە پىناۋى سەركەۋتنى ئىسلاماۋ بۇ بەرگرى لەگەل و نىشتان. ئەم زاراۋە بە دوو واتا بە كاردى: يەكەم غەزاكردن لەگەل دوژمن و غەزاكردن لەگەل نەفس و شەيتان، مەبەست لە نەفس لەم

جیگه یه دا نهو هیزه خۆپه رسته یه، که هه رکاتی زāl بوو به سهر دلو دموونی که سیکا، دهیکا به خۆپه رستو خوداو بهنده گانی خودا پشت گوئ دهخا^(۱). تیکۆشان به یه کگرتن دامه زراوه، به لگهی دامه زرانی نهو نایه ته یه: {کُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرَةٌ لَّكُمْ - سورة البقرة - ۲/۲۱۶} واته: نهی پیغه مبه ری خۆشه ویست! نهی پهیره وانی نیسلام! جهنگردن له پیناوی نیسلاما فهرز کراوه له سهرتان، گهرچی شهرو شوړو کوشتار گرانو ناخۆشه له سهر شان، چونکه دهبی بههوی زهحمهتو نارهحه تی زۆر) ههروهها نهو نایه ته یه: {وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً - سورة التوبة - ۹/۳۶} واته: وهکوو چۆن بیپروکان به شیوهی گشتی هه موویان شهر له گهل ئیوه دهکهن ئیوهی موسولمانیش ناوا هه مووتان به گشتی شهر له گه ئیانا بکهن) ههروهها نهو نایه ته یه تریشه {وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ - سورة البقرة - ۲/۱۹۱} (واته: له هه رلایه ک کافران بهر هه ویلتان کهوتن و چنگتان لیان گیربوو بواره یان مه دهن هه ره لهویدا بیانکوژن) سهر به لگه یه کی تری دامه زراوی غهزاو تیکۆشان نهو فهرمووده یه حه زره ته: فهرمانه پی کراوه که جهنگ بکهم له گهل نهو خه لکه دا تا شایهتمان دینن و ده لئین... تا کو تایی، که می له مه وپیش رابورد.

^(۱) وجاهد النفس بهذي الدار

باسی گه ورهیی خه باتگیپران:

خودای گه وره دمفه رموی: { لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَبِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى - سورة النساء - ۴-۹۵ } واته: نهو موسولمانانهی که له جیگه و ریگهی خویان دانیشتون و به بی به هانه یه کی رهوا ته رکی غه زایان کردوه یه کسان نین له گهل نهو موسولمانه تیکوشه رانه دا که له ریگهی خودادا سه رگه رمی تیکوشان و خه باتگیپران و به سهرو به مال خزمه تی نایینی خودا ده کهن، خودا به ره حمه تی خوی پایهی نهو خه باتگیپرانهی که به سهرو به مال تیده کوشن بهرز کردوته وه به سه ر پله ی موسولمانه دانیشته و کاندای به هه ردو و لایش خودا مزده ی به هره ی چاکی له به هه شتا پی به خشیون).

برپاری غه زا کردن:

خوای گه وره دمفه رموی: { فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ - سورة التوبة - ۱۲۲/۹ } واته: ده بو و له هه ر هوزیکتان ده سته یی راپه رپنایه و بجوونایه بو غه زاو ده سته یه کیشتان له ماله وه بمانایه ته وه. ده ی نه وه تا به پیی نه م نایه ته ده رکه وت که غه زا کردن فه رزی کیفایه یه، نه ک فه رزی عه ین، له بهر نه وه یش نه گه ر غه زا کردن خود فه رز (فه رزی عه ین) بی نیش و کاری خه لک هه موو راده وه سته ی و ولات و یران ده بی).

بەلام جارى وا دەبى شتى روودەدا بە ھۆيەو غەزا دەبى بەخود
فەرز، وەك ئەو ھۆزى كافىر لە لايەكەو سەنورى ولاتىكى ئىسلامى
بەزىنى، يا لە نىزىكەو ھەوار ھەل بدن، لەكاتى وادا غەزا خود فەرزە
لە سەرگشت نىرىنەيى كە دەستى چەك بگرى لە خەلگى ئەو ولاتە، وە
بەپى تواناى خويان فەرزە لە سەريان پىشگىرى لە ھىرشى بىپروايان
بكەن و مەترىسيان لە ولات دوور بخەنەو. تەنانت ئەگەر يەك پياو يا
يەك زىيان لە خۆمان دىلكرەبوو، وە ھىشتا نەپشەتەبوونە ناو
ولاتمانەو، پىويستە لەسەرمان ھەولتى رزگاركردى ئەو دىلەمان بەدەين،
ئەگەر نوميدي رزگاركردى ھەبوو، چونكە رىزى موسولمان لە رىزى
ولات و نىشتان گەورەترە، كەواتە نەمىش وەك پىويستە رزگار بكرى.

لاى كەمى پىويستەبوونى غەزاكردن:

بە لايەنى كەمەو ھەموو سالى غەزاكردن يەكجار فەرزە، چونكە
پىغەمبەر (مروودە خوا لەسەربە) دوا ئەو كە فەرمانى پى كرا بە غەزاكردن،
ھىچ سالى وازى لە غەزاكردن نەھىناو ھەتا سالى لە دنيا دەرچوونى،
يەكەم غەزاي ھەزرت (مروودە خوا لەسەربە) لە دواى كۆچى بۆ مەدينە
غەزاي (ودان) بوو، بەدر لە سالى دوومى كۆچيدا بوو، ئوھود لە
سەيەمەدا، زاتورىقاع لە چوارەمەدا، خەندەق لە پىنجەمەدا، ھودەيبىيە لە
شەشەم دا، فەتھى قەللى خەيبەر لە ھەوتەمەدا، فەتھى مەككە لە
ھەشتەمەدا، غەزاي تەبوك لە نۆيەمەدا. دەى پەپرەويكردى پىغەمبەر
(مروودە خوا لەسەربە) فەرزە، لەبەر ئەو ھەيش چونكە خواى پاك و پىرۆز
دەفەرموى: {أَوَّلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ -

سورة التوبة - ۱۲۶/۹ { واته: سهیره! نهوه بوچی نهمانه له بهسهرهاتی دلتەزینی خویان په‌ند وەرناگرن، نهوه‌تا به بهرچاویانه‌وه نه‌ودتی پیغه‌مبه‌ری خودا تەشریفی هاتوو بۆ مه‌دینه هەر سالی جاری یا دوو جار گیرۆده‌ ده‌بن و تووشی کارمه‌ساتی ناخۆش ده‌بن، که‌چی نه‌وه‌نده بی‌عارن عیبرت ناگرن - ئیمامی موحه‌دیه (ره‌مه‌ت و ره‌زاه خوداه گه‌وره‌ له‌به‌) ده‌فه‌رموی: سه‌بارمه‌ت به‌ غه‌زاکردن هاتۆته‌ خواره‌وه. له‌به‌ر نه‌وه‌یش چونکه‌ غه‌زا له‌وه‌ فه‌رزانه‌یه‌ که‌ دووباره‌ ده‌بنه‌وه، ده‌ی لای که‌میش بۆ دووباره‌ بوونه‌وه‌ی فه‌رزیه‌ک سائه، وه‌ک رۆژوو، وه‌ک زه‌کات. نه‌وه‌نده هه‌یه‌ هه‌رکاتی دووباره‌ بوونه‌وه‌ی زیاتر له‌یه‌ک جار پیویست بوو له‌ یه‌ک سالا، نه‌وه‌ پیویست ده‌بی، چونکه‌ غه‌زا فه‌رزی کیفایه‌یه، له‌به‌ر نه‌وه‌ به‌پیی پێداویستی نه‌ندازه‌ی بۆ دیاری ده‌کری.

٣٤٨) مه‌رجه‌کانی پیویستبوونی غه‌زاکردن:

حه‌وت مه‌رجی هه‌یه: ئیسلام و ره‌سده‌بوون و هۆشی ساغ و ئازادی و نێرینه‌یی و له‌شساغی و توانای شه‌رکردن. واته: هەر که‌سێ ته‌م حه‌وت مه‌رجه‌ی تیا دا هاته‌جی، زانا‌کان به‌یه‌ک ده‌نگ ده‌فه‌رمون: نه‌وه‌ که‌سه‌ له‌وه‌ ده‌سته‌یه‌ که‌ له‌کاتی پیویستدا غه‌زاکردنی له‌سه‌ر فه‌رزه.

ببێ‌روا بۆیه‌ غه‌زای له‌سه‌ر نیه، چونکه‌ خودای گه‌وره‌ رووی قسه‌ی له‌ موسوڵمانانه، نه‌ک له‌ ببێ‌روایان، کاتی ده‌فه‌رموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ - سورة التوبة ۱۲۳/۹} واته: نه‌ی گه‌لی موسوڵمان! جه‌نگ بکه‌ن له‌گه‌ڵ نه‌وه‌ ناموسوڵمانانه‌دا که‌وان له‌ نریکتانه‌وه‌و سنووریان وا به‌ سنوورتانه‌وه‌، هه‌تا چاو‌ترسین

ببن و سامو ترسی نیوه بجیته ناو دلیانه و مو زهبرو زهنگو دلیریتان به چاوی خویشان ببینن، ههتا تهمن خوار ببن و چاوی ته ماعتان تی نه برن). له بهر نه وهیش چونکه بیروا که سه رانه دمدا بو نه وهیه که نیمه پاسی نهو بکهین نهک نهو پاسی نیمه بکا. مندالیش بویه غهزای له سه ر نیه چونکه خوای گه وره دمفه رموی: {لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ - سورة التوبة - ۹۱/۹} (واته: کهسانی لاوازو بی هیزو نه خوش و ههزاری نه دارا که مالیان نیه ههتا بهختی بکهن له ریگهی خودادا، نه گلهیی نه تاوان له سه ر نه مانه نیه له نه کردنی غهزادا، به مهرجی دلسوزیی خویشان بو خواو پیغه مبه ر دمر برن له کاتی خو یا) دیاره که مندا لان بهر لاوازو بی هیزان ده که ون. دیسان له بهر نه وهی که پیغه مبه ر (مرویده خواه له سه ربه) له روژی غهزای به دردا نه م زاتانه ی به بچووک دانا، له بهر نه وه ریگهی چوون بو غهزای پی نه دان، واته: زهیدی کوپی ثابت و رافیعی کوپی خه دیچ و به رای کوپی عازیب و نیبنو عومه ر (ره زاه خواه له سه ربه و بیان به) له سه حیه نه ندا دمفه رموی: نیبنو عومه ر (ره زاه خواه بیان لیه) دمفه رموی: روژی غهزای نو حود چوارده سال بووم، ویستم به شداری نهو جهنگه بکه م، پیغه مبه ر (مرویده خواه له سه ربه) ته ماشای کردوم و هه لی سه نگاندم تا بزانی بهر گهی شه ر ده گرم یانا، به لام له بهر بچووکی ته مه نم به گهن دی نه کردم، وه لی روژی غهزای خه نده ق پازده سال بووم، پیغه مبه ر بو هه مان مه به ست سه رنجی دام، نه مجاره یان ریگهی غه زاکردن پیدام). شیتیش بویه غهزای له سه ر نیه چونکه نه رکدار (مکلف) نیه. بویه ش نازادی مهرجه چونکه گۆیله غهزای له سه ر نیه، چونکه زاتی مه زن دمفه رموی: {وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ - سورة التوبة -

۴۱/۹} واته: بهسهر و بهمال، به سامان و به گیان خهبات بگپرن - دهی
ناشکرایه که کویله مالی نیه، له بهر نه وه بهر نه م نایه ته ده که وئ:
{وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ}.

جابریش (ره زاه خواه لایب): دهفه رموی: جاران کاتی په کی دههاته
خزمه تی حه زره ت (هرووه خواه له سه ره ب): که په میانی بداتی، نه گهر
نه یناسیایه دهی پرسی: آیا نه مه نازاده یا بهنده یه؟ نه گهر عه رزیان
بکر دایه: نازاده، له سه ر نیسلام و خه بات گپران په میانی لی و مرده گرت،
نه گهر عه رزیشیان بکر دایه: کویله یه، هر له سه ر نیسلامه تی په میانی لی
و مرده گرت، له سه ر غه زاکردن په میانی لی و مرده ده گرت له غه زاشا
پنغه مبه ر له تالانی به شه پشکی بو بهنده دانه دهنه، دهی نه گهر بهنده
له و دهسته بوایه که غه زه فه رزه له سه ریان له تالانی جهنگی کافران
وهک نازاد به شه پشکی بو داده نا گوتمان نیرینه یی مهر جی پیویستبوونی
غه زایه چونکه میینه غه زه له سه ریان پیویست نیه، چونکه خودای
که وره دهفه رموی: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ -
سورة الانفال - ۶۵/۸} واته: نهی پیغمه مبه ری خودا! هانی
موسولمانه کان بده له سه ر غه زاکردن و جهنکردن - له عه رمبیدا
(صیغه) داریژگهی پیاو جیایه له داریژگهی ژن، لی رده له م نایه ته دا
داریژگهی نیرینه به کار هاتووه، که (المؤمنین) له لای نیمامی شافیعی
(ره زاه خواه لایب): ژنان بهر نه م داریژگهی نه که ون چونکه نه وان داریژگهی
تایبه تی خوین هیه که (المؤمنات) ه، چونکه له لای شافیعی کاتی ژنان
بهر داریژگهی پیاوان ده که ون که به لگه یه که هه بی له سه ر نه و
به رکه و تنه.

داریزگه واته: سیغه. له عانیشه‌یش {ره‌زاه‌خواه‌ایه‌} پرسیارکرا. غه‌زای ژنان چیه؟ هه‌رمووی: غه‌زای ژنان هه‌جه. وه‌کی تریش ژن لازه‌بوون و بئ‌وه‌جه له‌به‌ر نه‌وه به‌ر (الضعفاء) ده‌که‌وئ، که به‌پیی نایه‌ته‌که‌ی پیشه‌وه غه‌زایان له‌سه‌ر نیه، هه‌روه‌ها نی‌رو می‌یش غه‌زای له‌سه‌ر نیه. توانیش مه‌رجه، که‌واته نات‌ه‌وانا غه‌زای له‌سه‌ر نیه، وه‌ک کو‌یرو نه‌خۆش و شەل، چونکه توانای نه‌رک و زه‌حه‌متی غه‌زایان نیه. نه‌وه‌تا یه‌زدانی پاک له‌م گو‌شه نی‌گایه‌وه ده‌فه‌رموئ: {لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ - سورة النور - ۶۱/۲۴} هه‌روا غه‌زا له‌سه‌ر نه‌وه هه‌زاره‌یش نیه که نه‌توانئ مه‌سره‌فی خۆی و خیزانی دابینبکا، به‌ پیی نایه‌تی {وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ حَرَجٌ} به‌لام نه‌گه‌ر دو‌ژمن له‌سه‌ر سنو‌ور یه‌خه‌ی پی‌گرتن بوونی مه‌سره‌فو ژبو‌ار مه‌رج نیه. هه‌تا ئیستا قسه‌مان له‌وه‌یه که کافران پی‌یان نه‌نابیت‌ه ناو ولاتی موسو‌لمانانه، وه‌ ده‌نا هه‌رکاتئ رژانه ناو ولاتمانه‌وه‌و دایان به‌سه‌ر موسو‌لمانانانه وه‌ موسو‌لمانانه‌کان سو‌ور ده‌یانزانی هه‌ر کاتئ کافران هه‌ر که‌سیک له‌وانبگرن ده‌یکوژن نه‌وه له‌ هه‌ل و مه‌رجی وادا پی‌ویسته له‌سه‌ر هه‌موو موسو‌لمانئ که چه‌نده‌ی بو‌ ده‌لوئ به‌رگری له‌ خۆی بکا، ئیتر له‌ کاتی وادا بو‌ به‌رگری به‌پیی توانا ساغو نه‌خۆش و ئازادو گو‌یله‌و ژن و کو‌یرو شەل هه‌موو یه‌گسانن چونکه نه‌وه شه‌ری مان و نه‌مانه، گوشتاری وا به‌رگریه له‌ نایین و له‌ نیشتمان، بری‌تی نیه له‌ شه‌ر له‌ پی‌ناوی ولات گرتندا.

۳۴۹) بریاری دیلی بیبروایان:

دیلی بیبروایان دوو جۆرن: -

جۆری یه کهم: هر له گه‌ل گیران به خودی گرتنه که ده‌بن به کۆیله، نه‌مانه‌یش بریتین له ژنان و له منالان.

جۆری دووهم: به خودی دیلکردنه که نابن به کۆیله، نه‌مانه‌یش پیاوانی ره‌سیدمن.

جۆری یه کهم: کوشتنیان له‌پاش دیلکردنیان نادرسته، هه‌روه‌ها شیتیش، مه‌گه‌ر شیتێ که جه‌نگ بکا، چونکه پی‌غه‌مبه‌ر (درووه‌ خوا‌ له‌سه‌ربه‌) ریگه‌ی کوشتنی نه‌داون، ئیبنو عومه‌ر (ره‌زای‌خوا‌یان‌ له‌به‌) ده‌فه‌رمو‌ی: له‌ غه‌زایه‌کا پی‌غه‌مبه‌ر (درووه‌ خوا‌ له‌سه‌ربه‌) تی‌په‌ری ژنیکی گوژراوی بینی، نارمزیی ده‌ربه‌ری سه‌باره‌ت به‌ کوشتنی ژن و منال له‌ غه‌زادا (ش).

جا هه‌رکاتێ منالێ یا ژنی به‌دیل گیرا یه‌کسه‌ر ده‌کرئ به‌ کۆیله، چونکه پی‌غه‌مبه‌ر (درووه‌ خوا‌ له‌سه‌ربه‌) ژن و منالێ دیلیشی رێک وه‌ک مائی تالانی به‌سه‌ر جه‌نگاوهره‌کاندا دابه‌ش ده‌کرد، شیتیش له‌م بریارمدا ده‌ق وه‌ک مندا‌ل وایه‌. ژنان به‌ مه‌رجێ ده‌کرێن به‌ کۆیله که خاو‌ن نامه‌بن، به‌لام ژنی دیلکراو نه‌گه‌ر له‌ خاو‌ن نامه‌کان نه‌بوو، وه‌ک ژنی زه‌ندیق و بته‌هرست، نه‌وه‌ نه‌گه‌ر فه‌بوو‌لی ئیسلام نه‌کا له‌لای شافیعی (ره‌زای‌خوا‌ له‌به‌) ده‌کوژرئ.

جۆری دووهم: که بریتین له‌ پیاوانی ره‌سیده‌ نه‌وه‌ چاره‌نووسیان به‌ ده‌ستی پی‌شه‌وا‌یه، خو‌ی له‌ باره‌یانه‌وه‌ سه‌رپشکه‌ له‌ یه‌کێ له‌م چوار

شته: کوشتن، یا کردن به کۆیله، یا نازادکردن یا به پیاوهتی، یا بهره‌للاکردن یا بهرامبهر به تۆلهیی، جا نهو تۆلهیه سامان بی یا دیلی خوْمان بی که له‌لای نهوان بی. پیشه‌وا له‌مانه کامیان به باش دهرانی نهوه ده‌کا. به‌لگهی دروستبوونی کوشتنیان - نه‌گهر پیشه‌وا به باشی بزانی - نه‌م نایه‌ته‌یه {فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ} پیغه‌مبهریش (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌ه) عقبه‌ی کوری نه‌بو موعیطو نه‌ضری کوری حاریتی له‌ روژی به‌دردا دیلکردو به‌ندیکردن له‌ پاشا کوشتنی، به‌لگهی کردنی به‌ کۆیله‌یش نه‌وه‌یه‌که، چه‌زهرت (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌ه) زن و منالی به‌نی قورمیطله‌و به‌نی موططه‌لیق و هوژی هه‌وازی‌نیکرد به‌ به‌ندی و کۆیله، به‌لگهی نازادکردنیش به‌ پیاوهتی نه‌م نایه‌ته‌یه {فَإِمَّا مَّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءٌ} پیغه‌مبهریش (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌ه) له‌ روژی به‌دردا به‌ پیاوهتی نه‌بو العاصی کوری ربیعی نازادکرد، هه‌روا نه‌بو عیزه‌ی چه‌مه‌حی به‌ پیاوهتی نازادکرد، نه‌وه‌بوو موسوْلمانان ئومامه‌ی کوری ئوْثالیان دیلکردو به‌ستیانه‌وه به‌ کۆله‌که‌ی ناو مزگه‌وته‌وه، تا پیغه‌مبهر (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌ه) به‌ره‌للا کرد، به‌لگهی تۆله‌ وهرگرتنیش نه‌م نایه‌ته‌یه {فَإِمَّا مَّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءٌ - سورة محمد - ۵/۴۷} واته: جا پاش نه‌وه یا به‌ پیاوهتی دیله‌کان به‌ره‌لا بکه‌ن یا به‌ به‌رامبهر به‌ نه‌ندازه‌یی مال نازادیان بکه‌ن - پیغه‌مبهریش (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌ه) دیله‌کانی غه‌زای به‌دری به‌ به‌رامبهر به‌ مال نازادکرد. نه‌وه‌نده هه‌یه نه‌گهر دیلکراوه‌که خو‌ی به‌نده بوو سه‌رپشکی تیانایه‌ته‌جی، به‌لگوو یه‌کسه‌ر ده‌کری به‌ کۆیله. هه‌ر که‌سیکیش له‌ پیش دیلکردن و به‌یده‌ست کردنی‌دا موسوْلمان بیی سه‌رو مالی خو‌ی ده‌پاریزی، به‌پیی فهرمووده‌که‌ی (درووده‌خواه له‌سه‌رب‌ه):

فەرمانم بى كراوه كە جەنگ بىكەم لەگەل ئەم خەلگەدا.. تاد. لە باسى
 بېرىارى نوپۇز نەكەردا، لە پېش باسى غەزاوہ رابورد. مندالى بچووكى
 خۇشى دەپارىزى، حوكم دەكرى بە ئىسلامەتى ئەوانىش دەبن بە
 پاشكۆى خۆى، لەسەر بېرىارى فەرموودەى ساغ ھەركاتى باپىرە
 موسولمان بوو كورمزاكانىشى دەپارىزى، بە مەرجى منال بن، لەمەدا
 شىتیش بېرىارى منالى بۇ ھەپە. ھەروا ژنىش ھەركاتى موسولمان بوو
 سەرو مال و منالى خۆى دەپارىزى. بەلام منالى گەورە بەھۆى
 موسولمانبوونى باوك و دايكەوہ ناپارىزى چونكە خۆى بۇ موسولمان
 بوون سەربەخۆپە!.

٣٥٠) موسولمانبوونى منال:

لەكاتى ھەبوونى يەكئ لەم سئ ھۆپەدا بېرىارى موسولمانەتى
 منال دەدرى:

يەگەم: باوكى يا دايكى ئىسلام ببى، بۇ ئەم مەبەستە باپىرەو
 نەنكىش لە پاىەى باوك و دايكان، بەپىئى ئايەتى {وَالَّذِينَ آمَنُوا
 وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ - سورة الطور -
 ٢١/٥٢} واتە: وە ئەو كەسانە كە باومرپان كردووہ لەسەر شىئوہىەكى
 تەواوى دامەزراو، وە بوون بەھۆى باومرپەننى نەتەوہگانىشيان، ئەوہ
 لە پاشە رۆژا نەوہگانىشيان دەبەپنە پاىەى بەرزى ئەوان، بۇ چاوو دل
 رۆشكردنى ئەوان. وەكى تىرىش لە شوپنى منال بۇ حوكمكردن بە
 موسولمان بوونى ببى بە پاشكۆى دىلكەرى موسولمانى، ديارە بۇ ئەوہ

باشتر دهبی به پاشکوی باوکی یا دایکی، چونکه باوک و منال، یا دایک و منال پارچه‌ی یه‌کترین و خوین تیکه‌ئن.

دووه‌م: به تهنیا دیلبکری، باوک و دایکی له‌گه‌لدا دیل نه‌کرابی، دیلکه‌ره‌کیشی موسولمانی، له‌م کاته‌یشا بریاری موسولمانه‌تی دهری و دهری به پاشکوی دیلکه‌ره‌کشی، نه‌مه‌یش به یه‌کگرتن وایه، سهره‌پای نه‌وه‌یش ده‌لین: منال سهره‌وکاری خوی پی ناکری، قسه‌ی ده‌گه‌رو برشتی نیه، دهبی به دواکه‌وته‌ی دیلکه‌ره‌کشی، چونکه به‌خیوکردن و په‌روم‌ده‌کردنی له‌سهر دیلکه‌ره‌کشیه‌تی ریک وهک له‌وه‌وپیشی باوکی.

سینیه‌م: منالی دوزراوه‌ی ولاتی نیسلام بی، چونکه مادام زور تری خه‌لکه‌که موسولمانن و ولاتیش ولاتی موسولمانه نه‌و لایه‌نانه زال دهبی، له‌بهر نه‌وه‌یش نیسلام ههر سهرده‌که‌وی، نابی هیچی تر سهری بکه‌وی، وه له‌بهر نه‌وه‌یش که پیغه‌مبهر (درووه‌ نووه‌ له‌سهره‌) ده‌فهرموی: هه‌موو مندالی کاتی له دایک دهبی به سروشت، به خوداکرد نه‌ماده‌یه بو خودا ناسین، به‌لام له‌وه‌دوا باوک و دایک و په‌روم‌ده‌کشی و نه‌ریت و باوی ناو کۆمه‌ل ده‌یگۆرن و له‌پری دهری ده‌که‌ن، جا یا ده‌یکه‌ن به جووله‌که یا به گاور یا به ناگر په‌رست، یا به بوت په‌رست و فره‌ خواو شتی تری و، پیاوی عه‌رزیکرد: قوربان! نه‌ی پیغه‌مبهری خودا! باشه پیمان بفرممو نه‌گه‌ر نه‌و مناله به ساوایی له پیش نه‌و گۆرین و له‌پری دهرکردنه‌دا بمری چاره نووسی چیه؟ فهرمووی: خودا خوی باش ده‌زانی نه‌گه‌ر نه‌و منداله گه‌وره ببوایه کارو کردموه‌ی چی ده‌بوو (ش - شه‌یخان: بوخاری و موسلیم).

بزانن:

جوکمکردن به موسولمانهتیی منائی دؤزراوه تایبەت نیه به ولاتی نیسلامهوه، بهلکوو نهگەر ولاتهکه ولاتی کفریش بی، برپاری موسولمانهتیی منائه دؤزراوهکه دهمین، به مهرجی نهو ولاته موسولمانی تیابی، چونکه پیغمبەر (دروود خواه لهسەربە): دهمرموی: (نیسلام زیاد دهکا، کهم ناکا) (نهبو داوود گیراویهتهوه. پروانهتاج/ ۳ ل ۵) بهلام بههەر حال نهگەر پهیماندار (نیممیه) پهک هات کوتی: مندالی منهوه بهلگهی ههبوو، بهلگهی که وا که بنهچهی پی بچهسپی، نهوه منائهکه دهلکی بهوهوهو دهمی بههی خوی، له کفریشدا هەر دهلکی بهوهوهو، چونکه بهلگه له ولات بههیز تره. واته: ساخبوونهوهی بنهچه به بهلگه بههیز تره ههتا ساخبوونهوهی نایینی بههوی نهوهوه که له ولاتی نیسلامدا له دایک بووه دادمنری به موسولمان.

۳۵۱) باسی کهلوپهلی کوژراو:

باسی ههیه لهم باسهدا پیی دهگوتری (سهلهب) سهلهب له زمانا واته: شت به زۆر سهندن، له شهرعا: بریتییه لهوه موسولمانی له عهزادا ناموسولمانی بکوژی و تفاقو کهلوپهلهکهی رووت بکاتهوهو بیبات بو خوی. سەر بهلگهی ئەمە ئەم فەرموودهیهتی (دروود خواه لهسەربە): کهسی له غهزادا ناموسولمانی بکوژی و بهلگهی ههبی لهسەر نهوه که خوی کوشتوویهتی، نهوه رووتی بکاتهوهو بو خوی و تفاقو کهلوپهلهکهی ببا بو خوی. (ش) نهبو داوود دهگیرپتهوه که نهبو طهلهحه (رهزاه خواه لپهه) له

روژی غەزای خەیبەرا بیست پیاو دەکوژی، وه تفاقو کەلوپەلی هەر
 بیستیان دەبا بۆ خۆی. نێتر خواھ لە شەپە مەیداندا بیکوژی، یا لەناو
 ریزی شەپدا بیکوژی، یا لە پشتیەوه بۆی بجۆ و بیکوژی یەكسانە،
 چونکە ئەبو قەتادە (ڕەزاع خواد لێبە) دەفەرموێ: لە سالی غەزای حونەپندا،
 لەگەڵ حەزرتدا (دروودە خواد لەسەربە) دەرچووین، کاتی بەرەنگاری
 ناموسولمانەکان بووین لە سەرەتاوە موسولمانەکان زāl بوون و سەری
 دوان سەرکەوتن، پیاویکم دی لە بتپەرستەکان پیاویکی موسولمانی
 دابوو بەزەویداو لەسەری دانیشتبوو دەیویست بیکوژی، منیش سوورپکم
 بۆی خواردو لە پشتیەوه بۆی چووم و شمشیرپکم مائی بەسەر نەپەری
 شانیدا گەیاندمە سەر جیگەکی کاریگەری، لەگەڵ ئەوەیشا پەلاماری دامو
 باوھشی پیاما کردو بە گوشینیکی وا گوشیمی مردنم بە چاوی خۆم دی،
 بەلام دوا ئەوە کەوتە گیانەلاو تلیساپەوهو منی بەردا، بەرە بەرە سوپای
 نیسلام شکستیان تی کەوت منیش رامکرد، لەپڕی گەیشتم بە عومەری
 کۆری خەطاب (ڕەزاع خواد لێبە) فەرمووی: ئەوە ئەو خەلکە جییانە بۆچی
 وا شکان؟ گوتم: فەرمانی خودا وابوو، چارەنووسی خودایی رەتبوونەوهی
 نیە، لە پاشدا خەلکەکە گەڕانەوهو شیرانەو مەردانە تی هەلچوونەوهو
 لە دەوری حەزرت (دروودە خواد لەسەربە) وەك شورای پۆلایین ناخەلیان داو
 گوێ سەرکەوتنیان لە مەیدانا، بە هەلمەتی پالەوانەیان، بە دوژمن
 بەجۆ هیشت و ئالای هەمیشە سەربەرزو سەرکەوتووی موحەممەدیان
 دیسانەوه لە مەیدان شەکانەوه، جا لەپاش سەرکەوتن حەزرت (دروودە خواد
 لەسەربە) دانیشتو فەرمووی: کەسێ لە غەزادا نا موسولمانی بکوژی و
 بەلگەکی هەبێ لەسەر ئەوە، ئەوە با کەلوپەلو تفاقەکەکی رووت بکاتەوهو

بیانات بو خوی. تا نهوئ که دهفهرموئ: پیغمبهر (دروود و خوا و لهسه و بخت)
تفاقی نهو کوژراوهی دابهمن (ش/ د/ ت) (له نهصله که و له نهصلی
نهصله که دا دهفهرموون: له سالی فهتجی قه لای خه یبهردا. به زهینم
نه مه هه لیه، راسته که ی رۆزی غه زای حونهینه، وهک بهنده نوسیومه.
بروانه: تاج/ ۸ ل — ۱۴۸. کوردی تاج جلد/ ۴ ص ۲۸۲ عهره بی. شهرجی
صه حیجی موسلیم نه وهوی/ ۱۲ ص ۵۷، عمده القاری ج/ ۱۵ ص ۶۸، عمده
القاری ج/ ۱۷ ص ۲۹۹، اقتران النیرین بهرگی/ ۴ لاپه ره/ ۲۸۹. به
بوچوونی من له کفایه الاخیاره که دا هه لیه نووسیاره، یا هه لیه چاپه،
له دهست خه ته که دا حنین باش نه نو سراوه به خیبر چاپکراوه، دانه ری
فیهی ولویه سه ره که یش به بی ته حقیق روونووسی کردوو. والله اعلم —
وهرگیڤ).

نه گهر زیانی شی له کوژ بخا وهک کوشتنی وایه، وهک نه وه به
برینی زۆر کوژه واری بکا، یا نه ندانه سه ره کییه کانی پهک بخا، وهک نه وه
کویری بکا، یا هر دوو دهستی، یا ههر دوو قاجی بپری، له هه ل و
مه رجی وادا تفاقی و که لوپه له که ی هی خویه تی، له سه ره فهرمووده ی
رۆشنتر (الاضر) نه گهر دیلی شی بکا هه روایه، چونکه به دیلکردنیش
زیانی له کوژ موسولمانان ده که وئ، نه گهر به کۆمه لی بی پروایی له
غه زادا بکوژن له که لوپه له که یدا ده بن به هاوبه ش.

۳۵۲) دابه شکردنى مالى تالانى:

تالانى به عهره بى ناوى (غهنيمه) يه، له غهنم ودرگير اووه که به واتا قازانجه، له زاراوى شهرعى پيروزدا؛ نهو ماله يه که به زور له بېر وای شهر که ودره گيرى، که داده نرى به دهستکه وتى جهنگ، خواى به هوى کوشتاروه بى، يا به هوى غاردانى ماین و نه سپو و شترو هيسترو گويرى زرو پا پوزو نوتومبيلو شتى تری واوه بى، له هه موو جوړه که رسته و تفاقى تری جهنگ. به وشه (شهر کهر) مالى پاشگهز ددرده چى، چونکه نهو به مفته مال (فهيا) داده نرى، نهک به تالان، بنه مای سهر به لکه بو تالانى نه م نايه ته يه (واعلموا انما غنمتم من شى فان لله خمسہ وللرسول - نه نفال - ۸/۴۱) واته: نهى گهلى نيسلام! نهو تالانى يه که به جهنگ ودرې بگرن له بېر واکان، چ که مى چ زورى، نهو پيوسته که پينجيه کى بهش بکه نهو بهم دهستووره کهوا دى: پينجيه کى نهو پينجيه که بو خداو پينجه مبه ر).

پشکى پينج يهک له سامانى تالانى جيا دهکريته وهو نهو چوار پينج يه که کهى تری به سهر جهنگاو دره گانا له سهر نه م ياسايه دابهش دهکرى: يهک پشک بو پيادهو سى پشک بو سوار، چونکه پينجه مبه ر (درووه خوا له سهوبه) له غه زای خه يبه ردا ناواى کردووه، نه م سى پشمه که ددرى به سواره به شى ديارى کراوى خو يه تى، له بهر نهو يهک ماینى پى بى يا زياتر ژماره ي پشکى بو زياتر ناکرى. چونکه له روژى خه يبه ردا زوبه پير چهند ماینى کى پى بوو له گه ل نهو ویشدا پينجه مبه ر به شى يهک ماینى پى دا (نئينو ماجه) له گيرانه وه يه کى نه بو داووددا: يهک پشک بو

پيادە سى پشك بۇ سوارە، دوو پشك بۇ مايىنەكەي زىرى و پشكى بۇ خۇي. لە گفت (لەفظ) يىكى بخاريدا: دو پشكى بۇ مايىن دادەناو يەك پشك بۇ خاوەنەكەي.

مەرجى ئەو كەسەي شايانى ئەم بەشە پشكەيە:

مەرجى يەكەم: ئىسلامە، بىپروا پشكى نيە، بەلام ئەگەر بە فەرمانى پېشەوا ئامادەي شەركردن بوو سووكە بەشىكى پى دەدرى، چونكە جوولەكەكانى بەنى قەينوقاق، لە شەردا يارمەتى پېغەمبەريان دا، لەسەر داواي خۇي (دروودە خواە لەسەربە) لە دواييدا لە دەسكەوتى جەنگ سووكە بەشىكى پېياندا، ئەگەر بەبى فەرمانى پېشەوا لە خۇيەووە ئامادەي جەنگ بوو هيچى پى نادرى، ئەو سووكە بەشە شتىكە ناگاتە پشكى پيادە. پېشەوا بەكۆششى خۇي ئەندازەي بەپىي شوين بۇ دادەنى، بۇ وپنە زياتر بە شەركەر دەدا هەتا كەسىكى تر، زياتر بە شەركەرئ دەدا كە زياتر شەركە هەتا ئەو كەسەي كە كەمتر شەركە، هەروا زياتر بە سوار دەدا لەچاو پيادەدا، زياتر بەو ژنە دەدا كە تيمارى زامار دەكا لە چاو ئەو ژنەدا كە ئاگادارى تفاقيان دەكا. ئيتەر بەپىي سوودو قازانجى خاوەنى سووكە بەش بەشى بۇ زۆرو كەم دەكرى.

مەرجى دوووم: رەسىدە بوونە، منال پشكى نيە، گەرچى پېشەوايش ريگەي پى دابى، بەلام چكىكى پى دەدرى، چونكە هەرچون بى هەر قازانجىكى هەيە، هەر هيچ نەبى تارمايى موسولمانانى پى پتر دەبى و قەرەباغىيان زۆر دەكا. فەرمايشتى شافيعى (رەزەا خواە لېبە) وا دەگەيەنى، كە پېغەمبەر خۇي (دروودە خواە لەسەربە) چكىكى پى داو، بەلام

پشك بۆ منال دانانری، چونكه لهو دهستهیه نیه كه غهزاگردن له سهریان پئویسته (چك: شتی كهه: سووکه بهش).

مهرجی سییهه: نازادییه، له بهر نهوه بهنده پشکی نیه، چونكه نه میس له دهستهی پئویستبوونی جهنگ نیه، به لام چکیکی پی دهری، چونكه ههه سوودی ههیه، ههه تارمایی موسولانان له بهر چاوی بیروایان پتر دهکا، له بهر نهوه میس كه پیغه مبهه خوی (درووهه خواه له سه ره بۆ) له رۆزی خه به ردا له دهسکهوتی جهنگ چهکیکی دا به عومهیری بهندهی نه بو له خم. (تیرمیذی گیراویه ته وه، وه دهفه رموی: فهرموودهیه کی جوانی ساغه) (چکپیدان واته: رهضخ - وەرگیر).

مهرجی چوارهه: هۆشی ساغه، شیت پشکی نیه چونكه لهو دهسته نیه كه غهزاگردن پئویسته له سهریان له سهه قسهی نیمامی ماوهردی (رهعهته و رهزه خواه لینه) پیغه مبهه (درووهه خواه له سه ره بۆ) چکیکی به شیت داوه.

مهرجی پینجهه: نیرینهیه، زن پشکی نیه، چونكه نهوه میس له دهستهی پئویستبوونی غهزا نیه، به لام له دهسکهوتی جهنگ سووکه بهشی پی دهری، میردی ببی یا نهیبی یه کسانه، چونكه ئیبنو عه بباس لهو نامهیه دا كه وهلامی نه جدهی ههرووری تیادا داوه ته وه دهفه رموی: (بهانی پیغه مبهه (درووهه خواه له سه ره بۆ) ژنانی دمه برد بۆ غهزا، نه رکیان نه وه بوو تیمارو دهرمانی زاماره گانیان دهگرد، له تالانیس به خشیسی ده دانی، به لام وهک پیاوان پشکیان بۆ دانه دهنرا) (م/ د/ ت/ ن).

نهه چوار پینجهیه كه ناوا وهک باسکرا دابهش دهگری پینج یه که کهی تریش ناوا دابهش دهگری: دهگری به پینج به شه وه، پشکیکی

هی پیغمبهر خوی بووه لهکاتی ژيانی خۆیدا، بهپیتی نایهتی (فان لله
خمسه وللسول) تهنیا بۆ پیرۆزی له سهرهتای نهم پشکهوه ناوی خودا
هینراوه، یا بۆ نهوه که بزانری که نهم پشکه تایبته نیه به کاتی ژيانی
پیغمبهرهوهو بهس، به جۆریکی وا که لهپاش مهرگی خوی تهواو بی،
بهلکوو له پاش خۆشی بۆ بهرژهوهندی موسوئلمانان خهرج دهکری،
چونکه عهمری کوری عهبهسه (رهزاه خواه لایبه) دهفهرموی: پیغمبهر
(درووه خواه کهوره لهسهره) جارێ لهلای وشتریکا - له مائی تالانییهکه -
نوێژی بۆ کردین، که سلاوی دایهوه تهلی تووکی له تهنشتی وشترهکه
ههلگرتو فهرمووی: پینج یهکی ئی دهرچن ناهم تهلهمووه چیه، له
دهستکهوتی مائی تالانی ئیوه به من ههلال نیه، له ههمان کاتا ئهو
پینج یهکهیش دیسان ههر دهگهپتهوه بۆ خوتان. دهی ئهو پینج یهکه
کاتی دهگهپتهوه بۆ گشت موسوئلمانان، وهک فهرموودهکه دهفهرموی، که
خهرجهری بۆ بهرژهوهندی گشتی، که گرنگترینیان قایمکردنی
کهلینهکانی سهر سنووره، چونکه هوی پاراستنی سهر و مال و نامووسی
ههموو موسوئلمانانه، له پاش نهویش ههرکاری گرنگتر بپیشتر دهخری.

پشکی دووه: دهری به خزمانی پیغمبهر (درووه خواه له خۆه رهزاه خواه له
خۆمانه به) که له نهوهی هاشمو له نهوهی موطهلیب بن و بهس، لئی نادری
به کهسی تر، بهپیتی فهرموودهکهی جوبهیری کوری موطعیم (رهزاه خواه
لایبه) که دهفهرموی: من و عوسمانی کوری عهففان چووینه خزمهتی
ههزمت (درووه خواه لهسهره) عهرزیمانکرد: قوربان! نهی پیغمبهری خودا!
له پینج یهکی پینج یهک (واته: له خۆمسولخومس) بۆچی بهشی
بهرهبابی بهنی موطهلیب و بهرهبابی بهنی هاشم ددهی کهچی بهشی

ئىمە نادەى، وەلحال ئىمەو ئەوان ھەرسى لاماڭ بۇ تۆ يەكەن و بۇ خزمایەتى لە يەك پایەداين؟ ھەرمووی (درویدە خواھ لەسەربە): ئاخر بەرەبابى بەنى موططەلیب و بەرەبابى بەنى ھاشم يەك شتن، لەبەر ئەودى كە لە سەردەمى پېش ھاتنى ئىسلام و لە دوا ھاتنى ئىسلامەوہ پشتى يەكیان گرتووەو پشتى يەكیان بەرنەداوە. جوبەیر ھەرمووی: پېغەمبەر (درویدە خواھ لەسەربە) ھىچ بەشى دانەنا بۇ بەرەبابى بەنى عەبدولشەمس و بۇ بەرەبابى بەنى نەوفەل. (بوخارى) جوبەیر خۇى لە بەرەبابى نەوفەلە، عوسمانىش لە بەرەبابى عەبدوشەمسە، پېغەمبەرىش لە بەرەبابى ھاشمە. ھاشم و موططەلیب و نەوفل و عەبدوشەمس چوار برابوون، ھەر چواریان كۆرى عەبدومەنافن. ئەم پېنج يەكە وەك كەلەپوور بەش دەكرى بە سەريانا، دوو بەش بۇ نېرىنەيان و يەك بەش بۇ مېينەيان..

پشكى سېيەم: دەدرى بە ھەتيوى ھەزار، چونكە ئەم پشكە دانراوہ بۇ ئەوان ھەتا گوزمرانى پى بکەن بۇ ھەتيوى دەولەمەند نىە، چونكە دەولەمەندىي ھەتيو بۇ گوزمران لە باوك بەھىزترە، دەى لە شويىن مەنل لەگەل باوكى ھەزارا كە لەمال كەم ھىزترە لەم پشكە بەشى نەدرى ئىتر چۆن خۇى دەولەمەند بى بەشى دەدرى.

پشكى چوارەم: دەدرى بە ھەزاران، بەپى ئايەتە پىرۆزەكە، چونكە ھەزارىش بەر وشەى (مسكىن) دەكەوى، كە لە دەقى ئايەتەكەدا ھاتووە.

پشكى پېنجەم: دەدرى بە رىبوار، بەپى ئايەتە پىرۆزەكە، دەق وەك زەكات بەپى ئەندازەى پىويستى سەرف دەكرى بۆيان، مەرجە

له کاتی به شپیداندا ریږواره که پیوړستی پئی هه بی، وهک نه وه پاره ی لی
برایی.

۲۵۳) مفتہ مال (مال الفی):

مفتہ مال به عه ره بی ناوی فهینه، له زمانا له وشه ی (فاء)
وهرگیراوه که به واتا (که پرایه وه) یه. له شرعا نه و سامانه یه که به بی
شهر و شوړ له کافران ده سیئرئ، وهک مالئ له ترسی موسولمانان به
جییان هیشتبی، یا وهک سهرانه و خهراج، یا وهک نه و مالئ که له
پهیماندارئکی مردووی بی که له پوورگر، به جئ مابئ، یا هر مالئکی
تری وا، یا وهک مالئ پاشگه ز، له پاش کوشتنی، یا له پاش مردنی، جا
نهم مفتہ مالئیش ده کړئ به پینج پشکه وه، پینج یه کی دهرئ به و
تاقمانه ی که له باسی تالانیدا رابوردن. نه و چوار پینج یه که گانی تری
له گهل پینج یه کی پینج یه کی تالانی جهنگا هینی پیغه مبر بوون
له کاتی ژپانی خویدا، که رهسته ی جهنگی پی ناماده ده کرد بو چاو
ترساندن دوزمن، به لام له پاش خوئ مووچه ی سهر بازه گانی سوپای لی
دهرئ، که پیشه و ناماده یان دهکا بو غه زاکردن، که ناویان له دیوانی
دهولته تا تو مار ده کړئ، به مهر جئ نهم مهر جانیه یان تپادا بی؛ نیسلام و
نهر کداری (ته کلپف) و نازادی و له شساعی، چونکه به م جوړه که سانه
دوزمن چاو ترسیئ ده بی و زیانی دوور ده که وپته وه، جا پیشه و چوار
پینج یه که که یان به سهردا دابهش دهکا به پپی پپداویستی خو یان، به لام
مهرج نیه به یه کسان دابهش بکړئ به سهرپانا، به لکوو دروسته
مووچه ی برپکیان پتر بی له مووچه ی برپکی تریان. جا پاش نهمه
نهمه شتیکی لی مایه وه خه رج ده کړئ بو به رژه و ونده گانی تری

موسولمانان، له چه شنی تازه کړنده وهو ځایمکړدنی څه لاکان و پر کړنده وهی که لینی سهر سنووردهگان و کړینی چه ک و شتی تری وا.

۳۵۴) بریاره کانی سهرانه (الجزیه):

جزیه وشه په کی عمره بیه، به کوردی ناوی سهرانه یه، له زمانا به و باجه دهگوتری که له سهر پهماندارهگان دانراوه، بویه پیی دهگوتری جزیه، چونکه جزیه به واتا له جیاتی و بریتی که وتنه، له شوینه یشدا سهرانه که، له جیاتی کوشتنی خاونه که یه تی، چونکه نه سهرانه یه بهرام بهر به وه یه که نیمه وازیان لی بهینین! له شهرعا: گریدانیکی تایبه ته: بیروا له نه ستوی خوی دهگری. بهر له یه کگرتن سهر به لکه ی رهوا بوونی سهرانه نه م نایه ته یه: { قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ - سورة التوبة - ۲۹/۹ } واته: جهنگ بکه نه له گهل نهو که سانه دا که نیمان و باومری ساخیان به خوداو به روژی دواپی نیه، چونکه نه وهی که خوداو پیغه مبهری خودا څه دمه غیان کردو وهو به هر امی داده نیی نه وان نه وه به حه لال داده نیی و به هر امی نازانن و رهتار ناکه نه به رهتاریکی وا که پرکی یاسای خودایی بی، نهو که سانه یش وهک نهو جووله که و گاورانه که نامه ی ناسمانییان بو هاتو وه، به لام گوړپویانه و دهستکارییان کردو وه، دهی به رده وام جهنگ بکه نه له گهل نه مانده دا هه تا به ملکه چی به دهستی خویان و به سهر شوړی سهرانه تان دمه منی).

نهو رهمانی کوری عهوف (رهزاه خواه لیه) دمه رموئ: پیغه مبه ر
خوی (مرووده خواه له سهر به) سهرانه ی له ناگر په رسته گانی ولاتی هه جهر
وده گرت. (ب/ د/ ت) هه زهت (مرووده خواه له سهر به) دهیغه رموو: ریک وهک
خاوون نامه گان رهفتاریان له گه لدا بکه ن (بوخاری) پیغه مبه ر (مرووده خواه
له سهر به) سهرانه ی له خه لگی نه جران و مرده گرت (نه بو داوود) هه روه ها له
خه لگی نه یله یش سهرانه ی و مرده گرت. حکمه تی و مرگرتنی سهرانه
نه مه یه: بۆ نیمه ده بی به مایه ی کۆمه کی و یارمه تی، بۆ نه وانیش ده بی
به مایه ی سهر شوړی و ریسواگردن، دووریش نیه که به ره به ره نهو
سهرانه یه بی به هوئی نیسلام بوونیان.

بزانه:

په یمان به ستن له گه ل نه مانده ده بی هه ر له گه ل پیغه وادابی،
نه گه ر له گه ل خوی یا له گه ل جیداری نه و دانه بی دانامه زری، چونکه
شتی وا له به رژه وهنده هه ره گه وره گانه، له به ر نه وه ده بی له گه ل
که سیکیابی که مافی ره چا و گردنی گشتی هه بی!

۳۵۵) مهرجه گانی پیویستبوونی سهرانه:

نهم پینجه ن:

یه که م: ره سیده بوون، منال سهرانه ی له سهر نیه.

دووهم: هووشی ساغ، شیت سهرانه ی له سهر نیه چونکه پیغه مبه ر
(مرووده خواه له سهر به) که موغادی نارد بۆ سهر یه مهن پیی فهرموو: که له

هموو سهرئ که رهسیده بووبی و موکهللهف بی دیناری سهرانهی ئی بسینی. دهی چهک و مهفهوومهکهی نهوهیه: که سهرانه لهسهر منال و شیت داناری، لهبر نهوهیش چونکه منال و شیت بهی سهرانهیش گیانیان پاریزراوه.

سینه: نازادییه، کهواته سهرانه له کۆله و مرناگیری، بهپی فهرموودهکهی عومهر (رهراوه ایبه) که دهفهموئ: کۆله سهرانهی لهسهر نیه. ماومردی نهم فهرموودهیهی به فهرمایشتی پیغه مبهرداناوه. لهبر نهوهیش چونکه کۆله خوی ماله، مالیش سهرانهی لهسهر نیه، پاش مهرگو بهندهی بهش بهش و کاغز پیدراویش له لایه نهوه وهک کۆله وان سهرانهیان لهسهر نیه.

مهرجی چواره: نیرینهیه، سهرانه لهسهر ژن نیه، بهپی نایهتی {قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ} تاکو تای نایهتهکه که توژی لهمهوپی ش رابورد. ژن بهر نهمه ناکهوی چونکه عومهر (رهراوه ایبه) نامه نووسی بو سهر لهشکرهکانی: سهرانه دابنن لهسهر پیاوان، سهرانه دامه نین لهسهر ژن و منال. لهبر نهوهیش که ژن خوی بهی سهرانهیش خویی پاریزراوه، له لایهکی تریشهوه ژن خوشی ههرماله، مالیش سهرانهی لهسهر نیه.

مهرجی پینجه: نهوهیه نهو کهسهی که عهقدی جزیهی بو دهری و سهرانهی ئی و مردهگیری دهی یهکی بی لهمانه: له خاوهن نامهکان بی، یا شوبهه و گومانی خاوهن نامهیان ئی بکری، گاورو جوولهکه خاوهن نامه، ناگر په رستیش شوبههی نهو میان ئی دهری که

کاتی خوی پیغه مبهرو نامه یان بووه، به لام به تیپه ر بوونی روژگار دینه که ی خویان تیکداوه.

چونکه پیغه مبهرو خوی (مرویه خواه له سر به) سهرانه ی له ناگر په رست و مرد دگرت وه دهیفرموو: ریک وهک خاومن نامه کان حیسان بیان بو بکه و چ رفه تارو مامه له یی له گه ل خاومن نامه کان ده که ن هه مان رفه تاریش له گه ل ناگر په رسته کان بکه ن. به لام نه وانه ی که نه نامه یان هه یه و نه گومانی خاومن نامه یان یی ده کری سهرانه یان ی و مرناگری، نه وانه یا ده بی موسولمان ببن یا ده کوژری، چونکه خوی گه وره فه رمان ده کا که جگه له فه بوولی نایینی نیسلام هیچی تر له هاو به شپه یداکه ران فه بوول ناگری وهک ده فه رموی: {فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَخْصِرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ - سورة التوبة - ۵/۹} واته: نه وجا له هه ر کوئ نه م هاو به شکه رانه بهر هه ویلتان که وتن ده ستیان یی مه پاریزن بیان کوژن و بیان گرن و ته نگیان پی هه لچن و له هه موو لایه ک بو سه یان بو بنینه ووهو ژیانیان یی تال بکه و مه هیلن هاوچوو نالوو یل و مامه له بکه ن، جا نه گه ر توبه یان له کوفر کردو نویژه کانیان به ری کو بیکی کردو زه کاتیان دا نیتر نابلوقه یان له سه ر لابه رن و ریگه ی ژیان یی ناسایان بده ن و وهک خوتانیان ته ماشا بکه ن، له راستیدا خودا تاوانپوش و خاومن ره حمه ته). نه مانه وهک بتپه رست و روژ په رست و مانگه رست و وینه ی نه مانه، پاشگه زیش سهرانه ی ی و مرناگری، یا ته وبه ده کا یا ده کوژری.

۳۵۶) نه‌ندازه‌ی سهرانه (مقدار الجزیه):

لای که‌می سهرانه دیناریکه، که بریتیییه له مسقالی نالتوون، دادهنرئ له‌سهر هه‌ژاری کاسپکار، که سالی جاری نه‌و سهرانه‌یی بدا، له‌سهر پیاوی میانه‌ی نه‌هه‌ژارو نه‌ ده‌وله‌مه‌ند سالی دوو دیناره، له‌سهر پیاوی ده‌وله‌مه‌ند چوار دیناره. نه‌مه سهر مه‌شقی ئیمامی عومهره (ره‌زاه نواه‌لینه) نه‌وه‌بوو که عوسمانی کوپی حنیفی نارد بۆ سهر کووفه فهرمانی پیکرد که به‌م شیویه سهرانه له ناموسولمانه‌کان و مرگری: له ده‌وله‌مه‌ند چلو هه‌شت درهم، که ده‌کاته چوار دینار له پیاوی میانه بیست و چوار درهم، له پیاوی هه‌ژار دوازه درهم، که ده‌کاته دیناری. بایه‌خ به ده‌وله‌مه‌ندی و هه‌ژاری به‌پیی کاتی و مرگرتنی سهرانه‌که‌یه نه‌ک به‌کاتی به‌ستنی په‌یمانی سهرانه‌که. به‌لکه‌یه‌کی تریش هه‌یه له‌سهر نه‌وه که‌لای که‌می سهرانه دیناریکه نه‌ویش نه‌مه‌یه: کاتی حه‌زهرت (هروده نواه له‌سهره) مو‌عاذ ده‌نیرئ بۆ سهر ولاتی یه‌مه‌ن فهرمانی پیده‌کا: که‌له هه‌موو پیاویکی ره‌سیده‌ی هۆشیار سالی دیناری سهرانه و مرگری، یا بایی دیناری مه‌غافیری و مرگری. مه‌غافیری جوۆره چلو به‌رگیکه له گوندیکی یه‌مه‌ن دروست ده‌کرا ناوی مه‌غافیر بوو، وه‌ک چۆن له ولاتی خو‌مان ده‌گوترئ: شالی هه‌ورامان، یا رانک و چۆغه‌ی شاربازپ (حه‌دیه‌که نه‌بو داوودو تیرمیذی گیراویانه‌ته‌وه. تیرمیذی ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی دروسته، حاکمیش ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی دروسته به‌پیی مهرجی هه‌ردوو پیره).

سوننه ته بو پیشه‌وا که له پهماننامه‌که‌دا، له پاش برپاردانی
 نه‌ندازدی سهرانه به دینار، مهرجی نه‌وه‌یشیان له‌گه‌لدا بکا؛ که
 میواناری بهو موسوئمانانه بکه‌ن که به ناویان تی ده‌په‌رن بو ئیش و
 کارو غه‌زاکردن و شتی تری وا، چونکه پیغه‌مبه‌ر خوئی (مرووده‌خواه له‌سهره‌به‌)
 سائی سی سهد دیناری له‌سهر گاوردگانی ئه‌یله دانا، که خوئیان سی سهد
 پیاو بوون، وه مهرجی نه‌وه‌یشی له‌گه‌لداکردن که تا سی رۆژ میوانداری
 بهو موسوئمانانه بکه‌ن که له لایه‌نه‌وه تیپه‌ر ده‌که‌ن، وه ناپاکیش له
 هیچ موسوئمانی نه‌که‌ن. عومهریش (ره‌زاخواه لایه‌به‌) پهماننامه‌ی سهرانه‌ی
 بو خه‌لکی شام نووسی، مهرجی نه‌وه‌ی له‌گه‌لداکردن که تاسی رۆژ مافی
 میوانداری رابگرن. وه‌کی تریش ئه‌م میواندارییه هازانجی موسوئمانانی
 تیادایه به تایبه‌تی هی هه‌زاره‌کانیان که‌واته سوننه‌ته.

به‌لام میوانداری ته‌نیا ئه‌رکی سهرشانی ده‌وله‌مه‌ندو میانه‌یه،
 هه‌زار میوانداری له‌سهر نیه، چونکه ناو به‌ناو دووباره ده‌بیته‌وه، له‌به‌ر
 نه‌وه پیی هه‌لناسوورئ. له سی رۆژیش نابئ پتر بی چونکه پیغه‌مبه‌ر
 (مرووده‌خواه له‌سهره‌به‌) ده‌فه‌رموی: میوانداری هه‌تا سی رۆژه، له‌وه زیاتر خیر
 پیکردنه.

به‌ستنی په‌یمانی سهرانه :

که ته‌واو بوو، ئه‌مانه‌ی به‌دوادا دی: واته ئه‌رکی سهرشانی ئیمه‌و
 ئه‌وان له پاش دامه‌زراندی سهرانه ئه‌مانه‌ن:

یه‌که‌م: نه‌وه‌ی که له‌سهر ئیمه‌یه ئه‌م دوو شته‌یه:

(۱) نابی دهمست بهرین بو سهر و مائیان، چونکه نهو سهرانهیه بویه دمدن ههتا سهر و مائی خویمان بپاریزن و کهس به نارهوا دهمست نهبا بو سهر و مائیان، نابی ئارهق و بادهمیان بفهوتینین، مهگر ناشکرای بکهن، ههر کهسی بهبی ناشکراکردن بیفهوتین پیی گوناھبار دهبی، بهلام بژاردنی لهسهر نیه، چونکه ئارهق نرخ و بههای نیه.

(۲) لهسهر پیشهواي موسولمانانه دهفعی دوژمنی خویمان لی بکا، خوای نهو دوژمنهیان له دهستهی جهنگ بن، یا له پهیمانداران بن، یا له موسولمانان بن، نهمه به مهرجی که لهناو ولاتی ئیسلاما بن، یا خویمان به تهنیا له شاریکا بن له پهناي ئیمهدا.

دووهم: نهودی که له نهستوی ئهوانیشه نهم چوار شتهیه:

(۱) سهرانهکی سهریان بهریک و پیکی بدن، چونکه نهمه جوړه کریهکه که لهسهر شیوهی سهر شوړی بویمان، ومرتدگیری لییان، که لهسهریانه برپارو ئهحکامهکانی ئیسلام له نهستو بگرن و ریزیان بگرن و به سهریاندای جیهجی بکری، وهک لهخالی دووهمدای نهم نوختهیه روون کراوتهوه، دهی چی سهر شوړیهک لهوه سهختره که پیاو ناچار بکری شتی له نهستو بگری که خوی برپای نهبی، بهلگی نهم خاله نهم نایهتهیه: { حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ }.

وهلی نابی لهسهر شیوهی توندو تیژی و سزادان و کهساسکردن سهرانهیان لی ومرتدگیری، شتی و نادروسته. چونکه ئیمامی موسلیم (رهزاه) ههتا دهگیریتهوه: هیشامی کوری حکیم (رهزاه) ههتا دهگیریتهوه: له شام بهلای تاقمیکا رمت بوو، لهبههر ههتاوی سوور راگیرابوون و روونی داخ

کراږو به سهر و گوڼلاکیاندا، که نه مهی دی فهرمووی: نه مه چیه؟
 گوتیان: نه وه له سهر باجو سهرانه نه شکه نجه و نازار دمدړین! هیشام
 فهرمووی: شایه تی ددهم که زور باش به گوڼی خوّم ژنه وتم له زاری
 پیروزی پیغه مېهر خوښه ویستو نازیزو نازار دهیغه رموو: خودا سزاو
 نازاری نه وانه دده که له جیهانا سزاو نازاری خه لک ددهن. نیمامی
 شافیعی (روژه خواه لېبه) به دهق برپاری داوه که سهرانه به نهرمونینانی
 ومردمگری.

(۲) دهې، ملکه چ بن بؤ برپاوی نیسلام له باره دی دهسته به ربوونی
 سهر و مال و نامووسه وه. نه وانیش له سهریانه هرچی خوږیان به
 حهرامی دهمانن نه یکه، وه هرچی خوږیان به پټویستی دهمانن له
 پاراستنی سهر و مال و نامووس بیکه، ته نانه ت نه گهر کاري وا بکه که
 خوږیان به نادرستی بزانن، وهک داوینپیسو دزی، داری هددیان لی
 دمدړی، چونکه نه وان چوونه ته ژیر نه وه که یاسای نیسلامیان به سهردا
 جیبه جی بکړی، جاري پیاوړکی جووله که و ژنیکی جووله که یان هیئا بؤ
 لای پیغه مېهر (روژه خواه له سهر به) داوینپیسیان کردبوو، پیغه مېهر (روژه خواه
 خواه له سهر به) فهرمانی کرد: به رده بارانکران (ش) به لام نه گهر کاریکی وا
 بکه که خوږیان به نادرستی نه زانن، وهک نارهق خواردنه وه، یا وهک
 نه وه ناگرېهرست ژنی خوږی و خوشکی خوږیان ماره ده که، نه وه
 راجیایی هیه له جیبه جی کردنی هدد له سهریان، هیه ده لی: به لی
 لهم کاته یسا هددیان به سهردا جیبه جی ده کړی، هر وهک چوّن به پټی
 مهذهبی شافیعی نه گهر هغه فییهک خوشاو (نه بیذ) بخواته وه داری
 هددی لی دمدړی گهرچی خوشی به هه لالی دهمانن، ناوایش هدد

لهسەر پهیماندار جیبه جی دهکړی نه گهر شتی بکهن له نیسلا ما همدی هه بی، با خوشیان به دروستی دابنن! هه شیه دهلی: له م کاته دا هددیان لهسەر نیه، چونکه نهوان به هوئی دانی سه رانه وه لهسەر کوهر مو حاسه به ناکرین و ریگهی نایینی پووجه لی خو یان لی ناکرین، دهی که واته لهسەر شتی که به حه لالی بزائن باشتر مو حاسه به ناکرین. له راستیدا نه م فه رمایسته راستره. جیایی نیوانی حالی نه مان و حالی حه نه فییه که لهسەر خواردنه وهی خوشاو همدی لی بدری نه مه یه: نه و مه بهسته به رزه ی که له بهر نه و هدد له باده نوش ددری له خوشا ویشا هه مان مه به ست هه یه، چونکه حه نه فی به هدد لی دان چاوتر سین ده بی، به پیچه وانه ی پهیماندار، چونکه نه م بویه دهی خواته وه به دروستی دهمانی و دایده نی به دین قایمی! وه لی ههر چو ن بی، مافی نه و میان نیه که نار هق به بهر چاوی نی مه وه به ناشکرا زه قنه مووت بکهن، دهی نه گهر کاری و ناشایسته بکهن ته می ده کړی!.

(۳) ده بی پهیمان بدمن که به هیج جوړی ناوی نایینی نیسلام نه هیئن مه گهر به چاکه، قه دهغه ده کړی له وه که تانه له نیسلام و له قورنان بدمن، ده بی به تایبته نه وه له نه ستو بگرن که به هیج شیوه ی ناوی سه روه ری پیشینان و پاشینان هه زره تی مو حه ممد به خراپه نه هیئن، جا نه گهر نامه قوولی وایانکرد، یا جنیویان به پیغه مبه ری له پیغه مبه ر هکاندا نه وه ته می ده کړی، پهیمان که یشیان هه لده وه شیته وه نه گهر له خودی پهیمان که دا ده قی و هه بوو که له سه ر شتی و هه لده وش. هه روه که له سهریان پیویسته که به ناشکرا کردار و کوتاری ناشایسته نه کهن، وه که مه سه له ی فره خوا یی له وینه ی نه م

قسهیان که خودا له قورنانا له سهر زمانی نهوان دهیگیرپته وه بۆمان:
 {إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ - سورة - ۷۳/۵} واته: عیسا خودایه که وه
 مهریه میش خودایه که وه خودایش خودایه که وه، عیسا یه که می نهو سئ
 که سهیه، مهریه دوو می نهو سئ که سهیه، خودایش سییه می نهو سئ
 که سهیه (!).

ههروه ها هه موو بیروباوهریکی تریان که به پیچه وانهی دهقی
 قورنانه، وهك نهو ده گوایه مهسیح و عوزهریر (درووه خودایان له سهر به) کورپی
 خوان!

{سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا - سورة الإسراء
 - ۴۳/۱۷} واته خودای گه وره مهزن زۆر زۆر پاک و پیرو زو به دووره
 له وینهی نه مه قسه بی سهر و بنانهی که نه مه بیروایانه دهیلین له باره
 زات و سیقاتی خواوه. جا نه گهر به راشکاوی شتیکی ناویان کرد ته می
 دهکرین و ریگهی نهو هیان پی نادری، به لام به هوئی شتی واوه
 بهیمانه که یان هه ئاوه شیتته وه.

۴) نابن کاریکی وا بکهن زیانی موسوئمانانی تیابی، وهك نهو ده
 پهنا ی خه فیه و سیخوری دوژمن بدن، هه تا جاسووسی به سهر سهر و
 مال و نامووس و هه ست و نهستی موسوئمانانه وه بکهن و نه نییه کانیان
 ببهن بۆ ناو ولاتی جهنگ، که پی دهگوتری کافرستان، یا خویان ببن
 به چاو ساغ بۆ دهستهی جهنگ و نه نیی و هه ست و نهستی ئیمه یان پی
 نیشان بدن، یا ریگهی کفر و پاشگهز بوونه وه نیشانی موسوئمان بدن،
 یا موسوئمانی بکوژن، یا شتی وا بکهن. جا له هه موو نه مه شیوه کارانه دا

بەپىي نەو كارەى دەيكەن شايانى چى ھەددى، يا چى تەمىي كەردنى بىن وايان لى دەكرى. نەگەر كەسكىيان بەھۇى شەپكەردنەو بەيمانەكەى ھەلەشەنەو بەكسەر بەبى مۆلەتدان دەكوژرى، ناگەيەنریتە جىگەى لەخۆ ئەمىن بوونى، چونكە لە كاتى وادا بەر بېرىارى ئەم ئايەتە ناكەوئ كە دەفەرموئ {ثُمَّ أَوَّلِعْهُ مَأْمَنَهُ - سورة التوبة - ٦/٩} واتە: ئەو جا بىگەيەنەو جىگەى ئەمىنى خۆى) بەلكو بەر بېرىارى ئەم ئايەتەى تر دەكەوئ كە دەفەرموئ: {فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ - سورة البقرة - ١٩١/٢} واتە: نەگەر ئەوان لە پىشا دەستيان كەرد بە جەنگەردن لەگەل ئىوھەدا ئىوھەيش جەنگيان لەگەلدا بكەن و بىانكوژن).

تەنيا ئەوھەندە ھەيە لەم كاتەدا مافى پىشەوايە خۆى سەرپشك بى ئە نيوانى يەكئ لەم چوار شتەدا: كوشتن يا بە كۆيلەكەردن، يا ئازادكەردن بە پياوھتى، يا تۆلە لى وەرگرتن بەمال لە جىياتى بەرەللەكەردن، چونكە بوونەتەو بە كافرى بى پەيمانى بى ئەمان، لەكاتى جەنگىشدا پىشەوا خۆى سەرپشكە كە يەكئ لەم چوار رىگە چارەيە دەرھەق بە دىلى جەنگى بكا.

٣٥٧) نىشانەكەردنى جەل و بەرگيان:

نەگەر ئەو پەيماندانانە لەناو ولاتى ئىسلامدا بن لە سەريانە كە بە (غيار) خۆيان لە موسولمانان جيا بكەنەو، غيار بىرئىتيە لەو پارچەيەك لە رەنگىكى جيا لە رەنگى جەلەكانيان، بۇ نىشانە بدوورن بەسەر شانياندا، يا بە شوئىنىكى ترياندا، ھەتا بناسرىن و بەپىي شانى

خويان رەفتاريان لە گەل بکړئ، هەتا لەلای سەر ووی کۆږو دانیشکەو دیوێ خانەوێ دانەنیشن و لە پێشدا سلاویان ئی نهکړئ.

چونکه پێغه مېهر (مرووه خوا له سەربە) نهی کردوو لهوه که نیمه له سلاو کردندا دەست پێشکەری بکەین، وەك دەفەر موی: ئیوه له پێشدا سلاو له جووله کهو گاور مەکن، نه گەر له ریگه ی تهنگه به ریش تووشیان بوو خوتان له سەر چهقی ریگه کهوه برۆن و نهوان ناچار بکەن که بکەونه تهنگه به ریبه کهوه (موسلیم و کهسانی تر گیراویانه تهوه) هەر تاقمه یه کیان خووی به چی جۆره جل و بهرگی کهوه گرتبوو هەر نهوه له بهر دهکا، به لگه ی نه مه نهوه یه که عومەر (رهزاه خوا له یه) سەبارەت به خاوهن نامەکان نامە ی نووسی بو فەرماندارەکانی سەر شاره گه وره کان که: مووی پێشه سەریان بچن و زونار له سەر جلهوه ببهستنه پشتیان، زونار کشته کیکی نهستوو ره دهکریته پشت وەك پشتین. له بهر نهوه دیش که دیسان عومەر (رهزاه خوا له یه) له سەر نهوهریک کهوت له گه لیان که نیشانه (غیار) بدرئ له پۆشاک ی بهریان، نه مهیش به ناگاداری کۆمه ئی له هاوریکانی پێغه مېهر بوو (مرووه خوا له پێغه مېهر رهزاه خوا له یارانه) (به یهقی) سەرەرای ئەمانەیش قەدەغە ی نهوه یان ئی هکړئ که سواری و لاخی به رزه ببن، چونکه خودای گه وره دهفەر موی: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ - سوره الانفال - ۸/۶۰} واته: نه ی موسولمانه کان! نه ی دۆستانی خودا! هه میشه خوتان! ناماده بکەن بو جاری دوژمنه کانتان، نهوه ی که دهتوانن له هیزی جهنگ، له فیربوونی هونەرەکانی، له چهک و له تفاعی، له نهسپ و ماین و هیستری مهشق

دېدەي قالۋ چوار ئال، ئەمانەۋ گشت كەرەستەيەكى ترى جەنگ بەپىي
كاتو شوپىن و حال و توانا ئامادە بىكەن، ھەتا بە تەۋاۋى دوژمنى خوداۋ
دوژمنى خۇتانيان پى چاۋترسىن و تەمى خواردوۋ بىكەن) ئەۋەتا خوداى
دانائو زانا لەم نايەتە پىرۋزەدا ھەرمان بە دۇستانى خۇى دەكا كە
رەۋگەمايىنى ئامادەۋ مەشق دىدە ئامادە بىكەن بۇ تۇقاندن و
چاۋترساندىنى دوشمنى خوداۋ دوژمنى خۇيان، جا شتى مايەى
بەھرەيەكى وا پىرۋزو گەۋرەبى چۇن رىگە دەدرى بە دوژمنانى خودا كە
بەكارى بەيىن.

دىسان خۇشەۋىست (مروودە خواھ لەسەربە) دەفەرمۇئ: ھەتا رۇۋى
قىامەت لە كاكۇل و يالى ولاخى بەرزە خىرو خۇشى گرىدراۋە كە
برىتتايە لە پاداشى باش و لە مالى تالانى ھەلال. (ش / د / ت / ن) دەى
خىرو خۇشى لە كۇئ و بىپروا لە كۇئ! لە ھەرموودەيەكى تردا
دەفەرمۇئ: سەر پىشتى ولاخى بەرزە جىگەى سەر بەرزى و سەر كەۋتنە.
دەى ئەمانە كەساسى و داماۋى و سەر شۇرى بە بالايان بىراۋە كە ھالىيان
ۋابى چۇن ھۇى سەربەزىيان دەخىتە بەردە ستا.

ھەروەھا ھەنگرتنى شىرو تىرو چەكيان لى قەدەغە دەكرى.

۳۵۸) باسى نەچىرو سەربىراۋەكان:

نەچىر بە ھەربى ناۋى (سەيدە) بە ۋاتا راۋكراۋە، ۋەك ئەم
ئايەتە دەفەرمۇئ: { لَا تَقْتُلُوا الصَّيِّدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ - سورة المائدة
- ۹۵/۵ } ئەى گەلى موسولمان! لەكاتى ھەج و ھەمرەكرىندا بە بەرگى

نیجرامه وه نه چیر مه کوژن. نه چیر لهم نایه ته دا به واتا گیانله بهری راو کراوه. سهر به لگهی حه لال بوونی نه چیر نهم نایه ته یه: {وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا - سورة المائدة - ۲/۵} واته: وه کاتی له نیجرامی حه جتتان بوونه وهو نیجرامی حه جتتان شکان ده توانن راو بکهن وهک جاری جاران. فه رمانکردن به راوکردن لهم نایه ته دا حه لال بوونی راو کراوه که ده خوازی. نهم فه رمانکردنه پیی ده گو ترئ نه مرئ نیباحه، چونکه یاسایه کی نوصوولی ده لی: فه رمانبه کردنی کارئ - له پاش قه ده غه کردنی - بو رهوا بوونیه تی، که کردن و نه کردنی یه کسا بی.

۳۵۹) باسی سهر بر واکان (ذه بانیج):

ذه بانیج کوی ذه بیجه یه به کوردی واته: سهر بر واکان، سهر به لگهی دروست بوونی سهر بر واکان نهم نایه ته یه: {إِلَّا مَا ذُكِّيتُمْ - سورة المائدة - ۳/۵} واته: نه مانهی که لهم نایه ته دا باسکراون هه موویان حه رامن، مه گهر نه وانیه یان که زوو فریایان بکه ون و له پیش نه وه دا گیانیان دهر بچن سهر یان بپرن. چونکه وهک له نایه ته که دهر ده که وی: نهم سهر بر واکان له کومه لی شتی حه رام جیا کراونه ته وه، که لهم نایه ته دا باسکراون: {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذُكِّيتُمْ - سورة المائدة - ۳/۵} واته: حه رام کراوه له سهر تان مرداره وه بوو خوینی رهوان و گوشتی به رازو خواردنی گوشتی

نهو گيانله بهرانهی که لهکاتی سهربرپنیا ندا ناوی غهیری خودایان لی هیترابی، وهک نهوه لهباتی باسم الله بگوتری باسم اللات والعزی، ههروا گوشتی خنکاوو لی دراوو بهرمو مېوو له شهړه قوچا کوژراوو درپنده خواردوو، نهمانه هه موویان حهرا من بیجگه لهوانه یان که سهریان بېرن. دهی جیا کردنه وهی سهربرپراو لهوانه نهوه دهبه خشی که سهربرپراو حه لاله، گيانله بهری حه لال دوو به شه:

یه کهم: نهوه یه که له بهر دهستا بی.

دووهم: نهوه یه که له بهر دهستا نه بی، سهربرپنی بهشی یه کهم بهوه ده بی بهشتیکی تیژ، جگه له نیسقان و نینوک و ددان، خوا ی چه قو بی یا پارچه شوو شه بی، هه موو قورقورا چکه ی که هه ناسه ی پیا دیت و ده چیت، وه هه موو سوور یچکه ی که خوار دنه وهو خوار دمه نیی پیا دیت و ده چی بېرین.

بهشی دووهم: که نهوه یه له بهر دهستانه بی، نهوه له جیاتی سهربرپنی نه وهنده بهسه که بریندار بکری بهشتیکی تیژی وا که نه ندای بېری، چ له ناستی قورگیا بی وه چ له شوینیکی تریا بی، که له پاش نه م بریندار کردنه مرد وهک گینداری سهر برپراو وایه و گوشتی ده خوری. نه مهیش وهک و شتری به لهسه بووبی و جنگی لی گیر نه بی، یا مهری که وتبیته ناو بیریکه وه، تی ترنجابی مهوای نهوه ی نه بی بهزیندووی دهری بهینن، وهریگه ی سهربرپنیشی نه بی (ابو العشر؟) له باوکیه وه (دزاد خوا میان لیبه) ده فهرمو ی: گوتم: نهی پیغه مبهری خدا! بوچی سهربرپن ده بی ههر له ناستی قورقورا گه و له بوته قه ی ملدا بی؟

فهرمووی: (دروودخواه لسه ربڼه) نه گهر تیځی بدهی له رانیسی دهلا. (نه بو داوود گیراویه ته وه). وه ده فهرموئ: نه مه هر بو بهر وه بوو و ئاژه لی به له سه بوو دروسته وای لی بکری. له سه حیچه یندا ده فهرموئ: گوتم: نهی پیغه مبهری خودا! نیمه سبهینی به دومن ده کهین، چه قویشمان پی نیه، نایا به ته له قامیش و به چه قوی به ردین ئاژه ل سهر ببرین؟ فهرمووی: گورج به، یا فهرمووی: ده ستوبردی لی بکهن تا له چیر ده ستامردار نه بیت ه وه، نیتر به هرچی سهری ده بری باشه، به مهرجی فیچقه به خوین بکاو له کاتی سهر بریندا خوینه که باز مرقه ببهستی، وه ناوی خودای لی بری، وه به مهرجی نه وشته ددان و نینوک نه بی نه وه لی بخو. تا نه وی که ده فهرموئ: جا تالانی وشتر و رانمان هینا، وشتری له تالانییه که ته را بوو، پیاوی تیریکی پیوه ناو گلی دایه وه، به و تیره مرد، پیغه مبه ریش (دروودخواه لسه ربڼه) فهرمووی: هه ندی وشتر هه ن سل و سرکن وه ک جانه وهری کیوی سرک توړن، جا نه گهر شتی وا روویداو چارتان نه ده گرد وه ک نه مه ئاوی لی بکهن. (ش/ د/ ت/ ن) مهرج نیه که برینه که کوشنده بی، به لگوو برینیکی وا به سه که خوینی لی بو ری تی بجی که بی به هو ی کوشتنی، ته نانه ت نه گهر سه گی بکاته گیانله به ریکی به له سه به وهیش ه لال ده بی، هه روا نه گهر وشتری به ربوو وه له ناو بیریکا ترنجا به سهر وشتریکی تر دا، رمیکی کردبه وشتره که ی سهر مودا له وشتره که ی ژیره وه دمرچوو، هه ردوو گیانی سمی، هه ردوکیان ه لال ده بن، هه ر وه ک چو ن تیری بی به نیچیری که وه، لیی بداو لیی دمرچی و بدا له نیچیریکی تریش هه ردوکیان ه لال ده بن.

چونیتی سهربرینی شهرعی :

سهربرینی گیانله بهر له شهرعا پیشی دهگوتری: ذهکات که له زمانی عهرمبا به واتا بۆن و بهرامهی خوش و پاک و پوختیه، بۆیه واناو نراوه چونکه خواردنه کهی خوش و رهوا دهبی، زهکاتیش (واته: سهربرین) له شهرعا بریتیه له برینیکی تایبهتی، که قورقورچکهی و سوورینچه کهی به تهواوی بری، سورینچه و له زیر قورقورچکهوه، و سوننه ته نهو دوو شا دهمارانیش برین که وان لهم دیوو نهو دیوی چورقورچکهوه. مهرجی نهو گیانله بهره که سهردهبرری نهوهیه لهکاتی سهربرینا گیانی تیابی، جا نهگهر گیانله بهره که نه خوش بوو هر نهوهنده بهسه با به حال نیمچه گیانیکی تیا مابی، چونکه هویه کی تر نیه بۆ مردنه کهی، وه نهگهر ساغ بوو دهبی گیانیکی جی گرتووی تیابی که نیشانه کهی نهوهیه جم و جوو و پهله پهلیکی به هیزی بی یا خوینی بازرقه بهستی، یا لهکاتی سهربرینا دنگ له قورگیه وه بی و خوینه کهی به ناسایی رهوان بی، که واته: نهگهر درنده مهریکی زامارکرد، یا سهربانی تهپا به سهر نازده لیکا، نهگهر ژیانیکی جی گرتووی تیا مابوو نهوه حه لاله دنا نهگهر له پیش سهربرینه کهیدا گه یشتبوو په له قازهی مهرگو جم و جوو لی سهرپراو نهوه حه لال نیه. ئیبنو صهباغ دمه رموی: ژیانی دامه زراو، که پیشی دهگوتری. ژیانی جیگرتوو، که له عورفو باوی شهرعا پیی دهگوتری: حه یاتی موسته قیره، نهوهیه نهگهر وازی لی بهینی دهوری روژی بمینی، ژیانی دانه مه زراویش نهوهیه دهسبه جی بمری.

ئەگەر بزنى گيايهكى ژمهردارى خوارد وەك كارووشه كيويله، كه گيايهكى كوشندهيه، وه گەيشته گيانە لا پيى، ئەو بەسەر برين حەلال نابى، چونكه هۆيهك هەيه بۆ مردنەكەى جگە لەسەر برينهكه، كه كارووش خواردنەكەيه، وەك بريندارکردنى درنده.

٣٦٠) راوکردن بە گوشتخۆره مەشق دادراوەكان (الإصطیاد بالجوارح المعلمة):

بۆ زینده سوودو بەهره بروانه: تەجریدى بوخارى بە کوردی بەرگی / ٥ ل - ١٦٦ زنجیره/ ٧٥.

راوکردن بە درنده گوشتخۆرهكان دروسته، وەك سەگ و ویزو پلنگ و نەمانە، هەروا بە مەلە گوشتخۆرهكانیش وەك هەلۆو شاهین و باز، بەپێى فەرمايشتى زاتى مەزن: {قُلْ أَحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ - سورة المائدة - ٤/٥} واتە: ئەى پێغه مەبەرى خۆشەويست! پێيان بفەرموو: حەلەلکراوە بۆ ئیوه هەموو خواردەمەنى و خواردنەوهيهكى پاک و خۆش و باش، هەروا ئەو نەچیرەيش كه ئەو درندهو پەلەوهره راوکهراڤه دميانگرن بۆتان، كه مەشقتان پى کردوون لەوهى كه خودا فيرى ئیوهى کردووه، دەى بخۆن، لە گوشتى ئەو نەچیرەى كه دەيگرن بۆتان، بەلام لەكاتى بەرهلالا کردنى ئەو برينکەرە راوکهراڤه دا بۆسەر نەچیرەكان ناوى خودا ببەن، بيسمىللا بکەن لەكاتى سەربرينياندا. ئيبنو عەبباس (رهزاه نووا له فقه و له بابهم)

دەفەرمووی: جەوار یح بە سەگو و بالتەدی تالیم دادراو دەگوتری، لە (جەرج) وەرگیراوە، کە بە واتا (کەسب)ە، چونکە خاوەنەکانیان کاسپییان پێ دەکەن، ئەم نایەتەیش بەم واتایە کە دەفەرمووی: (و یعلم ما جرحتم) واتە: (ما کسبتم) عەدی کۆری حاتم (زەراو خواوە لایبە) فەرمووی: بۆ راوکردن بە باز پرسیارم کرد لە پێغەمبەر (دروودە خواوە لەسەربە) فەرمووی: هەرچی دەگری بۆ تۆ بیخۆ. (تیرمیذی) دیسان عەدی فەرمووی: گۆتم: ئەو پێغەمبەری خودا! من سەگی فێرە راوم هەیە کە دەیانکەمە نەچیر دەیگرن بۆمن، وە لەکاتی بەره‌للا کردنیشیان ناوی خودا دەهینم. فەرمووی: کاتی سەگی فێرە راوی خۆت بەره‌للا کردە گیانی نەچیر و ناوی خودات ئی هینا ئیتەر لە گوشتی نەچیرە کە بخۆ، ئەگەر بیشی کوژی هەر لێی بخۆ، ئەم نوسخەیهی و لەبەر دەستی مندا لەم دوو حەدێشە عەدی تیکەل و پیکەل کراون، بەلام من بەپێی کفایە کە راستم کردووە، فەرموودە دوو دەم: شە یخان و ئەبو داوود و تیرمیذی و نەسائی گیراویانەتەووە برۆانە تاج/ ٤ ل - ٢٢ - وەرگێڕی کەواتە: بەره‌للا کردنی درێندەو بالتەدە راوکه‌ره‌کان بۆ سەر نەچیر، ئەگەر زاماری بکەن یا بیگرن و بیکوژن بری سەر برپینی دەکەوێ، خاوەنەکە ی فریای سەر برپینیشی نەکەوێ هەر دروستە گوشتی ئەو نیچیرە بخوا، زامە کەیش لەهەر کوێی بکا یە کسانە.

مەرجی مەشق پیکردنیان:

ئەو هیە: کە ئەو نەندە مەشقی کردبێ لە قەسە خاوەنەکە ی دەر نەچێ و بە قەسە بکا، ئەگەر کردیە نەچیرە کە برۆا بۆی، ئەگەر تێی

خوری که نه چی بو هستی و بگه پټه وه، وه که نه چیرمکه ی گرت هیچی نی نه خوا، وه نه م حاله نه و منده چهند باره بیټه وه که مروف لهو باومردابی که هرگیز له فرمانی خاومنه که ی دمرنه چی. جا نه گهر راوچییه که به زیندووی پیا گه یشت نه بی سهری بری، نه گینا گرتنه که ی له جی سهر برینه که یه تی و خواردنی دروسته، به لام نه گهر یه کن له مهرانه فهوتان به بی سهر برین دروست نیه لی بخوری.

نامیری سهر برین:

سهر برین دروسته به گشت شتیکی تیژ، که شت بری، خوی له ناسن بی وه ک کیردو چه قوو شمشیرو رم، یا له قورقوشم بی، یا له مس بی، یا له زیری، یا له شووشه، ته نیا به م س شته نابی: ددان و نینوک و نیسقان، نیتر نه م س شته لکاوبن به له شه وه یا جیابن و به له شه وه نه مابن چوون یه که. سهر به لگه ی نه مه فهرمووده که ی رافیعی کوری خه دیجه که له باسی پیش نه م باسه دا رابورد که سهرمتا که ی ناوا ده ست پی ده کا: گوتم: نه ی پیغه مبه ری خودا! نیمه سبه یین به دوزمن ده گه یین.. تاد.

نه یی کردن له سهر برین به نینوک و نیسک و ددان له سهر قسه ی عیززی کوری عه بدوسه لام ته عه ببودییه، نیبنو رهغه ییش ده فهرموی:

حیکمه ته که ی نه وه یه که مردنی گیانله بهر به پارچه یی له خو ی نه بی به هو ی رهوا بوونی مردنی^(۱).

مهرجه گانی سه رپر:

نه وه یه موسولمان بی، یا خاوهن نامه بی، واته: کیتابی بی، وهک جووله که و گا ور. سه ر به لگه ی نه مه نه م نایه ته یه: {إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ} سه بارهت به خاوهن نامه یش نه م نایه ته ی تره: {وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ - سورة المائدة - ۵/۵} (واته: وه خوارده مه نی نه و ناموسولمانانه که کاتی خو ی نامه ی خوداییان بی دراوه ه لاله بو نیوه). دیاره که گوشتی سه ر بر اویشیان بهر وشه ی خوارده مه نی ده که و ی. به لام ده بی نه و خوارده مه نی یه یان له دینی خو مانا ه لال بی، وهک نان و ناو و گوشتی مه رو بز و شتی تری و ا، دنا حه رامه وهک مه ی و خو ی و مردار و گوشتی سه گو به راز.

سه ر بر اوی غه یری خاوهن نامه کان حه رامه، چونکه حه زرهت (درویه خواه له سه رو ی) ده فهرمو ی: ریک وهک خاوهن نامه کان حیساب بو ناگر بهرست بکه ن و چ رهفتار و مامه لیه ی له گه ل نامه دار (کیتابی) یه کان

^(۱) کوردیش به سروشتی پاکی خو یان ههستیان بهم حیکمه ته کردوه، بزیه پیشینان له زه می خز خوریدا فهرمو یانه: گوتیان دار بهروو شتی داهاتروه دت بریتوه، گوتی: کلکمی له خوم نه بی ناتوانی. به راستی نه مپو گه لی کورد وهک داری قهراخی لی هاتوه، تهوری کلک کوردی لی پهیدا بروه بهناری خیزیوه ها کا گشتی کرد به خه لوز. - وه رگپر -

دهكهن، ههمان رمفتاریش لهگهڵ نهواندا بکهن، تهنیا نهم دوو خالهی ئی
 دهرچی: گوشتی سهربراوی دهستی ناگر په‌رست مه‌خۆن، ژنیشیان ئی
 ماره مه‌که‌ن. بته‌رست خاوه‌نی نامه‌نین، هه‌روا ناگر په‌رستیش،
 گهرچی ناگر په‌رست گومانی نه‌وه‌یان ئی ده‌کرئ که له بنه‌رته‌دا نامه‌دار
 بووبن، سه‌ر براوی دهستی پاشگه‌ز (مورته‌دد) یش ناخوړئ چونکه‌ حالی
 نهم به‌دتره له حالی ناگر په‌رست و بته‌رست.

له موسولمانانا دروسته منائی فامیدهو کوپرو ژن بابینوژیش بی،
 گیانه‌به‌ر سه‌ر بپرن، به‌لگه‌ی دروستبوونی سه‌ر بپینی ژن نهم
 فه‌رمووده‌ی بوخارییه: رۆژئ که‌نیزه‌کیکی که‌عی کوری مالیک له
 (سه‌لح) ران ده‌له‌وه‌پینی، مه‌پئ له پانه‌که ده‌نه‌نگیورئ، که‌چه‌که‌یش فریای
 ده‌که‌ه‌وئ و به به‌ردیکی تیژ سه‌ری ده‌پئ، که نه‌مه‌یان له پیغه‌مبه‌ر
 (مرووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌): پرسى، فه‌رمووی: بیخۆن.

سه‌رپینی به‌چه‌ی ناوسک:

سه‌رپینی دایک بریتییی سه‌ر بپینی به‌چه‌ی ناو سکیشی
 ده‌که‌ه‌وئ، به‌مه‌رجئ به‌ مردوویی له‌ناوسکی ده‌ری به‌ینن، یا نیمچه
 گیانیکی تیا مابئ، پاش توژئ به‌مرئ، ئیتر خواردنی دروسته به‌بی
 سه‌رپینیش، به‌پیی فه‌رمووده‌که‌ی (مرووده‌ خوا له‌سه‌ربه‌): سه‌رپینی
 گیانداری ناوس بریتییی سه‌رپینی به‌چه‌که‌ی ناو سکیشی ده‌که‌ه‌وئ
 (نیمامی نه‌حمه‌د). نه‌بو سه‌عید (ره‌زه‌ خوا له‌په‌): ده‌فه‌رم‌وئ: گوتمان نه‌ی
 پیغه‌مبه‌ری خودا! رئ ده‌که‌ه‌وئ که وشتری می‌نگه‌و مانگاو مه‌رو بزنی
 ناوس سه‌رده‌پین به‌چه‌که‌یان له‌ناوسکدایه، نایا نه‌و به‌چه‌کانه‌ فری

خودا ئەمانەى کردووہ بە مایەى کەرەستەى ناو مال ھەتا کاتى مردن! ديسان لەبەر ئەوەىش ئەم شتانە بى گيانن، لەبەر ئەوە بى ھەست ھەست بە ئىش و نازار ناکەن لەکاتى بپىندا، ھەر لەبەر ئەمەيە کە ھەندى زانا دەفەرموى: ھەتا مووى گيانلەبەرئىکىش کە گوشتى نەخۆرى پاکەو پيس نىە.

بەلام بەپىي راي ھەرمایشتى ساغ شاخ و سەم و نینۆک و ددان و ئىسقان ئەگەر بە زیندوویى لە گيانلەبەرەکە جیا ببەنەو پيس، چونکە ئەمانە زۆر تر لە ئەندامى سەربەخۆ دەچن، چونکە ئەمانە گيانيان تيايە، ھەست بەشت دەکەن، ھەست بە ئىش دەکەن، ھەست و ھەست بە ئىشکردن نیشانەى ژيانە، کەواتە ئەگەر بپرۆین دەمرن و بەھوى مردنەو پيس دەبن و حوکمى مرداريان ھەيە. ئەم ئايەتەيش بەلگەى ئەوەيە کە ئىسقان ژيانى تيادايە: {مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ - سورة يس - ۷۸/۳۶} دەلى: ئىسقانى رزىوى ھەزاران سائە بەکى زیندوو دەکەیتەو؟ ئەى خۆشەويست! پىي بفرموو: ئەو کەسە زیندووى دەکاتەو کە يەکەمجار لە نەبوون دروستى کردووہ).

۳۶۲) باسى خواردەمەنى (أحكام الاطعمة)

پروانە: تەجريدى بوخارى بەرگى/ ۵ ل - ۷۷ ز: ۷۳.

خواردەمەنى بە عەرەبى پىي دەگوترى طەعام، طەعاميش بە مەعنا مەطعوومە، وەك چۆن شەراب بە مەعنا مەشرووبە، كۆى طەعام ئەطعيمەيە، بۆيە لە ئەصلەكەدا وشەى (اطعمه) كراوہ بە عینوان بۆ ئەم باسە.

سەر بەلگەى ھەللاۋونى خواردەمەنىيەكان ئەم ئايەتە پېرۋەزىيە:
 {قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ
 يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ - سورة الأنعام -
 ۱۴۵/۶} واتە: جا تۆنەى پېغەمبەرى خۆشەويست! بۇ بەرپەرچى
 گومان بېرى شوبھەى خەلك جاپ بدمو بفرموو: من لەو نامەى خودادا
 كە بە سىرووش دى بۇ من خۇراكى نابىنم ھەم بى لەسەر خۇراك
 خۇرئ مەگەر يەكى بى لەم شتە قەدەغەو ھەرامانە: مرداربى، يا
 خويىنى رزاو بى، يا گوشتى بەراز بى. لەگەل ئەم ئايەتەى تردا: {وَيَحِلُّ
 لَهُمُ الطَّيِّبَاتُ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثُ - سورة الأعراف -
 ۱۵۷/۷} واتە: نىشانەىكى ترى ئەو پېشەوا نازدارە كە خوا پېداوان
 پەپرەوى دەكەن ئەو ھەى كە ھەر خواردنەو ھەو خواردەمەنىيەك
 سىروشتو تەبىعەتى مەرۋفى ميانەرەو بە پاك و باشى بزائى ھەللاى دەكا
 بۆيان، وە ھەرچى خواردنەو ھەو خواردەمەنىيەكىش سىروشتى پاكى
 مەرۋفى ميانەرەو بە پېس و چەپەلى بزائى ھەرامى دەكا لە سەريان).

لە راستىدا يەكى لە مەبەستەھەرە كىرگەكانى ئايىن، زانىن و
 فېربوونى بېيارەكان (ئەھكام) ى خواردەمەنىيەكانە. چونكە گەران بە
 شوپىن رزق و رۇزى ھەللاى خود ھەرزە، واتە: ھەرزى ھەينە، پېويستە
 لەسەر ئەركدار (موكللەف) ھەولئ بۇ بدا، ھەتا ھەللاخۇربى، چونكە
 ھەپشەى سەخت ھەيە لەسەر خواردنى شتى ھەرام، چونكە لە
 ھەرموودەدا دەفەرموئ: ھەر گوشتى بە ھەرام پەرومردە بى خۇراكى
 ئاگرى دۆزەخە. تەنانت ئەگەر ھەرام پەردى سەندو تېكەلى گشت

شتى بوو، وه نانى حەلّال زۆر بە گران دەست دەكەوت، ئەو دەبى
بەپىي پىداويست لىي بخوا، نابى زىادە خۆرى بكا.

وہك مەشھوورە: كەمخۆرۇ پاڭخۆر، كەواتە: وا سوننەتە لە
خواردنى حەلّالشا زىادە مەسرف نەكرى و موسولمان بە نان و ئاوىكى
سادەى ئاسايى قنىيات بكا، بەلام لەبەر رەزىلى خىزانى خوى
نەچەوسىيىتەو، چونكە يەككى لە رەفتارە بەرزەكانى پىشىنانە
باشەكانمان ئەو بوو سك پەرورنەبوون و سەريان نەگردۆتە خواردن و
خواردنەو، بەلام ميوانە پەرورمى سوننەتە لەبەر ئەو نەگەر
سفرەيشى بۇ بىرازىتەو جىگەى خۆيەتى، ھەرۇھا نەگەر ساخ بۇ رەزى
خودا ھەرچەندە خزمەتى منال و خىزانى خوى بكا و نان و ئاوو جل و
بەرگى باش و خۆش و حەلّاليان بۇ ھەراھەم بەيىن و تىرو تەسەليان بكا
پەسەندەو خوا پىي خۆشە، بە مەرچى مەبەستى خۆشگوزەرانى ئەوان
بى تا ھەست بە ھاوسەركەمى نەكەن، نەك بۇ شانازى و چاولىكەرى!

ئەوئەندە ھەيە نابى جلەو بۇ ئارموزووەكانى نەفس شل بكرى،
و مكوو ئازەل ھەر چاوى لە خەوو خواردن و رابواردن بى، چونكە زاناكان
لەم لايەنەو راجىيائى و بۇچوونى جيا جىيائە ھەيە لەسەر ئەم شىوئە:
يەكەم: دىفەرموون نەفس قەدەغە دەكرى لە رابواردنى رەھائى
رەوا، چونكە سەردەكيشى بۇ بوغرا بوون!

دووەم: دىفەرموون ئارموزووەكانى نەفس جىبەجى دەكرى، ھەتا
گورج و گۆل بىي و ھەستى گيانپەرورمى تىادا بىزىتەو بەرەبەرە ھەست
بە چاكەكانى خودا بە سەريەو بكا.

سییه: دهه رمون: مامناوه ندییتی و میانه کاری باش و په سهنده، چونکه نه گهر هه موو خوشییه کی ئی قه دهغه بکه ی تووشی که وودنی دهبی، نه گهر به ته وایش بهری بۆ به ره لالا بکری زالا دهبی. سوننه ته دهسته گان زۆربین له کاتی نان خواردندا، له سه ره تاوه ناوی خودا یاد بکری، له پاشیه وه سوپاس و ستایش بکری.

۳۶۳) خوارده مه نی چه لال و خوارده مه نی حه رام:

گشت خوارده مه نییه کی پاکی باش چه لاله، که بریتییه له وهی که سوودی هه بی له خواردن و له خواردنه وه، وه هه موو خوارده مه نییه کی پیس چه رامه، که بریتییه له گشت خواردن و خواردنه وهی که زیانبه خش بن. مه به ست له (پاکی باش) نه وهیه که ته بیعت بیبات و نه فس چه زی ئی بکات، مه به ست له (پیسیش) نه وهیه که قیزه ون بی و دل پیی هه لشیوئ و سروشتی پاک نه یه وئ، وه کوو دهر که وت خودا پاکیی کردووه به مهرجی چه لال بوون، پیسیشی کردووه به مهرجی چه رام بوون، دهی به هوئی ژیری و هوئی ساغه وه دهرانین که مه به ست له پاک نه وه نیه که هه موو که سئ به پاکی بزانی، یا مه به ست له پیس نه وه نیه که هه موو که سئ به پیسی بزانی، چونکه شتی وا سته مه، رهفتار و سروشتی خه لک جیا جیان، نه وهی مامه پیی خوشه کاکه پیی ناخوشه، له بهر نه وه دیاره که مه به ست خواست و ئاره زووی هه ندیکیانه، جا له بهر نه وهی قورئان به زمانی عه رب دابه زیوه وه له سه ره تاوه رووی قسه ی له

عەرمب بووۋو زۆرتى گوفتوگۇكان ناراستەى عەرمب گراۋە، لەبەر ئەم ھۆيانە عەرمب لەم لايەنەۋە بۇ بېياردان لەسەر پاكى و پىسى شت لە پىشتىن، لە لايەكى تىشەۋە سەورشت و رەفتارى عەرمبەكانىش ھەموۋىەك نىن، بەلگەو جىاجىان، لەبەر ئەۋە زۆر ئەستەمە كە راي ھەموۋىان لەم بارەيەۋە لەسەر يەك شت يەك بگرئ، لەبەر ئەمە بېيار دەدەين كە دەگەر و بايەخ بە عەرمبى سەردەمى ھەزەرت خۆيەتى (دروۋە خوا لەسەرە) ئەمەيش قازى حوسىن وا دەفەرمۇئ!

ياساى سەرەكى بۇ ئەمە ئەم دەستوورەيە كە دەلى: ھەر گيانلەبەرئ عەرمب بە پاكى بزائى ھەلەلە مەگەر شەرخ بە ھەامى دابىئ.

جا كە ئەمەت زانى بىھرموۋ پوختەيئ لە خۇراكى پاك و پىس باس بىكەين، بزائە كە خۇراكى پاك و ھەلەل ھەر زۆر زۆرە، ۋە جۆرەكانى فرەيە، مالى و كىۋىلەى ھەيە، وشىرو رەشە ۋلاخ و مەرو بزن لە جۆرى مالىن، ئەم چۈارە بە يەكگرتن ھەلەلەن، لە پىش يەكگرتندا ئەم ئايەتە بەلگەى ھەلەلەبۈونيانە: {أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ - سورة المائدة - ۱/۵} (ۋاتە: خۇدا ھەلەلە كىردوۋە بۇ ئىۋە خۋاردنى گۆشتى ئەو گيانلەبەرەنەى كە لە چەشنى ئازەلەن) ھەروا ئەم ئايەتەى تىش: {وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ - سورة النحل - ۵/۱۶} (ۋاتە: ۋە خۋاى گەۋرە ئازەلەى بۇ ئىۋە دروست كىردوۋە، سوۋدى زۇريان تىيادايە بۇتان، لە خورى و موو و كۆلك و كەۋلەكانيان جل و بەرگ و پىخەف و رايەخىان لى دروست دەكەن، كە

دەبن بەهۆی بەرگری لە سەرماو گەرما، وە گەلێ سوودی تریشیان هەیە،
کە یەکێ لەوانە ئەومێه لە گۆشتەکهیان دەخۆن).

ئەسپ و ماینیش گۆشتیان دەخوڕی، چونکە جابیر {ڕەزاه خواە لێبە} دافەرموی: رۆژی غەزای خەیبەر پێغەمبەر {دەروودە خواە لەسەربە} جلەوگیری کرد لە خواردنی گۆشتی کەری مائی، وە رێگەی خواردنی گۆشتی ماین و ئەسپی دا. (ش/ د/ ت/ ن).

لە چار پیتی کێویش گۆشتی گا کێوی دەخوڕی، گامیشیش بەر جوۆری گا و رەشە و لاخ دەکەوئ و لە بەشی گیانلەبەرە پاک و باش و حەلālەکانە، هەروا گۆشتی بز و مەپی کێوی دەخوڕی، چ بز و مەپن چ سابڕین و بەران بن، گۆشتی کەرە کێویش دەخوڕی، چونکە پێغەمبەر خۆی لێی خواردوو، خۆی مائی بووبی، یا هەر کێوی بی، کەری مائی کێویش ببی هەر گۆشتی نادروستە، ناسک و کەمتیارو رێوی و کەرویشک و رزق {یەربووع} و ژیشک و ئیبنو عیرس^(١) حەلālن چونکە پاکن، گۆشتی بزەمژەیش دەخوڕی، چونکە خالیدی کۆری وەلید دافەرموی: گۆتم: ئەی پێغەمبەری خودا! ئایا بزەمژە حەرما؟ فەرمووی نە، حەرما نیە،

^(١) مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی بیارە - نوقمە دەمەتە خودا بە! - لە دوو رشتەدا دافەرموی: ئیبنو عیرس: لە چەقەل کۆتر، بە لەش درێژەر، گۆی کورت و سەرخر. مامۆستا سەی عەلای سەجادی {دەمەتە خواە لێبە} دافەرموی: مشکێ خورمايە، بەلام لە موغجیدا وێنە نەمس لە مشکێ خورما دەکا، کە مەردۆخ بە مشکە خۆرە تەرجەمەیی کردوو. پێوانە فەرەنگی خال و هەنبانە بۆرینە.

بهلام له ولاتی نیمه نیه له بهر نهوه دهبینم دلم نایبات، خالید
 ههرمووی: جا من بزمنزه کهم راکیشته بو لای خووم و له بهر چاوی
 پیغه مبهه (درووه خواه له سه ربه) دهستم کرد به خواردنی (ش/ د/ ت/ ن -
 تاج/ ۴ ل - ۵).

شتی پیس:

حه رامیش دیسان زۆرن، وهك مارو دووپشك و قولانچه به هه موو
 جوړه گانیانه وه وهك هه رچی ورده جانه و مری زهوییه له جهشنی گه نه و
 کړنو و نه سپی و رشك و په پووله و میرووله و گل خورکه و کرم و ته ته له
 میران و زهرده واله و هه نگ و وینه ی نه مانه. چونکه پیسن خودای
 گه وره یش دمفه رموی: {وَيَحْرَمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثُ}

۳۶۴) بریاری نهوه ی که لبه ی هه بی یا چنگ و چرنووکی تیژی هه بی:

هه رچی دانقولاپی بی و که لبه ی هه بی و هیزی تیك شکاندنی
 نه چیری هه بی خواردنی نادروسته و گوشتی حه رامه وهك شیرو پله نگ و
 گورگ و ورج و مهیموون و فیل و تیمساح (نه ههنگی و شکانی) و وشر گا
 په لنگ (زرافه) و چهقل، چونکه نه بو نه عله به (ره زاه خواه لینه)
 دمفه رموی: پیغه مبهه (درووه خواه له سه ربه) هه ر درنده یی که لبه ی هه بی،
 خواردنی گوشته که یی قه دهغه کردووه (ش/ د/ ت/ ن - تاج/ ۴ ل - ۱۴)
 له بهر نهوه یش (وهك نیما می شافیعی) (دعممت و ره زاه خواه لینه) دمفه رموی:

نهم جوړه درندانه همیشہ به کهلبه‌ی خوږان راوی گورو نه‌چیر ده‌کهن، هیچ درندمی تر نه‌وان راو ناکا. زانایش هه‌یه ده‌لی: زمرافه‌و چه‌قل و فیل و تیمساح چه‌لالن.

گوشتی سه‌گ ناخوری چونکه نه‌ویش له درنده پیسه‌گانه به‌رازیش به‌پی نایه‌ت هم پیسه‌و هم حرامه، به‌لام له پشيله‌دا راجیایی هه‌یه، فه‌رمووده‌ی ساغ نه‌وه‌یه که حرامه، چونکه به‌هو‌ی کهلبه‌ی خو‌یه‌وه هی‌زی تی‌کشکاندن هه‌یه، له هه‌مان کاتا پیس خوری‌شه، له سه‌حیحی موسلیمدا ده‌فه‌رموی: نه‌بو زبیر ده‌فه‌رموی: له باره‌ی به‌های سه‌گو پشيله‌وه پرسیارم له جابیر کرد، فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربن) هه‌ره‌شه‌ی له شتی وا کردووه، وه ده‌یفه‌رموو (درووده‌خواه له‌سه‌ربن) له راستیدا هه‌رکاتی خودای گه‌وره شتی حرام بکا به‌هاکه‌یشی حرام ده‌کا. له گی‌رانه‌وه‌یه‌کا ده‌فه‌رموی: جابیر (ره‌زاه‌خواه لیب‌ن) ده‌فه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربن) هم خواردنی گوشتی پشيله‌ی قه‌دمغه کردووه هم خواردنی به‌هایشی (م/د/ت/ن - موسلیم و نه‌بو داوودو تیرمیزی و نه‌سانی، بروانه تاج/ ۴ ل ۱۶، هه‌ر ناماژمی بو تاج و ریاض الصالحین، بو لاپه‌ره به (ل) بکری، بو و مرگه‌راوه کوردییه‌که‌یانسه، نه‌گه‌ر به (ص) کرا بو نه‌صله عه‌ره‌بییه‌که‌یانسه - و مرگین).

سمۆر^(۱) و سمۆرو فەنەك و (فاقم) لەسەر قسەى فەرمایشتى ساغ
 حەلألن، دەقى شافیعی لەسەر حەلأل بوونیان ھەیە. ھەر بۆلەندەییى
 چنگى تیزو نینۆكى قولاپى و دمنووكى لارى ھەبى و راوى پەلەوورو
 نەچىر بكا، وەك ھەلۆو سىساركەو بازو شەھىن و كۆلارە، ئەمانەش
 بەھەر رەگى بن بەھەموو چەشن و جۆرەكانیانەووە حەرامن و گوشتیان
 ناخورى. چونكە ئیبنو عەبباس (وژاە نوایان لیبە) دەفەرموى: ھەر
 دپندەییى كە كەلەبەى ھەبى، یا ھەر بۆلەندەییى كە چنگ و چرنووكى ھەبى
 پێغەمبەر (مروودە نوادە لەسەر بێ) خواردنى

گوشتەكەییى قەدەغە كردووە. (م / د) ھەروا ھەر شتى پىس خۆر
 بى و پىسایى و مردار و شتى وا بخوات گوشتەكەى نادروستە، واتە:
 حەرامە، وەك قەلەبازەلەو قەلەپرەشە، كە لە قەلەبازەلە گەورەترە،
 چونكە ئەم دوانەش بە پىس حلیبن.

(۱) مامۆستا مەلا عبدولكەرىم لە دوو رشتەدا دەفەرموى: سمۆر: كزتر لە
 چەقەل، سمۆرە نیە. مامۆستای مەردۆخیش دەفەرموى: سمۆر: سمۆرە، وێنەى
 (السمور: سمۆر) لە فەرھەنگى مەردۆخا دەق لە وێنەى (السمور) دەچى لە
 (المنجد) دا. بۆ (فەنەك) یش مەردۆخ دەفەرموى: جانورى است ازجنس روباه أما
 كوچكتر، وأن غير ذلك است: واتە: جانمەرەكە لە تیرەى رێوییە، بەلام بچكۆلەترە،
 بەلام دەلەك نیە. بۆ عەرەبیەكەیشى ھەر (فەك) ی نووسیوە. بڕوانە (المنجد) دەبینى
 پیتاسەى (فەنەك) لە مۆنجیدو لە فەرھەنگى مەردۆخدا زۆر لەیەك نزیكن. بەھۆى
 تەرجەمەى بى سەر بەرەو ھەزاران ھەلە لە ھەموو بابەتێ پەیدا بوون. خودا پەننامان
 بدا لە شتى وا.

بزانە:

كە ھەر شتئ پېسخۆر بئ خواردنى گۆشتەكەي ناباشە واتە:
مەكرووھە، نيتەر خوای مەرۋ گاو گۆتال بئ، يا مريشك و مراوى بئ
يەكسانە، گيانلەبەرى پېسخۆر ئەوھيە زووربەي خواردنى پېسايى بئ،
چونكە ئينو عومەر (رەزادە خويار لېبە) دەفەر موى: پېغەمبەر (مروودە خواد
لەسەربە) خواردنى گۆشت و شيرى گيانلەبەرى پېسخۆرى قەدەغە كردووه،
لە گيپرانە و ھەيەكا: پېغەمبەر (مروودە خواد لەسەربە) قەدەغەي كردووه كە سواری
و شترى پېسخۆر بېن، يا گۆشت و شيرى بخۆن. (د/ت/ن - س/ح/تاج -
۴ ل ۱۴).

بەلام كاتئ دادەنرئ بە ناباش كە بۆگەنى لېپەيدا بئ، وەك ئەو
ئارمقى بۆنى پېسايى لېبئ، يا گۆشتەكەي تامى بۆگەن بئ، ھەر
گيانلەبەرى وابئ بە پېسخۆر حليبە، دەنا نا. بەپيئ ئەوھى كە ئەوھى
لە ئەصلى رەوضەدا ساخى كردۆتەو، بەلام بەپيئ ئەوھى وا لە
(التحرير) دا بايەخ بە زۆرى ئالفە، ئەگەر زوربەي ئالفەكەي پيس بوو
ئەو پېسخۆرەو خواردنى گۆشت و شيرەكەي ناباشە، دەنا پېسخۆر نيەو
خواردنى گۆشت و شيرى و سواربوونى ناباش و مەكرووھە نيە. ئەم
نەھيەيش بۆ تەنزيھە بۆ تەحريم نيە، چونكە خواردنى پيسى بەس
كار لە گۆپيئى بۆن و تامى گۆشتەكەي دەكا، زاتەكەي ناگۆپئ، دەي شتى
وايش ھەر ناباشى (كەراھەت) دەخوای و بەس.

٣٦٥) کهى دروسته که مردار بخورى؟

قورئانى پيروز به دهق دمه رموي: مردار نادروسته و حه رامي
هه روا به دهق دمه رموي: نه مانه هه موو نادروستن: خويني رزاو،
گوشتي به راز، هه سهرپروي ناوي غهيري خوداي لي بهيئري، يا هه
شتي به هه شيوه يي مردار ببيته ووه به چه قودا نه گاو به پي شير
هه لال نه بي و هه لال نه کرابي، وهك خنکاو، وهك به ليدان مردوو، وهك
به روه موبوي مردار، وهك له شه ر شوقا کوژراو، که فرياي سهربرپيني
نه که مون، وهك درنده خواردوو، نه م برپاره بو کاتي فهره حي و حالي
ناساييه، به لام له کاتي ناچاريدا له بهر ناچاري، نومنده ي که مروف له
مردن رزگار بکاو بهري دلي بگري خواردن له مردار دروسته، چونکه
به بي نه وه ژياني ناچاريزي، خوداي گه وره دمه رموي: { فَمَنْ اضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ - سورة البقرة - ١٧٣/٢ } واته:
دهي هه که سي ناچار بوو بو خواردني مردارو خوين و گوشتي به رازو
سهربرپروي که له کاتي سهرپينه که پيداناي غهيري خوداي لي هيئرابي،
نه وه هيچ تاواني له سهر نيه له خواردني نه وانهدا، به مهرجي
ده سدريزي له مافي ناچار يکي تري وهك خوي نه گاو زياده خوري نه گاو
لهو نه ندازه يه تينه پهري که پيوسته بو پاراستني ژيان و گياني).
که واته: به هيچ جوړي نابي زياد خوري بکا، هه تا تيږ خواردني ته واپش
زور باش نيه و راجيايي دوورو دريژ له بارمي وه هه يه، له کتيب
که وره گاندا به دوورو دريژي باس کراوه.

۳۶۶) مردووی ماسی و کولله:

گیانله بهر سئ بهشی ههیه :

بهشی یه کهم: گوشتی ناخوړئ، ئەمه مرداری و سهربرای و یه کسانن و وهك يهك حهرامن.

بهشی دووهم: گوشتی دهخوړئ، ئەمه به مهرجن گوشتی دهخوړئ که بهپئی شهرع سهربرا بئ، یا هه لال کرابی، وهك له پیشه وه رابورد، مردار موه بووی ئەم باشه حهرامه.

بهشی سییههم: گوشتی دخوړئ و سهربرینی له سهر نیه، واته: مرداریشی هه لاله، وهك ماسی و کولله، به گشت جوړه کانیانه وه، بهپئی ئەم فهرمووده یه ئیبنو عومەر (رهزاه خوا یاز لیبه): دهفهرموئ: پیغه مبههر (مرووده خواه له سهر به): دوو مردار و دوو خوینمان بۆ هه لال کران، مردار مگان بریتین له ماسی و له کولله، دوو خوینه کانیش بریتین له جهرگو له سبل. (ئیبنو ماجه و حاکم گیراویانه ته وه، رشته ی ئیبنو ماجه لاوازه، حاکم له موسته درهکا به فهرمووده یه کی دروستی داناوه). ئەبو هورمیریش (رهزاه خواه لیبه): دهفهرموئ: پیاوئ له پیغه مبههری پرسى: ئەه پیغه مبههری خودا! ئیمه کاتئ سواری کهشتی دهبین له دمیرادا کهمئ ناوی شیرین هه ل دهگرین، ئەگەر دهسنوئزی پئ بگرین بهشی خواردنه و همان ناکاو توونیمان دهبئ، جا نایا به ناوی دمیرا دهسنوئز بگرین یانا؟ فهرمووی (مرووده خواه له سهر به): به لئ دهسنوئزی پئ بگرن، چونکه دمیرا هه م پاکه و هه م پاکه وه کهریشه، وه مردار موه بووشی

هه لاله و گیانله بهری ئاوی کاتی دهری ههتا نهگهنی خواردنی دروسته.
(د/ت/ن - س/ص - تاج/ ۱ ل - ۱۰۲).

بزانه:

هه گیانله بهری که ههر له ئاوا بزی وهکوو ماسی وایه، گوشتی
هه لاله و سهربپینی ئاوی، مهگهر گهوره بی و بهزه حمهت گیانی دهرچی،
نهوه سوننه ته بو رزگار کردنی له ئیش و ئازاری پهله قازدی مهرگ
سهربپرری، خوی نهو گیانله بهره ئاوییه له سهر شیوهی ماسی بی یانا،
ماسیش به ههموو جوړه کانیه وه هه لاله، له بهر هوئی ئاشکرا بهری وهک
پیاکی شان و لیدانی راوکه، یا له بهر هوئی ئاسایی بهری، یا له بهر ههر
هوئی بهری هه لاله و گوشتی دهخوری. به پینی ئایهتی: { أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ
الْبَحْرِ - سورة المائدة - ۹۶/۵ } (واته: نهی موسو لمانه کان هه لاله
کراوه بو ئیوه نه چیری دهریا). وه به پینی فهرمووده گهی نه بو
هوره پیرهیش که له کوئیایی بهشی سییه می گیانله بهره گانا رابورد.
شافیعی (ره ممت و ره زاه خواه گهوره و لینه) به دهق دهفه رموی: مشکی ئاوی و
به رازی ئاوی دهخوری، له بهر نه وهیش به گشت گیانداریکی ئاوی
دهگو ترئ ماسی و ئاوی ماسی بو به کار دهیئرئ. نه وهنده ههیه
تیمساحی لی چهرت دهگری، چونکه به که لبه نه چیرتیک دهسکینی،
بو ق و قرزانگو کیسه ئیش له سهر رای فهرمایشتی سهنگین (راجح)
ههرامن چونکه پيسن.

۳۶۷) باسی قوربانی:

بپروانه: ته جریدی بوخاری بهرگی/ ۵ ل - ۱۳۵ ز: ۷۶ + ل - ۱۰۰ ز:
۷۴ نامه‌ی جهوتم.

قوربانی له شهرعا بریتیه له سهربرینی ناژهل له رۆژی جهژن و
سئ رۆژه‌ی پاش جهژندا که ناودارن به (ایام التشریق) به نیازی
نزیکبوونهوه له رمزای خودای مه‌زن، به عهره‌بی پیی ده‌گوترئ
(اضحیه) و (ضحیه). له‌پیش یه‌کگرتندا سهربه‌لگه له باره‌یه‌وه نهم
فه‌رمایشته‌ی زاتی مه‌زنه: {فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ - سورة الكوثر-
۲/۱۰۸} واته: ئنجا نوێژ بکه بۆ په‌رومردگارت وه قوربانی بۆ سهر بپه‌ر
وه نهم فه‌رمایشته‌ی تریه‌تی: {وَالْبُذْنُ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ
- سورة الحج - ۳۶/۲۲} واته: ئیمه سهربرینی و شتری پینج سال
ته‌واکردووی پی له‌شه‌ش سال ناومان گیراوه به دروشم و نیشانه‌ی
ئیسلامه‌تی بۆ ئیوه‌و کردوومانه به‌و په‌رستشانه که خودای گه‌وره
دایمه‌زاندوون و کردوونی به نادابی جه‌ج).

قوربانی له مه‌ذه‌بی ئیمه‌دا سوننه‌ته‌و سوننه‌تیکی دامه‌زراوی
گه‌ل گه‌وره‌یه، دروشمیکی ناوداری له‌بهر چاوه له دروشمه گه‌وره‌کانی
ئیسلام، پێویسته که پارێزگاریی بکری و بره‌وی پی بدری، چونکه مایه‌ی
پاداشی زۆر باشه ئه‌وه‌بوو یارانی پێغه‌مبه‌ر (درووه‌خواه گه‌وره‌له‌سه‌ر پێغه‌مبه‌رو
مه‌زه‌خواه یاره‌له‌عهرزی خو‌شه‌ویستیانکرد: قوربان! قوربانی چیه؟
فه‌رمووی: (درووه‌خواه له‌سه‌ربه‌): سوننه‌ت و نه‌ریتی ئیبراهیمی باب‌ه
گه‌وره‌تانه: گوتیان: بۆ ئیمه چی تیا‌دایه؟ فه‌رمووی: له باتی گشت

تەلھەموویئ کەوا بەو ئازەلەنەوہ کہ دەیانکەن بە قوربانى يەك چاکەى
تەواوتان بۇ ھەيە. پېشەوا مالیک (دەزەخوۋە لېئە) فەرموویەتى: قوربانى
واجبە، واتە: فەرزو پېویستە. ئەبو حەنەفەئەش (دەزەخوۋە لېئە) ھەروا
دەفەرموی: بەلام دەفەرموی: لەسەر دەولەمەندى نېشتەجیئ ناو شار
پېویستە.

دەولەمەند ئەو کەسەيە گە خاوەنى ئەندازمىن سامان بى
گەشتبىتتە رادەى زەکات (لە فېقھە عەلەلمەزاھىيىل ئەرەبەدا
دەفەرموی: (ولكن الحنفية قالوا: انها سنة عين مؤكدة لا يعذب
تاركها بالنار ولكن يحرم من شفاعۃ النبي ﷺ} ويعبرون
عن ذلك بالواجب)، واتە: حەنەفەيەکان دەفەرمون: قوربانى خود
سوننەتە (واتە: سوونەتى عەينە، سوننەتە بۇ ھەموو کەسئ بە خودى
خوى بىکا، بە گردنى کەسىكى تر لە کۆل ئەو ناکەوئ) سوننەتتىكى
دامەزراو، ئەگەر کەسئ نەيكا بە نەکردنەکەى گوناھبار نابى، کەواتە
بە ئاگرى دۆزەخ ئازار نادى، بەلام لە بەھرەيەكى زۆر گەورە ناھومىد
دەبى کە تەکاكارى پېغەمبەرى سەرورە (دەروودە سەوۋە خەمەدە لەسەربە)
حەنەفەيەکان بەم جۆرە سوننەتە دەلێن: واجب واتە: پېویستى بە
مەعنا دامەزراو – وەرگىر).

بەلام لافى پېویستبوونى قوربانى بە بەلگەى فەرمووئ
پېغەمبەر (دەروودە خەوۋە لەسەربە) رەد دەکړتەوہ: لە تىرمىزىدا دەفەرموی:
خۆشەويست (دەروودە خەوۋە لەسەربە) فەرمووئ: فەرمان کراو بەمن کە قوربانى
بکەم، قوربانى بۇ ئىوہ سوننەتە. فەرموودەئى تىرىش ھەيە لە مەيش

دمقتر و روونتره، داره قوطنی گپراویته وه دهمرموی: (مرووده خواه لهسه ربنا):
 قوربانیکردن لهسه ر من فهرزه، به لام لهسه ر ئیوه فهرز نیه. له
 سه حیجی موسلیمدا، له فهرمووده یه کا که ئوممو سه له مه (ره زاه خواه لپیج):
 دمیگپرتیه وه: خوشه ویست (مرووده خواه لهسه ربنا) دهمرموی: نه گهر که سی
 دهیه وی قوربانی بکا، که مانگی نویی قوربان هه لاهات ئیتر با نه موو
 له خوی بکاته وه نه ناخونی خوی بکا، تا قوربان بیه که ی دهکات. نه م
 فهرمووده یه لهسه ر نه م شیومیه ده بی به به لگه بو سوننه ت بوونی
 قوربانی: نه وه تا سه رومر (مرووده خواه لهسه ربنا) گردنی قوربانی به ستوو به
 خواست و نارمزوی قوربانیکه ره وه، ده ی شتی فهرزو پیویست نابیه ستری
 به خواست و نارمزوی نه رکدار (موکه للهه ف) وه. نه وه فهرمووده یه ی که
 قسه له پیویست بوونی قوربانی دهکا، له رشته که یدا نه ناس (مه جهوول) ئ
 هیه، گریمان فهرمووده که ساغیش بی دهمپرئ به سه ر سوونه تی
 دامه زراودا، به پیی نه و یاسا دامه زراوه ی که ده ئی: هه رکاتی چهند
 به لگه یی به رواله ت یه کیان نه ده گرت، واباشه به پیی توانا کار به
 هه موویان بکری، که به مه له زاراوه دا ده گوتری: جه مع به یه نه نه دیله
 (بپروانه فیقهی ناسان - الفقه المیسر - بهرگی یه که م لاپه ره (۵۴)
 و مرگپر).

بزانه:

له لای ئیمه ی شافیعی مه زهه ب قوربانی سوننه تی کیفایه یه،
 که واته: نه گهر که سیکی خاوه ن خیزان خوی یا یه کی له خیزانه که ی
 قوربانایی کرد، ئیتر داوا ی قوربانی له وانی تر ناکری، له گه ل

رەچاۋكردنى ئەۋمدا: ئەگەر كەس لەو خېزانە بەۋ سۈننەتە ھەلنەسا، ئەۋە ناپەسەندى (كەراھەت) ى بۇ ھەموويان ھەيە.

بزانن:

كەسى رووى ئى دەنرى كە ئەم سۈننەتە بكا كە موسولمانو رەمسىدەو خاۋەن ھۆش و قامىدەو خاۋەن روشدو ئازادو مالداربى، مالدار ياخود توانا ئەۋمىيە كە ئەو ئازەلى قوربانىيە زىادبى لە خەرجى ژىۋارى خۆى و ئەۋانەى كە ژىۋارىيان لە سەرىيەتى بۇ شەۋو رۆزى جەژن و سى رۆژمەكى پاش جەژن.

۳۶۸) چى بۇ قوربانى دەست دەدا:

لە قوربانىدا چەند شتى مەرجە:

يەگەم: سەربېر، چۆنىتى سەربېرىنى رەۋا لە پېشەۋە رابورد لە ز/۳۶۰.

دوۋەم: سەربېر، باسى سەربېر لە پېشەۋە رابورد لە زنجىرە / ۳۶۰دا.

سېيەم: كاتى قوربانى كەيە؟ ئىستا لەم باسەدا باسى ئەۋە بەروونى دى.

چۈۋارەم: ئەۋ ئازەلانەى بۇ قوربانى دەست دەدەن ئەمانەن: وشىرو رەشەۋلاخ و مەرو بزنن بە ھەموو جۆرمكانىيەۋە، گامىشيش لە زاراۋەى شەرعا بە رەشەۋلاخ دادەنرى، خوداى گەۋرە دەفەرمۇئ: {لَيْشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ

بِهِيْمَةِ الْأَنْعَامِ - سورة الحج - ٢٢/٢٨ { واته: با موسولمانان بَيِّن بۆ لای تۆو بۆ سەردانی خانەى خودا، ھەتا بە چاوى خۆيان ئەو ھەموو سوودو بەھرانە ببينن کەوان لەم کۆڤو کۆبوونەوانەدا، کە لەم چەند رۆژە ديارىکراوانەدا دىمەستەين، بۆ ئەوھيش لەم رۆژە پيرۆزانەدا خۆشيان بەھرمەندبين لە بەھردى جیھانى و ئايىنى) وەك جيبەجیکردنى ھەج و ەمرە، وەك ئەنجامدانى کارى بازارگانى، وەك ديتنى شوينى پيرۆزو شوينى ميژوويى و لات، وە با ناوى خودا بىەن لەو چەند رۆژە ديارىکراوانەدا، بە تايبەت لەکاتى سەربەپنى ئەو نازەلانەدا کە خودای گەورە کردوونى بە رۆژى ھەلال بۆ نيوە. ئەوھتا بەپيى ئەم نايەتە نازەل ديارى کراوە بۆ قوربانى، نازەلش بریتىيە لە وشترو رەشە و لاخ و مەرو بزن، کەواتە گياندارى تر جگە لەم چوارە دەست نادا بۆ قوربانى، يەکگتن لەسەر ئەمە دامەزراوە، کردارى پيغەمبەريش بەلگەيە لەسەر دروستيى ئەم بپيارە، چونکە پيغەمبەر (ەروەدە خوا لەسەر بۆ) ھەر لەم چوار جۆرە شتە قوربانى کردووە، نەبىستراوە لە شتى تر قوربانى کردبە.

۳۶۹) مهرجه‌گانی دامه‌زاندنی قوریانی
نه‌مانه‌ن:

(۱) له مهر شهك يا له شهك به تهمه نتر دهست دمدا بؤ قوربانی،
شهك نهوويه كه سالیکی تهواو کردبؤ و پئی نابیته سالی دوووم، قیل
(گوتراو) ئ دهئ: یاخود بهر له تهواو بوونی سالی ددانه پی شینه کانی

کهوتبئ، گوتراوئ تر دمفه رموئ: نهوهیه بهرگنه کهی ببئ به خوری، بهرگن له سهرپشت قیت و قنجه، خوری شوړو سهره و خواره. گوتراوئ تریش دمفه رموئ: نهوهیه شش مانگی تهواو کردبئ، بهلام فهرمووده یه کهم دروستترینی ئهم فهرموودانه یه.

(۲) له بزڼ چتیرئ که دوو سالی تهواو کردبئ و کهوتبئته سالی سییه مه وه، له سهر فهرمووده ی دروستترین دهست دها بو فوربانی، بویه پش له شهک به سال جیا به چونکه گوشتی چتیر له گوشتی شهک که مته، له بهر نه وه به هوئ زیاده ی ساله وه ههولئ نه وه ددرئ نه وه که می به پرپرکړته وه، گوتراوئ دمفه رموئ: بزڼ سالیکی تهواو کردبئ و پی له سالی دوو م نابئ بو فوربانی دهست دها. چتیر له عهره پیدا ناوی (ثنی) یه، بویه وای پیده گوتیرئ چونکه له و ته مهنه دا ددانه دوینه گانی دمرده چئ، که به عهره بی ناویان (ثنیه) یه^(۱)

(۱) ددان له مرؤ دا ئم چهند جوړه هییه، که له پيشه له ناوهرپاستی ریزی سهره وه و ریزی خواره وه له سهر ئم ریزه دهست پی ده کمن:

۱- نه نایا (ددانه دوینه کان).

۲- ره باعیات (ددانه چوارینه کان).

۳- نه نیاب (که لبه).

۴- ضوا حیک (پیشه خړئ).

۵- نمرحاء (خړئ). ئم پینچ جوړه همر جوړه چوار ددان، دوویان له ریزی سهره ونه و دوویان له ریزی خواره ونه، به راپه ری یه کترین، کوئ همموویان ده کاته بیست ددان، گشت ددانه گانی تریش پیان ده گوتیرئ: نهضراس، واته: کاکيله. گه لی بابته و برپارو زانیاری په یوه نديیان هییه به ناو به جوړی ئم ددانانوه، له بهر نه وه به باشم زانی که

(۳) و شتری قربانی دهبی پینج سالی تهواو کردبی و پی نابیته شه شهوه به عهره بی و شتر لهم ته مه نه دا به نیری دهگوتری (ثنی) به میچکهی دهگوتری (ثنیة) گوتراویشه: دهبی شهشی تهواو کردبی و پی نابیته حهوته وه به لام هه رمووده ی یه کهم دروستره.

(۴) ره شه ولاخیش دهبی دوو سالی تهواو کردبی و پی نابیته سیوه، گوتراویشه: پی نابیته چواره وه.

(نهم جوړه ناژه لانه دهست نه دهن بو قوربانی)

خه سینراو بو قوربانی دهست ددها، چونکه ناژل به خه سان قه له و دهبی و گوشته کهی خو شتر دهبی، هه روا کول و شاخ شکاویش دهست ددها، گهرچی به هو ی شاخ شکاویشه وه خوینی لی بی، چونکه کار له گوشته کهی ناکا، کهواته: وهک چون برینه وهی خوری و مووی ناژل زیانی نیه شاخ شکاویش ناوا زیانی نیه بو قوربانی.

بزانه:

جیایی نیه له ناژه لی قوربانیدا نیربن یا می بی، به مهرچی سالی ره چاوکراو هاتبیته دی. به لی له سه ر رای دامه زراو نی ر بو قوربانی

نهم روونکردنوه یه بنووسم. تکایه بروانه: عمدة القاری شرح صحیح البخاری ج / ۲۱ ص ۲۵۴ لم شویندها هه لمی چاپ زوره، له وه رگه پراوه که دا هه له کام به پی کفایة الاخیاره که راست کرده وه. له هه ندی شوینی دیری دووان په ریوه.

۶- بروانه: مختصر صحیح البخاری / کوردی بهرگی / ۴ ل - ۲۸۳.

- وه رگیتر -

باشتره، چونکه گوشته‌که‌ی خوشتره (کورد گوته‌نی: به‌رخ‌ی نی‌ر بۆ سهربرین - وەرگیر).

وشرئ بۆ چهوت کهس دهست ددها، هه‌روا ره‌شه‌ولاخیش، به‌پئی نه‌و فه‌رمووده‌یه‌ی که جابیر ده‌یگیریت‌ه‌وه ده‌فه‌رموئ: سائی ریکه‌وتنی حوده‌یبیه‌ی که له خزمه‌تی چه‌زرتدا بووین ئیجرامی عه‌مره‌مان به‌ستبوو، به‌لام بت‌په‌رسته‌کان ریکه‌یان نه‌داین که عه‌مره‌که‌مان ته‌واو بکه‌ین، ئیتر ئیجرامه‌که‌مان شکان و به‌م شی‌وه‌یه‌ی فیدیه‌ماندا: به‌ چه‌وت کهس وشرئ یا گایه‌که‌مان سه‌رده‌بری (موسلیم) نه‌بو ئیسحاق ده‌فه‌رموئ: وشر بۆ ده‌ کهس به‌ کاردئ. ئیبنو عه‌بباس (ره‌زا نه‌وا له‌یه): ده‌فه‌رموئ: له‌ سه‌فه‌ریکا، له‌ خزمه‌ت چه‌زرتدا بووین، بوو به‌ چه‌ژنی قوربان، جا چه‌وت کهس چه‌وت کهس له‌ یه‌ک سه‌ر ره‌شه‌ولاخا ده‌بووین به‌ هاوبه‌ش و ده‌مانکرد به‌ قوربانی، وه‌ ده‌ کهس ده‌که‌سیش له‌ یه‌ک سه‌ر وشرتا ده‌بووین به‌ هاوبه‌ش و ده‌یمانکرد به‌ قوربانی (تیرمیزی گیراویه‌ته‌وه‌و ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی نابلاو (غهریب‌ه)، ئیبنو لقه‌ططانیس ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی دروسته. له‌ بوخاری شه‌ریفدا شتئ وا هه‌یه که شایه‌تی نه‌م فه‌رمایشته‌ی نه‌بو ئیسحاق بی (به‌زه‌ینم نه‌و شته‌ نه‌مه‌یه: له‌ بوخاریدا عانیشه (ره‌زا نه‌وا له‌یه): ده‌فه‌رموئ: پت‌غه‌مبه‌ر (درووه‌ نه‌وا له‌سه‌رب): گایه‌کی گرد به‌ قوربانی بۆ ژنه‌کانی، عه‌للایه‌ی عه‌ینی (ره‌زا نه‌وا له‌یه): ده‌فه‌رموئ: یه‌کئ له‌و بریارانه‌ی له‌م فه‌رمووده‌یه‌ وهرده‌گیرئ نه‌مه‌یه: پت‌غه‌مبه‌ر یه‌ک ره‌شه‌ولاخی کردووه به‌ قوربانی بۆ هه‌مو ژنه‌کانی. دیاره که نه‌م چه‌جه

حه جی مائناواییه نهو کاته‌یش پیغه‌مبهر (مرووده خواه له‌سهرېږي) نو ژنی بووه، دهی له شوینئ گا بو حهوت کهس زیاتر دهستېدا، وشتر باشتر بو زیاتر له حهوت کهس دهست ددها، برپوانه: عومده‌تولقاری ب - ۲ ل - ۲۵۷ + تاج - ۲ ز - ۱۰۹ ل - ۲۱۵ ه - ۲ - وەرگیږ).

مه‌رو بزنی بو یهک کهس دهست ددهمن، به‌لام نه‌گهر خیزانی، یا چهند خیزانی، ژيواریان له‌سهر یهک کهس بوو، خاوه‌ن خیزانه‌کان خوئی یا یه‌کئ لهو خیزانانه، مه‌رئ یا بزنیکی کرد به قوربانی له جیاتی هه‌موویان نه‌وه دروسته‌و بریتیی گشتیان ده‌که‌وئ.

۳۷۰ چي بو قوربانی دهست نادا:

مه‌رجی ئازهلئ قوربانی نه‌وه‌یه نه‌نگی وای پیوه نه‌بی که گوشتی کهم بکاته‌وه، وهک نه‌م چوار جوړه نه‌نگه که ئازهلئ پی عه‌یبدار ده‌بی و به‌که‌لکی قوربانی نامینئ: ئازهلئ کویری دیاری و، ئازهلئ شهلئ ته‌واو له‌نگو ئازهلئ ته‌واو نه‌خووش که نه‌خووشیه‌که‌ی پیوه دیاربئ و، ئازهلئ له‌رک و لاوازی بی موخ، نه‌مانه به‌کاری قوربانی نایه‌ن، به‌پیی نه‌م سه‌ر به‌لگه‌یه له‌م فه‌رمووده‌یه‌یدا (مرووده خواه له‌سهرېږي): نه‌م چواره به‌کاری قوربانی نایه‌ن: ئازهلئ کویر که کویرییه‌که‌ی پیوه دیاربئ و ئازهلئ نه‌خووش که نه‌خووشیه‌که‌ی پیوه دیاربئ و ئازهلئ شهلئ ته‌واو له‌نگو ئازهلئ له‌رک و لاوازی بی موخ (تیرمیزی - ره‌زای خودای لیبی - ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی دروسته). زاناگان ده‌فه‌رموون: هوئی ده‌ست نه‌دانی کویر بو قوربانی ده‌گه‌رپته‌وه بو نه‌وه که به‌هوئی

كوپرىيەكەيەۋە، لەلەي چاۋە كوپرەكەۋە لە ومپانى كەم دەكاۋ دەبى
 بەھۋى لەپى، يا لەبەر ئەۋە بەشى لە گۆشتە پاكە خۇشەكەي نەماۋە،
 كە گلىنەي چاۋيەتى. ھى شەلىش دەگەپتەۋە بۇ ئەۋە كە ئازەلى ساخ
 پىشى دەكەۋىۋ زوربەي كات بەھۋى ئەۋەۋە لەومپى باشى بەرناكەۋىۋ
 ئەۋەپش دەبى بە مايە لەپوۋنى. ھى ئازەلى تەۋاۋ نەخۇشيش ئەۋەپە
 چونكە نەخۇشى گۆشت بى كەلك دەكا، ھى ئازەلى لەپك ۋ لاۋازى بى
 مۇخيش ئەۋەپە لە رىي زۆر گۆشت لەكار دەخا. ئەم جۆرە ئازەلانىش
 بە كەلكى قوربانى نايەن: گەپۆل ۋ شىت ۋ گۆى قرتاۋ ۋ دوۋگ بپاۋ، يا
 ھەر ئازەلى پارچەپى لە لەشى يا لە ئەندامىكى بپابى، گەپى كەم ۋ
 زۆرى چۈن يەك لەسەر فەرموۋەدى دورستتر، دەبى بەھۋى دەست
 نەدان، چونكە كەمى ۋ زۆرى گەپى گۆشت بى كەلك دەكەن، پىشەۋا
 شافىعى (دەۋاۋ خۋاۋ كەۋرە لىبە) دىفەرمۇئ: گەپۆلى لەۋ چەشنە دىردانەپە
 كە گۆشت ۋ بەزىك دەدەن. شىتيش ۋا لە ئازەل دەكا كە نە لەومپىۋ
 لەپبىۋ گۆشتەكەي خراپ بى، جۇرىكى ھەپە بە ەرمبى پىپى
 دەگوترى: ئەۋلاء، بە كوردى پىپى دەگوترى: حۆل: گىزۋوئىز، ھەمىشە
 دەكەۋىتە دۋا رانەۋەۋ زۆر جارپش توۋشى سەرەخولى دەبىۋ بە دەۋرى
 خۇيدا ۋەك باۋە خولى بكا دەخولپتەۋە. ھۋى دەستەدانى گۆى بپاۋ ۋ
 دوۋگ بپاۋپش ئەۋەپە كە بەشى لە گۆشتە پاكە خەلەكەي كە دەست
 دەدا بۇ خۋاردن نەماۋە.

۲۷۱) کاتی سهربرینی قوربانی:

کاتی سهربرینی قوربانی دمست پی دهکا به تیپهر بوونی ماوهی دوو رکات نویزو دوو وتار له پاش ههتاو کهوتنی رۆژی جهژنی قوربان، وه دمینیتهوه ههتا رۆژ ناوابوونی رۆژی سییه می پاش رۆژی جهژن، که تیکرا دهکاته جوار رۆژ: رۆژی جهژن و سئ رۆژی پاش جهژن. بهلگهی دیاریکردنی ئەم کاته بۆ قوربانی ئەم فرمایشتهیهتی (مروودە خوا لەسەر): لەم رۆژەمانا یەکەم شت که دەستی پی بکهین ئەوهیه که نویژی جهژن دهکەین، نینجا دهگه پێینهوهو قوربانی سهر دهبرین، جا ئەوهی ناوا بکا ئەوه یاساو ریبارو سوننهتی نیهمی پیکاهو، وهی ئەوهی لهپیش نویژی جهژندا قوربانی سهر بپری ئەوه دانانری به قوربانی (ش/د/ ت/ تاج/ ۴ ز - ۱۳ ل - ۲۹ فهرمووده: ۷) به یهکدهنگ (اتفاق)ی زاناکان کردنی نویژی جهژن مهرجی داهاتنی کاتی قوربانی نیه، بهلگوو تیپهر بوونی ماوهی دوورکات نویزو دوو وتار مهرجهو بهس، کاتی قوربانیکردن بهسهر دهچئ به تیپهر بوونی سئ رۆژی پاش جهژن چونکه دهفهرموئ (مروودە خوا لەسەر): رۆژەکانی مینا - که رۆژی جهژن و سئ رۆژەکانی پاش جهژن - ههموویان رۆژی قوربانیکردن (بروانه: تاج/ ۲ ز - ۱۰۱ ل - ۲۰۰ هـ - ۲ - وەرگێڕ).

قوربانیکردن له شهوا ناباشه، واته: دروسته بهلام ناپهسهنده، چونکه مهترسی ئەوهی ههیه که گوشتهکهی به تهرو تازهیی دابهش نهکری.

۲۷۲) چى له كاتى سەربریندا پەسەندە:

ئەم چەند كارە لە كاتى سەربرینی قوربانیدا سوننەتە:

۱) ناوی خواھێنان چونكە زاتی پاك دەفەر موی: { فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ - سورة الأنعام - ۱۱۸/۶ } واتە: دەی لە گۆشتی ئەو گیانلەبەرانیە بخۆن كە ناوی خودایان لە سەر دەبرئ، لە كاتى سەربرینیاندا. لە صەحیحەینا ھەبە: كاتى پیغەمبەر (دروودە خواە لەسەربو) قوربانییەكەى خۆى سەربری فەر موی: (بسم الله: بە پیرۆزی ناوی خودا).

بەلام ئەگەر لە كاتى سەربریندا قوربانیکەر ناوی خودایش نەبە ھەر دروستە، چونكە خاوەن نامەكان زۆرتر كە گیانلەبەر سەر دەبرن ناوی خودا یاد ناکەن، لە گەڵ ئەوھیشا خودا سەربراوەكانیانی بە ھەڵاڵ داناو. دیسان لە صەحیحەیندا دەفەر موی: عائیشە (رەزە خواە لایبە) فەر موی: گوتیان: ئەى پیغەمبەرى خودا! رى دەكەوئ ھەندئ كەسى نۆ موسوڵمان كە ھیشتا بە جوانى فیری یاساكانى ئیسلامەتى نەبوون، رى دەكەوئ ئەو جۆرە موسوڵمانانە گۆشتمان بو دەھینن، نازانین كە ناوی خودایان لى ھیناوە یانا، جا ئایا لى بخۆین یانا؟ فەر موی: خۆتان ناوی خودا بەھینن و بیخۆن (د/ب/ن - تاج/ ۴ ل - ۲۸ ز - ۹) دەى ئەم فەر مودەبە بەلگەبە لەسەر ئەو كە بیسمیلاکردن سوننەتە نەك پیویست، چونكە ئەگەر لە كاتى سەربریندا ناوی خواھێنان پیویست بواپە پیغەمبەر (دروودە خواە لەسەربو) رینگەى خواردنى ئەو گۆشتەى نەدەدان.

(۲) سه‌لاواتدان له دیداری خوشه‌ویست (مرویه خواد گه‌وره له‌سهری: شافیعی (ره‌زاه خواد گه‌وره اییبه) له‌م باره‌یه‌وه هۆشیاری راگه‌یان‌دوو‌ه که دروود له دیاری پیغه‌مبهر (مرویه خواد له‌سهری: له‌م گاته‌دا سوننه‌ته به قیاس له‌سهر شوینه‌کانی تر، له‌بهر نه‌وه‌یش که خواد گه‌وره ناوو شوهرت و پایه‌و شانی به‌رزموه کردووه، له‌م باره‌یه‌وه ده‌فرموئ: {وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ - سورة الشرح - ۴/۹۴} (واته: وه ناوو شوهرت و پایه‌و شانی تۆمان به‌رز کردۆته‌وه، له‌شایه‌تماندا، له‌بانگدا، له‌قامه‌تدا، له‌ته‌حیاتا، له‌وتاری خوازبیینیدا، له‌زۆر بۆنه‌کانی تردا، ناوت که‌وته پال ناوی (خودا). له‌راستیدا له‌سایه‌ی خواداو له‌ههرکوئ به‌جوانی ناوی خودا ده‌برئ ناوی جوانی پیغه‌مبهریش ده‌برئ که‌واته له‌م شوینه‌یشا هه‌روا.

(۳) رووکردنه رووگه‌و رووی سهر‌بر‌پراوه‌که به‌رمو رووگه‌ بئ له‌کاتی سهر‌بر‌پینیدا، چونکه نه‌وئ باشت‌رین لایه‌ که رووی تی بکری، له‌بهر نه‌وه‌یش که پیغه‌مبهریش (مرویه خواد له‌سهری: ههر سهر‌بر‌پراوئ به‌دهستی خۆی سهری ده‌بری رووی ده‌کرده رووگه.

(۴) نه‌للا‌هو نه‌کبه‌رکردن. چونکه نه‌نه‌س (ره‌زاه خواد اییبه) هه‌رمووی: خوشه‌ویست (مرویه خواد له‌سهری: دوو به‌رانی ته‌وی شاخ‌داری کرد به‌قوربانی به‌دهستی خۆی سهری برین، وه ناوی خواد هی‌ناو نه‌للا‌هو نه‌کبه‌ری کردو هه‌رمووی: بسم الله والله اکبر، وه هاجی دانا له‌سهر لاملیان، وه له‌سهر لای چه‌پ به‌رمو قیبله‌ پالی خستن و به‌دهستی چه‌پی سهری گرتن و به‌دهستی راستی چه‌قۆکه‌ی گرت، ئنجا سهری برین (ش/د/ت/ن - تاج - ۴ - ل - ۴۰ - ف - ۱ - ز - ۱۴).

۵) نژای گیرابوون، جابیر (وه‌زه خواه لېږد) فه‌رمووی: روژی جه‌ژنی
 قوربان، پېغه‌مېهر (دروېده خواه له‌سېرېد) دوو به‌رانی شاخداري ته‌وی خه‌ساوی
 سه‌رېږی و گردنی به قوربانی، له‌و کاته‌دا که رووی ده‌گردنه قیبله
 ده‌یفه‌رموو: (انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض -
 علی ملة ابراهیم - حنیفا وما انا من المشرکین. ان صلاتی
 ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین. لا شریک له وبذلک
 ارموت وانا من المسلمین. اللهم منك ولك عن محمد وامته
 باسم الله والله اکبر). واته: وا من به دلیکی پاکه‌وه رووی خوُم
 ده‌که‌مه نه‌و که‌سه که نه‌م ناسمانانه‌و نه‌م زه‌وییه‌ی له نه‌بوون دروست
 کردووه، من له‌سه‌ر نایینه بی گه‌رده‌که‌ی نیراهیمم و له‌هه‌موو
 نایینیکی پووج و له‌گشت بیرو باومړیکی به‌تال لام داوه، وه من به‌هیچ
 جوړی له‌و که‌سانه نیم که‌فره‌خوان و هاوړی بو خدا ږپار دمدن،
 بیگومان نویزو خواپه‌رستیم و ناواو یاسای جه‌جکردنم و زیانم و مردنم
 هر بو خودای په‌روم‌ردگاری جیهانیانه‌و به‌دهستی نه‌وه و پاداشم لای
 خو‌یه‌تی، هیچ هاوبه‌شیکی نیه‌و من به‌مه فه‌رمانم پیکراوه که‌وا به
 دلیکی سافو بیگه‌رده‌وه بلیم من یه‌کیکم له‌موسولمانان، په‌روم‌ردگارم!
 نه‌مه هی خو‌ته‌و بو خو‌ته‌و له‌تووه خه‌لات کراوه به‌من، وا منیش
 پېشکه‌شی ده‌که‌مه‌وه به‌خوت!

ده‌یکم به قوربانی له باتی موچه‌مه‌دو له باتی گه‌له‌که‌ی، به
 ناوی خودا، خودا له‌هه‌موو که‌س گه‌وره تره. ننجا جه‌زرعت (دروېده خواه
 له‌سېرېد) سه‌ری ږی. (د - به رسته‌یه‌کی باشکه له: سند صالح - تاج/ ۴ ز

— ۱۵ ل — ۴۲ ف — ۱) ئەمەش نزیایەکی کورتە لەم بارەییەوه (اللهم هذا منك واليك فتقبل مني: خودا گیان! ئەمە خەلاتی تۆیە، تۆ ئەمەت خەلات کردوو بەمن، وا منیش پێشکەشی دەکەمەوه بە خۆت، ئەی خودایە! قەبوولی بکە لێم) بەلگە ی ئەمەیش ئەوەیە کە پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەربو): لەکاتی قوربانی کردندا فەرمووێتی: (باسم الله اللهم تقبل من محمد وآل محمد ومن أمة محمد: بەناوی خودا، خوایە گیان! ئەم قوربانییە قەبوول کە لە موخەممەد خۆی و لە کەسوکاری و لە نەتەوهی) (م/ د/ ت/ ن — تاج/ ۴ ل — ۴۱) نەتەوه: واتە: ئوممەت.

۶) سوننەتە خۆی ئازەلەکە سەر بچری، ئەگەر بزانی و بتوانی، لەمەدا حەزەرت دەکا بە سەرمەشق بو خۆی بەلام ئەگەر خۆی نەیدەزانی با ئازەلەکە بداتە دەست جیکار (وەکیل) و خۆی نامادەبی لەسەری، لەکاتی سەربڕینیدا چونکە فەرمووی (مروودە خواوە لەسەربو): ئەی فاطیمە! هەستە لەسەر قوربانییەکەت حازر بە بە یەکەم دلوپی خۆینەکە ی خودا لە هەموو گوناھێ کە لەوەوپێش کردووتە لێت خوش دەبین وە بلی: (ان صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین لا شریک له وبذلك امرت وانا اول المسلمین).

۳۷۳) چی لە قوربانی دەکری؟

قوربانی دوو جۆری هەیە: قوربانی سوننەت و قوربانی پێویست، یا نەزەرکراو، جا قوربانی پێویست هەر کە ناوی قوربانی لێهێناو نەزری کرد نیتەر لە ملکی قوربانیکەر دەر دەچی، تەنانەت ئەگەر بیفەوتیێن

به پیومر (قیاس)ی حه و تمیش بی خواردن له گوشتی قوربانی سوننه ته نهک پیویست. نهیسه باشر نهوهیه که گشتی بکا به خیر، چهند پاروویهکی نه بی بۆ پیروزی بیخوا. به لام نه گهر نهیویست همووی بکا به خیر چی بکا باشه؟ گوتراوی دمه رموی: نیوهی بخواو نیوهی بکا به خیر، چونکه زاتی مهزن دمه رموی: { فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطَعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ - سورة الحج - ۲۲/۲۸ } (واته: جا خویشان لی بخون و دهر خواردی گیرۆدهی نه دارایی لی بدن). نه وهتا نایه ته که کردوویهتی به دوو نیوه، به لام له کاتی وادا دروستترین نهوهیه: بیکا به سی بهشی یه کسانه وه، سییه کی بخوا، سییه کی بکا به دیاری، سییه کی بکا به خیر، چونکه زاتی مهزن دمه رموی: { فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطَعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ - سورة الحج - ۲۲/۳۶ } (واته: جا خویشان لی بخون و بهشی هه ژاری خاومن قنیات و بهشی سواکه ریشی لی بدن).

نه وهتا نه نایه ته گوشتی قوربانی دهکا به سی به شه وه، بهشی بۆ خویان، بهشی بۆ هه ژاری قنیاتکه ر، که ههر چهنده پی بدهی پی رازی دمی، بهشی بۆ دهر دوو زه که رو نهو گه دایانه که بهر دهرگا به مهردووم دهگرن و ورکی پشکی قهوی دهگرن^(۱).

^(۱) هه ژاری خهلاتی خواجه، بههریه کی گهریه بۆ کسێ نرخێ بزانی، به لام مهبست له هه ژاری تمبهلی و تهوه زهلی و دهستپیتی و بی کارهیی نیه. کاسبکار خوشهویستی خودایه. مهبست له هه ژاری کهم دهستی و بی وهی و رازیوون و قنیات کردنه به بهشی خودا، هه ژاری بدم واتایه که له پروری پیغمبران و پیاو چاکان و زانا گهره کانه، ئهمانه

بەس بە دلو دەرۋون دەولەتمەند بوون، سامان پەرست نەبوون، بوون و نەبوونیان پێوە دیار نەبۆوە. جارێ پرکەیی میوان چوینە مائی مەلایی، شموو روژی لەوی ماینموه، خزمەتێکی شاهانەیان کردین، دوایی زانیمان کە مامۆستا بۆ خزمەتی میوانەکان کتیبی دەورو دەرە کەمی خۆی فرۆشتووە!

ئەم مامۆستا بەرپێزە مامۆستا مەلا رەسوولی سەرگەڵوویی بوو، رەحمت لە خۆی و لە کاک موحەممەدی جوانە مەرگی کورێ بێ، جاوا بە یادی رەحمت نادرن بۆ گیانی پاکی ئەو کاوی کورم و حەزروتی وەیسێ قەرەنی و ئیمامی نەوێ و ئەهلی صوفەو گشت سۆفی و دەرویشێکی بێوێی کە نارگری ناو تەکیەو خانەقاکان، بە تایبەتی بە یادی سۆفییە بێوێیەکانی خانەقای بیارەو کە خۆم بە چاری خۆم زوهر و تەقراو بەرە کەتیا ئام لەسەردەمی شیخی عەلەددینا دیو (زەزاو رەحمتە خودا و مەزەن لە مەموریان بێ) را لێردا بەو یادەو ئەم چامەیتان پێشکەش دەکەم. بە تایبەتی پێشکەشی دەکەم بە هاوڕێ و هاو دەم هاو دەرد و هاو خەم، هاوسەری بێوێ و سۆفی مەشرەب، کە ئومێد دەکەم لە کەرەمی خودا، کە بیکای بە نمونەیی بۆ ئەو ژنە رووسوورە خوا ناسە دەرویش مەشرەبانە، کە ئەم چامەیه رەنگ دەداتموه لەناو دلو دەرۋونیاندا. رەحمت لەو کەسێ بەهرە ئەم کتیبە وەرەگرێ رەحمت دەنێرێ بۆ دایکی سەلاح و کەسوکاری، چونکە بەراستی زۆر خزمەتی ئەم کتیبانە کردووە خودا پاداشی باشی بداتموه. ئەم دایکی سەلاح! ئەم حاجی زەکیی مەلا کەرم عەلی! (رەحمتە خودا لە خۆت و کەس و کار و مەمور و یەدووت بێ). بەرموون لە گەڵ چامە کەدا:

هه‌زاری ساچاو به بهشی خودا

پادشا له چاویا مانەندی گەدا

رەنگە زەرەدە کەمی کە پرشنگ دەدا

زەرەدە پەڕنییە، خۆر گزنگ دەدا

خۆشە بێوێی چەتری سەرت بێ

کالای هه‌زاری بەرگی بەرت بێ!

نه خه می مه زراو رانه مه رت بئ
 نه ترسی گورگی دهشت و ده رت بئ
 ناسمان لیفه و زهوی به رت بئ
 نه له گهل که سی ههراو شه رت بئ!
 ئالای دهرویشی له که مه رت بئ
 وهیسه که ی خومان به ره به رت بئ!
 ترسی روو زهردی لای سهروهرت بئ
 کرده وهی باشی خوت سو به رت بئ!
 دلی رووناکی خوت خه به رت بئ
 چرای روشنی دهورو به رت بئ!
 تا له ریسوایی سوال قوته رت بئ
 حال و مالیکی سهرو به رت بئ!
 مزگهوتن نزیک به رابه رت بئ
 خه لوه گای گیانی به خه به رت بئ!
 هه ئالی هاوبیر قه له نه ده رت بئ
 کاتی پیویستی هاوسه تگه رت بئ!
 نهک له سه ر سینی براده رت بئ
 که پشتی هه لکرد له زه مره رت بئ!
 نه فسی چون ده بان پر جه وهه رت بئ
 ژنیکی وهک خوت به هاوسه رت بئ!

وه رگی پر

نووری فارس حه مه خان

سلیمانی ۱۸/۸/۱۹۹۶

ھەيشە دەفەرمۇي: قوربانىكەر لە قوربانى سوننەت بۇي ھەيە
 ھەم لىيى بخوا ھەم لىيى دەرخواردى خەلك بىدا، ھەم قايمەي ئى بىكا،
 بەپىيى ئەم ھەرموودمىيە: سەلەمەي كورپى ئەكودە (دەزە خىوا ئەپە)
 ھەرمووي: پىغەمبەر (دروودە خىوا لەسەرىيە) ھەرمووي: ئەو كەسەي لە ئىو
 قوربانى دەكا نابى لە پاش سى شەو لە گۆشتى ئەو قوربانىيە لە مالىدا
 بىمىنى، جا لە سالى ئايىندەدا ەرزىانكرد: ئەي پىغەمبەرى خودا!
 ئەم سالىش وەك پارىكەينەو؟ ھەرمووي (دروودە خىوا لەسەرىيە): ئە، ھەم
 خۇشتان لىيى بخۇن و ھەم بەشى خەلكى تىشى ئى بدەن و ھەم قايمە
 (ادخار) یشى لىبكەن، پار بۇيە وام گوت چونكە پار سالىكەي گرانەو
 نەھاتى بوو... (ش / د / ت / ن / تاج / ۴ ل - ۴۵).

راجىيى ھەيە لەو كەسانەدا كە لە قوربانى، دىارىيان پى دەرى،
 گوتراو: ئەو ھەزارانەن كە لەبەر دەروون بەرزى خۇيان، ھەزارى لىيان
 بوو بە نەخش و وەك خىش دەيانرازىننەو، گوتراو: یشە:
 دەولەمەندان. پىشەوا غەزالى (دەزە خىوا ئەپە) دەفەرمۇي: سىيەكى
 قوربانى سوننەت بە دىارى دروستە بدرى بە دەولەمەندو بە ھەزارى
 دەروون بەرزا

بىزانە:

دروست نىە گۆشت و پىست و ھىچ شتىكى تى قوربانى بفرۇش،
 ھەتا دروست نىە پىستەكەي لە جىياتى كرى بدرى بە قەسابەكە يا بە
 سەربەرەكە، بەلكوو دەبى كەولەكەيشى بىبەخشى، يا خۇي سوودى ئى
 وەربگرى، وەك ئەو بىكا بە مەشكەو كوندەو سۇل و كالە، بەلام لەم
 كاتەدا نابى بىاندا بەكرى.

شوینی دابه‌شکردنی قوربانی شوین و شاری قوربانیکهره، له باره‌ی
گواستنه‌وه‌یه‌وه بۆ شوینیکی تر دوو بۆچوون هه‌یه، دروست نه‌وه‌یه که
نه‌میش وهک زه‌کات گواستنه‌وه‌ی دروسته، وهک له باسی زه‌کاتدا نه‌مه
رابوورد (برپاوه: فیهی ئاسان ب - ۱ ل - ۳۱۲ - وەرگیر).

٣٧٤) باسی جه و تم (عه قیقه):

(برپروانه: مختصری صحیحی بوخاری - به کوردی، بهرگی
پینجهم، لاپهره/ ۱۰۰ ههتا ۱۱۳).

ھەوتەم بە ھەربى ناۋى (ھەقىقەت) يە، كە ئەو موۋدەيە لەكاتى لە
 دايكبوونا وا بە سەرى ساۋاۋە، لە شەرعا ئەو ئازدەئەيە كە لە رۆژى
 ھەوتەما دەكرى بە ھەوتەم بۆى، كە لە ھەمان رۆژا سوننەتە موۋى
 سەرى بتاشرىۋ بكىشىرى بە زىپ يا بە زىۋو بدرى بە ھەزاران. ھەوتەم
 سوننەتە، سەر بەلگەى سوننەتبوونى ئەم فەرموۋدەيەتى (دروۋدە خواۋ
 لەسەبە): ھەموو كوپى رىگەى پى نادرى كە تكاۋ شەفاعەت لە قىيامەتدا
 بۆ باۋك و دايكى بكا، ئەگەر بە مندالى بمرى، ھەتا ھەوتەمى بۆ نەكرى،
 ھەق واىە لە رۆژى ھەوتەيدا ھەوتەمى بۆ سەربىرەن و سەرى بتاشن و
 ناۋى بنىن (ئەحمەد/ تىرمىزى. ھاكىم بە فەرموۋدەيەكى دروستى
 داناۋە). ھەق واىە بۆ كوپ دوو مەر يا دوو بزن يا مەرۋ بزنى بكرى بە
 ھەوتەم، ۋە بۆ كچ مەرى يان بزنى بكرى.

به پئی نه م فرموده یه: نوم کورزی نهل (کعبیه) {رمزای خواص لیتب}

فهرمووی: حضرت (دروید نواد امیربند) فهرمووی: دوو مهر یا دوو بز، که

بۇ قوربانى دەست بىدەن، بۇ كۆپ دەكرىن بە ھەۋىتىم، ۋە بۇ كچىش يەك مەرپا يەك بىزن (د/ت/ن - رىشتەى دروست) عانىشەيش (رەزادە غۋادە لىبەئە) دەفەرمۇئ: پىغەمبەرى خودا (دروودە غۋادە لەسەربەئە) فەرمانى پىمان كىردوۋە كە بۇ كۆپ دوو مەرپا يا دوو بىزن بىكەين بە ھەۋىتىم بۇ كچىش مەرپا يا بىزن (تىرمىزى/ ئىبىنو ماجە/ ئىبىنو ھەبان لە صەھىحى خۇيدا).

بىزانە:

ئەۋ ئازدەلەى دەكرى بە ھەۋىتىم دەبى دەست بىدا بۇ قوربانى، دەبى لە تەمەن ۋە بى نەنگى ۋە ساغىدا دەق ۋەك ئازدەلەى قوربانى ۋابى بە پىۋەرو قىياس لەسەر قوربانى. گەرچى ھەۋىتىم بە ھەموو ئازدەلەى كە دەست بىدا بۇ قوربانى دروستە، ۋەك ۋىتىرو گاو مەرپا بىزن ۋە گامىش، ۋەراى دروستىرىن ئەۋدەيە كە ۋىتىرى يا گايى بۇ ھەۋىتىم لە مەرپا يا لە بىزن باشىرە، كەچى ھەيە دەفەرمۇئ: مەرپا بىزن بۇ ھەۋىتىم لە ۋىتىرو گا خىرتەرە، گۋايە رۋالەتى ئەم فەرموۋدەيە دەكا بە بەلگەى بۇ چۈۋنەكەى كە دەفەرمۇئ: دوو شات بۇ كۆپ يەك شات بۇ كچ - دانەر (رەزادە غۋادە لىبەئە) - شاتى بىرپۋە بەسەر مەرپا، ۋەقسەى ئەم قىلەيشى بەلاۋە پەسەندە، گۋايە ئەمە رەقت بە سۈننەتە، چۈنكە لە سۈننەتدا بۇ ھەۋىتىم دەق لەسەر (شاة) ھەيە بەلام بەزەينەم لەم شۈينەدا فىقھول مۋىسەر ۋە كىفايەتول ئەخيار زۇريان ھەرقە، ئەمەى من نوسىومە ھى كىفايەكەيە. دانەرىش لە باتى ئەمە ناۋا دەفەرمۇئ: گەرچى ھەۋىتىم بەگىشت ئازدەلەى، با مەرپىش نەبى دادەمەزرى، بەلام مەرپا بۇ ھەۋىتىم باشىرە لە ئازدەلەى تر چۈنكە روۋكارى سۈننەت فەرمان بە مەرپا دەكا). ۋەكى تىرىش كەى

رووکاری سوننهت فهрман به مهر دهکا؟ سوننهت لهم شوینهدا فهрман به (شاة) دهکا، دانهر بهبئ بهلگه (شاة)ی برپوه بهسهر (شاة الضأن)دا، (شاة) له زمان و له شهرعو له هدیئا نه مهیه که نه ووی له مینهاجا له باسی زهکاتدا دهفهرموئ: (والشاة جذعة ضأن لها سنة... او ثنیه معز لها سنتان - و مرگير).

٣٧٥) سوننه ته کانی جهوتم:

١) سوننه ته له کاتی سهر برپینی جهوتمدا جهوتمکهر بلئ: بسم الله اللهم هذا منك واليك، نه و جا بلئ نه مه جهوتمه بو فیساره کهس، ناوی جهوتم بو کراوه که دیاری بکا.

٢) سوننه ته له کاتی گزنگدانی خوږدا جهوتم سهر بپرری.

٣) سوننه ته له پيش سهر برپینی جهوتمدا هری مناله که بتاشری و بکیشری به زیږ یا به زیودا، وه نه و زیږه یا نه و زیوه بدری به هه ژاری، یا به کهسئ که زهکاتی پئ بشئ. گوتراویشه: سهر تاشین بخریته پاش سهر برپینی جهوتم، چونکه به دیمهن فهرمووده که وا نیشان ددها، که سهر تاشین له پاش سهر برپینه.

٤) هه روا سوننه ته نه م ناژه لی جهوتمه به کولای پيشکهش بکری به مهردوم و له کاتی کولاندنه که یا شیرینی تیکه ل بکری، به نیازی نوقلانه ی باش، که خوا یاربئ منداله کهیش ئاوا رهفتاری شیرین دهبی، سوننه ته که ئیسقانه کانی نه شکینن، باشر نه وهیه که جهوتم به کولای

بەخشریتەو بەسەر هەژاناو بۆیان ببری بۆ جیگەو رێگەى خۆیان،
شافیعی دەقى هەیه لەسەر بەخشینەو بەسەر هەژاراندا، بەلام ئەگەر
خولکیشیان بکا بۆ سەرى قەیدى نیه.

(۵) سوننەتە بە خورما یا بە شیرینی تر مەلاشووی شیرین بکری،
بەلام بە خورما باشترە، چونکە پیغمبەر خوێ (ەرۆدە خواوە لەسەربە) بە
خورما مەلاشووی منالەکانی یاریدەرەکانی شیرین دەکرد.

(۶) منال کە لەدایک بوو، سوننەتە پاش ئەوەی کە پیچراپەو
بانگ بدری بە گوێی راستیداو قامەت بخوینری بە گوێی چەپیدا.
حەسەنى كورپى عەلى {رەزەا خوايان لیبە} دەفەر موئ: پیغمبەری خودا (ەرۆدە
خواوە لەسەربە) دەفەر موئ: هەر کەسێ خودا مندانێکی پێ بەخشی بانگ بە
گوێی راستیدا بداو قامەت بخوینری بە گوێی چەپیدا شەو (نوم
صوبیان) زیانی پێ ناگەیهنی، واتە: شەو ناگیرئ (ئیبنو سوننى) نوم
صوبیان بە کوردی پێی دەگوترئ: هال: شەو، جنۆکەپەکە، شوین منالی
چلەو حەوتە دەکەوئ و دەستی ئی دەوشینئ. گوتراویشە: ئەوەی کەوا
مەشهوورە لەسەر چلەو حەوتە منال شەو دەگیرئ، یا هال دەبیاتەو
ئەو جۆرە نەخۆشییەکە تووشی منالی تازە لە دایک بوو دەبێ، جنۆکەو
پەری نیه. داناگەری (حیکمەت) ی ئەو کە بانگ دەدرئ بە گوێی منالا
ئەمەپە: پیغمبەر (ەرۆدە خواوە لەسەربە) دەفەر موئ: هەموو ئادەمیزادئ
لەکاتی لە دایک بوونیدا - شەیتان بەسەرە پەنجەى دەرەنئ بە هەردوو
تەنشتیدا. (ب) جا وا باش و لەبارە کە بە خویندنی بانگ راوبنرئ و
دەربکری، وەک لەم فەرموودەپەدا دەفەر موئ: (کاتئ بانگ دەدرئ بۆ
نوێژئ) شەیتان هەل دەتۆرپینئ و جرت ئی دەدا، تا گوێی لە بانگەکە

نهبی، جا که بانگ تهاوا بوو، دیسان دیته وه تا قامهت دهکری بۆ نویر
دووباره هه ل دهتورینیته وه (ش/ د/ ت/ تاج/ ۱ ل - ۲۲۲) نه بو رافیع
(ره زاه خواه لیبه) دمه رموی: کاتی فاطیمه حه سه نی کوری عه لی بوو (ره زاه
خواه یان لیبه) پیغه مبه رم دی خو ی بانگی نویر ی هه لدا به گو یچکه یدا
(نه بو داوود/ تیر میذی/ نه حمه د، تیر میذی به دروستی داناهه) عومه ری
کوری عه بدولعه زیریش (ره زاه خواه یان لیبه) بانگی ده دا به گو یی راستی
مناله کانیداو قامه تی ده خویند به گو یی چه پیاندا. (ئیبنو لمونذیر).

۳۷۶) باسی پیشبرکه (مسابقه) و تیرئه ندازی (مناضله)

پیشبرکه نه وه یه که دوو کهس یا زیاتر ولاخ غاربدهن له ماوه
(مسافه) یه کی دیاریدا بۆ نه وه ی دمرکه وئ که کامیان زووتر ده گه نه
نه وه پری نهو ماوه یه، به کوردی پیی ده گوتری: ته راتین: هوشمه: هوج:
غار غارین. نه م جو ر میان دروسته له سه ر گره و بکری، واته: هه ر که سی
بیباته وه دروسته مائی له سه ر و مر بگری.

تیرئه ندازیش نه وه یه دوو کهس یا زیاتر تیر یا تفنگ، یا شتی وا،
بته قینن تا دمرکه وئ کامیان نی شان ه که ده پیکن. سه ر به لگه وا له نامه و
سوننه تا، نامه ی خوا دمه رموی: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ
وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ} (رافه که ی له باسی سه رانه دا رابورد)
سوننه تیش دمه رموی: عوقبه ی کوری عامیر (ره زاه خواه لیبه) فه مووی:
گویم لیبوو حه زمه ت (مه رووه خواه له سه ر به) له سه ر دوانگه ده یفه رموو:

مەبەست لە (قوة) بۆ ئەمەڕۆی ئیمە، لەم نایەتەدا کە دەفەرموی: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ - قُوَّةٍ} تیرنەندازی و تیرهاوێشتنە، وە سێ جار ئەم وشەیی دووبارە کردووە^(*) (موسلیم/ د) ئیبنو عومەریش (ڕەزای خوادایێتی) دەفەرموی: پیغەمبەر (ەرۆدە خوادایە) پێشپڕکەیهکی بەولایخی بەرزە سازدا، ئەوماین و ئەسپانەیی کە قال بوون و پەرودەردە کرابوون، بۆ قۆشمەپێکردن لە حەفیائەوه بەری دان، ئەوسەریان تەننیه تول وەداع بوو، ئەبوئیسحاق دەفەرموی: گوتم بە مووسا: ئەو ماوەیه مەودای چەند دەبی؟ فەرمووی: شەش حەوت میل دەبی، وە ئەوماین و ئەسپانەیش کە تەرال بوون و قال نەکرابوون بۆ قۆشمە لە ئەننیهتول وەداعەوه پێشی بەردەدان، ئەو سەریان مزگەوتەکەیی بەنی زورمیق بوو، گوتم: ئەو ماوەیه چەند دەبی؟ فەرمووی: میلی، یا شتیکی وا دەبی، ئیبنو عومەر (ڕەزای خوادایێتی) خووی یەکی بوو کە لەم قۆج و قۆشمەوتەرپات و تەرانتینەدا بەشداری کردووە. (شەیخان/ تاج - ۸ ل - ۱۰۲ ز - ۲۳) ئەنەسیس (ڕەزای خوادایێتی) دەفەرموی: پیغەمبەر (ەرۆدە خوادایە) و شترەمینگەیهکی هەبوو، ناوی عەضباء بوو، بەرایی بە هیچ

(*) مەبەستی پیغەمبەر (ەرۆدە خوادایە) ئەوە بوو کە هانی موسولمانانی سەردەمی خۆی بدا، لەسەر فێربوونی ئیر ئەندازی، چونکە تیرنەندازی لەسەردەمی ئەودا لە جیگەیی تەقەمەنی و چەکی دورروهاوێژی ئەمەڕۆی ئیمە بوو، بەلام قەت مەبەستی پیغەمبەر ئەوە نەبوو، کە هەتا هەتا هێزی سەردەمی لە شەڕ نەبەدا هەر شیروێر دەبی.

ولآخى نهدهداو ولاخ نهبوو كه پيشى بكهوى، رۆژى عه ره بىكى دهشتهكى به سواری و شترىكى تۆرى بهربار له ولاره هات پيشى عه ضباء كهوت، موسولمانانیش نه مهيان له بهر گران بوو، كاتى پيغه مبهه (درووده خواو له سه ربه) ههستى بهوه كرد فهرمووى: رهوايهو به ئينه له سه ره خودا كه ههرشتى لهم دنياى به قايه، لووتى بهرزهو بوو، سهري بهرزهو كرد، خودا بدا له لووتى و له نهجامدا سهري نهوى بكاتهوه! (بوخارى/ نه سائى/ تاج - ۸ ل - ۱۰۴) له سوننه تدا له باره تير نه ندازيه وه فهرمووده تير زۆر ههيه وهك ئهم فهرموودهيه: پيغه مبهه (درووده خواو له سه ربه) له لای دهسته يهكى نه سهله ميه وه رابورد، نيشانيان نابوو، فهرمووى: ئهى نهوه تيسماعيل پيغه مبهه! تير بهاويژن و مهشق به تير ورمو چهك بكهن، چونكه له كاتى خويدا با به گه وهريشتان تير نه نداز بووه. (ب/ تاج - ۸ ل - ۱۰۶).

ديسان دمفهرمووى (درووده خواو له سه ربه): ئهوهى فيرى رمبازى و تير نه ندازى ببى به لام له پاشا وازى ئى بهينى نهوه له ئيمه نيه. يا فهرمووى: نهوه له خودا ياخى بووه. (موسليم/ تاج - ۸ ل - ۱۰۵).

۳۷۷) دروسته گره ويان له سههركرى:

ئهم پيشبرگى و تير نه ندازيه سوننه تن و دروستيشه كه بريتى (عيومض: وه جهل) يان له سههه و مر بگيرى، بهو شيويه كه باس دهكرى. چونكه دمفهرمووى (درووده خواو له سه ربه): گره وه سههه قوشمهى ولاخى بهرزه دروسته (ئهو نهعيم له - اسماء الصحابه - دا گيراپويه تهوه).

عمرزی حهزرمته عوسمانیش کرا: نهړئ ئیوه لهسه رده می ژبانی
حهزرمته خویدا به ناگاداری نهو زاته (درویدخواه لهسره به) گرهوتان دمکرد؟
فهرمووی: به ئی. (پیشهوا نه حمه دو دارمقوطنی و بهیههقی) له بهر
نهو میش که نه م دوو بابته و مرزشه سهرمپای بههری تریان دمبن
بههوی خو ناماده کردنی جهنگاومران لهسهر خهبات و تیکووشان.

پیشپرکه دروسته به م جوړه ولاخانه بکری: به تهسپو به ماین و
وشترو فیل و نیسترو گوپریژ. مهرجی پیشپرکه نهو دیه شوینی
راوستان و خالی سهرمتای غاردان له م پهپی مهیدانهوه دیاری بکری و
نوخته ی نهوپهپی ماوه که میش دیاری بی، وه مهوای مهیدانی ههر دوو
سواره که وهکوو یهک و ابن و تهسپی ههر دوو لایان دیاری بکری وه ههر کام
لهو تهسپانه لهوانه بی پیش بکهوئ لهوی تریان، وه نهاندازه ی پاره
دیاری کراوه که میش دیاری بی.

چونکه نهگهر نهوپهپی مهو دا دیاری نهکری دهگونجی که
ولاخه کان بپرووکین، چونکه پیشپرکی که رهکان له بهر نه م دوو هویه
تابتوانن ولاخه کانیان دهره تیئن:

یه که م: تا سامانه که مسوگهر بکه ن بو خویان.

دووه م: ههتا تانه ی دۆران شوینیان نهکوهی! دیسان له بهر نهو میش
نهگهر مهو دا که زور دوور بی و نهوپهپی دیاری نهکری تهسته مه بزانی
که کی گرهو دهکی بردو تهوه.

له تیر نه اندازیشدا مهرجه که مهو دا که دیاری بکری دهبی ماوه
(مسافه) یهکی و ابن که تیر بیگاتی. ههر ووها به مهرج گیراوه که ژماره ی

تیرهاویشن دیاری بکری، ههروا ژمارهی نهو تیرانهیش که نیشانهکه دهپنک، وهك نهوه بلین: ههروهیهکی بیست تیر تی دهگرین، کاممان پینج تیرمان لهو بیسته له نیشاندا نهوه دیباتهوه به مهرجی نهوی ترمان له پینج تیر کهمتر له نیشانهکه بدا، بهمه دهگوتری (مبادره) یا وهك نهوه بلین: یهکی سهرو چل تیر تی دهگرین، پیکان و له نیشاندانی ههردوولا دهبژیرین، کاممان دوو پیکان (اصابه)ی زیاتر بوو، نهوهمان گرهوهکه دهباتهوه، پیویسته نهاندازی پارهکه یا بریتیه که دیاری بکری، ههروهها نهاندازی دریزی و پانی نیشانهکه چهندهو چهند نیه، گهرهکه چوئیتی پیکانی نیشانهکهیش دیاری بکهن ناخو بهکام شیوه لهم شیوهکارانه بووه:

(۱) لیدانی رووت، که نهوهیه تیرهکه تهنیا له نیشانهکه بدا بهلام برینداری نهکا. بهمه به عهرهبی دهگوتری (قرع) واته: کوتانو بهرکهوتن.

(۲) سمین، که نهوهیه بیسمی، بهلام پیوهی گیر نهبی و دهمه تیرهکه بگهرپته دواوهو بکهوئته خوارهوه، بهمه دهگوتری: (خرق)^(۱).

(۲) تیئهلهچهقین: پیوه گیربوون، که نهوهیه بچهقی به نیشانهکهداو پیوهی بگرسپتهوه، بهمهیش دهگوتری: (خسق)^(۱). واته تیئهلهچهقین و پیوه شهتل بوون.

^(۱) خرق بخاء رزاء معجمتین (مغنی المحتاج - ج / ۴ ص ۳۱۶) کهچی له کفایة الاخیارو الفقه المیسرو شریعتی نیسلاما به (خرق) بدخی و ریی بن نوخته نووسراوه.

٤) کرتانندن، وهك نهوه تيرهكه له نووکی نيشانهكه بداو بيهپهړينى (خرم).

٥) دهرپهړين، كه نهوه يه تيرهكه له نيشان بداو بيسمى و لهو ديوهوه دهرپهړى، بهمهيش دهگوتري (مرق).

جا ههرکاتى گریدانى تير نهندازى بهرمايى، واته: به مولهقى سازدرا دهپررى بهسهر (قهرع) دا چونکه له ههموويان ناسراوتره.

بزانه:

پيشپرکه دروسته به دوو جوړينى:

جوړى يه گهم: نهوه يه نهو کهسهکه ماله که بريار ددها بو پيشکهوتوو غهبرى نهو دوو کهسهبى، که پيشپرکهکه دهگهن، وهك پيشهواى موسولمانان، يا نوينهرى، يا يهکى له گهل نيسلام بلنى پييان همرکامتان پيش بکهوى نهوهنده پارهى پى ددهم.

جوړى دووهم: نهوه يه که يهکى لهم دوو کهسه، به هاوپرکهى بلنى نهگهر تو پيشکهوتى من نهوهنده مالت ددهمى، وه نهگهر من پيشکهوتم هيچم ناوى. نهو دوو جوړه دروسته چونکه جارى پيغهمبهر (درووه هواى لهسهريج) چوو بو لای دوو تپپ له نهنصار تيرنهندازييان سازدا بوو، تيپيکيان بردبوويهوه لهوى تريان، پيغهمبهر (درووه هواى لهسهريج)

(١) له شريعتى نيسلاما به ههلى چاپ به (فسق) نورسراوه.

كارمكه يانى بهر هوا دانا، وهكى تریش مه بهست بهوه پېك دى، له ههمان كاتدا ناشېى به قورمار، چونكه مال دانهرهكه سوور دهېى له سهر پېشكه وتن ههتا مالهكهى نه دۇرېنى، نهوى تریش سوور دهېى له سهر پېشكه وتن ههتا مالهكه بباته وه. به لام نه گهر ههر دوو پېشپر كېكه رهكان مائيان برپارداو برپارياندا ههر كهسې پېشكه وت هه مووى بۇ نهوبى نه وه دروست نيه، چونكه دهغه رموى (درومه خواه له سرېن): ههر كهسې به نه سپې پېشپر كه بكا له گهل دوو خاومن نه سپى تردا، وه دلنباېى له وه كه خوى پېش نهو دوانهكهى تر دهكهوى، چونكه نه سپهكانى نهوان هاوتاي نه سپهكهى نه م ناكهن، نه وه پېشپر كهى وا قورمار وه نادرسته، به لام نه گهر دلنيا نه بوو له وه نه وه دروسته و قورمار نيه له بهر نه وه پېش چونكه مه عناي قومارى تيايه، چونكه قومار نهويه يان بيهيه ته وه يان بيدۇرېنى!

پېشپر كه له سهر راكردن و مه له كردن و پالنه وانبازي دروسته، به مخرجى له سهر و دهجل نه بى، به پېى نه م هه رموودهيه كه عايشه (ره راه خواه لين): دهگېر پېته وه: دهغه رموى: له سهغه ريكا له خزمهتى هزرهتدا (درومه خواه له سرېن): بووم، به راكردن به پې نهك به غار به سوارى پېشپر كېم له كه ليدا كرد، من پېشى نهو كه وتم! به لام له وه دوا كه گوشتن بووم پېشپر كېم له كه ليدا كرده وه نه مجارديان نهو له منى برده وه، هه رمووى (درومه خواه له سرېن): نه مه له باتى بردنه وهكهى نهو جاره! (د/ن/ ماچه. نيينو حيبب انيش له سه حى خويدا گېراويه ته وه).

پېشپر كى به ولاخى دهست نه دا بۇ جهنگ دروست نيه، وهك گاو شتى وا، هه روا له سهر شه پر بهر ان و شه پر كه له شير دروست نيه، چ به

خۇرايى بن چ لەسەر پارە بن، ھەروا لەسەر يارى شەترىنج و کالەمستى و گشت جۆرە يارييهكى تر دروست نيه. برپارى وەجەلّ له تيرئەندازيدا وەکوو له پيشپرکەدا وایه به ھەموو دريژە پیدانیەکیەو.

٣٧٨) باسى سویند خواردن و نەزرکردن:

سویند له زمانا به عەرەبى پى دەگوترى. يەمین، واتە: دەستى راست، جا ئەم ناوہ گرا بەناو بۆ سویند، چونکە سویند خۆرەکان لەکاتى سویند خواردندا دەستى راستیان دەنايە ناو دەستى راستى برادمرەگەيان، گوتراویشە: بۆيە وا ناوئراوہ چونکە سویندیش وەك دەستى راست شت دەپاریژى. سویند به عەرەبى ئەم ناوانەى ھەيە (يەمین و حيلفو نیلاء و قەسەم). له شەرعاً دووپات کردنەوہى کاریکە به سویند خواردن له سەرى به زاتى خواى گەورە یا به نیشانى له نیشانەکانى، سەر بەلگە لەسەر سویند له نایەت و فەرموودەدا زۆرە. زاتى مەزن دەفرەموى: { لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ - سورة المائدة - ٨٩/٥ } واتە: خودا لەسەر ئەو جۆرە سویندانە موخاسەبەتان ناكا كە دین به سەردەمتاندا، بەبێ مەبەست و بەبێ ئەوہ كە نیازی دلى لەگەڵدا بێ بەلام لەسەر ئەو سویندانە موخاسەبەتان دەكا كە به نیازی دل دايان دەمەزرینن) وە دەفرەموى: { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا - سورة آل عمران - ٧٧/٣ } وە دەفرەموى: { وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ - سورة المائدة - ٨٩/٥ } واتە: پارێزگارى سویندەكانتان

ئىتر خىۋى سۆيىند خۆر بە رىھا بىانلى يا ھەق مەبەستى خىۋى
گەورەبى، تەنانەت ئەگەر بلى: مەبەستم ناۋى خىۋا نەبوۋە لىي
ۋەرنەگىرى.

دوۋم: ناۋىكە تايىبەت بە خىۋى گەورەۋە، بەلام زۆرتر بەبى
قەيد بۇ زاتى خىۋا بەكار دەھىنرى ۋەك: جەببار ۋەق ۋە رەبب ۋە
موتەكەببىر ۋە قادرو ۋە ھىرو ۋە ھىم ۋە گەرىم ۋە رىزاق ۋە ۋىنە ۋە ئەمانە.
ئەم جۆرە ناۋانەش سۆيىندىان بى دادەمەزرى مەگەر كەبرا مەبەستى
لىيان ناۋى خىۋا نەبى ئەۋە دانامەزرى.

سېيەم: ئەۋ ناۋانەيە كە بۇ خىۋا بۇ غەيرى خىۋىش ۋەك ۋە
بەكار دەھىنرىن، ۋەك: زىندوۋو، مەۋجۇد، دارا، گەرىم، بەخشندە، يا
ۋىنە ۋە ئەمانە. ئەۋە نابى بە سۆيىند مەگەر نىازى سۆيىندى بى ھەبى،
بەلام ھەرمەيشى ھەرە دروست دەھەرمۇ: بە ھىچ جۆرى سۆيىند بەم
جۆرە ناۋە دانامەزرى، چۈنكە سۆيىند تەنيا بە ناۋە مەزنىە
شۆكۈمەندەكان دادەمەزرى، ئەم جۆرە ناۋانەش ئەۋ مەزناھى ۋە
شۆكۈمەندىيەيانە نىۋە خاۋەنى قەدر ۋە رىزىن ھەتا سۆيىندىان بى
بىخورى. نەۋەۋى دەھەرمۇ: سۆيىند بەمانەش دەخورى، چۈنكە بۇ
خىۋا بۇ غەيرى خىۋىش بەكار دەھىنرىن، كەۋاتە ھەركاتى نىازى
بى سۆيىند بە خىۋا بوۋ دادەمەزرى، ۋە ئەۋە كە دەللىن: ئەم ناۋانە
رىزىان نىۋە ئەۋ قەسەيە قەبوۋ نىۋە، بە غەۋىش ئەم ھەرمەيشى
نەۋەۋى بە راستى تەۋاۋ دادەنى، ھەروەھا خاۋەنى كىتەبى (التقىرب) ۋە
ئەۋە يەقۇۋبىش.

بزانه :

سه مبع و به صبرو عه لیم و حه کیم (واته: بیسه رو بیناو زاناو دانا)
له ناوه کانی به شی سییه من.

۳۸۰) به استنی سویند به خیر کردنه وه:

وهك نه وه كه سئ بئى: نه گهر خودا نه خوشه كه می چاك كرده وه
سویندبى مه پئ بكه م به خیر. نه م مه سه له یه له لایه كه وه له سویند
ده چئ و له لایه كه وه له نه زر ده چئ، چونكه وهك سویند هاندان و قه دغه
بوونی تیا دایه وهك نه زریش له نه ستوگرتنی تیا دایه.

زاناكان له باره یه وه راجیا ییه كى به خشه وه بوویان هه یه، سئ
فه رمایشتی ئى دروست ده بئ.

یه كه م: له سه ری هتئ ئه وه ی له نه ستوئ كرتو وه جیبه جئى بكا،
له م نموونه ی به رده ستماندا ده بئ مه پكه بكا به خیر، نه گهر
نه خوشه كه ی چاك بؤ وه، چونكه په رستنئ كى ره وای له نه ستوئ كرتو وه
به رابه ر به مه رچئ كى ره وای.

دووهم: كفاره تئ سویندی ده كه وئته سه ر، به پئى فه رمووده كه ی
{مه رووده خوا وه سه ربه}: كه كفاره تئ نه زر كه كفاره تئ سوینده (موسلیم) (پروانه
شه رحئ نه وه وئ له سه ر سه حیحئ موسلیم ج ۱۱ ص ۱۰۴ و مرگئیر)
سه عیدئ كورئ موسه ییب {ره زا وه لئبه}: ده فه رموئ: دوو برا
كه له پووړئ كیان له نیواندا هه بوو، یه كئ كیان به وئ تریانی گوت: با به شی

بکهین، نهویش گوتی: نهگەر جاریکی تر داوای مال بهشکردنم لیبکهی
 ههرچی مالئم ههیه نهزری کا بهی! عومهریش (رهزاه خواد لیبه) پیی
 فهرموو: کهعبه ههوهجیی به مائی تو نیه، کهففارعتی سویندهکعت
 بدهو قسه لهگهل براکهتا بکه بو خۆم له پیغه مبهرم بیست دهیغه فهرموو:
 سویندت ناکهوئ، وه نهزکردنی گوناھو نهزکردنی برینی رشتهی
 خرمایهتی و نهزکردنی شتی کههی تو نهی دانامهزین (تاج/ ۳ ل -
 ۳۴۰) شتی وا له عانیشهو ئوممو سهلهمهو سهفیهو نیبنو عهیباس و
 نیبنو عومهر و نهبو هورهیره وهگیراوهتهوه (رهزاه خواد له مهبویان ب) وه
 کهسیش راجیایی لهگهلاندا دهرنه بریوه، رافیعی (رهعمهته خواد لیبه) ئهمه
 به دروست داناوه، وه کۆمه لیکیش به ئیجگاری سهلماندوو یانه، چونکه
 ئهم جۆره گوتهیه له مهبهستا سوینده.

سییهم: کابرا خوی سهرپشکه دهتوانی ئهوه جیبهجی بکا که له
 نهستوی گرتووه، دهتوانی تهنیا کهفارهتی سویند بداو بهس، چونکه ئهم
 مهسهلهیه له لایهکهوه له نهز دهچی و له لایهکهوه له سویند دهچی،
 وهک له سهرتای ئهم زنجیرهیهوه روون کرایهوه، ههندی له شیوهکاری
 ئهم مهسهلهیه پیی دهگوتری: نهزری رقهبهری، واته: نهزری (لجاج)
 وهک ئهوه که بلی: نهگەر قسه لهگهل فیساره کهسکرد، یا چوومه مائی،
 یا بلی: نهگەر نهرویشتم بو سهفه ر یا نهگەر چووم بو سهفه ر، یا شتی
 ئاوا بلی، نهزربن له سهرم دوو مانگ بهروژوویم، یا دوو رکات نوێز بو
 خودا بکه، یا خیری بکه، یا حهجی بکه، یا شتی ئاوا له نهستو
 بگری و له پاشا نهز پێوه بهستراوهکه بکات. بهلام نهگەر کهسی بلی:
 نهگەر خودا نهخۆشهکهمی چاک کردهوه مهري بکه بهخیر ئهوه

لهبهشی نهزری (تبرر)، واته نهزری چاکه کاری، یا نهزری دلخواز:
 نهگهر کهسێ بلێ: نهگهر نهو شته بکهه نهزربێ لهسههرم کهفارهتی
 سویندی بدهم، نهوه بهبێ راجیایی دهبێ کهفارهتی سویند بدا، چونکه
 نهزر لهسههر گراوهکهو کهفارهتی سویند یهک شتن.

٣٨١) سویندی بیبایهخ (لغو اليمين):

سویندی بیبایهخ هیچی لیڤروست نابیت، خودایش لهسههری
 موخاسه بهی سویند خۆرهکه ناکا. شیوهی نهه سوینده وهک نهوه کهسێ
 بهبێ نیازی دل بهسهردهمیدای و دهلێ: نه بهخودا وانیه، بهرئ
 بهخودا وایه، بهتایبهتی لهکاتی توپهیی و پهلهپهل و گهرمبوونی
 گوشتوگۆدا، که زۆرتر مرۆف لهه کاتانهدا ناگای لهسههر و بههری قسهی
 خۆی نییه. نهه جوۆره سوینده نه سویندی پێ دادهمهزری نه کهفارهتی
 ههیه. بهپێی نهه بهلگهیه: عانیسه (رهزاه خوا لیه) فهرمووی: نهه نایهته:
 {لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي} له شانی نهو کهسانهدا هاتۆته خوارهوه
 که لهکاتی گوشتوگۆدا بهسههر دهمیانادی و بهسههر زارهکی دهلێن: نه
 بهخودا وانیه، بهرئ بهخودا وایه. (بوخاری) ئیبنو عهباسیش (رهزاه
 خوا یار لیه) فهرموودهیهکی وهک نهمهی عانیشهی ههیه. لهپایهی
 نهمهدایه نهوهیش که بیهوئ بلێ: بهخوا نهزیمان نهوهی کردووه، له
 باتی نهوه زمانی تهتهله بکاو بلێ بهخوا کامهران نهوهی کردووه.

نهگهر کهسێ گووتی: نهگهر نهو شتههم کردبه جوولهکههم یابه
 گاوری، یاله خوا یاله پیغهمبهه یاله ئاینی ئیسلام بێ بهریم، یا

بىبەش بىم، يا بەشم بە ئىسلامەۋە نەبىت ئەۋە نابى بە سوئند، نە
كەفارتى ھەيەۋ نە سوئندى دەكەۋى. چۈنكە ناۋى خوداۋ نىشانەى
خوداى تىادا نىيە. سوئند بە نىشانەيى لە نىشانەكانى خودا ۋەك ئەۋە
بلى: بە گەۋرەيى خودا، بە فەرمايشتى خوا، بە توانايى خودا، بە
زانستى خوا، بە خواستو ويستى خوا. ۋەكى تىرىش ئەم جۆرە ئاخاۋتنە
كە بلى لە جىيى ئاگر پەرستىم ئەگەر ئەۋە بىكەم ھەرامە، جا ئەگەر
مەبەستى دوورخستىنەۋەى خۆى بى لەكردنى ئەۋە كارە ئەۋە پىيى كافر
نابى، بەلام ئەگەر مەبەستى رازى بوون بەۋە مىللەتە يا بەۋە كفرە بى
لەكاتى كىردىدا ئەۋە دەستبەجى بە گوتنى ئەم جۆرە قسەيە بى بىروا
دەبىۋ ھىرى بەسەر ئىسلامەۋە نامىنى، لەبەرئەۋە دەبى يەكسەر بلى:
(لا اله الا الله و محمد رسول الله) ۋە داۋاى لىبووردن لە خودا بىكا،
ھەرۋەك پىۋىستە تەۋبەشى لى بىكا، چۈنكە پەشىمان بوونەۋەۋە تەۋبە
كىردن لە ھەموۋ قسەيەكى نادرووست پىۋىستە.

بىزانە:

سوۋرگە (مەدار) سوئند كەۋتنو سوئند نەكەۋتن دەگەرپىتەۋە
بۇ خوازەى ئەۋە گفەتەى كە سوئندەكە پەيۋەندى پىۋەى ھەيە. جا ئەگەر
سوئندى خوارد لە فىسارنادا، يا شتى پى نافرۇشى، يا ئەۋە شتەى لى
ناكرى، دەتۋانى جىدار (ۋەكىل) بگرى ھەتا ئەۋە نىشانە بىكا، ۋە بەۋە
سوئندى ناكەۋى، چۈنكە خوازە (موقتەزا) قسەكەى ئەۋەيە كە خودى
خۆى ئەۋە ئىشە نەكا، ۋە لە راستىدا خۆيشى نەيكردوۋە جىدارەكەى
كىردوۋىتەى. بەلى ئەگەر مەبەستى واتاى مەجازى بىۋە سوئند لەسەر

نہوہ بخوا کہ نہو شتہ نابئ ببئ بہ ملکی نہو نہوہ سوئندی دہکھوئ ،
خوای خوئ بیکرئ یان کہسیکی تر بوئ بکری، چونکہ خوئ کارمکہی
لہ خوئ گران کردوہ. نہگہر سوئندی لہسہر وو شت خوارد، وہ
یہکیکیانی کرد، بہوہ سوئندی ناکھوئ، چونکہ سوئند لہسہر خوراومکہ
بہتہواوی نہکراوہ، ہہروہک چؤن سوئند بخوا کہ نہو دوو کولیرمہ
ناخوا، نہگہر یہکیکیان بخوا سوئندی ناکھوئ. لہسہر نہم پیومرہ
مہسہلہی تری لہم بابہتہ زؤر حہل دہکری.

۳۸۲) کہفارتی سوئند:

کہفارت وشہیہکی عہرہبیہ لہ زمانا واتہ: دابؤشین و پەردہ،
بوئہ بہ کہفارتی گوناہیش دہگوترئ کہفارت چونکہ گوناہکہ
دادہپؤشئ، بہہمان واتا بہ کافریش دہگوترئ کافر، چونکہ نیعمہتی
خودای خوئ حہشاردہداو لہ ژیر پەردہی بیباومرپدا دہیشاریتہوہ، کہ
نہو نیعمہتہ حہشاردراوہ بریتیہ لہ باوہر بہخودا، کہ سہرچہشمہی
گشت خوئی و نازو نیعمہتو بہہرہیہکہ.

جا ہہرکاتی کہسئ سوئندی کہوت پیویستہ لہسہری کہفارت بدا
چونکہ زاتی مہزن دہفہرموئ: { ذٰلِكَ كَفَّارَةٌ اٰیْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ
وَاحْفَظُوا - سورة المائدة - ۸۹/۵ } . کہفارتی سوئند لہ سہرہتاوہ
سوئند کہوتو سہرپشکہ لہ کردنی یہکی لہم سئ شتہی کہلہم نایہتہدا
باس کراون: { فَكَفَّارَتُهُ اِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ

أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْنُوهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ - سورة المائدة - ٨٩/٥ {
 (واته: كهفارمتى سویندی دامه زراو کاتئ که شکانتان نه وهیه خؤراکی ده
 مسکئن بدن له میانهی نهو خوارده مه نییهی که دهیدن به خیزانی
 خؤتان، یا بهرگی ده مسکئن بدن له میانهی نهو جل و بهرگی که
 دهیکهن بؤ خیزانی خؤتان یا بهندهیئ نازاد بکهن) جا نه گهر سویند
 که وتوو توانای یه کئ لهم سئ شتهی نه بوو پیویسته سئ رؤز بهر پؤزوو
 بیت، وه مهرج نییه نهو رؤژانه ییش له سهر یهک بن، به لام سوننه ته،
 نه مهیه که ده لئین: کهفارمت له سهره تاوه سهر پشکییه وه له کؤتاوه
 ریز لیگرتنه، به لام دروست نییه نانی پئنج کهس بدا له گهل بهرگی
 پئنج که سدا یان نیوبه نده نازاد بکا له گهل کردنی بهرگی پئنج
 کهسا، چونکه خودا کردو وینی به سهر پشک له نیوانی سئ شتدا، دهی
 نه گهر شتی وا بریار بدهین شته گان دهن به چوار، واته: کهفارته که
 نابئ له دوو جؤر لهم سئ جؤره بئ، چونکه شتی وا به پیچه وانیه
 دهقی نایه ته که یه. مهرجی نهو بهندهیه که بؤ کهفارمتی سویند نازاد
 ده کړئ وهک مهرجی بهندهی کهفارمتی ظیهار وایه. مهرجی خؤراک
 دانیش نه وهیه ههر هه زاره ی موددئ له دانه ویللهی شتی که له زیاتری
 پیژوی شوینی کابرابئ، ههر چیش ناوی جل و بهرگ بئ دمست ددها بؤ
 کهفارمتی سویند، وهک کراس و که واو دهر پئ و پشتین و میزمر و جبه و
 سهر پؤش، چونکه خودای یاسادانه ر ناوی جل و بهرگی به ره های
 هیئاوه، له بهر نه وه نه وهی پئی بگوترئ پؤشاک بؤ کهفارمتی سویند
 دمست ددهات، دهی نه مانه ییش هه موویان بهر پؤشاک ده که ون.

نه گهر که سئ سویندی خوارد شتئ نه کا له پاشا له بیرى نه بوو که سویندی خواردوووه نه وشته ی کرد نه وه رای دروست نه وه یه که سویندی ناکه وئ، به پیی فهرمایشتی زاتی مه زن: {وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ - سورة الأحزاب - ۵/۳۳} هه روا به پیی نه فهرمووده یه (درووده خواه له سه ربنا): خودا له بهر خاتری من له سئ کاری نه ته وه که م چاو پووشی ده کا: له هه له وه له بیر چوون و له شتئ به زور پیان بکری. ده ی سویندیش بهر نه م گشتایه تیه ده که وئ.

۲۸۳) بریاری نه زر (فووتوو):

نه زر له زمانی عه ره با واته: به لئین یا هه ره شه، له شهرعا به لئینی باشه نه ک خراپ، ماوه ردی ده فهرموئ: بریتیه له نه ستو گرتنی کردنی چاکه یی که له خویدا به پیی بنه مای شهرع پیویست نه بی. سهر به لگه ی نه م باسه نه م ئایه تیه: {يُوفُونَ بِالْأَذْرِ - سورة الإنسان ۷/} (واته: وهفا به نه زر ده که ن) وه نه م فهرمووده یه که ده فهرموئ (درووده خواه له سه ربنا): که سئ نه زری کرد که فهرمان بهری خودا بکا نه وه با نه زره که ی به جئ بیئ، وه که سئ نه زری کرد که بی گوئی خودا بکا نه وه با نافه رمانی خودا نه کاو نه زره که ی نه باته سهر (بوخاری و که سانی تر گیراویانه ته وه).

راجیایی هه یه له بریاری نه زردا، گوتراوه: ناباشه، گوتراویشه: خیریکی چاکه و حه لاله.

۳۸۴) نه زىر دوو به شى هه يه:

(۱) نه زى رقه به رى، يا نه زى كه لهره قى (لجاج) نه مه له پيشه وه رابورد.

(۲) نه زى دلخواز، يا نه زى چا كه گارى (تبرر) نه م به شه دوو جوړى هه يه:

يه كه م: پي ده گوتري نه زى به رابه رى پاداش، كه بريتيه له وه نه زى كه ر خيريك بگريته نه ستوى خوى و بيه ستى به ده سكه وتنى ده سكه وتي كه وه، يا بيه ستى به رزگار بوونه وه له مه ينه تن، وه كه نه وه بلئ: نه گهر خودا نه خو شه كه مى چا كرده وه، يا منالايكى پي به خشم، يا رزگارم بوو له م مه ينه ته نه زى له سهرم روژوو بگرم، يا نويزى بكه م، يا خيرى بكه م له بهر رمزى خودا، جا هه ركاتى كه نه زى پيوه به ستر او كه هاته جى ده بى نه زى گراو كه بكا، هه ر نه وه نده به سه كه بلئ نه گهر نه و شته م بو بوو، يا له و مه ينه ته رزگارم بوو خيرى كه له سهر بى، مه رج نييه كه بلئ بو خودا، يا له بهر رمزى خودا. چونكه خوداى گه وړه دمفه رموى: {وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ - سورة الفحل - ۹۱/۱۶} (واته: نهى موسولمانه كان! هه ر پهيمن و به لئ و نه زى ده كه ن، به مه رجى نه وهى بريارى كردنى يا نه كردنى دهمن و له سهر خو تانى بريار دهمن به پي ياساى خوابى و له نايى نيسلاما دروست بى به جى به ينن) هه روا دمفه رموى: (ومنهم من عاهد الله لئن آتانا من فضله لنصدقن ولنكونن من الصالحين - ته و به - ۷۵/۹) جارى ژنى له پاپوركا له دمريادا نه زى نه وه دمكا: نه گهر

خودای گهوره رزگاری بکا مانگئ بهرؤزووبئ، کاتئ رزگاری بوو
رؤزوومکه ناگرئ ههتا دهمرئ، جا کچهکهی یا خوشکهکهی دپته
خرمهتی ههزمتو حالهکهی عهرز دهکا، پیغه مبهه (درووده خواه له سه ره بئ)
فهرمانی پیکرد که خوی رؤزووه نهزر گراومهکی بؤ بگرئ. (ئه بو داود/
نه سائی).

دووهم: ئه وهیه که نهزر کهه خیرئ بگریته ئه ستوی خوی بهی
بهستنی به هیج مه رجیکه وه، وهک که سئ بلی: نه زربئ له سه رم دوو
رکات نوئز بؤخدا بکه م، یا سئ رؤز بهرؤزووبه م، یا به ندهی نازاد بکه م،
یا دوو جزم قورئان بخوینم، له م جۆره دا دوو فه رمایشت ههیه رای
دامه زراو (راج) ئه وهیه که نه م جۆره میش وهک جۆری په که م ده بی
جی به جی بکرئ چونکه ئه م فه رموودهیه به ره های فه رمانی ده کا به
جی به جی کردنی گشت نه زریکی دروست: (که سئ نه زری کرد که
فه رمان به ری خودا بکا.... تاد) گوتراویشه: مه رج نییه که ئه م جۆری
دوو مه جی به جی بکرئ، چونکه به خۆپایی و بی به رانه به ره، وهک چۆن
گریدانه بی به رابه رکهان وهک به خشین و دیاری ههتا وهر نه گیرین مه رج
نییه جی به جی بکرین. هه رکاتئ به ره های گوتی نه زر بی ئه وه بکه م وه
ئه ندازه ی نه زر گراومهکی دیاری نه کرد، وهک ئه وه بلی نه زربئ له سه رم
خیرئ بکه م یان رؤزوو بگرم، ئه وه به وهی پی بگوتری خیرکردن با زۆر
که میش بی، یا رؤزوو گرتن بایهک رؤزیش بی نه زره کهی جی به جی
ده بی، که هه ره تیشی له سه ر نییه.

۳۸۵) نه زړکردنی گوناوه دانامه زری:

نه زړکردنی نافه رمانی خودا، وهك نه وه بلئی نه زربئی له سهرم باده بنوښم، دروست نیه، چونكه دهغه رموی (مرویده خواه له سهرېږي): (ههر كه سئ نه زری كرد كه بئ فهرمانی خودا بكا با نه زرهكهی جئ به جئ نه كا). (موسلیم/ بوخاری) دهی نه گهر كه نه زړ بكا كه سئ مهی بخواته وه یا داوینپیسی بكا یا كه سئ بكوژی، یا به بئ دهست نویژ نویژ بكا نه وه نابئ نه زرهكهی جئ به جئ بكا، بهلكوو جئ به جئكردنی نادروسته و تاوانه، وه له سهر رای بیگومانی جه ماوهری زانایان كه فاره تیشی له سهر نییه.

۳۸۶) نه زړكردن كردنی یا نه كردنی شتی رهوا دانامه زری:

مهبه ست له رهوا موباحه، كه سئ كاریكه كردن و نه كردنی چونیهك بئ، وهك خواردن و خواردنه وه و خهوتن و راوهستان و دانیشن، نه م جوړه كارانه له بهر چاو شیرین نه كراون، جا خوای نه كردنیان نه زړ بكا، وهك نه وه بلئی: نه زړ بئ هه نار نه خوم، یا كردنیان نه زړ بكا وهك نه وه بلئی: نه زړ بئ قاوه بخوم، نه زرهكهیان دانامه زری، چونكه نه م جوړه شتانه په رستن نین و نابن به مایه ی نزیك بوونه وه له خوا، له بهر نه وه دیش جارئ خوښه ویست (مرویده خواه له سهرېږي) وتاری ددها، پیاوړکی دی له بهر هه تاو كه راوه ستا بوو، پرسى: بوچی نه و پیاوه و رهق راوه ستاوه؟ عه رزیان كرد: نه وه نه بو نیسرا نیله، نا ه (نه زړ) ی كردو وه كه به پیوه له بهر خوړ رهق راوه ستی و دانه نیشی و نه چپته بهر سی بهرو قسه نه كا و

له هه مانكاتدا بهرۆژووش بێت. فهرمووی (دروودە خواە لەسەربە): فهرمانی پێبگهوه له زمانى منهوه پێى بلى: كه قسه بكاو بچێته بن سيبهرو دابنیشى به لام روژوووهكەى تهواو بكا (ش/ تاج/ ٧٢ - ٢٣٩).

نهگەر كهسى ئاه (نهزر) بكا كه له گهڵ مروڤدا قسه نهكا، نه زهركهى دانامه زرى، چونكه شتى وا نارەوايه، له بهر نهوه كافاره تيشى نيه. له بوخارى شهريفدا دهفهرموى: ژنى به خاموشى خهريكى ههج بوو، ئه بو به كرى سهديق (زه زاه خواە لیبە) پێى فهرموو: قسه بكه شتى وا نارەوايه. ههروهها نهگەر كهسى مۆمى يا چرايى نهزر بكا كه له سهه گۆرئ بگري دانامه زرى، چونكه پێغه مبهه (دروودە خواە لەسەربە) نه يى له شتى واته: دهكاو دهفهرموى: نه فرين و له عنهتى خودا لهو ژنانه بى كه دهچن بۆ سهردانى سهه قهبران و لهوى دهيكهن به بى شه رعى و شين و شه پۆرو ناشوكرى، وه نه فرمت و له عنهتى خودا لهو كهسانه يش بى كه مزگهوت له سهه گۆر دروست دهكهن، وه لهو كهسانه يش بى كه چراى له سهه داده نين!. (د/ ت/ ن/ بهرشتهيهكى دروست) له عنهت واته: بى به شبوون له رحمهت و ميه رهبانى خودا (تكايه بۆ باسى سويندو نهزر بپروانه تاح بهرگى سى لاپه ره ٢٢٢ ههتا لاپه ره ٢٥٠ - ومركيڤ).

٢٨٧) باسى دادومرى (القضاء):

دادومرى به عه ره بى پێى دهگوترى: قضاء، نهه وشهيه له عه ره بيدا به زۆر واتا هاتوو ده دادومرى نيمچه نزيكويهكى له گهڵ زوربهى نهه واتايانه دا ههيه. وهك:

(۱) به واتا دروستکردنی شت بهقایمی و توندوتوولی و لیبونهوه لی.

(۲) به واتا پټویستکردن، بهم واتیایه که یهزدانی پاک دمه‌رموی: {وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ - سورة الإسراء - ۲۳/۱۷}

چونکه دادومر برپاره‌که پټویست ده‌کاو برپاری پټویست ده‌سه‌پټی به‌سهر لایه‌نی دؤراودا. سهر به‌لگه‌ی ره‌وایی دادومری نامه‌ی خودا ریگه‌ی ره‌به‌رو یه‌کگرتنی نه‌ته‌وه. قورنان دمه‌رموی: {وَأَن اخْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ - سورة المائدة - ۴۹/۵} واته: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوشه‌ویست! له نیوانی خه‌لکا به‌پی نه‌م دستووره جوانه که خودا ناردوویه‌تی بو تو به سرووش حوگم و دادومری بکه (وه دمه‌رموی: {وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ - سورة النساء - ۵۸/۴} واته: ههرکاتی دادومریتان کرد له نیوانی مه‌ردومدا به‌هه‌ق به عه‌دالته دادومری بکه‌ن. له سوننه‌تیشدا خوشه‌ویست (مرویه خواه له‌سهر ب): دمه‌رموی: دادپرس نه‌گهر تی‌کوشی و باش وردبیته‌وه بو گه‌یشتن به هه‌ق له مه‌سه‌له‌که‌داو ئینجا برپاره‌که دهرکا نه‌وه له‌م بارودوخه‌دا نه‌گهر برپاره‌که‌ی دمری ده‌کا راست و دروست بوو رووی راستی پی‌کا نه‌وه دوو پاداشی باشی بو هه‌یه، به‌لام نه‌گهر برپاره‌که‌ی هه‌له بوو نه‌وه یه‌ک پاداشی باشی بو هه‌یه، چونکه له گه‌ران به شوین رووی راستی مه‌سه‌له‌که‌دا دریغی نه‌کردووه (شه‌یخان) دیسان دمه‌رموی (مرویه خواه له‌سهر ب): کاتی دادومر له دادگا دمه‌دنیشی دوو فریشته دینه خواره‌وه بو لای و ریگه‌ی راستی نیشان دمه‌دن و هوکاری سه‌رکه‌وتنی بو دمه‌سازین، به مهرجی ناهه‌قی نه‌کا، دهنه هر که ده‌ستی کرد به بی دادی گورج سه‌رده‌که‌ونه‌وه به‌جپی دمه‌یلن! (به‌یه‌ه‌قی).

ئەمە گشتى دەرھەق بەۋ دادومرە وايە كە شارمزاى دادومرى بىۋ
 زانا بى بە بېرپارەكان، بەلام دادومرى نەزانو بەدكارو بەرتىلخۇرو
 ناھەقىكار ئەۋە ۋەك پېغەمبەر (مروۋىدە خۋاە لەسەربە): بېرپارى داۋە دەستە
 چىلەى ئاگرى دۆزەخە. بەپېى ئەم فەرموۋدەيەى (مروۋىدە خۋاە لەسەربە):
 دادومرەكان سى دەستەن: دەستەيەكان وان لە بەھەشتداۋ دوو
 دەستەيان وان لە دۆزەخدا، دەستەى بەھەشتى ئەۋ داۋمرانەن كە دوو
 نىشانەى باشيان تىادا ھەيە:

يەكەم: ھەقناسنو شارمزاى بابەتى دادومرىن.

دوۋەم: ۋەك ھەقەكە دمرانن رەفتارىشى پى دەكەن!

دەستەى دۆزەخىش دوو تاقمەن.

يەكەم تاقمە: دادومرىكە ھەقناسە بەلام بەھەق كار ناكە.

دوۋەم تاقمە: داۋمىرىكى نەزانى نەشارمزاىە بە نەزانى لە نىۋانى
 خەلكا دەرپانى، ئەم دوو تاقمە جىگەيان دۆزەخە (د/ت/تاج/ ۳- ۲۰۳)
 ديسان دەفەرمۇى (مروۋىدە خۋاە لەسەربە): ھەركەسىۋ بوو بە قازى، بە نەزانى
 بېرپارى دەدا دەستەى دۆزەخە، ھەركەسىۋ بوو بە قازى بە ناپەۋا بېرپارى
 دەدا لە دەستەى دۆزەخە، ھەركەسىۋ بوو بە قازى، لە ھەمان كاتا
 ھازىيەكى زانا بوو، ھاۋكات لەگەل ئەۋەشدا ھەقپەرۋەرو دادپەرۋەر
 بوو، ئەۋ جا لە قىامەتدا خواخوايەتى دادومرىيەكەى سەرۋبەدەرچىۋ
 نەسوۋدى ھەبىۋ بۆىۋ نە زىيان، سا بەلكوۋ بەبىۋ ۋەمى رزگارى بىۋ لە
 ئۆبالى. (ئىبنو ھەببان لە صەحىحى خۇيدا گىراۋيەتەۋە).

زاناکان دمفهرموون: ههرکه سێ دادومری له شانی دانه بێ دروست نیه ببی به دادومر، ته نانهت نه گهر بیشیبی به دادومر تاوانبار، ههر برپاری دهرکا دانامه زری، خوای برپاره گهی راست بی یا ناراست بی، چونکه پیکانی رووی راستی به ریکهوتو به تهقلهی مامه همه، دهگهرو بایهخی نیه، چونکه له بنه مایهکی رهوای یاساییه وه سه رچه شمه هه ناگری! له بهر نه وه ههر برپاری دهرکا بی تاوانبار ده بی، وه برپاره کانی هیچی دانامه زری و گشتیان هه ئو هشاو ده بن، به بی فه رمایستی زاتی مه زن: { فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ - سورة النحل - ۴۳/۱۶ } واته: ههر شتی که خوتان سه رتان لیی دهرناچی و لیی نازانن له پسه پورانی زانای شارمزی نهو بابه ته به رسن.

۳۸۸) نیشانه کانی دادومر (قازی):

وهك رابورد له پیشه وه که سێ دادومری له باردا نه بی ناره وایه بکری به دادومر، بو خۆشی ناره وایه که کاری وا هه بوول بکا، دروست نیه که داوای بکا، به بی نهو به لگه وه فه رموودانه ی که توژی له مه وپیش رابوردن.

ههرکه سێ نه م هه رجانیه ی تیادابی ده ست ده دا بو دادومری.

یه که م: موسوئمان بی، له بهر نه وه دروست نیه بی پروا بکری به دادومر (قازی) خوای له سه ر موسوئمانان، خوای له سه ر ناموسوئمانان. چونکه دادومری سه روه ربیه، سه روه ریش له بی پروا ناوه شینه وه.

جاری ئەبو موسسا نوسەرێکی نەصرانی (گاور)ی دانابوو، عومەر (وەزیرە نوێیەکە) پێیدا هەڵشاخا و ئەوجا فەرمووی: ئەوان خودا دووری خستوونەتەوه، دەی ئێوه نزیکیان مەخەنەوه، ئەوان خودا تێرۆی کردوون دەی ئێوه ریزیان ئی مەگرن، ئەوان خودا بە گزیکارو ناپاکی داناون، نابێ ئێوه بە ئەمێنداریان دابنێن، هۆی ئەوهی که من رێگەتان پێ نادەم که خاوێ نامەکان بکەن بە کاربەدەست و کاری گرنگی دەولەتیان پێ بسپێرن دەگەرێتەوه بۆ ئەوه که ئەمانە بەرتیل بە حەلال دادەنێن و بەرتیلخۆرن.

دووم: رەسیدە ھۆشیاری، چونکە منال و شیئ قسەیان بۆ
خۆیان کارناکا، بپاریان بۆ خۆیان و لەسەر خۆیان بایەخی نیە. ئیتر بۆ
کەسێکی تر چۆن بایەخی دەبی؟!

بیزانی:

له گهل هوشياريدا نه م شتانه ي تريس ره چاو دمکړين: دمبي ژيرو
 زنگو زمين روښنو وريابي، چه پوله و ساويلکه و گيلوکه نه بي، هه تا
 به زيرمکي خو ي بتواني بجي ته بنج و بنه واني کاره که و په ي به
 بر بارمگان بباو چاره سهری گيشه و بهر مگان بدوژيته وه.

سییه‌م: نازادی، چونکه به‌نده خوئی ناته‌واوه، ده‌سلاتی به‌سهر
خوودی خویدا نیه‌و خوئی سهر و مری خوئی نیه، دیاره ده‌سلاتی به‌سهر
که‌سکی ترده باشر ناشکی.

چوارهم: دادپهرومربئ، چونکه بهدگار - واته: فاسق - ریځه‌ی پی نادری که سهرپهرشتی و سهره‌وکاری مالی کورې خوۍ بکا، له‌گه‌ل نه‌و گشته دلسوزیه‌ی بوی، نیتړ چوڼ ریځه‌ی پی دهری که سهره‌وکاری سهروماڼ و نامووسی کهسانی بیانی بکا؟

پینځهم: نیرینه‌ی، به‌پیی نایه‌تی: {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى - سورة النساء - ۳۴/۴} واته: پیاوان سهرگه‌وره‌ی ژنانن و سهرپهرشتن به سهریانه‌وه.

به‌پیی نه‌م فه‌موودمیه‌یش که پیڅه‌مبهر (درووده خواه له‌سهرې) ددغه‌رموی: گه‌ل که‌سهر گه‌وره‌یی و سهرومری خویان بسپړن به ژنی قهت سهر ناکه‌ون. (د/ ب/ ت/ تاج/ ۲ ل - ۲۰۱ حاکمیش گپراویه‌ته‌وه و ددغه‌رموی: به‌پیی مهرجی ههردو و پیره).

شه‌شهم: دمبی شاره‌زای برپاره‌کانی شهرع بی و شهرعزانیکی باشبی و به لایه‌نی که‌مه‌وه ناگای له‌و نایه‌ت و حه‌دثانه هه‌بی که په‌یوه‌ندیان به برپاره‌کانه‌وه هه‌یه، که‌س که شاره‌زاییه‌کی باشی له‌وه نه‌بی ناکری به داومر به‌پیی نایه‌تی: {وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ - سورة الإسراء - ۳۶/۱۷} واته: مه‌که‌ومره شوینی شتی که لی نازانی و عیلمت پیی نیه و له پسپوړی تو نیه) هه‌روا به‌پیی فه‌رمووده‌که‌ی پیڅه‌مبهریش (درووده خواه له‌سهرې): دادومرکان سی ده‌سته‌ن.. که له سهره‌تای باسی دادومریدا رابورد. له‌بهر نه‌وه‌یش چونکه نه‌زان به که‌لکی نه‌وه نایه‌ت، که فه‌تو‌ابدا، نیتړ چوڼ به‌که‌لکی دادومری دی، که نیشی سهره‌کی نه‌وه‌یه برپار دمرکا.

جهوتهم: دهبی له گفتوگوئی عمره بیداو له زمانی عمره بیداو له ریزمان و زمانه وانی عمره بیداو شارمزاو پسپوژی، چونکه نه گهر وا نه بی شارمزی ته وای له قورنان و سونه تدا نابی که سهر چاوهی شهر یه تن و همدوو لاشیان به عمره بین.

هه شتتم: دهبی چاوساغ و بیسه رو بینابی، چونکه کهر گوپی له قسه نیه، نازانی کابرا بی له کاره که دهنی یا حاشای لی دهکا، کویریش نازانی کی داواکاره کی داوا لیکراوه.

نۆیه م: دهبی روشنبیرو وریاو هوشیار بی، دادومری پیاوی حۆل و گیل دانامه زری، نیت خوی گیلی و حۆلییه که ی زکماک بی، به هوی نه خوشی و پیری و خورپه و شتی واوه تووشی بیتیکچوون بووبی.

دهیه م: دهبی گویاو قسه که ربی، چونکه لال توانای جیبه جیکردنی برپاره کانی نیه.

۳۸۹) باسی دهستوورو یاسا و نه ریتی دادومری

(آداب القضاء):

بزانه:

دادومری کۆمه لی دهستووری جوانی هه یه، وهک: نه وه جیگه ی دانیشتنی داومر له ناوهراستی شارابی، چونکه نه وه بو هه موان چونیه که و نیشانه ی دادپه رومریه و یه کسانی دهگه یه نی، وهک نه وه کاتی که قازی دامه زرا مه جلیسه که ی له جیگه یه کی گوشادو به ریندابی، نه بادا

ناماد مېوانی کۆږه که تووشی نازارو سه خله تی بېن، وهک نه وه به پئی
 کاتو شوین مه جلیسه که ی به دمره وه بی و ناشکراو له بهر چاوبی و بۆ
 نه و رۆزو سهرده مه دهست بدا، ههتا به پئی کاتو سات ناشناو ناشنا
 جیگه و ریگه ی بزانی و له کاتی پئویستدا بۆ دادومری برۆن بۆ خزمه تی
 له بهر نه م فهرمو و دهیه یش که پیغه مبه ر (درومه خواه له سه ربه) دهفه رموی:
 هه رکه سی خودا فرمانیکی له کاروباری موسولمانان پیسپارد وه دمرگای
 خۆی له هه ژاران و داماوان و خاو من نیش و کار دا بخوا، بی گومان که
 خودایش دمرگا کانی خۆی له رووی هه ژاری و نیش و گاری نه ودا داده خا.
 (د/ت/ تاج/ ۳ ل/ ۲۸۸) وهک نه وه جیگه که فینک بی، نه سارد بی نه
 گهرم، دوو که ل و تۆزی نه بی، باش نیه دادومر دمرکه وان و په رده داری
 هه بی، مه گهر له بهر پئویستی، نه گهر دمرکه وان، یا په رده دار (حاجب) ی
 هه بوو پئویسته پیاویکی دهم و دهست و دامه ن پاکبی و دادپه رومر بی و
 نه میندار بی و قه له میکی ریکی هه بی، گه و ره و بچووک بزانی و نارمزوو
 په رست ده بی، رهفتاری میانه بی، نه زۆر هارو هاج بی و نه زۆر نه رم و
 شلیشی بی، مامنا و مندی بی. ناباشه قازی (واته: دادومر) کۆری دادومری له
 مزگه و تا بیه ستی، چونکه سکا لاو دادگاییکردن هه ره ی تیادا ده بی، وا
 ده بی نافرته ی بینویژو بیروا و شیت و نه م جوړه که سانه ناماده ی کۆری
 ده بن، مزگه و تیش جیگه ی شتی واو شوینی نه م جوړه که سانه نیه.
 گو تراویشه: دادومر یکردن له ناو مزگه و تدا ناباشی (که راهه ت) ی نیه،
 هه روهک چۆن قورنان خویندن و ده ورکردنه وه ی زانسته ئیسلامیه کان و
 فه توادان له ناو مزگه و تا ناباشیان نیه.

پېښو ته همدو ځای اوډاوا:

بهیهك چاو ته ماشا بكرين له راستيدا پایه دی دادومری بۇ ښه وه
 دانراوه كه عه دالمت پایه دار بې، دهی هر گاتې دادومر لاری له وه هه بوو
 ښه وه بې دادومری و ناههقی دهكا، له بهر ښه وه دمې دادومر جیاوازی نه خا
 نه نیوانی ښه وه كه سانه دا كه بۇ دادگاگردن دین بۇلای، ده بې له جیگه دا
 یه كسان بن، نابې یه كیكیان زیاتر لهوی تریان نزیك بكاته وه، نابې
 له گهل یه كیكیان روو خوشې و له گهل ښه وه تریان مۆن و گرژبې، نابې به
 ناماژه یه كیكیان تی بگه یه ښې، یا چېپه و سرتی له گهل دا بكا، نابې
 ماموستایی بۇ داواكار یا بۇ داوالیکراو بكاو فیریان بكا كه چی باشه
 بویان، به كوردی پتهی كورت و پوخت: له هیچ شتیكا باوی كه سیان نه دا
 به سر كه سیاندا. یه زدانې پاك دمفه رموی: { كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ -
 سورة النساء - ۱۳۵/۴ } واته: ښه وه كه سانی كه پروادارن! هه میسه
 عه دالمت په رومرېن و كه مەر بۇ خزمه تی عه دالمت ببه ستن).

۳۹۰) بریاری دیاری و بهرتیل:

به بې گومان بهرتیل نادرسته، چونكه له چه شنی خواردنی
 سامانی مهردومه به ناپه و، بهرتیل خواردن پیښه ی هۆزی جووه.
 چه زهت (دروودې خوا و له سره بې) دمفه رموی: نه فرینی خودا له بهرتیلدرو له
 بهرتیلخوړ، به تایبه تی له وانه یان كه له دادگا و دادومریدا بهرتیل به كار
 دهینن. (پیشه و نه حمه دو تیر میذی گپړاویانه ته وه، تیر میذی به
 دروستی داناوه) گفته ی ښېنو ماحه: له عنه تی خودا له سر بهرتیلدرو

بەرتىلخۆر. ۋا باشە قازى ۋاتە: دادومەر، دەرگای ديارى و دەسەنە لە خۆى داخا، ديارى و دەسەنە لە كەس وەرنەگرئ مەگەر لە كەسئ لە پېش وەرگرتنى پاىەى دادومەرىدا ديارى و دەسەنە لە نىوانياندا ھەبووبئ، لەبەر دۆستايەتى و خزمایەتى، چونكە پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) دھەرموئ: ديارى كاربەدەست دزى و گزىيە. لە گېرآنەوھىيەكا: حەرەمە. (نېمام ئەحمەد)، لە صەحىحەيندا دھەرموئ: پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) پياويكى ئەسەدى كرد بەسەر كارى سەر زەكەت، ناوى ئىبنو لئوتبىيە بوو، كابرە كە ھاتەو گوتى: ئەمە ھى ئىوھىيەو ئەمەيش ھى خۆمە بە ديارى بۆم ھاتوو!

جا پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) سەرکەوتە سەر دوانگەو راوەستاو ستايش و سوپاسى خودای كردو فەرمووى: ئەمە جى پئ دەلئىن! ھەندئ سەرگار ھەن كە دەينىرم بۆ شوئىنى كە دئتەو دەلئ: ئەمە ھى ئىوھىيەو ئەمەيش ھى منە بە ديارى بۆم ھاتوو، جا ئەگەر وایە ئەدى بۆجى لەمالئ بابى يا لە مالئ دايكى دانانىشئ ھەتا بزائى كە ديارى بۆ دئ يانا؟ بەو كەسە كە گيانى منى بەدەستە ئەودى لە ئىوھ ناخونەك لەم مائە بەدا، كە مالئ دەولتە، وە وەجەپو گووپى ئى بكا، ئەوە لە رۆزى دوايى دا، ئەو ناخونەكە دەنئ بەنەرەى شانىەووە دەپھئىنئ بۆ ديوانى خودا، جا ھەيە كە وشتريكى دزيوہ دەيدا بە قەلاندۆشكانيدا، وشتەكە بەسەرشانىەووە دەپۆرئىنئ! وە ھەيە رەشە و لاخى دزيوہ، رەشە و لاخەكە بە كۆليەووە دەپۆرئىنئ، وە ھەيە مەرپا بزنئ دزيوہ، جا مەرپەكە يا بزەنەكە بە كۆليەووە دەبارئىنئ و بە تەواوى دەيكەن بەپەندا.

ئىنجا ھەزرىت (دروېدە نەۋە لەسەرىيە) ھەردوو دەستى خۇي بەرزەۋەكرد بە رادەيىن وا، كە بۇ رايى (خال)ى ھەر دوو بىنبالى ومردەكەوت وە دوو جار لەسەر يەك فەرموۋى: ئەي خودايە! ئەۋا تۆ ئاگادارى، تۆ بە شاھىت بە ئەۋا من پېم راگەياندىن. (تاج/ ۳ ل - ۲۹۶) لە شوپىن ئەمە بۇ كار بە دەست وابى بۇ دادومر زياتر وايەۋ نارەۋا ترە. دادگەرى و ھەلسەفەي ئەم رى پى ئەدانەش ئەۋەيە ومەرگرتنى ديارى سەر ەكىشى بۇ بى دادى و ھەرامخۇرى، نەخۋازەلا لە رۆزگارلىكى ۋەك ئەمپۇدا كە رۆزگار تەۋاۋ خراب بوۋە.

بىزانە:

ديارى بۇ غەيرى كاربەدەستان، ۋەك ديارى ھاۋولالتيان لەناۋ خۇيانا ئەگەر بۇ مەبەستىكى نادروست بوو، ۋەك لە باربردنى مافى، يا ياريدەي ستەمكارى، ئەۋە ومەرگرتنى نادروستەۋ تەكاردنیش بۇ شتى وا نارەۋايە، ناۋەندىار (وسيت) لە نيۋانى بەرتىلدەرو بەرتىلخۇردا، خۋاى قازى بى يا كەسىكى تربى، ھەروا لە نيۋانى ديارى دەروود يارى ومەرگردا، بىرپارەكەي رىك ۋەك بىرپارى ۋەكىل، يا جىدار وايە، جا رەنگە ھەندى بەرتىلدەر يا ديارى بەر مەھانەي رەۋايان ھەبى، چونكە ناچارن كە بەھەرشيۋەيى بتوانن مافى رەۋاى خۇيان دەست بىخەن، بەلام ناۋەندىار بە ھىچ جۇرى مافى ئەۋەي نىە، چونكە ئەگەر بە ۋەكالەتى بەرتىلدەرىش لە ھەندى كاتا تاۋانبار نەبى، بە ۋەكالەتى بەرتىل ۋەگر لە گشت بارودۇخىكا تاۋانبار دەبى، چونكە ناۋەندىار ۋەك جىدارى ھەردوو لاۋايە. ۋەكى تر ئەگەر ديارى بۇ پەخشى خۇشەۋىستى بوو، يا بۇ ومەرگرتنەۋەي مافىكى رەۋا بوو، يا بۇ پىشگىرى لە زولم و زۇرو ستەم

بوو، ئەوۈ لە جۆرى يەكەما كە بۇ پەخشی خۆشەويستی بى سۈننەتە،
لە جۆرى دووۈم سىيەمدا بۇ ديارىبەر حەرام نىيە بەلام بۇ ديارىومرگر
حەرامە.

۳۹۱) لەم دەكاتەدا نابى دادوۋەر بىريارېدا:

لە دەشۈيىندا بىرياردان لە لايەن داومرۋە باش نىيە: لەكاتى
توۋرەيىدا لەكاتى برسۈيتى توۋنۈيتىدا لەكاتى خەو ئى زىرانو
شەۋارەگرتندا، لەكاتى خەم و خەفەندا، لەكاتى كەيفخۇشى زۇردا،
لەكاتى نەخۇشىدا، لەكاتى تەنگە تاۋبوۋنى سەراۋدا، لەكاتى زۇر بۇ
ھىنانى خەۋدا، لە قىرچەي گەرماۋ سەرماي سەختدا. سەر بەلگەي
ئەمانە ھەممو ئەم فەرموۋدەيەتى (مروۋدە خواھ لەسەربە): دادپرس لەكاتى
توۋرەيىدا دادگايى كەس نەكا (شەيخان) چونكە ديارە كە مەبەستى
پىغەمبەر (مروۋدە خواھ لەسەربە) زاتى توۋرە بوۋن نەبوۋە، بەلگۈۋ مەبەستى
ئەو شەلەزانەيە كە بەھۋى توۋرەبوۋنەۋە پەيدا دەيى، كە مەۋف شېرە
دەكاۋ ھۆش و رەفتارى بۇ ماۋەيەكى ديارى تىك دەداۋ سەرى ئى
دەشۈيىنى. دەى ئەۋانى تىرىش بە پىۋەرى توۋرەيى دەپىۋرېن، چونكە
ئەۋانىش ۋەك توۋرەيى زىرىي دەگۈرېن و سەر ە ھۆش دەشۈيىن.

بىزان:

دادوۋەر بۇي نىيە يەكە لە دوو ھاۋداۋا كە فېرى شتى ۋا بكا كە
زىانى بۇ ئەۋى تىران ھەي، مەگەر لە خودوۋدا، چونكە جەددى
شەرى بەھۋى شوبھەۋ بۇرە گومانەۋە لەكۆل دەكەۋى. ھەروا دروست

نیه بوی رڼ له شایهت بگرځی به نیازی نهوه واز له شایهتییه که ی بهیڼی،
چونکه شتی وا لایه نگرینی شایهتی بو دراوه، ههروا دروست نیه له
شایهت بخورپی و پیا هه تشاخی، نابځی شایهتی که سیش قه بوول بکا مه گهر
به پینی گشت مهرجه گانی شایهتی که نه مانه:

یه که م: چه سپبوونی دادپهرومری (ثبوت العدالة) که بهوه دهبی:-
ره سیدمو ژپرو نازادو خاومن پیاو متی و فامیده ی کاروباری دنیاو دینی
خوی بی. جا هه رکاتی له لای دادوهر شایهتیکی به دکار (فاسق) شایهتیدا،
وه دادوهر به حالی ناگادار بوو، نابځی شایهتییه که ی وهر بگرځی، چونکه
دروست نیه برپاردان به هو ی شایهتی به دکاره وه. ته نیا دهبی شایهتی به
دادو هه قانی قه بوول بکاو بهس، ههتا نه گهر هاوداواکانیش به شایهتی
به دکار رازیبن نابځی قازی برپاری پی بدا چونکه خودای مهزن
دغه رموی: {وَأَشْهَدُوا ذَوِيْ - سورة الطلاق - ۲/۶۵} واته:
شایهتانی هه ققانی دادپهرومری موسولمان قه بوول بکهن به شایهت).

دووهم: گومانی لایه نگرینی نه کرځی، نه و میش هو ی زوره:

(۱) دوژمنایهتی، شایهتی دوژمن له سه ر دوژمن وهرناگیرځی، نه گهر
بو ئیشیکی دنیایی بی، چونکه زاتی مهزن دغه رموی: {وَأَدْنَى أَنْ لَا
تَرْتَابُوا - سورة البقرة - ۲/۲۸۲} واته: به جیهینانی نم فه رمان و
ناموژگاری و دستوورانه که له م ئایه ته دا باس ده کرځی زیاتر دلنیا تان
دهکا له وه که توووشی گومان و سه رلیشیوان نه بن. ده ی دیاره که
دوژمنایهتی به هیزترین هو یه بو گومان لی کردن، چونکه پیغه مبه ریش
(دروود خوا و له سه ربه) دغه رموی: شایهتی پیاوی ناپاک و ژنی ناپاک و که سی

که داری همددی ئی دراییو، شایهتی کهسئ کۆنه قینی له دلابیو، شایهتی شیتو، شایهتی کهسئ که له بهر ناغایهتی و خفه تکاری و خزمایهتی جیگهی گومان بی، شایهتی نه مانه دروست نیه. (نه بو داوود/ تاج - ۲ ل - ۲۰۹).

(۲) سهرو قنگی یه کتری بن، واته: بنه چه و ده چه ی یه کترین، که واته شایهتی باوک بو منالی خوئی و به ره خواریش، یا شایهتی منال بو باوک و دایکی خوئی و زوور تریش و مرناگیری، چونکه زاتی مه زن ده فهرموی: { ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا - سورة البقرة - ۲۸۲/۲ } دیاره که به هوئی خزمایه تیشه وه گومان کردن پهیدا ده بی، چونکه خوشه ویستی هوئی مه یلی زوره. وه کی تریش پیغه مبه ر (مروود خواه له سه ربه): ده فهرموی: فاطیمه ی کچم پارچه یه که له من، دهی نه وه تا به پیی نه م فهرمووده یه منال به شی که له باوک و دایکی، که واته شایهتی منال بو باوک و دایکی، وه ک شایهتی بو خوئی بدا وایه.

۳۹۲) بریاردان له سه ر نادیار:

بزانه داوا تۆمار کردن له سه ر مرووی که له پوور گری دیاری نه بی دروسته، هه روا له سه ر منالی سه ر په رشتیاری نه بی، هه روا له سه ر نادیا ری بی وه کیل چونکه زاتی مه زن ده فهرموی: { فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ - سورة ص - ۳۶/۳۸ } نه وه تا به پیی نه م نایه ته خودا فهرمان ده کا به داوود پیغه مبه ر (مروود خواه له سه ربه) به دروستی به پیی

شهریعتی حق دادووری بکا له نیوان مهردومداو له حق لانهدا،
 نه مهیش واتای وایه همرچی به شایهتو به لگه ساخ ببیته وه جهقهو
 ره وایه، که واته کارپیگردنی پیویسته به پیی ئهم فهرمووده یهیشی (درووده
 خواه له سهره) که به هیندی ژنی نه بو سوفیانی فهرموو: له مالی ئه بو
 سوفیان نه وهنده ببه که بهشی خوټو مناله کانت بکا (بروانه باسی
 ژباور، زنجیره / ۲۹۰- و مرگپ) چونکه له وکاته دا که پیغه مبه ر (درووده خواه
 له سهره) ئهم برپاره ی دمرکرد، هاو داوای هیند که نه بو سوفیان بوو له وئ
 نه بوو، به لام پیغه مبه ر (درووده خواه له سهره) هیندی دهناسی و دهیزانی که
 ژنی نه بو سوفیانه، نه وه برییتی نه وه کهوت که هیند به به لگه و شایهت
 بیسه لینی که هاوسهری نه وه، نه و رسته یه ی که حه زمرت (درووده خواه
 له سهره) پیی ده فهرموئ: (ببه) به لگه ی نه وه یه که نه مه دادووری کردنه
 نه وه ک فهتوا دمرکردن، چونکه نه گهر فهتوادان بوایه نه یدمه فهرموو: (له
 ماله که ی ببه) ده فهرموو: (قهیدی نیه نه گهر بیبه ی) به لگه یه کی تر
 له سهر دروستبوونی برپاردان له سهر نادیارو دادگاییکردنی ئهم
 نه شه ریه: له مه سه له که ی (الاسیفع) دا عومه ر (ره زاه خواه لینه) جاری داو
 فهرمووی: ههر که سی قهرزی له سهر (اسیفعه) با سبهینی بیت بو لاما،
 چونکه نیمه ماله که ی دمه رۆشین و دابهشی ده کهین به سهر نه و که سانه دا
 که قهرزیان له سهریه تی. اسیفع خو ی له و کاته دا له وئ نه بوو. (مالیک
 له - الموطأ - دا گیراویه ته وه) له کوټایی نه شه رکه دا دمه فهرموئ:
 دووربن له قهرز سهره تا که ی خه مه، سهر منجامه که ی شهرو هه رایه.
 وه کی تریش دادووری نه کردن له سهر نادیار دمه ی به هو ی قهوتانی زور
 له مافه کان. جاهه رکاتی دادپرس برپاری له سهر نادیار دمرکرد،

برپیاره‌ک‌ه‌ی جیب‌ه‌جی د‌ه‌ک‌ری، وه نه‌وه‌ی برپیار دراوه د‌ه‌بی به مافیکی
چه‌سپاوی دامه‌زراو له نه‌ستویدا، له ریگ‌ه‌ی شهرعه‌وه لیی و‌ه‌رده‌گیری.

۳۹۳) باسی دابه‌شکردنی مالی تیکه‌ل:

دابه‌شکردنی مالی هاوبه‌ش به نامه‌و ریگ‌ه‌ی ره‌ه‌به‌رو یه‌ک‌گرتنی
نه‌ته‌وه چه‌سپاوه‌و ساخ بوته‌وه. زاتی مه‌زن د‌ه‌فه‌رموی: {وَإِذَا حَضَرَ
الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ - سورة النساء - ۸/۴} وات‌ه: کاتی که
خزمه‌کانی حازری به‌شکردنی که‌له‌پوور بوون. خو‌شه‌ویستیش (درویده‌خواه
له‌س‌ه‌رب‌ه) د‌ه‌فه‌رموی: شوفعه (وات‌ه: به‌شی ها‌به‌شو هاوسا ه‌ه‌ل‌گرتنه‌وه) له
ه‌ه‌موو شتی‌کا ه‌ه‌یه، به مهرجی که هیشتا دابه‌شنه‌ک‌رابی. (ش/د/ت/
ن/تاج/ ۲ ل - ۲۳۲) پیغه‌م‌به‌ر خو‌ی (درویده‌خواه له‌س‌ه‌رب‌ه) مالی تالانی
جه‌نگی دابه‌شده‌کرد به‌س‌ه‌ر جه‌نگاوه‌ره‌کاندا، له‌پاش خو‌شی جی‌نشینه
ه‌ه‌ق‌ناسه‌گان (ره‌زاه‌خواه‌ایان لیب‌ه) ه‌ه‌مان شتیان ده‌کرد.

جا مالی که تیکه‌ل بی‌و هی چه‌ند هاوبه‌شی بی، یا هاوبه‌شه‌کان
خو‌یان دابه‌شی ده‌ک‌ه‌ن، یاخود پی‌شه‌وای موسولمانان، یا جی‌نشینی
پی‌شه‌وا دابه‌شی ده‌کا بو‌یان، مه‌به‌ست له جی‌نشینی پی‌شه‌وا که‌سی‌که
دانراوی پی‌شه‌وایی‌و نه‌و داینایی بو دادوهری، وه‌ک قازی و دانراوی قازی،
مهرجی دانراوی قازی (منصوب القاضی) نه‌وه‌یه: موسولمان و با‌لق و
خاو‌من هو‌ش و نازادو نی‌رینه‌و به‌دادبی، بو‌یه نه‌مانه‌ مهرجن چونکه
دابه‌شکردن سه‌رداری و سه‌روم‌ریه، نه‌مانه‌یش مهرجن بو ه‌ه‌بوونی
سه‌روم‌ری. له ه‌ه‌مان کاتدا نه‌گ‌ه‌ر دابه‌شکردنه‌که پی‌ویستی به ژماره‌و

پیوانه (حیساب و مه ساحه) هه بوو، ده بی نهو کهسه ژماره و پیوانه و روو پیوی بزانی، چونکه نهو دوو نامیری دابه شکردن، به لام نایا مهرجه که دابه شه که ره که نرخ و به های شته کان بزانی یانا، له مه دا راجیایی هه یه.

۳۹۴) جوړه کانی دابه شکردن:

دابه شکردن سئ جوړه: له زاراوی شهرعی شهریقدا ناودارن: به (قسمة الرد) و (تقسیم التعديل) و (تقسیم الاجزاء) به کوردی واته:

۱- دابه شکردنی بهش گه پرانه وه.

۲- دابه شکردنی ریکخستن.

۳- دابه شکردنی شتی به شبهش. تقسیم الاجزاء به عهره بی پیشی ده لئین. (قسمة الإفران) و (تقسیم المتشابهات) واته: دابه شکردنی مولکی هاوړهنگ، و مکوو دابه شکردنی دانه و تلوه پارو روڼ و هه موو شته وینه داره کان (المثلیات) یان و مکوو خانوویه که هؤدمکانی و مکوو یه که و ابن، یان زهوییه که پارچه کانی له باشی و خراپیدا و هک یه که و ابن، یان ههر شتیکی تری له م بابه ته، و مکوو دابه شکردنی تۆپی بلووری، یا کیلویئ زپر، یا زیو. جا نه وهی به پیوان ده پیوری پشکی هاو به شه کان به پیوان جیا ده کریته وه، و هک ده ربه گهنم بو دوو کهس، یه کی پینج ربه یان ده کهوئ، وه نه وهی به کیشان ده کیشرئ پشکه کان یان به کیشانه بو جیا ده کریته وه، و هک کیلویئ زپر بو ده هاو بهش، یه کی سه د

غەرامیان بەر دەگەوئ. واتە: بۆ بەشکردن پئویستە بەشەکان ھەموو بەگەز یا بە پێوانە یا بەکێشانی بە قەد ژمارەى سەرى خاوەن بەشەکان جیا جیا بکەینەو، جا ئەگەر پئویست بە تیرو پشک نەبوو ئەو بەبێ دەوو تیرو پشک ملکەکە دابەش دەکری، وەك سەد دینار بۆ پینچ کەس. خۆ ئەگەر پئویستی بە تیرو پشک بوو ئەو تیرو پشکیان ئی دەکری. وەك زەوی و خانوویی کە پارچەکانیان وەك یەك بێ، لەسەر ئەم شیوەیە: ملکەکە دەکری بە چەند بەشی یەكسانەو بە قەد ژمارەى سەرى خاوەن پشکەکان، ئەو جار ئەوندەى بەشەکان پارچە کاغەز دەبەرئ و لەھەر پارچە کاغەزى ناوی پارچەیی لەو مولکە دەنووسری، ھەر و ھا ئەو ئەوندەى خاوەن بەشەکانیش پارچە کاغەز دەبەرئ و لەھەر پارچە یەکیان ناوی خاوەن بەشی دەنووسری، جا پارچە کاغەزى بەشەکان بە جیا یەكە یەكە لۆلە دەکری و دەدرین بە دەستی کەسیکەو کە پێشان لەوئ ئامادە نەبووبی، تا ھەر لۆلەیی بخاتە سەر ناوی یەكی لە ھاوبەشەکان.

جا ھەرکەسێ ھەر بەشیکی بۆ دەرچوو دەبیا بۆ خۆی، ئەگەر قایل نەبوو پئی ناچار دەکری کە وەری بگری؟

جۆرى دووھەم: (تقسیم التعديل) ھە کە بریتییە لە دابەشکردنی شتی کە نرخى بەشەکانى جیا جیا بێ، وەکوو زەوی یەك کە ھەندیکى نەرمە زەوی و ھەندیکى شۆرەکات بێ، یاخود ھەندیکى نزیکە ناو و ھەندیکى دوورە ناوبی. جا ئەم جۆرە ملکە تیکەل و ھاوبەشە جارى وا دەبێ یەك شت دەبێ، جارى وایش دەبێ دوو شت یا پتر دەبێ. وەك ئەو پارچەیی

زهوی ناو کۆیی بئ له نیوانی دوو کهسدا، سییهکیکی بهراو بئ و بایی
 نهو دوو سییهکهکهی تری بئ له نرخا، نهو سییهکه بهراوهکه دادمنری
 به پشکی و دوو سییهکهکهی تریشی دهکری به پشکی و ههریهکهیان
 پشکی ههڵ دهگرن و تهواو. یا وهك نهو مائهکه دوو خانوو یا دوو
 دووگان بئ، که نرخهکانیان وهك یهك بئ، لهم حالهدها نهگهر
 هاوبهشهکان یهکیکیان داوای بهشکردنی کردو نهوی تریان نهیویست و
 بهوه رازی نهبوو که ههریهکی خانوویی، یا دووگانئ ههلبگری بۆ خۆی
 نهو ناچار ناکری لهسهر قههبوولی دابهشکردن، چونکه بهپیی جیگهو
 شوینی خانوو دووگانهکان مهبهست دهگۆزی، بهلام نهگهر ملکهکه چهن
 دووکانیکی بجووک بوو، به تهنیشته یهکهوهبوون، به یهکهیهکه به
 کهلکی دابهشکردن نهدههاتن، یهکیکیان ویستی دابهشی بکهن، نهو
 داواکهی قههبوول دهکری و لهسهر قسهی رای دروست ملنهدمر (ممتنع)
 ناچار دهکری، چونکه پیویستی نهو دهخوازی، نهگهر ملکهکه زهوی و
 زار نهبوو، وهك نهو دوو کهس له چهند بهندهیهکا، یا لهچهند سه
 ئاژهلا، یا له چهند بنکه درهختیکا، یا لهچهند پارچهیی جل و بهرگدا
 هاوبهش بن، نهو سهیر دهکهین نهگهر له یهك چهشن بوون و دهتوانرا
 لهنگهری یهکسانی له نیوانی هاوبهشهکاندا رابگری، نهو ملنهدمر
 ناچار دهکری لهسهر دابهشکردن، بهلام نهگهر یهکسانی له نیوانیاندا
 دابین نهدهکرا، وهك سیبهنده بۆ دوو کهس، نهو راجیایی ههیه، بۆ
 نموونه نهگهر یهکئ لهسی بهندهکه هاوتای نهو دوانهکهی تریانی دهکرد
 له بههاو نرخدا، نهو لهسهر رای ههتوا پئدراو (المذهب) ناچار دهگری
 لهسهر دابهشکردن و بهنده گرانهکه دهکری به پشکی و دوو بهنده

هه‌رزانه‌که‌یش ده‌کړښ به پشکې، ده‌ق وه‌ک دابه‌شکردنی پارچه‌یی زه‌وی
که نرخ‌ی به‌شەکانی جیا‌جیا‌بن.

جوړی سییه‌م: (قسمه‌ الرد)ه، که بریتیه‌ له دابه‌شکردنی
پارچه‌یی زه‌وی، لایه‌کی بیرئ یا باخیک‌ی تیا‌دا بئ، وه‌ نهم لایه‌ی به‌ تنه‌ها
بؤ دابه‌شکردن نه‌شئ، نه‌وه نرخ‌ی ته‌واو بؤ بیر‌که یا بؤ باخه‌که به‌بئ
زه‌وییه‌که دادنه‌رئ، نه‌وجا زه‌وییه‌که ده‌کړئ به‌ دوو به‌شه‌وه، وه‌ به‌تیرو
پشک دابه‌ش ده‌کړئ، نه‌وه له‌م شیوه‌کار‌ده‌ا نه‌و هاوبه‌شه‌یان که نه‌و
پارچه‌یه هه‌ل ده‌کړئ که بیر‌که یا باخه‌که وا له‌ ناویدا، نیوه‌ی نرخ‌ی
بیر‌که یا باخه‌که ده‌گیر‌پته‌وه بؤ هاوبه‌شه‌که‌ی تر. که‌واته نه‌گه‌ر نرخ‌ی
بیر‌که هه‌زار دینار بوو، یا نرخ‌ی باخه‌که دوو سه‌د دینار بوو، پئ‌ویسته
نه‌و که‌سه‌یان که نه‌و پارچه‌یه‌یان هه‌ل‌ده‌کړئ که بیر‌که‌ی تیا‌دا‌یه پئنج
سه‌د دینار بدا به‌وی تریان، یا که باخه‌که‌ی تیا‌دا‌یه سه‌د دینار بدا به‌وی
تریان و هه‌روه‌ها... یاخود بریتیه‌ له دابه‌شکردنی چه‌ند شتئ به‌سه‌ر
چه‌ند که‌سیکا که ژماره‌ی شته‌کان و ژماره‌ی هاوبه‌شه‌کان قه‌بوولی
دابه‌شکردن نه‌گه‌ن به‌سه‌ریه‌کا، وه‌ک سئ به‌نده بؤ دوو که‌س، یاخود
بریتیه‌ له دابه‌شکردنی چه‌ن شتئ له‌ نیوانی چه‌ند هاوبه‌شیکا، به‌لام
شته‌کان هه‌ندیکیان گران به‌هابن و هه‌ندیکیان هه‌رزان به‌هابن، وه‌ک دوو
به‌نده به‌ یه‌کسانی دابه‌ش‌کړت بؤ دوو که‌س، به‌لام به‌نده‌یه‌کیان بایئ
هه‌زار دینار بئ، نه‌وی تریان بایئ شه‌ش سه‌د دینار بئ، ده‌بئ نه‌وه‌ی
به‌نده گران‌به‌هاکه هه‌ل ده‌کړئ دوو سه‌د دینار بگير‌پته‌وه بؤ نه‌وی
تریان که به‌نده هه‌رزان‌به‌هاکه هه‌ل‌ده‌کړئ! هه‌تا هه‌ردوولا هاوسان ببن!

بزانن:

هەر دابه‌شکردنێ که نرخ دانانی تیدا نه‌بێ، وه‌ک دابه‌شکردنی کیلویی زێر بۆ ده‌که‌س نه‌وه یه‌ک دابه‌شکه‌ر (هاسم) بۆ جێبه‌جێکردنی به‌سه، به‌لام نه‌گه‌ر دابه‌شکردنه‌که نرخ دانانی تیدا بوو، وه‌ک پارچه‌یی زه‌وی بیرێ له‌ لایه‌کی‌دا بێ، نه‌وه به‌لایه‌نی که‌مه‌وه ده‌بی دوو دابه‌شکه‌ربن، چونکه نرخ‌پڕین بۆ شت به‌ دوو که‌س ساخ ده‌بیته‌وه.

٣٩٥) دابه‌شکردنی مالی هاوبه‌ش:

هه‌رکاتێ یه‌کێ له‌ هاوبه‌شه‌کان داوای دابه‌شکردنی مالیکی هاوبه‌شی کردو یه‌کیکیان قایل نه‌بوو که دابه‌ش بکری نه‌وه ته‌ماشای ده‌که‌ین: نه‌گه‌ر دابه‌شکردن زیانی نه‌بوو بۆ شته‌که نه‌وه ملنه‌دمر (ممتنع) ناچار ده‌کری، له‌سه‌ر دابه‌شکردن نه‌م جو‌ره‌ مال‌ه‌یش وه‌ک زه‌وی و زارو خانوو به‌ره‌و دانه‌وێله‌و شتی تری له‌م بابه‌تانه، چونکه به‌ دابه‌شکردن زیان په‌یدا نابێ، به‌لام نه‌گه‌ر به‌ دابه‌شکردنه‌که زیان له‌ شته‌که ده‌که‌وت، وه‌ک گه‌وه‌ه‌ری یا جلیکی گرانبه‌ها، که به‌ه‌وی پارچه‌ پارچه‌کردنه‌وه نرخه‌که‌ی که‌م بکا، یا وه‌ک بیرێ، یا دووکانیکی بچووک که بۆ نه‌وه نه‌شێن برێن به‌ دوو بیر، یا به‌ دوو دووکان، نه‌وه ملنه‌دمر ناچار ناگری له‌سه‌ر دابه‌شکردن، چونکه خۆشه‌ویست (مروود خوا له‌سه‌ربنا) دمفه‌رموی: (نه‌زیان نه‌ وه‌لامی زیان به‌ زیان!). له‌به‌ر نه‌وه‌ه‌یش چونکه خۆشه‌ویست نه‌یی گردووه له‌ به‌ فێر‌و‌دان‌ی سامان، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر له‌ داد‌پرس‌یش داوای دابه‌شکردنیان کرد وه‌لامیان ناداته‌وه، به‌لکوو ناھیلتی که دابه‌شی بکه‌ن چونکه شتی وا گه‌وجیه، نه‌گه‌ر دنیا بوو بۆ

یهکیکیان زیان بوو، بۆ نهوی تریان زیانی نهبوو، وهك نهوه یهکئ له دوو هاوبهشهکه دهیهکی پارچه زهوییهکی ههبوو وه نهوی تری هی هاوبهشهکهی بوو، وه نهگهر زهوییهکه دابهشگری خاوهنی نو ده یهکهکه بتوانئ سوودی ئی و مرگری به پیچهوانهی خاوهنی ده یهکهکهوه، نهوه نهگهر خاوهنی یهك ده یهکهکه داوای بهشکردنی کرد خاوهنی یهك نو بهشهکه ناچار ناکرئ بۆ دابهشکردنی، بهلام نهگهر خاوهنی نو بهشهکه داوای کرد خاوهنی یهك بهشهکه ناچار دهکری!

بۆیه خاوهنی یهك بهشهکه ناچار دهکری و خاوهنی نو بهشهکه ناچار ناکرئ چونکه خاوهنی تاقه ده یهکهکه له داواکهیدا زیان له خوی دداو داواکهی رقهبههری و کهله رمقییه، به پیچهوانهی خاوهنی نو بهشهکهوه که داوا کهی بۆ خوی سوودی ههیه. بهئئ نهگهر خاوهنی یهك بهشهکه ملکیکی تری ههبوو، به تهنیشت تاقه ده یهکهکهیهوه بوو، له بهر نهوه به دابهشکردنهکی زیانی ئی نه دهکهوت نهوه هاوبهشهکهی ناچار دهکری، ههتا هاوبهشیی نهبی به مایهی ناخۆشی، له ههمان کاتدا به دابهشکردن زیان له کەس ناکهوی و ههر دوولا سوود له بهشی خویان و مردهگرن.

٣٩٦) بهلگه له سهر داواکاره، داوالیکراویش نهگهر نهچووه ژیر داواکه، سویندی له سهره:

سهر بهلگهی رهوابوونی داوا تۆمار کردن و سکالا پیشکهشکردن دهگهر پتهوه بۆ ئەم فەرموودهیهی (مروومە خواوە لەسەرین): ئەم خەلکه نهگهر به

قسهی رووتو به داوای بی به لگه داوای هرچی بکن پیان بدری، نهوا
گه نی کس به نارهوا داوای سهر و مائی زور کسهی تر دهکن، وه وای
لیدی دهبی به تیکه و لیکه و بگرو به ردهو کس له سهر و مائی خوئی
دلتیانابی، به لام بو نهوهی که نه بی به پاشاگردانی، به لگه له سهر
داواکاره، هر کسهی داویه کی هه بوو له سهر کسهی دهبی به لگه ی له سهر
داواکه ی هه بی، جا نه گهر داواکار به لگه ی له سهر داواکه ی نه بوو،
نه وکاته بو لابرندی گومان سویند له سهر داوا لیکراوه. (شه یخان
گیراویانه ته وه نه مه گفت (لفظ) موسلیمه / تاج / ۳ ل - ۳۰۶).

بایستی نهوهی که به لگه له سهر داواکاره چونکه لایه نی نه و لاوازه،
وه نه وهی ده یلی به پیچه وانه ی رووکاری حاله، چونکه بنه رمت خاوینی
نه ستویه، یا وهک مه لاکان ده فهرموون: نه صل به رائه تی نیممه یه، له بهر
نه وه داوای به لگه ی به هیزی لی ده کری تا لاوازییه که ی به هیز بکا سویند
به لگه یه کی بی هیزه، چونکه سویند خور گومانباره، گومانی نه وهی لی
ده کری که به رزه وهندی خوئی به پاریزی به لام لایه نی داوالیکراو به هیزه،
چونکه بنه رمت خاوینی نه ستویه تی، له بهر نه وه به به لگه ی به هیز
قنیات ده کری. جا هر کاتی داواکار به لگه و شایه تی راست کرده وه
له سهر دروستی داخوازییه که ی برپاری بو ددری، هه تا نه گهر داوالیکراو
سویندیشی خواردبی هر برپاری بو ددری، چونکه فهرمووده که
به ره های به بی قهیدو مهرج نه وه راده گیه نی، به لام نه گهر به لگه له
نارادا نه بوو قسه قسهی داوالیکراوه به مهرج سویند بخوا، به پیی
فهرمووده که ی پیشوو. له سه حجه ینیشدا هه یه ده فهرموئی: (ئیبنو
عهباس ده فهرموئی: پیغه مبه ر {درووه نواه له سهر به} برپاری داوه سویند

خواردن له سهر داوا لیکراوه) (له - کفایه الاخیار - مکه دا به هه لهی چاپ نهم فهرمووده یه ناوا نووسراوه: وفى الصحیحین: (قضى رسول الله باليمين على المدعى) له (الفقه الميسر) مکه یشدا به بئ لیکدان هوه نهو هه لهیه روونووس کراوه. به لām نه گهر وابئ په یوه ندی به بابته تی ئیمه وه نابئ، راسته که ی نه مه یه: عن ابن عباس ان رسول الله {صلی الله علیه وسلم} قضی باليمين على المدعى علیه). بر وانه شهر حى نه وه وى له سهر سه حیحى موسلیم ج - ۱۲ ص ۳ عومده تولقارى بهرگى ۱۳ ص ۲۴۸ - وهرگیر).

۳۹۷) گیرانه وهی سویند بو سه رد اواکار (رد اليمين على المدعي)

نه گهر مافه داواکراوه که هی که سیکی وابوو که ده توانرا سویند بدرئ، وه داوا لیکراو نه یویست سویند بخوا نه وه سویند ده گهر پتیه وه بو سهر داواکار، چونکه فهرمووده ده فهرموی: (پیغه مبه ر (درویه خوا له سه ربه) سوینه که ی گیرایه وه بو سهر داواکار).

(به یه هقی/ داره قوطنی. نهم فهرمووده میان باس کردووه) جا له کاتی وادا کاتئ داواکار سویندی خوارد شته که ی پئ دهرئ. له کاتی خۆیدا سویند بهر وه رووی زهیدی کورپی ثابت کرایه وه سویندی خوارد، وه بهر وه رووی عوسمانیش کرایه وه سویندی نه خوارد، نهم باسه له ناو هاوړپیانى پیغه مبه ردا دهنگی دابووه له گهل نه وه یشدا که س ره خنه ی نه بوو لی. وهك گوتمان نه مه کاتئ وایه که له توانادا بئ داواکار سویند

بدری، وهك كه سیکی دیاری زیندووی ره سیدهی هۆشیار، به لām نه گهر كه سیکی دیاری وابوو كه له توانادا نه بوو سویند بدری وهك مندال و شیت، نه وه فهرموودهی مه شهوور- واته: ناودار - نه وهیه كه چاوهر وانی ره سیده بوون و چاكبوونه وه دهكری. به لām نه گهر مافه كه هی كه سیکی دیاری نه بوو.

وهك نه وه كه سی بمری و له دهفته ره كهیدا مافیکی له سهر كه سی هه بی، وه له بهر نه وهی مردوو كه كه له پوورگری نه بی كه له پوورمه كه هی موسوئمانان بی، نه وه له شیومه داوالیكراو بهند دهكری له سهر نه وه ههقهی كه له سهریه تی به پیی دهفته ری مردوو كه، هه تا یا سویند دهخوا یا ههقه كه دهدا، چونكه مافه كه له گاتی وادا نادرئ به داواكار هه تا سویند نه خوا، ناپشتوانرئ داواكار سویند بدری چونكه نادیاره، خو نایشبی واز له داوالیكراو به پیرئ چونكه ههقه كه دهفته تی، كه واته ته نیا ریگه چاره نه وهیه داوالیكراو چه پس بكری، تاكو تایی به مه سه له كه به پیرئ: یا مافه كه دهدا، یا سویند دهخوا.

٣٩٨) نه گهر هه ردوو هاوداوا داوای زات (ههین) یکیان کرد:

نه گهر دوو كهس هه رایان بوو له سهر شتی، وه كه سیشیان به لگهی نه بوو، وه شته كه له ژیر دهستی یه کیکیاندا بوو، وهك پارچه زهویه كه به دهستی یه کیکیانه وه بی، نه وه قسهی نه وه میان دهخوات كه شته كهی به دهسته وهیه، به مهر جی سویندی له سهر بخوات كه هی خو په تی. چونكه

نەشعەشی کورې قەیس (رەزەا خواە لەسەربە) دەفەر موئ: من و پیاوێکی جوولەکە پارچەیی زەویمان هەبوو، جوولەکە حاشای لێکردوو گوتی هی خۆمەو بەشی تۆی پێوہ نیە، منیش بۆ دادگاییکردن بردم بۆ لای پێغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) فەر مووی: ئایا بەلگەت هەیە؟ گوتم: نە، بە جوولەکەکی فەر موو: (تۆ سویند بخۆ) منیش گوتم: جا قوربان سویند دەخوا، دەر بەستی سویند نایەت، ئەگەر وا بێ مالهکەم دەخوا. جا زاتی مەزن ئەمە ی ناردە خوارەوہ: {إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا - سورة آل عمران - ۷۷/۳}. (ئەبو داوود/ تاج/ ۲ ل - ۳۰۶ فەر مووی: - ۲) بەلگە سازی بەم فەر موودە یە ئاوا دەکری: زەوی یەکە بە دەستی هەردوو لایانەوہ بوو، یا بە دەستی جوولەکەوہ بوو، بە بەلگە بۆ کەسیان ساخ نەبۆنەوہ، لەبەر ئەوہ پێغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) فەرمانی کردوہ بە کابرای جوو، کە سویند بخواو زەوی یەکە ببێ بەھی خوێ. بەلام ئەگەر داواکراوہ کە بە دەستی کەسیانەوہ نەبوو، ئەوہ هەردوو لایان سویند دەخۆن و دەبێ بەھی هەردوو لایان. چونکە پێغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) ئاوا بریاری داوہ. ئەگەر دوو کەس لەسەر وڵاخێ هەرایان بوو، یەکیکیان کەلوپەل بەسەر وڵاخەکەوہ بوو، ئەوہ قسە ی ئەوہ یان دەخوا کە باری وڵاخەکە هی ئەوہ، چونکە بە تەنھا خوێ سوود لەو وڵاخە وەردەگری. ئەگەر سێ کەس لەسەر وڵاخێ هەرایان بوو، یەکیکیان لێخوړی بوو، یەکیکی تریان جلەوکیشی بوو، سێهەمیان سواری بوو بوو ئەوہ قسە قسە ی سوارەکە یە، بە مەر جێ سویند بخوا، چونکە هەر ئەو بەهرە لە وڵاخەکە وەردەگری لەم کاتەدا. ئەگەر دوو کەس بوو بە هەرایان لەسەر وڵاخێ، کە لە تەویلە ی

یه کیکیانا بوو، به لّام ولاخه که به دهستی ههردوو لایانه وه بوو، نه وه هی ههردوو لایانه، به مهرجی تهویلکه ولاخی خه لگی تریشی تیدابن، دهن دهبی به هی خاومن تهویلکه. نه گهر دوو کهس له سهر شتی له ناو پاکه تیکا بوو به هه رایان، یه کیکیان دهستی له سهر شته که بوو، نه وی تریان دهستی له سهر پاکه ته که بوو، هه رکه سه یان دهبی به خاوهنی نهو شتهی کهوا به دهستی وه، چونکه نه م دوو جوړه شته له یه ک جیان.

۳۹۹) چوڼیتی سویند خواردن له سهر کرده وهی خو ی یا له سهر هی که سیکی تر:

که سی سویند له سهر کرده وهی خو ی بخوا دهبی له سهر بوون و نه بوون (اثبات ونفی) به بیگومانی سویند بخوا، وه که نه وه له نه بوون (نفی) دا بلی: به خودا نهو شته م نه کردوو، له بوون (اثبات) دا بلی: به خودا نهو شته م کردوو، چونکه په ی به هه موو زانستیکی خو ی دهاو به بوون و نه بوون به بی گومان ناگای له خو ی هه یه که شته که ی کردوو با نه ی کردوو. به لّام نه گهر سویندی له سهر کرده وهی که سیکی تر خوارد، نه گهر له سهر نه بوون بوو بلی: به خودا به پیی ناگاداری من نهو شته ی نه کردوو، نه گهر له سهر بوون بوو ده لی: به خوا نهو شته ی کردوو به بیگومانی سویند ده خوا چونکه په پیی یردن، له کاتی بووندا له توانادا هه یه.

٤٠٠) کەسێ ھەقیکی لەلابی و حاشای لیبکا:

ئەگەر کەسێ مافیکی لەلای کەسێ ھەبوو، بەلام بەلگەئە لە سەری نەبوو، کابرایش حاشای لیکرد، بۆی ھەییە لەمالی کابرا لە جووری مائەکەئە خۆی بەقەد مائەکەئە خۆی ببا، بەھەر شیوەیێ بۆی دەست دەدا، نابێ لە جووریکێ تر ببا بەمەرجێ لە جووری مائەکەئە خۆی دەست بکەوێ، تەنانەت بۆی ھەییە لەسەر فەرماشتی دامەزراو (راجج) کە مائی خۆی ببات گەرچی بیشتوانی لە رێگەئە داومرو دادگاوە وەری بگریتەو. دەبێ بە بەلگەو شایەت بۆ ئەم بپارە مەسەلەئە ژنەکەئە ئەبو سوفیان کە پێغەمبەر (ەرووە خواوە لەسەرە) رێگەئە پێدا کە بەقەد ژێواری خۆی و مائەکانی لە مائی ئەبو سوفیان بەبێ پرس و راکردن بەکەس ببات. چونکە داوا تۆمارکردن لە دادگا ھۆی کێشەو بەرەو منەت و بە فیڕۆدانێ کاتە. گوتراویشە: ئەگەر لە رێگەئە قازیەو مائەکەئە دەست دەکەوێتەو نابێ وەری بگریتەو بە پەنامەکی و شتی وا. وەکی تریش لەھەر شوینی مافی ئەوئە ھەبێ مائەکەئە خۆی بباتەو، بەلام بەبێ ئەو کە دەرگا بشکینی، یا دیوار بپڕێ بۆی نەدەگرا، ئەو دەرستە کەوا بکا، ھەتا ھەر شتی بفرەوتینی دابینکردنی لەسەر نیە، وەکوو چۆن کەسێ بەرگری لە خۆی بکا لەکاتی شالاوھینانی ھەلەتھینەر (صائل) دا ھیچی لەسەر نیە ئەمیش ناوا.

۴۰۱) باسی شایه تیدان (الشهادة)

شایه تیدان له زاراوی شهرعی پیروژدا بریتیه لهوه کەسێ ههوال
 بدا له مافێ که به سەر که سیکه وهبی. سەر به لگهی رهوایی شایه تیدان
 قورئان و سوننهت و یه کگرتنی نه ته وهیه. زاتی مهزن دهفه رموی:
 {وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ - سورة البقرة
 - ۲/۲۸۳} واته: شایه تی حه شار مه دهن، هەر که سێ شایه تی
 به شاریته وه نه وه به دل تاوانباره). هه روا دهفه رموی: {وَأَشْهِدُوا إِذَا
 تَبَايَعْتُمْ - سورة البقرة - ۲/۲۸۲} واته: کاتی سه وداو مامه لهو
 کرین و فروشتن شایه ت رابگرن) ئەم جوړه فه رمان و نه مره بۆ رابه ری
 رێپیشاندانه، بۆ پێویست بوون نیه. پرسیار له حه زمرت (درووده خوا له سه ربه)
 کرا له باره ی چۆنیتیی شایه تیدانه وه، به پرسیار که ره که ی فه رموو: (خۆ
 چاوت له خوړه؟ گوتی: به لێ زۆر به باشی چاوم لێهتی، فه رموو ی:
 ده به و شیوه یه شایه تی له سه ر شت بده، ده نا نا). ئایه ت و فه رمووده ی
 زۆری له م بابه ته هه یه.

۴۰۲) نیشانه کانی شایه ت:

چه ند نیشانه یه ک هه ن بۆ و مرگرتنی شایه تی ره چاو ده گرین،
 وه ک: موسو له مانه تی و ره سیده بوون و هۆشیاری و ئازادی و دادپه رومری.
 که واته شایه تی بی پروا بی بایه خه، خوای په یمانداربێ یا جهنگیبی، وه
 خوای شایه تی له سه ر موسو له مان بدا یا له سه ر بی پروا، چونکه دهفه رموی:
 (درووده خوا له سه ربه) شایه تی خاوه ن ئایینێ له سه ر که سێ که له سه ر ئایینی

خوی نه بی دانامه زری مه گهر هی موسولمانان چونکه عه دالته که
مه رجی شایه تیدانه له وانا دروست دمی، له بهر نه وه شایه تی نه وان
له سر موسولمان و ناموسولمان په سهند ده کری. (نهم فه رمود دیه به
مورسه لی بهم واتایه عه بدور رزاق گیراویه ته وه، به به ه قیش
گیراویه ته وه به لاوازی داناه). وه کی تریش گه واهی دان و شایه تیدان
را په راندنی گوته ی که سیکه له سر که سیکی تر نه وه پیش بریتیه له سر
داری و سه روه ری، بی پروایش شایانی نه وه نیه، هه روا شایه تی منال و
میرد منال (مراهق) و شیت دانامه زری، چونکه گوته ی منال و شیت بو
خویان کاری بی ناکری نیر بو که سیکی تر یا له سر که سیکی تر چون
کاری بی ده کری.

قورنانش ده فره موی: {وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رَجَالِكُمْ فَإِنْ
لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ -
سورة البقرة - ۲/۲۸۲} واته: سه رهرای نووسینیش دوو شایه تیش به
شایه ت رابگرن، له پیاوانی موسولمانان که له خوتانن، نه گهر دوو پیاو
نه بوون با پیاویک و دوو ژن بن، به لام بهو مه رجه که له رهفتارو
کرداری په سه نیان رازیبن). ده ی منال بهر پیاو ناکه وئ، سه رهرای
نه وه پیش منال و میرد منال و شیت له که سانی نین که رهفتارو کردار
په سهند بن. هه روا شایه تی کویله به هه موو جوړه کانیه وه (وه ک
به نده ی زمر خپده و پاشه مه رگه (مدبر) و کاغز پیدراو دایکی منال)
دانامه زری. چونکه زاتی مه زن ده فره موی: {وَاشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ
مِّنْكُمْ - سورة الطلاق - ۲/۶۵} واته: دوو شایه تی به دادو عه دلش
له خوتان رابگرن به شایه ت. چونکه رووی فره مایشته لهم نایه ته دا له

نازاده، به نیشانه‌ی وشه‌ی (منکم) چونکه نهم وشه‌یه بو بهرنه‌گه‌وتنی
 بیروا نیه، چونکه بیروا به وشه‌ی (نوی عدل منکم) دمرده‌چی،
 که‌واته نهم وشه‌ی (منکم) ه‌ته‌نیا بو نه‌ودیه که به‌نده بهرنه‌گه‌وئ،
 له‌بهر نه‌ودیش که شایه‌تی راپه‌راندن (نفوذ)ی گوته‌ی که‌سیکه به‌سهر
 که‌سیکی تردا، نه‌ودیش وه‌گ گوترا: سهر‌داری و سهر‌ومریه، کویله‌یش
 شایانی سهر‌ومری نیه. به دادیش به‌پئی نهم نایه‌ته مهرجه: {وَأَشْهَدُوا
 نَوِيَّ عَدْلٍ مِّنْكُمْ} هه‌روا به‌پئی نهم فهر‌مووده‌یه‌ی (درویده خواه له‌سهر‌به‌ئا):
 شایه‌تی پی‌اوی گرزیکارو ژنی گزیکار و مرناگیرئ، هه‌روا شایه‌تی پی‌اوی
 داوینپیس و ژنی داوینپیس و مرناگیرئ.

٤٠٣) مهرجه‌کانی دادپه‌روه‌ری:

مهرجی عادلیی شایه‌ت چهند شتیکه، یه‌کئ له‌وانه: نه‌ودیه خوی
 بیاریزی له هه‌موو گونا‌هیکی گه‌ورمو له‌ههر گونا‌هیکی تر که‌وا بگه‌یه‌نئ
 نه‌و که‌سه دمربه‌ستی نایین نایه‌ت، وه خوی بیاریزی له‌بهر ده‌وام بوون
 له‌سهر گونا‌هی بچووک، مه‌به‌ست له به‌رده‌وام بوون نه‌ودیه که بیکا به
 پیشه‌ی هه‌میشه‌ی، مه‌به‌ست نه‌وه نیه که ناو به‌ناو گونا‌هی بچووک بکا
 به‌لام تاسهر نا. یاسای کوگر بو گونا‌هی بچووک نا‌وايه: نه‌گهر ناو به‌ناو
 گونا‌هی بچووک بکا، به‌لام به‌گشتی خواپه‌رستی زورتربئ له
 گونا‌هکردنی بچووک نه‌وه دادپه‌روه‌ریی نافه‌وتئ، دهنه‌ئ نه‌گهر
 گونا‌هکردنی زورتربو له تاعه‌تی، نه‌وه شایه‌تییه‌که‌ی پووچه‌له.

مەبەست لە گوناھێ گەورە (کە ناودارە بە گوناھێ کە بیرە) زۆر
شە. بەلام دەتوانرێ لە چەند کۆگرێکا کۆبکریتەو:

یەكەم: ھەر گوناھێ کە ھەددێ لەسەرێ، وەك داوینپیسێ و
بادەنۆشێ و دزێ و پیاو كوشتن.

دووەم: ئەو گوناھانە ی ھەرپەشە ی بەھیزیان لەسەرێ لە قورئان و
ھەدیثا، وەك پاشملە گۆیی و دووزمانی و بوختان.

سێھەم: نەکردنی پێویستەکانی ئایینی (واجبانی دینی) وەكو
نویژو روژوو و زەمکات و ھەج و ھەر شتێ کە خود ھەرزبێ (واتە: ھەرزێ
عەینبێ) وەك فێربوون و خویندنی ئەو شتانە کە ھەرزێ لەسەر
موسولمان.

گوناھێ بچووکیش (کە پێشی دەگوترێ گوناھێ صەغیرە) (ئەوھێ:
کە گوناھێ کەم بێ وەك تەماشاکردنی ناپەوا بۆ ژن و پێست لە
پێستکەوتنی ژن و پیاوی ناخۆیی و نامە ھەرم وەك کاتی تەوقەکردن.

یەکی تر لە مەرجەکانی عادلی شایەت ئەوھێ کە بیروبامرێکی
دروستی دامەزراوی ھەبێ، کەواتە: شایەتی دەستە ی بیدعەتکارو
دەستە ی ئارەزووپەرستان و مرناگیرێ، بە تایبەت ئەوانەیان کە بە
بیدعەتەکیان کافر دەبن، بەلام ئەو گورۆھانەیان کە بیدعەتەکیان
سەرناکێشێ بۆ کوھر شایەتیان و مردەگیرێ، بە مەرجێ مەرجەکانی
تری شایەتیان تاپادابی.

یه‌کئ تریان: نه‌ومیه له‌کاتی توورهبوونا جله‌وی هۆشیاری له‌ده‌ست نه‌داو به‌هۆی توورهبوونه‌وه دۆو دۆشاو تی‌که‌ل نه‌کا، چونکه له‌کاتی وادا به‌رو دواى قسه‌ی خۆی نازانی و چا‌ک و خراپ تی‌که‌ل ده‌کا، شایه‌تی وایش ده‌ست نادا.

یه‌کئ تریان: نه‌ومیه خاومن پیاوه‌تی و مروومت بی. که‌واته هه‌رکه‌سی ریزی که‌سایه‌تی خۆی نه‌پاریزی و خاومن پیاوه‌تی نه‌بی شایه‌تی و مرناگیر، وه‌ک سه‌ماکه‌رو خۆلپ‌زو که‌سانی که له‌ناو کۆری زی‌ک‌دا جه‌زبه‌یان لیدی، یا وینه‌ی نه‌مانه، که قه‌درو ریزداریی خۆیان له‌کیش داوه^(۱).

چونکه نه‌و که‌سه‌ی نه‌م جۆره هه‌لبه‌زو دابه‌زه‌و هاتو هاواره بکا نه‌وه عه‌ق‌لی تی‌ک‌چوو‌وه شه‌رمی که‌م بووه، ده‌ی مرۆفی بی شه‌رم و بی حه‌یا هه‌میشه بی خیره. له راستیدا هه‌لبه‌ز هه‌لبه‌زو هه‌لبه‌پرکی و هه‌له‌که سه‌ماو به ده‌ست و پاسه‌ماکردن و ملبادان و سه‌ر هه‌لسوو‌ران وه‌م مزراح، ده‌ق وه‌ک جموو‌جوو‌لی شیت کاریکی ناشیرینه، مرۆفی پی سووک ده‌بی، له‌به‌ر نه‌وه متمانه به قسه‌ی نا‌ک‌ری.

(۱) داخه‌که‌م له‌م جۆره قسه‌ی بی تامانه له (کفایه‌ الاخیار) ده‌کیشدا هه‌یه. تکه‌یه ته‌ماشای شه‌ریعتی نی‌سلام ب/ ۴ ل - ۲۵۰ و مغنی‌المحتاج ج/ ۴ ص ۴۳۱ بکه هه‌تا له مه‌سه‌له‌که به باشی حا‌لی بی. خۆلپ‌زو ده‌رویش و سۆفی نه‌گه‌ر رو‌ریان له خوا‌بی و با‌وه‌پ‌کی دام‌ه‌زرای پاکیان هه‌بی له‌گه‌لی مه‌لار نه‌فندی نه‌م چهرخه له‌لای خ‌دا له پیشتن (إن أكرمکم عند الله اتقاکم).

٤٠٤) به شه کانی ماف (أقسام الحقوق):

ماف دوو جوړی هه یه:

یه که م: مافی خودای گه ورمیه.

دووم: مافی ناده میزاده.

مافی خودا له دواوه باسی دی. مافی ناده می سی جوړی هه یه:

یه که م: شتی که مال بئی یا مه به ست لیی چه سپاندن و ساخ کردنه وهی مال بئی. مال وهك زاته کان (اعیان) و قهرز، نه وهیشی که مه به ست لیی مال بئی وهك کرپن و فروشتن و به کریدن و بارمته و پیلینان و زه وتکردن و کوشتنی به هه له و شتی وا. له شتی وادا شایه تی دوو پیاو یان پیاویك و دوو ژن قه بوول ده کری، چونکه زاتی مه زن ده فهرموی: {وَأَسْتَشْهَدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رَجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ - سورة البقرة - ٢٨٢/٢}.

نهم جوړه مافه به شایه تیك و سویندی داواکاریش ساخ ده بیته وه، چونکه له فهرموودهدا ده فهرموی: پیغه مېهر (مرووده خوا له سر بڼه) به سویندی داواکارو به شایه تی شایه تی برباری دده بو داواکار. (م/ تاج/ ٢ ل - ٢٨).

ماوردیش ده فهرموی: هه شت که س له هاورپیانی خوشه ویست

(مرووده خودا له سر خود و ریزاد خودا له سر یاراند) نهم فهرموودیه یان گیراوه ته وه. به لام

پیویسته که سویند دانی داواکار بخړیته پاش شایه تیدانی شایه ته که.

دووم: شتی که مال نه بی و مه به ستیش لیی ساخ کردنه و دی مال نه بی و له و جو رهیش بی که پیاوان ناگایان لیی بی، وهک ساخ بوونه و دی بنه چه و ژن مارم برین و ته لاقدان و کویله نازاد کردن و سهررداری کویله و جیداری و راسپیژی و کوشتنی به قهستی که تۆله کهی کوشتنه و دیه و هه موو هه ددیکی تر جگه له هه ددی داوین پیسی، وهک ره سیده بوون و ته و او بوونی عیدده و لی خوشبوون له تۆله سهندنی کوشتنه و دی نیلاء (سوینکاری) و ظیهارو مردن و ژن خولع کردن و نازاد کردنی بهنده له پاش مردنی خاوه نه کهی و کاغز پیدانی کویله، له م جو ره شتانه دا بهس شایه تی دوو پیاو و مرده گیری. سهر به لگهی هه ندی له مانه نه م نایه ته یه: {حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذُوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ} وه نه م نایه ته: {فَارْقُوهُمْ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذُوِي عَدْلٍ مِّنْكُمْ} هه زرم تیش (مرووده خواه له سهر بی) ده فهر موی: به بی هه قدار ی ژن و دوو شایه تی راست و روستی دادپه رومر ژن مارهی نایی (د/ت/ - س/ح - تاج - ۲ ل - ۷۴). ئیبنو شه هابیش ده فهر موی: سوننه تی پیغه مبه ر (مرووده خواه له سهر بی) له سهر نه وه دامه زراوه که شایه تی ژنان له م شتانه دا دانامه زری له خود وودو ژن ماره برین و ته لاقدا. نه م هه دپته مورسه له.

سییه م: شتی که پیاوان بی ناگابن لیی و به تایبعت به زوری نافرمتان پسپوریان هه بی له و بابته داو نه وان زیاتر لیی بزنان، ساخده بیته وه یا به شایه تی به چوار ژن یا به شایه تی به دوو پیاو، به شایه تی پیاویک و دوو ژنیش ده چه سپی.

ئەمەش ۋەك: مەنالبوون و كچىنى و بىۋەزنى و تاتى و پارچە
 گۆشت و پارچە ئىسكى ناو شەرمىگى مېنەو بىنويىزى و مەمك پىدان و
 نەنگى ژىر جل و بەرگ، ۋەك بەلەكى و گەپى و ئەمانە، لە سەر راي
 فەرمایشى ناودار ۋاقەۋاق (استهلال)ى مەنایش لەكاتى لە دايكبوونا بەر
 ئەم بەشە دەكەۋى. ئەم جۆرە بە جوار ژن كەمتر ساخ نابنەۋە، بەلگەى
 ئەۋەش كە لەم جۆرە بابەتانەدا شايەتتى ژنان بە تەنيا بەبى پياۋان
 و مردەگى ئەم فەرمایشى زوهرىيە كە دەفەرمۇ: سوننەت و رىبازى
 ئايىنى پىرۋزى ئىسلام لەسەر ئەۋە دامەزراۋە كە شايەتتى ژنان بە تەنھا
 خۇيان دادەمەزرى لە ھەموو شتىكا كەھەر خۇيان سەرموگارى بىكەن
 (عەبدورمزاك بەم مەعنايە ئەم فەرموودەيە لە زوهرىيەۋە
 گىراۋەتەۋە) لەبەر ئەۋەش چۈنكە پياۋان زۆرتەر ئەم جۆرەشتانە
 نابىن، جا ئەگەر شايەتتى ژنان لە بارەيانەۋە و مرنەگىر چەسپاندن و
 ساخ كىرنەۋەمىيان ئەستەم دەبى ئەۋەش كە لە بارودۇخى وادا بە مەرج
 گىراۋە ژمارەى ژنە شايەتەكان چواربن لەبەر ئەۋەيە كە خودا بۇ
 شايەتتى دوو ژنى لە جىي يەك پياۋ دانائە، لە فەرموودەشدا ھەزرىت
 (مروودە ۋە لە سەرىن) دەفەرمۇ: كەم ھۇشى ژنان بىرئىتيە لەۋە كە شايەتتى
 دوو ژن بە شايەتتى تاقە پياۋى حىسبە (تاج/ ۱ ل - ۲۷) دەى لە شوئىن
 شايەتتى ژنان بە تەنھا خۇيان قەبوول بى باشتر شايەتتى دوو پياۋ، يا
 شايەتتى پياۋىك و دوو ژن قەبوول دەكرى.

ماڤى خوداى گهوره:

ماڤى خوداى گهوره بهشى دوومه له بهشهكانى ماف. نه مېش سى

جوړى هه يه:

جوړى يه گهم: دهبى به لانى كه موه چوار پياو شايه تىي له سهر بدن، نه م جوړه برى تىيه له داوین پيسى و نيربازى و چوونه لای گيانله بهران. سهارمت به داوین پيسى و نيربازى نه م نايهت و فهرموودانه به لگى نه م بابتهن: {وَاللّٰتِي يَأْتِيْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نُّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ - سورة النساء - ۱۵/۴} و {لَوْ اِذَا جَاؤُا عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةٍ شُهَدَاءَ - سورة النور - ۱۳/۲۴} واته: نهوه بوچى بۇ سماندنى داواكه يان كه برى تى بوو له بوختان بۇ ژنو پياوى داوینپاك چوار شايه تيان نه هينا).

له صهحي موسىلمدا دمه رموى: سه عدى كورى عوباده (ره) خواه ايښه: فهرمووى: نهى پيغه مبهري خودا! نه گهر كه سى زه لامى به سهر ژنى خو يه وه بگرى دهبى ده ستى بۇ نه با هه تا چوار شايه ت ده ينى؟ فهرمووى: به لى (تاج/ ۲ ل - ۱۴۲) وهكى تريس داوین پيسى و نيربازى له گهره ترينى كاره نابرو و به ره كان، جا له بهر نهوه ژماره ي شايه ته كان زور كراون، تا شايه تيدان له م بارميه وه قورس و گران بى، هه تا خه لگى بى تاوانى بى ناگا له كه سو كارى هه ردو و لا به هو ي هه لمانى عه يى نه وانه وه حه يايان نه چى، سهارمت به چوونه لای گيانله بهر انيش ده لىن: نه مېش هه ر برى تىيه له چوونه لای نيرينه بۇ لای ميينه، وه

وھکوو ئەو خۆشۆردن پېیویست دھکا، کەواتە لەھی ئادەمیزاد دەجی
کەوابی بە کەمتر لە چوار شایەت ساخ نابێتەو.

جۆری دووھەم: بریتییە لەو مافانەی خودا کە بە شایەتی دوو پیاو
ساخ دەبنەو، شایەتی ژنان لەم جۆردا کاریگەر نیە، ئەمەیش وەك
ھەددی بادەنۆشی و ھەددی دەست و پاپرینی دزو جەردەو رێگرو
ھەددی کوشتن بەھۆی پاشگەز بوونەو، کە لە عورفی شەرعاً ناودارە
بە ریددەو، وەك ھەددی تری لەم جۆرە بابەتە. چونکە یەزدانی مەزن
دەفەرموی: (واشەدوا ذوی عدل منکم - تەلاق - ۲/۶۵) وەکی تریش
بە پێوەرو قیاس لەسەر مارمەرین و راسپیری.

جۆری سێھەم: بریتییە لە ساخبوونەوێ بێنین و چاوپێکەوتنی
مانگی نوێی رەمەزان و ئەو شانەیی کە پاشکۆی ئەمەین، وەك پەلەکردن
لە دانی سەرڤترەو ھاتنی مانگی شەشەلان و کردنی نوێژی تەراویح، ئەم
جۆرە بە شایەتی یەك پیاوی بە داد ساخ دەبێتەو.

بەئگەیی ئەم بریارە ئەمەییە: ئیبنو عومەر (رەزەا خواپارایینە)
دەفەرموی: موسوڵمانان چاویان دەگیرا بۆ مانگی نوێی رەمەزان، من
مانگم دی و عەرزى ھەزرەتم کرد: قوربان! من مانگم بینی. ئیتەر
پێغەمبەر خۆی (مروودە خواوە لەسەربە) لەسەر شایەتیەکیە من کردی بە
رەمەزانو، بۆ سبەینی خۆی بەرۆژوو بوو، وە ھەرمانیکرد کە لە
بەیانییەو موسوڵمانان بەرۆژوو بن! (ئەبو داوود/ ئیبنو ھەببان/ دارە
قوطنی/ حاکم، حاکم دەفەرموی: ھەرموودەییەکی دروستە بەپیتی
مەرچی پیری موسلیمە).

٤٠٥) شایه‌تی کویتر:

شت به‌هوی یه‌کئ له پینج هه‌سته‌وه ساخ ده‌بیته‌وه و زانست پئی په‌یدا ده‌بئ. به زۆری شت له ریگه‌ی چاو‌وه‌وه له ریگه‌ی کویچکه‌وه دهمزانی و هه‌ستی پیده‌کری، جا هه‌رشتی به یه‌کئ له‌م دووه هه‌ستی پئ بکری و بزانری نه‌وه له ساخ‌بوونه‌وه‌یدا پشت به‌وه هه‌سته ده‌به‌ستری، وه‌ک دیتنی مانگ که به‌چاو ده‌بینری، به گوئ نابینری. زۆر شتیش به هه‌ردوولا یا به‌چهند هه‌ستی دهمزانی، وه‌ک به‌چه (نه‌سه‌ب) و مردن و خاوه‌نی‌تی ره‌ها، که به بیستنی‌ش زانست پئی‌ان په‌یدا ده‌بئ چونکه هه‌رکاتی مروف هه‌والی نه‌مانه‌ی له‌م و له‌وه له‌ چهند لایه‌که‌وه ژنه‌وت بتمان به‌یدا ده‌کا که نه‌وه شته وایه‌وه لئی ده‌بئ به یه‌قین و وه‌ک ته‌واتور بوئ ده‌بئ به‌هوی زانی‌نی نه‌وه شته، له بارودۆخی ئاوايشا پشت به بیستنی‌ش وه‌ک دیتن ده‌به‌ستری‌وه، بینا و نابینا له‌م جوړه شتانه‌دا وه‌ک یه‌کن.

٤٠٦) چهند مه‌رجی تره‌هن بۆ شایه‌تی:

نابئ شایه‌ت له شایه‌تی‌یه‌که‌یدا گومان‌باربئ، وه‌ک نه‌وه شایه‌ت به‌هوی شایه‌تی‌یه‌که‌وه سوودی‌ک رابک‌یش بۆ خۆی، یاخود زیانی له‌خۆی دوور بخاته‌وه، نه‌وه ده‌بئ به‌هوی گومان لیک‌ردن و شایه‌تی نه‌م جوړه که‌سه دروست نیه. وه‌ک شایه‌تی‌ی میرات‌گر بۆ میرات‌به‌خشی خۆی، چونکه له‌کاتی وادا هازان‌جی شایه‌تی‌ی شایه‌ته‌که ده‌که‌ریته‌وه بۆ خۆی خۆی، چونکه نه‌میش به‌شی هه‌یه له ده‌سکه‌وتنی که‌له‌پوور به‌خش

(مورث) دکهیدا، وهك شایهتی خاوهن قهرز بؤ قهرزاري نابووت، چونكه مافی خاوهن قهرز لهو شتهدا ههیه كه بههوی شایهتییهكهی نهوهوه دهبی به مائی قهرزارهكه، نهمهیش واتای وایه شایهتی بؤ خوی دهدا. بهلگهی نه م باسهیش نه م ئایهتهیه: (وادنی الا ترتابوا) چونكه لهکاتی وادا گومان پهیدا دهبی، پیغه مبهرش (دروود خواوه لهسه ربه) دهفه رموی: شایهتی ناچهزو گومان لیكراو قه بوول نیه. له بهر نه مه شایهتییه كهسانی كه زیانی له خویان دوور دهخه نه وه وهرناگیرئ، وهك شایهتییه كه سوکاری نزیکي دهو له مه مند له سه ر نه وه كه نهو شایه تانه ی شایه تییان داوه له سه ر خزمه بكوزه كه یان، فاسقو به دكارن، چونكه نه گهر به هوی شایه تییه كه ی نه مانه وه به دکاری نیه وه شایه تانه بچه سپی خوینی كوژراوه كه له كوژ نه مان ده كه وی كه عاقله ی بكوزه كه ن، هه روه ها شایه تییه دهسته بهر قه بوول نیه له سه ر نه وه كه نهو كه سه ی نهو زامنیه تی نهو شته ی له نه ستودا نه ماوه كه شایه ته كه بووه به دهسته بهری، چونكه گومانی نه وه ی لی ده كری كه له بهر رزگار بوونی خوی له دهسته بهری نهو شایه تییه بدا.

٤٠٧) باسی بهنده نازادکردن:

نازادکردن له شه رعا بریتیه له نه هیشتنی خاوه نیتی له ئاده میزادا له بهر رمزای خوای گه وره. بهنده نازادکردن سوننه تیکی گه وره یه به پی قورئان و سوننه تو یه گگرتنی نه ته وه. زاتی مه زن دهفه رموی: { فَكُ رَقَبَةً - سورة البلد - ١٢/٩٠ }. له سه حیحی

موسلیمدا دهفهرموی: چه زرهت (مرووه خواه له سه ربو) دهفهرموی: هه رکه سی کۆپله یی نازاد بکا، خودای گه و ره له جیاتی هه ر نه ندامیکی نهو بهنده یه نه ندامیکی نهو که سه نازاد که ره له ناگری دۆزه خ نازد دهکا، ته نانهت دامه ن و شهرمگای له جیاتی دامه ن و شهرمگای نازاد دهکا. چونکه به راستی کۆپله یی کۆت و بهندی که ساسی و داماو ییه. نازادیش کلیلی کردنه وهی گری کۆپره ی نهو کۆت و زنجیره یه، جا له بهر نه وه دادهنری به گه و ره ترین تاعه تی که بهنده نزیك بکاته وهو به گه و ره ترین به هره.

٤٠٨) مهرجی دامه زرانندی نازادکردن:

بو دامه زرانندی بهنده نازادکردن مهرجه که نازادکه ر مافی ته وای له گهردان پیکردنی سامانی خۆیدا هه بی، نیت ر ج موسو لمان بی، یا په یماندار بی، یا ببیره وای جهنگی بی چون یه که، چونکه گهردان کردنه به مال لهکاتی ژيانا، له بهر نه وه لهشت به خشین دهجی.

نازادکردن به گوته ی روشن (له فظلی سه ریج) به ره های دادمه زری، به گوته ی به مه عنایش دادمه زری، له گه ل مه بهستی ناو دلدا. گوته ی روشن وهک نه وه به بهنده ی خۆی بلێ: نهوا تۆم نازادکرد، یا تۆ نازاد گراوی، یا نهوا تۆم سه بهرست کرد، یا تۆ سه بهرست و خاوهنی خۆتی، لهکاتی وادا ته نیا به گوته ی نهو گوته یه نهو بهنده یه سه بهرست و نازاد ده بی، با مه بهستی شی بهو قسه یه نازاد کردنی شی نه بی. چونکه نازادکردن خوای به راست بی یا به گه مه بی وهک یهک دادمه زری، وهک له فهرمووده دا وا دهفهرموی:

گوتهی :

به واتايش وهك نهوه پيښې بللې: تۆ له ملكى من دمرچووى، تۆ له ژيړ ركيڼى منا نه ماوى، ريښه دمهستهلانې من بهسهر تودا نه ماوه، تۆ بووى بهى خودا. يا وينه ترى نه م گوته يانه. پالفتى گوته گوته به واتا نه وديه كه نازادكردن و شتى تريش هه لبرگري، جا له كاتى گوتنى گوته وادا نه گهر مهبهستى نازادكردن بى بهندهكه نازاد دهبى، دها نازاد نابى.

۴۰۹. نازادکردنی به شیء له به نده:

دروسته که مړؤف بهشئ له بهندميئ نازاد بکا وډک دروسته
همووی نازاد بکا، بهلام نهگهر بهشئکی نازاد بکا نهوا همووی لهسهر
نهم دهستووروی دواوه نازاد دهبيئ، بهلگهی نهم برپارمیش نهم
فهرموودانهیه: جارئ پياوئ پشکی خوئ له بهندهیهکا نازاد دهکا، که
نهمه دهگیرنهوه بو پيغهمبر (درویده دواوه لهسهرين) دهفهرموئ: خودا
هاوبهشی نیه. (نهبو داوود گیراویهتهوه) له گیرانهوهیهکا: نهو بهندهیه
سهرتاپا نازاد بووه. جا ههر کاتئ هاوبهشی پشکی خوئ له بهندهیهکا
نازاد بکا نهوه تهماشا دهکین، نهگهر نازادکههرکه لهکاتی نازادکرنهکهدا
دهولهمهاند بوو، نهوه پشکی هاوبهشهکهیشی دهقهبلئیرئ به پاره
بهنده که به تهواوی نازاد دهبيئ و دهبيئ نازادکههرکه پاره پشکهکهی
هاوبهشهکهی بدا پئی، بهلام نهگهر نهدارابوونهوه پشکهکهی نهو نازاد
دهبيئ، نهوی تری به بهندهیی دهمنیتتهوه. بهپئی نهم فهرمایشتهی

{دروود خواه لهسه ربو}: نهووی بهشی خوئی له بهندهیی نازاد بکا له سهریهتی که هه مووی نازاد بکا، نهگهر نهوهندی مال هه بوو که بهشی نهووه بکا، بهلام نهگهر نهوهندی مال نهبوو نهووه ههر نهو بهشهی نازاد دهیی که نازاد کراوه. (شه یخان) له گیرانه وهیهکا: نهگهر نازادکه ره که دهوله مه ند بوو تهواوی پشکه کانی بهنده که دهقه بلینری و دهیی به مال لهسه ره هاوبه شه نازادکه ره کهو ههر هاوبه شهی بههای بهشی خویی پی دهاو بهنده که به تهواوی نازاد دهیی.

٤١٠) نازادکردنی بنهچه و دهچه:

ههر که سی بوو به خاوهنی بنهچهی خوئی با دووریش بی، یا بوو به خاوهنی وهچهی خوئی با بهره و خواریش بی، نهو بنهچهیه، یا نهو وهچهیه یه کسه نازاد دهیی، به لگهی نازاد بوونی بنهچه نهه فهر مایشتهیه تی {دروود خواه لهسه ربو}: کهس له چاکهی بنهچهی خوئی دهرناچی، مهگهر که سی که بنهچه کهی کویله بی و بیکری و نازادی بکا. (م/ د/ ت/ ن/ تاج - ٣ ل - ٢٧). وهکی تریش بنهچه و دهچه پارچهی یه کترین و خوین تیکه لن، له بهر نهووه دروست نیه که ببین به خاوهنی یه کتری، چونکه دهق وهک نهووه وایه که پارچهیی له که سی ببی به خاوهنی پارچهیه کی تری نهو که سه خوئی. به لگهی نازاد بوونی وهچهیش له کاتی وادا نهه نایه تهیه: {وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ - سورة الأنبياء - ٢١/٢٦} واته: دهلین: خودای میهره بان مندالی ههیه، خودای پاک و پیروزه له شتی وا زور دووره،

به لکوه نهوانه‌ی که نهوان به هاوهل و مندالی خودایان دادمنین، وهک عوزمیرو عیساو فریشته، بهنده‌ی به‌ریزی نازداری خودان) نه‌م نایه‌ته‌ی تریشه که دمفه‌رموی: { وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا - سورة مريم - ۹۲/۱۹ } نه‌وه‌تا نه‌م دوو نایه‌ته به‌لگهن له‌سه‌ر نه‌وه که باوک و فرزند‌ی و ملکایه‌تی کؤنابنه‌وه.

(۴۱۱) سهررداری (الولاء)

سهررداری به عهره‌بی بی ده‌گوتری (الولاء)، له مووالاتی عهری وهرگیراوه، که بریتییه له کؤمه‌کی و یارمه‌تیدانی یه‌کتری، وه‌کوه بلئی کؤیله‌که یه‌کی بی له خزمه‌کانی نازاد که‌ره‌که‌ی.

له شهرعیشا سهررداری بریتییه له باوه‌نیتی (عه‌سه‌به‌یی) له پله‌ی دووه‌ما، له پاش باوه‌نیتی بنه‌چه که پله‌ی یه‌که‌می خزمایه‌تی و که‌سیتییه. واته: ههرکاتئ نازاد کراو خزم و که‌سوکاری باوانی نه‌بوو، نازادکه‌ره‌که‌ی یا نی‌رینه‌ی باوانی نازادکه‌ره‌که‌ی، له‌م چه‌ند شته‌دا، له جیی باوانی ده‌بن:

۱) که‌له‌پووری نازاد کراوی بی باوان دهری به نازادکه‌ره‌که‌ی، له‌پاش نه‌و دهری به نی‌رینه‌ی باوان (عه‌سه‌به‌ی) نازاد که‌ره‌که‌ی.

۲) نه‌و خوینه‌ی ده‌که‌ویته سهر خزمی نزیک (عاقله) ده‌که‌ویته سهر نازادکه‌رو نی‌رینه‌ی باوانی نازادکه‌ر.

(۲) به شوودانی نازادکراوی بی باوان مافی نازادکهر و نیڤینهی باوانیهتی.

(۴) نازادکهر و نیڤینهی باوانی له پیشتن بۆ نویژی مردوو لهسهری.

له عهره‌بیدا مه‌ولا (که به‌واتا سه‌رداره) ناوه بۆ نازادکهر و بۆ نازادکراویش.

سه‌ر به‌لگهی دامه‌زاندنی سه‌رداریش له‌پاش سونه‌ت کۆده‌نگی و یه‌کگرتنه. سه‌رداری یه‌کیکه له مافه‌کانی نازادکردن، به‌پیی فهرمایشته‌که‌ی (مرووده‌خواه له‌سه‌ربۆ): سه‌رداری و هه‌قداری هی نه‌و که‌سه‌یه که نازاد کراوه‌که‌ی نازاد کردووه (ش/ د/ ت/ ن/ تا: ۳ ل - ۲۹).

سه‌رداری له بپاردا ریڤ وه‌ک بپاری بوون به باوان (عه‌سه‌به) وایه، نه‌گهر نازادکهر نه‌بوو سه‌رداری ده‌بی به مافی باوانی نازادکهر، مافی میراتبهره‌کانی تری پپوه نیه. چونکه خۆشه‌ویست (مرووده‌خواه له‌سه‌ربۆ) دمفه‌رموی: رشته‌ی سه‌رداری له نیوانی نازادکهر و نازادکراودا وه‌ک رشته‌ی بنه‌چه وایه که به تان و پۆی خزمایه‌تی و خویشایه‌تی چنراوه، له‌بهر نه‌وه‌یه که سه‌رداری نه‌ دمفرۆشری و نه‌ ده‌به‌خشی و نه‌ به که‌له‌پوور ده‌گیری. (ئیبنو خوزیمه‌و ئیبنو حه‌بیان و حاکم گیراویانه‌ته‌وه).

جا نه‌گهر باوان بریتی بوون له کورپیک و له کوری کوری، سه‌رداری هینی کورپه‌که‌یه، یا نه‌گهر نازادکهر باوک و برایه‌کی هه‌بوو، سه‌رداری هی باوکه‌که‌یه، ریڤ وه‌ک ده‌ستووری باوان له که‌له‌پووردا.

بەھۆی سەردارییەو ژیان کە لە پوور وەرنەگرت، مەگەر ژیان کە
خۆی ئازادکەربێ، چونکە دەفەرمۆی (مەروەیە خوا لەسەر بێ): سەرداریی بۆ ئەو
کەسە یە کە بەندە کە ئازاد دەکا. جا ئەگەر ئازادکەر ژیان بوو، وە مرد
مافە کە ی دەگۆزێتەو بۆ نزیکترین کەسی لە باوانی.

فرۆشتنی سەرداری و بەخشینی دروست نیە چونکە پێغەمبەر
(مەروەیە خوا لەسەر بێ) پێشگیری و نهیی کردووە لە فرۆشتنی سەرداری و لە
بەخشینی.

٤١٢) بەندە ئازادکرن لە پاش مردن (التدبیر):

تەدبیر لە زمانی عەرەبدا دووربینیکردنە لە سەرەنجای
کاروباردا، لە شەرعاً هەڵسپاردن و بەستنی ئازادبوونە بە مردنەو، ئەم
جۆرە یاسایە لە سەردەمی نەزانیشدا لە پێش هاتنی ئیسلام دا باو بوو،
لەبەر ئەوەی کاریکی پەسەندە ئیسلامیش پەسەندی کردو بپاری
مانەوێ داو پووچی نەکردەو، کۆچکاران و یاریدەدەران گەلیکیان
بەندە خۆیان لە پاش مردنی خۆیان ئازاد دەکر، عائیشەیش (مەزە خوا
لێبێ) کە نێزەکیکی هەبوو، ئازادی کرد، بە مەرجێ لە پاش مردنی خۆی
ئازاد بێ. موسولمانان بە یە کگرتن و بەکۆی دەنگ بپاریان لەسەر ئەم
مەسەلە یە داو.

نومونده ههیه نازادکردنی پاش مردن نابیی بههوی نهمانی
 خاومنیته ههتا خاوه نه کهی مایی، به لکوو ناگاهه ی بۆی ههیه گهردان
 (تصرف) ی تهواو له بهنده ی پاشه مهرگه (موده ببهه) دا بکا، به لگه ی نه
 بریاره ییش نهه فهرمووده یه که جابیر (رهزاه خواه لیهه) دهیگپرتتهوه: پیاوی
 له یاریده دهرانی چه زرمته (درووده خواه له سه رهه) که ناودارن به نه نصار
 خولامیکی هه بوو، نازادی کرد به مهرجی نهوه که له پاش مردنی خوی
 نازاد ببی، پیاوه که هیچ مائیکی تری وای نه بوو: جا که نهه باسه
 گه یشته وه به چه زرمته (درووده خواه له سه رهه) فهرمووی: کی نهه خولامه م لی
 ده کپری؟ نوعه ییمی کوری عه بدوللا لیی کپی به ههشت درهه، پیغه مبهه
 (درووده خواه له سه رهه) پارکه ی وهرگرتو دای به خاوه نه که ی (ش/ د/ ت/ ن/
 تاج - ۲ ل - ۴۱) له گپرانه وه ی شافیهیدا ده فهرمووی: نوعه ییمی کوری
 نه حمام لیی کپی. به لام نایا خاوه نه که ی بۆی ههیه که ههر به قسه ی
 رووت لهه جوړه نازادکردنه په شیمان ببیته وه یا نا؟ دوو فهرمایشت
 ههه لهه باره یه وه، فهرمایشتی دروست ده فهرمووی: بۆی نیه که به
 قسه ی رووت لیی په شیمان ببیته وه، وهک نهوه بللی: نهوا نهه
 پاشه مهرگیهه هه لوه شانده وه، به لکوو ده بی به گهردان لیی په شیمان
 ببیته وه، وهک فروشتن و به خشین. پاشه مهرگی واته: ته دبیر.

۴۱۳) نامه نووسی (الکتابه):

نامه نووسی: یا کاغز پیدان، یا کیتابه و موکاته به له شهرعا
 نهویه: به ستنی نازادکردنه به سیفه تیکه وه که ئالوگورو ئالشتکردن
 بگه یه نی. سوننه تیکی گه وره یه نه گهر له سه ره داخوازی بهنده که بی، بهه
 دوو مهرجه:

یەكەم: بەندەكە ئەمىندارو راستال بى.

دووم: توانای كاسپى كردنى ھەب. زاتى مەزن دەفەرموئ:
 { فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا - سورة النور - ۲۴/۳۳ } واتە:
 ئەو بەندەو كەنیزەكانەتان كە دەیانەوئ نامەنووسیيان لەگەڵدا بكەن
 داخوازییەكەیان جیبەجى بكەن، بەمەرجى ئومىدى خىریان ئى بكەن.

پیشەوا شافىعى (رەزە خواە لىبە) دەفەرموئ: مەبەست لە
 (خىر) لەم شوینەدا توانای كاسپى كردن و ئەمىندارییە، چونكە كاسپى
 نەكەر توانای دانى وەجەڵە دیارییەكەى نى، نا ئەمىندارىش جیگەى
 متمانە نى كە بەئىنى خوئ بباتەسەر.

٤١٤) مەرجى دامەزرانى نامەنووسى:

مەرجى دامەزرانى نامەنووسى ئەوھى كە مائەكە دیارى بكرئ،
 ماوھى دانەكەشى دیارى بكرئ، چونكە دیارى نەكردنى ئەم دوو شتە
 مایەى دەستەشكىنى و تیشكان (غەرەر)، ئەوھىش سەر دەكیش بۆ
 ھەراو كیشەو بەرە. ئەو مائەى كە لە نامەنووسیدا لە نیوانى ناغاو
 بەندەدا برپار دەدرئ نابى لە دوو بەشى دیارىكراو كەمترى، وەك ئەو
 ناغا بە بەندەكەى بلئ: وا نامەنووسیم لەگەڵدا كردى لەسەر سى سەد
 دینار، كە بەسى بەش بىدەى پىم، ھەر بەشەى سەد دینار بى، ماوھى
 ھەر بەشەى دوو مانگ بى، ھەر كاتى ئەم پارمىەت بۆم ھىنا نازادبە.
 ئىمامى عەلى (رەزە خواە لىبە) دەفەرموئ: نامە نووسى لەسەر دوو پشكیش
 دەبى، دەبى بەندە كاغەز پىدراو كە پشكەكانى سەرى بە تەواوى بدا
 ئەوسا نازاد دەبى!.

جاری عوسمان (رهراه خواه ایینه) له بهندهیهکی خوئی تووړه بوو، ویستی ته میی بکاو سزای بدا پیی فهرموو: ده بی له سهر دوو پشک نامه نووسیت له گهل بکه م. دهی نه گهر له سهر که متر له دوو پشک دروستبووایه وای ده کرد چونکه پشکه کان هه تا که متر بوونایه تو له و سزاکه زیاتر ده بوو، به لام زانا شهر عزانه کان به یه ک دهنگ ده فهرموون: دروسته پشکه کان له دوو پتر بن.

(٤١٥) گریډانی نامه نووسی:

گریډانی نامه نووسی بو بهنده له عوقدی جائیزه یه، واته: له گریبهنده دروسته کانه، چونکه گریډانه که له شانسی نه وه، له بهر نه وه بو ی هیه که هه لی وه شینیتته وه، به لام بو ناغا (سید) له عوقودی لازیمه یه، واته: له گریبهنده نه گوره کانه له بهر نه وه مافی نه وه ی نیه که هه لی وه شینیتته وه، چونکه نه گهر ناغا نه وه ی بو هه بی کاغز پیدراو (مکاتب) متمانهی پی ناکاو له رزگار بوونی خوئی له کوئی کوپله یی دلنیا ناب، له بهر نه وه پشتی سارد ده بیته وه له کاسپی کردن^(١).

^(١) تیپینی / عوقودی جائیزه نه وه یه گریډه هه تا کاتی جیبه جی کردن ی بو ی هه بی هه لی وه شینیتته وه، به کوردی ناوی ده نین: گریډانه دروسته کان، عوقودی لازیمه یه نه وه یه عه قده که به تمراوی دامه زرابی، عاقید بو ی نه بی هه لی به شینیتته وه. به کوردی واته: گریډانه دامه زراوه کان. زراوه ی کوردی له هه موو باه تیکا زوری مساره هه تا به تمراوی برسکی و بچسپی و جی خو ی بگری.

٤١٦) گەردانکردنى كاغەز پىدراو ئاغا:

ھەركاتى گرىدانى نامەنۈوسى سازدرا كاغەز پىدراو خۇى خاۋەنى بەرھەمى رەنجهشانى خۇيەتى و ھازانجى كاسپىيەكەى بۇ خۇيەتى، لەبەر ئەۋە بۇى ھەيە شت بفرۇشى و شت بکړى و شت بدا بە كړى و شتى ترى لەم بابەتە ئەنجام بدا. پىۋىستە لەسەر ئاغا، ھەركاتى نامەنۈوسىيەكە بە تەۋاۋى دامەزرا، شتى لە پشكەكانى سەر نامە پىدراو دابشكىنى، يا لەلای خۇيەۋە شتىكى پى بدا تا بتوانى پشكەكانى سەرى بە ئاسانى بدات. چونكە زاتى مەزن دەفەر موى: {وَأَتَوْهُمْ مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ - سورة النور - ٢٤/٣٣} واتە: ۋە بىدەن بەۋ كاغەز پىدراۋانە ھەندى لەۋ مالى خودايە كە داۋىتى بە ئىۋە. فەرمان لەم ئايەتەدا بۇ پىۋىستىۋونە. ئەندازەى ئەۋ پىۋىستىۋوۋە كە پىى دەدرى دوو قسەى لى دەكرى:

يەكەمىيان دەلى: بەپى زۆرى كەمى پشكەكان ئەندازەى بۇ دادەنرى، لە كەم كەم ۋە زۆر زۆر، رىك ۋەك مافى مۈتەكە دەدرى بە ژنى تەلاق دراۋ، ئەندازەكەى بەپى دەۋلەمەندى و دەستكورتى تەلاقدر بىرپار دەدرى.

دوۋەمىيان دەلى: ئەۋەندە بەسە كە پىى بگوترى مال، چونكە يەزدانى پاك بۇ مەسەلەى كاغەز پىدان، ئەندازەى بۇ يارمەتيدانەكە دانەناۋە، بەپىچەۋانەى مۈتەۋە، لە بارەى مۈتەۋە دەفەر موى: {وَمَعُوهُمْ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ - سورة البقرة - ٢٣٦/٢} بەلام سۈننەتە ئەۋ ئەندازەى كە لە مالەكە دادەشكىنرى

چواریه کی ماله بریار دراوه که بی. پیشه واهلی (رهزاه خواه لیبه) دمفه رموی؛
 نهو نه ندازه یه کی نه م نایه ته فهران دهکا به داشکاندنی له پشکه کان
 چواریه که، واته نه م نایه ته که دمفه رموی: {وَأَتَوْهُمْ مِّن مَّالِ اللَّهِ
 الَّذِي آتَاكُمْ →}.

بزانن:

که کاغه زبیدراو نه خوئی نه هیچ شتیک لی ئازاد نابی، هه تا
 یه ک دره می له سه ر بمینی چونکه خوشه ویست (دروود خواه له سه ر به)
 دمفه رموی: کاغه زبیدراو هه تا یه ک دره می نامه نووسی له سه ر بمینی
 هر به ندمیه. (نه بو داوود گیراویه ته وه).

۴۱۷) دایکی منداڵ (نوممولوه له د)

له زاراوهی شهرعی شهریفای دایکی منال پیی دهگوتری؛
 نوممولوه له د، یا (الامة المستولدة).

جاههر کاتن ئاغای ئازاد چوووه لای که نیزه کی خوئی، وه سکی
 پرکرد، نهو مندا له به ئازادی له دایک ده بی، وه که نیزه که که ده بی به
 دایکی منال، به مردنی ئاگاهه ی ئازاد ده بی، ته نانه ت ئازاد بوونی
 ده خریته پیش دانه وه ی قهرزی سه ر مردو وه که.

کاتن مارییه ی قیبطیه ی دایکی ئیبراهیمی گوری پیغه مبه ر
 ئیبراهمی بوو، پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ر به) فهران مووی: مناله که ی ئازادی
 کرد. (ئیبنو حزم به ر شته یه کی دروست گیراویه ته وه) له

فهرموودهیه کی تر دا دهفهرموی (مرووده خود له سه ربه): یه کی له نیشانه کانی
 نزیکبوونه وهی هاتنی قیامت نه وهیه کچی که نیزه ک دهبی به ناغای.
 نه و متا به پیی نه م فهرموودهیه منال له کاتی وادا له جیگهی باوکیه تی،
 باوکیشی نازاده، که واته نه ویش نازاده، دهی کاتی چه سبا منال نازاده
 نازادی بو دایکیشی ده چه سپی، نیتر فروشتن و به خشین و بارمته کردنی
 نه و دایکی مناله نادرست دهبی، هه روا دروست نیه که بکری به
 راسپی ری، واته به وه سی ت که پاش مردنی ناغای بکری به خیر.
 نه مانه هیش به پیی نه م فهرموودهیه: نیبنو عومه ر (مراه خوايان اینه):
 دهفهرموی: پیغه مبه ری خودا (مرووده و ساوو دمه مته خوداه که ورمه اینه): پیشگیری و
 نه پی کردوو له فروشتنی نه و که نیزه کانه ی که له ناغاگانیان منالیان
 بووه، که پتیا ن دهگوتری: (امهات الاولاد: دایکانی مندا لان) وه دهفهرموی:
 دایکی منال نه ده فروشری و نه ده به خشری و نه به که له پوور دهگیری،
 ده با خاومنه که ی له ماوهی ژیا نی خویدا خوشی لی و مرگری و له گه لی
 رابویری، جا هه رکاتی نه و مرد دایکی مناله که ی یه کسه ر نازاد دهبی
 (داره قوطنی / به یه هقی). ناغای دایکی منال مافی خو یه تی که
 خزمه تی خو یی پی بکاو له گه لی دروست بی.

بزانه :

منالی دایکی منال نه مه حالیه تی:

(۱) نه گه ر مناله که ی له ناغا که ی بوو، نه وه به بی راجیا یی
 مناله که ی نازاده، ریک وه ک باوکی.

(۲) ئەگەر لە مێردی بوو، یا هی داوینپییسی بوو ئەو بەرپاری دایکەکی هەیه، چونکە منال لە نازادی و کۆیلەیدا دەبی بە باشکۆی دایکی.

٤١٨) تویگەری (تەشریح) لەم چاخەدا کاریکی پیویستە لەبەر ناچاری:

لە گۆفاری (البحوث الاسلامیة) دا، کە لە (ریاض) دەرەچێ دەلی: شەریعەتی ئیسلام دەستوورو یاسایەکە کە خودای داناو زانا پیادە کردوو، کە ناگایەکی تەواوی لەبەر و دواي هەموو شتی هەیه، خوای ئەو شتە لەمەوپێش بووبی، یان لەمەو پاش بی، خوای گەورە ئەم شەریعەتە مەزنەي ناروووە بۆ ئێمە بەهۆی کەسیکەو کە چاکترینی سەرچەمی دروست کراوانەو دواترینی هەموو پیغەمبەر و رەوانە کراوانە.

خودای داناو زانا زۆر بە جوانی ئەم شەریعەتەي لەسەر چەند بنەمایەکی رێک و پێک و لەسەر چەند یاساو ئاواو دەستوورێکی گشتی بەرنامە رێزی کردوو، مەبەستە بەرزە گشتییە نازدارەکان لەناویاندا رەنگ دەدەنەو، لەبەر ئەو بوو بە سیستەم و بەرنامەيەکی یاسایی گشتی هەمیشە زیندووی وا کە دەست بەدا بۆ گشت چین و کۆمەل و تاقم لە کۆمەلانی خەلک، لە هەموو کات و چاخ و جێگەو شوێنێکا بەبی جیاوازی.

له راستیدا زۆر له نموونهو شیوهکارو مهسئهله جووزئیهکانو
گه‌ل لهو رووداوانه‌ی که به‌رودوا روژانه روو دده‌ن، له قورئان و
سوننه‌تدا ده‌قی روژن له بارمیه‌وه نه‌هاتوو، ره‌نگه له‌به‌ر نه‌ه‌و‌ب‌ئ
له‌مه‌و‌پ‌ئ‌ش نه‌ه‌و‌و‌ب‌ئ، له‌به‌ر نه‌ه‌و‌ه پ‌ئ‌ش‌ینه‌نه باشه‌کانی ئ‌ئ‌مه له‌و
بارمیه‌وه بر‌پ‌اری زان‌راویان نیه. به‌لام نه‌ه‌وی که یه‌ک دهن‌ک گومان‌ی
تیادا نیه نه‌ه‌و‌یه؛ که هه‌موو پرس و مه‌سه‌له‌و باب‌ه‌ت‌ئ، بر‌پ‌اری خودا
له بارمیه‌وه هه‌یه، نه‌و بر‌پ‌اره به‌ریه‌ک‌ئ له یاسا دامه‌زراوه شه‌ریعه‌یه
گشتیه‌کان ده‌که‌و‌ئ. له نه‌ه‌جامدا زان‌ایانی ئ‌یسلام، له نه‌ه‌جام‌ی
کۆشش‌یک‌ی پ‌یر‌ۆزدا په‌ی به‌و بر‌پ‌اره ده‌به‌ن!

یه‌ک‌ئ له‌م جو‌ره باب‌ه‌تانه باب‌ه‌تی تو‌ی‌کار‌ی لاشه‌ی مر‌وف‌ی
مردوو، که له بارمیه‌وه ده‌قی‌کی تایبه‌ت نیه، له‌به‌ر نه‌ه‌و‌ه نه‌میش
داد‌هن‌ر‌ئ به‌ یه‌ک‌ئ له باب‌ه‌ته نو‌ی‌کان که رو‌ژ به‌ رو‌ژ سه‌ر هه‌ل دده‌ن و
وه‌ک دیارده‌یه‌کی تازه روو دده‌ن. دیاره که مه‌سه‌له‌ی تو‌ی‌کار‌یش
به‌ریه‌ک‌ئ له یاسا دامه‌زراوه گشتیه‌کانی شه‌ریعه‌ت ده‌که‌و‌ئ، چون‌که
وه‌ک زان‌راوه شه‌ریعه‌تی ئ‌یسلام به‌رنامه‌یه‌کی ته‌واوی دامه‌زراوی
هه‌یه، بۆ هه‌موو که‌س‌ئ، له گشت کات و سات و ج‌ی‌گه‌و شو‌ی‌ن‌ی‌کا ده‌ست
ده‌دا، وه گشت باب‌ه‌ت و پ‌ئ‌شه‌ت‌ئ له‌خ‌ۆ ده‌گر‌ئ و بۆ گشت کار‌ئ
چاره‌سه‌ری خ‌ۆی هه‌یه. هه‌ر له‌به‌ر نه‌ه‌یه که پ‌ئ‌غه‌مبه‌ری خودا
[م‌روود خوا‌ه له‌سه‌ر‌ب‌ئ] کراوه به‌ دواتر‌ینی پ‌ئ‌غه‌مبه‌ران و بووه به‌ مایه‌ی
میهره‌بان‌ی و ره‌حمه‌ت بۆ هه‌موو ج‌یه‌ان. به‌ل‌گه‌ی نه‌م راو بۆ‌چ‌وونه
نه‌م نایه‌تانه‌یه له‌گه‌ل چه‌ندین هه‌رموو‌ده‌دا. خودای مه‌زن ده‌فه‌رم‌و‌ئ

{وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا - سورة مريم - ۱۴/۱۹} (واته: نهی
 پیغهمبهری خوښه‌ویست! خودای تو قهت و قهت فهراموښکار نه‌بوووه
 همرگیزاو همرگیز هیچی له‌بیر ناچئ) له‌نایه‌تیکی تردا دمفهرموی:
 {رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ
 الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا - سورة النساء - ۱۶۵/۴} (واته:
 نهم زاتانه ره‌به‌رانی خودا بوون، پیغهمبهری راست و دروست بوون،
 مزدمبه‌خش بوون بؤ نه‌وانه‌ی که فهرمانی خودا په‌سه‌ند ده‌کن، وه
 ترسینهر بوون بؤ نه‌وانه‌ی که سهرکی‌شی ده‌کن له‌فهرمانی خودا،
 حکیمه‌تی ناردنی نهم ره‌به‌رانه‌پیش نه‌وه‌یه: که له‌روژی قیامه‌تدا
 مه‌هانه نه‌مینئ بؤ مه‌ردومو ریگه‌ی نهم جوړه بیان‌وو‌میان نه‌مینئ که
 بلئن: خودایه! خوټ دمزانی که نیمه نه‌زانو بئ ناگا بووین، که‌سئ
 فهرمانی تو‌ی پئ رانه‌گه‌یان‌دووین هه‌تا په‌پرهمیمان بگردایه، وه
 یه‌زدانی مه‌زن هه‌میشه بالادهمستو کار دروسته). له‌نایه‌تیکی تردا
 دمفهرموی: (اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتي ورضيت لكم الاسلام دينا - مائیده - ۳/۵) (واته: نه‌مړؤ من
 دمستووری نایینی نیوهم به‌ته‌واوی ته‌واوکرد بؤ‌تانو، نازو نیعمه‌تو
 به‌هره‌ی بئ پایانی خوهم رژاند به‌سهرتاندا، وه نایینی پیروزی
 نی‌سلامم هه‌لب‌زارد بؤ نیوهمو کردم به‌نایینتان). پیغهمبهری نازیزیش
 (درویدو س‌ل‌و‌و خودای که‌و‌ر‌و‌و له‌سه‌ر‌ب‌ئ) دمفهرموی: که‌س به‌قه‌د یه‌زدان عوزر خوا‌ی
 پئ خوښ نیه، هر له‌بهر نهم حکیمه‌ته‌یه که نهم پیغهمبهرو
 فروستاده‌و رابه‌رانه‌ی ره‌وانه‌ گردووه هه‌تا ببن به‌مزدمبه‌خشو به

ترسینهر! (واته: رمانه کردنی ئەم پېغه مېهرانه بۆ روونکردنه وهی
برپارهگانی خودا له باره ی هه موو شتیکه وه بیان و مه هانه و عوذر بۆ
کەس ناهیلئ کە سبهینئ بلی: ئیمه بی ناگابووین و یاساگانی
شهریعت به ئیمه نه گه یشتبوون دهنه پابه ندیان دهبووین. له
ئه صله کهدا نووسراوه: (لا احد احب الیه القدر من الله...) به لام وا
دمزانم ئەوه هه لئە چاپه. چونکه دمقی ئەم فەرموودمیه له
صه حیجی موسلیمدا ناوایه (ولیس احد احب الیه العذر من الله من
اجل ذلك انزل الكتاب وارسل الرسل) برپوانه صه حیجی موسلیم
به رگی ۱۷ ص ۷۸ عومدمتولقاری ج ۲۰ ص ۲۰۶ + ج ۲۵ ص ۲۰۸ + تاج
الاصول ج ۲ ص ۳۳۲ + تاج ج ۴ ص ۱۷۸، تاج/ ۲ ل - ۱۴۳. رهمزی (ل)
نیشانه ی لاپه ره ی ته رجه مه کوردیه که ی تاجه - و مرگی).

جا پاش ئەم رێگا خوش کردنه ده لێین:

دیاره که بابه تی توپکاریش به ریه کئ له یاسا دامه زراوه گانی
شهریعت ده که وئ، وه یه کئ له به رژه وهنده بایه خداره گشتیه گانی
شهرعی خوا یگریته خو، وه له شهریه تدا نموونه و هاو وینه ی تری
هه یه، که شهرعزانه کان رای خو یانیان له باره یانه وه را گه یاندووه،
گهرچی مه رج نیه رای شهرعزانه کان له هه موو بابه تیکدا یه کسان بی،
به لکوو راجیایی مایه ی رحمه ته بۆ ئەم ئوممه ته. دیاره که شتی وا
خوا یاربئ دمبئ به چراوگئ، رێگه ی توپژه ره وه له باره ی توپگه ریه وه
روون ده کاته وه، هه تا رووی راستی له م بابه ته نوپیه دا بپیکئ، که ئایا
برپاره که ی چیه و چی نیه.

ياسايه‌كى هه‌مه‌گرى شه‌ريعت هه‌يه كه مه‌به‌سته به‌رزه گشتييه‌كانى به‌رنامه‌كه‌ى خودا ره‌چاو ده‌كا، ده‌لئ: هه‌ر كاتى دوو به‌رژه‌ومندى شه‌رى به‌رابه‌رى يه‌كترى و مستان كاميان به‌هيزتر بى كار به‌وميان ده‌كرئ و به‌هيزه‌كه‌يان پيش ده‌خرئ، وه هه‌ر كاتى دوو مايه‌ى خراپه به‌رابه‌رى يه‌كترى و مستان، كار به سوو كه‌ئه‌كه‌يان ده‌كرئ، هه‌تا پاريز له خراپ‌ترينه‌كه‌يان بكرئ!.

جا به‌هه‌رحالئ بى بابه‌تى توپگه‌رى به‌ر ئه‌م ده‌ستوو‌ره ده‌كه‌وئ، چونكه به‌رژه‌ومندى ريز گرتنى مردوو‌ه‌كه، خواى موسو‌لمانبى يا نا موسو‌لمان، له‌گه‌ل به‌رژه‌ومندى كه‌سو‌كاره‌كه‌ى و به‌رژه‌ومندى نه‌ته‌وه‌و گومانبار (مته‌م) له‌كاتى هه‌بوونى گومانى و تو‌مه‌تدا به‌رابه‌ر ده‌ومستن، جا گه‌ل جار به‌هوى توپكار ييه‌وه دمر ده‌كه‌وئ و كه تاوان له نارادا هه‌يه‌و له ئه‌نجامى ليكو‌لئنه‌وه‌دا تاوانبار دمر ده‌كه‌وئ و به سزاي ره‌واى شانى ده‌گا و ده‌بى به پهن‌دو عيرمت بو كه‌سانى تريس كه له تاوانى وا به دوور بن دهنه هه‌مان تو‌له بو ئه‌وانيش ئاماده كراوه گه‌ل جار يش توپگه‌رى لاشه‌ى مردوو‌ه‌كه دمرى ده‌خا كه كابرا به مردنى ناسايى مردوو‌ه، گومانبار بى تاوانه وه گومانبار بى تاوانه. جا له ئه‌نجامى ئه‌م ئه‌نجامانه‌دا كه‌سو‌كارو گومانبارو مه‌ردوم سه‌رحه‌م به‌رژه‌ومنديان ده‌پاريزئ. له‌كاتى توپگه‌ريشدا بو دوزينه‌وه‌ى ماكى ئه‌و نه‌خوشينه‌ى كابراى پى مردوو‌ه، گه‌ل جار دمر ده‌كه‌وئ كه به‌نه‌خوشينيكى كوشنده‌ى دره‌م ناميز مردوو‌ه، جو‌رى درم و په‌تاكه ده‌ست نيشان ده‌كرئ، به‌هوى ئه‌وه‌وه پيشگيرى له بلا و بوونه‌وه‌ى ده‌كرئ و هو‌كارى خو‌ليپاراستنى

لەبارى بۇ ئامادە دەكرى، شتى وايش دەبىي بەھۇي پاراستنى گيانى خەلك و سنوورى بۇ نەخۇشېيەكان دادەنى و دەبىي بە مايەي پاراژتن و سەلامەتى نەتەوہ.

دیارە كە شەرى پېرۆز بە پەرۆشەوہ بانگەواز دەكا بۇ پارېز لە نەخۇشى و، فەرمان دەكا بە خۇتېماركردن و دەرمان بەكار هېنان بۇ چارمەھرى نەخۇشى. كە شتى وا بەرژەومەندى نەتەوہ دەپارېزى و، دەبىي بە مايەي ئارامى و ئاسايش و خۇشگوزمرانى بۇ رۆلەكانى و، رزگارېان دەكا لە مەترسى و كارمەسات، بېگومان كە ئەمەيش رېك بەپېي بزاڧى ئەو ياسا و دەستوورو بەرنامە باشانەيە كە خوداى گەورە دايناون و بەپېي چارمنووس بېرپارى لەسەريان داوہ.

٤١٩) فېربوونى تويكارىي (تشرېح):

دیارەو بەلگە نەوېستە فېرخواز ھەركاتى فېرى ئەم بابەتە زانستېيانە ببى، لە زانستى پزېشكېدا، خېرو بېرېكى ببى شومار دەست نەتەوہ دەكەوئ. وەك شارمزا بوون لە چۆنىتېي رېكخستنى جەستەي مرؤفو ئەندامەكانى دەرەوہى و دەسكاكانى ناوہوہى و، جېگەو شوېن و قەبارەيان، خواى ساغ بن يا نەخۇش، وە ئەوہ بە كەردەوہ مەشق لەسەر ئەمانە بكاو، بەرە بەرە فېرخواز فېرى دۆزېنەوہى توشبوونى نەخۇشېنەكان ببى و رېگەچارەي چارمەسرەگردنېان بزانئ.

جا ھەركاتى ئەم دوو بەرژەومەندە بەرامبەر وەستان واتە: بەرژەومەندى پاراستنى رېزى مرؤفو ئەم كۆمەلە بەرژەومەندى نەتەوہ

که روون کرانه‌وه، نه‌وه زاناکان ته‌ماشا ده‌کهن: کام له‌م دوو
به‌رژموندنه دامه‌زراوتره، نه‌وسا به‌پئی نه‌ومیان که باشتره برپار
دروست ده‌بئ، خوی به‌رکردن بی یا به نه‌کردن.

جا له‌سهر ئه‌م بنه‌مایه بفرموون له‌گه‌ل رای چهن زانایه‌کی
پایه به‌رز له‌م بارمیه‌وه.

له زانای پایه به‌رز شیخ حسنین مخلوف) پرسیار کرا له بابته
برپاری توپگه‌ری لاشه‌ی مروقی مردوو‌وه، ئه‌مه وه‌لامه‌که‌یه‌تی له
دواوه:

(بزنان که دهرمانکردن و چاره‌سهرکردنی نه‌خۆشی و ئیش و
نازاری له‌ش کارپکی ده‌وايه، مایه‌ی پاراستنی به‌ره‌ی ئاده‌میزاده له
فهوتان، هه‌تا نه‌و کات و ساته‌ی که خودا دیاری کردوووه بۆ مانه‌وه‌ی
له‌سهر رووی زه‌وی، به‌پئی چاره‌نووسی خوایی. ئه‌مه له کاتی‌کا که
په‌غه‌مبه‌ر خۆی (مرووده خواد له‌سهر بئ): دهرمانی بۆ خۆی به‌کار هیناوه، له
نه‌خۆشینا به دهرمان خۆی تیمار کردوووه، وه راسپیری که‌سوکاری
خۆی و موسولمانانی تریشی کردوووه که خۆیان دهرمان بکه‌ن، نه‌ومتا
ده‌فرموئ (مرووده خواد له‌سهر بئ): خۆتان تیمار بکه‌ن و نه‌گه‌ر نه‌خۆش
که‌وتن دهرمان به‌کار به‌ینن، چونکه خودا ههر دهردی‌کی دانابئ
دهرمانیشی بۆ داناوه، ته‌نیا بۆ یه‌ک دهر نه‌بئ که پیرییه، دهردی
پیری دهرمانی نیه، ته‌نیا چاری نه‌ومیه که روو له خودا بی و پیری
ناخر خیربئ!) (د/ت/ن/تاج/ ٤ ل - ١٩١).

ههروا دمه‌رموئ: (درووه خواه له‌سه‌ربد): له راستیدا خودای بالا
دهستو شکۆمه‌ند هه‌ر دهردیکی ناردبئ چارسه‌ریشی بۆ ناردوو،
هه‌یه نه‌وه دهرانی، هه‌یشه نایزانی. نه‌وه‌ی وا له‌به‌ر چاو نه‌مه‌یه‌و
هه‌موو که‌سیش دهرانی که له‌پاش خۆی (درووه خواه له‌سه‌ربد) یارانیشی
هه‌مان ریبازی پیروزی نه‌ویان گرتووو دهرمان و تیماریان به‌کار
هیناوه. که‌واته فی‌ربوون و فیکردنی پزشکی کاریکی ره‌وای په‌سه‌نده،
به‌پئی گوتارو کرداری پیغه‌مبه‌ر خۆی (درووه خواه له‌سه‌ربد) به‌لکوو چه‌ند
نایه‌تیکیش هه‌یه که دوور یا نزیک دهرن به به‌لگه‌ی نه‌مه، وه‌ک له
قورنانا هه‌یه که ریگه به نه‌خۆش دهرئ که رۆزوو بشکینئ، هه‌تا
چارسه‌ری خۆی بکا، نه‌بادا دهرده‌که‌ی ته‌شه‌نه بکاو په‌ره‌بسنئ!.

هه‌روه‌ک ریگه به نه‌خۆش دهرئ له جیاتی ئاو خۆئی پاک
به‌کار به‌پئنئ، نه‌بادا زامه‌که‌ی ئاودز بکا، یا دهرده‌که‌ی زیاتر ببئ، یا به
به‌کاره‌ینانی ئاو نه‌خۆش بکه‌وئ.

ده‌ی نه‌مانه به گشتی نیشانه‌ی نه‌وه‌ن که خودای یاسا دانهر
مه‌به‌ستییی که مرو‌ف دهرمان به‌کار به‌پئن و دهردو نه‌خۆشی چارسه‌ر
بکه‌ن و پارێز له هه‌موو شتئ بکه‌ن که دهبئ به سه‌رچاوه‌ی ئیش و
ئازار بۆی، بۆ نه‌مه‌یش جیایی نیه له نیوانی دهره‌وه‌و هه‌ناوی مرو‌ف
دا، واته: له نیوانی دیوی دهره‌وه‌و دیوی ناوه‌وه‌ی جه‌سته‌ی مرو‌ف‌دا.
وه‌ک پێشه‌وا ئیبنو ئقه‌ییم (ره‌مه‌ته خواه لێبئ) له په‌راوی (زاد المعاد) دا
ناماژه‌ی بۆ ده‌کا.

جا لهسر نهم بنیاته هونهری پزیشکی، به زانست بی یا به کردموه، فهرزی کیفایهیه، پیویسته لهسر نهتهوه که دهستهیی لهم بوارمدا ناماده بکا، ههتا ههلسن بهم نه رکه، دهستووری فهرزی کیفایهیش وایه: نهگهر جیبهجی نهگري نهتهوه سهرجهم تاوانبار دمی، به نهکردنی نهو فهرزه.

سهرمپای پزیشکی ههموو زانست و هونهرو کاروباری که نهتهوه پیویستی بییان ههبی، وهك نهو پیشهسازییانهی که دهبن بههوی مان و گهشهکردن و پیشکهوتنی نهتهوه، نهمانهیش گشتیان له فهرزی کیفایهن، یهزدانی یاسادانهر فهرمانی پی کردوون و بانگهوازیان بو دهکاو، ههپشه دهکا لهوانه که لهم بوارانهدا کهمتهرخمی دهکهن و له رهروهوی پیشکهوتن بهجی دهمین.

دهی! یهکی له سهرهتاکانی هونهری پزیشکی، بهلگوو یهکی له یاسا پیکهینهرهکانی، توپکاری لاشی ئاداهمییه، لهبهر نهوه نهستهمه پزیشک بهبی پسپوری باش لهم مهودایهدا بتوانی دهرمانی جهسته بکاو تیماری نهخووشی بهگشت جوړه جیا جیاکانیهوه بکا، چونکه لهپیش نهمهدا گهرکه له ریگهی توپگهریهوه، به گوتارو به کردار، به زانست و به کردموه شارمزی کون و قوژبن و دهرموه ناوهوهی جهسته ببی، نهندامهکانی و جمگهکانیان و جیگهکانیان و چونیتی پهیوندیی نیوانیان و ههموو زانستییهکی تری لهم بابته به باشی هیرببی و مهلهیان تیادا بکا، چونکه پزیشک گهرکه لهم بوارانهدا مهلهوان بی، نهوسا دهتوانی بهو نه رکه پیروزموباره قورسه ههلبستی

که خودا داپناوه له سه هری سه بارمت به چار سه رکردنی نه خو شان و
 دهرمانکردنی نه خو شین. بیگومان نه مه به لگه نه ویسته و کهس له مه دا
 گومانی نیه. نه وه نابیی به ره خنه نه گهر کهسی بلێ: کهی نه مه وایه؟
 خو له کوندا پزشکی بووه و توپکاریش نه بووه، چونکه له وه لای نه م
 جو ره به ره چر دانه و ده لێین: کات و سات رو ل دهبینی، نه وه ی له
 کوندا بووه پزشکییه کی سه ره تایی بووه، بو چاخی خو ی دمستی داوه،
 چار سه هری دهرده بهر چاوی (ظاهر) هکانی کردووه، ئیمه قسه مان له
 پزشکییه کی فره ته و اووه که چار سه ره بی بو سه ره جه می دهر دو
 نه خو شیه کان. و له رووبه ری له ش و هه ناوی ته و او شار مزایی. نه مه له
 کاتی کدا که رو ژ به رو ژ زانسته کان به ره ده ستینن و سات به سات رو ژ
 دهبن و هو کاره کان به ره به ره گه شه ده کهن و پتر دهبن.

دهی که نه مه حا لی توپکاری بی وه ک با سکر، نه و به لگانه ی که
 فی ربوون و فی رکردنی پزشکی پیویست ده کهن دهبن به به لگه ی
 پیویستبوونی توپکاریش.

چونکه یاسایه کی سه ره کی ئو صو لی هه یه ده لێ: که یاسا دانه ر
 هه ر شت پیویست بکا دهبی به هو ی پیویستبوونی هه ر شتیکی تریش
 که نه و پیویسته که پیویستی پیی هه بی. وه ک نه وه خودا نو یژی
 پیویست کردووه به هو ی نه وه وه پاکیش که مه ر جی دامه ز رانی نو یژه
 پیویست دهبی، ده ی مادام له سه ر سه ته یی له نه ته وه پیویسته که
 فی ری پزشکی ببی و به کاری به یی، پزشکیش به بی توپکاری

جىبەجى ئابى، كەواتە پىۋىستە تويكارىش بەگفتارو بە كىردار
فېرىبن.

ئەمانە بەلگەن لەسە ئەوۋە كە تويگەرىي ۋەك پىزىشكى
فېرىبون ۋە فېرىكردن ۋە پىئەئسانى دروستە بەلگەن لەسەر ئەوۋە
كە تويگەرىي فەرزو پىۋىستە لەسەر پىزىشكى پىسپۇر لە پىزىشكى
تايبەت بە مەۋۇ.

ۋەكى تىرىش لەھەر شىكا تويگەرىي بىي بە بەلگەيەكى رەۋا بۇ
چەسپاندنى مەبەستىكى رەۋاى شەرى ئەوۋە دروستە، ۋەك تويكارىي
لاشەى مەۋۇ بۇ دۆزىنەۋەى ھۆى مردن، كە زۆر جار ئەۋ كارە دەبى
بەھۆى ساخكردنەۋەى تاۋان لە ئەستۆى تاۋانكارىكا، يا دەبى بەھۆى
بى تاۋانىي گومانبارى لە رووداۋىكى گومان لىكاراۋدا... ھەتەد.

بەلام ئەۋمىندە ھەيە دەبى ئەم جۆرە بىرپارانە سەرپىيى نەبن ۋە
نەبن بەھۆى روودانى كارى ناھەمۋارى بى شەرى تر.

كورت ۋە پوخت ھەركاتى دەستەيى زاناي پىسپۇرى خوداناسى
خاۋەن ۋە مەۋە تەقۋا فەتۋايندا كە تويكارىي بۇ فەيسارە مەبەست
دروستە يا پىۋىستە ئەۋە بىرۋا بە فەرمائىشتەكەيان دەكرى ۋە كار بە
فەتۋاكەيان دەكرى.

٤٢٠) بريار (حوكم) ي تهنمين:

تهنمينيش وەك تەشريح پيويستى به تويزينه وەو
شيكردنه وەو ليكولينه وەو تىرو تەسەل ھەيە، ئەميش چەند بەشيكي
ھەيە، وەك تهنمين لەسەر مال و تهنمين لەسەر حەيات. ھەتا ئيستا
راي شەرعزانە تازەگان لەم بارمە وەو يەك نيە، بگرە زوربەي
ليكولەرمەو نوپكان رايان وايە ئەم دوو جۆرە تهنمينە دروست نين،
يەكئ لەم زاتانە كە دەفەرموون: تهنمين دروست نيە مامۆستاي
رەحمەتى شيخ محمد بەخيت مفتي الديار المصريە پيشترە،
يەكيتريان مامۆستاي ھەرە مەزن شيخ عبدالرحمن تاج شيخي
پيشووي جاميعول ئەزھەرە. كۆمەليكيش دەفەرموون: ھەموو
جوريكي تهنمين دروستە بە مەرجئ سەرنەكيشي بۆ سوود (ريباً).

كۆمەليكيش دەفەرموون: ھەندئ جوري تهنمين دروستە و
ھەنديكي نا دروستە. بۆ نمونە مامۆستاي پايە بەرز موحەممەد
ئەبو زەھرە (مەمەت خواي لايە) دەفەرموي: بۆ نمونە تهنمين لەسەر
سەپارەو خوشرؤ بۆ چاككردنە وەو حەرام نيە، گەرچي ھيشتا دئەم لەم
بەريارە چەكەرە دەكا.

بسم الله الرحمن الرحيم

له سه ره تاوه نه ديبه عه ره به كان، كه ويستيان زار او نه نوئ
 نه وروپاييه كان بكن به عه ره بي، تووشى بارودوخىكى وهك ئيستاي
 ئيمه بوون، دهسته يه كان رايان وابوو كه له وه رگه پراني وشه نوئكاندا
 زور پيى ليئه ل نه پرن، وه له جياتى ته رجه مه كردنى نه و موفره داتانه به
 عه ره بي خودى موفره داته كان به كار بهينن. به لام هه ره روشنبيره كانيان
 گو تيان: نه، هه رچى نه مړو ريخنه بكاته ناو زمانه كه مان هه تا هه تايه
 شوي نه واري ده مينئ، شه قل و شيوازو نازدارى و قه شهنگى زمانه كه مان
 ده شيويئ.

له راستيشدا هه روهك چاوى شين و قزى زهردو ليوى ئال له ناو
 عه ره باندا نامون، وشه ي نه وروپيش له ناو زمانى عه ره بيدا ئاوا زهق و
 نا قولايه. وه هه روه ها وشه ي بيانيش له ناو زمانى خو ماندا. بويه
 به نده يش له هونه ري وه رگه پراندا نه و نده ي بوم بكرئ په نا به وشه ي
 كوردى په تى ره سه ن ده به م.

چونكه دلنيام له وه كه نه م بوره گله يه ي ئيستا هه ندى كه س
 ده يكه ن و ده لين: گوايه نه م توند ره ويه له ته رجه مه دا كاريكى ناباشه،
 دلنيام له وه كه نه م بوجوونه هه له يه و ئايينده نه وه ده چه سپيئى. له بهر
 نه وه گوئ نادم به لاقرتى و ره خنه ي نه م نه و، هه روهك چون زانا
 دلسوزه كانى زمانى عه ره ب گوئيان به شتى وانه ددها، له نه نجامدا
 قسه كه ي نه وانه سه ركه وت كه ده يان گوت: عه ره ميبه كي په تى ره سه نى
 پاك.

ئەمە لەلایەك، وەكی تریش ئەم زاراوہ شەرعییانە لە سەرەتای
گەشەکردنی شەریعەتی ئیسلامەوہ، وەك ئیستا ئاوا دامەزراو
چەسپاوو ناسراو مەشھوور نەبوون، بە تاییبەتی كە رووبەری خاکی
ولایت و دەولەتی ئیسلام بەرەبەرە پان و پۆرو فرەوان بوو.

رئ دەكەوت زانایەکی گەورە لە میسر زاراویکی پیش نیاز
دەکرد بۆ بابەتیکی شەری، زانەیکە تر لە شام یا لە عێراق یا لە ئێران
بۆ هەمان مەبەست زاراویکی تری پیشنیاردەکرد، جا بەرە بەرە
ئەوزاراوانەشەن و كە وكران، وە کامیان لە بارتربوو چەسپا، وە
نایەخەکانیان فەوتا، جاروباریش چەند زاراوەیی بۆیەك مەبەست
دەچەسپان و هەروەها زانستەکانی تریش.

سەرەنجام کتیبی شەرع پەیدا بوون، گەلی لە زانا گەورەکان
کتیبی فیهیان دانا، لەمەتن، لە شەرح، لە حاشییەو پەراویز، بەرە بەرەو
رۆژ بە رۆژ زاراوہو عیبارەت و یاسا شەریعیەکان بەرەو پیشتر
دەرۆیشتن، هەتا کار گەیشت بەم شیوہیەئ ئیستا، لە هەر شوینی
گوترا: (صلاة الليل، صلاة التهجد، القراض، المهر، زكاة الفطر،
الوضوء، الاستنجاء .. قاد) هەموو کەس وەك یەك تێدەگا، نامۆیی لە
واتای ئەم زاراوانەدا نیە. دەی ئومیدەكە ئیمەی کوردیش لەم جۆرە
کۆششەدا بەرە بەرە و پێش برۆین و رۆژ بەرۆژ زمانەکەمان
بەرەو پێش بەرین.

بەلێ خوا یاریی ئەم ئاواتەمان دیتەدی. بەلام ئەم تەحفظو
دەكەم. دەلێن: رۆژی لە قەراخ حەوزەكە ییبارە، فەقی شیتە دەرسی
تەفسیر لە خزمەت مەلای گەورە ییبارەدا دەخوینن، مەلا سەرنج دەدا

فه قى شىته نايه ته كان ناخوينيته وه، مه لا ده فهرموئى: فه قى! ئه وه بۆ نايه ته كان ناخوينيته وه؟ فه قى ده لئى: قوربان! له شم پيسه! مه لاي گهره يش ده فهرموئى: چۆن به له شى پيسه وه ده رسى ته فسيري قورئان ده خوئىنى؟ ئادهى فه قىينه له وه حه زه ي هه لكيشن وه له شپيسى ده ركه ن! فه قىكانيش چوار په لى ده گرن وه له سه ر فه رمانى مه لاي گهره له حه وزه كه ي هه ل ده كيشن. فه قى شىته يش زۆر زيره ك ده بئى، له ناو حه وزه كه وه به مه لا ده لئى: قوربان! تۆ لاي خۆى مه لاي گهره ي بياره ي، نيته كه به ده ست خۆمه، نيته ناهيئم!! ده ي ئه وه تا به س نيته كه به ده س خۆمانه كه چى چوينه ته سه ر كه لى شه يتان نيته ناهيئىن!

جا بىرام! وابه چاوه وه كه سه ر ليشيو او له م ولا ته ي ئيمه دا زۆر زۆره، كه ئى ده رووى ره حمه ت له كه لى كورد كراوه ته وه، به لام به خودا شه ره گيرفان وزه ي دۆلارو دلسۆزى زۆر زۆرى ده رو دراوسى ناهيئىن نيته بهيئىن. به لام خوا شايه ته كه ئه مجاره ئه م ده رووى ره حمه ته كه سائى داي ده خه ن كه خۆيان به روشن بير ده زانن، كه خۆيان به پيشهنگ ده زانن. نه مه لايان تيا دايه، نه شىخ نه حاجى. مه گه ر مه لا درۆينه و حاجى نا حاجى.

به راستى پياو قيزو بيزى ديتته وه له م بارودۆخه، كه سانى روشنير به ناو، خاوه نى شه هاده ي به رز، بۆ قومى باده، بۆ مه رحه بايئى، گوئى به هيچ به رژه وه نديكى كه لى كورد ناده ن، وهك ئه لقه به گوئى لايه نى به هه ق و ناهه ق له سه رى ده كه نه وه، به راستى كه ئى جار هه زار هه زار ره حمه ت ده نيرم بۆ صالح زه كى كه قائيد فيرقه ي دووبوو له كه ركه ووك له داخى زۆله كورد سويندى به ته لاق خواردبوو كه هه تا ماوه به كوردى قسه نه كا.

من ئەم قسە بۆ ئەو ناکەم کە ئەم سەرلێشیواوانە بێنەو سەر
هۆش، ئەمانە دڵ مردوون، گەلی کورد وەک دەواجن تەماشادەکەن،
ئەمانە بەمنی هەزار هۆشیار نابنەو، ئەوانە خەریکی ئاوەدانکردنی
گریفانی خۆیان و کاولکردنی کوردستان، بەلام مەبەستم ئەو یە کە
بلیم: (من کوردم بەلام لە کورد بیزارم!).

ئیتەر پێویست بە درێژەناکا، کێ بەکێیە؟ کێ گۆی لە قسە ی هەق
دەگری؟ رۆژی درۆ دەلەسەو چاووراو دزی و جەردەیی و پیاو
کوشتن و خوین رشتنە.

نەفرت لەم رۆژەرەشە. نەفرت لەو کەسانە کە بۆ قومی باده، بۆ
کەشوفشی ئاواتی گەلی کوردیان زیندەبەچالکرد. لەعنەت لە ئەبو
رەبغالهکانی کورد:

ناخ براکوژی، ئە ی شەڕە گیرفان!

لەعنەت لەوانە ی کە هەلیانگیرسان!

مامۆستای گەرمو مەزن جەنابی مامۆستا ئەحمەد عیسا عاشوور (رەزاو
رەمەتە نوێیە) دەوری دوو سێ پەڕە ی تری لە بابەت تەشریح و تەئمینەو
نووسیوە، پالڤتەکە ی ئەمە یە کە عەرزتان کرا.

بەلام هەر کەسێ دمیەوێ بە باشی لە بارو دۆخ و حالە کە حالی ببێ و
باشە موراجەعە ی شەرعزانیکی گەورە ی لە خواترس بکا، چونکە بەپێی
بۆچوونی بەندە کاتی کار بەرای زانا نوێکان دەکری:

(۱) کە زانای شەعزانی لە خودا ترس بن و شیای کۆششکاری بن و ئەهل
بن بۆ ئیجتیهاد و فتواگەیان ساخ لەبەر رمزای خودا بێ، نەوێک لە ژێر
کاریگەری مودارات و موحامەلەو شتی وادابی.

(۲) ھەرکاتى دەولەتى قورئان و سوننەت لەھەر لا دروست بوو، بە راستى ئەك بەقسە، ئەو گاتە ئەو دەولەتە ئەم جۆرە بابەتەنە لەبەر رووناكى دەستوور دەجەسپىنى نىتر لەسەر موسولمانانە كە بە دۇنيایى پەپرەوى ئەو بەكەن.

دوا گوتە :

سوپاس و ستایش بۆ خودای تاك و تەنیا، بە یارمەتى خودای گەورەو مەزن، ئەمپۇكە یەكشەممەیه، رۆكەوتى (۱۹۹۶/۹/۲۲) لە وەرگیرانى بەرگی دوومى ئەم كۆتیبە پیرۆزە بوومەو. لە خودای میهرمبان داوا دەكەم دايبىنى بە تاعەتێكى جوان، بە خێرێكى نەبڕاوو، بە میهرمبانیى خۆى قەبووێى بفرموو، وە پیت و فەرى تى بخا، وە برەوى پى بدا، وە بىكا بە ماى پاداشتى باش و سەرچاوەى رەحمەت بۆمان، بۆ خۆمان و باوك و دايك و منال و خزم و گەسوکارمان، بۆ مردوو زیندووومان، ھەروا بىكا بەسەرچاوەى رۆشنبرىی لە ولاتدا.

خودایە! بە رەحمەتى خۆت رەحمەت برێزى بەسەر ئەو كەسانەداكە بايەخ بەم كۆتیبە دەدەن و خەرىكى دەبن و مۆتالای دەكەن و بەھەرەو سوودی ئى وەردەرگن و خزمەتى دەكەن و چاپى دەكەن و كارى پى دەكەن. بە راستى ئەم كۆتیبە گەنجینەیهكى لەبن نەھاتوو. بۆ كەسى خۆى چاوى دین و دنیاىە. لە كۆتايدا تكام ئەمەیه:

(۱) رەحمەت ئەو كەسەى چا و لە ھەلەمان دەپۆشێ.

(۲) زۆر مەبەستم بوو كە خالبەندى ئەم كۆتیبە وەك ئەسلەكەى وابى، بەلام وا جارى لەسەر ئەم شۆمە چاكر، كە ئەمیش لە خودا بەزىادى زۆر باشە بە تايبەتى لەم چاپى دوو ھەمەيدا كە ھەر زۆر ناپاب و پەسەندە.

۳) تەڭداش ۋە ئۆزۈڭلارنىڭ مەھەلەسىدە ئۆزۈڭلارنىڭ دىنىيەن ۋە تەرجەمەھە، چۈنكى خۇدايىي تەرجەمەھەكى ئەمەس، خۇدايىي تەرجەمەھە ئەمەس ئاساس بۇ ھەممەن.

۴- سوپاس بۇ خۇدايىي گەرەك بىر دەستى خۇدا ئەمەس چۈنكى دۇئا ئەمەس پاك نوپۇس ۋە ھەلە بىر ئۆزۈڭلار، ئە ۲۰۰۶/۹/۱۲ تەۋەمە كىرد. ۋە ئە زۆر شۇن ھەندى چاڭسازى شىۋم ئەنەم درا ئەبەر ئەۋە ئەمە چاڭسازى نۇيە ھەتە بىلەن پاك ۋە پۇختا ۋە ھەشەنگە ۋە جىگە ۋە مەنەيە.

غفر الله لى ولوالدى ولسائر المسلمين. و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين. ﴿وصلى الله تعالى على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم﴾.
 ۱. مەلە ئەلە ۋە مەلە: (كەلەمە خەتە سەلەم)

ۋە رەڭگەر

نورى فارس ھەمە خان ھەسەن

سەلەمەن / مەۋەستەيەن

پیرستی باسه کان

لاپه ره	پیرستی سه ره باسه کان	زنهیره
	باسی دابه شکردنی که له پوور له نیوانی که له پوور به رانیدا (فهرائیش)	۲۴۳.
	چونیتی دابه شکردنی که له پوور به سهه خالواندا	۲۴۴.
	به شه دیاریکراوه کان (الفروض المقدره)	۲۴۵.
	بیبه شبوونی نه که کان به هوی دایکی مردووه که وه:	۲۴۶.
	بیبه شبوونی ته وای براو خوشکی دایکی به هوی ئه چهند که سه وه	۲۴۷.
	بیبه شبوونی ته وای براو خوشکی باوکی	۲۴۸.
	بیبه شبوونی ته وای برای باوکی و دایکی و خوشکی دایکی و باوکی:	۲۴۹.
	چوار که سه هه خوشکی خویان ده که نه به باوان	۲۵۰.
	ئه چوار تا قمه یش خویان که له پوور ده گرن به لام خوشکه کانیا نه که له پوور نا گرن	۲۵۱.
	که له پووری باپیره له گه ل براو خوشکدا	۲۵۲.
	باسی راسپیری (وه سینت)	۲۵۳.
	راسپیری پیویست (الوصیه الواجبة)	۲۵۴.
	باسی ژنهینان (النکاح)	۲۵۵.

لەپەرە	پىترىستى سەرە باسەكان	زنجىرە
	سوننەتەكانى ژنەينان	۲۵۶.
	كۆكردنەوھى چوار ژن بەيەكەوھ دروستە	۲۵۷.
	بېرىرى مارەكردنى كەنيزەك بۇ ئازاد	۲۵۸.
	تەماشاكردنى ژن و پياو بۇيەكتەر	۲۵۹.
	گرېدانى مارەبېرىن (عقد النكاح)	۲۶۰.
	باسى خوازېنىنى ژن	۲۶۱.
	ھۆيەكانى ھەقدارى (اسباب الولايە)	۲۶۲.
	باسى ئەو ژنانەى كە مارەيان نايەت	۲۶۳.
	باسى ئەو نەنگانەى كە دەبن بەھۇى ھەلۈەشانەوھى مارەبېرىن	۲۶۴.
	سوننەتە ناوبردى مارەيى (تسمية المهر)	۲۶۵.
	باسى ھەقى مۆتە	۲۶۶.
	بېرىرى ژن بەژن	۲۶۷.
	نانى شايى	۲۶۸.
	مەرچى پىيوستېوون يا سوننەتبوونى چوون بۇ سەر دەعوەت	۲۶۹.
	نۆرەكارىيى (قەسم) لە نىوان ھاوسەراندە	۲۷۰.
	دەوكردنى كاتى رېئوارى	۲۷۱.
	ژنى لە مېرد ياخى: ناشزە - نافەرمان	۲۷۲.
	باسى خولع، واتە: ژن دامالېن	۲۷۳.
	باسى ژن تەلاقدان	۲۷۴.
	تەلاقى بېدەى و تەلاقى سوننى	۲۷۵.

زنجیره	بیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۲۷۶.	ژماره ی ته لاقی پیای و نازاد و پیای بهنده	
۲۷۷.	باسی چهرتکردن (استثناء) له ته لاقا	
۲۷۸.	باسی ته علیقی ته لاق	
۲۷۹.	ته لاقدان له پیش ماره کردندا	
۲۸۰.	ئهم چوار کهسه ته لاقیان ناکه وئ	
۲۸۱.	ته لاق دوو جوړی هه یه: رجعی و بائن	
۲۸۲.	داریزگی ژن گیرانه وه (صیغه الرجعة)	
۲۸۳.	ته لاقی بائن	
۲۸۴.	سن ته لاقه بهیه ک گفت (لفظ)	
۲۸۵.	رای جه ماوه ری شهر عزانه کان	
۲۸۶.	حوکمی ئیلا (سویندکاری) واته: ژن له خو حرام کردن	
۲۸۷.	باسی ظیهار	
۲۸۸.	شهره نه فرین (لیعان)	
۲۸۹.	عیده: العدة	
۲۹۰.	مندالدان پاک کردن وه: الإستبراء	
۲۹۱.	مافی ژنی عیده گر	
۲۹۲.	پنیو بستبوونی تازیباری و ره شپوشی بو ژنی میرد مردوو له ماوه ی عیده کهیدا	
۲۹۳.	شیر خواردن (رضاع)	
۲۹۴.	ژنیوارو پنیو بستکهری	
۲۹۵.	ژنیواری کویله و نازهل	

زنجیره	پیرستی سه‌ره‌باسه‌کان	لاپه‌ره
۲۹۶.	ژیواری ژن (نفقة الزجة)	
۲۹۷.	ژیوار به‌چی و که‌ی پیویست ده‌بی؟	
۲۹۸.	کاتی می‌رد توانای ژیواری ژنی نه‌بوو	
۲۹۹.	سیغه‌کردن (نکاح المتعة)	
۳۰۰.	باسی په‌روه‌ده‌کردنی ساوا (حضانه)	
۳۰۱.	مهرجه‌کانی په‌روه‌ده‌ی ساوا:	
۳۰۲.	تاوان‌کارییه‌کان (الجنایات).	
۳۰۳.	مهرجه‌کانی پیویستبوونی تۆله‌سه‌ندن.	
۳۰۴.	کۆمه‌لێ له جیاتیی یه‌ک که‌س ده‌کوژینه‌وه.	
۳۰۵.	تۆله‌ی ئەندام (قصاصی اطراف).	
۳۰۶.	تۆله‌ی برین (قصاص له جراحاتدا).	
۳۰۷.	خوینبایی: خوین (دیه).	
۳۰۸.	به‌هۆی چه‌ند شتی‌که‌وه خوینی هه‌له‌ قورس ده‌بی.	
۳۰۹.	خوینبایی ژن.	
۳۱۰.	خوینبایی خاوه‌ن نامه‌کان.	
۳۱۱.	برین و له‌ کارخستنی هه‌ندی ئەندام خوینیکی ته‌واویان ده‌که‌وی.	
۳۱۲.	باسی لایردنی که‌لک و هیژ.	
۳۱۳.	باسی برینی ئیسک ده‌رخه‌رو ددان.	
۳۱۴.	خوینی ئەو ئەندامه‌ی که‌ سوودی دیاری نیه‌.	
۳۱۵.	باسی خوین بایی به‌نده‌و ئاوه‌لمه‌ی ناوسک.	

زنجىره	يېزىقتى سەرە باسەكان	لاپەرە
۳۱۶.	چەند مەسەلەيى.	
۳۱۷.	باسى پاكانه (قەسامە)	
۳۱۸.	باسى كەفارەتى كوشتن.	
۳۱۹.	باسى تۆلەي تاوان كە ناودارن بە ھەددە شەرعیيەكان.	
۳۲۰.	تۆلە (ھەددە) شەرۋالپىسى.	
۳۲۱.	مەرجهكانى ھاوسەردارى ئەمانەن.	
۳۲۲.	تۆلەي بەندەو كەنیزەك.	
۳۲۳.	باسى نىربازى و چوونە لای چوار پى.	
۳۲۴.	ھوكمى چوونە لايى بە شەرمگانه بى.	
۳۲۵.	باسى ئاۋ ھىنانەۋە (استمناء).	
۳۲۶.	پانپانۇكىي ژنان (تساحق النساء).	
۳۲۷.	بوختان (القذف).	
۳۲۸.	ھەددى بوختيان.	
۳۲۹.	بەچى ھەددى بوختان لە كۆل دەكەۋى.	
۳۳۰.	مەيخۇر - بادەنۇش - مەينۇش.	
۳۳۱.	ھەددى ئارەققۇر.	
۳۳۲.	خۆتىماركردن بە مەي دروست نىە.	
۳۳۳.	باسى ھەددى دزى.	
۳۳۴.	مەرجهكانى دەستېرىنى دز.	
۳۳۵.	سەرئەنجامى دزى.	
۳۳۶.	باسى تۆلەي رىگرو جەردە (قطاع الطرق).	

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۳۳۷.	باسی هه لمه تهینان (الصیال).	
۳۳۸.	برپاری بهرگریکردن له گیانی خوی.	
۳۳۹.	دهسته بهربوونی زیانی چوارپی.	
۳۴۰.	باسی ئهوانه ی که یاخی دهبن له پیشه وای موسولمانان (البغاة - یاخییه کان).	
۳۴۱.	چونیتی شه پرکردن له گه ل یاخیبووان؟.	
۳۴۲.	باسی پاشگه زبوونه وه (ردة).	
۳۴۳.	سزای پاشگه ز (جزاء المرتد).	
۳۴۴.	چون چونی داوای په شیمان بوونه وه له پاشگه ز ده کری.	
۳۴۵.	به فیرو چوونی کرده وه ی پاشگه ز.	
۳۴۶.	برپار (حوکم) ی نویژنه کهر.	
۳۴۷.	تیکۆشان و غه زاکردن و خه باتگیران.	
۳۴۸.	مهرجه کانی پیویستبوونی غه زاکردن.	
۳۴۹.	برپاری دیلی بیپروایان. (حکم اسری الکفار)	
۳۵۰.	موسولمانبوونی منال.	
۳۵۱.	باسی که لوپه لی کوژراو.	
۳۵۲.	دابه شکردنی مالی تالانی.	
۳۵۳.	مفته مال (مال الفیئ).	
۳۵۴.	برپاره کانی سهرانه (الجزية).	
۳۵۵.	مهرجه کانی پیویستبوونی سهرانه.	
۳۵۶.	ئه ندازه ی سهرانه (مقدار الجزية).	

زنجیره	پېرستی سهره باسه کان	لاپهړه
۳۵۷.	نیشانه کړدنی جلو و بهرگیان.	
۳۵۸.	باسی نه چپرو سهرېپراوه کان.	
۳۵۹.	باسی سهرېپراوه کان (ذباثح).	
۳۶۰.	راو کړدن به گوشتخوړه مه شق دادراوه کان (الاصطیاد بالجوارح المعلمة).	
۳۶۱.	برپاری نهو پارچه په ی له زیندوو ده بیته وه.	
۳۶۲.	باسی خوارده مه نی (احکام الاطعمه).	
۳۶۳.	خوارده مه نی حه لال و خوارده مه نی حه رام.	
۳۶۴.	برپاری نه وهی که لبه ی ه بهی یا چنگ و چرنوکی تیژی ه بهی.	
۳۶۵.	که ی دروسته که مردار بخوړی؟.	
۳۶۶.	مردووی ماسی و کولله.	
۳۶۷.	باسی قوربانۍ.	
۳۶۸.	چی بو قوربانۍ ده ست د ه دا.	
۳۶۹.	مهرجه کانی دامه زران دنی قوربانۍ نه مانه ن.	
۳۷۰.	چی بو قوربانۍ ده ست نا دا.	
۳۷۱.	کاتی سهرېپرنی قوربانۍ.	
۳۷۲.	چی له کاتی سهرېپرن دا په سه نه.	
۳۷۳.	چی له قوربانۍ ده کړی؟.	
۳۷۴.	باسی حه وتم (عه قیقّه).	
۳۷۵.	سوننه ته کانی حه وتم.	
۳۷۶.	باسی پېشپرکه (مسابقة) و تیر نه ندازی (مناضلة).	

زنجیره	پېژستی سهره باسه کان	لاپهړه
۳۷۷.	دروسته گره ویان له سهر بکړی.	
۳۷۸.	باسی سویند خواردن و نه زکړدن.	
۳۷۹.	سویند به چي داده مەزۍ.	
۳۸۰.	به ستنی سویند به خیر کړدنه وه.	
۳۸۱.	سویندی بیبایه خ (لغو الیمین).	
۳۸۲.	که فاره تی سویند.	
۳۸۳.	برپاری نه زر (فووتوو).	
۳۸۴.	نه زر دوو به شی هیه.	
۳۸۵.	نه زکړدنې گوناوه دانامه زۍ.	
۳۸۶.	نه زکړدن کړدنې یا نه کړدنې شتی رخوا دانامه زۍ. (نذر المباح لا ینعقد)	
۳۸۷.	باسی دادوهری (القضاء).	
۳۸۸.	نیشانه کانی دادوهر (قازی).	
۳۸۹.	باسی ده ستورو یاساو نه ریټی دادوهری (آداب القضاء).	
۳۹۰.	برپاری دیاری و به رتیل.	
۳۹۱.	له م ده کاته دا نابی دادوهر برپارېدا.	
۳۹۲.	برپاردان له سهر نادیار.	
۳۹۳.	باسی دابه شکردنې مالی تی که ل.	
۳۹۴.	جوړه کانی دابه شکردن.	
۳۹۵.	دابه شکردنې مالی هاو به ش.	
۳۹۶.	به لکه له سهر داواکاره، داوالیکراویش نه گهر	

لاپهړه	پېرستی سهره باسه کان	زنجیره
	نه چووه ژیر داواکه، سویندی له سهره.	
	گیرانه وهی سویند بو سهره داواکار (رد الیمین علی المدعی).	۳۹۷.
	نه گهر هردوو هاوداوا داوای زات (عهین) یکیان کرد.	۳۹۸.
	چونیتی سویند خواردن له سهر کرده وهی خوی یا له سهر هی که سیکی تر.	۳۹۹.
	که سی هه قیکی له لابی و حاشای لیبا.	۴۰۰.
	باسی شایه تیدان (الشهادة).	۴۰۱.
	نیشانه کانی شایه ت.	۴۰۲.
	مهرجه کانی دادپه روهی.	۴۰۳.
	به شه کانی ماف (اقسام الحقوق).	۴۰۴.
	شایه تی کویر.	۴۰۵.
	چهند مهرجی تر هه ن بو شایه تی.	۴۰۶.
	باسی به نده نازاد کردن.	۴۰۷.
	مهرجی دامه زرانندی نازاد کردن.	۴۰۸.
	نازاد کردن به شی له به نده.	۴۰۹.
	نازاد کردن به چه و چه.	۴۱۰.
	سهرداری (الولاء).	۴۱۱.
	به نده نازاد کردن له پاش مردن (التدیر).	۴۱۲.
	نامه نویسی (الكتابة).	۴۱۳.
	مهرجی دامه زرانانی نامه نویسی.	۴۱۴.

لایه	پیرستی سه ره باسه کان	زنجیره
	گریدانی نامه نووسی.	۴۱۵.
	گهردانکردنی کاغه زیپدراوو ناغا.	۴۱۶.
	دایکی منداڵ (ئوممولولهه).	۴۱۷.
	تویگه ریی (ته شریح) لهم چاخه دا کارئکی پیویسته له بهر ناچاری.	۴۱۸.
	فیربوونی توئکاری (تشریح).	۴۱۹.
	بهریار (حوکم) ی ته ئمین.	۴۲۰.